

Univerzita Karlova
Filozofická fakulta

DISERTAČNÍ PRÁCE

2017

Jan Štěpánek

Univerzita Karlova
Filozofická fakulta
Ústav pro dějiny umění

Disertační práce

**ROD LAŽANSKÝCH VE VZTAHU
K UMĚLECKÉMU PROSTŘEDÍ ČESKÝCH ZEMÍ**

The Lazansky Family in Relation
to the Artistic Environment of the Czech Lands

autor práce

Mgr. Jan Štěpánek

školitel

doc. PhDr. Zdeněk Hojda, CSc.

2017

Prohlašuji, že jsem disertační práci napsal samostatně s využitím pouze uvedených a řádně citovaných pramenů a literatury a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, 7. prosince 2017

Mgr. Jan Štěpánek

Abstrakt

Práce se zabývá vlivem šlechtického rodu Lažanských z Bukové na umělecké prostředí českých zemí od 16. do 20. století. Na pozadí kulturně-historicky zaměřené monografie představuje autor stavební a mecenášské aktivity jednotlivých představitelů rodiny, vývoj jejich uměleckých sbírek i širší souvislosti. Pomocí interdisciplinárního výzkumu konfrontuje výsledky svojí práce se závěry předchozích badatelů. Zpochybňuje některé dosavadní hypotézy pro období raného novověku a z dosud nevyužitých pramenů čerpá množství informací o aktivitách Lažanských v moderních dějinách. Takto vzniklý souhrn komparuje s realizacemi dalších šlechtických rodů v českých zemích a ve střední Evropě. Výsledkem autorových snah je první komplexní pohled na Lažanské z Bukové v širším kontextu dějin kultury a rehabilitace jejich role na poli uměleckého mecenátu.

Klíčová slova: *Lažanští z Bukové, Marie Gabriela Lažanská, Prokop Lažanský, mecenát, umělecké sbírky, šlechtické rody, Manětín, Rabštejn nad Střelou, Chyše, Lubenec.*

Abstract

The Thesis is centred around the influence the Lazansky of Bukova aristocratic family had on the artistic environment in the Czech lands from the 16th to 20th century. On the background of their cultural-historical monograph, the author introduces the individual family member's construction and patronage activities, the development of their art collections and the wider context. Using the interdisciplinary research, the author confronts the results of his own work with the conclusions of previous researchers. He challenges some of the earlier hypotheses for the Early Modern Age and draws from the untapped sources a wealth of information about the Lazansky family cultural activities in the modern history. He compares the resulting summary with the realizations of other aristocratic families in the Czech lands and in Central Europe. The author's efforts result is the first comprehensive view of the Lazansky of Bukova family in the wider context of cultural history, and in the rehabilitation of their role in artistic patronage.

Keywords: *Lazansky of Bukova, Marie Gabriela Lazansky, Prokop Lazansky, patronage, art collections, noble families, Manetin, Rabstejn nad Strelou, Chyse, Lubenec.*

Poděkování

Na prvním místě děkuji mému prvnímu školiteli prof. PhDr. Mojmíru Horynovi, in memoriam, a jeho nástupci doc. PhDr. Zdeňku Hojdovi, CSc., který se velkoryse ujal mého odborného vedení. Bez jejich podpory by tato práce zřejmě nikdy nevznikla.

Jmenovitě děkuji PhDr. Ireně Bukačové, Ivaně Chovancové, PhDr. Heleně Klímové, Bc. Evě Kovářikové, Lence Sedláčkové, PhDr. Danielu Hupkovi, Ph.D., Ing. Vladimíru Lažanskému, Karlu Maškovi a PhDr. Pavlu Sukovi, Ph.D. Dále děkuji Biskupství plzeňskému, Literárnímu archivu Památníku národního písemnictví, Národnímu archivu, Národnímu památkovému ústavu, Státnímu oblastnímu archivu v Plzni a všem ostatním institucím a jejich zaměstnancům, jež mi pomáhali najít cestu v mnohdy spleťtém labyrintu heuristiky. Díky jejich ochotě jsem mohl téma zpracovat v nebyvalé šíři.

Zvláštní poděkování náleží Mgr. Patriku Pařízkovi za mimořádnou pomoc a pochopení. Na čestném místě si dovoluji poděkovat ženě, která je mou celoživotní oporou a jež mi svou obětavostí umožnila dojít až do cíle, mojí mamince Jindřišce Štěpánkové.

Obsah

1.	Úvod.....	1
2.	Od legendy k realitě, aneb nejstarší dějiny Lažanských z Bukové	10
3.	Pod ochranou sv. Kateřiny: počátky mecenátu rodiny Lažanských.....	26
4.	Za vším hledej ženu: Marie Gabriela Lažanská a její emancipace	47
5.	(Ne)nápadní vlastenci: mecenát Lažanských v dlouhém 19. století	89
6.	Opona klesá, kulturní epilog rodu Lažanských na prahu 20. století	149
7.	Závěr	162
8.	Soupis pramenů a literatury	173
9.	Obrazová příloha	218
10.	Genealogická rešerše rodu Lažanských z Bukové	289
10.1.	Charakteristika pramenů a literatury, zásady pro zpravování textu	290
10.2.	Genealogická rešerše 1. ČÁST (1590–1808)	292
10.3.	Genealogická rešerše 2. ČÁST (1740–2011)	313

1. Úvod

Když se běžného návštěvníka kavárny Slavia naproti Národnímu divadlu v Praze zeptáte, jestli zná rod Lažanských z Bukové, zřejmě bude chvíli tápat a uvažovat nad smyslem vaší otázky. Jen výjimečně ho napadne, že budova, v níž sedí, a která je více jak jedno století centrem kulturního života hlavního města, by bez nich nevznikla. Ke stejnému nezdaru bychom byli odsouzeni u návštěvníků Nebozízku, jednoho z turistických cílů na pražském Petříně nebo u řidičů, právě projíždějících po brněnské Okružní třídě. Architektonické a urbanistické prvky našich sídel zkrátka vnímáme jako samozřejmou součást našich životů a jen zřídka přemýšlíme nad souvislostmi jejich vzniku.

Bohužel, zapomínáme, že bez významných osobností, které po staletí spoluutvářely kulturní prostředí naší země, se mohla budoucnost těchto míst odvíjet dočista jinak. Pomalé zašlapávání jejich jmen do hlubin anonymity navíc nepřináší dnešní společnosti nic dobrého. Upřeme-li totiž předmětům každodennosti duchovní rozměr, začnou se brzy ztrácet i fyzicky. Do této kategorie bohužel spadá i rod s korbelem ve znaku.

V českém prostředí zatím chybí publikace, která by se zabývala dějinami Lažanských v průběhu staletí. Jediný, kdo se takového úkolu dosud zhostil, byl Joseph Conrad von Wieser, jenž roku 1860 sepsal *Chronik des Hauses der Grafen Lažanzky, Freiherren von Bukowa*. Kniha, vydaná k příležitosti odchodu moravského místodržitele Leopolda I. Lažanského na odpočinek, je sice zatížena glorifikačním patosem, avšak díky bohaté excerpci pramenů představuje dobrý pokus o zhodnocení jejich hospodářské, politické a společenské role v habsburské monarchii. V dalších letech se tyto vědomosti rozšířily alespoň formou hesel v kompendiích Rudolfa Johanna z Meraviglia-Crivelli¹ a Augusta Sedláčka v *Ottově slovníku naučném*.² Tyto dávno překonané výstupy se staly studnicí prosopografických údajů pro řadu generací badatelů, včetně historiků umění.

Ti se začali o Lažanské a jejich roli ve výtvarném umění seriózně zajímat během třicátých let 20. století, kdy začaly vycházet články o plátnech Petra Jana Brandla nebo Filipa Kristiána Bentuma.³ Ve stejné době krystalizovaly úvahy o autorství urbanistické koncepce zámku a města Manětín.⁴ Další rozvoj tématu nastal až v šedesátých letech, kdy se západočeské městečko dostalo do syntéz Oldřicha Blažíčka, Jaromíra Neumanna,

¹ Srov. MERAVIGLIA-CRIVELLI 1886, s. 142–143.

² Srov. Ottův slovník naučný XV, s. 750–751.

³ Dílům obou malířů v okruhu rodu Lažanských se věnovali například Antonín Matějček a Vladimír Novotný. Srov. MATĚJČEK 1936. Item NOVOTNÝ 1938. Item NOVOTNÝ 1939–1940.

⁴ Za autora projektu byl dlouho považován Jan Blažej Santini-Aichel. Srov. STEFAN 1936, s. 134.

Pavla Preisse a dalších.⁵ Skutečný boom nastal až po roce 1989 a souvisel s rekonstrukcí a dalším kulturním využitím některých památkových objektů.⁶ Na světlo se opět dostala některá témata, jež jsou předmětem pozornosti badatelů i v dnešní době.⁷ Jejich zatíženost na vizuální kulturu doby baroka ale zapříčinila, že na problém nahlíželi prizmatem starších vědeckých hypotéz. I dvacet let poté, co byl za autora projektu zámku Manětín prohlášen architekt Tomáš Haffenecker, jste se proto mohli dočíst, že jej navrhl Jan Blažej Santini-Aichel.⁸ Výjimkou není ani záměna Lažanských s jinými šlechtickými rody nebo označení jeho představitelů za málo významné zástupce české kultury.⁹

Můj letitý zájem o Lažanské potvrzuje, že je nutné stále se navracet k písemným, ikonografickým a hmotným pramenům napříč spektrem. Interdisciplinární pohled totiž staví problémy do nového světla a nutí nás zpochybňovat některá tvrzení o postavení této rodiny v dějinách výtvarného umění. Až na výjimky se také nikdo hlouběji nezabýval její úlohou ve výtvarné kultuře 19. a 20. století. Stále přibývajících otazníky se staly stěžejním motivem mého rozhodnutí věnovat disertační práci právě jejím členům a zaměřit pozornost na jejich roli v uměleckém prostředí českých zemí napříč staletími.

Co si představit pod tímto slovním spojením? V mém pojetí jde o souhrn činitelů, ovlivňujících vznik architektonických, sochařských, malířských nebo jiných výtvarných realizací, odehrávajících se na historickém území Království českého. S ohledem na zvolený obor sleduji na takto vymezeném území stavební a mecenášské aktivity rodu, vývoj jejich uměleckých sbírek a taktéž kulturněhistorické aspekty s tím spojené.

Velký časový rozsah, od středověku do poloviny 20. století, představuje velké sousto i pro zkušeného profesionála a ohrožuje srozumitelnost textu i integritu vypravování. Moderní historiografie navíc upřednostňuje specializaci na konkrétní problém. Jak jsem ovšem naznačil výše, umělé metodologické rozdělení a s tím spojená fragmentarita často mířily do slepé uličky nepřesných výkladů. Nic v dějinách se nedělo separátně a zaměření na jeden detail nás často ochuzuje o důležité přesahy. Snaha o určitou komplexnost proto vedla mé kroky opačným směrem k sepsání kulturně-historicky zaměřené rodové monografie, v níž jednotlivé střípky skládám do pestřejší mozaiky.

⁵ Srov. BLAŽÍČEK 1967, s. 114. Item NEUMANN 1968, s. 15, 21 a 56. Item PAVLÍK 1969. Item Umělecké památky Čech 2, 1978, s. 348. Item NAŇKOVÁ 1980, s. 26. Item Dějiny českého výtvarného umění II/1, s. 273 a 305. Dějiny českého výtvarného umění II/2, s. 506–507, 575, 578–579, 588 a 634.

⁶ Srov. EBEL – PAVLÍK 1990. Item FÁK 1997. Item RYŠAVÝ 1997.

⁷ Naposledy souhrnně STECKEROVÁ – VÁCHA 2015, s. 77–84, 96–103 (č. kat. 23–26), 142, 163, 169, 178 (č. kat. 42 a-b), 172 (č. kat. 49), 284 (č. kat. 89) a 304–307. Zde také odkazy na předchozí literaturu.

⁸ Srov. KUČA 2009, s. 217.

⁹ U některých autorů dochází k záměně s rodem Bechiniů z Lažan. Tyto rodiny ale nemají nic společného. Srov. VALENTA 2011, s. 279. K označení Lažanských za nevýznamné srov. PREISS 1997, s. 29.

Zvolená topograficko-genealogická metoda, místy přesahující do prosopografické analýzy, byla zvolena z logiky věci. Rodové a velkostatkové archivy (Chyše a Manětín), nacházející se ve Státním oblastním archivu v Plzni, jsou totiž tomuto hledisku podřízeny. Hlavní představitelé rodu, ve většině případů i majitelé dané hospodářské základny, byly vlastníky ekonomického kapitálu, jenž jim umožnil realizovat se na poli mecenátu a ovlivňovat veřejný prostor. Z ekonomického kapitálu zároveň pramenil kapitál sociální nebo kulturní,¹⁰ který se projevil v jejich aktivitách a odrazil se také v registraturách farností, měst, obcí nebo fondech institucí a organizací zemské správy. Do takto sestavené sítě vkládám starší badatelské výstupy mých předchůdců a jednotlivé předměty vizuální kultury. V návaznosti na konkrétní příklady tak rozdílně aplikuji přístup formově-interpretací, případně stylově-historický, v součinnosti s kontextuálním rozborem.¹¹

Dějiny Lažanských pochopitelně reflektují jen omezený vzorek české šlechtické společnosti. Nutnost uchopit je jako celek vede i k úvaze, jak psát, aby se text nezměnil v selektivní vyprávění. Vzhledem ke geografickému, časovému a tematickému zaměření teze nemáme k dispozici přímou srovnávací literaturu. Stavební, mecenášské a sběratelské aktivity šlechty v jednotlivých obdobích, včetně syntéz, jsou ale naštěstí předmětem širokého zájmu českých i zahraničních autorů. Za všechny jmenujme alespoň Lubomíra Slavíčka, Petra Maťu, Jiřího Hrbka, Ivo Cermana nebo Wenera Telesko.¹² Komparativním textům jsem si z praktických důvodů dovolil věnovat prostor až v závěrečné kapitole této práce, aby nedocházelo ke zbytečné roztříštěnosti jejího obsahu.

Tezi rozdělují do pěti samostatných etap, de facto kopírujících příslušná stylová období. Stanovené časové mezníky však vnímám pouze jako orientační pole, nutné pro ohraničení osudů jednotlivých rodových větví a stmelení občas nesouvisajících životních osudů. Předkládaná práce si zároveň neklade ambice úplnosti. Já sám ji chápu jako první dotek, který se pokouší znovuotevřít cestu k tématu, které bylo dlouho opomíjené. I přes snahu publikovat vše, co se mi podařilo objevit, mi ale uměleckohistorické vymezení výzkumu bránilo věnovat se některým oblastem důkladněji. Proto, ač jsem si dobře vědom obvinění z heuristického fanatismu, opatřuji každou kapitolu vlastním rozsáhlým poznámkovým aparátem, v němž upozorňuji budoucí badatele na další prameny a literaturu. Konečné posouzení mé snahy s pokorou nechávám samotnému čtenáři.

¹⁰ K jednotlivým formám kapitálu srov. BOURDIEU 1998.

¹¹ Blíže ke zvolené metodologii viz KROUPA 2010, s. 228–264.

¹² Srov. SLAVÍČEK 1993. Item SLAVÍČEK 2007. Item SLAVÍČEK – TOMÁŠEK 2015. Item MAŤA 2004. Item HRBEK 2015. Item HRBEK 2013. Item CERMAN 2008. Item CERMAN 2011. Item TELESKO 2006. Item TELESKO 2008. Item TELESKO 2010.

Úvodní kapitola je věnována nejstarším dějinám Lažanských. Středověkou a raně novověkou historií rodu se nikdo podrobněji nezabýval více než sto let. Většina badatelů se spoléhala na starší hesla v literatuře. To vedlo ke zkresleným závěrům o jeho minulosti, zejména před konfliktem na Bílé hoře. Proto předkládám co nejpodrobnější studii o počátcích rodu, která si klade za cíl tento nedostatek napravit a dementovat některé dlouho tradované omyly. Cituji rodové legendy a jejich původ. Upřesňuji údaje o prvních generacích Lažanských a sleduji vývoj jejich jména, majetku i sňatkové politiky. Popisuji příčiny odchodu rodiny z Prácheňska a její zakořenění na Rakovnicku a Plzeňsku. Upozorňuji na vzrůstající sociální kapitál Šebestiána staršího Lažanského na konci 16. století i jeho finanční a politické aktivity. Zbavuji jeho syna a zakladatele hraběcí větve nálepky pobělohorského zbohatlíka, který získal majetek během konfiskací a uvádím na pravou míru legendy o jeho soukromém i veřejném životě. Na základě komparace s tehdejší nobilitou taktéž zpochybňuji dosavadní tvrzení o Lažanského nevýznamném původu a koriguji jeho zařazení v urozené společnosti. S ohledem na cíl práce samozřejmě nezapomínám na první umělecké realizace spojené s rodovým jménem.

V další kapitole se zaměřuji na rané baroko. Jejím hlavním aktérem je Karel Maxmilián Lažanský, žák Bohuslava Balbína. V jeho osobě představuji pravého barokního mecenáše, náležejícího ke kulturní elitě své doby. Po nedlouhém úvodu do rodinných realit jsou předmětem mého zájmu hlavně památky spojené s Karlem Škrétou. S využitím dosavadních vědeckých výstupů i dalších pramenů, například deníků pražského arcibiskupa Harracha, kladu vybraná díla do nových souvislostí a koriguji starší závěry. Mé pozornosti neunikají ani další aktivity hraběte ve Staré Boleslavi a v Praze.

V hlavním městě se zabývám zapomenutými objekty, palácem v Karmelitské ulici a poblíž stojící usedlostí Nebozízek na Petříně. Obě stavby představovaly ve své době architektonickou raritu. Na základě opětovného rozboru torzovitě dochovaných pramenů zpochybňuji jména architektů a znovu otevírám otázku autorství. U obou dnes již bohužel neexistujících budov se snažím podchytit jejich stavební genezi a zdokumentovat původní podobu, a to na základě celé řady ikonografických materiálů. Na stejném místě se věnuji jedině dnes existující raně barokní památce na Lažanské v Praze, epitafu Parise ze Spandko ve strahovské basilice a jejímu ikonografickému rozboru.

Jelikož Lažanští vlastnili statky na Plzeňsku a Prácheňsku, neponechávám stranou ani jejich kulturní počiny na venkově. S lítostí konstatuji, že i přes velký počet rezidencí a patronátních kostelů se jich do dnešních dnů nezachovalo příliš mnoho. Památky buď zcela zanikly, nebo byly překryty mladšími kulturními vrstvami. Výjimkou potvrzující

pravidlo je jen panství Manětín, zejména kostel sv. Barbory. Monumentální stavbu Jana Křtitele Matheyho spojuji již s Karlem Maxmiliánem a uvažuji nad dalšími realizacemi sochaře Jana Brokofa, jež musely sahat nad rámec výzdoby poutního chrámu.

Na závěr kapitoly přináším zprávy o mecenátu ostatních rodinných příslušníků, zvláště o Karlově sestře Ludmile Wratislavové z Mitrovic, provdané na panství Lnáře. Podobně jako sakrální stavby iniciované Karlovou druhou manželkou Annou Alžbětou ze Spandko na panství Bernartice se ani kostel Nejsvětější Trojice od Carla Luraga nedochoval. O intenzivních kontaktech Lažanských s vyspělým kulturním prostředím českých zemí druhé poloviny 17. století si přesto můžeme učinit představu, a to díky matrikám. Kmotrovství či svědectví nejvyšší šlechty u většiny významných událostí jen potvrzuje stále rostoucí sociální kapitál rodiny, jenž kulminoval v následujícím století.

Následující oddíl se zabývá obdobím vrcholného a pozdního baroka. Co do počtu stran je druhou nejrozsáhlejší, protože si klade se za cíl obsáhnout široký záběr kulturních aktivit během 18. století. Po krátkém úvodu do souvislostí se zabývám hrabětem Václavem Josefem a příchodem Petra Brandla na severní Plzeňsko. Kromě rekapitulace dosavadních bohatých poznatků nabízím jiný pohled na existující prameny a zabývám se otázkou, zdali za příchodem umělců do Manětína nestála Václavova podnikavá matka Anna Alžběta ze Spandko. Snažím se nastínit i bohatou stavební činnost Václava Josefa, zejména opomíjenou první barokní přestavbu zámku Manětín a zámku Chřích po roce 1700. Rovněž seznamuji čtenáře s jeho majetkovými záležitostmi, kariérou i sňatkovou politikou a snažím se identifikovat důvody některých jeho neúspěchů.

Jádrem této části textu je však Václavova manželka Marie Gabriela, rozená Černínová z Chudenic, jež byla nejvýraznější mecenáškou rodiny. Nejprve představuji její sociální a kulturní profil, v literatuře často zkreslovaný. Vracím se také k otázce Gabrielina sňatku a skrze rozbor svatební smlouvy potvrzuji její příslušnost k nejvyšší společnosti. Seznamuji čtenáře s velmi ambiciózním dvorským prostředím, ve kterém vyrůstala a podhaluji zákulisí jejího finančního zázemí. Rozvádím její první kontakt s Petrem Brandlem ve Lnářích a nezapomínám ani na její podporu lnářského konventu.

Výraznější prostor je věnován přestavbě Manětína, kam Lažanská plně soustředila svou pozornost po prodeji panství Lnáře. O tomto fenoménu sice bylo napsáno četné množství studií, rozhodně se ale nedá říci, že by již nebylo co objevovat. Po rámcovém shrnutí dosavadních poznatků uvádím na pravou míru některé omyly a otvírám neuchopená témata. Podařilo se mi například vyvrátit participaci Jana Blažeje Santiniho-Aichela na vzniku projektu a charakterizovat původní záměry Tomáše Haffeneckera.

Protože téma pozdního baroka je z hlediska sochařství a malířství téměř vyčerpané, spokojuji se shrnutím uměleckých realizací rodu Borovců, Herscherů, Petra Brandla, Filipa Kristiána Bentuma i jejich následovníků a odkazuji na příslušnou literaturu. Výjimku činím jen v případě Františka Julia Luxe, jehož na základě nedávných restaurátorských zásahů spojuji s autorstvím výzdoby hlavního schodiště zámku.

Rozborem partikulárních účtů panství se mi podařilo specifikovat výdaje za práce na manětínském panském sídle i jejím paláci v Praze a identifikovat další, méně známé výtvarné umělce pracující pro hraběnkou. Například u nečtinského malíře a štafíře Františka Antonína Triebbla publikuji i dosud neznámé prosopografické skutečnosti, související s Petrem Brandlem a aktivitami rodu Kokořovců na zámku ve Žluticích.

Hluběji se zabývám kořeny potřeby náročné osobní reprezentace Marie Gabriely, které ovlivňovaly její vkus, a které vzrůstaly po roce 1738, kdy se stala okněžněnou abatýší Ústavu šlechticů u sv. Andělů v Praze. Nacházím je v širším rodinném kruhu, u Františka Josefa Černína, Ferdinanda Maxmiliána Morzina a Jany Charlotty z Colloredo-Wallsee. Abych dokázal, že Lažanská jako jedna z mála žen té doby měla možnost poznat několik nejvýznamnějších uměleckých sbírek z autopsie, publikuji část její korespondence s Černínem z cesty do Itálie, již absolvovala v letech 1720–1721.

V dalších odstavcích se dostávám už k jednotlivým zakázkám vzešlým z iniciativy Marie Gabriely. Z hlediska jejich působení na rozdílné společenské skupiny je rozdělují na nástroje vnější nebo vnitřní reprezentace. Do první kategorie řadím veřejnou, zejména sakrální architekturu, coby prostředek sociální komunikace s poddanými. Sumarizuji její stavební počiny na poli církevní architektury na panstvích. Bez povšimnutí ale nenechávám ani uměleckou výzdobu sakrálních objektů v hlavním městě.

Více pozornosti věnuji vnitřní reprezentaci, jež se odrazila ve vybavování interiérů. Informace čerpám z inventáře zámku Manětín, zevrubně popisujícího prostory piano nobile a funkci jeho místností. Procházím jeho vybavení, upozorňuji na vybraný mobiliář a identifikuji umělecká díla. Současně se pokouším o rekonstrukci původní dispozice objektu a hledám ideová východiska i zdroje inspirace k výzdobě prostor.

Vysoké výdaje na reprezentaci s sebou nesly nároky na kredibilitu, které Marie Gabriela, tak jako jiní, uspokojovala formou úvěrů. Exkurz do jejího života proto zakončuji dluhovým epilogem, spojeným s řadou finančních machinací. Upozorňuji na přetrvávající velkolepé stavební záměry, jichž se i přes kolísavý stav financí nechtěla hraběnka vzdát. Skrze její poslední vůli, odkazující část sbírek příbuzným, sleduji stagnaci uměleckých sbírek Lažanských, doprovázenou ztrátou části nemovitého majetku.

V tíživé finanční situaci Gabrieliných potomků odkrývám důvody poklesu sociálního kapitálu rodiny i příčiny jejich chladného přístupu k umění ve druhé polovině 18. věku. Tento stav se snažil konsolidovat starší syn Maxmilián Václav. Zaměřuji se na jeho hospodářské i kariérní úspěchy a shrnuji mecenášské aktivity, předznamenávající konec baroka na Plzeňsku. Skrze druhý nejstarší inventář zámku Manětín, sepsaný po smrti Maxmiliánovy ženy Terezie z Lisova, shrnuji další vývoj umělecké sbírky Marie Gabriely Lažanské. Popisuji podobu interiérů a identifikuji další dochované mobiliář.

Na závěr této části se zabývám málo známými osudy mladší větve Lažanských. Sídčila na jihočeských Bratronicích a pocházela od bratra Václava Josefa, Adama Víta. I u této pošlosti lze na počátku 18. století nalézt snahy o uchycení v nejvyšší společnosti, orientované pro změnu na dvůr falckého kurfiřta Jana Viléma v Düsseldorfu. Vinou finančních a politických problémů, následovaných rozprodejem statků na Prácheňsku, však v jejím okruhu nalézáme jen velmi málo stop po kulturním mecenátu.

Další kapitola práce se zabývá vztahem rodu k umění v 19. století. Co do počtu stran je nejrozsáhlejší. Postihuje totiž období zatím téměř nedotknuté archivním výzkumem. Úvod je věnován synovi Maxmiliána Václava, Prokopovi I., nejvýznamnějšímu členu rodiny v moderních dějinách. Seznamuji čtenáře s jeho zásluhami o návrat Lažanských mezi společenskou elitu a neopomínám ani na roli v českém národním obrození. Popisuji činnost hraběte v opozičním stavovském hnutí, i ve vztahu ke Společnosti vlasteneckých přátel umění. Na základě inventáře, sepsaného po jeho smrti, rozebírám změny ve funkcích Prokopových sídel v Manětíně, Rabštejně, Novém Dvoře, Struhařích i Chyši a objasňuji důvody, které k tomu vedly. Pokouším se charakterizovat jejich vybavení, identifikovat části mobiliáře a spekulovat nad možnými stavebními zásahy.

V souvislosti s Prokopem I. vysvětluji důvody vzniku nového rodinného pohřebiště v kostele Zvěstování P. Marie v Chyši a v rovině symbolického kapitálu rekapituluji předchozí funerální praxi. Jako protipól stručně nastiňuji osudy některých Prokopových synů, kteří založili samostatné genealogické větve. Pouze dvě z nich žily dále na zděděných statcích, respektive na území Království českého. Šlo o nejstarší linii na Chyši a mladší na Manětíně a Rabštejně. Tomuto dělení podřizuji i strukturu textu.

Dějiny chyšské větve jsou dále spojeny s nejstarším synem Prokopa I., Prokopem II. Pokouším se načrtnout jeho kulturní habitus a identifikovat podíl na vývoji panství. Skrze sňatkovou politiku, orientovanou na měšťanské prostředí, upozorňuji na vznikající rozdíly mezi českými pošlostmi rodu. Přes nedostatek pramenné základny nalézám důkazy o úpravách interiérů zámku Chyše a stavebních zásazích na dalších sídlech.

Nejdůležitější osobností této kapitoly je však syn Prokopa II., Prokop III., jemuž přisuzuji roli druhého největšího mecenáše v dějinách Lažanských, ihned po Marii Gabriele. Z jeho iniciativy byla realizována celá řada romantických úprav na panství. Nejprve poodkrývám neúspěšné snahy majitele o prodej statku ve třicátých letech 19. století. Na základě detailní rešerše pramenů, především dosud nevyužité osobní korespondence, ozřejmuji pozadí Prokopových výtvarných zakázek v padesátých a šedesátých letech. Identifikuje některá neznámá umělecká jména v jeho okruhu, spojená zejména s přestavbou kostelů sv. Vavřince v Lubenci, Zvěstování P. Marie v Chyši a pražského paláce a zasazuji je do širšího rámce vývoje romantické architektury v Čechách.

Ze synů Prokopa II. se v této práci zabývám ještě moravským místodržitelem Leopoldem I., jehož potomci se stali dědici velkostatku Chyše. Byl často se stěhujícím úředníkem a během výkonu státní služby nevlastnil žádné rozsáhlé dominium, do jehož tváře by mohl zasáhnout. Přesto hrál důležitou roli v podpoře architektury a výtvarného umění. Seznamuji čtenáře s jeho zásluhami o rozvoj urbanismu v Brně. S moravskou metropolí spojuji i vznik jeho obrazové sbírky a přemýšlím nad Leopoldovým mecenátem z pozice předsedy Moravského zemského výboru. Na příkladu jeho sňatku s Rosinou z Mack opět potvrzuji orientaci starší větve rodu na měšťanské prostředí.

Poslední příslušníkem chyšské větve Lažanských, kterým se zabývám v této části, je syn Leopolda I., Leopold II. V osobě dědice Chyše a pražského paláce kulminovala rozpolcenost urozeného a měšťanského světa, jež se odrazila v podpoře múzického, a ne výtvarného umění. Z Leopoldova života proto vyzdvihuji jen několik střípků v podobě přestavby záměčku Nový Dvůr a dvou obrazů, jimiž obohatil sbírky v Chyši.

V druhé části kapitoly o vztahu Lažanských k umění v 19. věku se vracím k historii mladší větve na Manětíně, reprezentované bratrem Prokopa II., Janem Nepomukem. Vymezuji rozdíly ve společenském postavení sourozenců, pramenící v jejich odlišných sňatkových strategiích. S ohledem na Janovu komplikovanou ekonomickou situaci predikuji jeho komornější stavební aktivity. Excerpcí dobových inventářů nicméně potvrzuji, že na sídlech v Manětíně a Rabštejně učinil několik vnějších i vnitřních změn.

Projevy mecenátu se v Manětíně objevují od třicátých let u učitele hraběcích dětí Tadeáše Mayera. Opravuji nesprávná určení některých jeho děl a potvrzuji, že jeho talent rodina dlouhodobě podporovala. O něco později pozoruji u synů Jana Nepomuka, Jana Karla a Prokopa Aloise snahy o přestavby zámků, tentokrát iniciované očekávaným dělením majetku. V obou případech obohacuji starší stavebně historické průzkumy o nové skutečnosti a také koriguji dataci některých architektonických prvků.

Aktivitám obou bratrů se věnuji i v dalších odstavcích. Po krátkém medailonku Jana Karla Lažanského se soustředím na jeho další stavební počiny na zámku v Rabštejně nad Střelou a několika uměleckým předmětům z jeho pozůstalosti. Do uměleckého prostředí českých zemí ale výrazněji zasáhla rodina Prokopa Aloise, jež sídlila na Manětíně. Majoritní podíl přisuzuji Prokopově manželce Sidonii, rozené z Hoyos-Sprinzensteinu. Z dochované osobní pozůstalosti rekonstruuji její bohatý život, jehož samozřejmou částí bylo cestování a umění. Upřesňuji úpravy zámku a kostela sv. Jana Křtitele v Manětíně a s ohledem na její zakázky ze sféry výtvarného umění dávám její činnost do souvislostí s několika osobnostmi, například s Louisou Kannengiesser Piepenhagenovou.

Předposlední kapitola se zabývá kulturním epilogem rodu ve 20. století a na prvním místě ji reprezentuje Vladimír Lažanský z Chyše. Rekapituluji jeho veřejné aktivity a v mobiliáři chyšského zámku identifikuji jednotlivé umělecké předměty spojené s jeho osobou. I přes jeho pravidelné kontakty s národními kulturními elitami pozoruji stagnaci a předznamenávám postupný úpadek kulturního habitu rodiny. Ten byl dokonán první pozemkovou reformou a následným prodejem pražského paláce Vladimírovým jediným synem Prokopem IV. Lažanským, který po roce 1945 odešel do zahraničí.

Shodné osudy zaznamenávám u mladší větve Lažanských. U syna Prokopa Aloise a Sidonie Lažanských, Jana Karla, polemizuji nad posledními záblesky uměleckého mecenátu. Na stavebních a uměleckých zakázkách naopak demonstrují jeho konzervativní přístup k umění, ovlivněný příbuznými z rodu Schwarzenbergů. Stejný trend sleduji i u dcery a dědičky Terezie ze Seilern-Aspangu, jejímž odsunem do Rakouska na konci druhé světové války se uzavřela historie rodu Lažanských v českých zemích.

V závěru teze shrnuji výsledky své badatelské činnosti a komparuji je s aktivitami vybraných šlechtických rodin v Čechách i v Evropě. Docházím k závěru, že role Lažanských v uměleckém prostředí českých zemí byla od počátku 17. do poloviny 19. století významnější, než jak ji interpretuje soudobá historiografie a že mnohé stavební a umělecké počiny byly v dějinách českého výtvarného umění neprávem opomíjeny.

Součástí práce jsou tři přílohy, počínaje seznamem použité literatury a pramenů. Pro představu o uměleckých předmětech publikuji v druhé části sto sedmdesát reprodukcí předmětů hmotné výtvarné kultury v rozmezí od 14. do 20. století. Poslední přílohu tvoří genealogická rešerše, přinášející úplný přehled o majetkových, rodinných a kariérních záležitostech třinácti generací rodu Lažanských z Bukové, mezi lety 1590–2011. Je rozdělena do dvou samostatných oddílů, opatřena vlastním úvodem i poznámkovým aparátem. Věřím, že údaje v ní obsažené ulehčí práci mnoha dalším badatelům.

2. Od legendy k realitě, aneb nejstarší dějiny Lažanských z Bukové

Počátky mnohých starých šlechtických rodin jsou opředeny legendami a nejinak je tomu u těch, které užívaly erbovní znamení označované jako korbel. Jde o část kola složenou z náboje a dvou paprsků, špicí, propojených loukotí. V nejdůležitějším mytologickém dokumentu české historiografie, *Kronice české* Václava Hájka z Libočan, na základě jejichž příběhů glorifikovala svou minulost celá řada českých rodů, se o jejich původu nedozvíme.¹ Teprve v mladším genealogicko-heraldickém kompendiu *Zrcadlo slavného Markrabství moravského* od Bartoloměje Paprockého z Hlohol najdeme hned několik zajímavých informací.² Prapředek neznámého jména údajně působil ve Francii, kde byl za své zásluhy královsky odměněn. Nevěděl si ovšem rady, jak poklad bezpečně dovézt do Čech. Domluvil se proto s kolářem, aby mu vyrobil velké vozy, do jejichž stěn udělá otvory. Ty před naložením dalšího nákladu vyplnil zlatem. Poklad tím ukryl před zloději a podařilo se mu bez potíží vrátit domů. Když pak knížeti vyprávěl o mnohých zážitcích z cizích zemí, udělil mu štít s rozbitým kolem, jako památku na onu událost.

U stejného autora se také dočteme o jiném z předků, který byl v roce 965 členem poselstva českého knížete Boleslava I., jež doprovázelo jeho dceru Doubravku na svatbu s polským knížetem Měškem I. Autor ale hovoří obecně o rytířích s korbelem ve znaku. Příjmení Lažanský užil až Bohuslav Balbín ve *Výtahu dějin českých*, a to v souvislosti s uvedenou knížecí svatbou.³ Teprve Johan Jakub Weingarten v *Knížecím zrcadle, aneb monarchii přeslavného Arcidomu rakouského*,⁴ se zaměřil přímo na Lažanské z Bukové a přinesl i jiné údaje. Pojmenovává člena družiny jako Jiřího a nabízí romantičtější verzi erbovní legendy. V ní se vévodovi jedoucím v kočáře splasil kůň a shodil kočího. Situaci zachránil jeden silný muž, který se rozběhl za ujíždějícím vozem, chytil jej za zadní kolo a násilím zastavil. Přitom mu zůstal v ruce kus bukového kola. Za záchranu urozeného cestujícího získal do znaku část kola, společně s predikátem z Bukové.

Oba příběhy, které lze vsadit do středověké reality jen s notnou dávkou fantazie, stejně jako přítomnost Jiřího v polském poselstvu, samozřejmě pramenily z přirozených snah raně novověké šlechty podpořit nově nabyté postavení v pobělohorských Čechách argumentem starobylosti.⁵ Ve skutečnosti bylo kolo nebo jeho části používáno mnohými

¹ HÁJEK – LINKA 2013 (1541).

² PAPROCKÝ 1593, fol. CCCLXVII.

³ BALBÍN 1677, *Epitome Historica*, Lib. II., Cap. VII, s. 117.

⁴ WEINGARTEN 1673, s. 217–219.

⁵ Srov. CERMAN 2011, s. 39 a násl.

šlechtickými rody na Plzeňsku a s jistou nadsázkou můžeme říci, že všechny české rody s tímto znamením pocházejí z jedné oblasti.⁶ Domov Lažanských najdeme v obci Buková u Merklína (okr. Plzeň-jih). První zmínka o vsi je zde spojená i s nejstarším známým předkem rodu. V konfirmačních protokolech pražského arcibiskupství je 17. října 1354 zaznamenán Hynek z Bukové jako patron tamního kostela sv. Jiří.⁷ Ve stejném prameni je zmiňován ještě dvakrát, v letech 1356 a 1358.⁸ Zřejmě on, nebo někdo z předků, postavil v blízkosti kostela sv. Jiří tvrz.⁹ Další zprávy ale nemáme a zdá se, že po Hynkově smrti byl majetek postoupen či prodán. V roce 1381, po smrti Zbyňka z Poděhus, je Buková postoupena Bohuchvalovi z Krchleb, z rodiny Bohuchvalů z Hrádku.¹⁰

Z období Hynkova života pochází také nejstarší výtvarná a heraldická památka, vyobrazení rodinného erbu na fresce v kostele sv. Petra v Doubravě u Stříbra (okr. Tachov). Malba, jež byla datována do druhé poloviny 14. století,¹¹ se nachází na severní stěně hlavní lodi a je součástí ozdobného pásu pod korunní římsou, který byl vyhrazen pro reprezentaci donátorů (obr. 1). Ačkoli znak nemusí patřit přímo Lažanským, stříbrný korbel v červeném poli používali v té době například Korbelové z Bukové, Lehomští z Malevic či Radkovi z Radkovic, lze prohlásit, že nositelé tohoto znamení byli v době vlády císaře Karla IV. už dobře etablováni mezi českou provinční nobilitou.

I přes výše uvedená sdělení nemáme o pánech z Bukové po roce 1358 žádné další informace, a to více než sto let. Jejich jméno se zatím nepodařilo ztotožnit s žádnými osobami figurujícími v diplomatických pramenech z 15. století. Zakladatel moderního českého dějepisectví František Palacký sice cituje Jindřicha z Bukové mezi čtyřmi sty padesáti signatáři protestního listu české a moravské šlechty proti upálení mistra Jana Husa z 2. září 1415,¹² ale příslušnost Jindřicha k rodu Lažanských je nanejvýš sporná. Nemáme zachovanou pečeť, jež by domněnku potvrdila. Uvedená část dokumentu je navíc známa jen z opisů a pozdější badatelé hovoří o rodu pánů z Bukovice.¹³

⁶ KOLÁŘ 1902, s. 79–80. SEDLÁČEK 1925, s. 74–76.

⁷ Libri confirmationum I/1, s. 59. V topografiích je uváděna první zmínka o obci až v roce 1356. Zápis však hovoří jasně o existenci kostela již v roce 1354: „domini Hugonis de Bucowa ad eccles am ibidem in Bucowa.“ Některými badateli je existence Bukové kladena do roku 1115, ve spojitosti s tzv. kladrubským falzem. Bukovou, kterou měl uvedený rok věnovat český kníže Vladislav I. kladrubským benediktinům, je ale osada stejného jména, dnes součást obce Mezholezy (okr. Domažlice), jihozápadně od kladrubského kláštera. Srov. NOVÁČEK 2010, s. 184 a násl.

⁸ Libri confirmationum I/1, s. 60 a 74.

⁹ SEDLÁČEK – Hradý, zámky a tvrze IX, 1996, s. 191.

¹⁰ Archiv český 31, s. 168, č. 41.

¹¹ Za časové zařazení malby děkuji PhDr. Jaroslavu Sojkovi, Ph.D., z uměleckých sbírek Pražského hradu.

¹² Archiv český 3, s. 189, č. 6 (Jindřich z Bukově).

¹³ NOVOTNÝ 1915, s. 68/III, No. 221 (Henricus de Bukovicze), s. 78/III, No. 221 (Jindřich z Bukovice). Jde snad o majitele vsi Modrá Hůrka (okr. České Budějovice). Srov. Libri erectionum V, č. 967, s. 710–711.

Teprve 21. června 1522 se v registrech komorního soudu objevuje pan Hynek z Bukové a na Újezdci.¹⁴ Podle shodného křestního jména i příjmení lze soudit, že jde opravdu o potomka Hynka z Bukové, jenž vlastnil ves Újezdec. Tu ztotožňují badatelé s dnešním Újezdem u Chanovic (okr. Klatovy), zhruba čtyřicet kilometrů jihovýchodně od Bukové.¹⁵ Stejný muž figuruje v tzv. tituláři, *Titulové stavů duchovního a světského*, od Matěje Brikcího z Licka,¹⁶ který byl sestaven dle příznávacích listů k zemské berni k roku 1534.¹⁷ V dalším vydání z roku 1556, tentokrát od Mikuláše Šúda ze Semanína, nikdo s přídomkem z Bukové zaznamenan není.¹⁸ Až v opraveném a doplněném vydání z roku 1567 od Jana Jičínského najdeme Šebestiána Lažanského z Bukové.¹⁹

Zůstává otázkou, jakým způsobem přišel Šebestián k příjmení Lažanský a jaký příbuzenský vztah jej pojil s Hynkem z Bukové a na Újezdci. Částečnou odpověď nám předkládá Bartoloměj Paprocký z Hlohol, tentokrát v díle *Diadochos*, který cituje listinu z 15. srpna 1463.²⁰ V ní Oldřich z Bukové a v Lažanech figuruje mezi svědky smlouvy mezi Vaškem z Mačic a Štěpánem Hořčicným z Prostého. Ke druhému z rytířů měl Oldřich určitě blízko. Šlo snad o tchána. Roku 1496 totiž obdržel Hynek z Bukové a z Lažan od krále Vladislava Jagellonského právo odúmrti po zemřelé matce Dorotě Hořčicové z Prostého a z Mačic, vdově po Oldřichovi z Bukové na tvrzi a vsi Lažanech, dnes Defurových Lažanech (okr. Klatovy).²¹ Jde zřejmě o výše zmíněného Hynka, jehož tvrz Újezdec (Újezd u Chanovic) stála pouhé dva kilometry jihovýchodně odtud.

Páni z Bukové se objevili v Lažanech nejdříve v první polovině 15. století. První zmínka o obci pochází z 23. dubna 1366, kdy byl Rašek, zvaný Šilhěr z Lažan, jedním ze svědků při stanovení hranic u vsi Velký Bor (okr. Klatovy).²² Na přelomu 14. a 15. století se na Lažanech připomíná Volfart z Lažan.²³ Jakým způsobem svůj statek pozbyl

¹⁴ Archiv český 32, s. 227, č. 3893.

¹⁵ SEDKÁČEK – Hradý, zámky a tvrze XI, s. 271. Item PROFOUS – Místní jména v Čechách IV, s. 436.

¹⁶ BRIKČÍ z LICKA 1534, Stav rytířský, fol. 202.

¹⁷ Často opakovaným omylem je existence Hynka Lažanského z Krašovic ve stejném tituláři. Jde o špatný přepis jména Hynka Lešanského z Krsovic, jehož rod pocházel z Lešan u Benešova. Omyl zřejmě způsobil známý genealog a heraldik Gottfried Daniel z Wunschwitz, který ve svých výpiscích zaměňuje Hynka Lešanského z Krsovic za Hynka Lažanského v Krašovicích. Srov. NA, fond WUNSCHWITZ, inv. č. 638.

¹⁸ ŠÚD ze SEMANÍNA 1556.

¹⁹ JIČÍNSKÝ 1567.

²⁰ PAPROCKÝ 1602, O stavu rytířském, s. 214.

²¹ NA, fond Desky dvorské, Desky dvorské č. 17 (5. kniha provolací), fol. 171.

²² „Raskone dictum Sylherz de Lažan“. Šlo o spor Buška z Oseku a opata Mikuláše z později zaniklého kláštera Křížovníků s červenou hvězdou v Praze na Zderaze. Srov. SOA Litoměřice, fond Cisterciáci Osek, inv. č. 37. V literatuře se objevuje i podoba jména Bašek Šilhěr z Lažan, která vzešla z poznamenek Augusta Sedláčka. Srov. HÚ AV ČR, fond Kartotéky Augusta Sedláčka, Skříň D, řada D01, zásuvka D01E, lístek 1057. Chybu převzal také toponomastik Antonín Profous. Srov. PROFOUS – Místní jména v Čechách II, s. 491. Za upřesňující přepis listu děkuji Mgr. Daniele Brokešové a Janě Vanišové ze SOA Litoměřice.

²³ Originál záznamu poškozen. Orientační datace 1400–1406. Srov. Desky dvorské VII (18), s. 12, č. 36.

a kdy se dostal do rukou pánů z Bukové, se zatím nepodařilo vypátrat. Mohlo jít o výsledek sňatkové politiky, stejně jako o koupi nebo dědictví. Jisté je, že po smrti Oldřicha a Doroty nejevil syn Hynek z Bukové o Lažany zájem a brzy se jich zbavil. Jak bylo zmíněno výše, v roce 1522 se psal pouze na Újezdci. Majetkové změny stvrzuje záznam v deskách zemských z roku 1542, kdy Veronika z Draylinkova postoupila tvrz Lažany se vším příslušenstvím manželovi Václavovi Strachovskému ze Strachovic.²⁴

Jak jsme se přesvědčili, jsou nejstarší dějiny rodu spjaty s jižní částí historického Plzeňského kraje, konkrétně s obcí Buková u Merklína, o kterou však ve 2. polovině 14. století Hynkovi potomci přišli. Po bezmála stoleté odluce se objevují o padesát kilometrů dále v Prácheňském kraji, přesněji v Defurových Lažanech a název jejich druhého sídla přejímají do svého příjmení. Ani zde však dlouho nepobyli a počátkem 16. století se setkáváme s dalším Hynkem, jenž vlastnil vedlejší ves Újezd u Chanovic.

Přes Hynkova otce Oldřicha, prvního známého majitele Lažan z rodu se stříbrným korbelem ve znaku, lze sledovat souvislou genealogii (obr. 2).²⁵ O synu Hynkovi mnoho nevíme. Zemřel snad po roce 1534, kdy je jeho jméno naposledy vedeno v dříve citovaném tituláři. V pramenech se zatím nepodařilo nalézt nic bližšího o jeho manželce ani dětech. Jisté je, že Újezdec po něm dědil další Oldřich a šlo nepochybně o Hynkova syna. Hodnověrnou indicií představuje obnovený vklad v deskách zemských, ze kterého vyplývá, že ve třicátých letech 16. století prodal Oldřich Lažanský z Bukové ves Újezdec panu Václavovi Strojeticckému ze Strojetic a koupil od něj statek Chříč.²⁶

Tomu, že šlo vskutku o Hynkova syna, nasvědčuje několik skutečností. Koncem 15. století, kdy Hynek získal věno po zesnulé matce, se o dědictví nepřihlásil nikdo jiný a v ostatních pramenech se o dalších členech rodu nic nedozvíme. Oldřich navíc zemřel v roce 1542 poměrně mladý, protože jeho děti byly tou dobou nezletilé a pod dohledem poručníků.²⁷ Sourozenecký či jiný příbuzenský vztah tak nepřipadá v úvahu.

²⁴ NA, fond Desky zemské, Desky zemské větší č. 83, fol. D 5. Nelze vyloučit, že Veronika z Dreylinkova mohla Lažany získat koupí přímo od Hynka. Pro potvrzení této hypotézy však postrádáme prameny.

²⁵ V několika encyklopediích se uvádí nejstarší předek rodu správně jako Oldřich. Srov. MERAVIGLIA-CRIVELLI 1886, s. 142. Item Ottův slovník naučný XV, s. 750. V jiných, včetně tzv. Gothajských almanachů, je ale uváděn jako první předek Racek. Srov. Gothaisches Genealogisches Taschenbuch der gräflichen Häuser, Jg. 103, 1930, s. 346. Item MAŠEK 2008, s. 538. Též genealog Jan Václav Dobřenský uvádí jako prvního Racka z Bukové a na Vrchotičích. Srov. NA, fond DOBŘENSKÝ, inv. č. 552. Vrchotice (okr. Příbram) však patřily až do konce 16. století rodu Vrchotických z Loutkova. Teprve počátkem 17. století přechází na krátko do rukou Lažanských z Bukové. Srov. SEDLÁČEK – Hradý, zámky a tvrze XV., s. 263.

²⁶ NA, fond Desky zemské, Desky zemské větší č. 8, fol. G 1. Zápis byl do Desk zemských vložen teprve v roce 1547 v době, kdy byl Oldřich Lažanský z Bukové již po smrti. O majetek nezletilých dětí se tou dobou starali dva poručníci, vdova Kateřina ze Slatiny a Mikuláš Černín z Chudenice a na Březnici.

²⁷ NA, fond Desky zemské, Desky zemské stavovské č. 42, fol. A 16 (tužkou A 25). Obeslání poručníků Kateřiny ze Slatiny a Mikuláše Černína z Chudenic od Oldřichových sester Doroty a Alžběty.

I přes uvedená fakta bude identita Oldřichových rodičů představovat zaručenou genealogickou hádanku. Údaje v dobových pramenech jsou totiž v naprostém rozporu s poznatky, jež po několik staletí přinášeli rodopisci.²⁸ Také manželka a spoluporučnice sirotků Kateřina ze Slatiny vnáší do rodinné historie jistý zmatek.²⁹ Ať to bylo jakkoliv, Oldřich se jako vlastník Chříče poprvé připomíná 30. června 1541, když odkazoval veškerý majetek nejmenovaným synům i dcerám a stanovoval jejich poručníky.³⁰

Jména Oldřichových mužských dědiců se nám poprvé vynořují z pramenů v roce 1545, kdy Jan Krakovský z Kolowrat na Krakovci dal zapsat Šebestiánovi a Oldřichovi, synům Oldřicha Lažanského z Bukové, jeden hospodářský dvůr.³¹ Kdy dosáhli bratři dospělosti, se zatím nepodařilo zjistit.³² Od poloviny šedesátých let se s nimi ale setkáváme během řady transakcí rozšiřujících nemovitou základnu panství Chříč.³³

Poručnická výchova chlapcům příliš neprosperovala. Oba měli dost prchlivé povahy. V zápisech zemského či komorního soudu se dočteme o řadě jejich konfliktů. Například v roce 1573 doplatil na svou výbušnost mladší Oldřich. Byl v nedalekých Kožlanech utlučen poté, co vyprovokoval hádku. Starší bratr se jako poručník jeho nezletilých dětí domáhal spravedlnosti. Zemský soud však rozhodl v jeho neprospěch.³⁴ Sám Šebestián nebyl mírnější povahy. Například roku 1586 napadl Jana Jindřicha Krakovského z Kolowrat, když se během hádky zastával svého starého otce Kryštofa Jindřicha.³⁵

²⁸ Zmatek vyvolává již Bohuslav Balbín, který jako Oldřichova otce neoznačuje Hynka, nýbrž Šebestiána Lažanského z Bukové a na Březsku. Matkou měla být Otýlie Oselská z Dlouhé Vsi. Srov. BALBÍN 1687, *Miscellanea*, D II, L II, P I, s. 36. Informaci kvituje též Gottfried Daniel z Wunschwitz. Srov. NA, fond WUNSCHWITZ, inv. č. 638. Rodinný kronikář Josef Konrád von Wieser opírá tuto hypotézu o uvedení Šebestiána na Březsku v tituláři z roku 1534. Srov. WIESER 1860, s. 16. Ten je však uveden až ve vydání z roku 1567, seděním na Chříči. Také statek Březsko patřil Šebestiánovi až od roku 1576. Srov. SMOLÍK SLATINSKÝ 1865, s. 305. O Šebestiánově údajně ženě Otýlii Oselské z Dlouhé Vsi prameny mlčí.

²⁹ Jako jediná žena Oldřicha Lažanského z Bukové je ve všech uvedených genealogických pramenech citována Barbora Kateřina ze Sloupna. Ta ale nefiguruje v diplomatických pramenech, na rozdíl od Kateřiny ze Slatiny. Na základě zápisů do Desk zemských z první poloviny 16. století, je zřejmé, že Kateřina ze Sloupna byla manželkou Petra Bohdaneckého z Hodkova a později Václava Krupého z Probluze. Srov. BURDOVÁ 1981, s. 637. Item BURDOVÁ 1986, s. 530 a 997. Kateřina ze Slatiny byla poprvé vdaná za Drslava Černína z Chudenic a podruhé za Oldřicha Lažanského z Bukové. Srov. BURDOVÁ 1981, s. 635. Item BURDOVÁ 1986, s. 569, 797 a 994. Spoluporučník Oldřichových dětí, Mikuláš Černín z Chudenic a na Březině, byl Kateřininým synem z prvního manželství. Srov. NA, fond DOBŘENSKÝ, inv. č. 175.

³⁰ NA, fond Desky zemské, Desky zemské větší č. 1, fol. A 2. Item VAVROUŠKOVÁ 1941, č. 7, s. 3.

³¹ NA, fond Desky zemské, Desky zemské větší č. 7, fol. C 10. Jednalo se snad o součást panství Krakovec, kterou Oldřich přikoupil právě k Chříči. August Sedláček označuje sídlo jako Lažany. Srov. HÚ AV ČR, fond Kartotéky Augusta Sedláčka, skříň A, řada A10, zásuvka A10A, lístek č. 961. Tato obec se ale v okolí Krakovce nenacházela a transkripce původního zápisu je nejasná.

³² Obvyklý věk pro dosažení plnoletosti byl v té době dvacet let. K tématu viz KAPRAS 1904, s. 14 a násl.

³³ Dějiny panství Chříč, včetně později přikoupených částí, obsáhle zpracoval František Smolík Slatinský. Viz SMOLÍK SLATINSKÝ 1865, s. 224–232, 269–271 a 302–305. Item SMOLÍK SLATINSKÝ 1868, s. 43–50, 183–196 a 373–384. Item SMOLÍK SLATINSKÝ 1874, s. 41–56.

³⁴ NA, fond Desky zemské, Desky zemské větší č. 20, fol. D 8 – 10. Popis případu je uveden v rozsudku zemského soudu z roku 1578, ze kterého jasně vyplývá Oldřichova agresivita a nepřičetnost.

³⁵ NA, fond Komorní soud, Registra svědomí německá soudu komorního 1586–1618, inv. č. 110, fol. 2.

Ač pověst rodiny nebyla dobrá, lze v této době sledovat několik změn, jež znamenaly posun v jejím sociálním postavení. Od poloviny sedmdesátých let se s Šebestiánem setkáváme mezi politicky aktivními příslušníky české stavovské obce. Roku 1574 je poprvé připomínán mezi relátory Českého zemského sněmu za rytířský stav.³⁶ Funkci si několikrát zopakoval i v druhé polovině osmdesátých let.³⁷ V letech 1589–1590 zastával úřad hejtmána Rakovnického kraje.³⁸ Nejvyššího postavení v rámci stavovské správy však dosáhl roku 1598, kdy byl zvolen nejvyšším berníkem království Českého.³⁹ Strmou kariéru ukončil v roce 1605, kdy je naposledy jmenován mezi relátory.⁴⁰

Jak se zdá, úřad nejvyššího správce daně zastával Šebestián právem. S financemi totiž zacházet uměl a využíval je ke spekulacím. Například na podzim roku 1592 figuroval jako devátý největší věřitel zesnulého Viléma z Rožmberka, a to s částkou 15 000 kop grošů míšeňských.⁴¹ Další záznam pochází z roku 1606, kdy je uváděn mezi věřiteli České komory. Té půjčil nepatrnější částku 2 000 kop grošů míšeňských.⁴²

Spolu se vzestupem na společenském žebříčku začala stoupat také jeho potřeba reprezentace v hlavním městě. Z různých pramenů se dovídáme, že během života vlastnil v Praze přinejmenším dvě nemovitosti. První byl dům u staré Písecké brány na Malé Straně. Stál v místech dnešního Valdštejnského paláce a v roce 1586 jej prodal.⁴³ Druhým sídlem byl dům se zahradou na Pohořelci v místech dnešní tzv. Černínské jízdárny čp. 102/8 na Loretánském náměstí, který jeho potomci prodali v roce 1624.⁴⁴

Jak je patrné, finanční ani společenská situace Šebestiána Lažanského z Bukové nebyla špatná. Dobré postavení rodiny podtrhávaly i sňatky sourozenců nebo dětí. Sestra Anna byla vdaná za příslušníka jednoho z nejbohatších panských rodů Petra Smiřického ze Smiřic.⁴⁵ Jedna z dcer Helena pojala za muže Volfa Berku z Dubé.⁴⁶ Příslušnost k vyšší societě dokazuje i záznam syna Jana v tzv. pijáckých registrech bývalého českého místodržitele Ferdinanda II. Tyrolského na zámku Ambras u Innsbrucku.⁴⁷

³⁶ Sněmy české IV, s. 90.

³⁷ Sněmy české VII, s. 91 (1586), 289 (1588) a 418 (1589).

³⁸ MAREŠ 2011, s. 136 a 173.

³⁹ Sněmy české IX, s. 548.

⁴⁰ Sněmy české XI/1, s. 302.

⁴¹ LEVÝ 2015, s. 44 a 101.

⁴² Sněmy české XI/2, sešit 2, 1605–1607.

⁴³ AHMP, fond Sbirka rukopisů, Liber contractuum V., inv. č. 2214, fol. I 17 – 18. K dějinám jednotlivých domů, jež stávaly na místě dnešního Valdštejnského paláce, č. p. 17/III viz MERHOUT 1934, s. 6–21, 56–67, 132–138 a 168–184. K obecným dějinám paláce a jeho stavby viz VLČEK 1999, s. 147–159.

⁴⁴ VLČEK 2000, s. 321. Zde též odkazy na další prameny a literaturu. K zahradě viz BÍLEK 1883, s. 710.

⁴⁵ NA, fond DOBŘENSKÝ, inv. č. 998.

⁴⁶ Ibidem, inv. č. 47. Helena byla babičkou známého barokního sběratele Františka Antonína Berky z Dubé.

⁴⁷ RACEK 1972, s. 93, pozn. 25 (zápis je datován 23. června 1592). Item BŮŽEK 2006, s. 228, pozn. 828.

Ve stavovsky jasně rozdělené společnosti předbělohorských Čech bylo nemyslitelné, aby vysoký post ve státní správě, místo po boku manžela z panského stavu, nebo židli během zábav členů císařské rodiny, zaujala osoba bez patřičného postavení. Výše uvedené skutečnosti tedy jednoznačně popírají dlouho tradovaný názor o nepřilíš urozeném až okrajovém postavení rodu Lažanských v 16. a zejména v 17. století.⁴⁸

Neméně opomíjenou skutečností při hodnocení sociálního statusu pánů z Bukové je umístění rodinného pohřebiště v prostorách basiliky Nanebevzetí P. Marie v Praze na Strahově. Místo posledního odpočinku mnoha členů rodiny se minimálně od počátku 17. století nacházelo na velmi prestižním místě, v kapli sv. Kříže.⁴⁹ Podle náhrobní desky z roku 1650 (obr. 3), zhotovené z červenohnědého sliveneckého mramoru a zakrývající vstup do pohřební komory, zde byl v roce 1611 uložen právě Šebestián.⁵⁰

Existence pohřebního místa ve významném katolickém chrámu království přinejmenším pootvírá otázku mecenátu, jenž se ve světle dobové praxe zdá logický, a který se ve větší nebo menší míře vepsal do pozdně renesančních interiérů v té době přestavovaného chrámu.⁵¹ Nelze tedy vyloučit užší vazby s tehdejšími opaty Janem Loheliem, a jeho nástupcem Kašparem z Questenbergu. Kvůli mezerovitě dochovaným archiváliím kláštera ze začátku 17. století se však zatím nepodařilo spojit Šebestiána s konkrétní uměleckou zakázkou.⁵² Nezbyvá tedy než vyslovit hypotézu, že výzdoba kaple sv. Kříže, respektive všechny další artefakty dosvědčující jeho fundátorské ambice v předbělohorském období, snad zanikly během opakovaného rabování chrámu za třicetileté války, nebo byly zrušeny v souvislosti s pozdně barokní přestavbou po roce 1742.⁵³

⁴⁸ Srov. PREISS 2008, s. 154. Item VÁCHA 2010, s. 27. Item HOJDA 2014, s. 28.

⁴⁹ Podle autorova výzkumu bylo od 17. do 18. století uloženo do hrobky pod kaplí sv. Kříže minimálně jedenáct příslušníků rodu. Poslední pohřeb se uskutečnil v únoru roku 1772.

⁵⁰ Kámen nese nápis latinskou majuskulí: SEBASTIANVS / SENIOR LAZANSKI / DE BVKOWE AETA:[TIS] 87. / ANN[O] OBIIT i6ii. / S[VSANNA] LAZAN / SKIN NATA NEBILO / WSKIN A DRAHVBVS / AETA:[TIS] 90. ANNO OBIIT i6Z5. / A:[NNO] i657. AETAT.[IS] 67 / A:[NNO] i68i. AETAT.[IS] 76. FERDINANDVS RVDOLPHVS / LAZANSKI COMES / DE BUKOWE FILIVS SVPRASCRIPTORVM. CON / JVX MARGARETA COMITISSA LAZANSKIN NATA / WRATISL:[AW] DE MITROWITZ VIVVS MEMORIAE SVI / ET SVORVM POSVIT ANNO i650. / AGNVS DEI QVI TOLLIS PECCATA MVNDI / DONA EIS REQVIEM AETERNAM. Volný překlad: Roku 1611, ve věku 87 let, zemřel Šebestián starší Lažanský z Bukové. Roku 1625, ve věku 90 let, zemřela Zuzana Lažanská, roz. Nebílovská z Drahobuze. (Tento kámen) položili léta 1650, za života svého a na paměť svou a svých, Ferdinand Rudolf Lažanský hrabě z Bukové, syn výše psaných, (zemřelý) roku 1657, ve věku 67 let, a jeho manželka Markéta hraběnka Lažanská, roz. Wratislavová z Mitrovic, (zemřelá) roku 1681, ve věku 76 let. Beránku Boží, který snímáš hříchy světa, dopřej jim věčného pokoje. Srov. HLINOMAZ 1998, s. 23–24.

⁵¹ Blíže o úpravách basiliky a její obnově od roku 1600 viz ŠTURC 2007.

⁵² NA, fond Premonstráti – klášter Strahov, Praha, konceptář opatů (1583–1616), inv. č. 185, kniha 4167, registra listů (1603–1625), inv. č. 185, knihy 46, 47 a 48, účet stavby kostela (1600–1605), inv. č. 196, kniha 77, varia Oddělení B (1623–1820), inv. č. 36, karton 74. Za pomoc s výběrem konkrétních archiválií děkuji paní PhDr. Hedvice Kuchařové, Ph.D., z knihovny Královské kanonie premonstrátů na Strahově.

⁵³ Podrobně o útrapách strahovského kláštera během švédského obléhání Prahy viz STRAKA 1917–1918.

Snad jediný dochovaný střípek z Šebestiánova mecenátu najdeme v kostele sv. Petra v okovech v Milíčově (okr. Rakovník), v němž se nalézá zvon ulitý Brikcím z Cimperku (obr. 4). Jeho horní okraj zdobí pás s výjevy z Podobenství o marnotratném synovi. Jedné straně dřívku dominuje reliéf Ukřižovaný s P. Marií a apoštolem Janem. Nalevo od něj čteme nápis: „*Utwrd mne w prawe wirze, Boże mug, an sem żyw w pokani sluha twug. Kdzy przigde czas, wniemz ma umrzyti, racz Dussy mau k swateym przygiti*“. Napravo: „*Wim zagiste, zie Wykupitel mug zyw gest a žie wposledni den zase z zemie wstati ma, a zase obleczena budu koži mau a w tiele mem uzrym Boha, kterehož widieti budu ja sama, oczy me spatrzy gey, a ne gini*“. Pod oběma texty jsou ve vavřínových věncích umístěny znaky donátorů, nalevo Lažanských, napravo Nebílovských. V ústí zvonu jsou k nim přiřazeny dedikace: „*SSEBESTYAN STARSSY LAZIANSKY Z BVKOWE A NA BRZEZSKV*“. Napravo: „*ZVZANA LAZANSKA ROZENA NEBILOWSKA Z DRAHOBVZY A NA BRZEZSKV*“. Mezi nimi se zvěčnil sám zvonař textem: „*SLOWWTNY BRYKCY ZWONARZ Z CYNPERGKV W NOWEM MIESTIE PRAZSKEM TENTO ZWON UDIELAL LETA PANIE 1594*“. Protější stranu pláště zdobí reliéf s figurou apoštola Petra a textem: „*Urozeny a stateczny rytirz pan Ssebestyan Lazansky z Bukowe a na Brzezsku, jakožto milownik nabozienstwj krzestianskeho, a kolator osady swateo Petra w Mileczowie, dal gest tento zwon nakladem swym, a wssech osadnich, ke czti a k chwale Pana Boha wssemohuczyho k temuz kostelu udielati, kdzy toho czasu aurzedlnicy byli, Matieg Slaby, Krystoff Weynosa, Martin Miczan, Jan Skala, a Ssymon Ssyp. Z toho bud Panu Bohu wieczna chwala.*“. Pod ním je umístěn reliéf se čtyřmi apoštoly.⁵⁴

Z nápisů vyplývá Šebestiánova snaha o zvelebení kostela, k němuž měl jako majitel Březska podací právo. Tou dobou však již ztrácel zájem o majetek na Rakovnicku a Chříč roku 1585 prodal Janu Teyřovskému z Einsiedle.⁵⁵ Zbylý majetek, včetně Březska, postoupil témuž kupci v roce 1604.⁵⁶ Sám poté přesídlil na Hlubočepy u Prahy, jež ve stejný rok koupila žena Zuzana s dcerami od Benjamina Kutovce z Úrazu za 17 000 kop grošů míšeňských.⁵⁷ Už v roce 1610 ale statek za stejnou sumu prodali Ladislavovi Berkovi z Dubé.⁵⁸ Stalo se tak pouze rok před Šebestiánovou údajnou smrtí.

⁵⁴ K nápisům viz PODLAHA 1912, s. 135–136. Transkripce nápisů provedena na místě 29. května 2016.

⁵⁵ NA, fond Desky zemské, Desky zemské větší č. 67, fol. N 23. Ibidem Desky zemské větší č. 23, fol. C 22. Smlouva byla zapsána v roce 1585. Vlastnický vklad se ale posunul o jeden rok.

⁵⁶ NA, fond Desky zemské, Desky zemské větší č. 183, fol. A 6.

⁵⁷ NA, fond Desky zemské, Desky zemské větší č. 132, fol. K 20. Šlo o Hansfalkovský dvůr v Hlubočepch (hl m. Praha), dnes ulice Hlubočepská 35/4. Ke statku patřil také pustý hrad Děvín a ves Zlichov. Kupujícími byly Zuzana Lažanská, roz. Nebílovská z Drahobuze a její tehdy ještě neprovdané dcery Lukrecie, později choť Oldřicha Byšického z Byšic a Ester, budoucí žena Jiřího ml. Mitrovského z Nemyšle.

⁵⁸ NA, fond Desky zemské, Desky zemské větší č. 135, fol. C 5.

Zdá se, že po prodeji statků na Rakovnicku prožil Šebestián poslední roky života v ústraní, odkázaný na milost manželky a dětí. Tomuto tvrzení ovšem odporuje zmíněná aktivní účast na Českém zemském sněmu v roce 1605, či relativně vysoká půjčka České komoře v následujícím roce. S jeho jménem se navíc setkáváme i později, a to v souvislosti se správou majetku svých dětí a vnoučat. Paradoxní je, že se tak dělo v době, kdy měl být mrtev. Na náhrobku ve strahovské basilice totiž stojí psáno, že Šebestián zemřel v roce 1611. Jak ovšem zjistíme, ne vždy mluví sepulkrální památky pravdu.

Abychom mohli celou situaci vysvětlit, bude nutné projít malým genealogickým a majetkoprávním labyrintem. Víme, že Šebestián Lažanský měl mladšího bratra Oldřicha, který byl zabit v roce 1573. Zanechal po sobě syna Šebestiána a tři dcery.⁵⁹ Od té doby se v pramenech objevují Šebestián starší nebo mladší, strýc či synovec.

Šebestián starší Lažanský z Bukové měl šest dětí. O některých jsme již slyšeli.⁶⁰ Těmi nejdůležitějšími byli ale Racek a Ferdinand Rudolf. Starší syn Racek, majitel Vrchotic (okr. Příbram) a vysloužilý z tureckých válek,⁶¹ měl podobný osud jako strýc Oldřich. V roce 1609 byl zabit v hádce s císařským stolníkem Oldřichem Vostrovcem z Kralovic, za což jej Šebestián obeslal k zemskému soudu.⁶² Zřejmě pro svůj vysoký věk se ale vzdal poručnictví jeho potomků a péči přenechal tehdy jedinému dospělému muži v rodině, synovci Šebestiánovi mladšímu.⁶³ Ani jemu ale nebyla vyměřena dlouhá délka života a v roce 1612 zemřel.⁶⁴ Správy Vrchotic a dohledu nad sirotky se tedy musel opět ujmout Šebestián starší. Že byl tou dobou naživu, dokazuje zápis v kalendáři desk zemských, v němž je 18. března 1613 kvůli této záležitosti zaznamenána návštěva

⁵⁹ Sabina, vdaná za Václava Vrabského z Vrabí a podruhé za Hynka ml. Vamberského z Rohatec, Nabka, žena Petra Smrčka z Mnichu a Anna, choť Smila z Běšin. Srov. NA, fond DOBŘENSKÝ, inv. č. 552.

⁶⁰ Jde o syna Jana, zaznamenaného v tzv. Pijáckých registrech Ferdinanda II. Tyrolského, který se v pramenech ztrácí na konci 16. století, o dceru Helenu Berkovou z Dubé, babičku Františka Antonína Berky z Dubé, podruhé provdanou za Zikmunda Maternu z Květnice, a dcery Lukrécie Byšickou z Byšic a Ester Mitrovskou z Nemyše, spolumajitelky statku Hlubočepy. Srov. NA, fond DOBŘENSKÝ, inv. č. 552.

⁶¹ Sněmy české VIII, s. 704. Přehlídka vojska u Znojma v září 1594 (syn Šebestiána Lažanského z Bukové). Bojů se zúčastnil také Šebestián mladší. Srov. Ibidem, s. 692 (syn Kateřiny Lažanské z Dlouhé Vsi).

⁶² NA, fond Desky zemské, Desky zemské menší č. 122, fol. O 17. Této události si všiml i Mikuláš Dačický z Heslova v Pamětech, který doplňuje, že pánové se rozlítli při hře. Srov. DAČICKÝ 1955, s. 308.

⁶³ NA, fond Desky zemské, Desky zemské větší č. 134, fol. M 8. Sirotky byli synové Šebestián a Mikuláš. Zatímco Šebestián zemřel mladý, Mikuláš († 1678) se stal krajským hejtmanem v Čáslavi. S manželkou Teodorou Salomenou Hertelovou z Leitersdorfu († 1691), majitelkou Chuchle (okr. Havlíčkův Brod), měl dva syny. Karel Adalbert padl 19. srpna 1691 v bitvě u Slankamene. František Jáchym († ?) byl ženat s Ludmilou Kalenicovou z Kalenic († ?) a měl také dva syny. Jan Karel Hyacint (1680–1703) měl s choťí Marií Františkou Kyšperskou z Vřesovic († 1753) syna Jana Václava Gottlieba (* 1700). Jan Václav Ferdinand (1676–1714) měl s Eleonorou Plotovou z Koňarín († 1753) dvě dcery. Jím zřejmě po meči vymřela starší linie Lažanských, jež zůstala v rytířském stavu. Srov. NA, fond DOBŘENSKÝ, inv. č. 552.

⁶⁴ NA, fond Komorní soud, Registra telná půhonná ku přem soudu komorního 1611–1615, inv. č. 22, fol. F 13. Půhon Mikuláše Brodského z Koberovic proti Sabině Vamberské z Rohatec, roz. Lažanské, kvůli dluhům po jejím zemřelém bratrovi Šebestiánovi mladším Lažanském z Bukové.

úředníků u Šebestiána staršího v jeho domě na Pohořelci.⁶⁵ Přestože originál kalendáře není k nalezení, o omyl v excerpce pramene nejde. Ještě v lednu téhož roku totiž jednal v zastoupení mladšího a posledního syna Ferdinanda Rudolfa, když prodával Maxmiliánovi Velemskému z Velemic statek Vrchotice.⁶⁶ Z juxty ve stejném zápisu se dovídáme, že ještě o rok později potvrdil Šebestián přijetí splátky z prodejní ceny od Velemského, a to opět ve svém domě na Pohořelci. Vzhledem k jeho dlouhodobě špatnému zdravotnímu stavu, jenž mu v obou případech neumožnil podstoupit tradiční proces osobní návštěvy úřadu desk zemských, je třeba posunout dobu jeho smrti na rok 1614.

S prodejem Vrchotic pozbyli Lažanští i stálé majetkové zázemí a na chvíli se zdá, že jejich osud bude připomínat zánik mocnějších a starších českých rodů, jimž se nedostávalo peněz, ani potomků. Blížící se pohromě naštěstí unikl právě poslední žijící syn Šebestiána staršího, Ferdinand Rudolf, kterého lze označit za opravdové dítě štěstěny. Stejně jako řada mladých šlechticů té doby dokázal i on zužitkovat komplikované politické poměry na začátku 17. století. Podpora císařské strany se mu vyplatila.

I osobnost zakladatele hraběcí linie Lažanských je opředena otazníky. Ferdinand Rudolf Lažanský z Bukové se údajně narodil v roce 1590. To by odpovídalo i diplomatickým pramenům, ve kterých se objevuje až od druhého desetiletí 17. století. Otcí bylo v době jeho narození šedesát čtyři roků. To by samo o sobě nebylo neobvyklé, dokud si ale nespočítáme, že jeho žena by musela přivést na svět dítě v padesáti pěti letech.⁶⁷ Matka Ferdinanda Rudolfa by tím překonala známý rekord Polyxeny z Lobkowicz, roz. z Pernštejna, jež porodila syna Václava Eusebia z Lobkowicz ve čtyřiceti třech letech.⁶⁸ Tento fyziologický zázrak bude ovšem lepší hodnotit s náležitým odstupem.

O dětství Ferdinanda Rudolfa nevíme nic. Jen obecně lze předpokládat absolvování klasických šlechtických studií a kavalírskou cestu. Nejstarší známý záznam pochází až z 16. srpna 1611, kdy figuruje mezi stolníky císaře Rudolfa II.⁶⁹ Na rozdíl od otce tedy náležel k užšímu okruhu rudolfinského dvora. Kunstkomoru Pražského hradu jistě spatřil a mezi dvořany potkával většinu předních osobností výtvarného světa tehdejší

⁶⁵ NOVÁČEK 1893, s. 52. Originál kalendáře se nepodařilo dohledat v Národním archivu ani v Národním muzeu. Jeden ze dvou dříve existujících diářů, ale s jinými záznamy, je uložen v Národním archivu. Srov. NA, fond Desky zemské, Kalendáře a schematismy, inv. č. 2.

⁶⁶ NA, fond Desky zemské, Desky zemské větší č. 186, fol. D 19 (juxta z roku 1614, fol. D 21).

⁶⁷ Výpočet vychází z údajů na náhrobku, podle kterých zemřel v osmdesáti sedmi letech. Při porovnání se skutečným datem úmrtí (1614) se tedy Šebestián starší narodil kolem roku 1527. Smrt jeho ženy Zuzany je kladena do roku 1625, kdy jí mělo být devadesát let. Její narození je tedy možné klást k roku 1535.

⁶⁸ Polyxena z Pernštejna (1566–1642), od roku 1587 manželka Viléme z Rožmberka (1535–1592), v roce 1603 podruhé vdaná za Zdeňka Vojtěcha Popela z Lobkowicz (1568–1628). Jejich jediný potomek Václav Eusebius Popel z Lobkowicz se narodil 20. ledna 1609. Srov. NA, fond DOBŘENSKÝ, inv. č. 584 a 771.

⁶⁹ RIEGGER 1793, s. 206. Item HAUSENBLASOVÁ 2002, s. 245, č. 19/163.

Evropy. Měl tak neopakovatelnou příležitost kultivovat svůj vkus. S uměleckými kruhy manýristické Prahy bychom jej ale mohli spojovat jen obtížně.⁷⁰ Jak se brzy přesvědčíme, s větší jistotou jej můžeme charakterizovat jako bonvivána a dobrodruha.

Dle charakteristiky Johana Jakuba Weingartena, kterou převzala řada pozdějších historiků, byl Ferdinand Rudolf nejprve pážetem Rudolfa II., posléze stolníkem Ferdinanda II. a komořím arcivévody Alberta. Byl to poměrně zcestovalý polyglot, jenž mluvil hebrejsky, řecky, latinsky, německy, česky, turecky, španělsky, francouzsky a italsky. Za vlády Rudolfa II. se společně s Heřmanem Černínem z Chudenic zúčastnil jeho první diplomatické mise v Turecku, kde se mu podařilo vysvobodit ze zajetí polského knížete Samuela Koreckého. Ten mu prý nabízel sňatek s jednou z jeho sester. Ve stejné době dokázal oddanost Arcidomu rakouskému, když proléval krev při obléhání hradu Zvíkov a města Tábor. Kromě toho byl roku 1619, spolu s dalšími šlechtici, vypovězen ze země a často nasazoval život, když se v přestrojení dostával do Prahy, nakupoval koně a vše využíval pro potřeby císařské armády. To pokračovalo do doby, kdy jej odbojní stavové dopadli a uvěznil na zámku Rudolfov u Českých Budějovic. Očekávaný rozsudek smrti nad ním ovšem nemohl být vykonán. Ferdinandu Rudolfovi se podařilo těsně před exekucí uniknout. Jak bylo údajně známo všem současníkům, nosil od té doby při sobě pilku, se kterou přerezal mříž. Významným důkazem jeho oddanosti Habsburskému domu měla být i statečnost během švédského vpádu do Prahy roku 1648.⁷¹

Zdá se, že jeho slovům můžeme zčásti věřit. Ferdinand Rudolf sice nebyl páže, ale stolník Rudolfa II., ale díky mnoha získaným poctám není důvod pochybovat o tom, že u dvora sloužil i později. Otazníky je obestřena pouze osobnost arcivévody Alberta.⁷² Udivující jsou Lažanského jazykové schopnosti, prozrazující nemalý rozhled i vzdělání. Již doma v Čechách se jistě naučil češtině, němčině a latině. Španělský jazyk, francouzštinu a italštinu mohl cizelovat na kavalířské cestě. Hebrejsky, řecky a turecky se patrně naučil během putování po Blízkém východě, či během zajetí v osmanském Bělehradu. Jak se do arestu dostal, nevíme. Známo je jen to, že 6. června 1616 jej osvobodil právě Heřman Černín, který se ve městě zastavil na své prvotní diplomatické cestě.

⁷⁰ Ferdinanda Rudolfa Lažanského zřejmě právem nepostřehla žádná domácí literatura zabývající se rudolfínskou dobou. Srov. Dějiny českého výtvarného umění II/1. Item JANÁČEK 1987; FUČÍKOVÁ 1997; HORNÍČKOVÁ – ŠRONĚK – BARTLOVÁ 2010. Tématu se dotýká i ŠRONĚK 2013. Jeho jméno nezaznívá ani v bulletiněch Centra pro výzkum umění a kultury doby Rudolfa II. – Studia Rudolphina č. 1–14.

⁷¹ WEINGARTEN 1673, s. 218–219.

⁷² Ve skutečnosti šlo o velmistra řádu německých rytířů Karla arcivévodu Rakouského (1590–1624), syna Karla II. Štýrského a Marie Bavorské. Srov. HAMANNOVÁ 2001, s. 201. Potvrzuje to titulatura Ferdinanda Rudolfa z roku 1623, uvedená v menších deskách zemských v půhonu na Martina de Hoeff-Huertu. Srov. NA, fond Desky zemské, Desky zemské menší č. 54, fol. B 13.

Věrohodné svědectví poskytuje ve svém *Cestopisu z Prahy do Konstantinopole* Adam Wenner, který byl v letech 1616–1618 Černínovým sekretářem.⁷³ Mladý Lažanský se po osvobození připojil k poselstvu, společně se sedmi sloužícími a hofmistrem.⁷⁴ Existence jeho malého dvora značí slušné ekonomické zázemí i studijně poznávací účel cesty. Otázkou zůstává, jakými kanály přicházely mladému šlechtici peníze. Jeho ovdovělá matka se nemohla opřít o žádné výnosy z panství. Odpověď nejspíše tkví v jejich pochybných finančních spekulacích s židy, o nichž jsme letmo informováni.⁷⁵

Šestadvacetiletý Ferdinand Rudolf Lažanský měl neobyčejnou příležitost poznat zblízka hlavní město Osmanské říše i jeho dvůr. Z deníků vyplývá, že Černín jej přijal do své nejužší suity, do které patřil například Jaroslav Volf ze Šternberka, strýc aktérovy pozdější snachy Marie Maxmiliány. Pověřil jej i několika diplomatickými úkoly a zapojil se i do osvobozování křesťanů. 12. srpna 1616 byl jako předvoj vyslán do Konstantinopole, oznámit příjezd poselstva a 4. září se jistě účastnil přijetí u sultána.⁷⁶ V návaznosti na Weingartenovo tvrzení o osvobození knížete Koreckého je ale třeba přimhouřit obě oči a skutek přičíst k dobru Heřmanu Černínovi. Z jeho seznamu výdajů vyslanecké cesty jasně vyplývá, že 25. září 1616 polského magnáta vykoupil právě on.⁷⁷

Poselstvo se vrátilo z Osmanské říše do Čech na jaře roku 1618 do velmi neutěšených poměrů, de facto několik týdnů před pražskou defenestrací. Že Ferdinand Rudolf nebyl mezi českými protestantskými stavy nijak oblíben, dokládají artikule stavovského direktoria z března 1619, ve kterých je uváděn mezi osobami vypovězenými ze země.⁷⁸ K počtě ani ne třicetiletému rytíři nutno poznamenat, že se octl v nejlepší společnosti, jež po bitvě na Bílé hoře začala spoluutvářet novou tvář království. Šlo například o nejvyššího kancléře Zdeňka Popela z Lobkowicz, či defenestrovaného místodržitele Jaroslava Bořitu z Martinic. Na rozdíl od svých souvěrců však nehledal útočiště ve Vídni, ale nadále podporoval císařskou stranu v Čechách. O tajných návštěvách Prahy nevíme.

⁷³ WENNER 1622, s. 15. Výtah z citovaného cestopisu publikoval František Tischer. Srov. TISCHER 1904.

⁷⁴ *Ibidem*, s. 128. Hofmistrem Ferdinanda Rudolfa Lažanského byl slezský šlechtic Abraham z Buschweyh.

⁷⁵ JANÁČEK 1996, s. 58. Zuzana Lažanská z Drahozuze je připomínána v díle Ženy české renesance mezi manželkami českých šlechticů, které rozuměly hospodaření velkostatku lépe, nežli jejich manželé. V devadesátých letech 16. století údajně půjčovala peníze na úrok židovským lichvářům.

⁷⁶ WENNER 1622, s. 46 a 52. Wenner popisuje i několik dalších příhod, jako utonutí Ferdinandova sluhu v Dunaji (*Ibidem*, s. 21), nebo vykoupení blíže neznámého polského šlechtice Boromského ze zajetí (*Ibidem*, s. 70). Možná právě s ním si Weingartenen spletl dále zmíněného polského knížete Samuela Koreckého, který brzy poté opět padl do zajetí a v roce 1622 zemřel v Konstantinopoli.

⁷⁷ ŠTĚPÁNEK 2001–2002, s. 54, č. 253 a s. 77, pozn. 98. Jsou zde uvedeny i výdaje týkající se Ferdinanda Rudolfa. 4. listopadu 1616 mu Černín přislíbil buď perský koberec, nebo dát 50 zlatých (*Ibidem*, s. 59, č. 463). 18. dubna 1617 mu dal na službu 100 zl. ročně (*Ibidem*, s. 15, č. 1298). 28. června 1617 mu daroval 200 zl. (*Ibidem*, s. 28, č. 1925 a 1929) a 18. července 1617 vypůjčil 100 zl. (*Ibidem*, s. 34, č. 2183).

⁷⁸ NK, Artikulové sněmu království českého 1619, sign. 65 E 2467 (knihopis K00385), s. XII.

Uvznění u Českých Budějovic je ale zaznamenáno jeho vrstevníkem Ondřejem Habervešlem z Habernfeldu.⁷⁹ Lažanskému se skutečně podařilo utéct. Od roku 1621 je totiž zmiňován jako nejvyšší lajtnant, podplukovník, pěti jízdních kompanií regimentu Karla I. knížete z Liechtensteinu.⁸⁰ V roce 1622 zastihneme jeho mužstvo u Zvíkova a později v Kladsku, pod velením Torquata Contiho.⁸¹ Už na konci roku se ale Liechtenstein rozhodl svoje kompanie rozpustit.⁸² Lažanský našel uplatnění v jiném regimentu, Jana Filipa Cratze ze Scharfensteinu, pod nímž sloužil do února 1624, kdy byl propuštěn.⁸³ Nutno dodat, že se tak stalo kvůli nezvladatelnému chování, častým žalobám a stížnostem.⁸⁴ Jeho působení v armádě tím ovšem neskončilo. Jak vyplývá z korespondence s Albrechtem z Valdštejna, aktivně se účastnil dalších válečných akcí.⁸⁵ Podrobné líčení Lažanského kariéry během třicetileté války by zasluhovalo samostatné zpracování.⁸⁶

Pro tento text podstatnější součástí první třetiny 17. století byla jedna z největších sociálních proměn elit v historii českých zemí, po jejímž dokončení nezůstal kámen na kameni. Podlomení moci zemské šlechty, obrovské majetkové přesuny, posílení vlivu panovníka a implementace říšské šlechtické hierarchie znamenaly velkou příležitost pro ty, kteří chtěli rozmnožit svůj sociální kapitál. I když Ferdinand Rudolf nedostatkem financí zřejmě netrpěl, nemohl se, na rozdíl od svého bývalého chlebodárcem Karla I.

⁷⁹ HABERVEŠL 1964 (1645), s. 189.

⁸⁰ LÍVA – Prameny k dějinám třicetileté války III, s. 176 (7. VIII. 1621) a s. 179 (20. VIII. 1621).

⁸¹ Ibidem, s. 272 (9. IV. 1622, Kašpar Gramb píše Liechtensteinovi o obléhání Tábora a Zvíkova a navrhuje další postup), s. 274–275 (13. IV. 1622, Albrecht z Valdštejna píše Lažanskému, aby se přesunul se dvěma kompaniemi do Kladského Mezilesí), s. 333 (13. VII. 1622, Liechtenstein předává Grambovi velení nad akcí u Zvíkova, protože Lažanský byl povolán do Prahy), s. 337 (21. VII. 1622, Gramb oznamuje Lažanskému, že zvíkovští se rozhodli kapitulovat), s. 347–348 (13. VIII. 1622, Liechtenstein přikazuje Lažanskému, aby se svými kompaniemi odtáhl do Kladska, kde bude podléhat Contimu).

⁸² Ibidem, s. 370 (19. X. 1622, zemští úředníci a soudci píší Liechtensteinovi, zmiňují se o tom, že kníže je rozhodnut svých pět jízdních kompanií pod vedením Lažanského propustit ze služby), s. 376 (31. X. 1622, Liechtenstein oznamuje Lažanskému, že jeho kompanie budou propuštěny), s. 380 (13. XII. 1622, Liechtenstein přikazuje Lažanskému, ať se odebere do kvartýrů svých kompanií a očekává abdikaci).

⁸³ Ibidem, s. 470 (26. X. 1623, Liechtenstein posílá Cratzovu nejvyššímu lajtnantovi Lažanskému patent na kompanii knechtů), s. 540 (Liechtenstein píše Lažanskému, aby se odebral se svou kompanií z Kutné Hory do Čáslavy, kde vyčká na reformování svých vojáků), s. 559 (24. I. 1624, Cratz píše Lažanskému, aby odezdal jezdece pluku Baltazara Marradase), s. 593 (27. II. 1624, Liechtenstein přikazuje Lažanskému, aby neležíroval na statcích pana z Werdenbergu, protože byl propuštěn ze služby a bylo mu vyplaceno odbytné).

⁸⁴ Ibidem, s. 203 (12. X. 1621, Liechtenstein napomíná Lažanského kvůli sporu s hejtmanem Schliefem), s. 226 (15. XII. 1621, Liechtenstein napomíná Lažanského kvůli váhavosti a zmatkům), s. 390 (21. I. 1623, Liechtenstein píše Lažanskému, aby zanechal vytáček a vykonal přípravy k abdikaci jeho kompanií), s. 504 a 523 (19. XI. 1623 a 7. XII. 1623, Liechtenstein napomíná Lažanského kvůli nepřistojnostem v Kutné Hoře), s. 537 (1. I. 1624, Liechtenstein napomíná Lažanského, že neuposlechl rozkazu a hrozí následky), s. 545 (9. I. 1624, Liechtenstein vyčítá Lažanskému, že se nechal měšťany Kutné Hory vydržovat a nařizuje odchod do Čáslavi), s. 566 (31. I. 1624, Liechtenstein přikazuje Lažanskému, ať nahradí škodu způsobenou Adamu Erdmanovi Trčkoví z Lípy v okolí Čáslavi a vyvaruje se všech nepřistojností), s. 567 a 571 (31. I. 1624 a 2. II. 1624, Valdštejn si stěžuje Cratzovi na Lažanského i jeho vojáky, konkrétně na loupeže a násilí).

⁸⁵ Srov. vzájemná korespondence v NA, fond Valdštejniana, Jičín, např. Lažanského relace Valdštejnovi psaná 29. června 1627 v Ratiboři, č. poř. 72, sign. F 67/52, č. 13 313, fol. 34b.

⁸⁶ O dalším působení Ferdinanda Rudolfa Lažanského v řadách císařské armády viz WREDE 1901, s. 822.

z Liechtensteinu, řadit k rekordmanům v počtu lacině zakoupených statků. Možná zde hrála roli jeho častá nepřítomnost v Praze, možná nemilost knížete způsobená Lažanského neposlušností při řízení vojska. Tak či tak se do jeho rukou dostaly jen Štěkeň a Cehnice (okr. Strakonice), a to pouze jako roční zástava.⁸⁷ Následné pokusy o akvizice konfiskovaných statků ovšem ztroskotaly. Přednost dostali jiní zasloužilci.⁸⁸

Své nemovitosti tedy nabyt výhradně od soukromých osob, přičemž ne vždy šlo o zabavený majetek. Hned první statek, Mladějovice (okr. Strakonice), získal roku 1622 od předbělohorských majitelů Vrabských z Vrabí.⁸⁹ Teprve o jeden rok později zakoupil dva konfiskáty z druhé ruky. Byl to nedaleký Osek,⁹⁰ patřící Liechtensteinovi a Miloňovice Volfa Ilburka z Vřesovic.⁹¹ Vytvořil tím malé, ale dobře umístěné dominium v Prácheňském kraji, jež sousedilo s dědictvím jeho manželky Markéty, rozené Wratislavové z Mitrovic, Bratronicemi (okr. Strakonice) a částí Bezděkova (okr. Plzeň-jih).⁹²

Až díky štědrosti své sestry Ester Mitrovské z Nemyšle, která získala roku 1617 Záběhlíce (hl. m. Praha),⁹³ o pět let později Manětín (okr. Plzeň-sever)⁹⁴ a v roce 1630 Petrovice (hl. m. Praha),⁹⁵ se Ferdinand Rudolf mohl zařadit mezi středně bohaté pány. Ester totiž neměla s Jiřím ml. Mitrovským z Nemyšle děti.⁹⁶ Svůj majetek, včetně domu u kostela Panny Marie pod řetězem v Praze na Malé Straně, proto odkázala roku 1639 bratrovi.⁹⁷ Ač musely být Petrovice záhy postoupeny Berkům z Dubé,⁹⁸ učinila z něho dosti movitého muže a jeho dětem výrazně rozšířila společenské perspektivy.

Pomineme-li neúspěch v získávání konfiskovaných statků, dařilo se Ferdinandu Rudolfovi zvyšovat společenský kredit na poli hodností a titulů. Až na zmínku o službě u Rudolfa II. a velmistra Řádu německých rytířů Karla bohužel postrádáme věrohodné

⁸⁷ BÍLEK 1882, s. 353. Statky byly dány do zástavy v roce 1622 kvůli 34 900 zlatým, které Ferdinand Rudolf půjčil císaři. Na srážku pohledávky mu byly postoupeny Svinišťany (okr. Náchod). Srov. BÍLEK 1883, s. 926. K jejich převzetí ale nedošlo, protože rodina Lažanských vymáhala pohledávku v plné výši i později. Srov. HÚ AV ČR, fond Kartotéky Augusta Sedláčka, Skříň B, řada B01, zásuvka B01A, lístek č. 59.

⁸⁸ BÍLEK 1882, s. 166. V roce 1624 chtěl Ferdinand Rudolf koupit Otovice (okr. Ústí nad Labem) za 47 139 kop 48 grošů míšeňských. Přednost ovšem dostal říšský místokancléř Petr Jindřich ze Strahlendorfu, který statek získal za podivuhodně nižší cenu 20 000 kop míšeňských grošů.

⁸⁹ NA, fond Desky zemské, Desky zemské větší č. 141, fol. H 15.

⁹⁰ BÍLEK 1882, s. 63. Statek Osek byl zabaven Zdeňku Čejkovi z Olbramovic a prodán za 6 998 kop míšeňských grošů Karlovi I. knížeti z Liechtensteinu. Téhož roku jej za 15 000 kop grošů prodal Lažanskému.

⁹¹ NA, fond Desky zemské, Desky zemské větší č. 145, fol. G 11.

⁹² Markéta získala Bratronice dědictvím po matce Salomeně, roz. Hořčicové z Prostého († 1636). Díl Bezděkova dědila po sestře Lidmile, další koupila od sestry Anny Marie, třetí koupila od dědiců sestry Elišky. Celý Bezděkov pak v roce 1661 prodala. Srov. SEDLÁČEK, – Hradý, zámky a tvrze XI., s. 265–266 a 271.

⁹³ NA, fond Desky zemské, Desky zemské větší č. 191, fol. C 12.

⁹⁴ Ibidem, Desky zemské větší č. 194, fol. B 11.

⁹⁵ Ibidem, Desky zemské větší č. 297, fol. N 10.

⁹⁶ Srov. NA, fond DOBŘENSKÝ, inv. č. 662.

⁹⁷ NA, fond Desky zemské, Desky zemské větší č. 147, fol. M 15.

⁹⁸ Ibidem, Desky zemské větší č. 297, fol. N 12. Dluh vůči bratrancovi Jindřichu Volfovi Berkovi z Dubé.

podrobnosti, jež by nám pomohly upřesnit jeho pozici v rámci tehdejších mocenských struktur.⁹⁹ I přesto lze na tuto otázku částečně odpovědět. Až do Bílé hory náleželi Lažanští k rytířskému stavu.¹⁰⁰ Jejich přijetí do panského stavu před povstáním v podstatě bránilo jen majetkové kritérium.¹⁰¹ Po roce 1620 ale hráze opadly a Ferdinand Rudolf byl rychle přijat mezi vyšší šlechtu. Pomineme-li titul stolníka, komorníka a příslušnost k Řádu sv. Michaela,¹⁰² byl 17. října 1630 povýšen na říšského svobodného pána a rok poté mu byl se stavem českého svobodného pána udělen i český panský stav.¹⁰³ Titulárního vrcholu ovšem dosáhl 2. ledna 1637, kdy mu císař udělil říšský hraběcí stav a velký, tedy dědičný palatinát.¹⁰⁴ Pouhou třešnickou na pomyslném dortu bylo povznesení do českého hraběcího stavu, udělené v červnu téhož roku Ferdinandem III.¹⁰⁵

Budeme-li se na Lažanského dívat optikou tehdejší stavovské hierarchie, zařadil se získáním říšského i českého hraběcího titulu a palatinátu mezi vyšší šlechtu Českého království. Palatinát, zjednodušeně právo udílet erb či šlechtictví, mnoho českých šlechticů nedostalo. Mezi držitele této lukrativní komitivy patřili Albrecht z Valdštejna, Jan Rudolf Trčka z Lípy, Vilém Slavata z Chlumu a Košumberka, Jaroslav Bořita z Marti- nic či Heřman Černín z Chudenic, tedy přední osobnosti spojené s restrukturalizací politických poměrů po Bílé hoře.¹⁰⁶ Také hraběcího důstojenství dosáhli, až na výjimky, jen členové starých šlechtických klanů.¹⁰⁷ Ač Lažanský nedosáhl nejvyšších met v podobě zemské a dvorské funkce, natož přístupu do tajné rady, opět se potvrzuje, že mu na českém společenském žebříčku náleží vyšší místo, než se dosud předpokládalo.

Je proto paradoxní, že tento pomyslný základní kámen naší uměleckohistorické mozaiky po sobě zanechal jen jedinou památku, náhrobek, který nechal roku 1650 položit na hrob rodičů na Strahově. Nevíme, jestli svá sídla přestavoval a neznáme ani žádné

⁹⁹ Jeho jméno není uvedeno v přehledu sociálních struktur císařského dvora vídeňské univerzity, Patronage- und Klientensystem am Wiener Hof, <http://www.uni.vie.ac.at/Geschichte/wienerhof>. Tento handicap snad brzy napraví širší prosopografický průzkum mnichovské univerzity Kaiser und Höfe, Personendatenbank der Höflinge der österreichischen Habsburger, <http://kaiserhof.geschichte.lmu.de>.

¹⁰⁰ Lažanští nejsou uvedeni mezi rody přijatými do rytířského stavu po roce 1541. Srov. PILAT 1812, s. 276–288. Nešlo tedy o vladický rod. Srov. Ottův slovník naučný XV, s. 750. Item MAŠEK 2008, s. 538.

¹⁰¹ K přijímání rytířů do panského stavu v předbělohorské době viz STARÝ 2010. Jak vyplývá z rozvržení sbírek berní na rok 1615, neměli tehdy Lažanští významnější pozemkový majetek. Srov. SEDLÁČEK 1869.

¹⁰² Celým názvem Rytířský řád křesťanského vojska Nejsvětější Panny a sv. Michaela, vznikl 17. listopadu 1618 v Olomouci, za podpory císaře Matyáše. Po nástupu nového panovníka a změně vnitropolitických poměrů však zanikl. Viz BUBEN 2002, s. 103–107. Ferdinand Rudolf Lažanský nepatřil mezi zakládající členy, jež 8. března 1619 podepsali ve Vídni zakládací listinu řádu. Srov. PARMA 2011, s. 253 a pozn. 20.

¹⁰³ SOA Plzeň, fond Rodinný archiv Lažanských z Bukové, Chyše, inv. č. 2. a 3.

¹⁰⁴ *Ibidem*, inv. č. 4.

¹⁰⁵ *Ibidem*, inv. č. 5.

¹⁰⁶ Srov. KOLÁŘ 1902, s. 43–49. Item BUBEN 1999, s. 296–197. Item ŽUPANIČ 2006, s. 40–42 a 54–56.

¹⁰⁷ Problematice se věnovali např. POLIŠENSKÝ – SNIDER 1972. Item ČORNEJ 1976. Item KOVAŘÍK 1976. Velice dobrou syntézu, i když na mladší období, předložila HASSENPLUG-ELZHOLZ 1982.

klášterní fundace. Vzhledem k opulentním aktivitám současníků, Valdštejnů, Martiniců, Slavatů, nebo souputníků z armády Marradase a Hoeff-Huerty, můžeme i u něj podobné snahy přepokládat.¹⁰⁸ Bohužel, tato otázka zůstane i nadále nezodpovězena.

Podobně skoupé jsou k nám i ikonografické prameny. Jediný známý portrét Ferdinanda Rudolfa je dnes uložen v Muzeu hl. m. Prahy (obr. 5).¹⁰⁹ Pochází z konfiskátu Lažanského paláce v Praze na Malé Straně a doposud unikal pozornosti badatelů. Plátno o rozměrech 101 x 80 cm je v kartotéce muzea datováno kolem roku 1630 a představuje obvyklou ikonografickou kompozici. Na pozadí strohé iluzivní architektury s výhledem do krajiny stojí muž ve zbroji, složené z kyrysu a rukávců. Na krku má upevněnou vázanku z bílé krajky a červené stuhy. Pod rukávci vyčnívají krajkové manžety košile. Je opásán červenou šerpou, jež značí příslušnost k císařské armádě. V pravé ruce svírá důstojnickou hůl a jeho hlavu zdobí zkadeřená hnědá paruka. Po jeho pravém boku je položena turnajová přilba s otevřeným hledím a chocholem z červených per.

I v tomto případě ovšem končí hledání relevantního materiálu na mrtvém bodě. Už prostý slovní popis obrazu napovídá, že portrétovaná osobnost stála malírovi modelem nejdříve počátkem poslední čtvrtiny 17. století. Detaily oděvu, přesněji nakadeřená alonžová paruka a bohatá krajková vázanka s typickou červenou stuhou, jasně odkazují na způsob oblékání z dob Ludvíka XIV.¹¹⁰ Zcela určitě se nejedná o důstojníka císařské armády z těkavých let třicetileté války, který navíc zemřel již 7. srpna 1657.

Značně mezerovitým profilem šlechtice, žijícího na přelomu renesance a baroka, uzavíráme také kapitolu oscilující na hraně reality a fikce. Jak se nám, alespoň částečně, podařilo prokázat, stálo dosavadní hodnocení společenského postavení rodu před rokem 1620 na problematických základech. Vycházelo totiž z excerpce sekundárních pramenů, nekomplexního posuzování majetkové situace a zatím jen málo probádaných interakcí nižší šlechty s vyšší nobilitou v 16. a počátkem 17. století. Je evidentní, že Lažanští byli již před bělohorským debaklem rodem s nemalým sociálním kapitálem, který se odrážel ve funkcích ve státní správě, sňatcích se členy panských rodů, či úspěšné úvěrové politice. Ferdinand Rudolf představuje jen jakýsi přechodový můstek, který dokázal tento starý kapitál zhodnotit v nových podmínkách. Z uměleckohistorického hlediska pro nás ovšem nemá tento rod valný význam, a to až do 2. poloviny 17. století. Teprve o dětech prvního hraběte Lažanského můžeme hovořit jako o pravé barokní šlechtě.

¹⁰⁸ K tématu např. VLČEK – HAVLOVÁ 1998. Item PANOCHOVÁ 2004 a 2006. Item FIDLER 2007.

¹⁰⁹ Muzeum hl. města Prahy, fond Palác Lažanských, inv. č. HD2328.

¹¹⁰ Srov. NACHTMANNOVÁ 2012, s. 39, 101 a 107. Item VAŇKOVÁ – PILNÁ 2013, s. 71, 137 a 141.

3. Pod ochranou sv. Kateřiny: počátky mecenátu rodiny Lažanských

I přesto, že o Ferdinandu Rudolfovi jsme hovořili spíše jako o příslušníkovi starší generace české šlechty, která ještě patřila do rudolfinské éry a během třicetileté války měla pravděpodobně jiné starosti, než podporu umění, nelze mu upřít rozhled a prozíravost. Velmi dobře totiž vnímal směr, jímž se ubíral vývoj pobělohorských elit a svým potomkům, zejména oběma nejstarším synům, dopřál skutečně to nejlepší vzdělání.

Rudolf Jiří se narodil kolem roku 1620, František Adam o devět let později. Oba absolvovali nákladnou kavalírskou cestu. Mnoho důkazů sice nemáme, ale dost okázalý zápis v matrice univerzity v belgické Lovani, 27. července 1648, hovoří za vše (obr. 6).¹ Již v roce 1655 se starší bratr tituluje jako rada dvorského a komorního soudu.² Krátce zastával i post hejtmana Plzeňského kraje.³ Mladší byl od roku 1653 nejprve stolníkem císaře Ferdinanda III.⁴ a později krajským hejtmánem Prácheňska.⁵ I on dosáhl na hodnost rady dvorského a komorního soudu.⁶ Po nástupu císaře Leopolda I. na trůn odešel do Vídně a v roce 1662 byl jmenován císařským komořím.⁷ Slibně se rozjíždějící kariéra bratrů ovšem skončila příliš brzy a nečekaně. Rudolf Jiří zemřel náhle již roku 1659. Život Františka Adama uzavřel v roce 1662 horkokrevný Jan Alexander Barvitijs, sv. p. Fernemont, když jej v domě pana Proskovského ve Vídni propíchl kordem.⁸

Nečekaný zvrat zamíchal kartami v životě nejmladšího Karla Maxmiliána, který se narodil až roku 1639. Za normálních okolností by byl s ohledem na sourozence nucen podřídit se skromnější budoucnosti.⁹ Na jeho vzdělání se z počátku šetřilo. Nenajdeme jej v matrice v Lovani, ani jiných slavných univerzit.¹⁰ Po předčasné smrti bratrů ale nastala jiná situace. Karel zdědil celý otcův majetek a nadějně kariéře nestálo nic v cestě.

¹ HRB, fond Oude Universiteit Leuven, inv. č. 682/1 – 25, Liber Sextus Intitulatorum: 19 fěv. 1616 – 3 fěv. 1651, fol. 253. Srov. SCHILLINGS 1962 – Matricule de l'Université de Louvain V, s. 491, č. 18 a 19.

² NA, fond Desky zemské, Desky zemské větší č. 71, fol. K 7. Rozdělení otcovského majetku mezi bratry.

³ 1656–1657. Viz NA, fond Stará manipulace, inv.č. 1605, sign. K 26/1, karton 1130, fol. 408a a fol. 419a.

⁴ Kaiser und Höfe. Personendatenbank der Höflinge der österreichischen Habsburger, hrsg. von Mark Hengerer und Gerhard Schön, <http://kaiserhof.geschichte.lmu.de/10547>.

⁵ 1657–1658. Viz NA, fond Stará manipulace, inv. č. 1605, sign. K 26/1, karton 1130, fol. 421b a fol. 437a.

⁶ NA, fond Sběrka genealogicko-heraldická Doerrova, inv. č. 34, fol. 141–142. Přepis palatinátní listiny.

⁷ KALISTA 1936, s. 118, č. XXXVIII.

⁸ Ibidem. Item CATALANO – KELLER 2010, Tagzettel 1662 Juni 21, s. 215.

⁹ Původně byl v roce 1655 majetek úředně rozdělen na tři díly, které o rok později jejich otec jmenovitě přiřkl synům. První díl, statky v Prácheňském kraji (Osek, Mladějovice, Miloňovice a Malá Turná), získal František Adam. Druhý díl v Plzeňském kraji (Manětín), obdržel Rudolf Jiří. Třetí díl, statek Záběhlice s palácem v Praze, získal Karel Maxmilián. Srov. NA, fond Desky zemské, Desky zemské větší č. 71, fol. K 7–18, L 1–13 a L 14 – M 1 (dělení 1655). Item NA, fond Nová manipulace, sign. L 11/5 (dělení 1656).

¹⁰ Karel Maxmilián, ani nikdo další z rodu Lažanských, není veden ve výše uvedených matrikách v Lovani. Jejich jméno se nepodařilo nalézt ani v matrikách univerzit v Perugii či v Sieně. Srov. WEIGLE 1956. Item WEIGLE 1962. Bezvýsledné bylo také hledání v matrikách univerzity v Leidenu. Srov. DU RIEU 1875.

Na rozdíl od otce a bratrů za sebou Karel Maxmilián zanechal řadu uměleckých realizací, které můžeme sledovat již od dob studií filosofie a práva na Karlo-Ferdinandově univerzitě. V první řadě jde o frontispis knižního vydání filosofických tezí z roku 1658, vyrytý augustiniánským bratrem Jindřichem (obr. 7).¹¹ Výtvarné pojetí archu je čistě heraldické. Ústřední motiv představuje znak s českým lvem, převýšený svatováclavskou korunou a obklopený erby třinácti nejvyšších představitelů Království českého. V čele je umístěn znak pražského arcibiskupa Arnošta Vojtěcha z Harrachu. Zvláštností je vlastenecky laděná dedikace v zápatí listu, jež oslavuje vlast a nikoliv říši.

Neméně výmluvnou je sama univerzitní teze *Čechy a dědičné země holdují císaři Leopoldovi I.* (obr. 8),¹² zhotovená podle kresebného návrhu Karla Škréty (obr. 9).¹³ Mladý absolvent univerzity se v dedikaci obrací na císaře Leopolda I. jako na českého krále. Poprvé se zde také setkáváme s připodobněním erbovního znamení rodu, korbele, k atributu kola sv. Kateřiny Alexandrijské, jež bylo později hojně využíváno.

Oběma tiskům z roku 1658, jejich kresebným předlohám a ikonografii, se naposledy věnoval Pavel Preiss.¹⁴ Ten také uvedl do užších souvislostí vzájemné vazby mezi Lažanským, Karlem Škrétou, Tomášem Pešinou z Čechorodu a Bohuslavem Balbínem. Kupříkladu v roce 1666 Balbín hraběti věnoval svou *Rukověť humanitních disciplín*.¹⁵ Z textu se mimo jiné dovídáme, že Karel Maxmilián byl jeho oblíbeným žákem a obratným vyjednavatelem, což dokázal na cestách po Francii, Itálii a Říši. Po disputaci na univerzitě, korunované potleskem profesorů, a hlavně řady osobností, obdržel zlatý řetěz s pamětní medailí a brzy poté získal hodnost císařského číšníka a komořího.¹⁶

Vřelý vztah žáka a učitele se projevoval i později, když hrabě Lažanský přispěl částkou 490 zlatých na tisk *Výtahu z dějin českých neboli Historie boleslavské*. Potvrzuje to Balbínovo věnování z 18. dubna 1677 (obr. 10).¹⁷ Jen o rok mladší je pak česky napsaný dopis Karla Maxmiliána adresovaný Tomáši Pešinovi z Čechorodu.¹⁸

¹¹ NA, fond WUNSCHWITZ, inv. č. 638.

¹² Staatliche Kunstsammlungen Dresden, Kupferstich-Kabinett, inv. č. A 102 784.

¹³ Národní galerie v Praze, Sběrka grafiky a kresby, inv. č. K 1141.

¹⁴ PREISS 1997. Stať byla otištěna s mírnými obměnami také o jedenáct let později. Srov. PREISS 2008.

¹⁵ BALBÍN – SPĚVÁKOVÁ 2006 (1666).

¹⁶ K darování zlatého řetězu viz NA, fond Nová manipulace, sign. L11/7. K hodnosti císařského komořího viz KALISTA 1936, s. 118, č. XXXVIII. Hodnost získal zřejmě omylem, záměnou za staršího bratra.

¹⁷ Královská kolegiální kapitula sv. Petra a Pavla na Vyšehradě, Praha, kapitulní knihovna, kniha č. 176, sign. II Da 13. Srov. RYNEŠ 1941, s. 7–8. Item PREISS 2008, s. 165–166. Za pomoc s vyhledáním originálu děkuji paní Ericě Tučkové, vedoucí kanceláře Vyšehradské kapituly a jejím kolegyním.

¹⁸ PREISS 2008, s. 166. Originál listu nemohl být vyhledán. Archiválie Metropolitní kapituly u sv. Víta v Praze, mezi nimiž se tento dopis má nacházet, byly roku 1957 převedeny do Archivu Pražského hradu. Během zpracování disertační práce byly nepřístupné, z důvodů jejich dislokace do Národního archivu. Za informaci děkuji prof. ThDr. Janu Matějkovi, kanovníkovi Metropolitní kapituly u sv. Víta v Praze.

Nebudeme však zabíhat do spleťtostí vzájemných vztahů s představiteli českého kléru a zaměříme pozornost zpět na Karla Maxmiliána. Jeho dětský portrét se na základě komparace s pozdějšími ikonografickými prameny pokusil Preiss ztotožnit s kresbou mladého muže od Karla Škréty z roku 1651 (obr. 11).¹⁹ Ač poslední souhrnná monografie umělcova díla tuto domněnku vyloučila,²⁰ jedná se nepochybně o zpodobnění tehdy dvanáctiletého hraběte. Pádným argumentem při určení je teprve nedávno identifikovaná podobizna, pocházející z kmenového inventáře zámku v Manětíně (obr. 12).²¹

Kryptoportrét Karla Maxmiliána jako sv. Jana Evangelisty z padesátých let 17. století, který se ve všech fyziognomických rysech shoduje s chlapcem na Škrétově kresbě, byl teprve nedávno připsán Štěpánem Váchou k malířově blízkému okruhu.²² Tento vzácný případ sakrálního identifikačního portrétu není v našich poměrech zcela obvyklý. Spolu s o něco starší kresbou symbolizuje první hmatatelné spojení rodu Lažanských z Bukové s českou uměleckou elitou doby baroka, jež přetrvalo téměř sto let.

Je velmi pravděpodobné, že současně s kryptoportrétem nejmladšího syna vznikala ve Škrétově dílně pro rodinu Ferdinanda Rudolfa Lažanského řada jiných zakázek. Lze uvažovat přinejmenším o sérii podobných pláten zpodobňujících všechny potomky novopečeného hraběte. Prozatím o nich ale nic bližšího nevíme a na další setkání Karla Maxmiliána s českým Apellem si musíme bohužel počkat více než deset let.

Do té doby hrabě úspěšně dokončil svá studia a jeho veřejnou disputaci, probíhající 18. prosince 1658 a doprovázenou oběma grafickými listy, chválil i samotný kardiál Harrach.²³ Z deníků třináctého pražského arcibiskupa se také dozvídáme, že krátce poté nastoupil na kavalírskou cestu a jeho prvním cílem byl Řím.²⁴ Nevíme, jak dlouho se v zahraničí zdržoval. Každopádně byl v roce 1663 zpět²⁵ a v lednu následujícího roku celá Praha hovořila o chystaném sňatku s Marií Maxmiliánou hraběnkou ze Šternberka. Harrach si v této souvislosti poznamenal, že nápadník přivezl dívce ze své poslední cesty do Francie mnoho krásných látek a stuh.²⁶ Očekávaný obřad se pak konal 21. února 1664 v oblíbeném mariánském poutním místě v kapli P. Marie v Altöttingu.²⁷

¹⁹ Národní galerie v Praze, Sbirka grafiky a kresby, inv. č. K 1158. Srov. PREISS 2008, s. 169.

²⁰ STOLÁROVÁ – VLNAS 2010, s. 354, č. k. VIII.11 (autorka hesla Marcela Vondráčková).

²¹ NPÚ ÚPS v Českých Budějovicích, Státní zámek Manětín, inv. č. MA 266.

²² STECKEROVÁ – VÁCHA 2015, s. 96, č. k. 23 (autor hesla Štěpán Vácha).

²³ CATALANO – KELLER 2010, Tagzettel 1658 Dez. 18, s. 565.

²⁴ Ibidem Tagzettel 1659 Nov. 29, s. 718.

²⁵ Ibidem Tagzettel 1663 Jan. 7, s. 297.

²⁶ Ibidem Tagzettel 1664 Jan. 16, s. 440.

²⁷ ABP, Pfarre Altötting, Trauungsbuch 1659–1719, sign. 001_03, fol. 6. Jako svědci vystupovali místní kaplani Kašpar Runner a Georg Edlman.

Spojení dvou starých českých rodů bylo v mnoha ohledech symbolické. Prastará panská dynastie s hvězdou ve znaku vstoupila do svazku s donedávna rytířským rodem a dávala tím zřetelně najevo svůj postoj k novému společenskému uspořádání své země. Navíc ženich byl díky dědictví po bratrech velmi dobrou partií a sňatek tuto skutečnost jen podtrhoval. Karel Maxmilián se tak zároveň ocitl v doopravdy nejlepší společnosti, skupině předních představitelů uměleckého rozkvětu pobělohorských Čech.

Bratrem Marie Maxmiliány nebyl nikdo jiný, než Václav Vojtěch ze Šternberka, stavebník Šternberského paláce v Praze na Hradčanech, letohrádku Troja, zámků Zelená Hora u Plzně a Horažďovice. Podobně angažovaní byli i ostatní členové rodiny.²⁸ Tato mimořádně příznivá kulturní konstelace měla dozajista velký vliv na Lažanského požadavky na kvalitu uměleckých děl, kterými se během života obklopoval. Na předním místě je samozřejmě třeba uvést Škrétův portrét Marie Maxmiliány (obr. 13).²⁹

V poslední souhrnné monografii jeho díla byla portrétu věnována nemalá pozornost,³⁰ umocněná rozborem Maxmiliánina tištěného pohřebního kázání v doplňkové publikaci.³¹ Dílo vzniklo snad roku 1665 na přímou objednávku její matky Marie Benigny, rozené Kavkové z Říčan. Hraběnka Lažanská totiž přivedla 10. ledna 1665 na svět holčičku, ale již čtyři dny po porodu zemřela. Nešťastnou událost opět zaznamenal kardinál Harrach, který dívku křtil ve své domácí kapli.³² Následný pohřeb do rodinné šternberské hrobky v kostele sv. Salvátora v Praze na Starém Městě vzbudil pochybnosti o dobrém vztahu obou rodů. Hypotézu podporuje rovněž zmíněné pohřební kázání, ve kterém osobnost manžela téměř nefiguruje.³³ O vzájemné antipatie ale zřejmě nešlo.

Předně, Marie Maxmiliána si podle svědectví v pohřebním kázání výslovně přála být pochována u sv. Salvátora. Na volbě odlišného místa posledního odpočinku manželských párů také není nic neobvyklého.³⁴ Krom toho s hrobkou Lažanských na Strahově byly tou dobou problémy, jež důstojný pohřeb přinejmenším komplikovaly.³⁵ Sám Ka-

²⁸ O aktivitách Šternberků viz ZAHRADNÍK 2000. Item VLNAS 2008. Item JOUZOVÁ – JOUZA 2009.

²⁹ Zámek Bechyně, soukromá sbírka.

³⁰ STOLÁROVÁ – VLNAS 2010, s. 280, č. k. VI.3 (autorka hesla Marcela Vondráčková).

³¹ PAVLÍČKOVÁ 2013. Item PAVLÍČKOVÁ 2009.

³² CATALANO – KELLER 2010, Tagzettel 1665 Febr. 15, s. 592.

³³ PAVLÍČKOVÁ 2013, s. 168 a násl.

³⁴ Rozhodujícím faktorem mohla být délka manželského svazku, stejně jako časový odstup mezi úmrtím jednoho z manželů. Např. Maxmiliánina mladší sestra Marie Barbora († 1709), provdaná za Jana Šebestiána hraběte z Pöttingu († 1687), byla pochována v rodinné šternberské hrobce u pražských Hybernů, ale její manžel v servitském kostele v Rabštejně nad Střelou. Srov. NA, fond WUNSCHWITZ, inv. č. 914. Podobných rozdílů při volbě pohřebního místa u české šlechty 17. a 18. století najdeme celou řadu.

³⁵ Pohřební prostor zneužíval Karlův švagr Aleš Ferdinand Wratislav z Mitrovic, který zde nechal pochovat osm svých dětí, k nelibosti Lažanských. V roce 1666 proto nechával Karel Maxmilián hrobku rozšířit a vymínil si, že v ní budou pochováváni pouze členové rodu v přímé linii. Srov. STRAKA 1924, s. 78.

rel měl k manželce kladný vztah a její těhotenství nebral na lehkou váhu. Díky svědectví kardinála Harracha víme, že dokonce odkládal své společenské povinnosti proto, aby nenechával Marii Maxmiliánu samotnou před porodem.³⁶ Po její náhlé smrti též o několik dní odložil další cestu do Říma, jíž plánoval se švagrem Janem Arnoštem Schaffgotschem, aby se mohl účastnit příslušných exekví v kostele sv. Salvátora.³⁷

Ani ne po roce se Karel Maxmilián podruhé oženil. Jeho paní se stala Anna Alžběta svobodná paní ze Spandko, dcera teprve nedávno nobilitovaného generála císařské armády livonského původu Parise ze Spandko.³⁸ Sňatek byl sice poněkud nečekaný,³⁹ ale na vztahy se Šternberky to zřejmě nemělo zásadní vliv. Obě rodiny se prokazatelně stýkaly i později. Hrabě Václav Vojtěch ze Šternberka přijímal Lažanské do rezidencí v Praze a na Zelené Hoře.⁴⁰ Karel Maxmilián rovněž využil dědičného práva palatinátu v jeho prospěch a roku 1668 povýšil hejtmana zelenohorského panství Daniela Františka Táborského do rytířského stavu, s predikátem z Hirschfeldu.⁴¹ Setrvání v přátelských vztazích ještě dlouho po smrti Marie Maxmiliány stvrzuje i fundace v mariánském kostele ve Staré Boleslavi, kde se znovu setkáváme s dílem malíře Karla Škréty.

Kaple Uvedení Panny Marie do Chrámu v kostele Nanebevzetí P. Marie ve Staré Boleslavi je jednou z šesti šlechtických kaplí situovaných mezi vtaženými pilíři hlavní lodi (obr. 14). Podnět k její výstavbě dala již Ester Mitrovská z Nemyšle, která si v odkazu majetku bratrovi Ferdinandu Rudolfovi v roce 1639 vznik oltáře vymínila.⁴² Ten za svého života bohužel nestihl povinnost splnit a před smrtí zavázal syny k nápravě.⁴³ Podle Štěpána Váchy mohla být kaple hotova již v roce 1668.⁴⁴ Nápisová kartuše nad kaplí uvádí odlišný rok 1674, který pravděpodobně souvisí s dokončením. Podle příslušné juxty v deskách zemských, byl ovšem závazek vyplněn až roku 1676.⁴⁵

³⁶ CATALANO – KELLER 2010, Tagzettel 1665 Jan. 14, s. 581.

³⁷ Ibidem Tagzettel 1665 März 25, 26, 27 a 28, s. 606–607.

³⁸ DOERR 1900, s. 131, pag. 803. Povýšení do českého stavu svobodných pánů z 25. října 1649.

³⁹ CATALANO – KELLER 2010, Tagzettel 1665 Dez. 12, s. 718.

⁴⁰ V tzv. Küchelbuch, denících kuchyňských vydání z let 1705–1706, jsou zaznamenány návštěvy členů rodu Lažanských. Např. 19. května 1705 byla na Zelené Hoře hostem nejmenovaná hraběnka Lažanská. O deset dní později hrabě Lažanský. 11. a 18. března, stejně jako 5. dubna následujícího roku, byl neznámý hrabě Lažanský hostem v Praze. Srov. ANM, fond Šternberk-Manderscheid, karton 164, nefol.

⁴¹ NA, fond Česká dvorská kancelář, inv. č. 246. Potomci Ferdinanda Rudolfa využívali palatinátních práv často. Například syn Adam František udělil roku 1658 erb primátoru města Domažlice Pavlu Felixovi ze Streitenau. Srov. NA, fond Sběrka genealogicko-heraldická Doerrova, inv. č. 34, fol. 141–142. Zřejmě poslední listinu vydal syn Karla Maxmiliána, Václav Josef, který v roce 1708 obdařil nemanželsky zrozeného Václava Růžka řadou svobod. Srov. ANM, Sběrka H – Genealogická sbírka, inv. č. H34. Císař Karel VI. totiž v roce 1715 zrušil svým výnosem všechna práva palatinů v Čechách. Viz ŽUPANIČ 2006, s. 56.

⁴² NA, fond Desky zemské, Desky zemské větší č. 147, fol. M 18.

⁴³ NA, fond Desky zemské, Desky zemské větší č. 71, fol. K 15, L 10 a L 21.

⁴⁴ VÁCHA 2010, s. 27. Autor odkazuje na formulaci Bohuslava Balbína z jeho *Historia Boleslaviensis*.

⁴⁵ NA, fond Desky zemské, Desky zemské větší č. 147, fol. M 18. „Leta 1676 v Pondiely [...] 16. Martý. “

Oltář kaple zdobí plátno Uvedení P. Marie do chrámu, které je samozřejmě opět zmíněno v poslední Škrétově monografii (obr. 15.). Je připsáno rukám Karla Škréty staršího i mladšího a v souvislosti s datem na kartuši datováno do roku 1674, tedy do doby umělcovy smrti.⁴⁶ Jana Zapletalová správně upozornila, že Škréta mladší byl v letech 1673–1675 na studijní cestě v Itálii.⁴⁷ Půjde tedy buď o společné dílo, vzniklé ještě před jeho odjezdem, nebo o samostatnou práci Karla Škréty mladšího z roku 1676.

Více než přesná datace kaple je pro nás ale podstatný záměr Karla Maxmiliána, který chytře využil možnosti reprezentace vlastního rodu v nejvýznamnějším poutním svatostánku barokních Čech a pojal původní čistě mitrovskou fundaci jako lažansko-šternbersko-spandkovskou. Pod erbem Lažanských, umístěným v nejnvýše položené kartuši nad vstupem, proto najdeme rodové znamení Marie Maxmiliány ze Šternberka i znak Anny Alžběty ze Spandko, ale ne Mitrovských z Nemyšle. Na Ester je sice vzpomínáno na prvním místě, ale pouze v písemné formě na kolektivní dedikaci (obr. 16).⁴⁸

Nejedná se o jedinou stopu Lažanských ve Staré Boleslavi. Jejich erb nalezneme rovněž na oltáři sv. Kateřiny v tzv. Vrábské kapli ve východní části severní boční lodi basiliky sv. Václava. Pod oltářním plátnem Svaté rodiny se sv. Kateřinou a sv. Rudolfem, namalovaným v roce 1690 Janem Onghersem, je v místě antependia umístěno plátno od stejného autora. Zpodobňuje Marii a Martu klanící se Kristu a v levém dolním rohu obrazu je umístěna stylizovaná kartuše se znakem Lažanských (obr. 17).

V tomto případě se ale možná nejedná o pozůstatek činnosti Karla Maxmiliána. Jan Loch se domnívá, že dílo nechala namalovat Karlova sestra Eva Marie, provdaná Vrábská z Vrábí.⁴⁹ Eva Marie se 30. srpna 1660, s požehnáním královéhradeckého biskupa Matouše Ferdinanda Sobka z Bílenberka, vdala na rodinném sídle v Bratronicích za Václava Rudolfa Vrábského.⁵⁰ Manžel zemřel již v roce 1667⁵¹ a z pěti dětí se dospělosti dožil jen syn Rudolf Ignác.⁵² Ten skonal v roce 1691 jako poslední příslušník tzv. drahonické větve rodu a za místo posledního odpočinku si zvolil kapli sv. Kateřiny. Jak vyplývá z kartuše v patě retábula, nechala k této příležitosti vdova Anna Kateřina, roze-

⁴⁶ STOLÁROVÁ – VLNAS 2010, s. 436, č. k. X.6 (autorka hesla Andrea Rousová).

⁴⁷ ZAPLETALOVÁ 2010, s. 155–156.

⁴⁸ Podrobněji o fundacích šlechtických kaplí v mariánském chrámu ve Staré Boleslavi viz VÁCHA 2010.

⁴⁹ LOCH 2010, s. 28.

⁵⁰ SOA Třeboň, fond Sběrka matrik Jihočeského kraje, farnost Záboří, matrika oddaných 1654–1703, inv. č. 6394, pag. 9. Jako oddávající kněz je uváděn opat od sv. Tomáše z Prahy (sic!), biskup královéhradecký. Správně tedy opat od sv. Mikuláše Matouš Ferdinand Sobek z Bílenberka, jak zmiňuje i kardinál Harrach ve svém deníku. Srov. CATALANO – KELLER 2010, Tagzettel 1600 Aug. 20, s. 829.

⁵¹ NA, fond DOBŘENSKÝ, inv. č. 1222.

⁵² Blízký přítel Heřmana Jakuba Černína z Chudenic, se kterým se často setkával během kavalírské cesty po Evropě. Srov. ČERNÍN – HOJDA – CHODĚJOVSKÁ 2014, s. 873 (Osobní rejstřík ke 2. svazku).

ná hraběnka Sporcková, postavit nový oltář.⁵³ Je tedy pravděpodobné, že podíl na vzniku památky nesla i matka. Z heraldického hlediska je ale neobvyklé, že na plátně užila pouze svůj rodný erb, a nikoliv alianční, manželský. Eva Marie se navíc po smrti muže podruhé provdala za Františka Eusebia Khuena z Belasi, jenž zemřel až po roce 1700.⁵⁴ V době vzniku oltáře tedy náležel Evě Marii jiný znak. Do odhalení dalších skutečností proto zůstává otázkou, zdali se na jeho vzniku podílela matka, či její bratr Karel Maxmilián, který chtěl podobně jako v mariánském chrámu využít prostoru k symbolickému propojení se sv. Kateřinou a reprezentovat tím rodové spojení s touto světící.

Lažanský se ale nesnažil zanechat stopu jen uvnitř boleslavských chrámů. Pavel Preiss upozornil na jeho podíl při stavbě dnes již torzovitě zachované Svaté cesty mezi Prahou a Starou Boleslaví.⁵⁵ Vznikala na popud jezuitského řádu od roku 1674 a mezi donátory opět figurují přední osobnosti kulturního života u nás, arcibiskup Jan Bedřich z Valdštejna, Humprecht Jan Černín, Václav Vojtěch ze Šternberka a jeho bratři, František Karel Libštejnský z Kolowrat, Bernard Ignác z Martinic aj. Karel Maxmilián přispěl na pátou kapli, která stávala na dnešním Rohanském nábřeží v Praze – Karlíně, nedaleko výstupu ze stanice metra Invalidovna. Z původního počtu čtyřiceti čtyř kaplí se však dodnes zachovalo jen sedmáct a Lažanského pátá donace nejspíše zanikla v souvislosti se stavbou Rakouské severozápadní dráhy během poslední třetiny 19. století.⁵⁶

Svatostánek byl zasvěcen Matce božské milosti, respektive P. Marii Budějovické z dominikánského kostela Obětování P. Marie v Českých Budějovicích a o ikonografii si můžeme učinit představu díky spisu Jana Bartoloměje Tannera *Svatá cesta z Prahy do Staré Boleslavě* z roku 1679 (obr. 18).⁵⁷ Tak jako u většiny ostatních, není hlavním námětem milostný obraz P. Marie, ale výjevy ze života sv. Václava, konkrétně sv. Václav přísluhuje při mši. Mariánskému obrazu je věnován prostor pouze v horní části oblouku, v němž zaujmou tři náhrobní kameny se znamením stejného korbela, jímž se honosí rod donátora. Ty netradičním způsobem odkazují na starodávnou úctu Lažanského předků k bohorodičce a podtrhují kontinuitu rodu Karla Maxmiliána v katolické víře.

V českobudějovickém kostele se dodnes skutečně dochovaly dva blíže neurčené náhrobky s tímto znamením, které domněnce dodávají reálný základ. Jde o sepulkrální památky na blíže neznámé představitele rodu s korbelem ve znaku, kteří užívali stejný

⁵³ Opis nápisů z oltáře i náhrobku viz ZAP 1857, s. 347. Item PODLAHA – ŠITTLER 1901, s. 34 a 60.

⁵⁴ NA, fond DOBŘENSKÝ, inv. č. 552. Item NA, fond WUNSCHWITZ, inv. č. 527.

⁵⁵ PREISS 2008, s. 172.

⁵⁶ Více o Svaté cestě např. DUCREUX 1997, s. 606–614. Item POKORNÝ 2000. Item STROLENÁ 2009.

⁵⁷ TANNER 1679, No. 5.

erb. Působení Lažanských na Českobudějovicku totiž není známo a půjde spíše o památky na členy heraldicky spřízněných rodů.⁵⁸ Tato skutečnost ale nebyla v 17. století známa. Jak pro jezuity, hledající finanční prostředky na výstavbu Svaté cesty, tak pro Karla Maxmiliána, hledajícího stále nové cesty k posílení osobní i rodové reprezentace, proto mohla být tato heraldická shoda dobrým motivem pro vzájemnou spolupráci.

Opusťme ale Starou Boleslav a zaměřme se na hlavní město Království českého, kde se mladý Lažanský začal od šedesátých let dobře etablovat. Už v roce 1664 mu císař Leopold I. udělil za zásluhy titul vysoce urozený (Hoch- und Wohlgeboren).⁵⁹ Roku 1667 byl jmenován radou apelačního soudu a tři roky poté se stal fortifikačním komisařem.⁶⁰ V roce 1678 přesídlil do Vídně, kde jej císař pověřil funkcí místokancléře České dvorské kanceláře.⁶¹ V této pozici se také naposledy setkal s Karlem Škrétou ml., který pro klatovského měšťana Norberta Leopolda Hocha rytíře z Hochu, navrhl v roce 1679 univerzitní tezi *Oslava českého vicekancléře Karla Maxmiliána hraběte Lažanského z Bukové* (obr. 19).⁶² V létě 1681 získal uherský indigenát.⁶³ Po sedmi letech u vídeňského dvora se ale vrátil do Prahy a pokračoval v kariéře jako prezident apelačního soudu. Poslední kariérní postup přišel v roce 1688, kdy byl jmenován do vedení nejvyššího dvorského soudu.⁶⁴ Tento stavovský úřad zastával až do smrti v květnu 1695.

Ruku v ruce se společenským vzestupem Karla Maxmiliána samozřejmě stouply i nároky na reprezentaci. Jeho prvním pražským sídlem byl šosovní dům U zlaté husy na Malé Straně, naproti kostelu P. Marie pod řetězem, dnes v ulici Lázeňská 289/9, který zdědil po otci. Z pramenů vyplývá, že jej částečně rozšiřoval, protože v roce 1673 přikoupil věž od majitelky sousedního domu U bílého jednorozce. Již roku 1678 jej ovšem prodal Leopoldovi z Valdštejna, snad v souvislosti s koupí další nemovitosti.⁶⁵

⁵⁸ BRANIŠ 1900, s. 33 (č. 6) a 34 (č. 10.). Item CHVOJKA 1979, s. 242 (č. 4) a 251 (č. 35). Chvojka se domnívá, že jde o znak Rousů (Rusů) z Čemin. Jan Rous z Čemin totiž působil v polovině 15. století jako purkrabí na Českém Krumlově a dalších jihočeských statcích Oldřicha z Rožmberka. Srov. NA, fond DOBŘENSKÝ, inv. č. 891. Domněnku potvrzují i sfragistické prameny, podle kterých užíval Jan Rous stejného erbu, jako Lažanští. Srov. MILEC 2011, s. 17 a 74 (Tabulka 20).

⁵⁹ DOERR 1900, s. 147.

⁶⁰ KITTLITZ 1750, s. 552.

⁶¹ PALACKÝ 1941, s. 406.

⁶² STOLÁROVÁ – VLNAS 2010, s. 414, č. k. IX.23 (autorka hesla Petra Zelenková). Item PREISS 2008, s. 169. Kresby jsou dnes v Staatliche Museen zu Berlin, Kupferstichkabinett, inv. č. KdZ 26396 a Národní galerii v Praze, Sběrce grafiky a kresby, inv. č. K 4566. Grafický list je v Národní galerii v Praze, Sběrka grafiky a kresby, inv. č. R 234506/1–14. K osobnosti Norberta z Hochu viz CHMELÍŘ 2009, s. 23.

⁶³ NAGY – FREIBEISZ 1860, s. 47.

⁶⁴ PALACKÝ 1941, s. 392.

⁶⁵ Dům získal roku 1615 Jiří ml. Mitrovský z Nemyše s manželkou Ester, roz. Lažanskou z Bukové. Do rukou Lažanských se dostal v roce 1639 jako dědictví. Ferdinand Rudolf se poprvé připomíná jako majitel v roce 1654. Srov. Berní rula 3, s. 132. K přestavbě došlo kolem roku 1673. Rozsáhlejší úpravy ale podnikl až Valdštejn. Srov. VAJDIŠ – GALÍČKOVÁ – VILÍMKOVÁ – HEROUTOVÁ – RULC 1964, s. 4.

Krátce poté totiž získal jiný palác v ulici Karmelitská 377/19. Na rozdíl od domu U zlaté husy šlo o svobodný majetek zapsaný v deskách zemských, jenž vznikl na místě čtyř menších staveb, scelených na počátku 17. století pro paní Elišku ze Žerotína, rozenou z Valdštejna.⁶⁶ V roce 1654 je uváděn v Berní rule ve vlastnictví blíže neznámé paní Berkové.⁶⁷ Další zmínka pochází až z 27. května 1680 a souvisí již s Lažanským, který ve svém reversu popisuje umístění, velikost a zabezpečení oken do sousední karmelitské zahrady, jež budou v jeho nově stavěných stájích a kůlnách.⁶⁸ K prohlášení je taktéž připojen značně schematický půdorys a nárys tehdejšího stavu (obr. 20 a 21).

O dalším vývoji jsme spraveni dopisem z 26. května 1686, kdy hrabě sděloval malostranskému královskému hejtmanovi Janu Karlovi z Golče, že v jeho domě vypukl požár, který pohltil střechu i místnosti v nižších poschodích.⁶⁹ Karel Maxmilián se rok předtím vrátil z Vídně a nastoupil do funkce prezidenta apelačního soudu. Potřeba reprezentativního obydlí byla tedy nanejvýš aktuální. Využil proto vzniklé situace a sídlo kompletně přebudoval. Dozvídáme se to ze sporu s Barborou Terezií z Vrtby, rozenou z Kokořova, majitelkou sousedního Vrtbovského paláce, čp. 373/25. Ta si stěžovala, že její kuchyně je vinou nově vznikající stavby zahlcována kouřem. V reakci České dvorské kanceláři hrabě mimo jiné píše, že svůj dům přestavěl od základů.⁷⁰

Z bohaté korespondence znesvářených stran bohužel nevyplývá jméno architekta či stavitele. Někteří badatelé prohlašují za autora projektu Francesca Anselma Luraga, který byl v roce 1689 členem vyšetřovací komise spolu s kominickým mistrem Demartiniem.⁷¹ Není ovšem příliš pravděpodobné, že by byl za arbitra, který hraběnce z Vrtby nakonec doporučil zvýšit komín, ustanoven zaujatý znalec, zaměstnávaný obžalovaným. V mladším dokumentu z listopadu 1688 navíc vystupuje jako odborný svědek další stavitelský mistr Giacomo Antonio Canevalle, společně s tehdy již zesnulým otcem Giovannim Domenicem.⁷² Pokus o určení autorství paláce Lažanských proto nadále zůstane v rovině hypotéz, jejichž ověření či vyvrácení zabraňuje nedostatek pramenů.

⁶⁶ PALZBAUER – CHARVÁTOVÁ – NOVOSADOVÁ 1966, s. 4 a 15.

⁶⁷ Berní rula 3, s. 125. Zřejmě Eleonora Marie, rozená z Lobkowicz, druhá manželka Jindřicha Volfa Berky z Dubé. Dům získal Jindřich Volf skrze první ženu Magdalenu Kateřinu ze Žerotína, dceru Kašpara Melchiora a Elišky, rozené z Valdštejna. Srov. NA, fond DOBŘENSKÝ, inv. č. 47 a 1315. Lažanský mohl dům koupit po smrti Eleonory Marie od jejího syna a Lažanského synovce, Františka Antonína Berky.

⁶⁸ NA, fond Stará manipulace, inv. č. 547, sign. C 70/26.

⁶⁹ NA, fond Nová manipulace, inv. č. P 1–12, L 18. Dopis Karla Maxmiliána malostranskému hejtmanovi Janu Karlovi z Golče z 26. května 1686 a Golčův dopis České dvorské kanceláři z 30. května 1686.

⁷⁰ Ibidem. Dopis Karla Maxmiliána České dvorské kanceláři z 14. července 1687.

⁷¹ NA, fond Nová manipulace, inv. č. P 1–12, L 18, dopis členů komise, v čele s hr. z Kolowrat, České dvorské kanceláři z 21. března 1689. K autorství srov. VLČEK 1999, s. 478. Item VLČEK 2004, s. 384.

⁷² Ibidem, dopis z Úřadu desk zemských České dvorské kanceláři z 19. listopadu 1688.

K určení autora bohužel nepomůže ani architektonický a stylový rozbor. Palác prošel v mladších dobách výraznými změnami a dnes můžeme jen odhadovat jeho původní vzhled. V roce 1746 se stal sídlem dívčí školy.⁷³ Adaptace ke vzdělávacím účelům se ale projevila převážně v interiérech a stavbou kaple. Radikální změnou prošel až v 19. věku za Provinciálního stavebního ředitelství. To dalo v roce 1843 dokonce strhnout hlavní průčelí v Karmelitské ulici a nahradit jej dnešním, pozdně klasicistním.⁷⁴ Při hodnocení stavby se tedy lze opřít pouze o zachované části domu a několik ikonografických a kartografických pramenů, Huberův plán Prahy z léta 1769, Hergetův plán z roku 1791, Langweilův model z let 1826–1837 a též Stablní katastr z roku 1842.

Na dosti schematickém Huberově plánu města vidíme na místě Lažanského paláce dvouposchod'ovou stavbu o dvanácti okenních osách a s jedním portálem, situovaným k severní části průčelí. Zcela uzavřené nádvoří pravidelného půdorysu obíhá trojice stejně vysokých křídel o dvou poschodích. Objekt je kryt sedlovou střechou, v jižní části převýšenou věžičkou kaple. Směrem na západ stojí malá zahrada (obr. 22).

O dvacet jedna let mladší Hergetův půdorys upřesňuje dispozici domu o podlouhlý západní trakt, vybočující z hmoty stavby (obr. 23). Obdobný pohled skýtá o dvaapadesát let mladší snímek ze Stablního katastru (obr. 24). Vzácným prvkem architektury je téměř čtvercové nádvoří, jež není v urbanisticky pestrém terénu Prahy běžné.

Nejpřesvědčivějším ikonografickým dokladem o vzhledu paláce je samozřejmě lepenkový model Antonína Langweila, na němž vidíme poněkud rozdílnou raně barokní budovu (obr. 25 a 26). Oproti předchozím zobrazením je průčelí opatřeno dvěma bosovanými portály na severní a jižní straně, které směřují do čtvercového nádvoří. Dvouposchod'ové hlavní křídlo s mohutným středovým vikýřem a fasádou členěnou povětšinou sdruženými okny působí více účelovým, než reprezentativním dojmem. Podobně strohé je i řešení vnitřní strany hlavního traktu. Kontrastně působí řešení dvorních křídel, která jsou členěna římsami i lizénami kolem obdélníkových oken. Severní trakt s okny na jih je jediný třípatrový a valbovou střechou mírně převyšuje ostatní. Západní dvorní křídlo je opatřeno dvojicí bosovaných portálů vedoucích na dvůr nebo do stájí. Vnější fasády do karmelitské zahrady jsou jednoduché a členěné prostými okny bez ozdob.

Porovnáme-li dům z Langweilova modelu, půdorys Hergetova plánu a Stablní katastr s plánkem z roku 1680 (obr. 20 a 21), dokážeme celkem spolehlivě odvodit rozsah raně barokní přestavby objektu. Hlavní křídlo, respektive jeho jižní část s průjezdem

⁷³ PALZBAUER – CHARVÁTOVÁ – NOVOSADOVÁ 1966, s. 5.

⁷⁴ *Ibidem*, s. 18.

do dvora vidíme na starším půdorysu jen částečně. Přesto lze v porovnání s ostatními součástmi stavby odhadnout, že bylo celkem rozsáhlé. Lažanského architekt proto v této části respektoval starší stavební organismy z přelomu 16. a 17. století. Rozdílná situace nastala v nádvoří, ve kterém půdorys prozrazuje pouze subtilní boční křídla, přiléhající k hlavní budově. Ta nepravidelně svírají lichoběžný prostor, který je na západní straně otevřen do malé zahrady. Zde architekt zcela změnil původní dispozici přístavbou nového západního a rozšířením severního křídla a uzavřel nádvoří do tvaru čtverce. Severní budovu lze interpretovat jako reprezentativní. Jediná je situována na jih a převyšuje komplex tím, že je o patro vyšší. Stavebním úpravám podlehl i malá zahrada, pohlcená novým traktem se stájemi. Ty byly opatřeny samostatným vjezdem ze dvora.

Ať už stál za architektonickým návrhem kdokoliv, jednalo se o prestižní zakázku na lukrativním místě. V sousedství Maxmiliánova domu stála rezidence Rudolfa Colloredo-Wallsee, jež byla jedním z největších stavebních počínů šlechty na Malé Straně.⁷⁵ Brzy poté vyrostl poblíž výstavní palác Františka Karla Přehořovského z Kvasejovic.⁷⁶ Našli bychom tedy jen málo způsobů, jak lépe manifestovat společenské ambice mladého šlechtice, než stavbou městského sídla pod Petřínem. Koncem 17. století samozřejmě palác Lažanských nepatřil k nejvýznamnějším stavebním podnikům. Podobně jako sousední Vrtbovský palác ale svou velikostí patřil k těm rozsáhlejší. Na rozdíl od něj však postrádal dostatečně velký pozemek pro vznik odpovídající okrasné zahrady.

Absenci krajinářského parteru u nové rezidence mohl z části zastupovat Nebozízek na svahu Petřína. Jde o značně opomíjenou zahradu s usedlostí, jimž se zatím nevěnovala odborná literatura.⁷⁷ Karel Maxmilián jej získal krátce před odchodem do Vídně v roce 1677 od novoměstského měšťana Daniela Vojtěcha Břekovce ze Závovic a zaplatil za něj tři sta zlatých rýnských. Na rozdíl od okolních parcel ovšem není ve viniční knize zaznamenán coby vinice, ale jako hájek, tj. listnatý les.⁷⁸ Patrně ve stejném období, kdy vznikl opodál ležící palác, tedy zkulivoval háj na zahradu s vinicí, v jejímž vrcholu vyrostla po vzoru francouzských *maison de plaisance* neveliká usedlost.⁷⁹

⁷⁵ Zvaný též Schönbornský v ulici Tržiště 365/15, sídlo Velvyslanectví USA. Srov. VLČEK – HAVLOVÁ 1998, s. 61–62. Item KUBEŠ 2009. Item LEDVINKA – MRÁZ – VLNAS 2000, s. 269.

⁷⁶ Zvaný též Lobkovický v ulici Vlašská 347/19, dnes sídlo Velvyslanectví Spolkové republiky Německo. Srov. VLČEK 1999, s. 445. Item LEDVINKA – MRÁZ – VLNAS 2000, s. 183.

⁷⁷ Nebozízku se zatím věnovala jen populárně naučná literatura. Viz HRUBEŠ – HRUBEŠOVÁ 1995, s. 16. Item LAŠŤOVKOVÁ 2001, s. 204. Ke stavbě nebyl dosud ani zpracován stavebně-historický průzkum. Za informace děkuji Tomáši Snopkovi, správci sbírky plánu, SHP a restaurátorských zpráv NPÚ ÚP v Praze.

⁷⁸ AHMP, fond Sbirka rukopisů, Kniha trhová 23 (1669–1681), sign. 2024, fol. 273. Daniel Vojtěch Břekovec ze Závovic získal Nebozízek pouhé dva roky předtím od vdovy Barbory Šeblové, jako náhradu za nesplacený dluh dvě stě zlatých. Již tehdy byl ve viniční knize uveden jako hájek. Ibidem, fol. 210.

⁷⁹ K tématu *maison de plaisance* viz VLČEK 1998.

Ani v tomto případě nemáme štěstí na jméno architekta ani stavitele. Pro období konce 17. a začátku 18. století chybí i jakýkoli listinný materiál. Stavba navíc podlehla v roce 1843 požáru a byla upravena v pozdně klasicistním stylu (obr. 27).⁸⁰ Dnešní Nebozízek je dílem architekta Václava Girsy z let 1984–1985, kdy byla dlouho zanedbávaná budova znovu postavena jako volná interpretace původní stavby (obr. 28).⁸¹ Kromě několika úředních záznamů souvisejících s majetkovými převody se tak musíme znovu opřít o více či méně (ne)důvěryhodné ikonografické i kartografické prameny.

Jak bylo zmíněno, z úředních záznamů se de facto žádné informace o stavbě nedozvíme. Viniční kniha z roku 1677 hovoří pouze o hájku a vymezení jeho hranice vůči okolním vinicím. Obecně tradovanou informaci o starším viničním lisu, na jehož základech vznikla nová usedlost, ale nelze potvrdit, jelikož k hájku patřilo jen *od starodávna přináležející příslušenství*, pod kterým si můžeme představit ledacos.⁸² Podobně je tomu v zemských deskách, které roku 1699 zmiňují jen vinici.⁸³ Když mladší syn Karla Maxmiliána, Adam Vít, v roce 1718 Nebozízek prodal, je zde naopak zmíněn sad.⁸⁴ O tom, že na parcele probíhaly kultivace, svědčí pouze vzrůstající cena nemovitosti, jež se ze tří set zlatých rýnských časem vyšplhala až na úctyhodných tisíc šest set zlatých.

Nejstarší známá vyobrazení usedlosti na Nebozítku pochází až ze čtyřicátých let 18. století a najdeme je na panoramatech Friedricha Bernarda Wenera (obr. 29 a 30). Na nich je schematicky zobrazena trojkřídlá dvoupatrová stavba s valbovou střechou, jejíž střední rizalit výrazně převyšuje oba postranní trakty. Na jedné z rytin je valbová střecha v rizalitu nahrazena cibulovou bání s lucernou. Dům je obklopen bujným listnatým porostem a ohrazen kamennou zdí. Jeho vstupní brána v úpatí Petřína je vyzdobena čtyřmi pilíři zakončenými kamennými plastikami, zřejmě vázami s plaménky.

Z Huberova třicet let mladšího plánu je již dobře vidět, že objekt stál na atypické, úzké, podlouhlé parcele a byl obtížně přístupný po strmé cestě z dnešní ulice U Lanové dráhy, popřípadě sestupem od kostela sv. Vavřince (obr. 31). Na stavbě rozeznáme devět okenních os a zejména trojici mansardových střech s makovicemi. Střední rizalit je korunován trojúhelníkovým štítem s kulatým okénkem. V přízemí je umístěn vstupní portál s dvouramenným schodištěm. Přilehlým pozemkem prochází středová komunikace stoupající od spodní brány ke vstupu do usedlosti. Okolní svahy jsou terasovitě upra-

⁸⁰ HRUBEŠ – HRUBEŠOVÁ 1995, s. 17.

⁸¹ VLČEK 1999, s. 501.

⁸² AHMP, fond Sběrka rukopisů, Kniha trhová 23 (1669–1681), sign. 2024, fol. 273.

⁸³ NA, fond Desky zemské, Desky zemské větší č. 80, fol. E 19.

⁸⁴ AHMP, fond Sběrka rukopisů, Kniha trhová 24 (1681–1759), sign. 2025, fol. 283.

veny, zřejmě pro pěstování vinné révy. Jednotlivé zahradní plochy jsou vymezeny stromovými alejemi. Parcela je ohraničena zděným plotem, v jehož úpatí se nachází vstup. Ten je oproti starším panoramatům bez pilířů a jakékoliv sochařské výzdoby.

Nejspolehlivěji dokládá podobu Nebozízku lept Josefa Gregoryho vzniklý v roce 1794 podle předlohy Ludvíka Kohla (obr. 32). Potvrzuje devítiosé členění fasády z Huberova plánu s dominantním středovým traktem. V úrovni piana nobile jsou zvýrazněna vyšší okna se suprafenestrami. Okolní pozemky prozatím neztratily viničně-sadový charakter a bez změny zůstala kamenná zeď s prostou vstupní bránou bez ozdob.

Komplexní představu o stavební dispozici usedlosti i okolních pozemků si uděláme po porovnání výše uvedených panoramat s kartografickým materiálem, jmenovitě s Hergetovým plánem Prahy (obr. 33) a snímkem Stablního katastru (obr. 34). Potvrzuje se zde trojkřídlá dispozice, přičemž střední křídlo vybíhá kolmo k západu. Na starším plánu je ještě jasně patrný atypický tvar parcely se symetricky řešenou příjezdovou cestou s kruhovým objezdem. Oba prvky částečně zanikají v polovině 19. století.

Na základě dostupného materiálu lze říci, že navzdory velmi komplikované úzké parcele, ke které vedl strmý výstup, vyrostla koncem 17. století na svahu Petřína reprezentativní raně barokní stavba s velkým, centrálně umístěným sálem, jež bychom mohli charakterizovat jako vilu či casino. Představovala výrazný pohledový prvek Prahy. Vyvýšená poloha pozemku jistě hrála roli v reprezentační strategii stavebníka, jehož nedařlý palác krajinářský prvek postrádal. Na území Malé Strany tak došlo k neobvyklému urbanistickému spojení, které nemá v českém prostředí příliš mnoho analogií.

Jediným místem, na kterém se v Praze lze setkat s mecenátem Karla Maxmiliána v nedotčené podobě, je basilika Nanebevzetí P. Marie na Strahově. Již víme, že od počátku 17. století měli Lažanští v chrámu hrobku, ve které spočinuli Karlovi rodiče, prarodiče i sourozenci. Lukrativní pohřební místo ale zneužívali i příbuzní.⁸⁵ Roku 1666 proto hrabě vyjednával s opatem Vincencem Makariem Franckem o rozšíření pohřební komory v kapli sv. Kříže. Slíbil, že v kapli postaví nový oltář a zkrášlí ji.⁸⁶ O tom, jestli závazek splnil, nevíme, poněvadž o výzdobě nemáme zprávy. Snad k těmto pracím můžeme zahrnout autorsky neurčený epitaf Karlova tchána a tchyně z roku 1677.⁸⁷

⁸⁵ První byl do hrobky v roce 1614 pohřben Šebestián st. Lažanský, k němuž byla o jedenáct let později pochována žena Zuzana, rozená Nebílovská z Drahobuze. Jako další zde postupně spočinuli sestra Karla Maxmiliána, Salomena Estera, provdaná Rabenhauptová ze Suché († 1650), jejich otec Ferdinand Rudolf († 1657) a bratři Rudolf Jiří († 1659) a František Adam († 1662). Do krypty bylo pochováno i osm předčasně zesnulých dětí Karlova švagra Aleše Ferdinanda Wratislava z Mitrovic. Srov. STRAKA 1924, s. 78.

⁸⁶ Ibidem, s. 89.

⁸⁷ O osobnosti generála Parise ze Spandko viz HONC 1990.

Epitaf Parise sv. p. ze Spandko a jeho manželky Evy Marie, rozené Schirndingrové ze Schirndingu, je osazen v jižní stěně kaple sv. Kříže (obr. 35). Bezmála metrová plastika je sesazena ze dvou druhů vápencového kamene. Korpus z červeného mramoru tvoří rollwerková kartuše s volutami a boltci, v jejímž středu je umístěno čtverhranné nápisové zrcadlo,⁸⁸ podpírané aranžmá válečných dekorací. Zrcadlo je převýšeno menší kartuší s aliančním znakem Spandků a Schirndingů. Z horní části epitafu vystupuje vysoký kotvicový kříž. Erbovní reliéf i kříž jsou vytvořeny ze světlého mramoru, stejně jako uzavřená turnajová přilba s chocholem, posazená doprostřed válečných dekorací. Identický materiál byl použit i na zhotovení čtveřice andělů. Dva menší sedí po stranách alianční erbovní kartuše a symbolizují smrt a pomíjivost života. Plastika napravo svírá lebku, figura nalevo drží přesýpací hodiny. Dva větší cherubové se opírají o strany nápisového zrcadla, reprezentují smutek a pomíjivost. Anděl napravo, s truchlivým výrazem ve tváři, svírá v pravé dlani ústřížek látky, kterým si otírá slzy ze spánku. Protějšší figura fouká trubicí do mísy naplněné mýdlovou vodou a vytváří pomíjivé bubliny.⁸⁹

Tato památka je jedním z mála příkladů sepulkrálního kamenosochařství sedmdesátých let 17. století v Praze. Jen s obtížemi bychom se jí ale snažili spojit s konkrétní dílnou.⁹⁰ Její kvalitní řemeslné zpracování a ikonografický program alespoň poodhaluje požadavky na výtvarnou úroveň děl, kterými se Karel Maxmilián obklopoval.

Umělecký mecenát hraběte Lažanského se samozřejmě nesoustředil jen na poutní místo ve Staré Boleslavi či hlavní město království. Pozornost koncentroval i na svá venkovská panství, kterých měl za života hned několik. Již v roce 1656 mu otec přídělil z dědického podílu statek a tvrz Záběhlice (hl. m. Praha) společně s domem U zlaté husy v Praze.⁹¹ Po nečekané smrti nejstaršího sourozence Rudolfa Jiřího v roce 1659⁹² získal po dohodě s Františkem Adamem i panství Manětín (okr. Plzeň-sever).⁹³ Nešťastná smrt Františka Adama v roce 1662 obohatila Karlův majetek i o Osek, Mladějovice a Malou Turnou (okr. Strakonice).⁹⁴ Komplikovaný dědický koloběh se uzavřel v roce 1681, kdy po smrti matky Markéty Barbory získal panství Bratronice (okr. Strakonice).⁹⁵

⁸⁸ O epitafu a jeho nápisu blíže HLINOMAZ 1998, s. 27, č. 5a.

⁸⁹ K ikonografii pomíjivosti srov. PAVLÍČKOVÁ 2009, s. 132 a obr. 3, s. 137.

⁹⁰ K tématu srov. Dějiny českého výtvarného umění II/1, s. 293–311. Item HLADÍK 2001, s. 132–148.

⁹¹ NA, fond Nová manipulace, sign. L 11/5.

⁹² Rudolf Jiří zemřel na svém zámku v Manětíně 20. března 1659. Srov. SOA Plzeň, fond Sbirka matrik západních Čech, farnost Manětín, matrika zemřelých 1653–1723, sign. Manětín 04, fol. 11.

⁹³ NA, fond Desky zemské, Desky zemské větší č. 313, fol. J 17.

⁹⁴ Ibidem, Desky zemské větší č. 113, fol. N 4. K panství dříve náležely Miloňovice, jež František Adam roku 1661 prodal Leopoldu Václavovi z Kolchrajtru. Srov. Ibidem, Desky zemské větší č. 152, fol. R 6.

⁹⁵ Ibidem, Desky zemské větší č. 478, fol. A 13.

Neopomenutelnou roli hrála i akviziční politika. Rok po získání Manětína prodal Záběhllice vévodovi Juliu Jindřichovi Sasko-Lauenburskému.⁹⁶ Zřejmě kvůli zásobování paláce na Malé Straně si v roce 1668 pořídil dva emfiteutické dvory v obci Veveslavín (hl. m. Praha), jež tehdy spadala pod jurisdikci nejvyššího purkrabství.⁹⁷ Roku 1672 získal Černou Hat' (okr. Plzeň-sever) a čtyři roky poté Všesulov (okr. Rakovník).⁹⁸ Posledí nákup uskutečnil v létě roku 1694. Získal tehdy Rtišovice (okr. Příbram), a to kvůli odpočinku v půli cesty mezi jeho statky v Prácheňsku a hlavním městem.⁹⁹

Poměrně rozlehlé državy, rozprostřené v Praze, Plzeňském, Rakovnickém i Prácheňském kraji, přinášely svému majiteli kromě nezbytného finančního zajištění mnoho reprezentativních a patronátních povinností. I na panských sídlech a kostelech lze proto očekávat zvýšenou stavební a uměleckou aktivitu. Pomineme-li prodanou tvrz s patronátem v Záběhlících,¹⁰⁰ patřila Lažanskému sídla v Manětíně, Oseku, Bratronicích, Mladějovicích a Rtišovicích,¹⁰¹ často spojená s kolátorstvím ke kostelům. Pod Manětín v té době podléhaly městský chrám sv. Jana Křtitele, hřbitovní kostel sv. Barbory a nedaleké filiální svatostánky sv. Jiří v Lukové, sv. Petra a Pavla v Křečově, sv. Martina ve Stražišti a dnes zcela zaniklý kostel sv. Jana Křtitele v osadě Tisá.¹⁰² Ve Všesulově se nalézal filiální kostelík sv. Martina.¹⁰³ Zbylé statky Bratronice, Osek, Mladějovice a Malá Turná spadaly pod jiné farnosti a byly ušetřeny církevně správních povinností.¹⁰⁴

Z přestaveb vlastních sídel je nám blíže známa pouze úprava zámku v Manětíně. Pozdně středověká tvrz přestavěná za éry Hrobčických z Hrobčic do renesanční podoby byla poškozena během třicetileté války a snad obnovena Ester Mitrovskou z Nemyšle.¹⁰⁵

⁹⁶ Ibidem, Desky zemské větší č. 71, fol. L 14.

⁹⁷ Tzv. Vlachovský a Hašovský grunt v ruzyňské rychtě koupil Karel Maxmilián napůl se svou ženou od staroměstské měšťanky Barbory Moravcové. Viz AHMP, fond Sběrka rukopisů, sign. 8479, fol. 175. K dějinám statků nejvyššího purkrabství srov. PAŽOUT 1906.

⁹⁸ Ibidem, Desky zemské větší č. 389, fol. H 20 a Desky zemské větší č. 392, fol. E 20.

⁹⁹ NA, fond Desky zemské, Desky zemské větší č. 403, fol. J 1. Statek nebyl zaplacen, synové jen v roce 1696, rok po otcově smrti, prodali. Srov. NA, fond Desky zemské, Desky zemské větší č. 404, fol. M 23.

¹⁰⁰ Filiální kostel Narození P. Marie v Záběhlících poručila Ester Mitrovská ve své poslední vůli opravit, stejně jako kostel sv. Jakuba st. v Petrovicích. Srov. Ibidem, Desky zemské větší č. 147, fol. M 18.

¹⁰¹ Na Lažanského statcích se nacházelo více panských sídel. Řada z nich ale nepřežila drancování armád třicetileté války. Například Všesulovská tvrz, která byla do počátku 17. století rezidencí Kolowratů, stála tou dobou v rozvalinách a již nebyla obnovena. Srov. SEDLÁČEK – Hrad, zámky a tvrze VIII, s. 114.

¹⁰² NA, fond Archiv pražského arcibiskupství, inv. č. 1301, sign. B 10/13, nefoliovaný seznam far, farářů, patronů a kostelů z let 1672–1674. V tomto seznamu chybí záznam o tehdy snad již nepoužívaném kostelíku v Tisě. Srov. PODLAHA – Posvátná místa III, 1909, s. 55 (Tisá, dnes osada s příznačným pomístním názvem Kostelík u osady Spankov, obec Líté. Za josefínských reforem zrušen).

¹⁰³ Chrám spadl pod farnost Čistá. NA, fond Archiv pražského arcibiskupství, inv. č. 1301, sign. B 10/13.

¹⁰⁴ Například Osek podléhal kostelu v Radomyšli, jejímiž kolátory byli maltézští rytíři ze Strakonice. Bratronice spadaly pod farnost Záboří, nad kterou drželi patronát majitelé panství Lnáře. Mladějovice podléhaly pod farnost Jinín, jejímž patronem byl majitel statku Sedlice.

¹⁰⁵ EBEL – PAVLÍK 1990, s. 92. Z této fáze se zachovala i figurální sgrafita. Viz BUKAČOVÁ 1997.

Tyto úpravy ale nesmyly renesanční charakter stavby a k zásadním změnám zřejmě nedošlo ani za Ferdinanda Rudolfa. Až z doby Karla Maxmiliána pochází raně barokní portál s datem 20. července 1678, vedoucí do hospodářského dvora (obr. 36). Ani pečlivý stavebně historický průzkum ale nedokázal odpovědět na to, zdali lze letopočet spojovat pouze s úpravami provozních budov, nebo i s přeměnou na raně barokní zámek.¹⁰⁶ Ať už je odpověď jakákoliv, umělecké zpracování portálu nedosahuje valné umělecké úrovně a v mnoha ohledech lze hovořit o dožívajícím renesančním tvarosloví.

I přesto by nebylo moudré stavební a mecenášské aktivity Lažanských na venkově podceňovat. Jak se dočteme později, o mnohých z nich nevíme jen proto, že podlehly požárům nebo přestavbám. Raně barokní období je mimořádně chudé i na písemné prameny. Důkazem o jistém stavebním a uměleckém ruchu na hraběcích državách jsou nám dvě sakrální stavby, farní chrám v Křečově a hřbitovní kostel v Manětíně.

Staršího data je nepochybně kostel sv. Petra a Pavla v Křečově. Je malou, prostou stavbou (obr. 37), která patřila k původní filiální farní síti v Manětíně. V roce 1683 byl na žádost patrona, hraběte Karla Maxmiliána, osamostatněn a byla zde ustanovena nová fara s filiálkou ve Stražišti.¹⁰⁷ K této příležitosti nechal Lažanský přestavět starý kostelík do raně barokní podoby. Z původní, renesančně upravené svatyně zůstal zachován pouze trojboký presbytář. K němu byla připojena jednoduchá, obdélná hlavní loď, zakončená na západním konci hranolovou věží a zastřešená cibulovou bání. Hlavní loď je opatřena sedlovou střechou. Zcela prostý interiér je osvětlen šesti termálními okny, třemi na každé straně. Vedou do něj dva vchody ze severního a jižního středu lodí. Jižní je zazděný. K severnímu je přistavena předsíň a v nadpraží jejího portálu je vytesán letopočet 1683. Sám interiér je však vybaven až pozdně barokním mobiliářem z 1. poloviny 18. století a je možné, že tehdy sloužil k liturgickým účelům ještě starší, pozdně gotický a renesanční mobiliář, jenž byl ještě na počátku 20. století uložen v kostnici.¹⁰⁸

V kontrastu ke křečovskému kostelu stojí svatostánek sv. Barbory na východním předměstí Manětína, jenž na první pohled zaujme mohutnou konstitucí, podtrženou dominantní polohou na vysokém, uměle zbudovaném náspu (obr. 38 a 39). Fasády má prosté, členěné jen lizénovými rámci. Jak členitost stavební hmoty, tak rozdílné výšky zdí i střech, ovšem příznávají komplikovanější vnitřní hierarchii prostoru. Obdélná hlavní loď, se dvěma bočními vstupy na severní a jižní straně, je osvětlena šesti termálními

¹⁰⁶ EBEL – PAVLÍK 1990, s. 92.

¹⁰⁷ PODLAHA – Posvátná místa III, 1909, s. 34.

¹⁰⁸ PODLAHA – Soupis památek XXXVII, 1912, s. 28, obr. 108 a s. 83, obr. 109.

okny. Na ni navazuje užší presbytář s okosenými nárožími, zakončený v ose umístěnou obdélnou sakristií. K bokům kněžiště přiléhají dvě čtvercové kaple s dnes zazděnými vstupy směrem na západ. Hlavní loď je na západní straně opatřena varhanní kruchtou, otevřenou v přízemí i v prvním patře třemi arkádami. Balkon je obohacen balustrádou. Boční části pod kůrem vytváří malé předsíně, ústící na šnekovitá schodiště po stranách průčelí. Směřují buď do patra, nebo až pod úroveň hlavní lodi, kde se ve skále nachází studna. Celý interiér je většinou sklenut valenou klenbou s výsečemi. Klenba hlavní lodi je pomocí předsazených pilířů s pasy členěna na tři samostatná pole. Kromě termálních oken v lodi osvětlují prostor i další, obdélná. Menší, částečně zazděné otvory, přivádějí světlo na točitá schodiště a též do sakristie. Větší z nich jsou zakončeny segmentovým záklenkem a rozprostřeny na hlavním průčelí, bočních kaplích a v presbytáři.

Při pohledu z exteriéru je výraznými okrasnými prvky obohaceno pouze hlavní západní průčelí (obr. 40). Je tříosé a stejně jako zbytek stavby členěné lizénovými rámci. Střední část je akcentována rizalitem. V jeho úpatí, pod úrovní stavby, je vchod k již zmíněné studni a točitým schodištěm, chráněný železnou mříží. Rizalit je v úrovni hlavní lodi a kruchty opatřen okny. Výrazné zdobení, ve formě segmentové římsy s masivním klenákem, má pouze okno na kůru. Po jeho bocích se nalézají niky s druhotně osazenými sochami.¹⁰⁹ Průčelí je ukončeno bohatě profilovaným kladím s výrazně vysazenou římsou a nízkým trojúhelným tympanonem. Nad ním je umístěna nevysoká hranolová věž se segmentově klenutými okny. Střechy kostela jsou sedlové, zčásti s valbami. Pokrývka věže je stanová, konkávně prohnutá, převýšená makovicí s křížem.

Terasa, na které kostel stojí, je přístupná ze dvou míst. První vstup od hlavní silnice ze západu je vybaven dvouramenným schodištěm. V nižší části, pod úrovní hlavní lodi, směřuje ke studni, respektive po stranách umístěným točitým schodům vedoucím do hlavní lodi. Obě symetricky umístěná boční ramena schodiště stoupají velmi vysoko po stěně průčelí na sever a na jih až do úrovně hlavní lodi. Druhý vstup do svatostánku je možný od severozápadu ze hřbitova, po terasovitém náspu se zděným zábradlím. Vedle ke dvěma vchodům do lodi a kaple. Z této pozice je velmi dobře viditelná síla náspu i podezdívky, kterými architekt vyrovnal strmý terén. S přihlédnutím k hřbitovní funkci kostela ale překvapí jeho monumentalita. Množství východů, stejně jako neobvykle zakomponovaný prvek zázračné studánky ale značí, že byl koncipován jako poutní místo, které mělo být schopné odolat neustálé cirkulaci velikého množství věřících.

¹⁰⁹ Sochy sv. Františka Xaverského a sv. Antonína Paduánského z let 1758 a 1760, stály dříve na můstku před kostelem a byly přeneseny do průčelí až po povodni po roce 1837. Viz WONKA 1935, s. 142.

Kostel sv. Barbory na předměstí je všeobecně připisován architektu Janu Křtiteli Matheymu,¹¹⁰ který od osmdesátých let 17. století pracoval pro nedaleký klášter v Plasích, zejména na budovách sýpky, konventu a prelatury.¹¹¹ Vzhledem k Matheyho předčasně smrti v prosinci 1695, spekuluje Pavel Preiss s možností, že stavbu mohl převzít Pavel Ignác Bayer, jenž po svém předchůdci dokončoval některé projekty.¹¹² Chrám byl benedikován po 4. září 1697, kdy je datováno povolení arcibiskupské konsistoře, delegované na plaského opata Ondřeje Trojera.¹¹³ K požehnání zřejmě došlo o rok později, protože ve farních análech je kladeno až na druhou neděli po Velikonocích.¹¹⁴

Raně barokní stavba nahradila starší, ještě středověký kostelík, který vyrostl nad zázračnou studánkou a byl poničen během třicetileté války.¹¹⁵ Jak vysvětluje z archivních pramenů, první rozsáhlejší raně barokní přestavbu iniciovala již Ester Mitrovská z Nemyšle, rozená Lažanská, jež v roce 1639 ve svém posledním pořízení zavazuje bratra a dědice Ferdinanda Rudolfa k tomu, aby: „*U Swate Panny Barbory za miestem Manetinem od dodielani chramu Panie ma se zedniku gedno sto zlatych dodati a on takowe dilo do pouti prwe przisti dokonati powwinen gest*“.¹¹⁶ Z kroniky manětínského faráře Václava Alexia Pleschnera *Chorus literatorum Manetinae* z počátku 18. století, se také dozvídáme, že chrám musel být brzy zvětšen, neboť již nevyhovoval stále stoupajícímu počtu poutníků. Pisatel rovněž přisuzuje zásluhy o výstavbu synovi Karla Maxmiliána, Václavu Josefovi, který po otcově smrti v roce 1695 panství Manětín získal: „*Kostela toho staweni byla prwni pracze Geho Milosti p. hraběte Waczlawa Lažanskeho, když se panstwi Mantinskeho ugal po smrti Nebosstika pana Otcze sweho Karla Maximiliana, gakož weyss zminěno, neb stary kosteliček, pro tolyk tisíc pautniku auzky byl, nyini w slawny chram wizdwižen, gakož se spatřžuge, ale k dokonalosti neprzissel.*“¹¹⁷

Vše ale nasvědčuje tomu, že stavba mohla být zahájena ještě za Karlova života. Jeví se jako nepravděpodobné, že by se čerstvě plnoletý, jednadvacetiletý kavalír pustil do tak náročného stavebního podniku z vlastní iniciativy.¹¹⁸ Projektové přípravy, komplikované navyšování svahu i zdvižení hrubé stavby takové velikosti, trvalo jistě víc než

¹¹⁰ NAŇKOVÁ 1980, s. 23. Item PREISS 1997, s. 37. Pavel Vlček v Encyklopedii architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách, ale Matheyho jako autora stavby neuvádí. Viz VLČEK 2004, s. 409–411.

¹¹¹ VLČEK 2004, s. 410. Úzké vazby obou vrchností popsal již František Wonka. Srov. WONKA 1936.

¹¹² PREISS 1997, s. 37. Item VLČEK 2004, s. 48.

¹¹³ SOA Plzeň, fond Rodinný archiv Lažanských – Manětín, inv. č. 15.

¹¹⁴ WONKA 1936, s. 4.

¹¹⁵ Více o dějinách kostela viz BUKAČOVÁ – HAMSÍKOVÁ – ROYT 2010, s. 7–11.

¹¹⁶ NA, fond Desky zemské, Desky zemské větší č. 147, fol. M 18.

¹¹⁷ PLESCHNER 1718, fol. 37.

¹¹⁸ Václav Josef Lažanský se narodil 11. dubna 1674 v Praze. V době otcovy smrti 14. května 1695 byl tedy krátce po svých dvacátých prvních narozeninách. Viz genealogická rešerše, probandi č. 1.4. a 1.4.3.

dva roky. Povolení benedikce v září 1697, kdy musela být podstatná část stavby hotova, tedy předcházely několikaleté práce. Ty navíc brzdil i nedostatek finančních prostředků. Nízká věž nad hlavním průčelím totiž působí velmi neproporčním dojmem, stejně jako kladí s předsunutou horní římsou, které na korunní římsu lodi nenavazuje. Ve spojitosti se silou zdí v místech točitých schodišť je patrná změna architektonického řešení průčelí z dvouvěžové varianty na jednověžovou. Náhlý obrat mohl nastat po roce 1695. Úmrtí stavebníka a nastalé dělení majetku mezi syny, vyústilo k přehodnocení stavebních priorit na panstvích a následující volbě méně náročné a tedy úspornější varianty.

Starší dataci chrámu akcentuje i jeho nejstarší umělecká výzdoba z osmdesátých let 17. století.¹¹⁹ Z této periody pochází osm dřevěných plastik světic a světců od Jana Brokofa, jež vytvořil přímo v Manětíně v letech 1684–1685 (obr. 41 a 42).¹²⁰ Jde o sv. Ludmilu, sv. Annu, sv. Alžbětu, sv. Eleonoru, sv. Zikmunda, sv. Víta, sv. Norberta a sv. Ivana. Sochy jsou umístěny ve výklencích bočních kaplí a zdá se, že s jejich osazením na tato místa se počítalo již při koncipování projektu. Sochařova přítomnost v západočeském městečku není doložena přímo, pouze prostřednictvím matrik. V nich se poprvé objevuje na Štědrý den léta 1684, kdy se manželům narodil synáček Jan Josef. Poslední záznam nalézáme až 28. srpna 1685, kdy byla Janova manželka Alžběta kmotrou dcery Ondřeje Randy.¹²¹ Krátce poté Brokof z Manětína odchází do Klášterce nad Ohří (okr. Chomutov), aby vyzdobil město i rezidenci Michala Osvalda hraběte Thuna.

Vzhledem k devítiměsíčnímu pobytu sochaře v Manětíně můžeme předpokládat, že jeho činnost zasáhla více míst, než jen hřbitovní chrám. Tak jako v Klášterci nad Ohří mohla vzniknout i zde řada děl pro zámeckou zahradu a k němu přilehlý kostel. S ohledem na pozdější požár města ale nemá smysl tuto domněnku rozvádět hlouběji. Kromě úpravy hospodářského dvora a církevních novostaveb v Manětíně a Křečově, totiž žádné další mecenášské aktivity Lažanského na venkově neznáme. Zásadními proměnami zřejmě neprošla šlechtická sídla v Bratronicích, Mladějovicích, Rtišovicích a Oseku.¹²² Zprávy nemáme ani o úpravách kostelů v Lukové, Stražišti, Tisé a Všesulově.

¹¹⁹ Starší dataci výstavby kostela podporuje také Pavel Preiss. Viz PREISS 1997, s. 37.

¹²⁰ STECKEROVÁ – VÁCHA 2015, s. 178, č. k. 42a-b (autor hesla Viktor Kovařík).

¹²¹ SOA Plzeň, fond Sběrka matrik západních Čech, farnost Manětín, matrika narozených 1682–1722, sign. Manětín 02, nefoliováno. Ve stejném prameni je záznam o narození syna Jana Josefa (24. prosince 1684), kmotrovství Jana Brokofa při křtu Anny Janáčkové (9. března 1685), kmotrovství téhož při křtu Alžběty Vlachové (25. března 1685) a kmotrovství jeho ženy Alžběty při křtu Alžběty Tiché, dcery správce manětínského panství (7. dubna 1685). V téže farnosti, v matrice zemřelých 1653–1723, sign. Manětín 04, fol. 55 je zaznamenáno úmrtí syna Josefa Jiřího Brokofa (19. června 1685).

¹²² Ke stavbě zámku v Bratronicích viz MUK – MUKOVÁ – CHOTĚBORSKÁ 1994. K panskému domu v Mladějovicích viz SVOBODA – ÚLOVEC 2013. K zámku ve Rtišovicích viz ÚLOVEC 2005, s. 319. K dějinám zámku v Oseku existuje pouze populárně naučná literatura. Viz například TRÍSKA 1986, s. 148.

Je nezbytné dodat, že Karel Maxmilián nebyl jediným členem rodu, který se během 17. století zaměřil na zvelebení veřejných budov na svých panstvích. Také Karlova sestra Ludmila, manželka prezidenta české komory Aleše Ferdinanda Wratislava z Mitrovic, nechala v roce 1666 vybudovat na panství Lnáře nový kostel Nejsvětější Trojice, nejspíš podle návrhu architekta Carla Luraga.¹²³ Pozadu nezůstala ani druhá žena hraběte Lažanského, Anna Alžběta ze Spandko. Po smrti svého otce v roce 1675 zdědila panství s tvrzí v Bernarticích (okr. Tachov).¹²⁴ Zatímco panskému sídlu zřejmě ponechala renesanční tvář, věnovala patronátním kostelům v Bernarticích, Starém Sedle a Jadruží zvláštní péči.¹²⁵ Ani v tomto případě se však památky nedochovaly do dnešních dnů. Dílo Ludmily Wratislavové z Mitrovic bylo po roce 1700 zcela přestavěno v souvislosti se vznikem kláštera bosých augustiniánů. I kostel sv. Petra a Pavla v Bernarticích byl roku 1737 zbořen a nahrazen novostavbou.¹²⁶ Chrám Nanebevzetí P. Marie ve Starém Sedle, opravený Annou Alžbětou Lažanskou kolem roku 1679, byl pro větší slávu Boží přeměněn v období pozdního baroka. Ve stejném období postavený svatostánek sv. Štěpána v Jadruží zanikl docela, tentokrát kvůli vysídlení německých obyvatel.¹²⁷

Dnes můžeme samozřejmě jen obtížně hodnotit roli Karla Maxmiliána a jeho rodu v uměleckém prostředí Čech 17. století, když většina jejich projektů zanikla, nebo je zahalena pod nánosy novějších kulturních vrstev. I přesto lze Lažanské charakterizovat jako aristokracii s výraznou kulturní a uměleckou orientací. Bezprostřední vazby na rod Škrétů, Brokofů a Luragů, nákladná podpora církve ve Staré Boleslavi, i vlastní stavební aktivity v Praze a na venkovských panstvích, jim přiznávají pevné místo mezi českou společenskou elitou raného baroka, která konstitovala estetické hodnoty své doby. Tato skutečnost navíc podtrhuje i mimořádně zajímavá síť sociálních kontaktů.

Intenzita těchto vazeb je nejvíc patrná z matričních záznamů osmi známých potomků Karla Maxmiliána. Už při křtu dcerky, 15. února 1665 v arcibiskupském paláci v Praze, byla kmotrou Anna hraběnka z Dietrichsteinu, rozená z Meggau a mezi svědky stál nejvyšší purkrabí Bernard Ignác z Martinic.¹²⁸ O tři roky později se stal patronem Karlova neznámého syna v kostele P. Marie pod řetězem Bernardův mladší bratr, nej-

¹²³ Srov. ŠMILAUEROVÁ 2011. Toto domněnku podporuje i smlouva mezi Luragem a Wratislavem z roku 1663 na opravu zámku i nedatovaná zpráva o pracích, které má architekt ve Lnářích dokončit. Srov. SOA Zámorsk, fond Rodinný archiv Černínů-Morzinů, Vrchlabí, inv. č. 2171, karton 146 a 2196 karton 150.

¹²⁴ NA, fond Desky zemské, Desky zemské větší č. 478, fol. D 16.

¹²⁵ Ke stavebním dějinám tvrže srov. PROCHÁZKA – ÚLOVEC 1986. Item ANDERLE – URBAN 2010, s. 53. Soupis patronátních kostelů viz NA, fond Archiv pražského arcibiskupství, inv. č. 1301, sign. B 10/13.

¹²⁶ Umělecké památky Čech 1, 1977, s. 63.

¹²⁷ Umělecké památky Čech 3, 1980, s. 415 a Umělecké památky Čech 1, 1977, s. 563.

¹²⁸ CATALANO – KELLER 2010, Tagzettel 1665 Febr. 15, s. 592.

vyšší hofmistr Maxmilián Valentin, spolu s nejvyšším komorníkem Janem Fridrichem z Trauttmansdorffu a Kristýnou Alžbětou Sasko-Lauenburskou, rozenou z Meggau.¹²⁹ Křtícím knězem syna Václava Josefa byl v roce 1674 Bernard de Witte, známý z obrazu Karla Škréty.¹³⁰ Pro změnu v roce 1676 se stal kmotrem dvorský sudí Jan Jáchym Slavata. Svědky byli prezident nad apelacemi František Oldřich Kinský a Voršila Polyxena ze Šternberka, rozená z Martinic, choť Václava Jiřího Holického ze Šternberka.¹³¹

Z osmi dětí Karla Maxmiliána se dospělosti dožily dvě dcery a dva synové. Ještě za otcova života byla nejstarší Marie Maxmiliána provdána za Adolfa Michaela ze Sinsendorfu. Svazek byl uzavřen 3. listopadu 1682 v chrámu sv. Michala ve Vídni. Svědky byli nejvyšší kancléř Jan Hartvík hrabě z Nostitz-Rienecku a bratr pasovského biskupa Jan Šebestián z Pöttingu a Persingu. Oddávajícím knězem byl Janův syn, pasovský kanovník a tedy též synovec tamního biskupa, František Dominik.¹³² Čtyři roky po otcově smrti se druhá dcera Eva Marie Eleonora stala ženou Michaela Ferdinanda Althana.¹³³ Dva největší trumfy ale přišly počátkem 18. století. Mladší syn Adam Vít se roku 1704, před zraky rýnského falckraběte a kurfiřta Jana Viléma v Düsseldorfu, oženil s Kateřinou, z vedlejší větve rodu Fuggerů.¹³⁴ Starší bratr Václav Josef pojal roku 1707 za manželku Marii Gabrielu Černínovou z Chudenic, vnučku věhlasného benátského vyslance Humprechta Jana Černína. Sňatku na císařském zámku Favorita u Vídně žehnal vídeňský biskup František Ferdinand svobodný pán z Rummelu a svědkyní nebyl nikdo jiný, než manželka císaře Josefa I. Amálie Vilemína z Braunschweig-Lüneburgu.¹³⁵

Bylo by jistě zbytečné nadále hodnotit sílu vzájemných vazeb, které spojení s tak významnými protagonisty na společenské scéně přinášelo. Především z posledních dvou jmenovaných sňatků je zřejmé, že Karel Maxmilián dokázal maximálně zužitkovat otcem nashromážděný sociální kapitál a zajistit tak svým potomkům trvalé místo v nestabilních poměrech první společnosti. Pokrevní i duchovní spojení s významnými mecenáši raně barokních Čech vyvolalo dynamický růst kulturních a společenských ambicí příštích generací Lažanských, jež kulminovaly v období vrcholného baroka.

¹²⁹ AHMP, fond Sběrka matrik, kostel P. Marie pod řetězem, Praha III – Malá Strana, matrika narozených 1622–1745, sign. PMŘ N2O2, fol. 193 (tužkou zn. 104).

¹³⁰ AHMP, fond Sběrka matrik, kostel P. M. pod řetězem, Praha III – Malá Strana, matrika nar. 1622–1698, sign. PMŘ N1O1Z1, fol. 573 (tužkou zn. 272). K portrétu viz STOLAROVÁ – VLNAS 2011, s. 282–283.

¹³¹ AHMP, fond Sběrka matrik, kostel Panny Marie pod řetězem, Praha III – Malá Strana, matrika narozených 1622–1745, sign. PMŘ N2O2, fol. 246–247 (tužkou zn. 130).

¹³² DAW, Pfarre St. Michael, Wien, Kirche St. Michael, Trauungsbuch 1649–1704, sign. 02-03, fol. 169.

¹³³ NA, fond DOBŘENSKÝ, inv. č. 9. V příslušné matrice fary Bernartice bohužel nebyl záznam nalezen.

¹³⁴ NA, fond WUNSCHIWTZ, inv. č. 638. Item NA, fond DOBŘENSKÝ, inv. č. 552.

¹³⁵ DAW, Pfarre St. Augustin, Hofburgpfarre, Tauf und Trauungsbuch 1673–1712, sign. 01,2–02, fol. 169.

4. Za vším hledej ženu: Marie Gabriela Lažanská a její emancipace

Čechy na přelomu 17. a 18. století představovaly poměrně klidný kus tehdejší Evropy. Království na východním okraji Svaté říše římské se po utrpeních třicetileté války, následných selských rebeliích a morových pohromách, postupně vzpamatovalo z hospodářské a kulturní stagnace. Na konci vlády císaře Leopolda I. se i u nás projevilo vrcholné baroko a je potřeba říci, že zanechalo opravdu hlubokou stopu v kulturní krajině. Zatímco v předchozím období byla tato iniciativa v rukou nejbohatší aristokracie, nyní si troufají na větší stavební akce i méně movití. Po celé zemi rostou zámky jako houby po dešti a jejich majitelé se nebojí utrácet velké částky pro slávu svou i Boží.

Lažanští jistě nepatřili mezi rody chudé, a to penězi ani urozeností. Zároveň nemohli své jmění poměřovat s podobně urozenými pány, jako byli Heřman Jakub Černín, Antonín Jan z Nostitz nebo Norbert Leopold Libštejnský z Kolowrat. I přesto nezůstali se svými uměleckými aktivitami pozadu. Již víme, že po otcově smrti dokončoval hrabě Václav Josef stavbu kostela sv. Barbory v Manětíně. Dílo se mu ale nepodařilo dokončit. Měl svázané ruce kvůli dělení majetku s mladším bratrem, jemuž byl poručníkem. Situace se změnila až v květnu 1699, kdy bylo otcovské jmění v hodnotě tří set sedmdesáti sedmi tisíc šesti set čtyřiceti pěti zlatých rozděleno napůl. Starší Václav Josef se ujal panství Manětín, statku Všesulov i dvora Veleslavin u Prahy. Adam Vít obdržel Bratronic, Osek a Mladějovice, palác v Praze na Malé Straně a zahradu s vilou na Nebozízku.¹ Od té chvíle existovaly dvě samostatné linie rodu, z nichž každou čeká jiný osud. Než k tomu ovšem dojde, vystřídají se na českém trůně hned čtyři panovníci a Lažanští mezitím pomalu a jistě přemění tvář svých panství a sídel skutečně k nepoznání.

Vraťme se zpět k roku 1699. Tehdy pětadvacetiletý Václav Josef se naplno ujímá svého majetku, který není, na rozdíl od jiných, takřka vůbec zadlužený.² Hned svou první investici v odvážné výši osmi set zlatých proto směřuje do rozestavěného chrámu sv. Barbory v Manětíně, aby opatřil hlavní oltář malbou Stětí sv. Barbory z ruky Petra Brandla (obr. 43). Jedno z největších pláten vrcholně barokního malíře vzniklo na přelomu let 1699–1700 přímo na místě. Společně s ním namaloval ještě pět menších, urč-

¹ K poručnictví nad mladším bratrem viz SOA Plzeň, fond Rodinný archiv Lažanských – Manětín, inv. č. 209, karton 12, opisy vkladů z desk zemských z roku 1855 (1695–1699). Item NA, fond Nová manipulace, sign L 11/15, karton 11, dekrety o jmenování komisařů k rozdělení majetku (1698–1699). K přerozdělení majetku v roce 1699 viz NA, fond Desky zemské, Desky zemské větší č. 80, fol. E 17 – E 32. Původním vlastníkem dvora Veleslavin a paláce v Praze na Malé Straně byla matka Anna Alžběta.

² Dědický podíl ve výši 188 822 zl., byl zatížen pohledávkami za 32 316 zl., tj. cca 18 %. S přihlédnutím k dobovému zadlužování statků majiteli se jedná o celkem malou sumu. K tématu viz VALENTA 2011.

ných do bočních kaplí sv. Václava a sv. Isidora i hlavní lodi. Dílům i jejich ikonografii byla v poslední době věnována odpovídající pozornost.³ I přesto se sluší zmínit alespoň pár základních faktů. Kromě obrazu se sv. Barborou vytvořil Brandl dva lunetové obrazy Smrt sv. Isidora (obr. 44) a Smrt sv. Václava (obr. 45) nad vstupy do kaplí.⁴ Čtvrtým dílem byla P. Marie s Ježíškem (obr. 46). K souboru původně náležela dvojice dnes již ztracených pláten, umístěných na oltářích bočních kaplí. Šlo o sv. Isidora a sv. Václava s druhem Podivenem, jež ale musela být odstraněna někdy okolo roku 1750.⁵

O autorství všech děl víme bezpečně. Máme je ověřené z již zmíněného pramene *Chorus literatorum Manetinae*.⁶ Jak bylo ve třicátých letech 20. století prokázáno Antonem Blaschkou, Petr Brandl se na severním Plzeňsku pohyboval již od léta roku 1699. Stíhán pražskými věřiteli našel dočasné útočiště na panství Ferdinanda Hroznaty hraběte z Kokořova ve Žluticích a působil i na nedalekém panství Chyše u Karla Jiřího Michny z Vacínova. Odtud odešel na čas do Manětína, kde 16. října 1699 datoval svůj dopis. Setrval tam až do dubna následujícího roku, kdy se opět vrátil ke Kokořovci.⁷

Umělcův několikaměsíční tvůrčí pobyt v Manětíně je logicky vázán s Václavem Josefem, jehož jméno je v dobových memoárech spojováno s veškerým děním na panství. Na tomto místě je ovšem třeba upozornit na jednu dlouho opomíjenou souvislost. Záhy po rozdělení otcovského dědictví totiž mladý hrabě odcestoval na návštěvu Itálie. Vysvítá to z drobného zápisu jeho společníka, manětínského faráře Alexia Pleschnera, který na předsádku knihy od Vincenza Scamozziho, *L'Idea dell'Architettura Universale* z roku 1615, poznamenal: „*Tato kniha byla zaplaczena w Benatkach za dva a dwadzet dukatu Benadyanskych od Waczlawa hrabiete Lažanskeho. Leta 1700. 8 ledna.*“⁸

Je evidentní, že po většinu Brandlova pobytu v Manětíně, tedy přes zimu 1699–1700, byl Lažanský spolu s Pleschnerem na cestách po Apeninském poloostrově. Nabízí se proto otázka, zdali za příchodem malíře do města, potažmo za výstavbou a ikonogra-

³ BUKAČOVÁ 2008. Item BUKAČOVÁ – HAMSÍKOVÁ – ROYT 2010.

⁴ Po restaurování v letech 2006–2009 jsou oba obrazy dočasně umístěny v kostele Zvěstování P. Marie v Muzeu a galerii severního Plzeňska v Mariánské Týnici, společně s plátnem Stětí sv. Barbory.

⁵ Z této doby pochází současná plátna se sv. Václavem i sv. Isidorem, malovaná místním děkanem Janem Františkem Händlem. Obraz se sv. Václavem musel být údajně odstraněn, protože objednatelka, Anna Alžběta Lažanská, nechala jako světky zpodobnit své dva syny, což údajně pobuřovalo věřící i konsistoř. Viz STECKEROVÁ – VÁCHA 2015, s. 79–81. Druhý obraz sv. Isidora je uváděn v inventářích děkanství ještě roku 1841. Proč byl ale z původního místa odstraněn, nevíme. Viz BUKAČOVÁ 2008, s. 5.

⁶ PLESCHNER 1718, fol. 42–43.

⁷ Srov. BLASCHKA 1937. Brandlovu pobytu na Plzeňsku kolem roku 1700 se vyčerpávajícím způsobem věnovali STECKEROVÁ – VÁCHA 2015, s. 77–84. Zde také odkazy na předchozí literaturu.

⁸ Národní muzeum, oddělení zámeckých knihoven, knihovna Chyše, inv. č. 3422. Stejný autor upomíná také na následnou návštěvu Říma a Lorety, odkud přivezli ostatky svatých a též obrázek P. Marie, tzv. manětínské palladium. Viz PLESCHNER 1718, s. 39 a 49.

fickým programem hřbitovního kostela, nestála Václavova matka, jež patřila mezi mimořádně schopné a zároveň zbožné ženy své doby. Je známo, že až do své smrti v roce 1709 sama spravovala panství Bernartice zděděné po otci,⁹ iniciovala výstavbu patronálních kostelů a své finance též investovala do umělecké výzdoby chrámu sv. Barbory na synově statku. Další indicií může být i skutečnost, že z její poddanské vsi Staré Sedlo pocházel sochař Štěpán Borovec, jehož nechala v letech 1693–1699 vyučit u již osvědčeného mistra Jana Brokofa. Umělec, silně ovlivněný talentem Brokofova syna Ferdinanda Maxmiliána, působil v Manětíně od roku 1703 až do smrti roku 1719.¹⁰

Aniž bychom chtěli tuto práci zabarvovat genderovým podtextem, nelze přehlédnout důležitou roli žen v rodině Lažanských. Bez paní Kateřiny ze Slatiny, poručnice bratrů Šebestiána a Oldřicha Lažanských, by se rodina patrně nepřemístila z Prácheňska na Rakovnicko. Bez finančních spekulací matky Ferdinanda Rudolfa, Zuzany Nebílovské z Drahobuze, by si její syn jen stěží mohl dovolit nákladnou cestu po Osmanské říši a vstup mezi pobělohorskou šlechtickou elitu. Stejně tak by bez Ester Mitrovské, rozené Lažanské, Ferdinand Rudolf nezískal panství Manětín. Přerod tohoto městečka v jedno z ohnisek baroka je zřejmě spojen s iniciativou Václavovy matky, jež po smrti manžela pokračovala v jeho mecenášských aktivitách a vychovávala k nim i své syny.

Potvrdilo se to po roce 1700, kdy se město i zámek v Manětíně začaly proměňovat na opravdovou barokní rezidenci. Soudíme tak podle torzovitě zachovaných hermovek filosofů a mytologických postav, jimiž byla tou dobou dekorována zahrada. Plastiky byly vytvořeny podle grafických předloh z knihy Simona Thomassina, která byla poprvé vydána v Paříži v roce 1694. Předlohami se staly sochy z francouzských Versailles.¹¹ Z původního programu se ovšem v celistvosti dochovaly pouze dvě plastiky, Bakchus (obr. 47) a Zima (obr. 48), přemístěné na terasu na náměstí snad v roce 1831.¹²

Zdá se, že Václav Josef načerpal inspiraci na své kavalířské cestě, při které kromě Francie navštívil také Itálii a vlast matčiných předků, Švédsko.¹³ Stalo se tak nejspíš mezi lety 1695–1699, před oficiálním převzetím dědictví. Vzhledem ke kolísavým uměleckým kvalitám souboru, na kterém evidentně pracovalo několik rukou, lze díla obtížně spojovat s činností tehdy čerstvě vyučeného Štěpána Borovce. Jiný sochař ve městě ale

⁹ Z kvitancí uložených v Archivu Národního muzea také vysvítá, že patřila mezi šťastnější část šlechtického spektra, jež půjčovala peníze ostatním. ANM, fond Sbirka H – Genealogická sbírka, sign. H 34. Například z roku 1697 pochází stvrzenka na pět tisíc zlatých pro Jana Arnošta Antonína Schaffgotsche.

¹⁰ BUKAČOVÁ 1997, s. 50–51.

¹¹ PREISS – DOBALOVÁ 2005, s. 157.

¹² Na jedné z odlomených částí původních podstavců je letopočet 1831, spolu s písmeny W a P, nebo R.

¹³ PLESCHNER 1718, s. 43.

v tomto období nepůsobil. Navíc jeví se celkem logické, že vrchnost přistoupila k nové výzdobě zahrady teprve poté, co si na vlastní náklady vychovala uměleckou osobnost, jež byla schopna samostatných tvůrčích realizací za výrazně menší náklady.

Tento ojedinělý ohlas versailleského programu, který byl zřejmě iniciován vlastním zážitkem objednavatele z kavalírské cesty, nezůstal v Manětíně osamocen. Souvisel s rozsáhlejšími úpravami zámku a jeho okolí. Dokládá to Mauritius Vogt, který ve svém díle *Současné království české* z roku 1712 popisuje: „*U krásné nové panské rezidence je drahocenná zahrada, ve které jsou skrze skla a skleníky k vidění pomeranče, citrony, limetky a mnoho dalších zahradních rarit. Pod městem je nový nádherný kostel sv. Barbory a pod ním lom na modrou břidlici, jíž je pokrývána celá panská rezidence.*“¹⁴ Vzhledem k tomu, že Vogt sbíral údaje pro svou knihu několik let před vydáním spisu, není pochyb o tom, že hrabě Václav Josef inicioval po roce 1700 vrcholně barokní přestavbu svého sídla, jehož neoddělitelnou součástí byla i jmenovaná zahrada.

Velkolepý záměr mladého stavebníka jistě souvisel s jeho reprezentační politikou i plány do budoucnosti. Záhy po návratu z cest zahájil svou úřední kariéru. V roce 1701 zastával úřad krajského hejtmana Rakovnického kraje.¹⁵ Ve stejném období využil tíživé finanční situace rodu Teyřovských z Einsiedle a vykoupil od nich panství Chříč, jež začátkem 17. věku prodal Teyřovským jeho pradědeček Šebestián starší.¹⁶ V letech 1705–1707 se znovu ujal úřadu krajského hejtmana, tentokrát v Plzeňském kraji.¹⁷ Vrcholem jeho kariérních snah se stalo jmenování skutečným císařským komořím.¹⁸

V porovnání s hodnostmi, jichž dosáhl Václavův otec, se samozřejmě nejednalo o nijak prestižní funkce. Investice do nové rezidence i koupě chříčského panství se tedy jeví jako neuvážený, snad až pošetilý tah mladého muže, který doufal ve víc, než získal. Počinání Václava Josefa ovšem mělo svou logiku. Vzhledem ke společenským vazbám i kulturnímu habitu rodičů se dalo očekávat, že syn půjde v jejich stopách. Začátek kariéry skrze post krajského hejtmana je toho důkazem. Nelze však opomenout, že se pohybujeme na počátku 18. století, v němž úspěch závisel na vůli panovníka a schopnostech

¹⁴ „*An der schönen neuen Herrschaftlichen Residentz ist ein kostbarer Garten / in welchem durch Glas / und Treib-Häuser Pomerantzen / Citronen / Limeten / und viel andere Garten – Raritäten gezeitiget worden. Unter der Stadt ist eine neue prächtige S. Barbara Kirchen / und untern davon ein blauer Schieferstein Bruch / von welchem die ganze Herrschaftliche Residentz gedecket.*“ VOGT 1712, s. 109, No. 154.

¹⁵ NA, fond Stará manipulace, inv. č. 1605, sign. K 26/1, karton 1132, fol. 55a.

¹⁶ NA, fond Desky zemské, Desky zemské větší č. 408, fol. A 29. Sám Václav Josef měl na statku osmáctitisícovou pohledávku a převzal dluhy ve výši padesáti jeden tisíc čtyř set padesáti zlatých.

¹⁷ NA, fond Komorní soud, inv. č. 232, kniha č. 232, fol. 74b a 78b. Item NA, fond Staré české místodržitelství, inv. č. 11 453–11 455.

¹⁸ KITTLITZ 1750, s. 553. Item NA, fond WUNSCHWITZ, inv. č. 638.

proniknout do vyšších sociálních pater, které jsou schopny jeho rozhodování ovlivnit. Časově i finančně náročný proces byl poněkud nevyzpytatelný. Závisel na životě a přízni jediného člověka, po jehož smrti došlo k přirozené transformaci dvorských poměrů. S tím se během života setkal Václav Josef dvakrát a to v letech 1705 a 1711.

Lažanský vstoupil na scénu pouhé čtyři roky před smrtí Leopolda I., jemuž Václavův otec sloužil doslova celý život. Silně konzervativní dvůr stárnoucího císaře možná nebyl ideálním prostředím pro naplnění jeho ambicí. Jinak si nelze vysvětlit, že kromě hejtmanství nezískal žádné další funkce. Až nástup císaře Josefa I. v květnu 1705 a jeho „mladého dvora“ vynesl Václavu Josefovi tříletý úřad krajského hejtmana, včetně titulu skutečného komořího. Slibnou budoucnost podpořil i zmíněný sňatek s Marií Gabrielou Černínovou z Chudenic. Určitým zklamáním musela být císařova nečekaná smrt v roce 1711 a výrazná změna vídeňského establishmentu po nástupu Karla VI. Zdá se, že Lažanský tou dobou zcela rezignoval na další snahy o dvorské anebo zemské úřady. Stáhl se do ústraní a do budoucna se věnoval jen správě svých venkovských statků.

Skutečně bylo o co se starat. Roku 1711 přibyly do jeho rukou další tři nemovitosti, Lubenec, Struhaře a Řepany (okr. Louny), dědictví po bratranci Karlu Jiřím Michnovi z Vacínova.¹⁹ Ve Václavových rukou se tak kromě zámku Chříč octl nedávno postavený lovecký zámek v Jelení u Lubence (obr. 49) a také Struhaře (obr. 50).²⁰ Zatímco poslední dvě sídla nový kabát nepotřebovala, prošla Chříč zásadní proměnou. Přestavba byla započata záhy po roce 1701. O jedenáct let později totiž majitel požádal pražskou konzistoř o udělení mešní licence pro domácí kapli v nově vystavěném zámku.²¹

Stejně jako v Manětíně neznáme architekta, jenž v jihozápadní části ostrohu nad vsí vyzdvihl jednoduchou trojkřídlou budovu (obr. 51). V obou případech se nemůžeme opřít ani o umělecký rozbor. Zámek v Chříči byl po roce 1766 přestavěn a jedno křídlo bylo počátkem 19. století dokonce strženo po požáru. Plameny nešetřily ani Manětín. 22. září 1712 zde propukl oheň, který pohltil značnou část dřevěných měšťanských domů.²² Spolu s nimi padl za oběť i městský kostel a přilehlá panská rezidence.

¹⁹ Karel Jiří Michna († 1710), syn Marie Alžběty Lažanské z Bukové († 1687), sestry Karla Maxmiliána. K dědictví srov. NA, fond Desky zemské, Desky zemské větší č. 116, fol. L 30. Item SOA Plzeň, Rodinný archiv Lažanských z Bukové, Chyše, inv. č. 11.

²⁰ Obě panská sádkla patřila od druhé poloviny 17. století do rezidenční soustavy panství Chyše, náležející Karlovi Jiřímu Michnovi z Vacínova a jeho manželce Anně Ludmile, rozené Krakowské z Kolowrat. Jedná se o obdélné patrové budovy s průjezdem do dvora, s hospodářským dvorem, které vznikly na přelomu 17. a 18. století v rámci širších stavebních aktivit na panství. K zámku v Lubenci-Jelení, postavenému v roce 1708, postrádáme jakoukoliv literaturu. K sídlu ve Struhařích viz ÚLOVEC 2005, s. 399.

²¹ VLČEK 2014, s. 51.

²² O požáru viz PLESCHNER 1718, s. 36. Převážně dřevěný charakter městské zástavby před požárem potvrdil archeologický průzkum realizovaný v roce 2003 Martinem Čechurou. Srov. ČECHURA 2004.

Tou dobou panství v Manětíně již nepatřilo Václavu Josefovi. Roku 1711 jej totiž prodal manželce Marii Gabriele.²³ Zatím se nepodařilo objasnit důvody celé transakce. Jak je koneckonců zdůrazněno ve smlouvě, Manětín představoval důležitou součást majetkové základny rodu, která měla pro Lažanské kontinuálně-historický význam. Jeví se jako pravděpodobné, že šlo o čistě formální změnu, vyvolanou nutností hraběte vzdorovat rostoucím dluhům.²⁴ Prozatím se ale spokojíme s konstatováním, že k odprodeji Manětína došlo, a že Václav Josef si kromě vlašských a jiných vzácných stromů rostoucích v zámecké zahradě vymínil jen předkupní právo pro sebe a své potomky.

S příchodem Marie Gabriely do rodiny se otevírá přelomová kapitola v dějinách barokního umění severního Plzeňska. Ještě dříve, než se pustíme do podrobného rozboru jejích aktivit, bude vhodné říci několik vět o jejím sociálním a kulturním profilu. Marie Gabriela se pravděpodobně narodila 23. dubna 1691 ve Vídni²⁵ jako dcera Tomáše Zachea Černína a Zuzany Renaty, rozené z Martinic. Otec byl od roku 1693 místokancleřem České dvorské kanceláře, druhým nejvýznamnějším úředníkem v zemi. Jeho funkce jej proto vážala k Vídni. Českým sídlem místokancleře byly Lnáře (okr. Strakonice), zděděné po otci. Na panství přivedl v roce 1684 i řád bosých augustiniánů.²⁶

Kromě Marie Gabriely známe ještě čtyři děti Tomáše Zachea, dvě dívky a dva chlapce. Vyššího věku se ovšem dožily jen dcery Marie Gabriela, Marie Josefa a Marie Aloisie, jež po otcově smrti v roce 1700 získaly Lnáře. Jak dokládají matriční záznamy, sourozenci byli vychováváni ve Vídni, nejspíše na císařském dvoře. Vdova po Černínovi a též poručnice dětí se o tři roky později opět vdala za císařského diplomata Leopolda hraběte z Auerspergu. Její druhé manželství bylo ale krátké a bezdětné. Zuzana Renata se v roce 1705 stala podruhé vdovou a k dalšímu sňatku se již neodhodlala.²⁷

²³ NA, fond Desky zemské, Desky zemské větší č. 491, fol. K 7.

²⁴ Srov. EBEL – PAVLÍK 1990, s. 11.

²⁵ Datum narození prozatím nebylo nalezeno. Podle záznamu v matrice zemřelých v Manětíně bylo Marii Gabriele v den smrti (21. července 1758, pohřbena 23. téhož měsíce) 67 let a 3 měsíce. Srov. SOA Plzeň, fond Sběrka matrik západních Čech, farnost Manětín, matrika zemřelých 1752–1793, sign. Manětín 06, fol. 21. Wunschwitz klade den jejích narozenin na 23. dubna, bez udání zdroje a roku. Srov. NA, fond WUNSCHWITZ, inv. č. 638. Stejný den zaznamenávají i partikulární účty panství ve spojitosti s výdaji za narozeninové oslavy hraběnky 23. dubna 1717. Srov. SOA Plzeň, fond Velkostatek Manětín – Rabštejn nad Střelou, inv. č. 758, kniha č. 542, nefol. Vídeň jako místo jejího narození specifikuje Mauricius Vogt v dedikaci svého díla *Conclave*. Srov. VOGT 1719. Jak správně poznamenal Zdeněk Hojda, je původně nalezené datum 4. března 1695, kdy byla v katedrále sv. Štěpána ve Vídni pokřtěna Černínova dcera Marie Gabriela Josefa, nutné spojovat s mladší dcerou Marií Josefou. Srov. DAW, Dompfarre St. Stephan, Wien, Geburts- und Taufbuch 1694–1695, tomus 44b, fol. 213. Item HOJDA 2015, s. 159.

²⁶ K dějinám kláštera viz ŠMILAUEROVÁ 2011.

²⁷ František Ignác (1686–1698), Marie Gabriela (1691–1758), Josef Jan František (1693 – ?), Marie Josefa (1695–1726) a Marie Aloisie (1699–1716). Pokud je známo, všechny děti se narodily ve Vídni a kromě dcer Marie Gabriely a Marie Josefy zde i zemřely. Srov. NA, fond DOBŘENSKÝ, inv. č. 175. Item SOKA Strakonice, fond Hille Jan Pavel, inv. č. 150/20.

Prozatím zůstává neobjasněno kdo, kdy a jak stál v pozadí svazku Václava Josefa s Marií Gabrielou. Jak správně poznamenává Aleš Valenta, pohybovala se sňatková politika raně novověké české aristokracie skoro výlučně po majetkové trajektorii. Zprostředkovatelkou funkci mívala třetí osoba s dobrými konexemi u dvora.²⁸ V úvahu přichází řada osobností, počínaje příbuznými a konče svědky svatební smlouvy.²⁹ Je jisté, že manželé se znali minimálně rok předtím. Při položení základního kamene na přestavbu lnářského kostela Nejsvětější Trojice při klášteře bosých augustiniánů v roce 1706 byl kromě Marie Zuzany a jejích dcer přítomen i Gabrielin budoucí manžel.³⁰

Obřad byl naplánován na rok 1707. Ženich přicestoval počátkem roku do Vídně, aby zajistil vše potřebné.³¹ K samotnému aktu došlo ve čtvrtek 30. června na císařském dvoře, který tehdy prodléval na zámku Favorita. Jak již bylo řečeno výše, sňatku žehnal vídeňský biskup. Svědkem své dvorní dámy byla panovnice Amálie Vilemína. Brzy poté odjeli manželé do Čech, aby se Václav Josef vrátil k úředním povinnostem.³²

18. června 1707 sepsali snoubenci ve Vídni svatební smlouvu, která vymezovala jejich závazky.³³ Po úvodní klausuli, seznamující čtenáře s tím, že ke sňatku dali nejjasnější svolení císař i císařovna, zastoupení nejvyšším dvorním maršálkem Karlem Arnoštem hrabětem Valdštejnem, následuje sedm článků. Nevěsta přinesla do manželství kromě svatebních šatů částku deset tisíc zlatých rýnských věna. Nastávající se na oplátku zavázal vyplatit choti jitrní dar dvacet tisíc zlatých. Stejný obnos měla nabýt v případě jeho smrti. Smlouva Marii Gabriele slibuje dalších padesát tisíc zlatých obvěnění, jež byly pojištěny na majetku Václavovy matky Anny Alžběty v Bernarticích.³⁴ Ženich měl zabezpečit snubní prsten, klenoty a odpovídající stavovské bydlení ve Vídni nebo Praze. V případě, že tuto povinnost nebude moci dodržet, měl Marii Gabriele vyplácet pět set zlatých ročně náhrady. Zajímavostí je, že v případě manželovy smrti měla vdova obdržet šest jeho nejlepších kočárových koní i s nejkrásnějším a nejlepším kočárem.

²⁸ VALENTA 2011, s. 98–99.

²⁹ Na smlouvě jsou kromě manželů podepsány matky Anna Alžběta ze Spandko i Zuzana Renata z Martinic a též Karel Arnošt z Valdštejna, dále lze identifikovat hrabata Maxmiliána Quida z Martinic, Heřmana Jakuba Černína, Jana Václava Wratislava z Mitrovic, Michala Ferdinanda z Althanu, Leopolda Matyáše Lamberga, Jana Leopolda Donáta Trautsona, Václava Norberta Oktaviána Kinského, knížete Jindřicha Františka Mansfelda a nejvyššího hofmistra Karla Teodora Ottu Salma. Zbylé dva podpisy jsou nečitelné.

³⁰ SOA Třeboň, fond Bosí augustiniáni Lnáře, kniha 3, fol. 338.

³¹ NA, fond Staré české místodržitelství, inv. č. 11 453, sign. 1707/I/b/2, žádost Václava Josefa o povolení k odjezdu do Vídně a vzdání se úřadu krajského hejtmána, datovaná dne 28. prosince 1706 v Manětíně. Ibidem, sign. 1707/I/a/31, povolení císaře Josefa I. z 13. ledna 1707.

³² Ibidem, inv. č. 11 454, sign. 1707/XI/b/15, suplika Václava Josefa o povolení setrvat nějaký čas v Praze.

³³ SOA Plzeň, fond Rodinný archiv Lažanských – Manětín, inv. č. 357, karton 28, nefol.

³⁴ Při rozdělení pozůstalosti po matce Anně Alžbětě byla hypotéka převedena na panství Manětín. Srov. SOA Plzeň, fond Rodinný archiv Lažanských z Bukové, Chyšce, inv. č. 12, karton N 1.

Z desetitisícového věna a sedmdesátitisícového daru lze opět vyvozovat, že spojení Lažanských a Černínů bylo chápáno nanejvýš prestižně. Běžné věno se pohybovalo kolem pěti tisíc zlatých. Pojištění na statech manžela bylo zpravidla třetinové.³⁵ Svědčí to o sebevědomí a dobrém finančním zajištění Václava Josefa, o jeho touze po navýšení osobní prestiže u dvora, tak i o mimořádných hospodářských schopnostech jeho matky Anny Alžběty. Její statek Bernartice musel být v nadmíru dobré finanční kondici, když byl schopen pojmout astronomicky vysokou hypotéku padesáti tisíc zlatých.

Na druhou stranu požadavek na nejlepší šestispřeží s ekvipáží prozrazuje, že novomanželka přichází z kultivovaného dvorského prostředí, kde se na reprezentaci nešetří, zejména když patříte k rodinám s dlouhou kulturní tradicí. Již dědeček z otcovy strany, velkorysý mecenáš Humprecht Jan Černín, si v Praze na Hradčanech postavil rozsáhlý palác, do něhož přemístil nejvýznamnější uměleckou sbírku v tehdejších Čechách.³⁶ Ani otec Tomáš Zacheus nezůstal pozadu. V devadesátých letech 17. století si podle plánu slavného Domenica Martinelliho postavil v bezprostřední blízkosti císařského zámku Favorita ve Vídni palác, jenž patřil k největším stavbám toho druhu ve městě.³⁷

Gabriela byla tedy již od dětství obklopena uměním všeho druhu, což jistě kultivovalo její osobní vkus a formovalo představy o kvalitě uměleckých děl. Z pramenů je nám známa i její první aktivita na poli mecenátu, když v roce 1699 zaplatila obraz Sv. Simplicián obléká sv. Augustina do řeholního roucha od plzeňského malíře Jana Matěje Nettla, jedno z dvaceti sedmi pláten určených do ambitu Lnářského kláštera.³⁸ Ač iniciativu musíme hledat v rodičích teprve osmileté dívky, přeci jen nelze přehlédnout snahy manželů Černínových o výchovu svých potomků v roli podporovatelů umění.

Ambiciózní prostředí, do něhož se vdala, nebylo k aktivitám toho druhu lhostejné. Lažanští citlivě vnímali i reflektovali umělecké tendence. Marie Gabriela měla proto volné pole působnosti, zejména když sama disponovala penězi z podílu na panství Lnáře.³⁹ Nelze se divit, že první společná investice manželů zamířila do kláštera bosých augustiniánů. Gabriela i Václav přispěli každý částkou sto zlatých, z celkové části pěti set zlatých, na oltářní obraz Nejsv. Trojice s P. Marií, sv. Augustinem, sv. Tomášem z Villanovy a sv. Zuzanou, jehož autorem byl Petr Brandl (obr. 52).⁴⁰ Plátno bylo určeno pro nově opravený klášterní kostel a na jeho vzniku se kromě manželů Lažanských podílela

³⁵ Srov. VALENTA 2011, s. 92 a násl.

³⁶ Srov. SLAVÍČEK 1993, s. 131–169. Item SLAVÍČEK 2007, s. 39–55.

³⁷ Srov. EDLBACHER 2009, s. 99–100.

³⁸ SOA Třeboň, fond Bosí augustiniáni Lnáře, kniha 3, fol. 262, No. III.

³⁹ NA, fond Desky zemské, Desky zemské větší 479, fol. M 19.

⁴⁰ SOA Třeboň, fond Bosí augustiniáni Lnáře, kniha 3, fol. 347.

Gabrielina matka Zuzana Renata i dvě mladší sestry Marie Josefa a Marie Aloisie, každá částkou sto zlatých. Na počest fundátorů byl v roce 1711 k dílu zhotoven bohatě vyřezávaný akantový rám, nesoucí i lažansko-černínský alianční znak (obr. 53).⁴¹

Marie Gabriela si k augustiniánskému klášteru uchovala blízký vztah i v následujících letech, kdy aktivně vystupovala jako patronka.⁴² Mezi jejími osobními kaplany působil i místní řeholník Vincenc Tatierik (Tatyrek).⁴³ Od chvíle, kdy se stala majitelkou panství na Plzeňsku, ale začala pozornost zaměřovat jinam. V roce 1716 zemřela její nejmladší sestra a spolumajitelka statku Marie Aloisie. Po úmrtí matky v roce 1717, jež měla právo na polovinu výnosů, se majitelkami Lnář staly jen Marie Gabriela a Marie Josefa, provdaná za syna tyrolského zemského hejtmána Leopolda Josefa Künigla.⁴⁴ Aby nedošlo k neshodám při správě majetku, dohodly se sestry na vyrovnání. Hraběnka Küniglová Gabrielu vyplatila a roku 1717 se stala jedinou majitelkou Lnářů.⁴⁵

Prostředky, zvětšené i prodejem matčina rakouského panství Baumgarten,⁴⁶ přišly hraběnce Lažanské vhod. Už tři roky byla vdovou. Manžel zemřel po záchvatu mrtvice 2. března 1715 na zámku v Chříči v necelých jednačtyřiceti letech.⁴⁷ Marie Gabriela se tedy stala již ve svých dvaceti čtyřech letech vdovou a poručnicí čtyř malých dětí, z nichž nejmladší Marii Josefě bylo v čase otcovy smrti pouze osmnáct dnů.⁴⁸

Hraběnka Lažanská převzala panství Chříč s Čistou a Všesulovem na Rakovnicku,⁴⁹ statky Lubenec, Struhaře a Řepany na Loketsku, dvůr Veleslavín a zejména dohled nad splácením dluhů v závratné výši tří set sedmdesáti tří tisíc pěti set zlatých. Poněvadž do té doby nesplatila kupní cenu za Manětín,⁵⁰ musela převzít k likvidaci podíl sto třiceti tisíc zlatých. Zbylá částka vázla na sirotčích statcích, a ještě o ní bude řeč.

⁴¹ Srov. NEUMANN 1968, s. 51–53. Item ŠMILAUEROVÁ 2011, s. 79–81.

⁴² SOA Třeboň, fond Bosí augustiniáni Lnáře, kniha 3, fol. 351, 356, 361–362, 364–365 a 383–384.

⁴³ Srov. PLESCHNER 1718, s. 46. Item BUKAČOVÁ 1999, s. 12.

⁴⁴ Svatba proběhla ve vídeňském Schönbrunnu 18. srpna 1712. Oddávajícím knězem byl kardinál Annibale Albani, synovec tehdejšího papeže Klimenta XI. Záznam bohužel neuvádí žádné svědky. Viz DAW, Pfarre St. Augustin, Hofburgpfarre, Tauf- und Trauungsbuch 1673–1712, sign. 01,2–02, fol. 177.

⁴⁵ NA, fond Desky zemské, Desky zemské větší č. 197, fol. A 17.

⁴⁶ SOA Plzeň, fond Rodinný archiv Lažanských – Manětín, inv. č. 29 a 48.

⁴⁷ SOA Plzeň, fond Sběrka matrik západních Čech, farnost Manětín, matrika zemřelých 1653–1723, sign. Manětín 04, fol. 216. Item SOA Plzeň, fond Sběrka matrik západních Čech, farnost Kozlany, matrika zemřelých 1704–1722, sign. Kozlany 3, fol. 461.

⁴⁸ Jako první se narodil Maxmilián Václav (* 1710), poté druhý syn Karel Josef (* 1712), dále dcera Marie Anna (* 1713) a zmíněná Marie Josefa. Viz kapitola genealogická rešerše, probandi 1.4.3.1. – 1.4.3.4.

⁴⁹ Čistou (okr. Rakovník) koupil Václav Josef až v roce 1713 od Metropolitní kapituly u sv. Víta v Praze. Viz NA, fond Desky zemské, Desky zemské větší č. 490, fol. F 25.

⁵⁰ SOA v Plzni, fond Velkostatek Manětín – Rabštejn nad Střelou, inv. č. 758, kniha 542: „...daß der mentionirte Graffliche Herr Ehr Gemahl und respective Werkauffer den 2. Marty 1715. mit Todt abgang ist, beÿ seinen Lebzeiten aber sie Frau Kaufferin aus obigen Kauff=Schilling nicht bezahlt hat...“. Z kupní ceny sto osmdesát tisíc bylo třeba odečíst svatební dar padesát tisíc. Ze zbylých so třiceti tisíc byly kryty pohledávky.

Výše pohledávek rozhodně nebránila hraběnce Lažanské v realizaci velkolepých stavebních plánů. Zcela v souladu s cítěním raně novověké aristokracie si osvojila pojetí cti, založené na vynakládání vysokých částek na soukromé pohodlí i veřejnou reprezentaci. Následující řádky budou z jedné strany zaplněny penězi, bohatstvím a přepychem, na druhé straně se neobejdou bez dluhů, věřitelů a častého strachu z exekucí.

Po krátké, ale pro pochopení souvislostí důležité odbočce do historie, se vracíme zpět do léta 1712, respektive do 22. září toho roku, kdy požár zničil značnou část Manětína, kostel sv. Jana Křtitele i zámek. O události, předcházející komplexní pozdně barokní výstavbu města, víme z první ruky, opět ze zápisků místního duchovního Alexia Pleschnera, *Chorus literatoru Manetinae*.⁵¹ Tragická událost, jež srovnala se zemí de facto nové stavby, otevřela na druhou stranu prostor pro velkolepé urbanistické plány stavebníků, které vstoupily do dějin českého výtvarného umění.⁵² Tak jako v řadě jiných případů ale nebyly kvůli své velké finanční náročnosti nikdy zcela realizovány.

O stavbě města, kostela i zámku, bylo napsáno již nespočetné množství studií, jež se podrobně věnují architektuře, urbanismu i vybraným uměleckým souborům. Díky dochovaným partikulárním účtům panství, které Marie Gabriela zavedla kvůli evidenci dluhů, příjmů a výdajů, máme navíc i ucelený přehled o postupu některých prací a souvisejících nákladech.⁵³ Bylo by zbytečné znovu opakovat známá fakta. Pokusme se tedy na následujících řádkách alespoň shrnout dosavadní poznatky, uvést do pořádku některé tradované omyly a v neposlední řadě rozvinout prozatím neuchopená témata.

Urbanistická koncepce města i architektonický návrh zámku byl již od třicátých let 20. století spojován se jménem Jana Blažeje Santiniho-Aichela.⁵⁴ I když byla atribuce přesvědčivě vyvrácena jak stavebně-historickým průzkumem,⁵⁵ tak Mojzírem Horynou v jeho rozsáhlé monografii,⁵⁶ objevuje se tento omyl v odborné i populární literatuře dodnes.⁵⁷ Spekulace zavinil nesplacený dluh tisíc pět set zlatých ve prospěch architektovy pozůstalé dcery Anny Ludmily, uvedený roku 1732 při dělení pozůstalosti Václava Josefa mezi syny.⁵⁸ Tento finanční závazek však Lažanský přejal spolu s jinými již

⁵¹ PLESCHNER 1718, s. 36.

⁵² Dějiny českého výtvarného umění II/2, s. 506–507, 575, 578–579, 588, 632–634 a 727.

⁵³ SOA Plzeň, fond Velkostatek Manětín – Rabštejn nad Střelou, knihy 542–548, hlavní pokladní účty, tzv. partikuláře z let 1715–1717 (inv. č. 758), 1724–1726 (inv. č. 759), 1727–1729 (inv. č. 760), 1730–1732 (inv. č. 761), 1733–1735 (inv. č. 762), 1748–1750 (inv. č. 763) a 1751–1753 (inv. č. 764).

⁵⁴ STEFAN 1936, s. 134. Na hypotéku upozorňoval zejména Viktor Kotrba. Viz KOTRBA 1976, s. 139.

⁵⁵ EBEL – PAVLÍK 1990, s. 12.

⁵⁶ HORYNA 1998, s. 420 (N 47).

⁵⁷ MAŠEK 2008, s. 538. Item KUČA 2009, s. 14. Item VALENTA 2011, s. 43. Autoři zřejmě čerpali z ne zcela zdařilého hesla v encyklopedii Miloslava Bělohlávka. Viz FIALA – BĚLOHLÁVEK 1985, s. 207.

⁵⁸ NA, fond Desky zemské, Desky zemské větš č. 200, fol. C 10.

v roce 1711, a to při vyrovnání s Annou Ludmilou Michnovou z Vacínova, rozenou Krakowskou z Kolowrat, která měla na statcích Lubenec, Struhaře a Řepany zapsané věno.⁵⁹ Pohledávka byla tehdy vedena na neznámou paní Santini, snad architektovu ženu Veroniku Alžbětu, rozenou Schröderovou.⁶⁰ Souvisí tedy s rozsáhlejšími stavebními aktivitami rodiny Michnů z Vacínova na chyšském panství na počátku 18. století.

Stejně je tomu u pražského šosovního domu na Starém Městě, čp. 241/I, naproti dominikánskému kostelu sv. Jiljí, později zvaného palác Hochbergů (obr. 54).⁶¹ Marie Gabriela jej koupila roku 1716 od Jana Kristiána Hüttla a v následujících letech realizovala jeho přestavbu.⁶² V obou případech se na základě rozboru partikulárních účtů panství prokázalo autorství tehdy začínajícího architekta Tomáše Haffeneckera.⁶³

Mistr tyrolského původu nepřišel do služeb Lažanských jako nováček. Ve svém portfoliu měl práce pro nejednoho významného stavebníka, často ve spolupráci s přítelem Kiliánem Ignácem Dientzenhoferem.⁶⁴ Snad díky těmto zkušenostem dokázal dobře vnímat vzájemné urbanistické vztahy, aplikovat je do svého projektu a vytvořit na velmi atypickém svažujícím se terénu kompozičně vyvážený celek. Mojmír Horyna výsledné dílo řadil dokonce k předním výkonům profánní architektury českého baroka.⁶⁵

Vzhledem k rozsahu poškození starší zástavby mohl projektant široce rozvinout své ideje. Jeho návrh vycházel z původní, ještě středověké situace náměstí, jímž prochází silnice ve směru východ-západ. Celou kompozici opřel o severní a jižní stranu svažitého terénu. K patrové frontě měšťanských domů na severu postavil do opozice zámek, tvořící celou jižní stranu. Obě horizontální linie protnul jednou vertikální osou, procházející městem, aristokratickým sídlem, parkem a sýpkou. Rušivě sestupný terén náměstí vyrovnal důmyslně tvarovanou terasou s rampovými nájezdy. Za hlavní dominantu logicky určil církevní stavbu, kostel sv. Jana Křtitele, který je z pohledu běžného pozorovatele pomalu jedinou vertikální složkou v řadě horizontálních linií (obr. 55).⁶⁶

⁵⁹ Srov. SOA Plzeň, fond Rodinný archiv Lažanských z Bukové, Chyše, inv. č. 11.

⁶⁰ K rodinným vztahům architekta Santiniho viz HORYNA 1998, s. 50–69.

⁶¹ Ibidem, s. 432 (N 89).

⁶² VAJDIŠ – VILÍMKOVÁ – LÍBAL – RULC 1961, s. 4–6 (kuličkovým perem zn. 6–8), zaznamenávají vlastnictví Lažanských od roku 1726 do roku 1786, kdy byl dům prodán Karlu Antonínovi sv. p. z Hochbergu. Do roku 1714 je majitelem uváděn Jan Kristián Hüttl. Partikulární účet manětínského panství zaznamenává v roce 1716 výplatu kupní ceny dvanácti tisíc zlatých panu Hücchtlovi (Hüttlovi). Dá se tedy předpokládat, že Marie Gabriela dům koupila právě v roce 1716. Srov. Ibidem, s. 4. (kuličkovým perem zn. 6) a SOA Plzeň, fond Velkostatek Manětín – Rabštejn nad Střelou, inv. č. 758, kniha č. 542.

⁶³ EBEL – PAVLÍK 1990, s. 13. Item EBEL 1997. Item PAVLÍK 1997.

⁶⁴ K architektově tvůrčímu profilu viz VLČEK 2004, s. 211.

⁶⁵ HORYNA 1996, s. 178.

⁶⁶ Urbanistickými vztahy se podrobně zabýval již v sedesátých letech Milan Pavlík. Srov. PAVLÍK 1969. Tématem se podrobně zabýval také Mojmír Horyna. Viz HORYNA 1996. Item HORYNA 1997, s. 5–8.

Pro první roky výstavby nemáme přehled. Na základě součtu výdajů z partikulárních účtů ale Martin Ebel usuzuje, že starý zámek byl hned po požáru jen provizorně upraven k obývání. Jeho výstavba probíhala až poté, co byl roku 1717 dokončen kostel sv. Jana Křtitele,⁶⁷ který byl na Janův svátek, 24. června, slavnostně vysvěcen pražským světícím biskupem, a později arcibiskupem, Danielem Josefem Mayerem z Mayernů.⁶⁸ Teprve tehdy začaly investice do zámku pomalu stoupat, přičemž lze velmi obtížně rozlišit náklady na Manětín a šosovní dům v Praze.⁶⁹ Stavební práce vyvrcholily ve dvacátých letech. V jejich druhé polovině rostou i náklady na zahradu.⁷⁰ Vybavování interiérů spadá do třicátých let 18. století. Tomáš Haffenecker sám na stavbu pravidelně dohlížel, protože dostával až do své smrti v roce 1730 vysoký a pravidelný roční plat.

Pod jeho vedením vznikla velmi zajímavá a současně jednoduchá patrová stavba na půdorysu písmene L, pokrytá valbovou střechou (obr. 56). Hlavní průčelí je tvořené třiceti třemi okenními osami. Omítka je v přízemí dělena jen pilastry, z části opatřenými pásovou bosáží. První patro je vizuálně odděleno plochou kordonovou římsou. Jediným výraznějším zdobením fasády jsou suprafenestry oken v patře. Horizontální linie budovy narušují čtyři dvoupatrové věžové rizality. Dva střední jsou vyšší a ukončené zvonovou střechou. Do čestného dvora lze vstoupit jen jedinou, mimo osu umístěnou západní branou. Druhá, na východní straně, je opatřena schody, a tudíž není průjezdná.

Po překonání brány a malého nádvoří s kočárovými se nám skrz masivní kovanou mříž otevře pohled na privátní část zámku (obr. 57). Fasády jsou pojaté obdobným způsobem. Na rozdíl od plochého severního průčelí do náměstí, je ale jeho jižní protějšek do zahrady členitý a svojí hmotou výrazně vystupuje do prostoru. Dva předsunuté rizality objímají konkávně vykrojenou střední část s balkonem a umocňují tak středovou osu, která pokračuje skrze park a končí za řekou, kde protíná vstup do sýpky.

Původní návrh se ale nepodařilo zcela zrealizovat. Potvrzuje to nástropní freska nad hlavním schodištěm zámku, znázorňující jeho ideální podobu (obr. 58). Vidíme zde dlouhou jednopatrovou stavbu celkem o pěti věžích a čtyřiceti okenních osách, se dvěma branami a menším středním vchodem. Při srovnání se skutečným stavem je zřejmé, že práce byly zastaveny v místě čtvrté, východní věže. K dokončení celé východní části do formy písmena C, které mělo působit zrcadlově k západní straně, nedošlo.

⁶⁷ Dle výpisů z registru kostelních účtů bylo v roce 1712 vydáno na stavební práce pět set šedesát sedm zlatých a další rok čtyři sta tři. Úpravy vrcholily v letech 1714–1716, kdy bylo ze zádušní pokladny hrazeno na stavbu a vybavení šest tisíc sedm set devatenáct zlatých. Viz EBEL – PAVLÍK 1990, s. 19–20.

⁶⁸ PLESCHNER 1718, s. 38.

⁶⁹ EBEL – PAVLÍK 1990, s. 14–19 (výpisy nákladů) a 95–97 (popis prací).

⁷⁰ O zahradě a její historii viz PREISS – DOBALOVÁ 2005, s. 163–167.

Marie Gabriela měla v plánu stavbu dokončit v původním rozsahu ještě koncem třicátých let. Freska totiž vznikla až po roce 1738, protože je opatřena znakem stavebnice jako okněžněné abatyše Ústavu šlechticů u sv. Andělů v Praze na Novém Městě.⁷¹ Je nepravděpodobné, že by si nechala zpodobnit svou novou rezidenci v odlišné podobě, než v jaké ji plánovala. Navíc s dostavbou bylo nadále prostorově počítáno, jak dokládá prázdná parcela u východní strany zámku, která je dnes součástí parku.

Krátce po dokončení fresky bylo ovšem definitivně rozhodnuto o redukci plánů. Rozvrh cihlových teras na náměstí je totiž uzpůsoben užší verzi budovy. Dvojice nájezdových ramp, jež měly ústít u západního i východního vstupu sídla, zůstala zachována. Východní však míří do prázdna. Konkávně vydutý střed teras měl být původně umístěn naproti prostřední věži zámku a osově ji protínat. V současné podobě je však vychýlen k západu o necelých patnáct metrů a výrazně narušuje souměrnost. Prvotní návrh tedy nebyl přepracován, ale jen „stlačen“ tak, aby se vyrovnal se vzniklou situací.⁷²

Podobně nedokončen zůstal též kostel sv. Jana Křtitele (obr. 59). Do jednoduché jednodlné stavby se zaoblenými nárožími a valbovou střechou byl pojat gotický presbytář. Fasády jsou členěny pouze lizénovými rámci. Okna jsou obdélníková, ukončená segmentem. Interiér je v presbytáři sklenut plackou, v závěru valeně s výsečemi. Loď je plochostropá a nad hlavním vchodem na západě je zakončena varhanní kruchtou. Jiho-východní strana presbytáře je v patře obohacena o panskou oratoř a spojena přístupovou chodbou se zámeckou budovou. Severovýchodní hmotě dominuje vysoká hranolová věž s cibulovou bání, hrající důležitou roli jako kompoziční dominanta náměstí.

V Haffeneckerově návrhu však figurovaly věže dvě. V půdorysu je s existencí té jižní počítáno (obr. 60). O tom, že její stavba byla opravdu v plánu, nám podává svědectví Alexius Pleschner, který píše, že Marie Gabriela chtěla pod druhou věží vybudovat rodinnou hrobku.⁷³ S ohledem na tehdejší vytiženost stavitelů se s realizací ale nespěchalo a záměr pravděpodobně ztroskotal na naprosto stejné, finanční mělčině.

I přes vzniklé nedostatky a nucené korekce je výsledná úroveň staveb velmi kvalitní a detailně propracovaná. Součástí urbanistické koncepce byl také důmyslný systém spádových kanálů, posílený z rezervoárů pod Chlumskou horou. Měl dvojí funkci. Udržovat domy i náměstí v suchu a rozvádět vodu do soustavy kašen. Ze tří vodních nádrží

⁷¹ KÖPL 1901, s. 154 a 162.

⁷² Posunutí ose teras se přizpůsobuje sousoší Nejsv. Trojice z roku 1719. Mojmír Horyna se proto domníval, že projekt byl upraven již v té době. Viz HORYNA 1997, s. 8. Socha ale mohla být posunuta později.

⁷³ PLESCHNER 1718, fol. 36. Pleschner zároveň doplňuje, že ničivý požár zničil zcela novou věž, která stála tisíc zlatých. Spolu se svým zámekem tedy Václav Josef nákladně přestavoval i městský kostel.

na terasách pokračoval do středového bazénu pod nimi. Zde nashromážděná voda byla další stokou vedena do panské zahrady, kde zásobovala okrasné vodní prvky. Celá soustava ústila do Manětínského potoka, přetínajícího zámecký park.⁷⁴ Mimořádnou kvalitu díla podtrhuje i skutečnost, že tato technická záležitost z části funguje i dnes.

Toto řešení, koncem 18. století téměř zaniklé, muselo být přepychovou ukázkou inženýrských schopností autora, jehož práci korunovala sochařská, malířská i umělecko-řemeslná výzdoba. Za ní přicházeli do Manětína mistři svého oboru. Co se týče barokní plastiky, je na prvním místě třeba zopakovat Štěpána Borovce, žáka Jana Brokofa, který je autorem vnitřní výzdoby svatostánku sv. Jana Křtitele a pravděpodobně i kamenných plastik v zámecké zahradě. Své poslední dílo pro zdejší vrchnost, sousoší Nejsv. Trojice umístěné ve středu náměstí, dokončil krátce před smrtí v roce 1719 (obr. 61).⁷⁵

Pokračovatelem v sochařské tradici na zdejším panství byl Josef Herscher. Mistr neznámého školení, který přišel na severní Plzeňsko snad z Bavorska. Ve městě je doložen od roku 1723 až do roku 1756, kdy zde také zemřel. Jeho dílna byla vysoce kvalitní a produktivní. V letech 1728–1734 vytvořil patnáct soch světců pro Vysokou cestu, alej vedoucí z města k hřbitovnímu chrámu sv. Barbory. Mezi roky 1734–1736 dodal před stejný chrám působivé dvouramenné schodiště. Po dokončení cihlových teras na náměstí se věnoval jejich výzdobě. Pískovcové plastiky sv. Václava a sv. Floriána (obr. 62), včetně deseti alegorických postav, reprezentují vrchol jeho exteriérové tvorby a svědčí o vyzrálé umělecké osobnosti, schopné konkurovat mnoha pražským dílnám.

Herscher dokázal dobře pracovat s kamenem i se dřevem. Mnohé řezby nalezneme v interiérech kostelů a pocházejí ze třicátých i čtyřicátých let 18. století, kdy byla intenzivně vybavována většina patronátních staveb panství. Ty nejzdařilejší kusy vznikaly pro chrám sv. Barbory (obr. 63) a kapli sv. Josefa (obr. 64). V dílně pracovali postupně i umělcův syn Václav Ondřej a vnuk Václav Josef. Jejich činnost nicméně spadá až do druhé poloviny 18. století, kdy začíná poptávka ze strany Lažanských slábnout. Václav Josef se proto v osmdesátých letech přestěhoval za prací do Plzně.⁷⁶

Neoddělitelnou součástí manětínské umělecké komunity byly malíři. Roku 1715 se do Manětína na chvíli vrátil Petr Brandl, aby pro dokončovaný městský kostel vytvořil jedno ze svých nejpůsobivějších děl, Křest Krista v řece Jordánu (obr. 65), pro hlavní

⁷⁴ KAMENICKÁ 2012.

⁷⁵ Katalog díla Štěpána Borovce a jeho syna Václava viz BUKAČOVÁ 1997.

⁷⁶ Obecně k barokní plastice viz BUKAČOVÁ 1984. Katalog sochařova díla viz BUKAČOVÁ 1997. Stejná autorka se věnuje také popisu děl v krajině. Viz BUKAČOVÁ – FÁK 2006, s. 57–59 (Hrad Nečtiny), 79–80 (Lipí), 86–122 (Manětín), 162 (Rabštejn) a 170 (Radějov). Item BUKAČOVÁ – FÁK 2007, s. 51 (Černá Hat'). Item BUKAČOVÁ – FÁK 2008, s. 79 (Hvozd). Item BUKAČOVÁ – FÁK 2009, s. 86 (Čistá).

oltář. Objednavatelkou byla Marie Gabriela. V dochované smlouvě se však jasně uvádí, že za druhým příchodem umělce stálo přání zesnulého manžela. Brandl si i v tomto případě naučtoval za velké oltářní plátno osm set zlatých. Na objednávku vdovy Lažanské a zdejších měšťanů zhotovil i dva menší obrazy na postranní retabula. Výchova P. Marie a sv. Antonín Paduánský vyšly v součtu na stejnou částku osm set zlatých.⁷⁷

Brandlovým pokračovatelem ve výzdobě patronálních kostelů byl Jan František Händel. V době umělcova druhého pobytu kaplan, od roku 1721 nástupce manětínského faráře Pleschnera, první zdejší děkan a diletantský malíř. Jeho tvorba spadá do třicátých a čtyřicátých let 18. století, tedy do časů, kdy byly Josefem Herscherem vybavovány patronální kostely. Händel také pro většinu z nich namaloval oltářní obrazy (obr. 66). Při pohledu na průřez celou tvorbou však jeho umělecký projev notně kolísá.⁷⁸

Podobně rozporuplně musíme zhodnotit Václava Dvořáka, jenž se objevuje jako první z malířů na zámku v letech 1716–1717. Osobnost jinak zcela neznámá se do dějin umění zapsala třinácti portréty zámeckého služebnictva (obr. 67). Více než kunsthistorickou hodnotou se ovšem vyznačují rozmanitými ikonografickými kvalitami, které jsou opakovaným předmětem zájmu badatelů v oblastech raně novověkého života.⁷⁹

Výrazovým protipólem obou předchozích tvůrců a skutečným Brandlovým následovníkem se stal Filip Kristián Bentum, který pro hraběnku maloval v letech 1725–1731. Jak bylo autorem této práce zjištěno, svůj um předvedl dvojicí portrétů hraběcích manželů s dětmi, určených do velkého sálu zámku (obr. 68).⁸⁰ Rok poté dokončil oltářní obraz sv. Jana Nepomuckého do kostela sv. Barbory⁸¹ a během několika let dodal dalších osm podobizen do velkého sálu. Obrazy rodičů a prarodičů Marie Gabriely, rodičů Václava Josefa Lažanského a bratrance Františka Josefa Černína s manželkou ale svým dekorativním pojetím za prvními dvěma výrazně pokulhávají (obr. 69). Srovnatelnými kvalitami naopak vynikají některé menší oválné podobizny blízkých rodinných příslušníků a přátel, zhotovené pro reprezentační prostory panského sídla (obr. 70).⁸²

⁷⁷ STECKEROVÁ – VÁCHA 2015, s. 102, č. k. 26 (autorka hesla Andrea Steckerová). Zde také odkaz na předchozí literaturu. K tomuto dílu se zachovala i smlouva. Viz BUKAČOVÁ 2008, s. 15–16.

⁷⁸ ŠTĚPÁNEK 2009, s. 53 a 57–61. Item STECKEROVÁ – VÁCHA 2015, s. 80–82.

⁷⁹ K historii obrazů naposledy STECKEROVÁ – VÁCHA 2015, s. 100, č. k. 25a-b (autoři hesla Andrea Steckerová a Jan Štěpánek). Item BUKAČOVÁ 1999. Ikonografického potenciálu využili např. LEHNER JOBST 2009, s. 606. obr. 7:32. Item NACHTMANNOVÁ 2012, s. 251, obr. 151. Item SOJKA 2014, s. 80 (autor hesla Jan Štěpánek). Item KALOUSOVÁ 2015, s. 254–255. Item LUKÁŠOVÁ 2015, s. 136–137.

⁸⁰ STECKEROVÁ – VÁCHA 2015, s. 82–84 a s. 98, č. k. 24a-b (autor hesla Jan Štěpánek).

⁸¹ Vyplývá to ze záznamu v partikulárních účtech, kdy bylo 16. února 1726 vyplaceno jeden zlatý a třicet krejcarů za zabalení a převoz sv. Jana Nepomuckého z Prahy do Manětína. Srov. SOA Plzeň, fond Velkostatek Manětín – Rabštejn nad Střelou, inv. č. 759, kniha 543, nefol.

⁸² K malířovu dílu viz ŠTĚPÁNEK 2009, s. 50–54. Item LEJMAN 2008, s. 23–27. Item NOVOTNÝ 1938.

S výzdobou velkého sálu a reprezentačních prostor úzce souvisí i umělecká skupina Jana Filipa Bornschlägela z Würzburgu, která přišla do Manětína kolem roku 1729. Ještě před několika lety mu byly v sále a sousední knihovně připisovány nástropní malby, v prvním případě s námětem oslavy rodu Lažanských a Černínů a s alegoriemi čtveřera ročních období (obr. 71), v druhé případě s Minervou a Jupiterem. Dne 31. prosince 1730 byla totiž: „*panu Filipu Bornschlägelovi, štafíři z Mnichova, za zhotovené štafířské práce, freskové malby a podle jeho vlastní konsignace ještě další realizace na panském zámku v Manětíně, vyplaceno 1164 zlatých, 45 krejcarů*“.⁸³ Díky dochované korespondenci Marie Gabriely a úředníků z panství Petrohrad ve věci výzdoby černínského kostela v Žihli, se ale podařilo prokázat, že jeho funkce byla spíše manažerská. Autorem obou vyjmenovaných fresek byl totiž plzeňský měšťan František Julius Lux.⁸⁴

Podle výše honoráře lze soudit, že Lux v Manětíně vymaloval i jiné místnosti, snad i strop hlavního schodiště. Pavel Preiss podotknul, že pro umělce typická pásková ornamentika se objevuje právě na jeho stěnách.⁸⁵ Celkovému posouzení ale tehdy bránil bílý nátěr, jímž byla zahalena většina zdiva. Teprve při restaurování v letech 2013–2014 byla v plném rozsahu odkryta původní iluzivní malba luxovského typu, která i přes svou neúplnost nekoresponduje s rukopisem nástropní fresky (obr. 72).⁸⁶ Při těchto pracích se rovněž zjistilo, že strop prošel v polovině 18. století druhotnými změnami. V konstrukci krovu byly totiž vyjmuty některé prvky, aby vzniklo místo pro vložení dnešní neckovité klenby. Ta není na konstrukci krovu přímo zavěšena, ale je usazena po obvodu na hmotě zdiva. Vše tedy nasvědčuje tomu, že nad hlavní římsou byl předtím plochý rákosový strop, jenž byl z neznámých důvodů odsekán a nahrazen současnou klenbou.⁸⁷

Pro úvahy o původní výzdobě stropu i důvodech jeho odstranění postrádáme archivní podklady. Partikulární účty pro roky 1736–1747 chybí. Stejně anonymní zůstane i autor díla. Ač byla freska pro svou nízkou úroveň připisována právě Bornschlägelovi, je třeba vzít v úvahu, že zemřel již v roce 1734. Z tohoto světa tedy odešel čtyři roky před tím, než hraběnka Lažanská získala důstojenství okněžněné abatyše ústavu šlechticů. Tento erb je intaktní součástí barevné vrstvy a nebyl tedy přidán dodatečně.

⁸³ „... den 31. Decemb. 1730. Ist dem H. Philipp Bornschlägel Staffiererern aus München vor die im herrschaft. Schloss zu Manetin gefertigte Staffier Arbeit, Fresco Mahlerey, und was selbster wermög Consignation noch mehr gemacht, in Sa bezahlt worden... 1164 Fl., 45 Kr.“. Viz SOA Plzeň, fond Velkostatek Manětín – Rabštejn nad Sřtelou, inv. č. 761, kniha 545, nefol.

⁸⁴ PREISS 2000, s. 33 a s. 152, pozn. 88.

⁸⁵ PREISS 2000, s. 45.

⁸⁶ Srov. MATĚJČEK – KADAVÝ 2014.

⁸⁷ Za poskytnutí těchto informací děkuji akad. mal. Milanu Kadavému, který fresku v letech 2012–2013 restauroval, spolu se svým kolegou akad. mal. Jiřím Matějčkem. Srov. MATĚJČEK – KADAVÝ 2013.

František Julius Lux ve svém díle navazoval na tvorbu vynikajícího bavorského malíře Kosmy Damiána Asama, se kterým jej pojily užší vazby.⁸⁸ V Manětíně dokonce pracoval s jeho sestrou, štafířkou Marií Salome, jež měla za muže právě Bornschlägela. Snad s jejím přičiněním došlo ke kontaktu Kosmy Damiána a jeho bratra, sochaře Egida Quirina, s hraběnkou Lažanskou. Gabriela Dischinger poukázala na Salomeniny dopisy bratrovi, datované 19. srpna a 8. září 1736 ve Strážišti, kde se podílela na výzdobě patronátního kostela sv. Martina. Kosmu Damiánovi píše, že Egid Quirin již přijel pomoci s blíže nespécifikovanou zakázkou, a že Marie Gabriela očekává také jeho.⁸⁹

Je otázkou, zdali se oba protagonisté opravdu setkali. O zakázkách bratří Asamů pro Lažanskou bohužel nevíme nic bližšího. Zájem manětínské paní o umělce mezinárodního významu ale znovu naznačuje, že na výzdobě svého obydlí i panství rozhodně nešetřila. Potvrzují to také dost vysoké platby za vybavování interiérů zámku a pražského domu, které po mnoho let vydávala různým řemeslníkům i obchodníkům.

V roce 1715 utratila u židovského obchodníka třináct set zlatých za damaškové špalíry. O rok později zaplatila za psací stůl dvě stě zlatých. Za pražský cín vyplatila víc než dvojnásobek a nové damaškové špalíry stály pět tisíc zlatých. Čalouník vyšel o něco levněji, na pouhých čtyři sta padesát florinů. Roku 1717 zaplatila za dva vozy plné látek a parády celé dva tisíce osm set. Na své si přišel i sedlář, který Lažanské zhotovil dva městské vozy, nosítka a třicet dva domácích křesel za téměř pět set zlatých. Toho roku si ale nejvíce vydělal nejmenovaný pražský zlatník, který inkasoval za stříbro čtyři tisíce dvě stě zlatých a za zlaté tácy téměř pět set. Objevuje se i platba panu Wussinovi za zrcadlo a do domácnosti přibyl i křišťálový lustr za sedmdesát devět florinů.⁹⁰

Další zajímavé výdaje se nacházejí v účtech za léta 1728–1730. Tehdy Lažanská pořídila u pražského obchodníka Ondřeje Taroniho porcelánový servis za dvě stě zlatých. Z anonymity vystupuje významný staroměstský zlatník původem z Vídně, Michael Josef Cocsell,⁹¹ jemuž platila stříbrné nádoby za sto šest zlatých. Výdaje na vybavení domácnosti vzrostly i v době, kdy malíř František Julius Lux dokončoval fresky v zámku. Pražský čalouník František Chavaglie tehdy inkasoval přes dva a půl tisíce zlatých za špalíry a ostatní práce.⁹² Je to ale jen malá ukázka z dlouhých účtů, protkaných mnoha menšími výdaji za řezby, rámy, nábytek, majoliku, sklo a rovněž za malíře.

⁸⁸ STECKEROVÁ – VÁCHA 2015, s. 141–142 (autor textu Martin Mádl). Item NEUMANN 1990, s. 456.

⁸⁹ DISCHINGER 1980, s. 32–33, DOKUMENT IV a DOKUMENT V.

⁹⁰ SOA Plzeň, fond Velkostatek Manětín – Rabštejn nad Střelou, inv. č. 758, kniha 542, nefol.

⁹¹ Srov. Dějiny českého výtvarného umění II/2, s. 633.

⁹² Ibidem, inv. č. 760, kniha 544, nefol., a inv. č. 761, kniha 545, nefol.

O těch nejvýznamnějších, Petru Brandlovi, Filipu Kristiánu Bentumovi a Františku Juliu Luxovi, již víme a bylo by zbytečné se jimi dále zabývat. Písaři partikulární pokladny nám však zanechali zprávy o čtyřech jiných uměleckých jménech, která zatím unikala pozornosti. Jejich díla se asi nepodaří blíže identifikovat. I tato jména jsou však nadmíru důležitá pro pochopení výtvarného koloritu na dvoře Marie Gabriely.

Již v roce 1717 je jmenován neznámý malíř Augustin, jemuž bylo vyplaceno padesát zlatých a později dalších dvě stě za nespecifikované práce.⁹³ Při jeho identifikaci nám pomohou zdejší matriky. Dne 28. srpna 1717 je jako kmotr Augustina Švába, syna manětínského hrobníka, uváděn malíř Augustin Übereil.⁹⁴ Umělec je zcela jistě identický se štafířem, malířem a pozlacovačem z braniborského Sommerfeldu, který v roce 1710 pracoval se stavitelem Matějem Ondřejem Kondelem, freskařem Jakubem Antonínem Pinkem a malířem Petrem Brandlem na výzdobě kaple Jména Panny Marie v Mladoticích, navržené Janem Blažejem Santinim-Aichelem.⁹⁵ V prvním případě máme tedy tu čest setkat se s jinak téměř neznámou osobností, která byla úzce svázána se vznikem mimořádného stavebního projektu severního Plzeňska na počátku 18. století.

Druhým mužem objevujícím se v účtech je nečtinský štafíř a malíř František Antonín Triebel, který 2. června 1726 inkasoval sto padesát zlatých za štafířské a malířské práce započaté v roce 1724. Ve stejném roce dostal dva zlaté a třicet krejcarů za loretánský obraz.⁹⁶ Další kniha zaznamenává platbu za střelecké terče a za práce na zámku, realizované v letech 1728 a 1729.⁹⁷ Triebel byl honorován i v roce 1733, kdy mu bylo za neznámé malby a štafírování na zámku poukázáno třicet devět zlatých. Dvacet dva zlatých si vyúčtoval o rok později za natření padesáti sedmi rámu, společně s osmnácti zlatými za nátěr Herscherovy sochy sv. Fabiána. Naposledy se v účtech vyskytuje roku 1735, kdy jsou mu za obraz se sv. Františkem z Pauly vyplaceny tři floriny.⁹⁸

Stejně jako Übereil se ani Triebel neobjevuje ve stěžejních soupisech výtvarných umělců.⁹⁹ Pomocníkem při identifikaci jsou tedy znovu matriky. Poprvé se jeho jméno objevuje v knize oddaných farnosti v Nečtinech, kde je k 11. lednu 1724 uveden sňatek

⁹³ SOA Plzeň, fond Velkostatek Manětín – Rabštejn nad Střelou, inv. č. 758, kniha 542, nefol.

⁹⁴ SOA Plzeň, fond Sběrka matrik západních Čech, farnost Manětín, matrika narozených 1682–1722, sign. Manětín 02, fol. 212.

⁹⁵ BUKAČOVÁ 2010, s. 23 a s. 40, pozn. 13. Übereil je také 25. září 1710 uváděn společně s Jakubem Antonínem Pinkem při křtu Gerharda Václava Jungera, syna plaského purkrabího. Srov. SOA Plzeň, fond Sběrka matrik západních Čech, farnost Plasy, matrika narozených 1702–1728, sign. Plasy 01, fol. 12.

⁹⁶ SOA Plzeň, fond Velkostatek Manětín – Rabštejn nad Střelou, inv. č. 759, kniha 543, nefol.

⁹⁷ Ibidem, inv. č. 760, kniha 544, nefol.

⁹⁸ Ibidem, inv. č. 762, kniha 546, nefol.

⁹⁹ Ani jedno z hesel není obsaženo v kompendiu Prokopa Tomana, srov. TOMAN 1993–1994, ani v mezinárodně uznávaném *Allgemeines Lexikon der bildenden Künstler*, srov. THIEME – BECKER 1907–1950.

Františka, syna Michaela Triebbla, souseda a malíře nečtinského, s Annou Margaretou, dcerou zahradníka na nedalekém kokořovském zámku Preitenstein. Svědky novomanželu byli shodou okolností Jan Karel Hossner a Jan Josef Ratz, inspektor, respektive kancelista na panství Manětín.¹⁰⁰ Jak víme, v roce 1724 Triebel pracoval na zámku v Manětíně pro Marii Gabrielu Lažanskou. Přítomnost svědků z řad jejího úřednictva potvrzuje sblížení asi jediného lokálního výtvarného umělce s okruhem objednavatelů.

Vzhledem k nízké výši honorářů za nástěnné obrazy a převládajícím natěračským zakázkám lze plně souhlasit s charakteristikou Andrei Steckerové a Štěpána Váchy o drobných regionálních umělcích na Plzeňsku jako o lidech, jimž bylo malování spíše řemeslem nežli uměním a jejichž horizont vymezovaly hranice jednoho panství. Jejich výtvarný projev se zakládal většinou jen na tradování uměleckého řemesla z otce na syna a mechanickým předáváním předloh a přebíráním cizích vzorů. Jako příklad cituji Michala Triebbla z Nečtin, který zachytil podobu města Žlutice v roce 1692.¹⁰¹

Z výše uvedeného matričního zápisu je zřejmé, že František Antonín byl synem Michaela Triebbla a pokračovatelem rodinné dílny, jež asi vznikla v souvislosti se stavbou dnes zaniklého zámku Kokořovců ve Žluticích. Dne 20. října 1686 je totiž v tamní matrice oddaných zapsán sňatek Michala Triebbla, zámeckého malíře ve Žluticích a Anny Zuzany Öhmové.¹⁰² V tomto městě se 20. února 1689 narodil i František Antonín.¹⁰³ V devadesátých letech 17. století, patrně v souvislosti s dokončením prací ve Žluticích, se ale rodina přestěhovala na kokořovské panství Nečtiny, kde se Trieblovým narodilo dalších osm dětí. Mezi kmotry a svědky, jimiž byli většinou příslušníci místního patriciátu, najdeme 29. dubna 1706 i Petra Brandla.¹⁰⁴ Michal Triebel v Nečtinech zůstal a roku 1731 tam také zemřel.¹⁰⁵ Syn František Antonín zde působil až do roku 1759, kdy jej následoval.¹⁰⁶ Malířská tradice pravděpodobně zanikla už ve třetí generaci Františkovým synem Janem Karlem, který zesnul jako nečtinský měšťan a malíř roku 1783.¹⁰⁷

¹⁰⁰ SOA Plzeň, fond Sběrka matrik západních Čech, farnost Nečtiny, matrika oddaných 1661–1734, inv. č. Nečtiny 30, fol. 163.

¹⁰¹ STECKEROVÁ – VÁCHA 2015, s. 86.

¹⁰² SOA Plzeň, fond Sběrka matrik západních Čech, farnost Žlutice, matrika oddaných 1683–1700, inv. č. Žlutice 22, fol. 4.

¹⁰³ Ibidem, matrika narozených 1683–1700, inv. č. Žlutice 22, fol. 27. Ve Žluticích se jako první narodila 6. srpna 1687 Anna Barbora, Ibidem, fol. 21. Další dvě se narodily v letech 1690 a 1692. Ibidem, fol. 35 a 47.

¹⁰⁴ Příchod Triebbla do Nečtin je poprvé zaznamenán 10. února 1695, kdy se narodil syn Leopold Adrian. Ibidem, farnost Nečtiny, matrika narozených 1610–1734, inv. č. Nečtiny 26, fol. 336. Další děti následovaly v letech 1697, 1698, 1699, 1701, 1703, 1706 a 1708. Ibidem, fol. 366, 377, 386, 400, 419, 438 a 458.

¹⁰⁵ Ibidem, matrika zemřelých 1662–1734, inv. č. Nečtiny 31, fol. 144.

¹⁰⁶ Ibidem, matrika zemřelých 1735–1786, inv. č. Nečtiny 29, fol. 119.

¹⁰⁷ Ibidem, fol. 225. Jan Karel se narodil v roce 1724, Ibidem, matrika narozen. 1610–1734, inv. č. Nečtiny 26, fol. 590. V roce 1751 se zde oženil. Ibidem, matrika oddaných 1735–1786, inv. č. Nečtiny 28, fol. 62.

Zatímco druhý z malířů představoval čistě regionální produkci, spojenou zejména s pracemi na šlechtických novostavbách, byl třetí z nich celkem zkušeným tvůrcem. Pražskému malíři Třešňákovi bylo z partikulární pokladny 5. června 1726 vyplaceno sedmdesát zlatých za dvojici kontrfektů slečen hraběnek, dcer Marie Gabriely Lažanské, v životní velikosti.¹⁰⁸ V tomto případě k nám nejsou seznamy výtvarných umělců skoupe a tuto osobnost identifikují jako schopného portrétistu Daniela Třešňáka, pocházejícího z Jaroměře, který několikrát působil například na dvoře Františka Antonína Sporcka v Kuksu, a jehož zakázky vznikly taktéž ve Vídni nebo polské Vratislavi.¹⁰⁹

Konečně posledním neznámým jménem v účtech je další pražský malíř Knechtl, kterému bylo v roce 1729 vydáno dvanáct zlatých za dokončení portrétů slečen hraběnek.¹¹⁰ V tomto případě jde o jinak téměř neznámého mistra Jana Knechtla.¹¹¹

Partikulární účty kvůli své mezerovitosti neobsahují veškeré náklady za umělecké vybavení domácnosti. Jak zjistíme, na zámku v Manětíně se nacházela celá řada děl, o jejichž akvizici postrádáme informace a která pocházejí právě z let, pro něž se prameny ekonomické povahy nedochovaly. I přesto jsme schopni konstatovat, že Marie Gabriela zaměstnávala umělce nestejných kvalit. Na jedné straně vydávala úctyhodné částky za reprezentativní kusy Petra Brandla či Filipa Kristiána Bentuma. Nešetřila ani na freskové výzdobě od Františka Julia Luxe, natož na čalounění soukromých pokojů, či stříbrném a porcelánovém nádobí. Pro štafírování nábytku a zábradlí, či na malování obrazů dekorativní povahy však neváhala využít méně nákladných lokálních mistrů.

Díky spořivému a zároveň marnotratnému přístupu nemůžeme pochybovat o tom, že Marie Gabriela znala temná zákoutí své finanční situace a byla si vědom ekonomických limitů. I přesto bylo potřeba dostat tehdejšími stavovským zvyklostem a pravidelně investovat do vlastní reprezentace. Její kořeny je třeba hledat nejen přímo na císařském dvoře, kde byla vychovávána, ale i v kruhu vlastní, široce rozvětvené rodiny.

Na prvním místě je třeba zmínit přímého bratrance, rádce a vladaře domu jindřichohradeckého, Františka Josefa Černína, který jí byl největší oporou až do své smrti v roce 1733. Roli v reprezentační strategii hraběnky Lažanské jistě sehrál i další příbuzný, Ferdinand Maxmilián Morzin. Nemalý vliv měla určitě i její sestřenice Johana Charlotta Colloredo, rozená Kinská, choť hraběte Jeronýma z Colloredo-Wallsee.

¹⁰⁸ SOA Plzeň, fond Velkostatek Manětín – Rabštejn nad Střelou, inv. č. 759, kniha 543, nefol. Oba portréty jsou dnes nezvěstné. Na zámku Manětín se zachovaly dva kontrfekty dcer, malované v roce 1736 původem rakouským Josefem Antonínem Beischem, pod inv. č. MA 273 a MA 274. Viz TOMAN 1993–1994, s. 48.

¹⁰⁹ KNOFLÍČEK 2000. Item TOMAN 1993–1994, s. 609. Item THIEME – BECKER XXXIII, s. 457.

¹¹⁰ SOA Plzeň, fond Velkostatek Manětín – Rabštejn nad Střelou, inv. č. 760, kniha 544, nefol.

¹¹¹ TOMAN 1993–1994, s. 500.

Netřeba zdůrazňovat, že František Josef Černín patřil k předním šlechticům Českého království, a to jak bohatstvím, tak urozeností. Jeho otec Heřman Jakub, starší bratr otce hraběnky Lažanské, soustředil do svých rukou nemalé bohatství. Sňatkem s dědičkou jindřichohradeckého dominia, Marií Josefou Slavatovou, ještě posílil své postavení mezi nejbohatší elitou monarchie. To s sebou samozřejmě neslo velké náklady na stavby rezidencí nebo nákupy uměleckých děl.¹¹² Marie Gabriela byla tedy společensky povinna se náležitým způsobem reprezentovat, aby udržela presatiž vlastního rodu.

Hraběnka Lažanská považovala bratrance nejen za důvěrníka, ale taktéž za rádce v řadě problémů. V rodinném archivu Černínů se zachovalo několik dopisů, v nichž prosí Františka Josefa o pomoc a informuje ho o svých starostech. Ne vždy ale jeho doporučení poslechla. Nejvýmluvněji to dokazuje její cesta do Itálie v roce 1721, během které pečoval František Josef o její čtyři malé děti a jež vypovídá o jejich nemalých ambicích, dosti přesahujících běžné představy o životě raně novověkých vdov a matek.

O plánu Lažanské putovat na Apeninský poloostrov víme díky Rudolfovi Josefovi Kořenském z Terešova. Ve svém dopise z Vídně, datovaném 23. října 1720, přeje Černínovi příjemnou zábavu ve společnosti hraběnky Marie Gabriely na zámku v Rabštejně. Nezapomněl podotknout, že sestřenice se na Františka Josefa zlobí, kvůli opačnému názoru na její italskou cestu. Černín Lažanské její úmysl nerozmluvil ani při společné kratochvíli v Rabštejně, protože o několik dní později Kořenský opět informuje o jejím záměru s tím, že Marie Gabriela shání dostatek finančních prostředků na cestu. Hraběnka nakonec potřebné peníze získala a na konci listopadu skutečně odjela. V dalším psaní nezapomněl hrabě Kořenský poznamenat, že o její výpravě mluví celá Vídeň.¹¹³

Bratrance se přihlásila 23. prosince 1720 z Innsbrucku. Podrobně jej informovala o dosavadním průběhu cesty a jejím vskutku reprezentativním pojetí. V pondělí 25. listopadu dorazila do Chebu, kde na ni už čekali hraběnka Metternichová a baron z Lisova. Jak sama uvádí, protančila s nimi dva dny. Mnohem zajímavější program ji ovšem čekal v Bayreuthu, kde ji druhý den po příjezdu přivítal strýc z matčiny strany, Heřman Fridrich hrabě z Hohenzollern-Hechingenu. Marie Gabriela musela strávit v jeho domě celý den, dost se ovšem nudila. Naštěstí, ještě týž večer dostala pozvání na maškarní ples od manželky zdejšího markraběte Sofie, rozené Sasko-Weissenfelské. Poněvadž neměla kostým, půjčila jí jej sama hostitelka, a dokonce ji pozvala přímo ke svému stolu. Lažan-

¹¹² O osobnosti Františka Josefa Černína viz VOKÁČOVÁ 2014, s. 413–465. Nejpodrobněji o jeho sběratelské činnosti zatím referoval prof. Lubomír Slavíček. Viz SLAVÍČEK 2007, s. 39–55.

¹¹³ SOA Třeboň, fond Rodinný archiv Černínů z Chudenic, Jindřichův Hradec, karton 333, fol. 167, dopis z 23. října 1720. Ibidem, fol. 175, dopis z 2. listopadu 1720. Ibidem, fol. 335, dopis z 23. listopadu 1720.

ská si alespoň vynahrádila celodenní nudu a tančila až do dvou hodin do rána. V sobotu ji markraběnka návštěvu oplatila a v neděli 1. prosince obědvala Marie Gabriela u dvora. V bayreuthské rezidenci zůstala nakonec celý den a zúčastnila se i večeře pro sedmdesát osm hostů. Nadmíru příjemně strávený den ukončila následným bálem.

Markraběnka si Lažanskou evidentně oblíbila. V pondělí jí totiž pozvala znovu, tentokrát na projížďku po zahradách. Večer navštívily v divadle komedii a v úterý, poslední večer před odjezdem, dokonce nechala na počest Marie Gabriely znovu provést operu. Tu pisatelka dopisu chválila stejně, jako dvůr a zahrady. Zážitek byl jistě umocněn tím, že sdílela lóži s markrabětem, jeho paní, princeznou Kristýnou Sofií, následníkem trůnu princem Jiřím Fridrichem z Kulmbachu a Heřmanem Fridrichem z Hohenzollern-Hechingenu. Den byl opět završen taneční zábavou, během níž Lažanská dostala dar na rozloučenou, markraběnčin malý portrét, který mohla nosit na zápěstí.

Na své cestě pokračovala do Norimberku, kde se zdržela čtyři dny. Poté zamířila do Eichstättu a byla s velkou dvorností přijata biskupem Janem Antonínem I. Knebelem z Katzenellenbogenu i místními šlechtici. Za další tři dny vyrazila do Augsburgu. I zde se jí dostalo srdečného přijetí od vévody z Württembergu, v jehož společnosti zůstala čtyři dny. Dne 14. prosince 1720 šťastně dorazila do Innsbrucku a ubytovala se u tchána své sestry, tyrolského zemského hejtmana Jana Jiřího Šebestiána Künigla. V hlavním městě Tyrolska přijala řadu urozených hostů a zmínila se, že stejně jako na předchozích místech se i zde konají tak bohaté hostiny, že jí málem přivodí smrt. Čas si krátila dnes již téměř zapomenutými karetními hrami, například piquetem, ombrou a (scopa di) quindici. V Innsbrucku chtěla zůstat do druhého svátku vánočního a pak chtěla přes Brixen, kam byla zvána bratrem nynějšího hostitele, biskupem Kašparem Ignácem Küniglem, doputovat do Benátek. Doufala, že se jí to podaří do masopustu, tedy okolo 6. ledna 1721 a prosila bratrance, aby příští psaní směřoval tam. Ve městě sv. Marka chtěla zůstat dva týdny a těšila se na místní operu a karneval. Poté měla namířeno do Milána.¹¹⁴

Dopisů k italské cestě se zachovalo více. Díky tomu víme, že Lažanská skutečně navštívila Benátky i Milán, kde byla hostem rakouského guvernéra a bratrance Jeronýma z Colloredo-Wallsee. Nevynechala poutní místo Assisi, ani návštěvu Říma a Neapole.¹¹⁵ Marie Gabriela se ale nezmiňuje o akvizicích obrazů či soch a svou pozornost zaměřuje

¹¹⁴ SOA Třeboň, fond Cizí rody Jindřichův Hradec, karton 35, fol. 231–234.

¹¹⁵ Dopis Marie Gabriely datovaný 16. ledna 1721 v Benátkách, SOA Třeboň, fond Rodinný archiv Černínů z Chudenic, Jindřichův Hradec, karton 334, fol. 28. Dále psaní z 1. února 1721 z Milána, *Ibidem*, fol. 49. Poslední zachovaný dopis byl psán 18. března 1721 v Assisi, *Ibidem*, fol. 105. O návštěvě Říma a dalších míst víme z autentik relikvií uložených v SOkA Plasy, fond Děkaný úřad Manětín: Benátky 15. 1. 1721, Milán 8. 2. 1721, Řím 27. 3. 1721, Neapol 24., 25. a 27. 4. 1721, Řím 14. a 17. 5., 23. 6. 1721.

na osobnosti, s nimiž se setkala a na hodnocení divadelních a hudebních představení. Stejně je tomu i u dopisů z roku 1724, v nichž diskutuje o angažmá v dvorní opeře Euristeo.¹¹⁶ Z pohledu dějin umění tak listy neobsahují zásadní informace. Pro nás jsou ale důkazem, že se stala jednou z mála žen raného novověku, která se z vlastní iniciativy a bez manžela vydala poznat kulturní a umělecké poklady tehdejší Evropy.

Vliv na podobu rezidence Marie Gabriely měl nepochybně i Ferdinand Maxmilián Morzin z Dolní Lukavice (okr. Plzeň-jih). Výdaje na cesty do tohoto podobně velkého centra západočeského baroka jsou v manětínské pokladně zaznamenány od roku 1729, tedy od doby, kdy Morzin dokončoval výzdobu svého zámku. Možná odtud přišla do Manětína umělecká družina Jana Filipa Bornschlägela. Její člen, František Julius Lux, totiž krátce předtím dokončil výzdobu tanní kaple sv. Jana Nepomuckého. Z korespondence Borschägelova švagra, malíře Kosmy Damiána Asama, tehdy činného v klášteře Kladruby, navíc vyplývá, že byl o práci v Lukavici velmi dobře informován.¹¹⁷

Rodina Morzinů měla k benediktinům v Kladrubech dozajista blízko. Dokazuje to přítomnost opata Josefa Siebera na svatbě Morzinovy dcery Anny Karoliny s Gabrieliným synem Karlem Josefem Lažanským, která se odehrála v roce 1734 právě v Dolní Lukavici.¹¹⁸ Asi nebudeme daleko od pravdy, když označíme hraběte Ferdinanda Maxmiliána Morzina za postavu, jež zprostředkovala Marii Gabriele kontakt na představitele kláštera, stojícího za příchodem umělecké rodiny Asamů do západních Čech.¹¹⁹

Jednu z vedlejších rolí ve spletné hře kulturních vlivů měla jistě i Johana Charlotta z Colloredo-Wallsee, jedna z nemnoha žen, které jsou nám z okruhu Lažanské vůbec známy.¹²⁰ Dlouholeté vazby mezi oběma dámami jsou potvrzené z několika pramenů. Marie Gabriela byla na svých italských cestách roku 1721 hostem Charlottina chotě, milánského místodržitele Jeronýma. V létě 1727, rok po Colloredově smrti, se objevuje

¹¹⁶ Některé části dopisů z let 1721 a 1724 byly v době finalizace této disertační práce zpracovávány PhDr. Václavem Kapsou, Ph.D., z Kabinetu hudební historie EÚ AV ČR. Jeho příspěvek má být součástí sborníku k jubileu prof. PhDr. Jiřího Sehnala, CSc., připravovaný Moravskou zemskou knihovnou. Dr. Kapsovi velice děkuji za poskytnutí některých mně neznámých dopisů z rodinného archivu Černínů.

¹¹⁷ Zámek byl postaven v I. třetině 18. století, snad podle projektu plzeňského architekta Jakuba Augustona. Srov. MACEK – BIEGEL – BACHTÍK 2015, s. 378 (autor hesla Jan Holeček). Výzdoba lukavické kaple je datována rokem 1727. Srov. PREISS 2000, s. 27–29. Asam se o práci v Dolní Lukavici zmiňuje v dopise opatu břevnovského kláštera z 1. ledna 1728 v Kladrubech. Viz NEUMANN 1990, s. 462, No. II.

¹¹⁸ SOA Plzeň, fond Sběrka matrik západních Čech, farnost Dolní Lukavice, matrika oddaných 1653–1784, sign. Dolní Lukavice 02, fol. 106.

¹¹⁹ Mezi hraběnkou Lažanskou a kladrubským klášteřem existovaly prokazatelné vazby již 30. září 1728, kdy si Marie Gabriela vypůjčila pět tisíc zlatých na pětiprocentní úrok. Viz SOA Plzeň, fond Velkostatek Manětín – Rabštejn nad Střelou, inv. č. 760, kniha 544, nefol.

¹²⁰ Johana Charlotta (1675–1755) byla dcerou Václava Norberta Oktaviána Kinského a Anny Františky Barbory z Martinic, starší sestry Gabrieliny matky Zuzany Renaty. Šlo tedy o sestřenicí prvního stupně. Srov. NA, fond DOBŘENSKÝ, inv. č. 88, 156 a 1187.

v účtech manětínského panství, když je pro ni malována portrétní miniatura Marie Gabriely. Ve stejném roce se obě urozené vdovy zúčastnily křtu dcery pražského měšťana Johana Khilaua z Ústavu šlechticů u sv. Andělů na Novém Městě v Praze.¹²¹

K rodu Colloredů zatím neexistuje žádná souhrnná literatura, natož práce zhodnocující vývoj jejich kulturního a sociálního kapitálu. I přesto není od věci alespoň okrajově upozornit na přestavbu malostranského paláce i akvizice Jeronýma ve sféře výtvarného umění, které jsou dodnes znatelné v Colloredo-Mansfeldské obrazárně na zámku v Opočně (okr. Rychnov nad Kněžnou).¹²² Tyto aktivity mohly Marii Gabrielu samozřejmě ovlivnit při rozhodování o formě a obsahu vlastní reprezentační politiky.

V souvislosti se křtem v novoměstském ústavu šlechticů máme také první spojení Lažanské s touto relativně novou šlechtickou fundací. S myšlenkou stát se abatyší ústavu pro zaopatření nemajetných šlechtických dívek hraběnka koketovala minimálně od roku 1730. Víme o tom z korespondence s Jiřím Janem Libertinem, S. J., kanovníkem metropolitní kapituly u sv. Víta na Pražském hradě, který ji hodnost nabízel.¹²³

Popsání dějin tohoto ústavu by vydalo na samostatnou publikaci. Pro naši práci postačí, že instituci potvrdil Leopold I. v roce 1701 a jeho nástupce Josef I. udělil v roce 1706 představené titul kněžny. První kněžnou se stala Marie Josefa z Berlepsch, rozená Wolfová z Guttenbergu, která zahájila i výstavbu nové knížecí rezidence. Svěřený úkol ale nezvládala a kvůli finančním potížím opustila v létě 1709 Prahu. Po její smrti v roce 1723 zůstal post neobsazen. Situace se změnila až 14. května 1738, kdy císař Karel VI. potvrdil po několikaletých jednáních do funkce právě Marii Gabrielu. Instituce se však potýkala s hospodářskými problémy, stejně jako její nejvyšší představitelky. Marie Terezie se proto v roce 1755 rozhodla zrušit finančně nákladnou hodnost abatyše a nastupkyně paní z Bukové se musely spokojit pouze s titulem představené. K útěše naší protagonistky ale stačilo, že knížecí důstojnost jí panovnice přiznala doživotně.¹²⁴

¹²¹ K pobytu v Miláně viz dopis Františku Josefu Černínovi, datovaný 1. února 1721 v Miláně. Viz SOA Třeboň, fond Rodinný archiv Černínů z Chudenic, Jindřichův Hradec, karton 334, fol. 49. Ke vzniku miniatury viz SOA Plzeň, fond Velkostatek Manětín – Rabštejn nad Střelou, knihy 544, inv. č. 760, nefol. Ke křtu viz AHMP, fond Sbírká matrik, kostel sv. Vojtěcha, Praha II – Nové Město, matrika narozených 1717–1747, sign. VO N303, fol. 391, křest Karoliny Marie Gabriely Anny Josefy Terezie, dcery novoměstského měšťana Johana Khilaua 7. října 1727. Kmotrou byla hraběnka Colloredo, Marie Gabriela vystupuje jako svědek, společně s bratrancem Josefem Antonínem hrabětem z Martinic.

¹²² Rodinný archiv Colloredo-Mannfeldů, Opočno, uložený v SOA Zámorsk, zatím bohužel není zpracovaný, ani přístupný ke studiu. Z ojedinělých prací věnující se rodině Jeronýma z Colloredo-Wallsee jmenujme např. KUBEŠ 2007. Item KUBEŠ 2009. Zde také odkaz na veškerou předchozí literaturu.

¹²³ Korespondence je uložena v SOA Třeboň, fond Cizí rody Jindřichův Hradec, karton 35, fol. 129–221. Blíže k osobnosti J. J. Libertina viz ZILYNSKÁ 2005.

¹²⁴ Podrobně k dějinám novoměstského ústavu viz KÖPL 1901. V poslední době např. ASSMANN 1999. Item ŽUPANIČ 2006, s. 233–234. Obecně k ústavům šlechticů naposledy ŠTĚPÁNEK 2012.

Na předchozích stranách jsme se pokusili shrnout to nejpodstatnější o kulturním profilu Marie Gabriely. Podařilo se nám, alespoň v hrubých obrysech, identifikovat prostředí, které formovalo její vkus a sahalo až ke knížecím dvorům celé Evropy. Sledovali jsme její stavební i mecenášské aktivity a uvedli do pořádku i některé dlouho tradované omyly. Snad jsme se přesvědčili o tom, že fráze „za vším hledej ženu“ platí v jejím případě dvojnásob. I když se nám, jako u jiných dam, nezachovalo mnoho důkazů, dokážeme z řady indicií odvodit, že znalost vyspělého kulturního prostředí vyvolala v Lažanské touhu vyrovnat se velkým vzorům a napodobit jejich životní styl. Podřizovala proto tomuto faktu prostředky sociální komunikace před poddanými i příbuznými.

Z hlediska vnější reprezentace, před poddanými, za ni hovoří zejména architektura a vybavení církevních staveb. Marie Gabriela totiž neobnovila jen Manětín. Za její vlády prošla přeměnou celá síť farních kostelů, čítající na třináct svatostánků.¹²⁵ Z ruky stavitele Tomáše Haffeneckera pocházel nejen návrh chrámu sv. Jana Křtitele v Manětíně, ale i novostavby sv. Markéty v Břežanech (obr. 73) a sv. Martina ve Vsesulově.¹²⁶ Rekonstrukce se dočkal i sv. Vavřinec v Kožlanech a sv. Martin ve Strážišti (obr. 74).¹²⁷ Téměř všechny objekty byly vyzdobeny díly manětínských umělců, převážně řezbami Josefa Herschera a plátny Jana Františka Händela. Nejhodnotnější dnes najdeme ve sv. Barboře v Manětíně a též ve sv. Petru a Pavlovi v Křečově (obr. 75), kde s Herscherem ve třicátých letech zřejmě pracovala nám již známá Marie Salome Asamová.¹²⁸

Odlesky její veřejné reprezentace samozřejmě najdeme i v hlavním městě Praze, kde se také dostalo ke slovu církevní umění. V minoritském kostele sv. Jakuba na Starém Městě najdeme lavici s jejím erbem. Vznikla roku 1726, kdy za ní zaplatila dvacet pět zlatých (obr. 76).¹²⁹ Nejzřetelnější tamní památkou na kněžnu Lažanskou ale zůstane stavba jejího paláce v Husově ulici. Dům byl sice v roce 1786 rodinou prodán, avšak v jeho exteriérech, na rozdíl od interiérů, nedošlo k podstatnějším změnám.¹³⁰

¹²⁵ Na panstvích pod správou Marie Gabriely se nacházely farnosti v Manětíně, Křečově, Kožlanech, Čisté a Lubenci. Pod patronát v Manětíně spadaly kostely sv. Jana Křtitele a sv. Barbory v Manětíně, včetně filiálek sv. Jiří v Lukové a sv. Jana Křtitele v Tisu. Pod křečovské obročí podléhal tamní kostel sv. Petra a Pavla a filiální sv. Martin ve Strážišti. Farář v Kožlanech se staral o kostel sv. Vavřince i filiální kostely sv. Petra a Pavla v Dolanech a sv. Petra v okovech v Milíčově. Duchovní správce v Čisté pečoval o zdejší kostel sv. Václava a filiálky sv. Martina ve Vsesulově a sv. Markéty v Břežanech. Farář v Lubenci zodpovídal pouze za jediný kostel sv. Vavřince v centru Lubence.

¹²⁶ HORYNA 1996, s. 179–182.

¹²⁷ VLČEK 2014, s. 87–89 a 104–105.

¹²⁸ Práce ve sv. Barboře zachycují partikulární účty v roce 1732. Srov. SOA Plzeň, fond Velkostatek Manětín – Rabštejn nad Střelou, inv. č. 761, kniha 545, nefol.

¹²⁹ SOA Plzeň, fond Velkostatek Manětín – Rabštejn nad Střelou, inv. č. 759, kniha 543, nefol.

¹³⁰ K prodeji domu srov. SOA Plzeň, fond Rodinný archiv Lažanských, Manětín, inv. č. 308/8. K úpravám interiérů viz stavebně-historický průzkum, VAJDIŠ – VILÍMKOVÁ – LÍBAL – RULC 1961.

Na základě dochovaných pramenů jsme také sto rekonstruovat způsoby její sociální komunikace s příbuznými, jež se odrazily v uměleckém vybavování interiérů jejích sídel. Tím se dostáváme zpět k otázce, že již tolikrát zmiňované partikulární účty neobsahují všechny náklady za umělecké vybavení zámku. Bohužel, nedokážeme rekonstruovat, jak vypadalo vnitřní zařízení staroměstského paláce nebo zámku v Chřívci. Archiválie tohoto druhu k oběma domům de facto neexistují. Velké štěstí máme ovšem v případě Manětína, jehož inventář, vzniklý z důvodů sepsání kněžniny závěti, nás velmi podrobně seznamuje s účelem veškerých místností, jejich umístěním a vybavením.¹³¹

Soukromé a reprezentační prostory se samozřejmě nacházely v prvním poschodí. Bez předsíní, chodeb a komor jich napočítáme devatenáct. Všechny byly barevně sladěny do tónů zelené, červené a žluté, doplněné černými a hnědými odstíny. V pokoji kněžny, v němž byl sedací nábytek i stěny čalouněny žlutým brokátém, zaujme především postel se závěsy a hedvábnými portami, u níž viselo benátské zrcadlo. Zdi zdobil pouze malý zasklený obrázek matky boží, zřejmě Manětínské palladium.¹³² Přilehlý kabinet s krbem byl naopak polstrován zeleným brokátém. V jeho stěnách se opět setkáváme s benátským zrcadlem a zejména čtyřmi velkými a devíti malými červenými pozlacenými konzolami, postamenty, o nichž bude ještě řeč. Čalounické pojetí měl i předpokoj, tentokrát s malovaným drážďanským špalírem na plátně. Obrazovou výzdobu nalezneme až v dámském pokoji, kde stál stůl pokrytý tureckým kobercem i vitrína na sklo a majoliku. Vedle dvou loveckých scén zde, mimo jiné, visela dvě plátna s P. Marií a Ecce Homo. K privátním prostorám přiléhala garderoba. V předpokoji nechyběla skříňka na čokoládu.

Počet obrazů se pomalu zvyšuje se vstupem do hostinských pokojů. Už v prvním visí kromě Máří Magdaleny i portrét pražského arcibiskupa Khüenburga a třináct podobizen dam a kavalírů v červeně natřených oválech s pozlacenými mušlemi. Spolu s nimi tu byly rozmístěny tři menší portréty a jedna krajina. V druhém apartmánu pro návštěvy byly opět portréty a tři plátna s loveckou tematikou. Své místo tu našlo i dalších devět velkých a šestnáct malých červených nástěnných konzol, tentokrát nazývaných taburety. Následnou položkou v inventáři je velký sál, jenž se honosil deseti velkými podobiznami od Filipa Kristiána Bentuma. Osvětloval jej monumentální skleněný lustr a šest červených zlacených nástěnných svítidel, jež byla umístěna i v několika dalších místnostech.

¹³¹ SOA Plzeň, fond Rodinný archiv Lažanských – Manětín, inv. č. 25.

¹³² Milostný obraz P. Marie Loretánské na hedvábí, který přivezl Václav Alexius Pleschner ze své poutní cesty do Itálie s Václavem Josefem Lažanským v Milostivém létě 1700. Podle faráře Pleschnera ochránil tento obraz manětínskou faru před požárem v roce 1712 a Marii Gabriele a jejím synům údajně dopomohl k uzdravení z neštovic, jimiž onemocněla krátce před porodem. Viz PLESCHNER 1718, s. 49.

Pro významnější události zde byl připraven velký jídelní stůl, servírovací stoly, umyvadlo a mnoho židlí. Hosté ale častěji stolovali v malé jídelně. I v ní se setkáme se třinácti, červeně rámovanými oválnými portréty, doplněnými třemi genealogickými stromy rodu Lažanských. Nechyběl zde ale ani velký obraz okněžněné abatyše, její starší dcery, Marie Anny Pellegrini, kontrfekt Teobalda Černína a zajímavé plátno s trochu bizarně popsaným námětem papežského kongresu. I k jeho identifikaci se brzy vrátíme.

Další hostinské pokoje jsou pojmenovány jako drážďanské. První měl stěny pokryty malovaným čínským špalírem. Druhý obepínal malovaný drážďanský špalír. Oba byly kvůli velkoplošné tapetáži bez obrazů, na rozdíl od malého pokoje u jídelny. I přes uváděnou velikost se sem vměstnalo třicet devět kusů, ovšem jen malého formátu. Mezi všudypřítomnými portréty najdeme ještě kolorované mědiryty, zátiší s květinami, krajiny, malby květin na papíře a nemnoho malých maleb na dřevě. Výtvarné umění ovšem nechybělo ani na chodbách. Je pozoruhodné, že podobizny sloužících od Václava Dvořáka byly rozmístěny právě v nich, předurčené pohledům urozených návštěv.

Ty mohly spočinout v dalších pěti pokojích, situovaných ve východním křídle. První asi často používán nebyl. Visel v něm poškozený, nezarámovaný obraz s historickým námětem. V druhém byly pro změnu dvě neadjustované krajiny, společně se třemi poetickými malbami a plátnem s P. Marií. K ozdobě rovněž sloužily nástěnné konzoly na porcelán a benátské zrcadlo. Podobnou dekoraci měl i třetí a čtvrtý apartmán, v němž stálo cembalo. Do posledního pokoje se dalo projít přes biliár. V prvním ani ve druhém případě nechyběla obrazová výzdoba, složená z nejrůznějších podobizen.

Přízemí, respektive podkroví, bylo vyhrazeno pro provoz domácnosti a ubytování zaměstnanců. I zde se nacházelo několik desítek děl, zvláště v pokoji kaplana v podkroví. V přízemí pak v kanceláři, pokoji hofmistra, archivu a v bytě oficíra. Většinou šlo ale jen o grafiky. Sečteno a podtrženo, celkem bylo v Manětíně roku 1749 dvě stě čtyřicet šest výtvarných děl, devět v soukromém apartmánu kněžny, šedesát tři v provozních prostorách a sto sedmdesát čtyři v reprezentačních pokojích. K odpočinku návštěv sloužilo více než deset nákladně vybavených postelí. Pro společné trávení času mohly využít několik hracích stolků, klavír, biliár i propriety potřebné k pletení a vyšívání.

Povězme si nejprve něco k uspořádání jednotlivých pokojů. Dle půdorysu zámku je zřejmé, že architekt ve svém návrhu usiloval o vrcholně barokní, trojkřídlou stavbu francouzského typu s čestným dvorem, jejíž místnosti jsou propojeny za sebou jdoucími dveřmi, enfiládou (obr. 77). Rezidence měla být rozdělena na dvě symetrické poloviny, sbíhající se v centrálním prostoru. Zde jej ovšem netvořila největší místnost, ale úzká

komunikační chodba se vstupem do zahrady, obstoupený dvojicí atlantů. Při pohledu na tak výrazné rozdělení se nabízí domněnka, že obě části měly sloužit rozdílným účelům, reflektujícím tehdejší požadavky na ceremoniální pojetí aristokratického života. Zatímco východní část by obsahovala obytné apartmány rodiny s ložnicemi, gardero-bami a kabinety, tvořil by západní trakt s majestátním schodištěm, předpokoji, velkým sálem, jídelnou a hostinskými pokoji formální, tedy reprezentační apartmán.¹³³

Z dříve nastíněných důvodů nemohl být původní záměr zcela naplněn. Enfiláda, procházející severní stěnou domu, neprotíná celou budovu, ale končí u hlavního sálu, kde se Haffenecker musel přizpůsobit starší dispozici. Taktéž výsledná skladba pokojů se upravila s ohledem na odlišné složení domácnosti. Kvůli úmrtí manžela nenajdeme ve východním traktu apartmán pána, ale jen paní domu. Chybí zde knihovna, zbrojnice a vzhledem ke kulturnímu habitu majitelky také divadlo. Ve vybavení jednotlivých pokojů se ovšem Manětín nelišil od rezidencí vysoké šlechty na českém území.

Je škoda, že inventář nezachycuje i drobnější předměty, zejména porcelán, majoliku a sklo, pro něž byly určeny vitríny a nástěnné konzoly. Ač je dnešní mobiliář zámku bohatý na artefakty z 18. století, nenachází se mezi nimi nic, co bychom na podstavce mohli umístit. Z této doby se nám ovšem zachovaly výstavní konzoly, nástěnná svítidla, fragmenty stolního cínu a skla, několik kusů nábytku, a hlavně řada obrazů v originálních rámech. Díky tomu si můžeme udělat představu o tom, kde Marie Gabriela čerpala inspiraci a jak citlivě reflektovala trendy v bytové kultuře doby baroka.

Ve vybavení některých prostor se odrážela dobová záliba v chinoiserii a orientu, která do střední Evropy přišla z Nizozemí a Francie. Víme, že výzdobu dvojice pokojů v Manětíně tvořily ručně malované špalíry s čínskými, respektive drážďanskými motivy, doplněné orientálním nábytkem. Z tohoto vybavení můžeme dnes obdivovat alespoň černě lakovanou komodu z počátku 18. století, vyrobenou v některé ze střeoevropských nábytkářských dílen (obr. 78).¹³⁴ Kněžna Lažanská ale nezůstala jen u napodobování. Její kabinet, obvykle nejlépe vybavená místnost ve šlechtickém domě, byl podobně jako dva z pokojů obklopen různými závěsnými konzolami na porcelán (obr. 79).

Jde o dosti mimořádnou věc, uvědomíme-li si, že podobné kabinety na bílé zlato byly v první třetině 18. století obvyklé hlavně na dvorech německých vladařů. Teprve o něco později se objevily i v habsburské říši, v palácích Evžena Savojského ve Vídni,

¹³³ K typologii barokní zámecké architektury například VLNAS 2001, s. 341–346 (autoři textu Mojmir Horyna a Zdeněk Hojda). K uspořádání tehdejších apartmánů srov. MACEK – BIEGEL – BACHTÍK 2015, s. 603–611 (autor textu Martin Krummholz). Item LUKÁŠOVÁ 2015, s. 105–219.

¹³⁴ O tomto sbírkovém předmětu referuje nejpodrobněji SUCHOMEL 2009, zejména s. 192, č. k. 108.

nebo na císařském zámku Schönbrunn. Marie Gabriela se proto mohla seznámit s tímto fenoménem již na své cestě do Itálie v roce 1721. Vzhledem k označování pokojů jako drážďanských, se ale jeví nejpravděpodobnější, že její inspirací se stalo sídlo saského kurfiřta Augusta II. Silného v Drážďanech.¹³⁵ I když o cestách Lažanské do saské metropole nevíme, nebrání nám to konstatovat, že kněžna předběhla dobu. Spolu s dnes již zaniklým palácem Dubských v Brně se totiž Manětín může počítat k místům, kde prokazatelně existoval jeden z prvních porcelánových kabinetů na našem území.¹³⁶

Stejně pozoruhodné byly tyto prostory pro svou obrazovou výzdobu. Sto sedmdesát čtyři pláten rozvěšených po reprezentačních pokojích v nás probouzí přesvědčení o dědičné vášni Černínů ve sbírání výtvarného umění. Manětínská paní se však od svého děda Humprechta Jana, tak i bratrance Františka Josefa, výrazně lišila. V jejím sídle postrádáme místnosti odpovídající úloze galerie, jako například v pražském černínském paláci.¹³⁷ Prostor s čistě výstavní funkcí s největší pravděpodobností ani nebyl v původní koncepci zámku plánován a ani partikulární účty neevdují závratné částky za ukojení sběratelských vášní. Ba naopak. Vezmeme-li v potaz, že v soukromém apartmánu Marie Gabriely viselo pouze osm exemplářů, musíme kolekci přiznat jinou funkci.

Z dochovaných maleb z 1. poloviny 18. století se za velmi kvalitní dá označit jen část, zejména deset velkých portrétů příbuzných od Filipa Kristiána Bentuma ve velkém sále a menší oválné podobizny příbuzných od stejného autora, nyní rozmístěné po celé expozici. Dodnes se jich zachovalo pouze devět. Původně jich bylo ale třináct a visely v malé jídelně, kde našly své místo také tři genealogické stromy Václava Josefa Lažanského, Gabrieliny matky Zuzany Renaty, rozené z Martinic (obr. 80), a společný vývod čtyř dětí manželů Lažanských.¹³⁸ Rodinu zde hájil i onen papežský kongres, ve skutečnosti vzpomínka na Gabrielina dědečka Humprechta Jana, který v roce 1660 absolvoval audienci u benátského dóžete Domenica II. Contariniho (obr. 81). Zatímco Bentumovy oleje jednoznačně řadíme k vrcholům tehdejší produkce, musíme genealogické stromy, včetně památky na diplomatickou událost, zhodnotit jako dost podprůměrné.

¹³⁵ Srov. LUKÁŠOVÁ 2015, s. 163–167.

¹³⁶ Tématu porcelánových pokojů na našem území se naposledy věnovaly KRIST – IBY 2015, s. 128 a násl.

¹³⁷ Šlo především o tzv. velkou galerii. Viz SLAVÍČEK 2007, s. 47–49.

¹³⁸ NPÚ ÚPS v Českých Budějovicích, zámek Manětín, inv. č. MA 6 (Václav Josef Lažanský), MA 7 (Zuzana Renata z Martinic) a MA 663 (Maxmilián Václav Lažanský se sourozenci). Dnes jsou ve sbírkách zámku umístěny kopie. Originály byly v 19. století převezeny na zámek v Chýši. Genealogickou tabulí Václava Josefa kopíroval malíř Josef Tauchner roku 1864. Strom Zuzany Renaty tentýž malíř roku 1866. Třetí vývod Tauchner namaloval v roce 1868. Originály byly zaplacený 30. března 1732 Janu Filipu Borschlägelovi, který si za ně účtoval dvacet zlatých. Srov. SOA Plzeň, fond Velkostatek Manětín – Rabštejn nad Střelou, inv. č. 761, kniha č. 545, nefol.

Kolisavá kvalita ale doprovází celou sbírku. Autory hodnotnějších bitevních scén (obr. 82), zátiší (obr. 83), stejně jako nemnoha dalších námětů (obr. 84), neznáme. Spadají do oné propasti bez pramenů a o jejich akvizici nevíme nic. Z anonymity vystupuje jen téměř neznámý portrétista Josef Antonín Beisch.¹³⁹ Jeho signaturu najdeme na podobiznách Marie Gabriely a jejích dcer, Marie Anny a Marie Josefy. Stejnému štětcí lze připisat i dalších osm oválů, které jsou evidovány jako portréty neznámých šlechticů.¹⁴⁰ Není však pochyb o tom, že reprezentují především příslušníky početné císařské rodiny. I těch bylo původně třináct a visely v prvním hostinském pokoji (obr. 85, 86).

Chceme-li v krátkosti zhodnotit složení obrazové sbírky, byl jejím těžištěm portrét. Zaujetí pro tento žánr je pro celé 18. století doslova symptomatické. Své místo měly i zátiší a krajiny. V menší míře se setkáváme s historickými, mytologickými a náboženskými motivy. Vesměs šlo ale jen o ukázky snadněji dostupné středoevropské produkce. Jak dokazují podobizny panovnické rodiny, neostýchala se Lažanská pořizovat levnější malby, zachytávající jen hrubou podobu portrétovaného. Uvedený zlozvyk však nebyl v tehdejších dobách výjimkou. Kvalitativně různé kopie byly součástí uměleckých galerií napříč sběratelským spektrem.¹⁴¹ V Manětíně ovšem zcela postrádáme plátna vzdálenější provenience, italských, francouzských i anglických tvůrců, jež by kolekci vtiskla punc jedinečnosti. Ač nelze, vzhledem k velikému počtu děl, upřít Marii Gabriele jisté sběratelské tendence, nemůžeme v jejím případě mluvit o hlubokém, ale pouze povrchním zaujetí pro výtvarné umění. Výzdoba stěn plnila více zprostředkovatelskou a dekorativní funkci a její charakter byl dost odlišný od sbírek dědečka i bratrance.

I přesto zůstává manětínská kolekce zajímavou sondou do života barokního aristokrata. Budeme-li například nahlížet na obrazové vybavení v duchu sebereflexe šlechty ve výzdobě svých rezidencí podle Jiřího Kubeše,¹⁴² zjistíme, že kněžna volila téma glorifikace vlastního rodu. Zejména jídelna a velký sál sloužily jako sofistikované pomůcky společenské komunikace, kde se divák dozvěděl mnohé o struktuře jejího sociálního kapitálu. Jinde populární program oslavující rod Habsburků nenašel v Manětíně uplatnění. Spíš se zdá, že císařská rodina získala místo v hostinském pokoji více z povinnosti, než z oddanosti. Poněkud zvláštní přístup bývalé dvorní dámy císařovny, jež strávila na vídeňském dvoře řadu let a jeho pompézní prostředí se snažila napodobit.

¹³⁹ K osobnosti malíře J. A. Beische viz THIEME – BECKER III, s. 212. Item TOMAN 1993–1994, s. 48.

¹⁴⁰ NPÚ ÚPS v Českých Budějovicích, zámek Manětín, inv. č. MA 258, MA 273 a MA 274. Dva z devíti dochovaných oválů jsou dnes ve sbírkách MHMP, inv. č. 2331 a 2332.

¹⁴¹ Viz SLAVÍČEK 1993, s. 98–99.

¹⁴² KUBEŠ 2005.

Bez ohledu na zvolený program výzdoby domu stála Lažanskou reprezentace před poddanými i příbuznými opravdu dost peněz. Pomalu a jistě proto opustíme manětínský zámek a povídání o Marii Gabriele uzavřeme neslavným finančním epilogem. Od textu zaplněného penězi, bohatstvím a přepychem se tak konečně dostáváme k dluhům, věřitelům a strachu z exekucí. Děsům, které ovládaly mysl mnohých aristokratů.

Připomeňme si, že ještě po roce 1738 nechala Lažanská na strop hlavního schodiště zámku namalovat ideální podobu sídla. Počítala tedy s jeho dokončením v původní podobě. Její velkolepé plány tedy jen zesílily poté, co získala titul říšské kněžny. Milan Pavlík navíc upozornil na záměr vybudovat v hlavní ose sídla hrobku s věčným plamenem, tedy jakousi obdobu šporkovského areálu v Kuksu (okr. Trutnov).¹⁴³ S touto skutečností souvisí také objev Pavla Preisse, že Marie Gabriela se roku 1743 vážně pokusila založit v Manětíně klášter. O kněžninu přízeň se tehdy ucházeli piaristé a kapucíni, přičemž právě kapucínské donace často plnily funkci funerálních chrámů. Z neznámých důvodů se jí ale nakonec nepodařilo přivést do města ani jeden církevní řád.¹⁴⁴

Dnes už nepochybujeme o tom, že za neúspěchem stály dluhy, bránící patronce dostát svým kolátorským povinnostem. Už nekvalitní a spíše řemeslné provedení fresky na schodišti naznačilo, že novopečená abatyše si začíná utahovat opasek. To se potvrdilo i zastavením stavby zámku a změnou projektu teras na náměstí. V letech 1750–1753 se v účtech poprvé objevují poplatky za vklady moratorií do desk zemských.¹⁴⁵

Již při zmínce o prodeji Manětína Marii Gabriele v roce 1711 jsme psali o tom, že šlo o čistě formální transakci, vyvolanou potřebou manžela Václava Josefa vzdorovat dluhům. V době jeho smrti čítaly závazky závratných tři sta sedmdesáti tři tisíc pět set zlatých. Většinu z nich ale nenadělal sám. Část převzal už při koupi panství Chříč a další břemena přijal během dědického vyrovnání po strýci Karlu Jiřím Michnovi z Vacínova.¹⁴⁶ Při tak vysokém zadlužení mu reálně hrozila nucená správa, či konkurz. Bylo tedy nasnadě, aby alespoň nějaký majetek zůstal netknutý. Mezi manžely proto došlo k uzavření fiktivní kupní smlouvy, jež by jim v těžkých časech zachránila střechu nad hlavou. Tomu by odpovídal fakt, že Lažanský nedostal za Manětín nikdy zapláceno a jeho žena smlouvu ve spěchu intabulovala do desk zemských až po Václavově skonu.¹⁴⁷

¹⁴³ PAVLÍK 1969, s. 83. Item NAŇKOVÁ, 1980, s. 27.

¹⁴⁴ PREISS 1997, s. 71.

¹⁴⁵ SOA Plzeň, fond velkostatek Manětín – Rabštejn nad Střelou, inv. č. 547 a 548, knihy 763 a 764, nefol.

¹⁴⁶ Například v dohodě z roku 1711, mezi Michnovou vdovou Ludmilou, rozenou z Kolowrat a Václavem Josefem, se Lažanský zavázal uhradit dluhy ve výši čtyřiceti jedna tisíc devíti set zlatých. Viz SOA Plzeň, fond Rodinný archiv Lažanských z Bukové, Chyše, inv. č. 11.

¹⁴⁷ K intabulaci došlo 27. března 1715. Viz NA, fond Desky zemské, Desky zemské větší č. 491, fol. K 7.

Co se skutečně odehrávalo na pozadí těchto spekulací, se asi nedozvíme. Nečekaná smrt jednoho z protagonistů zřejmě zamíchala kartami jinak, než očekávali. Marie Gabriela musela převzít na Manětín dluhy za sto třicet tisíc zlatých. Zbylá suma dvě stě čtyřicet tři tisíc vyčkávala na chvíli, kdy se oba synové ujmou svých podílů.

Vzhledem k nákladnému životnímu stylu se Lažanské moc nedařilo dluhy umozňovat. K její obhajobě ale musíme dodat, že je ani nezvýšila a dokonce se jí v roce 1727 podařilo rozšířit sirotčí statky o Šípy (okr. Rakovník) a Drahonice (okr. Louny).¹⁴⁸ Často zmíněné partikulární knihy jsou důkazem toho, jak dokázala velmi obratně bilancovat nad propastí exekuce. Úroky platila včas a vypovězený úvěr obratem nahradila novým. Zkrátka a dobře, když se v roce 1732 dělila pozůstalost Václava Josefa mezi syny, čítaly otcovské dluhy necelých dvě stě šedesát tisíc, což bylo pouze o pět set zlatých více. Jak se ale brzy ukázalo, krize rodinných financí tím nebyla zdaleka zažehnána.

Starší Maxmilián Václav se ujal drobnějších statků v Loketském kraji, Struhařů, Lubence, Drahonic a Řepan. Mladšímu Karlu připadla Chříč společně se Všesulovem, Čistou a Šípy. Na rozdíl od Maxmiliána, který získal malé statky i dluhy, převzal Karel velké panství a řadu pohledávek.¹⁴⁹ Snad právě proto došlo roku 1733 k dalšímu přesunu majetku v rámci rodiny, když Marie Gabriela tuto část i s dluhy odkoupila.¹⁵⁰

Zřejmě tím zachránila mladšího syna od možné krídy. Zadlužení ve výši šedesáti procent bylo neúnosné. Sama ale dál pokračovala v osvědčené úvěrové politice a spřádala plány na dostavbu manětínského rezidence. Pokud bychom ale chtěli přisoudit Lažanské roli zachránkyně rodinného majetku, pak v konečném důsledku nevystoupila z bludiště věřitelů jako vítěz. Když 21. července 1758 vydechla v Manětíně naposledy, sahaly její dluhy do výše necelého půl milionu zlatých.¹⁵¹ Možná se jí ale přeci jen podařila malá lest. Svým univerzálním dědicem totiž stanovila nejen své děti, ale i Ústav šlechtičen U sv. Andělů v Praze. Poté, co vyšla najevo kněžnina finanční situace, se ale nikomu do převzetí dědictví nechtělo. Tehdy už jediný syn Maxmilián Václav proto využil

¹⁴⁸ Ke koupi Šípů viz NA, fond Desky zemské, Desky zemské větší č. 500, fol. D 25. Ke koupi Drahonic viz SOA Plzeň, fond Rodinný archiv Lažanských z Bukové, Chyše, inv. č. 17.

¹⁴⁹ Podle narovnání bylo dědictví vyčísleno na pět set šedesát tisíc zlatých, z toho přibližně polovinu tvořily dluhy. Po odečtení závazků mělo každému z bratrů připadnout sto padesát tisíc čistého. Mladší získal Chříč a okolní statky v ceně tří set sedmdesáti jeden tisíc. Vzhledem k 60 % zadlužení mu ale zbylo právě oněch sto padesát tisíc florinů. Starší bratr dopadl lépe. Na drobný majetek na Loketsku a v Praze, ve výši sto osmdesát osm tisíc zlatých rýnských, musel převzít dluhy za třicet osm tisíc. Jeho zadlužení bylo tedy pouhých 20 %. Srov. NA, fond Desky zemské, Desky zemské větší č. 200, fol. C 10.

¹⁵⁰ NA, fond Desky zemské, Desky zemské větší č. 504, fol. C 12.

¹⁵¹ Prostý součet pohledávek ze zápisů v deskách zemských z let 1758 a 1764 čítá celkem čtyři sta čtyřicet dva tisíc osm set dva zlatých a zřejmě nebyl konečný. Viz SOA Plzeň, fond Rodinný archiv Lažanských – Manětín, inv. č. 55. Item NA, fond Desky zemské, Desky zemské větší č. 595, fol. L 29.

historického předkupního práva na Manětín a po dohodě s mnoha věřiteli se jej ujal výměnou za převzetí části pohledávek.¹⁵² Spory se dále vedly jen o Chříč s příslušenstvím, na níž vážla zbývající částka. Horký brambor nakonec zůstal v rukách ústavu šlechticů. Roku 1764 byla uzavřena dohoda, podle níž převzala tato nadace panství a pohledávky ve výši sedmdesáti procent ceny statku a potomky Marie Gabriely vyplatila.¹⁵³

Ve spojitosti s posledním pořízením musíme taktéž upozornit na to, že vybavení zámku tehdy utrpělo tři citelné ztráty. Z Manětína totiž zmizela sbírka čínského porcelánu, kterou Lažanská odkázala vdově po bratranci Františku Josefu Černínovi, Isabelle Marii, rozené z Merode-Westerloo, své „*všestranné a nejlepší přítelkyni, jako malé poděkování*“. Druhou ranou byl dar sedmi obrazů černínských předků z velkého sálu současné hlavě rodu, Prokopu Vojtěchovi. Zkrátka nepřišel ani ústav šlechticů. Podle závěti náležel příští představené kněžnině zlatý jídelní servis s černínským erbem, včetně zlatých příborů. Naštěstí úbytek mobiliáře tím bezmála na jedno století ustal.¹⁵⁴

S odchodem této velké osobnosti ze scény nastává pomalý a jistý úpadek panství jako kulturního ohniska severního Plzeňska. Na vině byly celkem tři faktory. Především byla v první polovině 18. století dostavěna a vybavena většina patronátních kostelů, jejichž výzdoba dlouhodobě zaměstnávala místní uměleckou komunitu. Druhým důvodem byla změna společenských poměrů. Třetí a nejzávažnější příčinou byly peníze, jimž se synovi Maxmiliánu Václavovi kvůli splácení dluhů skutečně nedostávalo.

Marie Gabriela se samozřejmě snažila připravit své děti do života tím nejlepším způsobem. Oba její chlapi nejprve studovali v Praze.¹⁵⁵ Stejně jako ostatní dospívající kavalíři absolvovali i oni velkou cestu, která je zavedla do Nizozemí, Francie i Itálie.¹⁵⁶ Kvůli finančnímu úpadku ale nemohla zabránit přirozenému poklesu jejich sociálního kapitálu, což se záhy odrazilo v kariéře i osobním životě. Typickým příkladem je mladší Karel Josef, jehož kmotrem při křtu se stal samotný římský císař Karel VI.¹⁵⁷ Z počátku

¹⁵² Ve smlouvě, uzavřené s velkým počtem věřitelů, se Maxmilián Václav zavázal výměnou za Manětínské panství uhradit matčiny dluhy dvě stě pět set zlatých. Hypotéka vážla na jeho statcích Rabštejn nad Střelou, Lubenec a Struhaře. Viz SOA Plzeň, fond Rodinný archiv Lažanských – Manětín, inv. č. 55.

¹⁵³ NA, fond Desky zemské, Desky zemské větší č. 595, fol. L 29.

¹⁵⁴ Ibidem, Desky zemské větší č. 376, fol. D 19.

¹⁵⁵ Vyplývá to z dopisu Marie Gabriely z 12. října 1725, adresovaném Františku Josefu Černínovi, kdy jej spravuje o tom, že chlapi budou v Praze studovat ve škole v Králově dvoře. Viz SOA Třeboň, fond Cizí rody Jindřichův Hradec, karta 35, fol. 226–227.

¹⁵⁶ Cesta probíhala od podzimu 1729 do listopadu 1731 a vedla přes lotrinský Pont-à-Mousson, Mety, Trevír, Bonn, Severní Nizozemí, Ostende, Calais, Dover, Londýn, Brusel, Paříž, Milán, Benátky, Loreto, Řím, Neapol, Florencii, Innsbruck a Mnichov. Z cestovní instrukce, uchované v černínském archivu, navíc vysvětluje, že cestu zaplatil František Josef Černín. Viz KUBEŠ 2013, s. 375.

¹⁵⁷ SOA Plzeň, fond Sběrka matrik západních Čech, farnost Karlovy Vary, matrika narozených 1689–1742, sign. Karlovy Vary 004, fol. 179.

byl tento Habsburkův kmotřenec předurčen vojensko-církevní dráze. Již v roce 1721 je přijat mezi profesní rytíře Řádu maltézských rytířů.¹⁵⁸ Sen o budoucí kariéře se ale rozplyne v létě 1733, kdy od něj matka kupuje Chříč. Karel Josef zanedlouho žádá o dispens, odchází z řádu a přes všechny nastalé komplikace se žení. Chybí mu však odpovídající zajištění a nedaří se mu obsadit žádný placený úřad. V listopadu 1750 zemře bez statků, dětí a k tomu v ústraní na tchánových panstvích na jižním Plzeňsku.¹⁵⁹

Petra Vokáčová ve své disertační práci prokázala, že pro kariérní úspěch využívali barokní aristokraté jednoduchého a generacemi ověřeného schématu. Zdůrazňovaly význam vlastního rodu a zásluhy předků ve vztahu k panovníckému domu, dále osobní příspěvek k proslavení vládce i jeho říše a v neposlední řadě majetkové poměry odpovídající prestiži žádaného úřadu.¹⁶⁰ Z tohoto úhlu pohledu mohl starší syn Marie Gabriely, Maxmilián Václav, nabídnout jen dobré jméno rodiny. Jako dědic pár statků si nemohl vyskakovat. Díky malému zadlužení ale neměl, na rozdíl od Karla Josefa, tolik svázané ruce. Svědomitou prací a dobrým hospodařením se mu nakonec podařilo vyvést rodinu z nejtěžší finanční krize a uchytit se alespoň na nižších postech státní správy.

Krátce poté, co převzal dědictví, začal hledat stavovsky odpovídající manželku. Ani ne rok poté se na zámku Stránov (okr. Mladá Boleslav) v tichosti oženil s Terezií, dcerou zesnulého Rudolfa Josefa hraběte z Lisova.¹⁶¹ Ta mu během příštích dvanácti let porodí deset dětí, z nichž většina přijde na svět ve Struhařích. Na matričních záznamech mladší generace je nejlépe patrná i stagnace sociálního kapitálu. Zatímco dříve přihlíželi šťastným událostem příbuzní z řad Černínů, Lažanských, Martiniců či Althanů,¹⁶² nastává ve třicátých letech obrat. Rodina se straní společnosti, uchyluje se na levnější venkov a u křtů jejich potomstva nacházíme kromě obvyklých žebráků jen poddané.¹⁶³

¹⁵⁸ SOA Plzeň, fond Rodinný archiv Lažanských – Manětín, inv. č. 360.

¹⁵⁹ SOA Plzeň, fond Rodinný archiv Lažanských z Bukové, Chyšce, inv. č. 40.

¹⁶⁰ VOKÁČOVÁ 2014, s. 423.

¹⁶¹ AHMP, fond Sběrka matrik, kostel sv. Martina ve zdi, Praha I – Staré Město, matrika oddaných 1729–1771, sign. MAR O4, fol. tužkou zn. 14. Oddávajícím knězem byl „pouze“ zámecký kaplan, P. Emilian Potůček, svědky byli ženichův přítel, František z Klebelsbergu, a sestra nevěsty, Rosa z Lisova.

¹⁶² Například starší dceři Marie Gabriely, Marii Anně, byla v roce 1713 za kmotru babička Zuzana Renata z Auerspergu, rozená z Martinic, spolu s Adamem Vítem Lažanským a Evou Marií Eleonorou z Althanu, rozenou Lažanskou. Viz SOA Plzeň, fond Sběrka matrik západních Čech, farnost Manětín, matrika narozených 1682–1722, sign. Manětín 02, fol. 385. Kmotrou mladší dcery, Marie Josefy, se stala Marie Josefa z Martinic, rozená ze Šternberka, ve společnosti matčiny sestry Marie Josefy Küniglové, rozené Černínové, a strýce Maxmiliána Quidobalda z Martinic. Viz AHMP, fond Sběrka matrik, kostel sv. Jindřicha, Praha II – Nové Město, matrika narozených 1709–1720, sign. JCH N9, fol. 161 (tužkou zn. 84).

¹⁶³ Viz AHMP, fond Sběrka matrik, kostel sv. Martina ve zdi, Praha I – Staré Město, matrika narozených 1730–1749, sign. MAR N4, fol. tužkou zn. 29, 37 a 52 (menší zn. 26, 34 a 49). Item SOA Litoměřice, fond Sběrka matrik Severočeského kraje, farnost Lubenec, matrika narozených 1709–1762, sign. L 94/2, fol. 176, 200, 213, 230, 239, 249 a 256.

Lažanskému se v roce 1738 naštěstí podaří tento trend částečně zvrátit a získat alespoň post přisedícího komorního a dvorského soudu.¹⁶⁴ V kariéře ale zatím nestoupá. Mnohem více se věnuje hospodaření na statcích. V této sféře je nanejvýš úspěšný a daří se mu vymanit z nejtěžší finanční krize. Roku 1748 sice prodává Drahonice a Řepany, ale jen proto, aby získal potřebnou hotovost na koupi panství Rabštejn nad Střelou (okr. Plzeň-sever).¹⁶⁵ Hypotéka, kterou v budoucnu na statek vloží, mu umožní převzít matčin předlužený Manětín. Brzy poté se dostaví také úspěchy kariérní. Roku 1753 se stává krajským hejtmanem Loketského kraje. Ve funkci prvního krajského úředníka se osvědčil a zůstal v ní nakonec jedenáct let s tím, že v roce 1760 přešel na úřad hejtmana kraje plzeňského.¹⁶⁶ Dlouholetá služba císařskému domu nezůstala bez odezvy a v roce 1765 mu vynesla tu nejvyšší poctu v podobě jmenování skutečným tajným radou.¹⁶⁷

Nenechme se však příliš zmást. Ano, společenská situace rodu se pomalu lepšila. Její finanční zdraví ale kolísalo a nebylo ani z čeho vyplatit věno. Ze sedmi dcer se proto vdala jedna. Zbylé bydlely s rodiči, v ústavech šlechticů, případně šly do kláštera.¹⁶⁸ Ekonomické problémy vyřeší až jediný pozůstalý syn Prokop. Do chvíle, než převezme místo hlavy rodu a uvede tím příští kapitolu této práce, je však zatím daleko.¹⁶⁹

Mezitím přichází do majetku Maxmiliána Václava Rabštejn, jehož centru vévodí na vysokém strmém ostrohu zámek. V době, kdy se stal jeho vlastnictvím, šlo o celkem novou budovu, postavenou po roce 1703 Františkem Karlem hrabětem z Pöttingu. Ten ji roku 1715 prodal Františku Josefovi Černínovi, po jehož smrti musel být statek zpeněžen, vinou bankrotu rodinných financí. Mladý Lažanský jej získal až z ruky vzdálené příbuzné, Anny Barbory Krakovské z Kolowrat, rozené Michnové z Vacínova, jež panství i dům zakoupila v roce 1738 a to včetně veškerého vnitřního vybavení.¹⁷⁰

¹⁶⁴ SOA Plzeň, fond Rodinný archiv Lažanských z Bukové, Chyše, inv. č. 23.

¹⁶⁵ NA, fond Desky zemské, Desky zemské větší č. 586, fol. C 17 a C 20.

¹⁶⁶ Úřad hejtmana vykonával celkem jedenáct let, až do roku 1764. Viz NA, fond Desky zemské, Kalendáře a schematismy, schematismus 1747–1756, kniha č. 25, Svatováclavský titulární kalendář na rok 1753, s. 27. Ibidem, schematismus 1757–1764, kniha č. 26, Svatováclavský titulární kalendář na rok 1759, s. 32. NA, fond Desky zemské, Kalendáře a schematismy, schematismus 1757–1764, kniha č. 26, Svatováclavský titulární kalendář na rok 1757, s. 32. Ibidem, Svatováclavský titulární kalendář na rok 1764, s. 23.

¹⁶⁷ SOA Plzeň, fond Rodinný archiv Lažanských z Bukové, Chyše, inv. č. 24.

¹⁶⁸ Nejstarší Terezie († 1761) zemřela ve dvaceti sedmi letech. O rok mladší Marie Anna († 1800) získala roku 1754 místo v Tereziánském ústavu šlechticů na Pražském hradě. Třetí Ludmila († 1803) žila trvale se svou matkou a po její smrti dožila na zámku v Manětíně. Čtvrtá dcera Gabriela († 1772) se roku 1764 jako jediná vdala za Adalberta Václava hraběte z Klebelsbergu († 1812), potomka sestry své matky, Rosy z Lisova. Josefa († 1785) byla od roku 1769 dámou novoměstského ústavu šlechticů. Místo ve stejné nadaci získala roku 1774 i Johana († 1808). Nejmladší dcera Benigna († 1805) se rozhodla sloužit Bohu a v roce 1764 se stala voršílkou v Praze na Hradčanech pod jménem Marie Gabriela.

¹⁶⁹ Prokop měl staršího bratra Václava, jenž zemřel v roce 1770 poté, co se při pádu z koně bodl vlastním kapesním nožem, a mladšího bratra Adalberta († 1743), který zemřel v necelých dvou měsících.

¹⁷⁰ NA, fond Desky zemské, Desky zemské větší č. 491, fol. J 13 a Desky zemské větší č. 507, fol. A 28.

Jde o trojkřídlou, dvoupatrovou budovu, postavenou na nepravidelném půdorysu východní části původního hradu (obr. 87). Hlavní průčelí, o devíti okenních osách, je orientováno na západ. Velmi jednoduchá fasáda je v nárožích přizdobena kvádrováním, naznačeným v omítce. Patra oddělují kordonové římsy. Obdélníková okna ve zvýšeném přízemí zdobí jen mělce profilovaná ostění s klenáky. Uprostřed se nachází hlavní vstup s dvouramenným schodištěm. Největší důraz je kladen na vysoká obdélná okna prvního poschodí, zvýrazněná profilovanou nadokenní římsou. Čtvercové okenní otvory druhého patra jsou zdobeny postranními konsolovitými pilastry a iluzivně podpírají korunní římsu. Identický způsob výzdoby je použit na fasádách vedlejších křídel s tím rozdílem, že vynechává výraznou, profilovanou nadokenní římsu *piana nobile* (obr. 88).

Jak prozrazuje snímek Stablního katastru z roku 1839, bylo dnes již zcela prosté nádvoří obohaceno o dva atypické, v ose položené, konkávně vyduuté objekty při vstupu do areálu z města (obr. 89). Tato architektura asi zanikla v souvislosti s rušením sousedního hřbitova a rozšiřováním zahrady okolo roku 1845.¹⁷¹ Jinak si dům uchoval původní podobu, a to včetně sálu s freskou v severní části hlavního křídla, oslavující stavebníky Františka Karla z Pöttingu a jeho choť Marii Zuzanu, rozenou ze Žerotína.¹⁷²

V pramenech velkostatku nenajdeme zmínku o stavebních úpravách z této doby a žádné pozdně barokní zásahy nepotvrdil ani stavebně historický průzkum.¹⁷³ Můžeme se proto jen dohadovat, jestli zámek stále vyhovoval nárokům na bydlení a rekonstrukci nepotřeboval, nebo sehrála roli prázdná hraběcí pokladna. Tak či onak Maxmilián Václav, na rozdíl od své matky, patrně nedal během svého života žádný podnět k zásadním architektonickým realizacím. Účastnil se jich pouze nepřímo, jako patron místního kláštera servitů, který chtěl vystavět kostel Panny Marie Sedmibolestné (obr. 90).¹⁷⁴

Finance na stavbu pocházely z klášterních zdrojů a i o tomto svatostánku máme k dispozici řadu studií i archivních rešerší.¹⁷⁵ Byl postaven v sousedství servitského kláštera mezi lety 1766–1769 a nahradil starší dům Boží z počátku 18. století. Autorem projektu byl zřejmě Anselm Lurago, jenž krátce před zahájením prací zemřel. Stavbu tedy řídil blíže nepoznaný pražský stavitel Schmelnik, za přispění plzeňského kolegy Eugena Kondla.¹⁷⁶ Pod jejich vedením vznikl jednolodní chrám, krytý sedlovou střechou a orientovaný zcela záměrně k jihu. Hlavní konvexně tvarované průčelí totiž směřuje k městu

¹⁷¹ BUKAČOVÁ 1997, s. 86–87.

¹⁷² K fresce a jejím námětům viz STECKEROVÁ – VÁCHA 2015, s. 133–135 (autor textu Martin Mádl).

¹⁷³ Srov. NOVOSADOVÁ – HEROUTOVÁ – LÍBAL 1972.

¹⁷⁴ K řádu servitů, včetně jejich kláštera v Rabštejně nad Střelou, viz ČAPSKÁ 2005. Item ČAPSKÁ 2011.

¹⁷⁵ Zejména BUKAČOVÁ 1997. Item EBEL – ANDERLE 1997. Item BIEGEL 2004, s. 136–137.

¹⁷⁶ Blíže k osobnostem Kondela a Luraga viz VLČEK 2004, s. 319 a 379.

a tvoří monumentální dominantu celé aglomerace. Průčelí na vysokém soklu prostupují pilastry. Středová osa je zvýrazněna mělkým rizalitem. V jeho středu je situován vchod, nad nímž je umístěno vysoké, segmentově sklenuté, okno se zalomenou nadokenní římsou. Boční partie průčelí jsou v této výši zdobeny nikami s plastikami světců. Korunní římsu završuje atika s vázami. Středový rizalit prostupuje do hodinové věže, zastřešené cibulovou bání s lucernou. V úrovni atiky je vyvrcholen děleným segmentovým štítem, v jehož středu je umístěna nika se sochou. Boční fasády jsou řešeny jednoduše a akcentují v šířce i hloubce hmotu průčelí, které je širší než loď. Dvojice oken po stranách lodi kopíruje výšku i tvar okenního otvoru nad vchodem, ale bez římsy. Fasády jsou děleny pilastry, poodhalujícími vnitřní členění lodí. Ta je zaklenuta dvěma plackami. Presbytář má bezmála čtvercový půdorys. Prostor za ním již přímo navazuje na klášter.

Z dochovaného latinského diária řeholního domu vysvítá, že Maxmilián Václav nezůstal pouze u role nezúčastněného patrona. Na stavbě se aktivně podílel, když roku 1766 dokončil náčrt schodů od zámku, umocňujících vertikalitu budovy. Hrubou stavbu si poprvé prohlédl 7. dubna 1767 a ve stejné sezoně poskytl dřevo na krov. Práce pokračovaly velmi rychle. Již v neděli 20. září 1767 byla za účasti hraběte a řady dalších hostů svatyně vysvěcena opatem plaského kláštera Fortunátem Hartmanem. Tehdy ale ještě nebyla zdaleka hotová. Například věž byla dostavěna až o dva roky později.¹⁷⁷

Kompletní nebylo v té době ani vnitřní vybavení. Záznamy z archivu zrušených klášterů nám prozrazují, že během sedmdesátých a osmdesátých let přibývaly na oltáře sochy a ozdoby, dokončily se lavice, přibyla chórová přepážka a sakristie získala novou dlažbu i nábytek.¹⁷⁸ Vzhledem k blízkosti k Manětínu i osobnosti patrona je pravděpodobné, že největší podíl na výzdobě měla dílna Václava Ondřeje Herschera. Pískovcové sochy v průčelí, Panny Marie, sv. Juliány Falconieri a sv. Filipa Benizi (obr. 91), ovšem vykazují rozdílné zpracování oproti plastikám v interiéru (obr. 92). I zmíněné prameny jsou bohužel dost skoupé na jména umělců a objednavatelů. Bez podrobnějšího výzkumu můžeme tyto práce jen obtížně klást do užších souvislostí s Herscherem.

Manětínská dílna zde skutečně působila, což víme díky pozdně barokní pískovcové plastice sv. Peregrina Laziosiho, stojící u cesty z Rabštejna do Žihle v lokalitě zvané U Kříže (obr. 93). Jak se dovídáme z legendy, byla vztyčena roku 1761 na místě, kde

¹⁷⁷ NK, Diarium Quinttum Ven: Conventus Matris Dolorosa in Rabenstein Ordinis Servorum B: M: V: ab Anno 1759, Usque ad Annum 1773, Mense Máj Conscriptum a Finitum, sign. VIC 16.

¹⁷⁸ NA, fond Archivy českých klášterů zrušených za Josefa II., inv. č. 2523, sign. RKP 3515; inv. č. 2840, sign. ŘServ Rabštejn fasc. 1, karton 57 (1665–1772); inv. č. 2841, sign. ŘServ Rabštejn fasc. 2, karton 58 (1772–1785) a inv. č. 2842, sign. ŘServ Rabštejn fasc. 3, karton 58 (1707–1768).

si hrabě Lažanský zlomil nohu po pádu z koně. Sochu pak nechal vztyčit jako „ex voto“ za pomoc při uzdravení od světce, pod jehož gesci spadaly i nemoci nohou.¹⁷⁹ Plastika vypovídá o dobrém vztahu majitele panství s klášterem servitů, sv. Peregrin byl totiž jedním z řadových patronů. Zároveň jde o jediné umělecké dílo, jež lze spojit se jménem Maxmiliána Václava na rabštejnském panství. Pokud je nám známo, nezanechal po sobě tento šlechtic památku ani v žádném z nově nabytých patronátních kostelů.¹⁸⁰

Zásadní úpadek umělecké produkce byl samozřejmě nejvíce citelný v Manětíně, který Lažanský převzal po matce v roce 1758. Žádné nové stavby nevznikaly a výzdoba v těch předchozích byla stará jen pár desítek let. I tady se mladší z Herscherů vepsal jen několika díly. V roce 1760 sochou sv. Otýlie a o sedm let později sv. Vojtěcha (obr. 94), zaplaceným Maxmiliánem Václavem.¹⁸¹ Šlo vlastně o jedinou známou mecenášskou aktivitu hraběte na tomto panství. V létě 1769 totiž Manětín prodal svojí manželce Terezii. Ta u Václava Ondřeje Herschera objednala pouze jedinou sochu, Archanděla Michaela, čímž završila vývoj pozdně barokní sochařské plastiky na severním Plzeňsku.¹⁸²

Nad pozadím celé transakce můžeme opět pouze spekulovat. Nebyla totiž nikdy intabulována do desk zemských a o prodeji víme jen díky zmínce v další kupní smlouvě. Když Lažanský v listopadu 1776 zemřel, uzavřela vdova s jeho dědicem, synem Prokopem, smlouvu podruhé.¹⁸³ Až příliš nápadně to připomíná situaci z roku 1711. Na rozdíl od tchyně Marie Gabriely však s příchodem Terezie do Manětína nenastává období dalšího rozvoje. Zámku ani panství se majetkový převod zjevně nedotkl.¹⁸⁴ Nová majitelka využívala Manětín k občasnému bydlení a ani jeho interiéry příliš nezměnila.

Vyplývá to z inventáře, zhotoveného po Tereziině smrti v roce 1785.¹⁸⁵ Orientace v jeho řádcích je komplikovaná. Místnosti jsou označeny pouze čísly. Jejich funkci lze odhadnout jen podle vybavení. Nemůžeme jej proto jednoduše porovnat se starším soupisem z roku 1749. Na druhou stranu, úředník se při soupisu soustředil kromě nábytku na obsah skříněk v kuchyni a zevrubný popis dveří i oken. Díky tomu víme, že hraběnka Lažanská používala ke stolování holičskou fajáns, jež se zachovala dodnes (obr. 95).¹⁸⁶

¹⁷⁹ BUKAČOVÁ – FÁK 2006, s. 162. Item BUKAČOVÁ 1997, s. 33.

¹⁸⁰ Společně s koupí panství Rabštejn nad Střelou přešly pod patronát Maxmiliána Václava Lažanského také povinnosti se sedmi svatostánky pod společnou rabštejnskou farou. Šlo o klášterní kostel P. Marie Sedmibolestné, zaniklý farní chrám sv. Matouše v Rabštejně a filiálky Narození P. Marie ve Stvolnech, Povýšení sv. Kříže v Tisu u Blatna, sv. Jakuba Většího v Močidleci a sv. Petra a Pavla ve Vísce.

¹⁸¹ BUKAČOVÁ – FÁK 2006, s. 116 a 121. Item BUKAČOVÁ 1997, s. 33.

¹⁸² BUKAČOVÁ – FÁK 2008, s. 79. Item BUKAČOVÁ 1997, s. 33.

¹⁸³ NA, fond Desky zemské, Desky zemské větší č. 602, fol. B 16.

¹⁸⁴ Srov. EBEL – PAVLÍK 1990, s. 27.

¹⁸⁵ NA, fond Zemský soud Praha, sign. VII A 61, karton 1433.

¹⁸⁶ NPÚ ÚPS v Českých Budějovicích, zámek Manětín, inv. č. MA 182–183, MA 552–592 a MA 594–621.

Mezi nádobím tehdy nechyběl ani modrobílý porcelánový servis, malovaný drážďanský (míšeňský) a vídeňský porcelán. Některé pokoje prvního patra byly zatemňovány vnitřními okenicemi s malovanými groteskami, snad ještě z dob hraběnčiny tchyně. Všechno ostatní ale zůstalo de facto při starém. V pokojích stále visela starší, červeně štafirovaná, zlacená svítidla i konzole na porcelán a jejich stěny zdobily desítky obrazů.

Další generace rodu manětínskou sbírku obrazů výrazně nerozšířila, ani nezmenšila. Jestliže za Marie Gabriely bylo v reprezentačních prostorách instalováno sto osmdesát dva výtvarných děl, viselo jich v éře její snachy na stěnách sto devadesát devět. Inventář je skoupý. Jen výjimečně uvádí žánr, nebo konkretizuje osobnosti portrétovaných. Barvy a tvary rámců nás však nenechávají na pochybách, že se jednalo o stále stejné oválné portréty, lovecké náměty a květinová zátiší z původního vybavení. Za nový přírůstek lze považovat jen jedinou podobiznu, Tereziina manžela Maxmiliána Václava Lažanského. Z anonymity ovšem nečekaně vystupuje jeden starší a mimořádně zajímavý soubor jedenácti kontrfektů purkmistra a konšelů Starého Města pražského.

Dnes můžeme na zámku nalézt už jen čtyři exempláře.¹⁸⁷ Jedná se o kvalitní díla z první poloviny 17. věku, jež vzbuzovala pozornost odborníků už na počátku 20. století. Portrét purkmistra Mikuláše Františka Turka z Rosenthalu a Sturmfeldu (obr. 96) byl roku 1938 dokonce prezentován na výstavě Pražské baroko jako práce Karla Škréty.¹⁸⁸ Nedávná revize Škrétova díla ale hypotézu nerozvádí, protože charakter malby se liší. Nejasná je i jejich provenience. Vzhledem k námětu bychom je mohly spojovat s dědicstvím po otci Terezie z Lisova, hejtmanovi Starého Města pražského, jenž byl velkým mecenášem počátku 18. století.¹⁸⁹ Ve skutečnosti ale tvořily součást starší výzdoby zámku. Byly totiž adjustovány do stejných, červeně natřených rámců se zlatými mušlemi a lze je dohledat i ve starším inventáři z roku 1749. Čtyři obrazy „prapředků“, spolu se sedmi jinými „hlavami“, visely v biliáru.¹⁹⁰ Může se proto jednat ještě o pozůstatek větší obrazové sbírky Balbínova uměnímilovného žáka Karla Maxmiliána Lažanského.

¹⁸⁷ NPÚ ÚPS v Českých Budějovicích, zámek Manětín, inv. č. MA 15–18.

¹⁸⁸ VIDROVÁ – SEDLÁČKOVÁ 1938, s. 67, č. k. 43.

¹⁸⁹ Otec Terezie z Lisova, Rudolf Josef, byl znám zejména jako stavebník dnes zaniklého paláce v Praze na Starém Městě, který vyprojektoval a postavil Jana Blažej Santini Aichel. Právě hrabě z Lisova se stal jeho patronem v podnikatelských začátcích a zasloužil se o jeho publicitu, když doporučoval jeho služby přátelům i příbuzným z vyšších kruhů. Blízké vztahy s architektem potvrzuje i přítomnost hraběte u křtu dvou Santiniho dětí. Viz HORYNA 1998, s. 213. Svůj pomník zanechal i na Karlově mostě, kde v roce 1707 nechal vztýčit sochu sv. Anny od Matěje Václava Jäckela. Viz HOJDA 1992, s. 249. V jeho rezidenci bychom proto mohli obrazy s námětem představitelů městské správy Starého Města pražského skutečně očekávat. Více o rodu hrabat z Lisova viz LISOVA – RATAJOVÁ 2002.

¹⁹⁰ Malé portréty se nacházely v Manětíně ještě na přelomu 19. a 20. století, kde jsou zachyceny na fotografiích. Viz NPÚ ÚPS v Českých Budějovicích, zámek Manětín, inv. č. MA 1097b006.

Jak vidíme, v činnosti Terezie z Lisova se plně odráží podivné mezidobí, v němž baroko pomalu ztrácelo dech, ruku v ruce s rozvojem osvícenství a nastupující éra klasicismu opatrně hledala pevnou půdu pod nohama. Velkolepé projekty proto nevznikají a nejsou na ně ani peníze. Během jejího panování v Manětíně vzniká jen jediné umělecké dílo, zmíněná socha Archanděla Michaela. Když roku 1782, tři léta před svou smrtí, Lažanská zafinancovala přestavbu kostela sv. Jakuba Většího v Močidleci u Rabštejna (obr. 97),¹⁹¹ pouze tím uvedená slova potvrdila. Nevýrazná, autorsky prozatím neznámá, jednoduší budova se středovou věží, s fasádou zdobenou lizénami a postranními volutami nad atikou, předznamenala definitivní zánik pobělohorského slohu na Plzeňsku a je pomyslnou poslední tečkou za epochou baroka v rodu Lažanských z Bukové.

Ještě než opustíme dynamické 18. století, neměli bychom opomenout osudy druhé větve Lažanských, spojené s mladším sourozencem Václava Josefa, Adamem Vítem. Víme, že při dělení majetku v roce 1699 zdědil Bratronice, Osek a Mladějovice na Prácheňsku, palác v Praze na Malé Straně a vilu Nebozízek. Navíc se roku 1712, po dohodě s bratrem, ujal i Bernartic na Plzeňsku.¹⁹² Připomeňme také, že i on se dobře oženil. Svatební smlouva, uzavřená 18. září 1704 na falckém dvoře v Düsseldorfu, sice nebyla stvrzena obdobnou plejádou důležitých dvořanů, ale zajistila Marii Kateřině Fuggerové, komornici kurfiřtky Anny Marie Louisy Falcké, důstojný život. Nevěsta dostala věnem pouhých čtyři tisíce zlatých a stejné peníze získala jako obvěnění. Tak jako Marie Gabriela ale obdržela velkorysou částku padesát tisíc, pojištěných na ženichových statcích na Prácheňsku. Adam Vít své nastávající zaručil dalších osm set zlatých roční apanáže a po své smrti jí garantoval vdovské obydlí v malostranském paláci v Praze.¹⁹³

Zdalo se, že Lažanský měl velké společenské ambice. Zpočátku nic nenasvědčovalo tomu, že by trpěl nedostatkem peněz, natož mocných přímluvců. Manželé bydleli v Praze, kde se jim narodilo pět dětí.¹⁹⁴ Kmotrou prvorozené Aloisie se stala sama falcká kurfiřtka a jedním ze svědků byl kurfiřt Jan Vilém.¹⁹⁵ Vše se ale brzy změnilo.

¹⁹¹ Viz TRÄGER 1993, s. 249–250. Item Umělecké památky Čech 2, 1978, s. 417.

¹⁹² NA, fond Desky zemské, Desky zemské větší č. 80, fol. E 17 a Desky zemské větší č. 494, fol. I 24.

¹⁹³ Smlouva byla podepsána matkou Adama Víta, Annou Alžbětou ze Spandko, tetou nevěsty a hofmistryní kurfiřtovy manželky, Klárou Dorotou Fuggerovou, rozenou z Welspergu, sourozenci ženicha, Evou Marií Eleonorou z Althanu, rozenou Lažanskou a Václavem Josefem, dále ženichovou tetou Marií Maxmiliánou ze Sinzendorfu, rozenou Lažanskou, Petrem Mikulášem Strakou z Nedabylic a Václavem Arnoštem Markvartem z Hrádku. Smlouvu ve stejný den potvrdil svými podpisy kurfiřtský pár. Srov. SOA Plzeň, fond Rodinný archiv Lažanských z Bukové, Chyšce, inv. č. 20.

¹⁹⁴ Jako první se narodila dcera Aloisie (*1705), následovali Jan Karel (* 1707), Klára (*1709), Jan Václav (*1710) a Jan Josef (*1712). Viz kapitola genealogická rešerše, probandí 1.4.7.1 – 1.4.7.5.

¹⁹⁵ AHMP, fond Sběrka matrik, kostel sv. Mikuláše, Praha III – Malá Strana, matrika narozených 1688–1713, sign. MIK N6, fol. 302.

Adam Vít totiž nebyl dobrým hospodářem a často utrácel víc, než bylo zdrávo. Ve své době to samozřejmě nebylo neobvyklé, ale na rozdíl od švagrové Marie Gabriely ho dluhy rychle dostihly. Ještě roku 1720 koupil Sedlice (okr. Strakonice).¹⁹⁶ Dva roky předtím ale začala rodina finančně strádat. Lažanský byl nucen odprodat Nebozízek,¹⁹⁷ stejně jako Bernartice (okr. Tachov).¹⁹⁸ V létě 1726 přišel i o Sedlice.¹⁹⁹ Ani těmito kroky se ale nepodařilo zastavit lavinu zadlužení. Zbylý majetek byl nejprve sekvestrovan, a když v roce 1737 hrabě zemřel, byla vyhlášena krída. Došlo k odhadu Bratronic, Mladějovic i Oseku a jen díky vysoké hypotéce, uvázané na manželových statecích, mohla vdova Marie Kateřina dožít na Bratronicích, kde roku 1748 také zemřela.²⁰⁰ Z celého jmění se podařilo zachránit jenom Osek, jenž získala nejstarší dcera Aloisie.²⁰¹

Aloisie byla dokonce třikrát vdaná. Poprvé se stala partnerkou Leopolda Josefa hraběte Künipla z Ehrenburgu, majitele panství Lnáře a též švagra Marie Gabriely Lažanské. Svatba na Svaté Hoře u Příbrami, o níž s náležitou pompou psaly i Pražské poštovské noviny, ale skončila neslavně. Novomanžel zemřel necelé tři měsíce po svatbě.²⁰² Mladá vdova ale netruchlila příliš dlouho a o dva roky později, v roce 1729 se na otcově zámku v Bratronicích veselila podruhé. Jejím nastávajícím se pro tentokrát stal císařský podplukovník František Václav Reiský z Dubnice. Po dvanáctiletém manželství zasáhly do jeho osudů boje Marie Terezie o rakouské dědictví. František Václav zahynul v první slezské válce roku 1741 a Aloisie se stala podruhé vdovou.²⁰³ Dva roky poté se Aloisie vdala potřetí a naposled, tentokrát za majitele zámku Dolní Lukavice, Ferdinanda Maxmiliána hraběte Morzina. Mnohé je spojovalo. Oba například milovali hudbu, tak jako Marie Gabriela. Ve své kapele dokonce angažovali skladatele Josefa Haydna.²⁰⁴

¹⁹⁶ NA, fond Desky zemské, Desky zemské větší č. 496, fol. B 6.

¹⁹⁷ AHMP, fond Sbirka rukopisů, Kniha trhová 24 (1681–1759), sign. 2025, fol. 289.

¹⁹⁸ NA, fond Desky zemské, Desky zemské větší č. 494, fol. I 24.

¹⁹⁹ *Ibidem*, Desky zemské větší č. 499, fol. D 22.

²⁰⁰ K sekvestraci a krídě je k dispozici obsáhlá složka ve Staré Manipulaci. Viz NA, fond Stará manipulace, sign. L 61/6, karta 1422. Některé dokumenty jsou uloženy také v registratuře českého místodržitelství. Viz NA, fond Staré české místodržitelství, sign. 1739/V/e/9a a V/g/20 (sirotci Gfaserovští žádají nazpět dva tisíce zlatých), sign. 1739/VII/e/25 (synové Adama Víta si stěžují klasifikatorní výpověď ve věci krídy), sign. 1740/VII/g/20 (stížnost Marie Kateřiny Fuggerové na administrátora Janovského), sign. 1743/I/d/3 (zamítnutí žádosti Kateřininých synů o pojištění vdovského kapitálu).

²⁰¹ NA, fond Desky zemské, Desky zemské větší č. 241, fol. G 7.

²⁰² Sobotní pražské poštovské noviny. Num. 69. 30. srpna 1727. Svatba se odehrála 25. srpna 1727. Viz SOA Plzeň, fond Sbirka matrik západních Čech, farnost Kasejovice, matrika oddaných 1690–1747, sign. Kasejovice 05, fol. 152. Künipl zemřel 17. listopadu 1727 v Praze. Viz AHMP, fond Sbirka matrik, kostel sv. Tomáše, Praha III – Malá Strana, matrika zemřelých 1677–1740, sign. TO Z1, fol. 257.

²⁰³ Ke svatbě viz AHMP, fond Sbirka matrik, kostel sv. Mikuláše, Praha III – Malá Strana, matrika oddaných 1714–1765, sign. MIK O6N8a, fol. 83. K úmrtí viz NA, fond DOBŘENSKÝ, inv. č. 849.

²⁰⁴ Ke svatbě viz AHMP, fond Sbirka matrik, kostel sv. Mikuláše, Praha III – Malá Strana, matrika oddaných 1714–1765, sign. MIK O6N8a, fol. 128. O osobnosti Josefa Haydna např. KAPSA 2012.

Mnohem klidnější život měl nejmladší bratr Jan Josef, který je zároveň jediným příslušníkem rodiny, jenž si zvolil církevní kariéru. Od roku 1738 byl děkanem v Zákupích (okr. Česká Lípa) a byl to on, kdo měl 15. října 1741 tu čest pohřbít slavnou Annu Marii Františku Toskánskou.²⁰⁵ Pro své důstojenství byl i častým vykonavatelem rodinných obřadů. Roku 1738 oddával na zámku v Horažďovicích sestru Kláru s Janem Kryštofem Čejkou z Olbramovic a později požehnal i poslednímu sňatku Aloisie.²⁰⁶

Svatby byly asi poslední šťastnou událostí v rodině. Smrt Karla VI. a následné války o rakouské dědictví rozdělily Lažanské napůl. Zatímco větev na Manětíně zůstala na správné straně a z konfliktu vyvázla takřka bez úhony, zabloudila bratronická pošlost na stranu Karla Albrechta Bavorského. Nejvýrazněji se to projevilo u dosud nezmíněných bratrů Jana Karla a Jana Václava, do té doby příslušníků císařské armády. Během okupace se stali důstojníky vzdorokrálova vojska a uprchli s nepřítelem do bavorského Friedbergu. Oba byli v nepřítomnosti odsouzeni zvláštním tribunálem ke ztrátě cti, zabavení majetku a trestu smrti. V roce 1745 jim byl trest zmírněn na vyhnanství.²⁰⁷

Domů se ani jeden z bratrů již nikdy nevrátil. Poslední zprávu o obou sourozencích, respektive o Janu Václavovi, máme v roce 1761, kdy sepsal testament ve prospěch manželky Anny Marie, rozené Raßlerové z Gamerschwangu.²⁰⁸ Sága bratronické větve se definitivně uzavřela v roce 1778. V lednu toho roku zemřela v Oseku nejstarší Aloisie Morzinová. V září naposled vydechl v Zákupích nejmladší bratr Jan Josef.

Dramatické osudy této větve, následné změny vlastnictví jejich sídel i přestavby nám neumožňují objasnit její roli v uměleckém prostředí českých zemí. Z odhadu majetku z roku 1729 víme, že domy v Bratronicích, Oseku i Mladějovicích byly v perfektním stavu.²⁰⁹ Stavebně historické průzkumy ale prokázaly pozdně barokní úpravy jen u prvního z nich.²¹⁰ Bohužel, jedinou upomínkou na mecenát této větve je nicotný oltář s erbem Adama Víta a jeho ženy, umístěný v boční kapli kostela Nanebevzetí P. Marie v Jiníně (okr. Strakonice) a postavený v době, kdy vlastnili sedlické panství (obr. 98).²¹¹

²⁰⁵ Viz SOA Litoměřice, fond Sběrka matrik Severočeského kraje, farnost Zákupy, matrika zemřelých 1740–1777, signatura L185/3, fol. 315.

²⁰⁶ Item SOA Plzeň, fond Sběrka matrik západních Čech, farnost Horažďovice, matrika oddaných 1699–1747, sign. Horažďovice 05, fol. 371.

²⁰⁷ LIŠKOVÁ 1956, s. 55, s. 59, pozn. 92, s. 80, pozn. 183 a s. 88.

²⁰⁸ HÖRNER 2008, s. 128.

²⁰⁹ NA, fond Desky zemské, Desky zemské větší č. 163, fol. K15.

²¹⁰ Srov. MUK – MUKOVÁ – CHOTĚBORSKÁ 1994 (Bratronice). Item SVOBODA – ÚLOVEC 2013 (Mladějovice). Pro zámek v Oseku nebyl stavebně historický průzkum prozatím zpracován.

²¹¹ Panství Sedlec mělo dva patronátní, v jádru gotické kostely, sv. Jakuba Většího v Sedlici a Nanebevzetí P. Marie v Jiníně. První z nich byl v letech 1747–1752 nahrazen novostavbou. Viz Umělecké památky Čech 3, 1980, s. 304. Druhý byl pouze zbarokizován. Viz HADRAVOVÁ 2010.

5. (Ne)nápadní vlastenci: mecenát Lažanských v dlouhém 19. století

Konec 18. a začátek 19. století v Evropě se nesl v duchu velké kulturní transformace. Vnímání světa formované katolickým dogmatem bylo za panování Marie Terezie vytlačováno novými osvícenskými proudy. S myšlenkovou revolucí přicházel i odlišný pohled na církev, řízení státu a jednotlivce. Vše vyvrcholilo reformami císaře Josefa II., jehož zásahy do řízení země způsobovaly nelibost, zejména ve vyšších kruzích. Situace nebyla příznivá ani pro výtvarné umění, jemuž šlechta, ať už světská či církevní, udávala směr. Ruku v ruce se střízlivějším názorem na život a bydlení nevznikají téměř žádné nové reprezentativní stavby. Tvůrčí síly baroka se dávno vyčerpaly a malíři, freskaři nebo štukatéři nacházeli jen pozvolna další uplatnění v klasicismu a romantismu.

Jedním z očitých svědků a též iniciátorů uvedených změn byl Prokop I. Lažanský, kterého lze označit za nejvýznamnějšího příslušníka rodiny v jejích moderních dějinách. Byl pokřtěn 15. září 1740 na zámku Struhaře,¹ krátce před smrtí císaře Karla VI. a nástupem Marie Terezie na český trůn. Z hlediska našeho příběhu tedy přišel na svět symbolicky na začátku nové éry, na jejímž konci stál jiný stát, než jaký znali jeho předci. V čase jeho dospívání otřáslu rodinou pár skandálů. V roce 1745 byli někteří příslušníci mladší bratronicke větve vyhoštěni ze země za zradu. Babička Marie Gabriela naopak připravila svým potomkům nejednu horkou chvíli při jednání s věřiteli. Nebudeme proto daleko od pravdy, když Prokopa označíme za člověka z nestabilních poměrů.

Snad právě tyto zkušenosti z dětství utvářely jeho charakter, projevující se velkým pracovním nasazením, neochvějnou loajalitou k císařskému domu a racionálním přístupem k penězům. Díky vzdělání, ovlivněnému novými filosofickými proudy, z něj vyrostla skutečně osvícenská osobnost, jež se zasloužila o řadu celostátních hospodářských reforem a důležitým způsobem zasáhla i do procesu českého národního obrození.

Po studiu práv v roce 1760 nastoupil jako rada apelačního soudu v Praze.² Po pěti letech služby byl jmenován hejtmanem Berounského kraje a poté Rakovnického kraje.³ Roku 1772 byl přeložen k zemskému soudu v Čechách. V úřadu pracoval jako soudce celkem sedm let. Následně byl povýšen na prezidenta apelačního soudu v daleké Hali-

¹ SOA Litoměřice, fond Sbirka matrik Severočeského kraje, farnost Lubenec, matrika narozených 1709–1762, sign. L 94/2, fol. 213.

² WOITSCHOVÁ 2010, s. 109, č. 371 a 125, č. 37.

³ NA, fond Desky zemské, Kalendáře a schematismy, schematismus 1765–1771, kniha č. 27, Svatováclavský titulární kalendář na rok 1765, s. 29. Ibidem, Nový titulární a hospodářský kalendář na rok 1771, s. 38. Ibidem, schematismus 1765–1771, kniha č. 27, Svatováclavský titulární kalendář na rok 1770, s. 40. Ibidem, Nový titulární a hospodářský kalendář na rok 1771, s. 43.

či.⁴ V létě 1783 se vrátil zpět do Čech. Nejprve usedl do křesla viceprezidenta Českého gubernia, aby byl o šest let později jmenován nejvyšším zemským sudím. V letech 1792–1794 měl tu čest zastávat funkci nejvyššího purkrabího.⁵ S Prahou se ale rozloučil a přestěhoval se do Vídně. Nový císař František II. jej totiž potřeboval u dvora. Stal se vedoucím státní účtárny, a poté ředitelem pro financování armády.⁶ Té nejvyšší pocty se mu ale dostalo roku 1796, kdy se stal nejvyšším českým a prvním rakouským kancléřem.⁷ Ve dvorské kanceláři pracoval šest let, načež byl ustanoven prezidentem nejvyššího soudního úřadu.⁸ V této funkci jej 5. srpna 1804 nečekaně zastihla smrt.⁹

K velké škodě české historiografie se zatím nenašel nikdo, kdo by podrobně zpracoval sondu do života tohoto politika a úředníka. Jedinou výjimkou potvrzující pravidlo je Ivo Cerman, který v knize o šlechtické kultuře 18. století věnuje Lažanskému několik stran. Upozorňuje na roli hraběte v pražském zednářském hnutí, včetně jmenování provinciálním velmistrem.¹⁰ Nezapomíná ani na funkci prezidenta Královské české společnosti nauk, kde podporoval pěstování vědy.¹¹ Zároveň s lítostí konstatuje, že mu strmá úřední kariéra bránila v regulérní vědecké činnosti i ve sblížení se svou zemí.

Jeho oddanost státnímu aparátu, kterou vždy prosazoval, totiž vzbuzovala nejistotu u radikálnější české šlechty. Prokop se po smrti Josefa II. nejprve přidal k opozičnímu stavovskému hnutí a stal se dokonce členem prozatímního zemského výboru, který řešil otázky urbaniální a berní reformy. Odlišný názor na zdanění velkostatků mezi ním a Janem Nepomukem Buquoyem, znevýhodňující šlechtu, ovšem vzbudil jisté podezření, že Lažanský není jako vysoce postavený úředník spolehlivým obráncem stavovských práv. Zdá se ale, že jeho věrnost státní rezoně měla určité hranice a on sám se snažil o kompromis mezi požadavky všech zaujatých stran. Ze zápisů zemského sněmu například vyplývá, že Prokop se cítil být především zastáncem svých poddaných.¹²

Do jaké míry šlo jen o řečnické klišé, použité jako argument k naplňování politických strategií ctižádostivého úředníka, nevíme. Zemsko-vlastenecké postoje hraběte jsou ovšem hmatatelné i v jeho soukromém životě. V jeho službách pracoval Josef Valentin

⁴ Staatshandbuch 1773, s. 558. Item Staatshandbuch 1779, s. 451. Item WOITSCHOVÁ 2010, s. 125, č. 37.

⁵ PALACKÝ 1941, s. 409–411.

⁶ SOA Plzeň, fond Rodinný archiv Lažanských – Manětín, inv. č. 71.

⁷ PALACKÝ 1941, s. 411. Item Staatshandbuch 1802, s. 17.

⁸ Staatshandbuch 1803, s. 27. Item Staatshandbuch 1804, s. 28.

⁹ AHMP, fond Sběrka matrik, kostel sv. Františka, Praha I – Staré Město, matrika zemřelých 1800–1808, sign. FR Z3, fol. 98 (tužkou zn. 100).

¹⁰ Viz CERMAN 2011, s. 163.

¹¹ Ibidem, s. 176–177.

¹² Ibidem, s. 511–515, 519, 522–524 a 526.

Zlobický, od roku 1773 učitel češtiny na Tereziánské vojenské akademii ve Vídni a poté první profesor českého jazyka a literatury na Vídeňské univerzitě. Jednalo se o významného českého vlastence a jednoho z čelných představitelů národního obrození v hlavním městě monarchie. Byl to on, kdo působil jako soukromý učitel české literatury v rodině Prokopa Lažanského a povzbuzoval v jeho dětech vlastenecké smýšlení.¹³

Obrátme ale list a povězte si něco víc o Prokopově sociálním zázemí. Docházelo-li za jeho otce Maxmiliána Václava k citelnému poklesu sociálního kapitálu rodiny, zajistil jeho syn skutečně trvalý návrat na špičku společenského žebříčku. Už roku 1766, tedy na samém začátku kariéry, zakoupil panství a zámek Chyš (okr. Karlovy Vary).¹⁴ Později přibyly další menší statky, vše v sousedství Rabštejna nad Střelou a Manětína.¹⁵ Vytvořil tím rozlehlé majetkové dominium na pomezí Plzeňského a Loketského kraje, které v různých podílech zůstalo v rukou jeho potomků až do konce druhé světové války. Neméně úspěšný byl při umořování dluhů po své uměnímilovné babičce.¹⁶

To ale nebylo vše. Podobně jako před lety dědeček Václav Josef si i Prokop pojistil návrat na výsluní odpovídajícím stavovským sňatkem. Jeho nastávající se roku 1768 stala Valburga Krakowská z Kolowrat, dcera nejvyššího českého sudího Prokopa Kolowrata a jeho druhé ženy Marie Margarety hraběnky z Ogilvy. Díky svojí tetě Rose Příchovské z Příchovic, rozené z Lisova, měl Lažanský i to štěstí být oddán jejím švagrem, dvacátým prvním pražským arcibiskupem Antonínem Petrem Příchovským.¹⁷

S příchodem Kolowratů do rodiny se Prokopovi otevřely nové možnosti, jež výrazně ovlivnily jeho budoucnost. Valburžin starší bratr Jan Karel to dotáhl až na polního maršála a velícího generála v Čechách. Mladší Alois Josef se stal královéhradeckým biskupem, a poté arcibiskupem pražským.¹⁸ Tyto vazby mu jistě usnadnily vstup do dvorské společnosti a dopomohly v kariéře. Vzhledem k tématu práce je pro nás ale zajímavější odpovědět na otázku, jestli tento účastník stavovského opozičního hnutí a prezident české společnosti nauk patřil ke skupině, v jejímž středu začala koncem 18. století krystalizovat myšlenka o založení instituce na podporu výtvarného umění.

¹³ VINTR – PLESKALOVÁ 2004, s. 34, 47 a 58.

¹⁴ SOA Plzeň, fond Rodinný archiv Lažanských z Bukové, Chyš, inv. č. 42

¹⁵ V roce 1789 přikoupil bývalý dvůr plaského kláštera, Kalec (okr. Plzeň-sever). O rok později Drahonice a Řepany (okr. Louny). Viz SOA Plzeň, fond Rodinný archiv Lažanských – Manětín, inv. č. 79. Ibidem, fond Rodinný archiv Lažanských z Bukové, Chyš, inv. č. 45.

¹⁶ Jestliže součet pohledávek v deskách zemských z let 1758 a 1764 čítal asi čtyři sta čtyřicet tisíc zlatých, v roce 1787 byl už „jen“ dvě stě padesát osm tisíc. Za dvacet let se rodu podařilo snížit zadlužení o čtyřicet dva procent. Srov. SOA Plzeň, fond Rodinný archiv Lažanských z Bukové, Chyš, inv. č. 41.

¹⁷ AHMP, fond Sběrka matrik, kostel sv. Mikuláše, Praha III – Malá Strana, matrika oddaných 1714–1771, sign. MIK O6N8a, fol. 225.

¹⁸ K oběma osobnostem viz BORŮVKA – KRÁM – PAVEL 2000, s. 94–95.

Je všeobecně známo, že devastace uměleckých hodnot na konci 18. století výrazně zapůsobila i na českou intelektuální elitu, která vnímala kulturní úpadek dosti nelibě. Několik osobností z řad šlechty a měšťanstva, v čele s Františkem Josefem Šternberkem Manderscheidem, proto vzalo otěže do vlastních rukou a 5. února 1796 založili Společnost vlasteneckých přátel umění.¹⁹ Hraběte Prokopa bychom jistě velmi rádi hledali mezi předními iniciátory. Již dva roky předtím, kdy začal plán vznikat, však odešel do Vídně, aby se ujal vedení hlavní státní účárny. Vývoj v Čechách mohl proto pozorovat už jen zpovzdálí a po jeho jménu bychom mezi zakládajícími členy pátrali nadarmo.

Ke stejnému nezdaru jsme odsouzeni i v případě obrazárny, do níž jednotliví členové zapůjčovali svá umělecká díla. Lažanský nic nezapůjčil, ani nekoupil. Jediný kontakt s novou organizací, jež usilovala o probuzení opravdového vkusu v Čechách, mohl získat přes svou tchyni Marii Margaretu Kolowratovou, rozenou z Ogilvy, která přispěla celkem sedmnácti uměleckými díly ze zámku Březnice (okr. Příbram). Jednalo se o obrazy Uzdravení slepého Tobiáše od Petra Brandla, portrét staršího muže od neznámého nizozemského mistra, podobiznu mladé dívky od následovníka Lucase Cranacha staršího, a cyklus čtrnácti pláten neapolského barokního malíře Salvatora Rosy.²⁰ Tím ale spojení se Společností vlasteneckých přátel umění končí, alespoň pro tuto generaci.

Zdá se, že Prokop I. Lažanský byl doopravdy skromným a spíše racionálně uvažujícím člověkem, který byl pravým opakem Marie Gabriely. Múzami se neobklopoval ani v soukromí a raději se soustředil na práci ve státní správě a hospodářské problémy svých panství. Až na jeho portrét (obr. 99) a pár dalších artefaktů uložených na zámku Manětín, se nám totiž nezachovala žádná podstatná umělecká díla, jež bychom mohli spojit s jeho jménem.²¹ Z torzálně dochované osobní korespondence se dovíme většinou o rodinných a finančních záležitostech.²² Štěstí nemáme ani v případě stavebních aktivit. Zásadních přestaveb se nedočkal ani jedno z jeho sídel, kterých vlastnil v Čechách pět.

¹⁹ K dějinám Společnosti vlasteneckých přátel umění viz SLAVÍČEK 2007, s. 151–168. Item PRAHL 1998. Item VLNAS 1996, s. 23–35. Item HOJDA 1993, s. 311–316. Item BOUZKOVÁ 1991.

²⁰ ANG, fond Společnost vlasteneckých přátel umění, přír. č. AA 1223/1, No. 567–583. Portrét staršího muže a podobizna mladé dívky zůstaly v Národní galerii nepřetržitě od roku 1797. Dnes jsou uloženy pod inv. č. O 8667 a O 8668. Viz. KOTKOVÁ 1999, s. 141, No. 105. Item KOTKOVÁ 2007, s. 45, No. 19. Za dohledání uměleckých děl děkuji PhDr. Olze Kotkové, Ph.D., z Národní galerie v Praze.

²¹ Jde například o černé skříňkové hodiny Antonína Engelbrechta (inv. č. MA 410). V ostatních případech se jedná většinou o kopie rodinných podobizen ze sídla Kolowratů v Březnici, jako v případě Valburgy Lažanské (inv. č. MA 270, originál na Březnici inv. č. BN 1429). Za pomoc s průzkumem fondů zámku Březnice děkuji správci objektu Ing. Robertu Bartákoví.

²² Z korespondence Prokopa I. se zachovalo pouze torzo v podobě několika dopisů, adresovaných synovi Prokopovi II. z let 1798–1801. Srov. SOA Plzeň, fond Rodinný archiv Lažanských – Manětín, inv. č. 85. V chyšském rodinném archivu se kromě několika listin nenachází k osobnosti Prokopa I. žádný relevantní materiál. Srov. SOA Plzeň, fond Rodinný archiv Lažanských z Bukové, Chyše, inv. č. 36–48.

I přesto došlo za Prokopa I. ke dvěma podstatným změnám, které je třeba zmínit. Zatímco po celé 17. a první polovinu 18. století sloužil jako rezidence Manětín, respektive Struhaře a Rabštejn nad Střelou, v druhé části 18. věku převzala jejich úlohu Chyšě, spolu s loveckým zámekem Nový Dvůr. S tím souvisela též změna rodinného pohřebiště. Jestliže od 16. věku byla vyhrazena těmto účelům kaple sv. Kříže v basilice Nanebevzetí P. Marie na Strahově, potažmo chrám sv. Jana Křtitele v Manětíně, bylo na počátku 19. století rozhodnuto ukládat ostatky do kostela Zvěstování P. Marie v Chyši.

První změna vyplývá ze soupisu pozůstalosti zhotoveného po Lažanského smrti roku 1804.²³ Úředníci zemského soudu tehdy sepsali inventář uvedených sídel. Podobně jako v předchozích případech jsou pokoje označeny čísly a pouze výjimečně, například u sálů, je můžeme přesně lokalizovat. I přesto máme možnost dovědět se řadu zajímavých informací o tom, jak jednotlivé domy na počátku 19. století vypadaly.

Manětínský zámek se nacházel v nezměněném stavu. Mnohé apartmány byly vybaveny postelemi pro hosty a okna se pořád dala zastínit vnitřními okenicemi. Zdá se tedy, že za Prokopa nedošlo k žádným stavebním změnám, což ostatně konstatoval i stavebně historický průzkum.²⁴ S čím se ovšem hýbalo, byl mobiliář. Například jídelna, nyní nazývaná malý sál, se přemístila na jiné místo a mezi obrazy jsou k nalezení i nová díla.²⁵ Předchozí soupis z roku 1785 ovšem eviduje v piano nobile celkem sto devadesát devět pláten, kdežto o dvacet let později jich viselo na svém místě sto třicet devět.

Úbytek šedesáti z nich zatím nelze vysvětlit. Kvůli nedokonalým starším popisům se nám zřejmě nepodaří určit, co a z jakých prostor zmizelo. Dle velikosti, tvarů a barev ráků můžeme říci, že v Manětíně zůstala větší část fondů z doby Marie Gabriely Lažanské. Velký sál zdobily tři velkoformátové obrazy od Bentuma. Vedlejšímu menšímu sálu, dříve jídelně, pořád dominoval portrét hraběnky jako abatyše ústavu šlechticů, obklopený menšími oválnými podobiznami i genealogickými stromy. Na zdech jiného pokoje visely ovály příslušníků císařské rodiny a o místo na chodbě nepřišlo ani třináct Dvořákových sloužících. Na první pohled se zdá, že se tu zastavil čas. Dům nebyl modernizován a jeho zařízení spíše ubývalo. Na rozdíl od jiných na tom byl však dobře.

V Rabštejně nad Střelou byla situace diametrálně odlišná. Dříve chloubou hraběcího rodu Pöttingů byla ve špatném stavu. Z devatenácti místností byly dvě neobyvatelné. Dům měl špatná okna i dveře. Jistě nebudeme daleko od pravdy s tvrzením, že rabštejn-

²³ NA, fond Zemský soud Praha, sign. VII A 514, karton 1569.

²⁴ EBEL – PAVLÍK 1990, s. 36 a 97–98.

²⁵ Například dodnes zachovaný portrét pražského arcibiskupa Antonína Petra Příchofského, inv. č. MA 685.

ské panství mělo v té době pro Lažanské čistě hospodářský význam a zdejší sídlo bylo ponecháváno na pospas osudu. Potvrdili to i samotní úředníci, kteří se ani neobtěžovali procházet jej místnost po místnosti a jen vyjmenovali pár kusů mobiliáře.

Pro nás je alespoň zajímavé, že mezi starými zrcadly, stoly a komodami bylo také třicet osm pláten s historickými, loveckými a zvířecími náměty. Měly černé nebo zlaté rámy a jistě patřily k původnímu černínskému vybavení. Mezi historiky panuje přesvědčení, že rabštejnský mobiliář vzal za své po druhé světové válce. Jedním z potenciálních reziduí této kolekce by ale mohla být scéna s ptáky ze sbírek zámku v Manětíně. Dnes druhotně červeně natřený rám nese stopy původní černé polychromie a jeho námět i zpracování rámu s manětínským fondem příliš nekoresponduje (obr. 100).

Některá další díla z opuštěného domu mohla být snad převezena na nedaleký Nový Dvůr (obr. 101). Lovecký zámek se dostal do rukou Lažanských spolu s rabštejnským panstvím v roce 1748 a prozatím jsme o něm ještě nemluvili. Jiří Úlovec spekuluje nad tím, že byl vybudován na konci 17. věku za hrabat z Pöttingu. V době Prokopova otce Maxmiliána Václava získal pozdně barokní vzhled a v éře klasicismu byl jeho stavební vývoj dokončen, když byl rozšířen o dvě křídla při severovýchodním nároží.²⁶

I když prameny v 17. a 18. století mlčí, inventář z roku 1804 domněnky potvrzuje. Dům byl tehdy opravdu jednokřídlý, ve střední části patrový a měl dva vchody. Zahrnoval dvacet dva pokojů, mezi nimi letní sál a kapli. Místnosti byly vytápěny sedmi běžnými kamny, osmi z modré majoliky a sedmi z šedých kachlů. Většinou byly vybaveny postelí, stolem a židlemi a jen pár z nich sloužilo ke společenským účelům.

Úředníci našli budovu v bezvadném stavu. Byla tedy pravidelně užívána k pobytu loveckých výprav. Navíc i přes její sezónní charakter v ní viselo dvacet jedna krajino-maleb a rodinných portrétů. Většina z nich je označována jako staré. Mezi všemi ovšem vynikají dvě velké podobizny císaře a císařovny. Jak se zde ocitly? Podobné, představující Karla VI. a Alžbětu Kristýnu (obr. 102),²⁷ bychom mohly dohledat v manětínských sbírkách. Méně kvalitní a figurativně nezvládnuté práce z 1. třetiny 18. století totiž nejsou uváděny ve starších inventářích. Původní provenienci tedy můžeme hledat v Novém Dvoře, respektive v Rabštejně, odkud mohly být později převezeny. Je nepravděpodobné, že by dvoumetrová plátna byla původně určena do stíněných, svou funkcí spíše rekreačních prostor. Jejich předchozí umístění proto musíme hledat ve větších místnostech. Jako ideální se v tomto případě jeví právě velký sál v Rabštejně nad Střelou.

²⁶ ÚLOVEC 2005, s. 86–89.

²⁷ Jde o inv. č. MA 172 a MA 173.

Podobný osud jako Rabštejn nad Střelou stihl i Struhaře, kde strávili většinu života Prokopovi rodiče a krom něho se zde narodila a vyrůstala většina sourozenců. Staly se obyčejným hospodářským dvorem. Máme proto k dispozici pouze souhrnný popis budovy, v níž úředníci napočítali čtrnáct pokojů. Jeden, nejspíše kaple Všech svatých, byl vymalovaný. O vybavení všech místností ale bohužel vůbec nic nevíme.

To samozřejmě neplatilo pro zámek v Chyši, který byl zinventarizován podrobně. Byl charakterizován jako zčásti kamenná a zčásti cihlová budova polygonálního tvaru. Na severu ji tvořila dvě menší stavení s příkopem. Ze západu uzavírala objekt zeď, navazující na jihozápadě na dvoukřídlý dvoupatrový palác. Z něj šlo z jižní strany sestoupit na terasu se stromy a do květné zahrady. Východní průčelí se skládalo z pěti budov. Na polygonální vnitřní nádvoří se dalo projet jižní bránou s hodinovou věží.

Komplex byl shledán v průměrném stavu. Nacházelo se v něm třicet dva pokojů, z toho jeden sál, jídelna, kaple a dvě místnosti s tapetami. Vytápění zajišťovalo dvacet tři kamen, z nichž jedna byla velká a z modré majoliky a jedna z bílé. Další topná tělesa měla zelenou nebo hnědou barvu. Co nás překvapí je samotné zařízení, které se v podstatě vymyká předpokládaným standardům na vybavení zámeckých interiérů.

Ve velkém sále, jenž byl tehdy opatřen vnitřními dřevěnými okenicemi, stál rýsovací stůl, krabice na klobouky plná závaží, kolovrat, kočárek, dětská ohrádka s postýlkou, dvoje nosítka, pár rámu na nebesa, opodál baldachýn, struhadlo, stojan na paruku a také čtyřicet dva liber starých žíní. Stěny zdobila jen mapa ve zlatém rámu.

Pocit, že se z domu stalo skladiště, naštěstí nemáme v ostatních prostorách. Ani tam ale nenarazíme na větší množství uměleckých děl, na jaké jsme byli doposud zvyklí v Manětíně nebo Novém Dvoře. Například jídelna, jež byla dle všeho naproti schodům v prvním poschodí, byla zařízena jen stolem, židlemi a šenktyšem. O trochu lepší situace byla v sousedním rohovém pokoji, který patrně sloužil jako společenský salon. Vise-lo zde plátno se sv. Maxmiliánem, dvě malby na plechu v černém rámu, drobné mariánské motivy a jeden nezarámovaný portrét. Přilehlé apartmány, určené k ubytování hrabčící rodiny, byly až na jednu jedinou portrétní výjimku docela bez výzdoby.

Nejvíce obrazů, devět, zdobilo kapli, jejíž zasvěcení bohužel neznáme. Vedle dřevěného oltáře s příslušenstvím a čtyř dalších menz, byla vybavena malovaným veraikonem, čtyřmi menšími a dvěma většími plátny v černém rámu, kapucínem (pravděpodobně minoritou sv. Františkem z Assisi) a drobnější malbou P. Marie. Svému účelu ale moc nesloužila. Je paradoxní, že na počátku 19. století se svatostánek liturgicky nevyužíval a sloužil jako skladiště dětského nábytku a dalšího nepotřebného mobiliáře.

Dům byl plný kuriozit i v druhé etáži. Hned v první místnosti stály skříně s proprietami pro tisk knih. Sousední pokoj s knihovnou, psacím stolem, slunečními hodinami a dalšími nástroji vypovídal mnohé o vědeckých zálibách Prokopa I. V tomto patře už ale nenajdeme žádný obraz. V celém zámku tak viselo pouze šestnáct děl.

Pokud shrneme poznatky z inventáře a vzájemně porovnáme technický stav a vybavení jednotlivých domů, lze konstatovat, že za Prokopa I. dosáhla majetková základna Lažanských svého vrcholu, ale úspěch se neprojevil na žádném ze sídel. Například Manětín zůstal více méně v podobě, v jaké jej odráží starší inventáře z let 1748, respektive 1785. Zaznamenali jsme změny funkce některých místností i úbytek obrazové sbírky. To ale nezasáhlo do pozdně barokní podstaty objektu, který byl jinak dobře udržován a využíván k občasným pobytům rodiny. Oproti tomu nemovitosti v Rabštejně nad Střelou a Struhařích se ocitly mimo oblast zájmu majitelů a pomalu chátraly.

Rezidentní funkci skutečně převzala Chyše společně s loveckým zámečkem Nový Dvůr. Odrazilo se to v jejich vybavení. Na rozdíl od Manětína byla v Chyši k dispozici velká příruční knihovna, archiv, sbírka matematických instrumentů i zbraní. Co ale vedlo hraběte k tomuto rozhodnutí? V případě loveckého zámečku byly důvody čistě praktické. Zatímco Rabštejn a Struhaře nedisponovaly zahradou, stál Nový Dvůr umístěn uprostřed rozsáhlých lesů, obklopen sadem. Poskytoval tedy dostatek soukromí i prostoru pro zábavu. Navíc byl díky malým místnostem snadněji vytopitelný a lépe vyhovoval tehdejšími nárokům na bydlení. Další výhodou bylo, že stál de facto uprostřed spojených panství. Byl tedy asi hodinu koňmo z Manětína i Chyše. Naopak Struhaře ležely na samém okraji dominia a byly až příliš stranou od důležitých dopravních tepen.

Také Chyši upřednostnil Prokop před Manětínem z prozaických důvodů. V době, kdy panství pořizoval, žil ještě jeho starší bratr Václav, který měl manětínské dominium zdědit. I později, až do roku 1785, zůstalo soukromým vlastnictvím jeho matky Terezie. On sám v městečku pod Chlumskou horou nevyrostal a neměl k němu tedy žádný bližší vztah, na rozdíl od Chyše, kterou si sám koupil a prožil zde víc než dvacet let.

Bylo to jistě útulné barokní město. Jeho původně středověký hrad byl v 16. století přestavěn na renesanční zámek. Po bitvě na Bílé hoře se stali zdejšími pány Michnové z Vacínova, kteří ve městě obnovili karmelitánský klášter. Po jejich finančním bankrotu přišli do Chyše Krakowští z Kolowrat, z nichž Annu Ludmilu můžeme přirovnat k manětínské Marii Gabriele. S manželem Karlem Jiřím Michnou dokončila stavbu kláštera a kostela P. Marie Sněžné a nad městem nechala postavit nový farní chrám Zvěstování P. Marie. Starý renesanční zámek získal její zásluhou vrcholně barokní podobu a ve všech

stavbách se objevily nové obrazy Petra Brandla. Kolowratové pokračovali v mecenátu i po Ludmilině smrti roku 1718. V létě 1747 ovšem Chyši opouštějí a majitelem se stává Václav Leopold Putz z Breitenbachu. V jeho rukou zdejší město ale nevydrží dlouho a v létě 1766 se panství ujímá Prokop I. Lažanský. Relativně nové sídlo tehdy patrně nepotřebovalo zásadní investice a poskytlo mladému muži dostatek pohodlí.

Jak dům tehdy vypadal, nevíme. Už zmíněný Mauritius Vogt v topografii *Současné království české* z roku 1712 nevěnoval stavbě pozornost. Více jej zaujal farní kostel Zvěstování Panny Marie.²⁸ Ani v sedmdesát let mladší Schallerově topografii nic nového nezjistíme.²⁹ Zdá se, že nešlo o zajímavou budovu, která by oplývala velkými estetickými půvaby. Až Johann Gottfried Sommer ve svém *Království českém* přinesl zcela novou informaci, že za Lažanských byla budova navýšena o druhé poschodí.³⁰ Z výše citovaného inventáře také víme, že druhé poschodí existovalo už v létě 1804.

Teprve pět let po zakoupení Chyše se Lažanští začínají objevovat v místních matrikách. V letech 1771 a 1773 je tu jako kmotra přítomna Prokopova manželka Valburga. O rok později byl svědkem křtu sám Prokop. V Chyši přišli na svět i děti samotných manželů. Roku 1774 se jim zde narodilo páté dítě, zakladatel manětínské linie Jan Nepomuk. Dva roky poté zakladatel rakouské větve Maxmilián. V květnu 1777 Josef, následovaný Marií Annou, Karlem a další dcerou.³¹ V letech 1766–1771, kdy se Lažanští v matrikách nevyskytují, tak mohly probíhat stavební úpravy. Stavebně historický průzkum Vratislava Ryšavého, ale potvrdil, že Chyše je v celé hmotě pozdně gotickou stavbou, jejíž vývoj byl ukončen již v renesanci. Barokní zásahy se soustředily na úpravy kleneb a omítek, což potvrzuje, že Prokop I. do budovy nijak nezasahoval.³²

Lažanský koupil de facto prázdný dům. Bylo by proto logické, kdyby jej vybavil nábytkem a obrazy z ostatních sídel. Šedesát chybějících pláten v Manětíně ale do Chyše nedoputovalo a o jejich dalším osudu nic nevíme. Mobiliář plný technických instrumentů, měřidel a knih nás jen utvrzuje v přesvědčení, že Prokop I. se v soukromí opravdu múzami neobklopoval a jeho myšlení zaměstnávaly přírodní vědy. Navíc klasicismus konce 18. věku dával v aristokratickém interiéru větší přednost minimalismu.

²⁸ „Ist eine Herren-Stadt / und Schloß in Saatzer-Creis auf einer Höhe gelegen / welche auf einer Seiten mit einem Thal / auf der andern mit einem Teich umgeben / hat in der Stadt ein Carmeliter Closter / her-auffen aber eine prächtige neue Mutter-Gottes-Kirchen.“ In VOGT 1712, s. 85, No. 49.

²⁹ SCHALLER – Topographie des Königreichs Böhmen II, 1785, s. 121–125.

³⁰ SOMMER – Das Königreich Böhmen XV, 1847, s. 183–184.

³¹ SOA Plzeň, fond Sbirka matrik západních Čech, farnost Chyše, matrika narozených 1735–1785, sign. Chyše 03, fol. 726, 734 a 736 (svědectví Valburgy a Prokopa I. při křtech) a 748, 759, 767, 772, 779, 785 (křty dětí Lažanských, přičemž tři poslední zemřely v dětském věku).

³² RYŠAVÝ 2002, s. 255–260. Item RYŠAVÝ 1997, s. 43–54.

U pragmatického ducha Prokopa I. ještě chvíli zůstaneme. Musíme ozřejmit souvislost se vznikem nové rodinné hrobky. Od 16. století využívali Lažanští k pohřebním účelům výhradně kapli sv. Kříže v basilice Nanebevzetí P. Marie v Praze na Strahově. Zvyk byl přerušen až v 18. století, kdy se Marie Gabriela Lažanská rozhodla vybudovat novou nekropoli u sv. Jana Křtitele v Manětíně. Až na výjimky byla obě místa využívána souběžně. S generací Gabrieliných vnoučat nastal ale čas zásadních změn.

Jako poslední spočinula do krypty na Strahově roku 1772 Prokopova sestra Gabriela, provdaná z Klebelsbergu.³³ Do manětínské hrobky byl ještě v roce 1776 pochován Prokopův otec, Maxmilián Václav.³⁴ Další vývoj ovlivnil Josef II. zákazem pohřbívání v kostelích.³⁵ Nařízení ještě unikla Prokopova matka, jež byla 9. května 1785 na vlastní žádost uložena jinam, a to naproti svému pražskému paláci v kostele sv. Jiljí.³⁶

Od té doby neexistovalo centrální pohřebiště a Lažanští byly pochovávány na různých místech. Když 1. prosince 1794 zemřela ve Vídni Prokopova první žena Valburga, byla pohřbena na tamním hřbitově Matzleinsdorf.³⁷ Sám Prokop jako správný osvícenec neusiloval o hrob vůbec. V závěti prohlásil, že chce být pochován v místě, kde vydechne naposled a bez jakýchkoliv okázalostí.³⁸ To ovšem neodpovídalo představám jeho synů o důstojném místě posledního odpočinku. Následovali proto dobový trend v budování rodinných mauzoleí na vlastních panstvích a tělo Prokopa I. uložili v Chyši.

Dopomohl jim k tomu sám Josef II. a jeho reformy. Když byl v roce 1786 zrušen tamní klášter obutých karmelitánů, stal se patronátní kostel Zvěstování P. Marie hřbitovním a jeho funkci převzal klášterní dům Boží. Pozdější svolení ke zřizování soukromých pohřebišť otevřelo cestu k tomu, aby se z chrámu, zvaného na Špičáku, stala nová rodinná hrobka, do níž byl roku 1804 Prokop I. uložen symbolicky jako první.³⁹

Bez ohledu na střízlivý postoj k reprezentaci nelze Lažanskému upřít velké zásluhy na společenském vzestupu rodiny. Na rozdíl od starších a vznešenějších předků, rezonovalo jeho jméno ve všech rodokmenech mladších generací rodu a otevíralo dveře k nejednomu úřadu. Lví podíl na tom měla i Prokopova druhá žena Ulrika z Falkenhay-

³³ Zemřela při porodu své dcerky Marie Anny. Viz AHMP, fond Sběrka matrik, kostel sv. Vojtěcha, Praha II – Nové Město, matrika zemřelých 1771–1784, sign. VOZ4, fol. 24.

³⁴ SOA Plzeň, fond Sběrka matrik západních Čech, farnost Manětín, matrika zemřelých 1752–1793, sign. Manětín 06, fol. 84.

³⁵ K problematice viz TINKOVÁ 2011. Item PETRASOVÁ 2001. Item VLNAS 2001.

³⁶ AHMP, fond Sběrka matrik, kostel sv. Jiljí, Praha I – Staré Město, matrika zemřelých 1775–1799, sign. JIL Z4, pag. 84 (tužkou zn. 79).

³⁷ DAW, Pfarre St. Augustin, Wien, Augustinerkirche, Sterbebuch 1783–1795, sign. 03-01, 2, 3, fol. 86.

³⁸ SOA Plzeň, fond Rodinný archiv Lažanských – Manětín, inv. č. 73.

³⁹ SOA Plzeň, fond Sběrka matrik západních Čech, farnost Chyše, matrika zemřelých 1794–1855, sign. Chyše 11, fol. 20.

nu, s níž se oženil v roce 1799,⁴⁰ a která je pro změnu nejvýznamnější ženskou představitelkou rodu v jeho moderních dějinách. Prosadila se na císařském dvoře až po manželově smrti. V letech 1808–1810 byla nejvyšší hofmistryní arcivévodkyně Marie Louisy, pozdější manželky císaře Napoleona a svou schovanku doprovázela i do Paříže.⁴¹ Další sedm roků pečovala jako hofmistryně o nastávající portugalskou královnu a brazilskou císařovnu Marii Leopoldinu. Mezi lety 1817–1852 zastávala nejvyšší a nejdůležitější ženský post u císařského dvora, a to jako hofmistryně císařovny, posléze císařovny vdovy Karoliny Augusty Bavorské, čtvrté a poslední manželky Františka I.⁴²

Životní osudy přímé účastnice vídeňského kongresu, svatby Napoleona I., a mnoha dalších událostí habsburského dvora by si také zasloužily samostatné monografické zpracování. Tak jako u Prokopa I. se i u jeho druhé ženy potýkáme s citelným nedostatkem pramenů. Je zvláštní, že až na několik portrétů (obr. 103) nebo dopisů po ní, ani po jejím manželovi, v českém kulturním prostředí mnoho nezbylo.⁴³ Hranice Ulričina světa ale končily u bran Hofburgu a proto nebude mít pro tuto práci větší význam.

Podobně na tom byla část Prokopových potomků. Synové Josef, Maxmilián a Antonín I. zakotvili se svými rodinami v jiných částech monarchie a pozbyli vazby ke své zemi. Josefova linie vymřela už roku 1868. Maxmilián a Antonín I. se nejprve oženili se sestrami Trauttmansdorffovými, dědičkami panství Nečtiny u Plzně. Brzy však museli statek prodat a našli nový domov v Rakousku.⁴⁴ Větev Maxmiliána zde žije dodnes. Potomci Antonína I. zůstali ještě chvíli v Čechách. Do dějin ale vstoupil jen syn Antonín II., který to v roce 1864 dotáhl na místodržitelského viceprezidenta v Čechách a později na Moravě.⁴⁵ Tato větev vymřela synem Antonínem III. roku 1885. Její odkaz ale existuje dál. Dvě nejmladší z osmi svobodných dcer Antonína I., Barbora a Adelaida, koupily roku 1907 statek Teufenbach ve Štýrsku. Krátce před smrtí jej věnovaly místní samosprávě pod podmínkou, že zámek s panstvím bude sloužit dětem, chudým a nemocným. Nadace „Die Stiftung der Gräfinnen Lazansky“ naplňuje jejich odkaz i dnes.⁴⁶

⁴⁰ DAW, Dompfarre St. Stephan, Wien, Trauungsbuch 1796–1800, sign. 02-079, fol. 326.

⁴¹ Srov. BONAPARTE – MADELIN 1935 (1810–1814), s. XXXII, 3, 87 a násl.

⁴² Staatshandbuch 1808, s. 126. Ítem Staatshandbuch 1811, s. 138. Ítem Staatshandbuch 1817, s. 142.

⁴³ Jeden akvarelový portrét Ulriky Lažanské, rozené z Falkenhaynu, od Jean Baptiste Isabey z roku 1812, se nachází ve sbírce grafiky a kresby Národní galerie v Praze, inv. č. DK 134. Z hraběčiny korespondence se zachovalo několik dopisů nevlastním synům, snachám a vnukovi v rodinném archivu manětínského větve. Viz SOA Plzeň, fond Rodinný archiv Lažanských – Manětín, inv. č. 95, 125, 142, 147 a 162. V rodinném archivu chyšské větve se nezachovaly žádné materiály spojené s její osobou.

⁴⁴ Podrobně o majetkových záležitostech na panství Preitenstein počátkem 19. století viz ŠTĚPÁNEK 2012.

⁴⁵ VYSKOČIL 2011, s. 168–169.

⁴⁶ Viz BRUNNER 1996, s. 387–390. K dějinám mladších větví Lažanských viz genealogická rešerše, probandi 1.4.3.1.6.6. (Maxmilián), 1.4.3.1.6.7. (Josef) a 1.4.3.1.6.11. (Antonín I.).

Vraťme se ale zpět do českých zemí, konkrétně k oběma nejstarším synům, kteří zůstali v Čechách a hospodařili na otcově majetku. Prokop I. neodešel z tohoto světa jako chudšas. Jeho jmění, o které se měli dělit jeho druhá žena, sedm potomků a vnučka, bylo vyčísleno na takřka jeden milion zlatých.⁴⁷ Majiteli českých statků se nakonec stali starší synové Prokop II. a Jan Nepomuk, kteří se roku 1810 vypořádali s ostatními dědici.⁴⁸ Oba nejprve spravovali majetek společně. Po dalších sedmi letech se však rozhodli, že statky rozdělí napůl. Prokop II. získal Chyši a polovinu Rabštejna nad Střelou, včetně Nového Dvora. Jan Nepomuk dostal panství Manětín, přičemž z rabštejnského dominia nabyt díl s městečkem, zámek a dvůr Kalec.⁴⁹ Od té doby existovaly dvě české linie, starší v Chyši a mladší v Manětíně. Na dalších stránkách této práce se tedy budeme věnovat nejprve aktivitám starší větve a teprve poté se zaměříme na tu mladší.

Když se Chyše stala v roce 1817 sídlem Prokopa II., zastával již významný post českého a haličského dvorského kancléře (obr. 104). Šel v otcových stopách. Už v mládí se, evidentně s přispěním otce, etabloval ve službách Františka I. Ve svých dvaceti pěti letech se stal hejtmanem Litoměřického kraje. Přes funkci rady Českého zemského gubernia se roku 1803 dostal jako viceprezident gubernia do Haliče. Po dvou letech, 29. srpna 1805, jej panovník jmenoval moravskoslezským zemským hejtmanem.

Pro teprve třiceti čtyř letého státního úředníka to byla doslova zkouška ohněm. Již 19. listopadu téhož roku obsadilo Brno třicet tisíc francouzských vojáků a 5. prosince byla svedena nešťastná bitva u Slavkova, která Moravu těžce poznamenala. Obdobnému tlaku musel mladý gubernátor čelit 13. července 1809 po bitvě u Wagramu.⁵⁰ Lažanský ale situaci zvládal na výbornou a roku 1812 za své zásluhy dokonce obdržel velkokříž Královského uherského řádu sv. Štěpána, nejvyšší možné civilní vyznamenání v monarchii.⁵¹ Když v roce 1813 hledal František I. nového kancléře do spojené dvorské kanceláře, padla volba na osvědčeného Prokopa II.⁵² Jistě by po vzoru otce dosáhl na funkci nejvyššího kancléře, avšak jeho postup nečekaně zastavila v únoru 1823 smrt.

⁴⁷ Ulrika, rozená z Falkenhaynu, synové Prokop II., Jan Nepomuk, Maxmilián, Josef, dcera Valburga, provdaná z Egeru, dále nezletilý syn Antonín I., dcera Henrieta, později hraběnka z Huyn, a nakonec vnučka Marie Anna, jediné dítě zesnulého syna Václava, pozdější hraběnka Hartmannová z Klarštejna.

⁴⁸ NA, fond Desky zemské – hlavní knihy, inv. č. 24, fol. 141 (Chyše), inv. č. 38, fol. 193 (Drahonice a Řepany), inv. č. 135, fol. 1 (Kalec), inv. č. 151, fol. 197 (Lubeneč a Struhaře), inv. č. 164, fol. 1 (Manětín), inv. č. 222, fol. 1 (Rabštejn nad Střelou).

⁴⁹ SOA Plzeň, fond Rodinný archiv Lažanských z Bukové, Chyše, inv. č. 77.

⁵⁰ V chyšském rodinném archivu se zachovalo několik dopisů Františka I. z Prokopova moravského hejtmanství. Mimo jiné i dopis datovaný 9. července 1809 ve Znojmě, v něm císař udílí pokyny v souvislosti s invazí Francouzů. Viz SOA Plzeň, fond Rodinný archiv Lažanských z Bukové, Chyše, inv. č. 56.

⁵¹ Ibidem, inv. č. 68.

⁵² Obšimně ke kariéře Prokopa II. viz WIESER 1860, s. 76–90.

U Prokopa II. nepadlo jablko daleko od otcova stromu. I on strávil život ve službě císařského domu, přesto byl v zemském smyslu slova Čechem. Víme, že jej učil češtině Josef Valentin Zlobický, významný představitel českého národního obrození v Rakousku. Nemalej vliv na formování jeho osobnosti měl Ignác Cornova, přítel Prokopova otce, který v rodině chvíli pracoval jako vychovatel a byl oběma jeho staršími syny podporován až do smrti.⁵³ Osvícenecko-pokrokové postoje ovlivnily Prokopův život do té míry, že se dokonce nestavovsky oženil. Jeho chotí se stala Terezie z Bretfeldu, dcera trochu méně urozeného rektora Karlo-Ferdinandovy univerzity, později kancléře pražské arcibiskupské konsistoře a Marie Anny Chlumčanské z Přestavlk a Chlumčan.

Bretfeldové byli měšťanskou rodinou. Prokopův tchán se ovšem rychle vypracoval mezi elitu a patřil k předním osobnostem veřejného života v Praze.⁵⁴ Skrze manželku, sestru pražského světícího biskupa a později arcibiskupa, navíc dosáhl maximálního vlivu na dění v hlavním městě. Dokládá to i místo dceřina sňatku v domácí kapli arcibiskupského paláce. Celebrant byl samozřejmě Václav Leopold Chlumčanský.⁵⁵ Prokop si zkrátka vybral dobře. Jistě ale tehdy netušil, že orientace na čistě měšťanské prostředí a s tím spojené kulturní preference budou pro jeho potomky symptomatické.

Vzhledem k nastíněným vazbám hraběte na nejvyšší společenské kruhy monarchie nelze pochybovat o jeho kulturních zájmech. Dohledat konkrétní projevy se nám však daří jen obtížně. Přátelil se sice s některými členy císařského domu.⁵⁶ V roce 1820 byl dokonce jmenován čestným členem Akademie výtvarných umění ve Vídni.⁵⁷ Dva roky poté jako český dvorský kancléř sděloval zemskému guberniu, že císař František odsouhlasil stanovy Společnosti vlasteneckého muzea v Čechách.⁵⁸ V dopisech příbuzným ale kulturní dění moc nereflektuje.⁵⁹ Velmi neklidné období Francouzské revoluce, napoleonských válek i rakouský státní bankrot roku 1811 spíše utvrzují čtenáře v přesvědčení, že neměl příležitosti dokázat, že je potomkem velikých mecenášů 18. století.

⁵³ KUTNAR 1930, s. 331–334. Svému svěřenci také věnoval jedno ze svých literárních děl. Viz CORNOVA 1804. Jedná se o reakci na tehdejší kritiku jezuitského školství, které bylo na přelomu 18. století velmi silná. Cornova dílo pojal jako dopisy Prokopu II. Viz HRUBEŠ – ŠTRAUS 1979.

⁵⁴ K dějinám rodu viz FORT 2015, s. 34–42. Item MAŠEK 2008, s. 110. Item KRASNOPOLSKI 1931.

⁵⁵ Item SOA Plzeň, fond Rodinný archiv Lažanských z Bukové, Chyšce, inv. č. 53

⁵⁶ Dosvědčuje to například dopis třetí ženy Františka I., Marie Ludoviky Rakouské z Este, v němž Prokopovi zaslala pramen vlasů. Viz SOA Plzeň, fond Rodinný archiv Lažanských z Bukové, Chyšce, inv. č. 58.

⁵⁷ Ibidem, inv. č. 74.

⁵⁸ ANM, fond Registratura Národního muzea, sign. A1/49, 1r.

⁵⁹ V rodinném archivu chyšské větve zbylo kromě úředních listin několik dopisů manželce Terezi, dceři Ludmile a jejímu manželovi. Viz SOA Plzeň, fond Rodinný archiv Lažanských z Bukové, Chyšce, inv. č. 83, 173 a 177. V archivu manětínské větve se dochovaly dopisy mladšímu bratrovi Janu Nepomukovi. Jejich obsahem jsou především detaily rozdělení rodinného majetku. Viz SOA Plzeň, fond Rodinný archiv Lažanských – Manětín, inv. č. 96.

Alespoň pro Chyši máme ale k dispozici pár vodítek, díky nimž víme, že interiéry i exteriéry prošly za Prokopa II. jistým vývojem. Poodhalují to dva další inventáře. První souvisí s pozůstalostním řízením po Lažanského smrti. Byl sepsán roku 1823 a zaměřuje se na byt hraběte v prvním podlaží.⁶⁰ Máme z něj přehled o nábytku a barvě i materiálu textilií. Například okna pokrývaly draperie z perkálu, mušelínu. Ve žlutém pokoji byla sedací souprava potažená modrým sukrem. V šedém předpokoji žlutým. V odpočívárně byl divan očalouněn šedým japonským nankinem. Zelená ložnice měla nábytek potažen žlutým sukrem s květinovým vzorem. Nevisely zde obrazy. Úředníci je neuvádějí ani mezi ostatním vybavením. V přízemí zapsali jen Müllerovu mapu Čech, zřejmě tu, jež visela v roce 1804 v sále, biliár, pár hodin a domácí hasicí stříkačku.

Lépe jsme na tom s o rok mladší evidencí, související s revizí mobiliáře správou zámku. Detailně popisuje zařízení reprezentačních i provozních místností ve všech podlažích, včetně jejich funkce.⁶¹ Například pokoj s tehdy zabílenou freskou Petra Brandla a se vstupem do zahrady sloužil jako biliár. V přilehlém sále pořád visela Müllerova mapa Čech. Stály tam i čtyři postele. Zřejmě pro vrchnostenské úředníky obývající sousední pokoje s okny na jihozápad. V severozápadním přístavku byla spíž, kuchyně a prádelna. V severním stáje. Východní křídlo zahrnovalo spíž, vozovnu, studnu, dřevník a sklad uhlí. Panské apartmány byly v prvním a druhém patře a jejich popis začíná kaplí.

Oproti stavu před dvaceti lety nesloužila jako skladiště, ale k liturgickým účelům. Zachovala si i stejný mobiliář, a dokonce přibýly obrazy. Kromě veraikonu a sv. Františka z Assisi tu visely obrazy sv. Apolónie, sv. Václav a sv. Anna. Celkem se v kapli nacházelo dvacet pláten. Skrze přilehlou studenou kuchyni se dalo dostat do místnosti pro personál, kde byl uskladněn vídeňský stolní porcelán. Následovala ložnice, garderooba, téměř prázdná místnost ve věži a konečně reprezentativní pokoje rodiny.

V nich byly postaveny již tehdy vzácné barokní stolní hodiny od Henryho Jonese z Londýna a jiné od Josefa Uhla z Prahy, s pohyblivými figurami. V rohovém pokoji v jihozápadním nároží byla jídelna s velkým stolem a dvaceti čtyřmi židlemi, fortepiano s mosaznými ozdobami nebo další podlahové hodiny z Londýna, tentokrát od Nicholase Lamberta. Kromě kaple to byla jediná místnost v patře, kde byly obrazy, a to arcibiskupa Chlumčanského a hraběte Prokopa I. Lažanského. V druhé etáži následovala řada typizovaných apartmánů, přičemž jen v jednom z nich stály cenné francouzské hodiny od Charlese Le Roy z Paříže a dva blíže neurčené portréty rodových předků.

⁶⁰ NA, fond Zemský soud Praha, sign. VII A 925, karton 1873.

⁶¹ SOA Plzeň, fond Velkostatek Chyš, část 1, odd. III – účetní písemnosti, inv. č. 1026.

Podle luxusních draperií a drahých hodin je patrné, že dům byl vybaven dle tehdejšího vkusu. Dosvědčují to i v inventáři popsané a dochované kusy nábytku s bronzovými ozdobami (obr. 105).⁶² V duchu empíru byla obrazová výzdoba upozaděna a omežila se na pár položek. Jejich kvalitu ale nelze posoudit. Žádné z původních děl se nedochovalo.⁶³ Z té doby se ve fondu nachází jen portréty Bretfeldů. Jsou sice od významné malířky Barbary Krafft Steiner, ale do Chyše se dostaly později jako dědictví.⁶⁴

Stejně jsme na tom s architekturou. Za Prokopova života byl zřejmě přestavěn lovecký zámeček Nový Dvůr. V inventáři z roku 1804 je popisován jako jednotraktový. Mapa Stabilního katastru z roku 1840 ale zaznamenává trojkřídlý objekt (obr. 106). Někdy v 1. třetině 19. století musel být rozšířen o přístavky při severovýchodním nároží. O úpravě, stejně jako v případě zámku, ale nic bližšího nevíme.⁶⁵ Ojedinělým důkazem stavební činnosti českého dvorského kancléře jsou jen dvě plastiky lvů na pilířích hlavní brány zámku v Chyši, které nesou štíty s erby Prokopa II. a jeho ženy (obr. 107). Během několika let, kdy panství vlastnil, tak přeci jen stihl něco změnit. Hlubší zhodnocení jeho činnosti ale nebude možné. Ostatní empírové úpravy totiž vzaly brzy za své.

Iniciátorem změn byl Lažanského stejnojmenný syn, nesoucí v rodinné posloupnosti označení Prokop III. Narodil se 23. února 1798 v Litoměřicích⁶⁶ a jako nejstarší mužský potomek byl připravován na úřední a dvorskou kariéru. Už během studia filosofie a práv byl jmenován panošem u císařského dvora. Roku 1822 se stal císařským komořím a zároveň soudním čekatelem při Moravskoslezském zemském soudu v Brně. Kariéerní plány ale musel záhy přehodnotit. Když se den po svých dvacátých pátých narozeninách stal dědicem otcových statků, objevily se na pořadu dne mladého hraběte zcela jiné starosti, které v roce 1829 vyústily v definitivní odchod ze státní služby.⁶⁷

⁶² Jde o několik kusů klavírů, sekretářů, stolů, postelí a sedacího nábytku. Viz NPÚ ÚPS v Praze, zámek Krásný Dvůr, inv. č. KD 4971, 5012, 5013, 5082, 5083, 5126, 5132, 5133, 5149, 5169, 5975 a 5976. Z hodin byl po válce konfiskován jen stroj Charlese Le Roy, jenž byl roku 1955 převeden na zámek Kynžvart. Viz NPÚ ÚPS v Praze, zámek Kynžvart, inv. č. KY 3147.

⁶³ Například podobizny arcibiskupa Chlumčanského i Prokopa Lažanského, které jsou evidovány v inventáři, dnes neexistují. Dochovaly se jejich kopie. Viz NPÚ ÚPS v Praze, zámek Krásný Dvůr, inv. č. KD 470 a 563. Vybavení kaple bylo rozkradeno po druhé světové válce. Viz RYŠAVÝ 1997, s. 15.

⁶⁴ Jde o obrazy Josefa Františka Bretfelda, jeho druhé manželky a dětí, které malířka vytvořila asi v roce 1799. Pochází zřejmě z rodového paláce v Nerudově ulici v Praze, který dědila Bretfeldova dcera Terezie, vdaná Lažanská. Viz NPÚ ÚPS v Praze, zámek Krásný Dvůr, inv. č. KD 490, 491, 492, 493, 494, 495, 496, 499, 500, 565, 602, 609 a 610 (inv. č. 609, podobizna muže s řádem na prsou, bylo odcizeno v roce 1988). Podobné provenience bude zřejmě i řada dalších obrazů, jako podobizny římských císařů z 18. století (inv. č. KD 467, 507–509 a 559–561), či čtyři alegorické portréty z 2. poloviny 17. století (inv. č. KD 611–614). Více k osobnosti a tvorbě Barbary Krafft Steiner viz KRAFT 2002.

⁶⁵ Viz RYŠAVÝ 1997, s. 7–8. Item RYŠAVÝ 2002, s. 252.

⁶⁶ SOA Litoměřice, fond Sbirka matrik Severočeského kraje, farnost Litoměřice (děkanství), matrika narozených 1795–1800, sign. 98/20, pag. 265.

⁶⁷ SOA Plzeň, fond Rodinný archiv Lažanských z Bukové, Chyše, inv. č. 126–131.

Prokop III. neodešel z veřejného dění docela. Roku 1830 jej císař jmenoval členem Uherského sněmu.⁶⁸ S touto zemí Lažanského spojovaly rodinné vazby už od konce 18. století a trvale zde bydleli i jeho sourozenci.⁶⁹ Mladší sestra Ludmila byla od roku 1819 provdaná za Štěpána Csákyho a žila s ním na panství Budatín u Žiliny.⁷⁰ Bratr Adalbert se roku 1834 oženil s Angelikou, ze slavného rodu Esterházy a našel domov v Bakony-szombathely v komárensko-ostřihomské župě. I z těchto důvodů se Prokop od třicátých let zabýval možností majetek v Čechách prodat a odstěhovat se do Zalitavska natrvalo.⁷¹ Ve čtyřicátých letech však od „uherského záměru“ ustoupil a začal se intenzivněji věnovat správě hospodářství.⁷² Stejně tak přispíval na činnost národních institucí.

Patřil k zakládajícím členům Jednoty ku povzbuzení průmyslu v Čechách. Byl činný v Jednotě pro zvelebení hudby v Čechách, Spolku přátel chrámové hudby, v Muzeu Království českého nebo ve Vlastenecko-hospodářské společnosti.⁷³ Několikrát finančně podpořil Matici českou.⁷⁴ Roku 1859 nalézáme hraběte Lažanského mezi platícími členy Společnosti vlasteneckých přátel umění.⁷⁵ Jeho jméno nakonec nechybí ani v seznamech akcionářů Krasoumné jednoty, jejímž příznivcem byl v letech 1858–1868.⁷⁶

Bohužel, nepatřil k exponovaným představitelům těchto organizací, jako jeho vrs-
tevník a strýc Hanuš z Kolowrat. Nebudeme zastírat, že Prokop v Čechách často nepo-
býval. Domovem mu byla Vídeň. Rád cestoval a členství chápal spíše jako společenskou
povinnost. Nebyl ani sběratelem umění. Během jeho éry nevznikla v Chyši obrazová
galerie a ani mobiliář nebyl obohacen cenným dílem. Přesto nezůstal stranou myšlenko-
vých proudů té doby a stal se v podstatě jediným mecenášem rodiny v 19. století, který
využíval výtvarné umění k reprezentaci, tak jako kdysi kněžna Marie Gabriela.

⁶⁸ *Ibidem*, inv. č. 132.

⁶⁹ Sestra Valburgy Lažanské, rozené z Kolowrat, Marie Antonie, se v roce 1782 vdala za Rudolfa Karla Pálffyho de Erdódy. Širší potomstvo z tohoto svazku se stalo předmětem sňatkových strategií dalších generací rodiny. Srov. kapitola genealogická rešerše, probandi 1.4.3.1.6.5. (Jan Nepomuk a Alžběta Pálffy), 1.4.3.1.6.7. (Josef a Filipa Perényi de Perényi), 1.4.3.1.6.2.4. (Ludmila a Štěpán Csáky), 1.4.3.1.6.2.5. (Adalbert a Angelika Esterházy) a 1.4.3.1.6.6.2. (Josef a Antonia Markovich de Csernek).

⁷⁰ Blíže o dějinách Budatína viz FIALA – IZAKOVIČOVÁ – MARSINA 1965. Item KRISTENOVÁ 1970.

⁷¹ Vyplyvá to z korespondence mezi Prokopem III. a inspektorem Josefem Kreilem. Už v roce 1834 nechal hrabě provést popis statku pro potenciálního kupce. Například v roce 1838 projevil zájem o koupi sasko-kobursko-gothajský vévoda Arnošt I., který chtěl kromě Chyše odkoupit i panství Manětín a Rabštejn nad Střelou. O dva roky později se o panství Chyše zajímal blíže neznámý baron Heyden-Linden. Viz SOA Plzeň, fond Velkostatek Chyše, část 2., odd. II – spisy, inv. č. 1034, karton 112 a inv. č. 1050, karton 113. Item SOA Plzeň, fond Rodinný archiv Lažanských z Bukové, Chyše, inv. č. 148.

⁷² K hospodářskému rozvoji viz KYŇCÍL 1960, s. XIV – XX.

⁷³ SOA Plzeň, fond Rodinný archiv Lažanských z Bukové, Chyše, inv. č. 135–139.

⁷⁴ Například roku 1861 ji podpořil částkou 500 zl. Viz Časopis Musea království Českého, ročník XXXV (1861), svazek 3, Zpráva o Museu království Českého od 1. prosince 1860 do 15. března 1861, s. VI.

⁷⁵ ANG, fond Společnost vlasteneckých přátel umění, přír. č. AA 1399, nefol.

⁷⁶ ANG, fond Krasoumná jednota, přír. č. AA 1260, nefol.

Jako jediný si to mohl dovolit. I přes snahy o prodej českých statků byl jeho majetek v dobré finanční kondici, což mu umožnilo zrealizovat několik stavebních podniků. Ve starší literatuře se například uvádí, že roku 1829 dal zámek upravit. Současně v něm zřídil kapli sv. Kříže, kterou o třicet tři let později zasvětil sv. Prokopovi. Roku 1842 přebudoval dům podruhé a teprve mezi lety 1856–1858 dostal dnešní podobu.⁷⁷ Ke třem renovacím chyšského sídla přibyla ještě obnova kostela Zvěstování P. Marie s rodinnou hrobkou, jež měla proběhnout v roce 1854.⁷⁸ Při pohledu do archivních pramenů ovšem zjistíme, že aktivity chyšského pána měly mnohem širší a zajímavější záběr.

Nejdříve uvedme na pravou míru první přestavbu zámku a vznik kaple roku 1829. Z inventářů již víme, že sakrální prostor se zde nacházel už před rokem 1804. Vzhledem k tomu, že po smrti Prokopa I. byl užíván jako sklad a ani stavebně historický průzkum žádnou stavební aktivitu nezaznamenal, je velmi pravděpodobné, že zde byl již předtím. Prokazují to rovněž křty dětí Prokopa I. z let 1774–1780, při nichž je uveden jako kněz bývalý člen jezuitského řádu a domácí kaplan Josef Lang.⁷⁹ Kaple tedy byla součástí domu minimálně od dob barokní přestavby na začátku 18. věku a zmínka o jejím vzniku ve 20. letech 19. století nejspíše vychází z nesprávné interpretace pramenů.

Dne 29. června 1827 zaznamenává kronika farnosti benedikci domácí zámecké kaple a její zasvěcení sv. Prokopovi, jíž vykonal Lažanského strýc, pražský arcibiskup Václav Leopold Chlumčanský.⁸⁰ Změna patrocinia ale zatím nebyla spojena se stavební úpravou, protože účty panství nereflktují větší výdaje.⁸¹ I revize mobiliáře z roku 1824, provedená o jedenáct let později, stvrzuje, že v kapli se toho příliš nezměnilo.⁸² Nemáme k dispozici ani žádné zprávy o výtvarných pracích spojených s touto změnou.

S prvním uměleckým jménem se setkáváme roku 1839. Dne 15. září psal Lažanskému inspektor panství Josef Kreil, že malíř Schulz je již v Chyši, pracuje pilně a pod jeho rukama vzniká líbivý obraz, který je velmi příjemný a věrný. Kreil byl přesvědčen, že hrabě bude spokojen.⁸³ Oním umělcem byl snad Alois Gustav Schulz, krajinář, malíř architektury a žák Augusta Piepenhagena, jemuž lze předběžně připsat dodnes existující

⁷⁷ FIALA – BĚLOHLÁVEK 1985, s. 116.

⁷⁸ TRÄGER 1993, s. 53–54.

⁷⁹ SOA Plzeň, fond Sběrka matrik západních Čech, farnost Chyše, matrika narozených 1735–1785, sign. Chyše 03, fol. 748, 759, 767, 772, 779 a 785.

⁸⁰ SOkA Karlovy Vary, fond Famí úřad Chyše, Pamětní kniha farnosti 1660–1949, bez inv. č., fol. 20 a 24.

⁸¹ Viz RYŠAVÝ 1997, s. 7–8. Item RYŠAVÝ 2002, s. 252.

⁸² V inventáři je poznamenáno, že několik obrazů z kaple (např. s. Annu, sv. Václava a sv. Josefa) odvezla do Vídně komtesa Marie, sestra Prokopa III. Srov. SOA Plzeň, fond Velkostatek Chyše, část 1., odd. III – účetní písemnosti, inv. č. 1026.

⁸³ SOA Plzeň, fond Rodinný archiv Lažanských z Bukové, Chyše, inv. č. 148.

pohled na město od jihu, který je zároveň jedním z mála ikonografických dokladů starší podoby zámku a okolní aglomerace (obr. 108).⁸⁴ V té době se Prokop intenzivně zabýval možnostmi prodeje panství. Důvody k povolání kvalitního krajináře do města tudíž můžeme hledat v potřebě Lažanského vytvořit odpovídající propagační materiál.

Čilý stavební a umělecký ruch v Chyši samozřejmě nastal až poté, co se hrabě definitivně vzdal myšlenky na odchod do Uher. Svě odhodlání v Čechách zůstat demonstroval pragmatickou velkou investicí do generální rekonstrukce panského sídla. Snažil se tehdy smýt barokní ráz objektu a přizpůsobit jej modernímu bydlení. O fázi, probíhající v letech 1842–1843, podrobně informoval Vratislav Ryšavý v často citovaném průzkumu.⁸⁵ Srovnávaly se úrovně podlah, pokládaly parkety, vsazovala se nová okna, stavěla koupelna a kupovala nová kachlová kamna. Pokoje byly vymalovány pražským malířem Josefem Gutlebenem, dle předloh Françoise Blondela. Z vnějšku se zásahy projevíly hlavně v úpravě vstupní věže, jejíž střecha se stavebníkovi zdála moc špičatá.

Pozdně klasicistní obnova probíhala ve vlastní režii a zdá se, že se uskutečnila bez invence významnějšího architekta. To se ale mělo brzy změnit. Stejně jako u řady jiných aristokratických stavebníků na sklonku poloviny 19. století, lze i u Lažanského sledovat synkretické tendence v projektech jím iniciovaných staveb. Pramenil z tehdy nastupujícího raného historismu a spočíval v souběžném užívání různých stylových forem. Typickým příkladem byl Jiří Jan Jindřich Buquoy, který na Nových Hradech (okr. České Budějovice) pokračoval v otcem započatých klasicistních úpravách, zatímco od roku 1842 uskutečňoval romantickou přeměnu hradu Rožmberk (okr. Český Krumlov).⁸⁶

Novogotická vlna na Chyši začala ve stejné době a byla vyvolána opravou farního kostela sv. Vavřince v Lubenci. Již dva roky předtím se Prokop III. rozhodl rozšířit starý chrám. V registratuře velkostatku se zachoval rozpočet, který v červnu 1840 vypracoval nadlesní z Nového Dvora, František Xaver Gröbl. Počítal se stržením věže, prodloužením hlavní lodi, novým krovem a výměnou šindelové krytiny za pálené tašky.⁸⁷ K rozpočtu je přiložen nárys a půdorys hlavního průčelí, navržený ještě zcela v duchu pozdního klasicismu (obr. 109). I v tomto případě se tedy hrabě hodlal spolehnout na lokální odborníky. Snad kvůli zaneprázdnění řemeslníků na zámecké stavbě však s rekonstrukcí otálel. Až o dva roky později vznikl jiný rozpočet na opravu tamních varhan.⁸⁸

⁸⁴ Více o osobnosti malíře Schulze viz TOMAN 1993–1994, s. 612.

⁸⁵ Viz RYŠAVÝ 1997, s. 8–12 a 52. Item RYŠAVÝ 2002, s. 252–253 a 260.

⁸⁶ Srov. VYBÍRAL 1999, s. 110–131.

⁸⁷ SOA Plzeň, fond Velkostatek Chyše, část 1., odd. III – účetní písemnosti, inv. č. 994, karton 110.

⁸⁸ Ibidem, inv. č. 996, karton 110.

Práce se rozběhly na začátku dalšího roku a probíhaly celkem čtyři roky. V dopise lubeneckého faráře Prokopa Müllera arcibiskupské konsistoři, datovaném 7. dubna 1843, se dovídáme, že výkop základů bude hotov do Bílé soboty a bude možné svítit základní kámen.⁸⁹ Lažanský tedy přehodnotil záměr na rozšíření původní stavby. Nechal ji strhnout a na jejím místě chtěl vztyčit zcela novou. Dne 2. listopadu 1846 psal farář Müller znovu konsistoři, že svatostánek v Lubenci je dokončen a prosí, aby mohl být od 22. listopadu užíván k liturgickým účelům. V listu je poprvé zaznamenáno, že projekt zafinancoval kolátor kostela Prokop Lažanský a nový mobiliář věnovala jeho sestra Marie Anna. Patronátní úřad měl během týdne sestavit dva oltáře, kazatelnu i lavice a 21. listopadu mělo být vše připraveno tak, aby se zdejší věřící měli kde setkávat.⁹⁰

Pro zajímavost ještě uveďme, že o den později psal svůj dopis konsistoři také Jan Rotký, vrchní chyšského panství a patronátní komisař, který žádal o přeměnu patrocinia ze sv. Vavřince na sv. Prokopa. Důvodem byla památka na stavebníka, jenž starý kostel nahradil z vlastních prostředků novým, velkolepým a krásným chrámem. V upomínku na původní zasvěcení měla být na hlavní oltář umístěna socha sv. Vavřince. Ve své odpovědi z 12. listopadu ale konsistoř neprojevila pochopení a přála si ponechat novou svatyni pod patronací Vavřince, jehož socha měla být na hlavním oltáři umístěna. Jako určitou kompenzaci zároveň doporučila, aby bylo za dobrodince slouženo každoroční *Te Deum*. O den později konsistoř potvrdila datum svěcení na 22. listopadu.⁹¹

Podrobnosti o samotném aktu víme z dopisů z rodinného archivu v Chyši. Prokop III. žádal o přítomnost pražského arcibiskupa Aloise Josefa Schrenka. V odpovědi z 8. listopadu ale primas český hraběti omlouvá svou neúčast pro revmatické bolesti. Navrhuje však zástupce, světícího biskupa, který spolu s okrskovým vikářem ze Žlutic kostelu požehná. Tak se i stalo. O osm dní později psal Lažanskému světící biskup František Tippmann, že 22. listopadu přijede chrám, postavený ve znamenitém a krásném stylu, vysvětit. Večer po lubenecké slavnosti Prokop za vše děkoval arcibiskupovi.⁹²

Již z dopisu biskupa Tippmanna vysvítá, že novostavba, jež mezi roky 1843–1846 vyrostla při cestě z Prahy do Karlových Varů, nevznikla podle projektu dodaného nadlesním Grüblem (obr. 110). Jednolodní, takřka ideálně orientovaná budova s valbovou střechou, má obdélnou hlavní loď, zakončenou pětibokým kněžištěm. Loď je ze severu

⁸⁹ NA, fond Archiv pražského arcibiskupství II, inv. č. 634, sign. XI, karton 1491, čj. 2272. V elenchu pro rok 1843 je ke stavbě zaznamenán i spis sign. XI, čj. 1771. V příslušném kartonu ale nebyl nalezen.

⁹⁰ *Ibidem*, inv. č. 325, sign. VI, karton 802, čj. 7630 (společný spis s čj. 6848).

⁹¹ *Ibidem*.

⁹² SOA Plzeň, fond Rodinný archiv Lažanských z Bukové, Chyše, inv. č. 124.

i z jihu osvětlena šesti vysokými hrotitými okny s jedním středovým prutem, jeptiškami a s trojlístkem v kružbě. V presbytáři je pět malých hrotitých oken s jeptiškou. Vertikalita svatostánku je umocněna stupňovanými opěrnými pilíři se štítky, které jsou rozmístěny mezi všemi okny a zvedají se až ke korunní římsě. V nárožích objektu přiléhají pilíře z obou stran. Tento princip je porušen jen u sakristie, která tvoří mělký rizalit při severní stěně a v jejíž východní části je umístěn samostatný vstup na malou oratoř.

Dominantou kostela je ovšem mohutná věž, osově přiléhající k západnímu průčelí. Převyšuje chrámovou loď o jednu délku a její čtvercový půdorys se v úrovni střechy lodi proměňuje na osmiboký. I ona je po obou stranách hlavního vchodu opatřena odstupňovanými opěrnými pilíři, tentokrát mohutnějšími a sahajícími do výše střechy lodi. Vstup je prostý, ve formě lomeného portálu. Nad ním, v úrovni prvního patra, je osazeno podobné lomené okno jako v lodi, ovšem s plaménky v kružbě. Boky věže kráší dvě menší okna stejného typu. Nejzdobnějším prvkem je ovšem osmiboká helmice. Tvoří ji sokl s hodinami, zvonice s prstencem oken a jehlancová střecha, korunovaná makovicí s křížem. Každé z osmi oken s jeptiškami je převýšeno nadokenní římsou napodobující vimperk. Z nároží mezi okny vystupují fiály, prorůstající až do paty střechy.

V gotickém duchu je pojat i interiér, sklenutý v lodi i kněžišti jednoduchou žebrovou klenbou s konzolami bez přípor. Mobilář je jednotný, novogotický, jen lavice mají více barokní tvarosloví. Chór dělí od lodi přepážka s kružbami. Hlavní oltář je trojkřídlý a jeho tvar vychází z pozdně středověkých forem (obr. 111). Střední křídlo s obrazem sv. Prokopa je zdobeno vyřezávaným štítem ve tvaru kýlového oblouku. V jeho středu stojí erb Lažanských. Štít podpírá konzoli se sochou sv. Vavřince a je korunován věžovitou konstrukcí s fiálou a křížem. Vnější křídla jsou úzká, zdobená reliéfem ve formě jednoduchých kružeb. Ve střední části sloupků, mezi postranními křídly a obrazem, jsou vždy po dvojicích umístěny konzolky se sochami čtyř evangelistů. Jejich štíhlé věžovité baldachýny prostupují až do výše plastiky sv. Vavřince a jsou zakončeny fiálami s kraby a kytkami. Vysoko stoupajícími nástavci v podobě fiál disponují i vnější sloupky křídel. Prostor mezi těmito vertikálními prvky vyplňují bohatě vyřezávané rozviliny.

Druhý a poslední oltář stojí při evangelijní stěně triumfálního oblouku. Jeho pojetí je jednodušší, ale obdobné (obr. 112). Střední část zdobí obraz se sv. Aloisem. Nástavec má jetelový tvar a vrcholí fiálou s kytkou. Horní okraj obepíná přetínané žebro. Menší fiály vyrůstají i z vnitřních a vnějších sloupků mezi křídly. Šestiboká kazatelna je umístěna na epištolní straně oblouku (obr. 113). Vstup na ní je umožněn schodištěm ze zdi. Desky řečniště jsou pomalovány figurami čtyř evangelistů. Střecha kazatelny s fiálami

a opěrnými pilíři se inspiruje v pozdně gotických pastoforiích. Na empoře stojí varhanní nástroj, jehož skříň tvoří trojdílný prospekt. Štíty s kružbami a rozetkami jsou sklenuté oslím hřbetem s fiálami a parafrázují svým tvarem hlavní oltář. Prostřední vysoký štít je přizdoben kružbou s plaménky. V rozetce stojí znak Lažanských (obr. 114).

Je zvláštní, že stavba zatím nezbudila zájem historiků. Už roku 1862 v Riegerově Slovníku naučném byl lubenecký svatostánek, spolu s o trochu mladším chrámem sv. Jana Nepomuckého v Hluboké nad Vltavou, vybrán jako jeden z velmi zdařilých příkladů tehdy rozmáhající se romantické sakrální architektury. Neméně pochvalně se vyjádřil i konzervátor František Beneš ve svojí studii v Památkách archeologických.⁹³

Neogotické sakrální stavby se na našem území začínají stavět koncem 18. století. Pomineme-li pitoreskní zvonici u kostela sv. Marka v Žehušicích (okr. Kutná Hora), jež inklinuje spíše k benátským vzorům, je asi nejstarší realizací toho druhu u nás zámecká kaple sv. Kříže v Teplicích, již projektoval Johann August Giesel. O několik let mladší je kostel sv. Josefa v Hrubé Skále (okr. Semily) od architekta Heinricha Hausknechta. Ve všech případech šlo o ojedinělé recepce gotických podnětů ve šlechtickém prostředí, jež nenašly výraznou odezvu.⁹⁴ Teprve od počátku druhé čtvrtiny 19. století lze hovořit o všeobecném přijetí novogotického tvarosloví v české sakrální architektuře.

První skutečně velkou realizací byl kostel P. Marie v Turnově, který od roku 1825 stavěl Martin Hausknecht, později Karel August Schramm a nakonec Bernhard Grueber. Stavba se protáhla až do roku 1853.⁹⁵ Další realizací se stala přestavba zámeckého kostela Nejsv. Trojice v Rychnově nad Kněžnou, již v letech 1837–1843 provedl František Xaver Pavíček.⁹⁶ V roce 1843 rovněž začíná vyrůstat chrám Nanebevzetí P. Marie v Mariánských Lázních, projektovaný mnichovským architektem Johannem Gottfriedem Gutensohnem.⁹⁷ Ve stejném roce vznikají i prováděcí plány Franze Beera na kostel Jana Nepomuckého v Hluboké nad Vltavou, jenž byl slavnostně dokončen roku 1847.⁹⁸ Sv. Vavřinec v Lubenci tedy patří k nejstarším kostelům tohoto druhu u nás.

S přihlédnutím k nápaditosti celého projektu je evidentní, že Lažanský oslovil poučeného architekta, jenž měl dobrý přehled o novostavbách na domácí půdě novogotiky v Německu. Přímo se nabízí srovnání s chrámem P. Marie Pomocné v mnichovské čtvrti Au, který mezi lety 1831–1839 navrhl a postavil profesor mnichovské akademie Joseph

⁹³ Srov. RIEGER 1862 s. 448. Item BENEŠ 1868, s. 575–576.

⁹⁴ Srov. LÍBAL 1997.

⁹⁵ KLIMEŠOVÁ 2012, s. 50–59.

⁹⁶ VLČEK 2004, s. 486. Item LÍBAL 1997, s. 83.

⁹⁷ HORÁČEK 2012, s. 40–41.

⁹⁸ VYBÍRAL 1999, s. 42–43.

Daniel Ohlmüller (obr. 115). Svatostánek, inspirovaný dómem ve Freiburgu, je právem pokládán za jednu z nejstarších romantických sakrálních realizací Evropy, jež vyvolala velký zájem o středověkou architekturu a stala se vzorem pro ostatní tvůrce.⁹⁹ S ohledem na vazby s českým prostředím i studium na Akademii výtvarných umění v Mnichově, připadají v úvahu jména několika osobností, zejména Josefa Ondřeje Krannera nebo jeho konkurenta Bernharda Gruebera.¹⁰⁰ Konečný výběr nám naštěstí ulehčuje neuspořádaná a badatelsky doposud nevyužitá korespondence úředníků velkostatku.¹⁰¹

V hlášeních, které vrchní chyšského panství Jan Rotký zasílal inspektorovi Josefu Kreilovi, se dočteme mnoho podstatných informací. Nejdůležitější je dopis z 23. listopadu 1842, ve kterém oznamuje, že s panem inženýrem Hagenauerem opakovaně posuzoval zdivo kostela v Lubenci. Bohužel, stejně jako u jiných starých domů, se i zde kvůli otřesům (myšleno otřesům z blízké silnice) propadá do země. Jsou tedy v situaci, kdy musí postavit zcela nový chrám od základů. Předkládá proto Hagenauerův stavební plán i rozpočet k posouzení. Další dopisy pochází až z roku 1846 a souvisí již s dokončovacími pracemi. Dne 21. ledna se Rotký zmiňuje o varhanách a lavicích, na nichž se pilně pracuje. Zároveň sděluje, že odhady na kamenické práce jsou celkem rozumné a čekají na přezkoumání Hagenauerem. V listu se objevují první pochybnosti o dodržení původního rozpočtu a architektové spolehlivosti, což se nadobro potvrdilo 3. února.

Rotký si Kreilovi stěžoval. Gratuloval mu, že nemá s Hagenauerem co dočinění. Údajně to není jednoduchý typ člověka a jeho způsob jednání je v současnosti odlišný než na začátku. Lituje, že pro stavbu udělal dost málo, ale doufá, že na Kreilovu žádost se to změní. Jako příklad uvádí stavbu chóru, kvůli níž nedávno proběhla výměna názorů. Pan Rotký nebyl s pracemi spokojen a spor vyústil posláním stavitele zednického mistra do Petrohradu, aby jej tamní inženýr přesvědčil o správném postupu. Hagenauer údajně neměl celý rok na práce vliv a vrchní polemizoval nad variantami, jak dokončit budovu bez něj. Pro uzavření chóru považoval za nejvhodnější inspirovat se na jiném gotickém kostele. Dle jeho názoru byla stavba od počátku špatně sjednaná a ve výsledku se prodraží. Ohledně hlavního a bočního oltáře dostal doporučení na sochaře Maxe, který snad bude schopen připravit do příjezdu hraběte skici a cenovou nabídku. Lavice byly již ve výrobě u truhláře Brehma, varhany objednány u Müllera a muselo se počítat s dalšími výdaji, například na zhotovení zvonů, stejně jako kamennou dlažbu.

⁹⁹ Podrobně o dějinách a významu stavby viz SCHICKEL 1987.

¹⁰⁰ Srov. MÜLLER 1882, s. 171. Item KAPELLER 2002. Item LAŠTOVIČKOVÁ 2008, s. 157–162.

¹⁰¹ SOA Plzeň, fond Velkostatek Chyšce, část 2. odd. II – spisy, inv. č. 1055, karton 113.

Situace se naštěstí nevyvíjela tak kriticky, jak Rotký předpovídal. Stavitel projekt dokončil. V poslední zprávě ze 14. dubna se dočítáme, že se rozhodl postarat i o zařízení chrámu. Vrchního upřímně těšilo, že je pro to ten nejvhodnější, ale svou umíněností opět způsoboval potíže. Jedinou podstatnější změnou bylo, že namísto člena sochařské rodiny Maxů byl na realizaci všech uměleckých prací nakonec doporučen pražský akademický sochař František Linn. Vše se ovšem mělo projednat s architektem.

Je jasné, že oním stavitelem byl Václav Hagenauer, který byl od léta 1839 ve službách Buquoyů na Červeném Hrádku u Chomutova, a jehož nejznámější realizací je hrad Rožmberk, stavěný v letech 1842–1854.¹⁰² Odtud byl evidentně doporučen i do Lubence, neboť Lažanského inspektor Kreil byl současně zaměstnán u Buquoyů.¹⁰³ Hagenauer setrval v jejich službách dlouhá léta a ještě v roce 1855 bydlel v Údlících u Červeného Hrádku.¹⁰⁴ Další rok ale začal pracovat pro Thun-Hohensteiny, jimž v letech 1856–1860 přestavěl zámek Klášterec nad Ohří, načež doslova zmizel v propadlišti dějin.

Kromě citovaného Jindřicha Vybírala se jeho osobností a tvorbou nikdo hlouběji nezabýval. Další životní osudy Václava Hagenauera by tedy mohl osvětlit jen podrobný výzkum v archivech Buquoyů či Thunů. Zatím se podařilo prokázat, že skutečně disponoval odpovídajícím vzděláním. S německou romantickou architekturou se setkal přímo v Mnichově. Od roku 1835 byl totiž zapsán na tamní akademii a jeho přítomnost v bavorské metropoli je potvrzena ještě roku 1839.¹⁰⁵ I poté udržoval kontakty se západními vlivy, například na pravidelných sjezdech německých architektů a inženýrů.¹⁰⁶

Zmínění stavitelé Hausknecht, Schramm, Pavíček nebo Beer, kteří měli jako první co dočinění s novogotickou sakrální architekturou v Čechách, takové vzdělání postrádali. V jejich realizacích se setkáme spíše s dekorativním užitím středověkých forem. Naopak Hagenauer byl společně s Gutensohnem a Grueberem jedním z prvních, kdo přinesl do Čech kvalitní recepci raného mnichovského romantismu, jež byla podložena hlubokou znalostí středověkých vzorů. Kostel sv. Vavřince v Lubenci proto představuje snad nejranější stavbu novogotického kostela přímo inspirovanou ikonickým chrámem v Au a právem mu přináležejí čestné místo ve vývoji novogotické architektury u nás.

¹⁰² VLČEK 2004, s. 212. Item VYBÍRAL 1999, s. 119–122.

¹⁰³ Viz Schematismus des Königreichs Böhmen für das Jahr 1842, s. 381.

¹⁰⁴ Hagenauer je zde uváděn jako majitel obrazu Partie u sv. Jana v Pongavě v Horních Rakousích, který namaloval Václav Kroupa. Viz Ottův slovník naučný XV, s. 255.

¹⁰⁵ ABK München, fond Matrikelbücher, Band 1 (1801–1841), No. 2255. Item Königlich Bayerischer Polizey-Anzeiger von München 1839, číslo 2, s. 14.

¹⁰⁶ Například v roce 1845 se zúčastnil čtvrtého shromáždění německých architektů a inženýrů v Halberstadtu. Viz FÖRSTER 1845, s. 337, č. 43.

Hagenauerovi se bohužel nepodařilo dovést stavbu do úplného konce. I přes příslib vrchnímu panství Janu Rotkému ze 14. dubna se totiž nakonec nepostaral o návrhy vnitřního zařízení. Na vině byla nejspíš vytíženost na stavbě Rožmberku, jež byla kolem roku 1846 v plném proudu, stejně jako časté konflikty s Lažanského úředníky, jimž neustálé průtahy komplikovaly život. Práce byly proto svěřeny jiné osobnosti.

Byl jí Josef Hellich, od roku 1842 správce archeologických sbírek Národního muzea, který kromě návrhů mobiliáře dodal i dvojici obrazů. Na hlavní retabulum zhotovil plátno se sv. Prokopem. Pro oltář v lodi maloval sv. Aloise. Okolnosti, za nichž jej hra- bě Lažanský angažoval, neznáme. Nelze vyloučit, že se s umělcem seznámil prostřed- nictvím muzea, v němž byl angažován jeho strýc Hanuš z Kolowrat. Ten se s Hellichem setkal už v roce 1838 při cestě po Itálii a od té doby s ním udržoval kontakt.¹⁰⁷

Jako pravděpodobnější se zdá, že zakázku zprostředkoval sochař František Linn, jenž byl v dopise Jana Rotkého ze 14. dubna navržen na místo Josefa Maxe, a který řez- bářské práce v Lubenci zřejmě skutečně prováděl. S Hellichem totiž ve stejné době pra- coval pro Týnský chrám v Praze.¹⁰⁸ O realizaci této objednávky máme ale k dispozici jen mezerovité zprávy, respektive tři dopisy, uchovávané v Hellichově pozůstalosti v Lite- rárním archivu Památníku národního písemnictví. Týkají se hlavně dokončení a převozu obou oltářních děl a instrukcemi k výrobě mobiliáře se zabývají jen okrajově.¹⁰⁹

Prostředníkem v jednání byl jako obvykle inspektor Josef Kreil. V listu ze 4. dub- na 1846 oznamuje Hellichovi, že jej na druhý den chtějí s Lažanským navštívit. Dopis z 26. srpna už není tak stručný. Kreil píše, že při osobní návštěvě ten den se zapomněl malíře zeptat, zdali chce za obrazy do Lubence poslat splátku sto nebo dvě stě zlatých. Zároveň dodal, že blíže neznámý pan Wihan bude štafirovat oltáře za tři sta zlatých, a že mu byla předána Hellichova specifikace. Posledním dopisem je blíže nedatovaný kon- cept, v němž Hellich oznamuje neznámu adresátovi, zřejmě Kreilovi, že bedna s obrazy byla skrze špeditéra Webera poslána na faru v Lubenci a dorazí v pátek. On sám přijede do městečka v neděli, aby mohl být osobně přítomen během jejich instalace.

Zatímco Hellichovy obrazy nepřevyšují kvalitou a kompozicí jeho obvyklou pro- dukci, v návrzích kostelního vybavení se ukázal jako opravdový znalec evropské gotiky. Rozehrál tu velmi zajímavou syntézu středověkých forem s eklektickým cítěním 1. po- loviny 19. století. Oltáře ztratily podobu klasické archy a změnily se spíše v edikuly,

¹⁰⁷ K Hellichově činnosti v muzeu viz SKLENÁŘ 1981. Ke kontaktům s Kolowratem viz Ibidem, s. 122.

¹⁰⁸ Srov. ZAP 1854, s. 66. Item DYK 1960. Item ŘEZÁČ 2009, s. 43–45.

¹⁰⁹ PNP, fond Hellich Josef Vojtěch, karton 10, složka Lažanský – Chýš. Za zpřístupnění neuspořádaného fondu děkuji PhDr. Tomáši Pavličkovi, Ph.D., vedoucímu Literárního archivu PNP.

ke které jsou z obou stran připojeny úzké konstrukce. Vytvořil tím zcela nový a svébytný druh retabula, který se později stal velmi oblíbeným. Dokazují to i práce Hellichových kolegů v již zmíněném Turnově. Podle plánu Bernharda Gruebera, Josef Ondřeje Kranera a dalších zde bylo vytvořeno několik oltářů, které se podobají lubeneckým předchůdcům (obr. 116). Kromě toho víme, že na vybavování turnovského kostela se dvěma oltářními plány podílel sám Hellich.¹¹⁰ Vzájemný vliv architektů a malířů na romantické umění u nás byl tedy skutečně velký a zcela jistě by zasloužil širší zpracování.

Vysvěcením kostela v Lubenci ještě nebyl všem pracím konec. Vrchní panství Jan Rotký psal již 9. března 1847 Kreilovi, že ve zdivu se objevila plíseň. Musel proto přistoupit k radikálnímu řešení a prorazit do klenby větrací otvory, aby zvýšil cirkulaci vzduchu. Klima se velmi rychle zlepšilo. Oltářní obrazy prý naštěstí nebyly poškozeny, jen řezby se vlhkem zprohýbaly. Mnohem větší starosti dělaly Rotkému varhany, jež stále nebyly dodány, a to i přes zaplacenou zálohu ve výši osmi set šedesáti čtyř zlatých. Lažanský z toho nebyl dvakrát nadšený a dal vrchnímu, který zakázku sjednával, čtrnáct dní na to, aby zádrhel vyřešil. V opačném případě z toho chtěl vyvodit finanční důsledky. Rotký nelenil a nechal zhotovit nové plány a rozpočet od Josefa Müllera, který zakázku nakonec realizoval. V listu Kreilovi si poté znovu stěžoval, že jeho vztah k tomuto objektu není od počátku šťastný. Přinesl mu pouze mrzutosti a újmu na zdraví.¹¹¹

Pro polekaného úředníka dopadla záležitost dobře. V dalším dopise pro inspektora z 23. listopadu se pochlubil, že jej Prokop III. Lažanský pochválil za nesmírnou námahu a péči o lubenecký kostel a odpustil mu kompenzaci osmi set zlatých. Vymáhání finanční zálohy od předchozího varhanáře, podle všeho Jana Konstantina Müllera z Nepomyšle, se ovšem táhlo ještě několik let a bohužel nevíme, jak ve výsledku dopadlo.¹¹²

Po nekonečných průtahách se sv. Vavřincem stavební ruch na pár let ustal. Vrchnos-
tenská pokladna byla zcela vyčerpána a mílovými kroky se blížil revoluční rok 1848. Po zklidnění vnitropolitických poměrů vyvstala na severní hranici země jiná hrozba, tentokrát v podobě prusko-rakouské války. Na podzim 1850 dorazili do Chyše vojáci 2. praporu z pluku Ludvíka barona z Weldenu. Proslýchalo se, že bojiště má být právě tady. Navíc po okolních vsích řádila cholera. Konflikt byl díkybohu zažehnán. Armáda na jaře příštího roku odešla a život ve městě se mohl pomalu vrátit do starých kolejí.¹¹³

¹¹⁰ Srov. KLIMEŠOVÁ 2012, s. 57–59. Item LAŠTOVIČKOVÁ 2008, s. 92–94.

¹¹¹ SOA Plzeň, fond Velkostatek Chyše, část 2. odd. II – spisy, inv. č. 1055, karton 113.

¹¹² Ibidem, dopis hraběte Prokopa III. z 13. října 1852, adresovaný Josefu Kreilovi, ve kterém žádá, aby jej v příštím hlášení informoval o vývoji procesu s varhanářem Müllerem.

¹¹³ Ibidem, dopisy Rotkého z 28. listopadu 1850, 9. prosince 1850 a 10. března 1851, adresované Kreilovi.

Díky zlepšující situaci se pomalu vracel optimismus i Lažanskému, který navázal na své předrevoluční aktivity. V době, kdy byl dokončován kostel v Lubenci totiž přemýšlel nad obnovou kostela Zvěstování P. Marie v Chyši, kde, jak víme, byla od počátku 19. století umístěna rodinná hrobka. Již 1. března 1846 psal hraběti Rotký, že nechal budovu prohlédnout vrchnostenským zedníkem. Oprav bylo třeba uvnitř i venku. Padala omítka. Římsy na věžích byly poškozené. Chrám měl dostat několik nových oken i dveří a měl být pokryt novým šindelem. Zásahy samozřejmě vyžadoval i krov.¹¹⁴

Projekt se dostal na pořad dne při příležitosti generální visitace pražského arcibiskupa Bedřicha Schwarzenberga, probíhající od 15. do 19. června 1852. Jeho Eminence přijela do Chyše o den dříve a ubytovala se na zámku. Kromě jiných kostelů navštívila 17. června Lubenec a na zpáteční cestě inkriminovaný chrám v Chyši.¹¹⁵ Dne 15. listopadu arcibiskup v dopise děkoval hraběti za pohostinnost. Litoval, že jej při návštěvě Vídně nezastihl doma. Měl v plánu mu vše sdělit osobně. Proto alespoň písemně zavzpomínal na krásný chrám sv. Vavřince. Na druhou stranu jej trápilo chátrání velkolepého domu Božího nad městem. Uvažoval nad tím, že rodinnou hrobku by se podařilo zachránit zejména tím, že se na její obnově budou podílet všichni členové rodiny, a také další obětaví lidé. Očekával, že se tím podaří získat prostředky alespoň na zastřešení.¹¹⁶

Sám Schwarzenberg věnoval pro tyto účely šest set zlatých. Lažanský to oznamoval 13. října 1852 dopisem Kreilovi.¹¹⁷ Současně schválil i návrh subskripce a žádal její rozšíření po celé farnosti. Osobně se hodlal postarat o příspěvek od příbuzných a očekával, že zájem na obnově budou mít kromě vrchnosti i obyvatelé Chyše. V úvahách se ale přepočítal. Dne 5. dubna 1853 si inspektorovi posteskl, že sbírka na renovaci se v rodině nesečkala s větším pochopením. K použití mají tudíž dva až dva a půl tisíce zlatých, což vystačí jen na provizorní opravy.¹¹⁸ Správa velkostatku proto nechala obratem přichystat odpovídající rozpočet, sestavený tesařským mistrem Antonínem Starkem.¹¹⁹

Prokop III. se ale nakonec rozhodl pro celkovou rekonstrukci z vlastních prostředků. Zmiňuje se o tom farní kronika, stejně jako dopis faráře Františka Springera pražské konzistoři, chovaný v rodinném archivu chyšské větve Lažanských.¹²⁰ Bylo to zcela jistě nejrozumnější řešení. Kostel byl prý celé roky opuštěný. Skrze chybějící okenní tabulky

¹¹⁴ SOA Plzeň, fond Rodinný archiv Lažanských z Bukové, Chyše, inv. č. 150.

¹¹⁵ SOkA Karlovy Vary, fond Farní úřad Chyše, Pamětní kniha farnosti 1660–1949, fol. 27.

¹¹⁶ SOA Plzeň, fond Rodinný archiv Lažanských z Bukové, Chyše, inv. č. 123.

¹¹⁷ SOA Plzeň, fond Velkostatek Chyše, část 2., odd. II – spisy, inv. č. 1055, karton 113.

¹¹⁸ *Ibidem*.

¹¹⁹ SOA Plzeň, fond Velkostatek Chyše, část 1., odd. III – účetní písemnosti, inv. č. 999, karton 110.

¹²⁰ SOkA Karlovy Vary, fond Farní úřad Chyše, Pamětní kniha farnosti 1660–1949, fol. 28. Item SOA Plzeň, fond Rodinný archiv Lažanských z Bukové, Chyše, inv. č. 144.

vníkaly do objektu ptáci a znečišťovali jeho zařízení. Střechou zatékalo. Krov byl shnilý a do kleneb pronikala vlhkost. Hlavní oltář s obrazem Zvěstování P. Marie byl ztrouchnivělý a nečitelný. Vyřezávané lavice byly prý brány na podpal a mnohé kovové ozdoby rozkradeny. Provizorní opravy by tedy jen oddálily blížící se katastrofu. Patron chrámu proto nařídil zhotovit nový krov a pokrýt jej rabštejnskou břidlicí. Opadané části omítek nechal nahodit a chrám dostal čerstvý vnitřní i vnější nátěr. Byla vyrobena nová okna, opraveny a pozlaceny oltáře i obrazy na retabulech. Nevratně poškozené plátno na hlavním oltáři bylo nahrazeno novou malbou Umírající Vykupitel od Josefa Hellicha, v ceně šesti set zlatých. Obnovy se dočkala i rodinná hrobka. Byla více jak o jednu třetinu rozšířena. Kvůli odvětrání do ní byla proražena nová okna a snižovala se i podlaha.

V létě 1857 byly veškeré práce hotovy a na arcibiskupskou konsistoř odešla žádost k slavnostní benedikci. I když v registratuře arcidiecéze zatím nebyl spis nalezen,¹²¹ víme, že církve nechtěla chrám znovu vysvětit. Byl totiž jen opravován. Citovaný dopis faráře Springera proto vznikl jako zdůvodnění, jež mělo pochybnosti konsistoře vyvrátit. Úspěch se dostavil a 18. října byl kostel svěcen děkanem z Valče a okrskovým vikářem Augustem Bottem de Pierotem. O události informoval i časopis Lumír.¹²²

Při obnově tohoto svatostánku rozhodně platilo pořekadlo o práci jako na kostele. Je dost velký. Víme, že byl dříve farním. Stavitelem byl Johann Baptista Rappa, který byl 5. prosince 1697 přítomen u pokládání základního kamene a objevuje se ve zdejších matrikách až do roku 1709.¹²³ Vybudoval monumentální trojlodní basiliku, jejíž hlavní loď je zakončena mírně se zužujícím trojbokým presbytářem (obr. 117). Hlavní průčelí je za pomoci bohatě profilované předsunuté kordonové a korunní římsy děleno na tři horizontální části. Vertikalitu fasády naopak formují pilastry, opatřené v přízemí jónskými a v patrech korintskými hlavicemi, stejně jako dvě postranní věžice, kryté stanovou střechou. Dominantou přízemí je portál s masivním klenákem a rozeklaným segmentovým frontonem, v němž jsou osazeny kartuše s erby stavebníků Karla Jiřího Michny z Vacínova a Anny Ludmily Krakowské z Kolowrat. V ose věží jsou umístěna sdružená okna s trojúhelným frontonem. Prostor mezi nimi a vchodem je po stranách přizdoben dvěma nad sebou umístěnými nikami se sochami českých zemských patronů.

¹²¹ V elenších Arcibiskupství pražského pro rok 1857 je k benedikci zaznamenán spis sign. XI, čj. 5908. V příslušném kartonu ale nebyl nalezen. Srov. NA, fond Archiv pražského arcibiskupství II, inv. č. 676, sign. XI, karton 1620. Item NA, fond Archiv pražského arcibiskupství I, inv. č. 671, nefol.

¹²² Lumír, ročník VII, číslo 44 (29. října 1857), s. 1053.

¹²³ SOkA Karlovy Vary, fond Farní úřad Chyše, Pamětní kniha farnosti 1660–1949, bez inv. č., fol. 28. Item SOA Plzeň, fond Sbírká matrik západních Čech, farnost Chyše, matrika narozených 1692–1735, inv. č. Chyše 02, fol. 58 (24. dubna 1698), 76 (5. března 1700), 113 (4. srpna 1704), 127 (14. března 1706) a 153 (3. června 1709). Item VLČEK 2004, s. 538.

Shodně je pojata střední partie fasády. Jen sdružená okna jsou zakončena segmentovým frontonem a v ose osvětluje hlavní loď obdélný okenní otvor. Ten je po stranách i nad horní římsou obklopen nikami s plastikami světců. Nad korunní římsou se vypíná po stranách projmutý a odsazený segmentový štít s obelisky, v jehož vrcholu stojí socha P. Marie. Věže jsou členěny dvojicí segmentových oken se slepou balustrádou pod římsami. Boční části průčelí jsou v přízemí členěny dvěma nad sebou umístěnými sdruženými okny bez frontonů. V úrovni patra jedním sdruženým oknem téhož typu.

Sedlová střecha nad hlavní lodí je v úrovni chóru opatřena sanktusníkem. Boční lodi jsou kryty pultovými střechami. Interiér je osvětlován čtyřmi obdélnými basilikálními okny s prostými šambránami s uchy. Boční lodi lemuje zdvojený počet termálních oken ve dvou řadách nad sebou. Fasády jsou členěny jednodušeji než na hlavním průčelí. Kordonová římsa průčelí se tu proměňuje v korunní římsu bočních lodí. Mezi okny stoupají pilastry s jónskými hlavicemi. V úrovni hlavní lodi přechází v lizény.

Křížová klenba hlavní lodi je vynášena mohutnými pilíři a členěna do samostatných polí, oddělených pasy. Hlavice vysokých stupňovitých pilastrů nesou úseky kladí. Nad ním je vyvedena masivní římsa, která v plném rozsahu odděluje klenební sféru kostela. Přízemí prolamují půlkruhové oblouky do křížově sklenutých postranních lodí. Nad nimi jsou umístěny obdobně klenuté empory, otevřené do lodi segmentovým obloukem s balustrádami. Chór i protilehlá kruchta jsou sklenuty valeně s výsečemi. Nad triumfálním obloukem, kruchtou a v archivoltách mezilodních arkád je použita kvalitní, bohatá, plastická štuková výzdoba s heraldickými, rostlinnými a figurálními motivy.

Rekonstrukce chrámu musela být kvůli jeho velikosti i zdobnosti časově i finančně velmi náročná. Zprávy o postupu prací v sezoně 1854 nemáme. O to zajímavější jsou ale dopisy stavebníka z následujícího roku. Dne 22. ledna oznamoval inspektoru Josefu Kreilovi, že není spokojen s průběhem prací. Uvažoval o další kontrole nákladů i dohledu nad řemeslníky. Šlo samozřejmě o peníze. Výdaje už tehdy dosáhly šesti tisíc zlatých a obnova ještě nebyla zdaleka u konce. V následujícím psaní z 5. února hrabě konstatuje, že problémy způsobují zejména prostoje řemeslníků, již musí čekat na dovoz materiálu. Pro příště doporučoval obstarat vše potřebné v dostatečném předstihu. Zároveň si postěžoval, že vydal mnoho finančních prostředků za Lubenec a tuší, že se to bude opakovat i v tomto případě. V dalším psaní z 21. března píše, že dokončení pohltní tento rok ještě dost peněz.¹²⁴ Stavební práce byly zcela jistě hotovy do konce roku 1855.

¹²⁴ SOA Plzeň, fond Velkostatek Chyšce, část 2., odd. II – spisy, inv. č. 1055, karton 113.

Po jejich dokončení přišel na řadu mobiliář, zejména oltáře. Tuto zakázku Lažanský svěřil osvědčenému odborníkovi. V pozůstalosti Josefa Hellicha v Literárním archivu Památníku národního písemnictví se o tom dochovalo několik zpráv.¹²⁵ Hrabě se na malíře obrátil dopisem 6. listopadu 1855 a spravil jej o záměru nechat pro hlavní oltář namalovat nový obraz. Představoval si něco v jednoduchém a hodnotném stylu, ideálně ukřižovaného Krista podle Petra Paula Rubense či Albrechta Dürera. Nad námět hodlal umístit nápis: „*Do tvých rukou odevzdávám svého ducha*“, a jelikož nechtěl originál, ale kopii, nabízel za něj pět set zlatých. Přesto doufal, že se Hellich realizace ujme, protože byl spokojen s jeho dřívější zakázkou v Lubenci. Na závěr se zmiňuje, že v kostele se nachází další tři oltáře, na jejichž restaurování by se mohl rovněž podílet.

Malíř s návrhem souhlasil. Dne 14. listopadu hrabě děkoval za jeho kladnou odpověď a prosil, aby se přijel do kostela ještě tento měsíc podívat. Potvrdil zajištění ubytování na zámku a žádal jej, aby při té příležitosti prohlédl pět obrazů, které chtěl nechat rovněž zrestaurovat. Hellich návštěvu zřejmě absolvoval a již 27. téhož měsíce Lažanský psal, že obraz vzbudil velký zájem. Těšil se, že již brzy bude mít v ruce kolorovanou skicu. Plátno i oltáře byly hotovy o rok později. Dne 13. září 1856 sděloval Prokop III. Hellichovi, že restaurování je téměř u konce. Zároveň doufal, že obraz na hlavní oltář je před dokončením a nenastaly žádné komplikace. Projednával podrobnosti o transportu díla, požadoval malířovu přítomnost při napínání a opět nabízel ubytování.

Vše evidentně proběhlo bez problémů. Časopis Lumír přinesl už 18. září zprávu, že Hellich obraz dokončil.¹²⁶ Mezi osobními písemnostmi se nalézá i koncept účtu z 6. října 1856, nakonec na sumu šest set zlatých. Úpravy kostela byly tedy hotovy rok před novým svěcením, které bylo oddalováno z čistě pragmatických důvodů. Hrabě se totiž na podzim ženil. Touto zajímavou událostí se však budeme zabývat později.

Nyní si položíme otázku, kdo mohl stát za rekonstrukcí coby projektant. Při porovnání dnešní podoby kostela se starším ikonografickým materiálem zjistíme, že budova se příliš nezměnila (obr. 118 a 119). Architekt tedy zachoval její vrcholně barokní tvarosloví. Stejně ohleduplně se choval i k interiéru. Zásahy se omezily jen na rozšíření stávající štukové výzdoby o kvalitní druhorokokové prvky, například o heraldické kartuše s mušlemi a květinami (obr. 120). Stěží si lze představit, že takové práce pocházejí z návrhů místních řemeslníků. Mnohem pravděpodobnější je účast poučeného stavitele, který měl s tehdy nanejvýš aktuálním barokním revivalem bohaté zkušenosti.

¹²⁵ PNP, fond Hellich Josef Vojtěch, karton 10, složka Lažanský – Chýš.

¹²⁶ Lumír, ročník VI, číslo 38 (18. září 1856), s. 912.

V literatuře se traduje domněnka, že se na obnově chrámu podílel stavitel Ignác Vojtěch Ullmann, jenž tou dobou představoval chyšský zámek.¹²⁷ Hypotéza se ale nezakládá na pravdě. Jak se brzy přesvědčíme, Ullmann se s Lažanským seznámil až v době, kdy byly stavební práce v plném proudu, de facto před dokončením. Do oprav mohl tedy zasáhnout jen minimálně. Námi hledaným mužem bude spíše Josef Pokorný, podepsaný pod nedatovaným rozpočtem, uloženým v archivu chyšského velkostatku.¹²⁸

Jde jistě o stejného člověka, který počátkem padesátých let 19. století asistoval Janu Bělskému při renovaci zámku v Ploskovicích (okr. Litoměřice). Jeho úkolem bylo dohlížet na realizaci prací na místě, hlavně na provedení novobarokních štuků. Bělskému navíc pomáhal i později na dalších ploskovických projektech.¹²⁹ Kromě zmíněného rozpočtu a pár zmínek v literatuře nemáme k dispozici žádné další informace o Pokorném, ani o jeho kontaktech s Lažanským. Díky uvedeným skutečnostem se ale nabízí reálná možnost, že hrabě pro restaurování chrámu volil architekta, jenž prokázal své schopnosti na stavbách pro císařskou rodinu. Pokorný mohl v Chyši uplatnit vše, co se při práci na letním sídle excísaře naučil. V budově kostela Zvěstování P. Marie tedy můžeme spatřovat ojedinělou odezvu úprav dvorských sídel Ferdinanda V. Dobrotivého.

Více než novobarokní poloha romantismu ale vyhovovala evropské šlechtě rovina novogotická, která jí v jistém smyslu ulehčovala hledání identity v nové, smíšené, feudálně-měšťanské společnosti. Platí to i u Prokopa III., jehož nejvýznamnějším počinem se stala přestavba panského sídla v Chyši. Ze všech zmíněných realizací na tomto panství se také jako jediná dostala na stránky Dějin českého výtvarného umění.¹³⁰

Proběhla v letech 1856–1858 a jejím tvůrcem byl Ignác Vojtěch Ullmann, tehdy vycházející hvězda české architektury 19. století. Prováděcím stavelem byl František Havel. K této akci se zachovala řada plánů, korespondence i účtů, publikovaných Vratislavem Ryšavým ve stavebně-historickém průzkumu.¹³¹ Dům se tehdy změnil především z vnějšku. Zásahy do interiérů, upravených teprve nedávno v duchu pozdního klasicis-

¹²⁷ TRÄGER 1993, s. 53.

¹²⁸ Neúplný dokument, jehož součástí byl dříve i nákres, propočítává náklady na práci zedníků, kameníků, tesařů, pokrývačů, truhlářů, zámečníků, kovářů, včetně materiálu na šest tisíc pět set dvacet pět zlatých. Viz SOA Plzeň, fond Velkostatek Chyš, část 1., odd. III – účetní písemnosti, inv. č. 1000, karton 110.

¹²⁹ Srov. POLÁK 1938, s. 426. K osobnosti architekta viz VLČEK 2004, s. 538. Šlo snad o téhož muže, narozeného 7. srpna 1818 a zemřelého 27. ledna 1897, který je evidován v soupisu pražského obyvatelstva z roku 1876. Nejprve přebýval v domě U zlatého gryfa v Tomášské ulici č. 23. Od roku 1879 bydlel v bývalém paláci Bretfeldů v Nerudově ulici. Pracoval jako inženýr při c. k. místodržitelství a byl svobodný. Viz AHMP, fond Soupis pražského obyvatelstva, krabice č. 226, pořad. č. 251. Za pomoc při hledání dalších materiálů děkuji panu Mgr. Martinu Aschenbrennerovi z České Lípy.

¹³⁰ Dějiny českého výtvarného umění III/1, s. 272.

¹³¹ Srov. RYŠAVÝ 1997, s. 12–14 a 53. Item RYŠAVÝ 2002, s. 253–254 a 260.

mu, byly jen minimální a omezily se na hlavní schodiště nebo kapli sv. Prokopa. Naplno se tu projevila stylová rozpolcenost architektury 19. století, jež s velkou oblibou přisuzovala rozdílné stylové podoby vnějším a vnitřním prostorám obytných sídel.

Víme, že dispozice budovy nebyla Ullmannem nijak zásadně měněna. Její stavební vývoj byl ukončen v renesanci. Komplikovaný půdorys (obr 121) a různorodá skladba jednotlivých objektů umožnila projektantovi rozehrát kvalitní reminiscenci středověku. Soustředil se na modifikaci fasád, rozmístění atik, štítů či věžic, výměnu oken a některých dveří. Pro docílení dokonalé iluze prošla výraznějším zásahem hlavně nízká vstupní věž, kterou do úrovně patra rozebral a změnil tak, aby se stala hlavním kompozičním prvkem. Opatřil ji lodžii se dvěma arkádami a středovým sloupem. V úrovni druhého patra umístil rodový znak v osmihroté hvězdici. Třetí etáž obehnal ochozem s cimbuřím a v každé z jejích stěn osadil dvojité půlkruhové okno s kulatým okénkem mezi záklenky. Horní okraj korunoval dalším cimbuřím s věžičkami v rozích (obr. 122).

Na střední části hlavního průčelí zachoval původní rytmus i velikost okenních otvorů. V přízemí tříosý a v patrech sedmiosý. Změny uplatnil pouze v šambránách oken. V přízemí je opatřil stupňovitě zdviženými nadokenními římsami. Úzká obdélná okna v první úrovni opticky zvětšil za pomoci segmentových záklenků vyvedených v omítce. Druhé poschodí má segmenty oken skutečné. Aby docílil shodné rytmizace okenních os v krajní části fasády, tvořené původně jen dvěma okenními osami, přidal mezi osy obou etáží jednu iluzivní. Kvůli optické vyváženosti přidal nad tuto část průčelí trojúhelný štít s cimbuřím a věžičkami. Korunní římsu zdobil pouze jednoduchým vlysem.

Podobný princip uplatnil Ullmann i na jihozápadní straně zámku, která je dělena na dvě nestejně vysoké části (obr. 123). Jižní dvoupatrová navazuje na hlavní jihozápadní průčelí a má shodné tvarosloví. Přízemí je členěno šesti okny. Dvě středová jsou úzká, s prostší nestupňovanou nadokenní římsou. Patra rytmizuje třináct okenních linií, přičemž první, třetí a pátá od jihu jsou opět iluzivní, pouze pro docílení kýžené symetrie. Ze středu fasády vystupuje velice mělký rizalit v šířce dvou, respektive tří okenních os, zakončený identickým trojúhelným štítem, jako v předchozím případě.

Nižší jihozápadní strana domu jasně ustupuje v hmotě i výzdobě. V severní části je dvoupodlažní. Svou celkovou výškou ale nepřesahuje linii přízemí sousedního křídla. Vyšší patro je členěno osmi obdélnými nepravidelně umístěnými okny bez výraznějších ozdob. Jedno je zazděné. Okenní otvory v nižší úrovni, s širokými špaletami v lici zdíva, imitují střílny. Také korunní římsa je prostá. Jediným okrasným prvkem se stala nová osmiboká věžice se dvěma střílnami v severním nároží, ukončená cimbuřím.

Zdobněji pojal Ullmann severozápadní část budovy, která je zároveň nejužší. Tvoří ji tři nestejně pojaté části. Od západu pokračuje hospodářské křídlo nízkým dvoupodlažním traktem se čtyřmi okny s širokou špaletou ve tvaru střílen. Nejzápadnější je zazděné. Vyšší patro je rozděleno osmi otvory ve tvaru klíčových střílen. Jen nad druhým oknem od východu je nahrazeno dvojitým obloukovým oknem. Střední část této fasády je o úroveň vyšší, přičemž korunní římsa popsaného traktu přechází v lizénovou. Dominuje zde dvoukřídla, ještě klasicistně tvarovaná brána zámku, jež svou výškou dosahuje horního okraje klíčových střílen. Přimo nad ní je v ose umístěno trojitě obloukové okno a stejně jako spodní vjezd obklopeno jednou klíčovou střílnou po každé straně. Nad korunní římsou je široká atika opatřená na západním rohu věžičkou s cimbuřím.

Aby architekt docílil proporční vyváženosti při pohledu od severozápadu, obohatil nároží domu o osmibokou věžici, která převyšuje okolní hmotu o jedno patro (obr. 124). Na jejím spodním obvodu uplatnil malé klíčové střílny, na něž v přízemí navazují kruhová okna se širokou špaletou. Nad lizénovou římsou použil naopak segmentové okenní otvory a korunní římsu pojal jako ochoz. V jeho středu stojí osmiboký altán s úzkými, vysokými, trojúhelně vrcholícími okny a korunovaný jednoduchým cimbuřím.

Věž ve své výzdobě samozřejmě navazuje na severovýchodní trakt, který lze také rozdělit na tři různé části. Nejsevernější je dvoupatrová a svými dekorativními formami je shodná s nárožní věží. Šest okenních os je v přízemí tvořeno malými kruhovými okny, v patře segmentovými okny. Také korunní římsa je zakončena atikou se stupňovitě zdvihajícím cimbuřím. Blíže k hlavnímu průčelí předstupuje mohutný rizalit s kaplí sv. Prokopa, jíž Ullmann zvýraznil jedním mohutným kruhovým oknem s rozetou. Korunní římsa je zde symbolicky převýšena trojúhelným štítem s křížem ve vrcholku.

Přilehlá část je vyšší, dvoupatrová, členěná dvěma okenními osami. Přízemí i první etáž zdobí obdélná okna, opět iluzivně navýšená segmentovým záklenkem. Prostor mezi okenními otvory prvního poschodí je rozmnožen kruhovým okénkem. Okna druhého patra disponují dvojitým, trojúhelníkově lomeným klenutím a rozetkou v místě záklenku. Korunní římsa s cimbuřím přesahuje sousední rizalit s kaplí o několik metrů. Severovýchodní fasáda končí u vstupní věže, kde je opatřená jedním oknem v ose každé etáže. V první je opět iluzivně prodloužené v omítce. Nad ním je dvojitě okno.

Podobným způsobem jako vnější fasády pojal Ullmann i nádvoří. S tím rozdílem, že zde již neaplikoval falešná okna pro docílení symetrie. Severozápadní stěnu původního hradního paláce nechal zcela bez ozdob a na ostatních místech užil pouze iluzivní zvýšení oken prvního patra. Nejzajímavějším způsobem je vyřešen severozápadní trakt,

který je v obou rozích prolomen výklenky se stlačenými oslími oblouky. Západní slouží jako vchod do hospodářského objektu (obr. 125). Východní vede k zadní bráně zámku. V jeho středu se nalézá segmentové okno, převýšené trojúhelným štítem s hodinami, cimbuřím a věžičkami. Po stranách štítu vystupují mimo osu ze střechy dva malé vikýře s cimbuřím, umístěné však teprve dodatečně při obnově na konci 20. století.

Osobitější fasádu dostalo i východní jednopatrové hospodářské křídlo. Patro je členěno okny se segmenty. Nad atikou také vyrůstá trojúhelný štít s cimbuřím a věžičkami. Sousedí se zajímavě řešeným třípodlažním přístavkem s kaplí u brány, jehož mezipatro je osvětleno úzkými, vysokými, trojúhelnými otvory. Okno prvního patra je zde opatřeno iluzivním segmentem v šambráně, respektive dvojitým okénkem s trojúhelníkově lomeným klenutím a rozetou v místě záklenku. Prostor druhé etáže lemují dva malé kruhové otvory s rozetkami. Nejvíce zvýrazněná je její severní partie s točitým schodištěm, která je nad atikou převýšena šestibokou hlavicí s cimbuřím a napodobuje tím věž.

Charakteristický styl, spojující cimbuří, nárožní věže a stupňovité štíty se segmentově sklenutými okny, je zřejmě odvozen z toskánského trecenta. Zároveň nezapře autorův sklon k osové souměrnosti průčelí a pravidelnosti okenních os, čerpající z anglické architektury. Jindřich Vybíral se domnívá, že bezprostřední inspirací autora se mohl stát zámek Miramare u Terstu, jenž vznikl v letech 1856–1860 dle projektu Carla Junkera, pro pozdějšího mexického císaře Maxmiliána.¹³² Asi i na základě této souvislosti Vratislav Ryšavý usoudil, že projekt mohl vzniknout roku 1856.¹³³ Krátký exkurz do pramenů nám pomůže závěry korigovat. Současně nám odpoví na otázky, týkající se například okolností, za nichž se Lažanský rozhodl právě pro Ignáce Vojtěcha Ullmanna.

Vraťme se na začátek roku 1855. Vnitropolitická situace v zemi se již uklidnila, oprava kostela Zvěstování P. Marie běží v plném proudu a na panstvích Prokopových sousedů a přátel začaly růst zámky jako houby po dešti. Alfons hrabě Mensdorff-Pouilly se pustil do regotizace Preitensteinu. Syn Marie Gabriely Buquoyové z nedalekého Červeného Hrádku u Chomutova opět pilně pracoval na Rožmberku a další soused z Valče, František Korb z Weidenheimu, zahájil přestavbu tvrze Bezděkov u Klatov.¹³⁴

Poslední dva jmenovaní hráli v tomto příběhu důležitější roli, než bychom čekali. Úvahy o přestavbě Chyše se objevují v korespondenci Prokopa III. právě počátkem roku 1855. V již citovaném listu z 5. února, ve kterém Lažanský oznamoval svému inspekto-

¹³² Srov. VYBÍRAL 1994, s. 6.

¹³³ Srov. RYŠAVÝ 1997, s. 13. Item RYŠAVÝ 2002, s. 254.

¹³⁴ ŠTĚPÁNEK 2012, s. 110. Item VYBÍRAL 1999, s. 118–131. Item VYBÍRAL 1994, s. 5.

ru Josefu Kreilovi problémy s přípravou materiálu na dostavbou kostela Zvěstování P. Marie, totiž zdůrazňuje, že veškerý materiál musí být příště nejprve naskladněn. Až poté se mělo začít s realizací. Řeč byla evidentně o chystané rekonstrukci sídla. V další části dopisu totiž Lažanský neskrývá zklamání, že pan Hagenauer dosud nezaslal požadované nákresy tří fasád zámku, a to i přes vyplacení honoráře ve výši sto zlatých. Architekt prý nereagoval ani na dvě písemné urgencye. Pisatel se proto rozhodl využít náhodnou přítomnost talentovaného architekta Ullmanna v blízké Valči a renovaci fasád svého domu zadat právě jemu. Ullmann byl prý dva dny v Chyši a načrtnul hraběti skicu ve starožitném (*alterthümlich*) stylu, jež předčila jeho očekávání. Nabídl mu spolupráci a mladý architekt se údajně s velkou ochotou zakázky ujal. Na závěr vysvětloval, že jde o stejného stavitele, který přetvářel weidenheimský zámek v Bezděkově za dvacet tisíc zlatých. Tušil ale protesty proti podobnému utrácení peněz ze strany inspektora a ubezpečil jej, že by taková akce vyšla jen na šest až osm tisíc. Neskrýval nadšení z toho, že při použití Ullmannových plánů se stane chyšský zámek tím nejkrásnějším v Čechách.¹³⁵

V dalším listu z 11. února se stavebník opět primárně zabýval dokončením kostela. Psal, že výdaje neklesnou ani tento rok, hlavně kvůli chystané renovaci zámku. Kreilovi posílal Ullmannovu adresu, aby se setkali osobně. Dne 11. března Lažanský inspektorovi potvrzoval, že architektovi už 12. února svěřil zhotovení půdorysu a návrhů fasády. Zatím ale neobdržel vůbec nic, protože Ullmann zřejmě prodléval ve Vídni. Požádal proto Kreilova revidenta Veselého, aby u Ignácovy matky zjistil stav věcí. Pro zajímavost ještě zmiňme, že jej pisatel zároveň pověřil obchodním návrhem ve věci pokrývačské břídlíce z lomů v Rabštejně nad Střelou. Věděl totiž, že Ullmann pracuje na kostele sv. Cyrila a Metoděje v Karlíně. Z následných dopisů vysvítá, že byl úspěšný.¹³⁶

Ale zpět k plánům, o kterých se 21. března dovídáme další zajímavé informace. Prokop reagoval na Kreilovu zprávu o Ullmannovi. Těšilo ho, že se mu architekt i jeho práce zamlouvá, protože i on je s ním spokojen. Skica, kterou při návštěvě Chyše načrtl, byla pro hraběte dostatečným důkazem jeho talentovanosti a nejlepšího vkusu. Ani baron Korb z Weidenheimu prý nešetřil chválou nad stavitelovými výkony v Bezděkově. Proto Lažanský požádal Ullmanna, aby své ideje uskutečnil, zatím bez ohledu na peníze. Se zřetelem na stav pokladny ovšem nezapomněl na ekonomickou stránku věci. Vypočítával náklady, které s sebou přestavba ponese a souhlasil s inspektorovým názorem, aby se tento rok nejprve vše nachystalo a s realizací se začalo v příští sezoně.

¹³⁵ SOA Plzeň, fond Velkostatek Chyše, část 2., odd. II – spisy, inv. č. 1055, karton 113.

¹³⁶ Ibidem, dopisy Prokopa III. pro inspektora Josefa Kreila z 18. března, 23 března a 25. března 1855.

Doufal, že s pomocí Boží bude regotizace hotová do dvou let. Z pisatelových slov zároveň cítíme potřebu začít s pracemi co nejdříve. Posteskl si, že nemůže mít fasádu na straně kaple hotovou ještě letos. Kvůli toaletám, jež na této části domu vytékaly, totiž působila východní partie dosti nevzhledně. Chtěl, aby se zámek vyjímal co nejlépe hned po dokončení a čekal na chvíli, kdy bude moci všechny stromy v této partii vymýtít. Roční odklad podle jeho slov zbytečně oddálil i výsadbu nové zeleně. K východní stěně tedy nechal už navézt štěrk pro budoucí výsadbu křovin a květinových záhonů.¹³⁷

Poslední informaci o chystaných úpravách se dovídáme z dopisu 23. března 1855, v němž Lažanský nadšeně oznamuje inspektoru Kreilovi, že od Ullmanna obdržel překrásné plány.¹³⁸ Tady ovšem stopa v archiváliích chyšské provenience končí.

I z tohoto malého útržku si můžeme udělat jasnou představu o tom, jak velkou roli hrála v reprezentačních strategiích šlechty náhoda a jaký význam měli pro lokální vývoj architektury sousedé. Nebýt liknavosti Václava Hagenauera, mohl být zámek jeho dílem a Ullmann by musel čekat na zakázku jinde. Naštěstí se tak nestalo a obnova byla začata roku 1856. Potvrzuje to česky psaná pamětní deska na nádvoří zámku (obr. 126), a také již zmíněný dopis chyšského faráře pražské konsistoři z roku 1857.¹³⁹ Kromě benedikce kostela Zvěstování P. Marie totiž vysvětloval důvody pro nové svěcení zámecké kaple, v níž byla dvě malá boční okna nahrazena jedním velkým kulatým. Přestavba skutečně začala na východní straně a přinesla do českého prostředí výbornou reflexi obloukového stylu, jehož dominantním motivem jsou půlkruhová okna a ozdobné prvky.

Dne 20. října 1859 Lažanský vystavil Ullmannovi vysvědčení o provedení stavby zámku, v němž nešetřil chválou.¹⁴⁰ Byl to jeden z důvodů, proč se na něj hrabě brzy obrátil s další žádostí o projekt, tentokrát v Praze. Roku 1860 totiž koupil od dědiců Františka Ellenbergera část skladiště na rohu dnešní Národní třídy a Smetanova nábřeží a podařilo se mu rovněž získat i přilehlý starý plavební kanál z majetku pražské obce.¹⁴¹

Jednalo se o velmi lukrativní pozemky. Tehdejší Ferdinandova třída vznikla zasypaním hradebního příkopu mezi Starým a Novým Městem pražským na konci 18. století. Byla původně v záplavovém území a na svém konci byla nevzhlednou skrumáží odpadních jímek, skladišť a kanálů. Rozvoji místa výrazně pomohla až regulace, kterou v 1841 iniciovaly české zemské stavy a jejímž výsledkem byla nejen rozsáhlá úprava nábřeží,

¹³⁷ Ibidem.

¹³⁸ Ibidem.

¹³⁹ SOA Plzeň, fond Rodinný archiv Lažanských z Bukové, Chyše, inv. č. 144.

¹⁴⁰ PNP, fond Ullmann Ignác Vojtěch, inv. č. 6. Item VYBÍRAL – SEKÝRKOVA 2003, s. 326, č. III.

¹⁴¹ Viz KYNČIL 1960, s. XX. Item VLČEK 1996, s. 523. Item LÍBAL – RULC – LIŠKOVÁ 1975, s. 5–6.

ale i stavba řetězového mostu Františka I., vedoucí na sousední Smíchov. Položily se tím základy nového městského bulváru a cena pozemků začala raketově vzrůstat. V přímém sousedství parcely například chvíli předtím vyrostla nová reprezentativní budova České spořitelny, dnes hlavní sídlo Akademie věd ČR, kterou Ignác Vojtěch Ullmann dokončil v roce 1861.¹⁴² Protějšší pozemek byl již drahnou dobu rezervován pro stavbu Národního divadla. Na jeho místě bylo roku 1862 postaveno, shodou náhod také dle Ullmannových plánů, alespoň Prozatímní divadlo.¹⁴³ Lažanského investice proto představovala chytrý tah, mimo jiné i proto, že od počátku kalkuloval s ekonomickou návratností.

Jeho záměrem bylo totiž postavit nový druh městské šlechtické rezidence, která by kromě osobních nároků na výstavnost reflektovala poptávku po ubytovacích, kancelářských a společenských prostorách. Už na podzim 1860 přinesl časopis Lumír zprávu, že Lažanský začne na jaře stavět nový palác, v jehož přízemí se mají zřídit místnosti pro kavárnu. Znovu avizoval začátek stavby v lednu následujícího roku. Redakce jmenovala Ullmanna jako autora plánů a v květnu krátce informovala o výkopu základů.¹⁴⁴

V rodinném archivu chyšské části rodiny se zachovalo nemnoho dopisů architekta i stavitele, protokoly o provedených pracích i půdorysy.¹⁴⁵ Lažanský začal s Ullmannem komunikovat hned roku 1860, ze kdy se zachoval návrh smlouvy. Z 9. května 1861 pak pochází potvrzení Ullmanna a jeho stavitele Františka Havla, v němž oficiálně přebírají stavbu, a to podle plánů, jež 10. března předložili. Oproti původním návrhu si stavebník vymínil několik změn. Tou nejdůležitější bylo, že hlavní schodiště mělo vypadat stejně, jako v Lannově paláci. Bylo třeba odsouhlasit nové skici. Druhá úprava se týkala zvětšení pokojů proti Voršilské ulici. Třetí a poslední modifikace se zabývala střešními věžičkami na nárožích, o nichž se mělo rozhodnout až během stavby. Práce byly rozvrženy do tří let. První sezonu měla být vztyčena do výše prvního poschodí. V roce 1862 měla stát hrubá stavba po střechu. Architekt se stavitelem se zavázali, že svou práci dokončí na svátek sv. Havla 1863. Rozpočet byl stanoven na sto čtyřicet tisíc zlatých.¹⁴⁶

Nově vznikající palác zřejmě vzbuzoval zájem veřejnosti i investorů. Na podzim roku 1862 se totiž u Lažanského i u Ullmanna objevil agent hesenského kurfiřta Bedřicha Viléma, jenž za novostavbu nabízel velmi štědrý obnos čtyř set tisíc zlatých. Architekt proto chvíli nevěděl, zdali má ve své práci pokračovat. Hrabě však našťestí prodej

¹⁴² Viz KOTALÍK 2008.

¹⁴³ Viz BAŤKOVÁ 1998, s. 258–262. Item Dějiny českého výtvarného umění III/2, s. 135.

¹⁴⁴ Viz Lumír, ročník X, číslo 48 (29. listopadu 1860), s. 1149. Item Lumír, ročník XI, číslo 2 (10. ledna 1861), s. 42. Item Lumír, ročník XI, číslo 20 (16. května 1861), s. 475.

¹⁴⁵ SOA Plzeň, fond Rodinný archiv Lažanských z Bukové, Chyše, inv. č. 154–161 a M1–M7.

¹⁴⁶ Ibidem, inv. č. 155.

přehodnotil a v dubnu 1863 mu stavitel Havel oznamoval, že práce budou do pár týdnů u konce. Stavba byla soudně odhadnuta v roce 1864 a svůj účel plnila na výbornou. Už o rok později vzniklo v přízemí několik obchodů. Ve vyšších patrech se nalézalo několik bytů a kanceláří. Majitel si vyhradil pouze větší apartmán v prvním patře.

Hlavní průčelí třípatrové budovy situoval Ullmann logicky na nábřeží (obr. 127). Je rozvrženo do jedenácti os, které objímají po stranách jednoosé věžové rizality s trojitými sdruženými okny. Tři prostřední osy vymezují portál, rámovaný čtyřmi bosovanými pilastry s vloženým terčem, který je použit i na rizalitech. V jeho archivoltě je v roloverkové kartuši umístěn znak rodu Lažanských. Nad portálem vystupuje v šíři tří os balkon s kamenným zábradlím. Fasáda je opatřena rustikou a ornamentálním vlysem v římsách, šambránách a klenácích. Nejvýraznější ozdobou fasády jsou nadokenní římsy, na jejichž suprafenestry s konzolkami a klenákem navazují v prvním poschodí trojúhelné frontony a v druhém římsy. Opačně je řešeno ostění rizalitů s trojitými okny. Meziokenní sloupky podpírají v prvním patře římsu, ve druhém naopak rozeklaný segmentový pediment. Okna třetí etáže jsou zdobena v šambránách protáhlými konzolami, zdvihajícími korunou římsu. Devítiosá průčelí do Národní třídy a Divadelní ulice jsou navržena identicky. Pouze severovýchodní nároží palácové stavby již není zakončeno rizalitem.

Na rozdíl od Chyše, kde Ullmann uplatnil romanticko-historickou polohu tvorby, rozehrál v paláci Lažanských neorenesanční koncepci, kterou uplatnil již na sousedním domu České spořitelny. Inspiračním zdrojem mu byl vídeňský nájemní dům, zvaný Roberthof, postavený roku 1855 pro průmyslníka Camilla Florenta von Roberta, a to podle projektu architektových vídeňských učitelů Augusta Sicarda von Sicardsburga a Eduarda van der Nüllu (obr. 128).¹⁴⁷ Upouští zde od obvyklých principů a v duchu italské renesance rozprostírá stavbu do čtyř křídel obíhajících kolem uzavřeného lichoběžníkového nádvoří. V ose vstupu situoval vestibul s trojramenným schodištěm, které se doopravdy nápadně podobá tomu v Lannově rezidenci. Na první pohled zaujmou i v projektu zpočybňované, a nakonec zrealizované jehlancové střechy nárožních pavilonů s oválnými vikýři, kvůli kterým je palác často řazen do stylu francouzské neorenesance.

Nový palác se díky kavárně Slavia i blízkosti Národního divadla stal velmi brzy centrem společenského života v Praze. Pomineme-li několik maličkostí, například nové schodiště do zámecké zahrady v Chyši roku 1865,¹⁴⁸ byl také poslední velkou realizací, kterou Prokop Lažanský uskutečnil a završil tak svůj pozoruhodný život plný protikladů.

¹⁴⁷ Jako první si této podobnosti všiml Emanuel Poche. Viz POCHE 1980, s. 128.

¹⁴⁸ Viz RYŠAVÝ 1997, s. 14 a 53. Item RYŠAVÝ 2002, s. 254 a 260

V čase, v němž staré pořádky přestaly platit a nové zatím hledaly pevnou půdu pod nohama, inicioval řadu veřejných i soukromých staveb, jimiž se přiblížil k aktivitám Marie Gabriely Lažanské v době baroka. Časový odstup jednoho století ale diferencoval jejich motivace. Projekty manětínské kněžny pramenily z potřeby vyrovnat se s problémy současnosti. Šlechtic 19. věku však stál uprostřed pomyslného mostu mezi starým a novým světem. Neogotická přestavba vlastního sídla v Chyši a kostela sv. Vavřince v Lubenci, stejně jako pietní obnova rodinné hrobky, symbolizovaly úsilí původních společenských elit o hledání vlastní identity v minulosti. Oproti tomu palác s kavárnou, obchody a byty, stojící na nově vznikající Ferdinandově třídě v Praze, hleděl do budoucnosti. Chtěl být součástí rostoucího města a navazovat kontakt s novými nacionálními elitami.

Snaha sledovat stopy tohoto rozporu nás přivádí do Lažanského soukromí. Desítky grafik s portréty známých osobností, stejně jako absence uměleckých děl v zámeckém fondu, nás nutí přemýšlet nad hrabětem jako nad pravým mužem *biedermeieru*, jemuž byli bližší obyčejní lidé.¹⁴⁹ Nasvědčuje tomu i jeho sňatek, uzavřený 24. listopadu 1856 s Josefou Zdeborskou, o dvacet dva let mladší dcerou ševce.¹⁵⁰ Plně se v něm odrážejí dříve zmíněné vazby na měšťanské prostředí, k nimž byl položen základ již v osobě Prokopovy matky Terezie z Bretfeldu. Ani zde ale není situace tak jednoznačná.

Je zvláštní, že pokrokový majitel chyšského dominia nezapřel konzervativní postoje, zejména když šlo o rodinu a majetek. Již 25. března 1853 se s inspektorem Josefem Kreilem podělil o znepokojení nad tím, kolik majorátních pánů nemá mužského dědice. Citoval rodiny Dietrichsteinů, Černínů a Buquoyů. I neteř Königsegg, evidentně Gisela Königsegg-Aulendorf, rozená hraběnka Csáky, byla prý v naději a ustaraná z toho, že jí potká stejné neštěstí, jako když přivedla na svět dceru.¹⁵¹ Tehdy bezdětný a svobodný pětapadesátník začal jistě hlouběji uvažovat nad budoucností Lažanských.

Když 24. září 1868 vydechl naposledy, zanechal po sobě nejen prosperující panství, ale také přání, aby panovník vytvořil z rodinných statků Chyše, Drahonice, Řepan, Libyně, Lubence, Struhařů, mlýnu v Nučicích a nového pražského paláce rodinný fideikomis s právem primogenitury (nejstaršího syna). Po případném vymření starší pošlosti měl majetek přejít na mladší větev na Manětíně, respektive na nejbližšího příbuzného,

¹⁴⁹ Ve svozu Chyše na zámku Krásný Dvůr se nachází přibližně osmdesát grafických listů, například podobizna operetní umělkyně Pauliny Lucca od francouzského litografa Augusta Charlese Lemoine z roku 1860 (inv. č. KD 2057), portrét rakouského herce Josefa Wagnera od Josefa Kriehubera z roku 1855 (inv. č. KD 2091) nebo litografie německé operní zpěvačky Marie Louisy Dustmann-Meyer, jíž Josef Kriehuber zvěčnil v roce 1860 (inv. č. KD 2095).

¹⁵⁰ DAW, Pfarre St. Josef, Wien, Kirche St. Josef, Trauungsbuch 1853–1860, sign. 02-05, fol. 109, No. 91.

¹⁵¹ SOA Plzeň, fond Velkostatek Chyše, část 2., odd. II – spisy, inv. č. 1055, karta 113. Gisela přivedla 27. září 1853 na svět syna Mořice Prokopa Františka, který však ve dvacátém roce života zemřel.

a to včetně predikátu a erbu Lažanských. Zůstavitel kladl v závěti důraz na český původ rodiny, její stáří a kontinuitu. Nástupce zároveň pověřil péčí o kostel Zvěstování P. Marie i zámek v Chyši a nezapomněl zdůraznit, že nemovitosti nákladně obnovil.¹⁵²

Nutno dodat, že posmrtná suplika romanticky smýšlejícího aristokrata, poodhalující názorovou pluralitu 1. poloviny 19. století i v jeho osobním životě, nebyla vyslyšena. Doba podobným archaickým záležitostem nepřála a veřejnost stále hlasitěji volala po zrušení svěřeneckých velkostatků. Právní normou z 13. června 1868 bylo rozhodnuto, že nové fideikomisy mohou být zřizovány pouze zákonem a rodině chyběly příslušné konexe, které by záměr pomohly prosadit u říšské rady.¹⁵³ Z odkazu tedy vznikla alespoň fideikomisní substituce podle občanského zákoníku, respektující hrabětem definované nástupnictví. Dědicové se podle jejich ustanovení řídili až do 20. století.

Majitelem statků se stal Prokopův synovec Alexander, svobodné, bezdětné a jediné dítě mladšího bratra Adalberta a Angeliky, rozené Esterházy. Člen Uherského sněmu žil ovšem trvale v zemi svatoštěpánské koruny a zemřel 2. prosince 1870, ještě dřív, než se stihlo dokončit dědické řízení.¹⁵⁴ Panství i palác tedy přešly na poslední mužské členy chyšské větve rodiny, potomky Leopolda I. a jeho manželky Rosiny z Mack.¹⁵⁵

Vše, co během života zanedbal Prokop III. na poli rodové slávy, dohnal jeho nejmladší bratr Leopold I. Stejně jako otec a děd působil ve státní službě a dotáhl to velmi vysoko. Narodil se 14. června 1804 v Haliči, kde byl otec viceprezidentem gubernia.¹⁵⁶ Po gymnáziu absolvoval kurz filosofie na Vídeňské univerzitě, a posléze teorii právních a politických věd na Univerzitě Karlově. Když chtěl roku 1829 nastoupit do zaměstnání, padla volba na rodnou Halič. Stal se nejprve koncipistou, a poté krajským komisařem. Po třech letech byl povolán ke Štýrskému guberniu, aby se v roce 1836 vrátil do Lvova v hodnosti rady. V létě 1842 jej císař jmenoval hejtmanem Olomouckého kraje. Dva roky nato byl ale zpět v Haliči, tentokrát jako viceprezident Haličského gubernia. Malopolsko definitivně opustil až v roce 1847. Novým domovem se mu stala Morava, kde byl viceprezidentem Moravskoslezského gubernia a od roku 1849 moravským místodržitelem. Funkci zastával až do roku 1860, kdy odešel do penze a krátce na to zemřel.¹⁵⁷

¹⁵² SOA Plzeň, fond Rodinný archiv Lažanských z Bukové, Chyše, inv. č. 110.

¹⁵³ Srov. ŽUPANIČ 2006, s. 251.

¹⁵⁴ MM, fond Osobní archiv Jindřicha Nacházela, originál úmrt. oznámení. Item Staatshandbuch 1868, s. 514.

¹⁵⁵ Český úřad zeměměřičský a katastrální, Katastrální pracoviště Praha, oddělení veřejných knih a informací z KN, Desky zemské č. 381, 474, 829, a 868. Item knihovní vložka č. 916, kat. území Staré Město.

¹⁵⁶ SOA Plzeň, fond Rodinný archiv Lažanských z Bukové, Chyše, inv. č. 195.

¹⁵⁷ Ibidem, inv. č. 196, 197, 209, 212 a 256. Item VYSKOČIL 2011, s. 169–170. Item MZA, fond Sbirka matrik, Brno, farnost sv. Petra a Pavla (na dómu), matrika zemřelých 1860–1921, sign. 16961, fol. 8-9. Nejpodrobněji o Lažanského úřední kariéře a životě viz WIESER 1860, s. 97 a násl.

Na rozdíl od bratra se nestal dědicem žádného panství. Roku 1833 si pořídil nový dům v Praze na Hradčanech (obr. 129). Jako migrující úředník v něm ale příliš nepobyl a v roce 1847 jej prodal.¹⁵⁸ Až roku 1857 koupil s manželkou zámek Milešov (okr. Litoměřice) (obr. 130).¹⁵⁹ Ani na jednom z objektů neuskutečnil stavební úpravy.¹⁶⁰ Mohlo by se proto zdát, že budovatelská vášeň Prokopa III. byla Leopoldovi I. cizí.

Opak je ale pravdou. Co Lažanský nestihl vykonat v soukromí, doháněl ve veřejné sféře. Už během působení v Haliči inicioval vznik městských parků na Písečné hoře u Lvova.¹⁶¹ Stejně zásluhy měl na modernizaci Krakova.¹⁶² Posledních třináct let svého profesního života věnoval komplexnímu urbanistickému rozvoji moravské metropole. Například v letech 1853–1855 nechal v nově upravovaném parku v Lužánkách postavit společenský dům, kasino (obr. 131), podle návrhu předního vídeňského architekta Ludwiga von Förstera. Jeho největší zásluhou byl zcela jistě projekt brněnské okružní třídy, přímo navazující na koncept vídeňské Ringstraße. Sami Brňané si místodržitelovy práce vážili. Když totiž 7. listopadu 1860 zemřel, postavili mu na nejstarší části městského hřbitova neoklasicistní obelisk a v jeho okolí vysázeli tújový háj (obr. 132).¹⁶³

Jak hluboko se Leopold I. vryl do urbanistické tváře středoevropských měst, tak mělkou stopu zanechal v soukromém životě.¹⁶⁴ Víme, že byl činný v charitativních organizacích, které většinou sám založil.¹⁶⁵ Jeho vztah k výtvarnému umění ale zůstává záhadou. Od roku 1845 byl akcionářem Krasoumné jednoty.¹⁶⁶ Dva roky poté se stal členem Společnosti vlasteneckých přátel umění.¹⁶⁷ Tak jako u bratra šlo spíše o záležitost reprezentace. Jedinou hmatatelnou indicií o užších kontaktech hraběte s umělci jsou díla brněnského portrétisty a malíře náboženských výjevů Josefa Zeleného, který v roce 1857 obdržel stipendium Moravského zemského výboru na studium v Paříži.¹⁶⁸

¹⁵⁸ NA, fond Desky zemské – hlavní knihy, inv. č. 79, fol. 211.

¹⁵⁹ Ibidem, inv. č. 168, fol. 334.

¹⁶⁰ Srov. LÍBAL – JAREŠOVÁ – VILÍMKOVÁ 1963, s. 31. Item PÁTEK 2015, s. 149.

¹⁶¹ WIESER 1860, s. 104–105.

¹⁶² PROKOPOVÝCH 2009, s. 158.

¹⁶³ Viz KROUPA 2015, s. 58, 772 a 788. Item ZATLOUKAL 1995, s. 30. Obelisk byl po zrušení městského hřbitova v roce 1899 přemístěn na Lažanského náměstí, dnešní Moravské náměstí.

¹⁶⁴ V rodinném archivu Lažanských se zachovalo jen několik soukromých dopisů, adresovaných staršímu bratrovi Prokopovi III. Viz SOA Plzeň, fond Rodinný archiv Lažanských z Bukové, Chyše, inv. č. 111.

¹⁶⁵ Z jeho iniciativy vznikl Moravský invalidní fond, jenž se měl starat o válečné invalidy z revolučních let 1848–1849. V roce 1853 byla založena Nadace císaře Františka Josefa na podporu nemohoucích dělníků a o rok později přibyla Nadace císařovny Alžběty pro výchovu chudých malých dívek. Na pomoc těmto projektům iniciovali zástupci města vznik reprezentativního portrétu Leopolda I. Byl prodáván ve velkých nákladech a jeho výnos činil přibližně čtyři tisíce zlatých. Všeobecně známou podobiznu zhotovil v roce 1854 vídeňský litograf August Prinzhofer. Viz WIESER 1860, s. 137–138 a 144–145.

¹⁶⁶ ANG, fond Krasoumná jednota, přír. č. AA 1260, nefol.

¹⁶⁷ ANG, fond Společnost vlasteneckých přátel umění, přír. č. AA 1399, nefol.

¹⁶⁸ Srov. TOMAN 1993–1994, s. 763.

V chyšském mobiliáři se od něj zachovala dvě plátna. P. Marie s Ježíškem v obláčích z roku 1855 (obr. 133) a Poustevník, datovaný 1858.¹⁶⁹ Jeho štětci lze ovšem připsat i čtyři nesignované podobizny, pocházející asi z roku 1856 (obr. 134).¹⁷⁰ Všechny práce spadají do období kolem pobytu Zeleného ve Francii. Nabízí se proto možnost, že hrabě Lažanský jako předseda Moravského zemského výboru podpořil mladého a oblíbeného umělce v kariéře. Pro tvrzení ale postrádáme důkazy. Navíc mezi dochovaným mobiliářem z tohoto období žádná výrazná díla nenalezneme. Drobné portréty brněnského miniaturisty Patricia Kittnera z padesátých let 19. století¹⁷¹ doplňuje jen několik pohledů na moravská města od jinak neznámého Blitzfelda ze stejné doby (obr. 135).¹⁷²

Podobných kontaktů musel mít Leopold jistě dost. Choť Rosina, s níž se oženil 22. listopadu 1850 ve Vídni,¹⁷³ nepocházela ze šlechtických kruhů. Rozhodně ale nešlo o chudou dívku z vídeňského předměstí, jako v případě Josefy Zdeborské. Byla to vzdělaná dáma, vyrůstající v kultivovaném měšťanském prostředí. Pradědeček František byl klenotník císařovny Marie Terezie i Josefa II. Otec Ignác byl vídeňským průmyslníkem, provozovatelem cukrovaru i pivovaru a také velkostatkářem. Snoubenka proto přinesla do rodiny vysoké věno a několik nemovitostí, včetně domu U Zlatého mužíka u katedrály sv. Štěpána ve Vídni.¹⁷⁴ Spolu s ní přišel také nezanedbatelný kulturní kapitál, který pramenil ve velmi progresivně se rozrůstajícím rakouském velkoměstě. Bez potřebných písemných pramenů bychom ale jen tápali nad jeho významem pro tuto práci.

Sbližování s buržoazní částí společnosti mělo jistě celou řadu výhod, ale i nevýhod. Pro příslušníka staré české aristokracie šlo hlavně o dvůr, pro nějž byl stále nejdůležitější bezchybný rodokmen. Takový Rosina neměla. Její otec byl sice roku 1840 povýšen do šlechtického stavu,¹⁷⁵ ale to nestačilo. Na oficiálních seznamech dvorské šlechty tudíž její jméno nenajdeme. Leopold I. byl proto zároveň posledním příslušníkem chyšské pošlosti Lažanských, který disponoval přístupem do habsburského domu.

¹⁶⁹ NPÚ ÚPS v Praze, zámek Krásný Dvůr, inv. č. KD 469 a 501.

¹⁷⁰ Soubor s portréty Leopolda I., jeho manželky Rosiny, sestry Marie Anny a bratra Adalberta v druhorokokových zlacených rámech se zřejmě nedochoval kompletní. Viz NPÚ ÚPS v Praze, zámek Krásný Dvůr, inv. č. KD 475, 476, 562 a 573.

¹⁷¹ Jde o tři podobizny Leopolda I., portrét jeho ženy Rosiny, neteře Irmy Königsegg-Aulendorf a tchyně Amalie z Mack. Viz NPÚ ÚPS v Praze, zámek Krásný Dvůr, inv. č. KD 529, 530, 553, 597, 598 a 599. Podrobněji o malíři viz HOLEŠOVSKÝ – MACHYTKA 1970. Item TOMAN 1993–1994, s. 485.

¹⁷² Pohledy na Velké náměstí v Brně, Boskovice, Předklášteří u Tišnova, Židovskou bránu v Brně a Šternberk na Moravě. Viz NPÚ ÚPS v Praze, zámek Krásný Dvůr, inv. č. KD 525, 526, 527, 541 a 544.

¹⁷³ DAW, Pfarre St. Johann Nepomuk, Wien, Trauungsbuch 1844–1854, sign. 02-04, fol. 163, No. 72.

¹⁷⁴ CZEIKE – Historisches Lexikon Wien 3, 2004, s. 696. Item Historisches Lexikon Wien 4, 2004, s. 123. Item SOA Plzeň, fond Rodinný archiv Lažanských z Bukové, Chyše, inv. č. 322 a 617.

¹⁷⁵ Viz MOL, fond Magyar Kancelláriai Levéltár, Magyar Királyi Kancellária regisztraturája, Libri regii 66 (1833–1840), fol. 929–932.

Tato sociální desorientace se výrazněji projevila na Leopoldových synech, z nichž Leopold II. zdědil Chyši a pražský palác po bratranci Alexandrovi.¹⁷⁶ Narodil se 17. února 1854 v Brně.¹⁷⁷ V době, kdy se stal dědicem, mu bylo jen šestnáct let. Otec zemřel o deset let dříve. Matka Rosina prodala roku 1866 Milešov,¹⁷⁸ znovu se vdala za Alfreda Karla knížete z Wrede a odstěhovala se do Salzburgu, kde Leopold dokončil gymnázium. V roce 1872 se navrátil do Čech a zapsal se na Univerzitu Karlovu. Svým výstředním chováním, například nošením revolveru na veřejnosti a jinými faux pas, však vzbuzoval nevhodnou pozornost. Spory vyvrcholily příštího roku, kdy jej poručník Karel z Blankensteinu nechal v noci z 18. na 19. dubna za asistence četníků dopravit z Chyše na svůj zámek v Batelově u Jihlavy. Hrabě ale uprchl k matce do Salzburgu, poručníka právně napadl a bylo mu umožněno pokračovat ve studiích v Innsbrucku a ve Vídni.¹⁷⁹

Ve stejně excentrickém duchu se nesl celý Leopoldův život. Miloval německé divadlo. Poprvé si zahrál roku 1875 v Innsbrucku. Později byl například v angažmá vídeňského městského divadla, městského divadla v Brně a jiných soukromých společnostech. Hrál v Plzni, Litoměřicích, Chomutově, Bayreuthu i Jihlavě. Neváhal platit režisérům a hercům, aby mohl v inscenacích vystupovat. V roce 1879 založil vlastní Hraběcí zámecké divadlo v Chyši, s nímž zajížděl do okolních měst. Po roce tento dobrodružný podnik skončil odnětím koncese a Lažanský byl nucen hostovat na různých scénách po monarchii. Naposledy se v roce 1886 prezentoval v Mariánských Lázních.¹⁸⁰

K nečekanému obratu došlo v osmdesátých letech. Stoupenec německého divadla se totiž změnil v Čecha. Německé nápisy na zámku vyměnil za české a provokativně vystupoval proti Němcům.¹⁸¹ Jako člen Ústřední matice školské podporoval i výuku češtiny na školách.¹⁸² Roku 1887 byl díky tomu zvolen do Říšské rady. Jeho politická kariéra se ale odehrávala na poli jazykových konfliktů.¹⁸³ Ze zdravotních důvodů v dalších volbách nekandidoval a stáhl se z veřejného života. Dne 16. srpna 1891 v Mariánských Lázních ukončil život této nejkontroverznější postavy rodu srdeční záchvat.¹⁸⁴

¹⁷⁶ Český úřad zeměměřičský a katastrální, Katastrální pracoviště Praha, oddělení veřejných knih a informací z KN, Desky zemské č. 381, 474, 829, a 868. Item knihovní vložka č. 916, kat. území Staré Město.

¹⁷⁷ MZA, fond Sběrka matrik, Brno, fara sv. Jakuba, matrika narozených 1848–1858, sign. 16875, fol. 192.

¹⁷⁸ NA, fond Desky zemské – hlavní knihy, inv. č. 168, fol. 210.

¹⁷⁹ SOA Plzeň, fond Rodinný archiv Lažanských z Bukové, Chyše, inv. č. 365, 366 a 369.

¹⁸⁰ Podrobněji viz Česká divadelní encyklopedie – <http://encyklopedie.idu.cz/>, v níž se nachází velmi podrobný medailonek Leopolda II., zpracovaný Berenikou Zemanovou Urbanovou.

¹⁸¹ Viz HILMERA 2003, s. 214–215.

¹⁸² SOA Plzeň, fond Rodinný archiv Lažanských z Bukové, Chyše, inv. č. 429 a 430

¹⁸³ Ibidem, inv. č. 462–466.

¹⁸⁴ SOA Plzeň, fond Sběrka matrik západních Čech, farnost Mariánské Lázně, sign. Mariánské Lázně 08, fol. 111, No. 43. Ibidem, farnost Chyše, matrika zemřelých 1856–1911, sign. Chyše 46, fol. 84.

Muži názorových a společenských kontrastů bohužel nemívají k umění ani hospodaření vztah. Tak tomu bylo i u Leopolda II. O zámek ani palác se nestaral a oddával se teatrologickým koníčkům.¹⁸⁵ Během jeho života v Chyši proto víme jen o jedné jediné stavební akci, o rekonstrukci zámečku Nový Dvůr. V registratuře velkostatku se dochoval nárys a půdorys jižního průčelí, datovaný 15. června 1876 a signovaný chyšským zednickým mistrem Josefem Rodtem (obr. 136).¹⁸⁶ Podle jeho projektu měla být fasáda v nárožích doplněna o osmiboké a v patře mírně rozšířené věžice s vysokými stanovými střechami. Do vnějších stěn v obou podlažích zakomponoval vysoká okna.

Záměr nebyl v této podobě uskutečněn. Jinak nedatovaná a prameny nepodložená přístavba, aplikující jen mírně pozměněný dvouvěžový koncept na severní straně objektu, ale dává tušit, že mohla vzniknout právě v této době (obr. 137). Zajímavější než obě ne zcela architektonicky hodnotné věžičky, je ale úvaha nad motivem, proč jinak netečný majitel panství k podobné rekonstrukci přistoupil. V roce 1876 se rozhořel spor mezi Leopoldem II. a jeho matkou, která protestovala proto tomu, aby syn užíval jako herecký pseudonym její rodné příjmení, Mack. Po policejním zákazu proto hrabě přijal německé přízvisko Neuhoff, česky Nový Dvůr.¹⁸⁷ Důvody k jinak zbytečné přestavbě tak můžeme hledat v potřebě vnější reprezentace nově nabyté identity stavebníka.

Lažanského touha po nehmotných statcích se promítla i do sbírek zámku. Zatímco se do Chyše později dostalo více obrazů z rezidence brněnského místodržitele, z období, kdy bylo panství v držení jeho staršího syna, pocházejí pouze dva. První nese název Před exekucí na Staroměstském náměstí a byl namalován roku 1870 oblíbeným autorem historických námětů Janem Kostěncem (obr. 138).¹⁸⁸ Druhým je podobizna hraběte od dnes téměř zapomenutého Josefa Rollera z roku 1891 (obr. 139).¹⁸⁹ Ani jedno z děl ovšem svou kvalitou nepřevyšuje tehdejší malířskou produkci. Neformálním portrétem muže v černém redingotu s pravíci v kapse, jenž druhou rukou tázavě předkládá klobouk divákovi, se prozatím loučíme s dějinami chyšské části rodu Lažanských z Bukové, abychom je dokončili v následující kapitole, zabývající se 1. polovinou 20. století.

¹⁸⁵ Viz KYNČIL 1960, s. XXI.

¹⁸⁶ SOA Plzeň, fond Velkostatek Chyše, část 1., odd. IV – mapy a plány, inv. č. 45. Blíže neznámý zednický mistr Josef Rodt pocházel z vesničky Nová Teplice u Chyše. Byl synem Antonína Rodta, krejčího z Nové Teplice a jeho ženy Mariany Weiglové z Nahorečic u Žlutic. Zemřel 25. května 1899 v Chyši, v domě č. 35. Viz SOA Plzeň, fond Sbirka matrik západních Čech, farnost Chyše, matrika zemřelých 1856–1911, sign. Chyše 46, fol. 98, poř. č. 25.

¹⁸⁷ SOA Plzeň, fond Rodinný archiv Lažanských z Bukové, Chyše, inv. č. 363.

¹⁸⁸ Viz TOMAN 1993–1994, s. 324.

¹⁸⁹ Více o osobnosti Josefa Rollera viz THIEME – BECKER XXVIII, s. 537. Velmi podrobný životopis publikovala Jitka Sedlářová. Viz ZELINSKY 1999, s. 132–161.

Nastal čas říci si něco více i o mladší větvi pánů z Bukové. Přetočíme tedy pomyslný kalendář o téměř sto let nazpět, přesněji do roku 1817, kdy si dva synové nejvyššího dvorského kancléře Prokopa I. Lažanského rozdělili mezi sebou majetek. Prokop II. zůstal na Chyši, respektive na Novém Dvoře. O osudech jeho dětí jsme hovořili doposud. Domovem mladšího Jana Nepomuka se stal Manětín a Rabštejn nad Střelou.

Narodil se 8. listopadu 1784 v Chyši¹⁹⁰ a měl mnoho společného se svým bratrem. Stejně jako on prošel vzděláním ovlivněným Josefem Valentinem Zlobickým a Ignácem Cornovou¹⁹¹ a po studiích práva si zvolil úřednickou kariéru. Roku 1796 nastoupil jako praktikant na dolnorakouský zemský soud. Už v létě 1805 byl jmenován radou apelačního soudu v Čechách. Vrchol kariéry nastal v letech 1813–1830, kdy zastával důležitý post nejvyššího sudího a prezidenta českého zemského soudu.¹⁹² Podobně jako Prokop II. zemřel i Jan Nepomuk náhle, a to 24. ledna 1830 v padesáti pěti letech.¹⁹³

V soukromé sféře se život sourozenců již odlišoval. Zatímco se Prokop II. přiznal do méně urozené, avšak vlivné rodiny Bretfeldů, Jan Nepomuk upřednostnil stavovský svazek. Jeho žena Alžběta Pálffy de Erdődy pocházela z vysokých aristokratických kruhů. Otec Rudolf Karel byl spoluvlastníkem statků Červený Kameň a Pezinok na dnešním Slovensku. Matka Marie Antonie byla mladší sestrou Janovy matky Valburgy. Samotná svatba se odehrála 24. dubna 1805 na Červeném Kameni a celebrantem se stal strýc Alois Josef Krakowský z Kolowrat, tehdy světící biskup olomoucké arcidiecéze.¹⁹⁴

Ze společenského hlediska byla snoubenka skvělou partií. Co se ovšem týče peněz, byli červenokamenští Pálffyové chudí jako kostelní myš. Rodinu provázely permanentní spory o majetek¹⁹⁵ a Alžběta byla až do svatby odkázaná na rentu ze Savojského ústavu šlechtičen ve Vídni.¹⁹⁶ Právě peníze a orientace na odlišné sociální prostředí zformovaly trvalé rozdíly mezi příbuznými. Zatímco majitelé Chyše stavěli zámky, paláce i kostely a ženili se bez ohledu na předky, páni na Manětíně zůstali věrni modré krvi a relativní chudobě. Na následujících stránkách tak nenarazíme na zásadní architektonické a výtvarné počiny. Mecenát mladší rodinné větve se rozvíjel především v soukromí.

¹⁹⁰ SOA Plzeň, fond Sbirka matrik západních Čech, farnost Chyše, matrika narozených 1735–1785, sign. Chyše 03, fol. 748.

¹⁹¹ Viz VINTR – PLESKALOVÁ 2004, s. 34, 47 a 58. Item KUTNAR 1930, s. 331–334.

¹⁹² SOA Plzeň, fond Rodinný archiv Lažanských – Manětín, inv. č. 88 a 89. Item PALACKÝ 1941, s. 412.

¹⁹³ AHMP, fond Sbirka matrik, kostel sv. Tomáše, Praha III – Malá Strana, matrika zemřelých 1814–1850, sign. TO Z4, fol. 326 (tužkou zn. 329).

¹⁹⁴ ŠA Bratislava, fond Zbierka cirkevných matrik, farnost Častá, matrika oddaných 1754–1829, fol. 386.

¹⁹⁵ Srov. FUNDÁRKOVÁ 2012.

¹⁹⁶ ÖStA, Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Sonderbestände: Nachlässe, Familien- und Herrschaftsarchive, XIX Sonderbestände S, fond Savoysches Damenstift Wien – Ahnenproben, Ahnenprobe 92.

V roce 1817, kdy Jan Nepomuk převzal dědictví, nic nenasvědčovalo tomu, že by jeho finanční situace byla špatná. Podnikal v textilním a vitriolovém průmyslu¹⁹⁷ a pořídil si i reprezentativní Kolowratský palác v Praze na Malé Straně (obr. 140).¹⁹⁸ Hospodaření ale zřejmě nepatřilo k Janovým silným stránkám. Na statcích pomalu přibývaly nejrůznější hypotéky. Vše se provalilo až po jeho smrti. Byla tak náhlá, že hrabě nestihl napsat ani vlastní závěť. Majetek převzal do správy Zemský soud a nastalo několikaleté vypořádávání závazků. Dluhy byly opravdu vysoké. Sahaly do výše sedmdesáti procent aktiv.¹⁹⁹ V roce 1832 byl vydražen malostranský palác.²⁰⁰ Venkovská panství ale našťástí zůstala v rodině, rozdělená mezi vdovu Alžbětu a šest pozůstalých dětí.²⁰¹

Nepříjemnou situaci, komplikovanou tolika majetkovými podíly, se nedařilo efektivně řešit. Nám již dobře známý hospodářský rada Josef Kreil, který se staral o finance panství Chyše, hraběnce spočítal, že pohledávky její rodiny během deseti let ještě vzrostly na více než osmdesát procent hodnoty majetku. Alžběta se proto připojila k záměrům synovce Prokopa III. Lažanského přestěhovat se do Uher a začala vážně uvažovat o prodeji českých nemovitostí sasko-kobursko-gothajskému vévodovi Arnoštovi I.²⁰²

Jak víme, odchod Lažanských na východ monarchie se nekonal a z obchodu sešlo. S hospodářskou krizí se manětínská paní vyrovnala pragmaticky. V roce 1839 se vzdala majoritního podílu na panství ve prospěch potomků. Mladší sourozenci následně odprodali své části dvěma nejstarším bratrům, Janu Karlovi a Prokopu Aloisovi. Tím se podařilo rodinné majetky po mnoha letech sjednotit a ekonomicky konsolidovat.²⁰³

Na pozadí těchto událostí si dokážeme jen obtížně představit výraznější umělecké a stavební aktivity. V prvním případě bychom se nemýlili. Po Janu Nepomukovi a jeho ženě zbyly v inventáři manětínského zámku vesměs jen litografické portréty příbuzných a jejich vlastní podobizny, vzniklé asi roku 1815 v dílně Antonína Machka (obr. 141).²⁰⁴ Z pozice stavebníků byla jejich činnost ale rozsáhlejší, než se předpokládalo.

¹⁹⁷ Viz JIRSA 2013. Item JIRSA 2013. Zde také odkazy na další literaturu.

¹⁹⁸ NA, fond Desky zemské, Desky zemské č. 1027, fol. E 1.

¹⁹⁹ Srov. SOA Plzeň, fond Velkostatek Manětín – Rabštejn nad Střelou, inv. č. 11. Ze zemskodeskových výtahů pořízených pro potřeby Zemského soudu vyplývá, že většina hypoték byla na statky uvalena až ve 20. letech 19. století. Viz NA, fond Zemský soud Praha, sign. VII A 1097, karton 1055.

²⁰⁰ NA, fond Desky zemské, Desky zemské č. 1171, fol. K 24.

²⁰¹ Jan Karel, Prokop Alois, Ernestina, Josefína, Rudolf a Václav. Viz NA fond Desky zemské – hlavní knihy, inv. č. 135, fol. 1 (Kalec), inv. č. 164, fol. 1 (Manětín) a inv. č. 222, fol. 1 (Rabštejn nad Střelou).

²⁰² Viz SOA Plzeň, fond Rodinný archiv Lažanských – Manětín, inv. č. 134.

²⁰³ NA fond Desky zemské – hlavní knihy, inv. č. 135, fol. 2 (Kalec), inv. č. 164, fol. 2 (Manětín), inv. č. 222, fol. 2 (Rabštejn nad Střelou).

²⁰⁴ NPÚ ÚPS v Český Budějovicích, zámek Manětín, inv. č. MA 836 a MA 837. Portréty nejsou datované ani nesignované. Machkovo autorství je nesporné. Domněnku podporuje totožná portrétní litografie Jana Nepomuka od Jakuba Schönfluga, u níž je Machek uveden jako tvůrce předlohy. Viz inv. č. MA 738.

Z uvedeného období se v archivu manětínského velkostatku nedochovaly prakticky žádné spisy a ani příslušné stavebně-historické průzkumy nezaznamenaly rozsáhlejší práce v Manětíně, Rabštejně nad Střelou, natož v pražském domě.²⁰⁵ O určitých změnách jsme informováni jen nepřímou z jiných pramenů. Malostranský palác Kolowratů úpravy nepotřeboval, protože jej Lažanský koupil krátce po rozsáhlé rekonstrukci. Na venkovských statcích byla situace diametrálně odlišná. Víme, že ve 2. polovině 18. století ztratil Manětín svou rezidenční funkci. Janův otec Prokop I. sídlil výlučně na Chyši a starý zámek využíval jen příležitostně. Podstatně hůř na tom byl rabštejnský dům, který inventář hodnotil jako na spadnutí. S příchodem mladé rodiny, v níž se mezi lety 1806–1823 narodilo úctyhodných jedenáct dětí,²⁰⁶ bylo však třeba uskutečnit několik změn, jež přispůsobily zastaralé barokní rezidence pohodlnému a modernímu bydlení.

Potvrzují to pozůstalostní spisy uložené v registratuře Zemského soudu, jež byly sepsány po Janově smrti.²⁰⁷ Vyplývá z nich, že za jeho života zanikl unikátní vodovodní systém, pocházející z barokní přestavby města, který zásoboval vodou náměstí a zámek v Manětíně. Z nádrží pod Chlumskou horou přiváděl vodu do kašen na náměstí a pokračoval do bazénu pod nimi. Odtud byla voda vedena do kašen v parku, a nakonec vytékala do Manětínského potoka. Roku 1830 nebylo po tomto vodohospodářském díle téměř stopy a zahrada francouzského typu, popisovaná v pramenech z roku 1804 jako okrasná, s mytologickými sochami, se proměnila na tehdy moderní anglický park.²⁰⁸

I samotné domy se dočkaly změn. Zámek v Rabštejně je hodnocen jako udržovaná budova v dobrém stavu, jejíž střecha z pálených tašek byla z jedné poloviny zcela nová. Rezidence v Manětíně byla též v dobré kondici, krytá pro změnu břidlicí. Ze všech pokojů zmizely původní barevné vnitřní okenice s malovanými ornamenty. Byla vyměněna většina oken a přepažena chodba v prvním patře, navazující na reprezentativní schodišťovou halu. Její kratší levá část, směřující na východ, byla oddělena příčkou s dveřmi a rozpuřena na dvě malé místnosti, předsíň se schody na půdu a garderobu neboli šatnu. Drobnou dispoziční úpravu zaznamenaly i dochované plány (obr. 142 a 143).

²⁰⁵ Srov. EBEL – PAVLÍK 1990, s. 36–43 a 97–98. Item NOVOSADOVÁ – HEROUTOVÁ – LÍBAL 1972, s. 8 a 40. Item LÍBAL – STACH – VAJDIŠ 1971, s. 16 a 33.

²⁰⁶ Jako první se narodil syn Jan Karel (* 1806), následovaný Marií Antoníí (* 1807), Prokopem Aloisem (* 1809), Ernestinou (* 1810), Aloisíí (* 1813), Josefínou (* 1815), Rudolfem (* 1816), Václavem (* 1818), Františkem (* 1820), dalším Františkem (* 1821) a Vincentem (* 1823). Nejstarší dcera a poslední tři synové zemřeli v kojeneckém věku. Dcera Aloisie zesnula náhle v roce 1829. Další Josefa o tři roky později. I synové Rudolf i Václav zemřeli mladí. Poslední dcera Ernestina se zřejmě z finančních důvodů nikdy neprovdala. Viz kapitola genealogická rešerše, probandi 1.4.3.1.6.5.1. – 1.4.3.1.6.5.11.

²⁰⁷ NA, fond Zemský soud Praha, sign. VII A 1097, karton 2054 a 2055.

²⁰⁸ O proměnách parku v té době viz PREISS – DOBALOVÁ 2005, s. 164–166. Item KAMENICKÁ 2012.

Vznik garderoby, sousedící s někdejšími kabinetem kněžny Marie Gabriely, nejlépe ilustruje změnu funkce sídla. Vdovský dům obývaný jednou ženou, plný obrazů, brokáto- vých špalírů a těžkých koberců, zkrátka nemohl esteticky, natož prakticky vyhovovat nárokům stále se rozrůstající rodiny. Apartmán majitele se nacházel právě kolem šatny. Vstoupit se do něj dalo předpokojem proti hlavnímu schodišti. Tvořily jej jídelna, salon, ložnice a kabinet a jako jediné měly čalouněné stěny a vykládané podlahy. Ostatní poko- je byly většinou natřeny bílou barvou. V jihozápadním traktu, kde byly apartmány hostů, se nyní nalézal byt lékaře. Dětské pokoje byly umístěny ve východním křídle.

Z části úplně nová střecha i kladné zhodnocení stavebních konstrukcí prokazuje, že Lažanští začali po sto letech přehlížení opět počítat i se zámek v Rabštejně. Přehled o konkrétních interiérových úpravách domu ovšem nemáme a ve spisu zemského soudu nebyl nalezen ani popis zařízení. Naopak podrobný výkaz mobiliáře, především obrazů, máme k dispozici pro Manětín.²⁰⁹ V privátních pokojích rodiny bychom našli všehovšudy sedm pláten. V salonu hraběcího apartmánu visely již jmenované portréty Jana Nepo- muka a jeho manželky od Antonína Machka. Stěnu ložnice zdobila podobizna majitelo- vy babičky Marie Margarety z Kolowrat, rozené z Ogilvy. V jedné z místností, sloužící Janovým synům, našly svoje místo pandány Maxmiliána Václava Lažanského a Terezie z Lisova. V jiném visely starší a dnes ztracené obrazy Magdaleny Johany ze Schaffgot- sch a Evy Marie Khuenové z Belasi, dcer Ferdinanda Rudolfa Lažanského.

Prezident zemského soudu neměl k výtvarnému umění blízký vztah. Ani v docho- vané korespondenci se o krásných vědách nenašla žádná zmínka.²¹⁰ Jedinou výjimkou je návštěva galerie Společnosti vlasteneckých přátel umění v Černínském paláci, kterou vykonal 16. dubna 1807 spolu se ženou Alžbětou, strýcem Aloisem Josefem z Kolowrat a dalšími příbuznými.²¹¹ Také v tomto aspektu se proto Jan Nepomuk nápadně podobá staršímu bratrovi Prokopovi II. I on prováděl v Chyši interiérové úpravy. V duchu klasi- cistního minimalismu se ale většinou projevíly jednobarevným nátěrem stěn, drahými textiliemi a cennými kusy nábytku. Ani zakladatel mladší manětínské linie rodiny zkrát- ka neměl příležitosti dokázat, že je potomkem velikých mecenášů 18. století.

²⁰⁹ SOA Plzeň, fond Velkostatek Manětín – Rabštejn nad Střelou, inv. č. 267. Item NA, fond Zemský soud Praha, sign. VII A 1097, karton 2055.

²¹⁰ V rodinných archívech obou větví Lažanských se dochovaly pouze dvě složky s korespondencí bratro- vi Prokopovi II. a manželce Alžbětě Pálffy. Viz SOA Plzeň, fond Rodinný archiv Lažanských z Bukové, Chyše, inv. č. 55. Item fond Rodinný archiv Lažanských – Manětín, inv. č. 116.

²¹¹ V pamětní knize obrazárny zaznamenaly své podpisy také Janovy tety Marie Terezie hraběnka Hadi- ková, rozená z Kolowrat a Ernestina z Kolowrat, rozená Schliková. Dále jsou zde podepsáni Janova švag- rová Vilemína Pálffy, dáma ústavu šlechticů v Brně, spolu se strýci Janem Karlem a Josefem z Kolo- wrat. Viz ANG, fond Společnost vlasteneckých přátel umění, přír. č. AA 3247, nefol.

Ještě, než se posuneme ke kulturně aktivnější generaci jeho dětí, byl by hřích nepozastavit se právě u vývoje sbírek uměnímilovné Marie Gabriely. Citované inventáře obrazů jsou totiž zcela nevyužitým a velmi cenným důkazem o osudech kolekce v 19. století. Zaznamenávají veškerá díla malovaná na plátně. Většinou popisují náměty, identifikují portrétované osobnosti a specifikují způsob adjustace, formát i lokaci.

Shrňme si, co o obrazárně víme. V roce 1749 soupis zaznamenal dvě stě čtyřicet šest děl, z toho sto osmdesát dva v piano nobile. Roku 1785, po smrti kněžny snachy Terezie z Lisova, byla situace vesměs totožná. Moc toho nebylo, ani nepřibylo. Revize z roku 1804 ale postřehla celkový úbytek šedesáti položek. Měla určité nedostatky. Jinak si totiž nelze vysvětlit, že v roce 1829, respektive 1830, kdy vznikly poslední inventáře, se v domě nacházelo dvě stě tři olejomaleb. Jen ve třech případech, portréty od Antonína Machka a Janovy babičky, rozené z Ogilvy, šlo o novější díla. Všechna ostatní pocházela právě ze 17. a 18. století a mnohá z nich lze ve sbírce identifikovat i dnes.

Jen stěží si lze představit, že za Prokopa I. se plátna z domu odvezla a později přivezla. Narazili bychom na ně jinde. Obrazy tehdy nespádaly do dědictví a byly považovány za majetek celé rodiny. Úředníci tedy řadu z nich opomenuli a řádně nezmapovali úložné prostory. Podkroví a komory byly skladištěm slavnějších časů, v nichž bylo ukryto nejedno svědectví manětínského baroka. Třeba na půdě nad jihozápadním křídlem chátral nábytek, zlacené rámy, poničené obrazy s námětem Španělské jezdecké školy²¹² a doslova hromada vyřezávaných prací, zřejmě konzolek na čínský porcelán.

Mnohem zajímavější kousky byly odklizeny do podkrovního pokoje východního křídla, respektive do skladu zavařenin v přízemí. Mimo jiné zajímavé předměty tu byly odloženy zelené vitríny, které kněžně sloužily na okrasné sklo a majoliku, a hlavně čtyřicet osm olejomaleb. Z těch dodnes existujících se zde například prášilo na oválné portréty příslušníků císařské rodiny v červených rámech, pandány Parise ze Spandko s chotí, na výjev Apollón soutěžící s Panem, Škrétův kryptoportrét Karla Maxmiliána Lažanského jako sv. Jana Evangelisty nebo na obrazy purkmistra a konšelů Starého Města pražského. V modernizovaných apartmánech už pro ně zkrátka nebylo místo.²¹³

²¹² Dochovalo se dvanáct ze třinácti jezdeckých figur Španělské jezdecké školy, vytvořených na základě grafických předloh Johana Eliase Ridingera, vydaných v prvním díle knihy *Neue Reit Schul vorstellend einen vollkommenen Reuter in allen Lectionen* v roce 1734 v Augsburgu, inv. č. MA 1309–1320.

²¹³ Oválné podobizny v červených rámech inventář identifikuje jako Leopolda I. s manželkou Eleonorou Magdalenou, rozenou Falcko-Neuburskou a jejich dětmi. Z původně třinácti kusů je v Manětíně dochováno pouze šest, inv. č. MA 33, 253, 254, 256, 257 a 277. Další dva jsou v Muzeu hl. města Prahy, inv. č. 2331 a 2332. Ve sbírkách jsou dodnes i pandány Parise ze Spandko a jeho choti, inv. č. MA 1299 a 1302, Apollón soutěžící s Panem, inv. č. MA 751, Škrétův sv. Jan Evangelista, inv. č. MA 266, i čtyři z celkem jedenácti zobrazení purkmistrů a konšelů Starého Města pražského, inv. č. MA 15–18.

Stejným způsobem ale nebyla postižena celá sbírka. Alespoň část byla ponechána na svém místě nebo byla přesunuta do jiné místnosti. Ve velkém sále přečkaly století tři podobizny od Filipa Kristiána Bentuma. V sousedním menším sále, který kněžně sloužil jako jídelna, byl stále zavěšen její portrét jako abatyše ústavu šlechticů, obklopený oválnými a dalšími kontrfekty příbuzných a předků.²¹⁴ I většina pláten sloužících od Václava Dvořáka přečkala v hlavní chodbě prvního patra téměř bez úhony.

Zásadním překvapením je ovšem chodba do oratoře. Za Marie Gabriely byla úplně prázdná. Teprve snacha Terezie z Lisova do ní umístila patnáct děl s náboženskou tematikou. Za Tereziina syna Prokopa I. se situace nezměnila. Až v důsledku rekonstrukce interiérů v ní úředníci evidovali šedesát devět položek. Muselo jít o velmi kuriózní podívanou. Vedle devočního umění tu byly zastoupeny portréty, krajiny, žánr, zátiší či mytologické scény rozmanitých velikostí a stylů, nemluvě o způsobech adjustace.²¹⁵

Smysl této změny zůstává záhadou. Jako nejlogičtější se samozřejmě jeví snaha o vytvoření galerie. Bohužel, v jejím uspořádání chyběla koncepce. Z pokojů sem byly nanošeny rozdílné malby, zavěšené „rám na rám“. Ty nejkvalitnější ale zůstaly na půdě či ve skladu zavařenin. Nahodilý výběr i zmatená forma prezentace nás nutí klasifikovat pokus jako neúspěšný, jenž narušil původní ikonografické soubory. Zkrátka a dobře, ne každá generace Lažanských přistupovala ke kulturnímu dědictví s citem.

Nepříznivá situace se zlepšila až za Janových synů, Jana Karla a Prokopa Aloise, kteří se po roce 1839 společně ujali zděděných statků. V této době se totiž poprvé objevují intimnější projevy mecenátu mladší větve rodiny, a to skrze akvarely Tadeáše Mayera z roku 1840. Nejlepší český miniaturista 19. století patřil právě ve čtyřicátých letech k nejvyhledávanějším v Praze.²¹⁶ Než se tak ovšem stalo, byl jen diletuujícím umělcem, který po absolutoriu na plzeňském gymnáziu v roce 1832 nastoupil na místo domácího učitele kreslení dospívajících dětí Alžběty Lažanské v Manětíně. Doporučení, jež získal při odchodu z její služby, mu ovšem pomohlo ke stipendiu ze soukromé pokladny císaře

²¹⁴ Velký portrét Marie Gabriely, inv. č. MA 201, byl doplněn její další podobiznou z mládí, dnes uloženou v Muzeu hl. města Prahy, inv. č. 2329. Mezi jinými dochovanými obrazy lze identifikovat například kontrfekty dcery Marie Anny Pellegrini, inv. č. MA 274, strýce Teobalda Černína, inv. č. MA 252, švagra Leopolda Josefa Künigla, inv. č. MA 261, dědečka Humprechta Jana Černína, inv. č. MA 1303 a devět ze třinácti oválů od Filipa Kristiána Bentuma, inv. č. MA 192 a 255 (Karel Jiří Michna z Vacínova s chotí), inv. č. MA 193 a 194 (Michael Ferdinand z Althanu s chotí), inv. č. MA 195 a 65 (Adam Vít Lažanský s chotí), inv. č. 191 (Marie Josefa Küniglová, rozená Černínová), inv. č. MA 278 (Tomáš Zacheus Černín) a inv. č. MA 196 (Václav Josef Lažanský). Na svém místě zůstala i audience Humprechta Jana Černína u benátského dóžete, inv. č. MA 1301.

²¹⁵ Například zátiší s ulovenou zvěří, inv. č. MA 752, zátiší s melounem, inv. č. MA 674, portrét pražského arcibiskupa Františka Ferdinanda Khüenburga, inv. č. MA 686, Svatba v káni galilejské, inv. č. MA 683, Žid vyhlížející z okna, inv. č. MA 694 nebo holandská krajina, inv. č. MA 664.

²¹⁶ Srov. SRŠEN – TRMALOVÁ 2005, s. 12–14.

Františka I. Mayer mohl celých šest let studovat na Akademii výtvarných umění ve Vídni u nejvýznamnějšího představitele portrétní miniatury Mořice Michaela Daffingera.²¹⁷ Jistě z vděčnosti za pomoc namaloval po svém návratu do Čech podobizny hraběnky Alžběty a všech jejích potomků, z nichž se dodnes dochovaly čtyři (obr. 144).²¹⁸

Jak správně predikovala Irena Bukačová, kontakt se svými podporovateli umělec neztratil ani později a jejich zásluhou se po studiích dobře etabloval ve šlechtickém prostředí.²¹⁹ To se projevilo i na konci čtyřicátých let, kdy byl na doporučení arcivévodý Štěpána Viktora přijat do služeb Marie Nikolajevny vévodkyně z Leuchtenbergu, nejstarší dcery ruského cara Mikuláše I. Při průzkumu arcivévodových dvořanů zjistíme, že Habsburkovým osobním komorníkem byl do roku 1848 Antonín II. Lažanský, z nejmladší rakouské části rodiny.²²⁰ Zdá se tedy, že práce Tadeáše Mayera pro pány z Bukové měla skutečně dlouhodobější trvání a výrazně mu pomáhala v jeho kariéře.

Pozvolný návrat Lažanských do soukolí uměleckého prostředí českých zemí byl doprovázen také úpravami rodinných sídel. Když se roku 1839 ujali Jan Karel a Prokop Alois statků, bylo jen otázkou času, než dojde k rozdělení. Z těchto důvodů bylo třeba zajistit, aby zejména málo obývaný rabštejnský zámek splňoval nároky na reprezentativní a moderní bydlení. Prokop Alois, který jako mladší zřejmě počítal s tím, že Rabštejn dostane, tedy inicioval rekonstrukci objektu, probíhající v letech 1845–1846.

Stejně jako v Manětíně postrádáme i pro Rabštejn stavební spisy. O pracích jsme informováni jen nepřímo. První zmínka je v dopise nadlesního Antonína Münzera, jenž informoval Lažanského o přípravách. V předsíni a obslužných pokojích měly vzniknout nové rákosové stropy. Některé dveřní otvory měly být zazděny. Plánovala se vyměnit a přezdít některá okna. Münzer už mezitím jednal s truhlářem z Chyše a prosil Prokopa Aloise o spolehlivého a zkušeného zámečníka, jenž dodá kvalitní zboží. S ohledem na rozsah prací též doporučoval dům vystěhovat, aby nebylo nic poškozeno.²²¹

²¹⁷ WURZBACH – Biographisches Lexikon des Kaisertums Österreich XVIII, 1868, s. 179–180. Item THIEME – BECKER XXIV, s. 495. Item TOMAN 1993–1994, s. 121.

²¹⁸ Akvarely jsou určeny jako portréty Alžběty Lažanské, rozené Pálffy, inv. č. MA 350, nejstaršího syna Jana Karla, inv. č. MA 352, mladšího Prokopa Aloise, inv. č. MA 349 a Rudolfa, inv. č. MA 351. Akvarel s inv. č. MA 349 je ve skutečnosti podobiznou Rudolfa Lažanského a nikoliv Prokopa Aloise, protože portrétovaný opírá svou pravou ruku o přilbu důstojníka kyrysníků. Poručíkem švališerského pluku byl jen Alžbětín syn Rudolf. Oproti tomu Prokop Alois nikdy v armádě nesloužil. Nesprávně určeno je proto i inv. č. MA 351, které nezobrazuje Rudolfa Lažanského, ale právě Prokopa Aloise. V konvolutu chybí podobizny dcery Ernestiny a nejmladšího syna Václava, který rovněž sloužil v armádě.

²¹⁹ BUKAČOVÁ 2004, s. 214.

²²⁰ NA, fond Tereziánský ústav šlechtičen, Praha, sign. P 170, fol. 170/4. Item VYSKOČIL 2011, s. 168.

²²¹ SOA Plzeň, fond Velkostatek Manětín – Rabštejn nad Střelou, inv. č. 272, karton 22. Dopis je dodatečně datován do roku 1846. S přihlédnutím k ostatním pramenům i samotnému obsahu jej ale lze s jistotou datovat na počátek předchozího roku 1845.

O rychlém postupu prací víme z dopisu vrchního panství Josefa Kříže, který 30. března 1846 informoval Prokopa Aloise, že zednické práce na rabštejnském zámku jsou hotové. Chybělo už jen opatřit kamna a dokončit práce na velkém sále, ve kterém byly vyměněny dveřní zárubně i okna. S dalšími pracemi se čekalo na vyšší příkaz.²²²

Nové tváře se nedočkal jen interiér, ale také okolí. Pomineme-li generální opravu kostela P. Marie Sedmibolestné,²²³ šlo zejména o nádvoří. Ze snímku Stablního katastru z roku 1839 víme, že v něm stály atypické, v ose položené, konkávně vyduuté objekty. Nebyla zde ani zahrada. Větší travnatá plocha se nacházela mimo areál při severní straně brány. Na jižní straně byl hřbitov (obr. 89). Stísněná a vzhledem k sousedství pohřebiště nevhodná situace stavebníkovi přirozeně nevyhovovala. Rozhodl se proto hřbitov zrušit, objekty u vstupu strhnout a ze vzniklého pozemku vytvořit přírodně krajinářský park, ohraničený novobarokní kovanou bránou s pilíři a s vázami (obr. 145).²²⁴

Touto rozsáhlou rekonstrukcí byl ukončen stavební vývoj budovy, který proměnil starou městskou rezidenci v pohodlný dům se zahradou. Absence projektu nám nedovoluje charakterizovat podstatu prací. Použití kvalitních novobarokních prvků při výstavbě brány ale napovídá, že proběhly v duchu aktuálních romantických proudů v architektuře, které se o něco později projeví také na kostele Zvěstování P. Marie v Chyši.

Prokop Alois Lažanský se ovšem nesoustředil jen na Rabštejn nad Střelou. Patřičnou, ač menší pozornost věnoval i modernizaci Manětína. Z citovaného dopisu vrchního Josefa Kříže jsme spraveni o tom, že truhláři dokončili dveře a obložení v prvním patře. Přizdívala se zeď na chodbě, kde vznikly tři zcela nové pokoje. V nich měli zedníci dokončit osazení okenních rámu ještě dříve, než se bude pokládat podlaha.²²⁵

Mezi léta 1845–1846 lze tedy zařadit zboření východní části chodby prvního patra, které stavebně historický průzkum kladl do třetí čtvrtiny 19. století.²²⁶ Změna je patrná zejména z vnějšku charakteristickými sdruženými okny, sníženou korunní římsou a drobnými detaily. Prostory, dříve sloužící jako předsín a garderoba, byly rozšířeny ve stavbou pokojů a spojeny s úpravou dispozice hraběcího bytu (obr. 146 a 147).

²²² SOA Plzeň, fond Rodinný archiv Lažanských – Manětín, inv. č. 227. Dopis je chybně citován ve stavebně historickém průzkumu jako součást tehdy neuspořádaných písemností velkostatku. Viz NOVOSADOVÁ – HEROUTOVÁ – LÍBAL 1972, s. 9.

²²³ V elenších Arcibiskupství pražského pro rok 1846 existuje k této záležitosti celá řada spisů pod sign. XI, čj. 1666, 2124, 2521, 2872, 3270, 3866 a 6948. Kromě kostela byly rekonstruovány také farní budovy. Viz NA, fond Archiv pražského arcibiskupství I, inv. č. 660, nefol.

²²⁴ Potvrzují to i zápisy v obecní kronice. Srov. BUKAČOVÁ 1997, s. 86–87. Stavebně-historický průzkum šlechtického sídla chybně uvádí, že vstup do zámecké zahrady s pilíři nesoucími vázy byl upraven již v období pozdního baroka. Srov. NOVOSADOVÁ – HEROUTOVÁ – LÍBAL 1972, s. 40.

²²⁵ SOA Plzeň, fond Rodinný archiv Lažanských – Manětín, inv. č. 227.

²²⁶ Srov. EBEL – PAVLÍK 1990, s. 43 a 98.

Zdá se, že nejpozději na jaře roku 1846 byly oba objekty připraveny k nastěhování. Nedělo se tak úplnou náhodou. Krátce předtím se totiž oba bratři zasnoubili. Nastal proto ideální čas, aby se každý z nich ujal poloviny dědictví a šel si svou vlastní cestou. Aby se předešlo případným neshodám, proběhlo dělení majetku losem. Oproti původnímu očekávání se stal majitelem Rabštejna a statečku Kalec starší Jan Karel.²²⁷

Narodil se 22. února 1806 v Praze.²²⁸ Vystudoval tradičně práva a začal pracovat ve státní správě. Jeho kariéra ale nepostupovala tak rychle. V roce 1842, ve třiceti šesti letech, byl jen vládním sekretářem u zemského prezidia v Dolním Rakousku. Požádal proto o uvolnění ze služby a soustředil se na působení v Českém zemském sněmu, kde neúnavně zastával národní zájmy.²²⁹ Ve všeobecnou známost vstoupilo jeho prohlášení z roku 1847, že: „*nezbývá než hájit půdu práva jako staří Sparťané a obětovat se za vlast až do těch hrdel a statků.*“²³⁰ Své postoje dával najevo i v soukromí. Podporoval mnoho vlasteneckých podniků. V roce 1841 jej najdeme mezi akcionáři Krasoumné jednoty.²³¹ Od samého počátku byl aktivním členem sboru pro zřízení Národního divadla v Praze.²³² Roku 1861 přispěl velkou částkou jeden tisíc zlatých na rozvoj Matice české.²³³

Když se 15. října 1846 v rakouském St. Pölten ženil se sestřenicí Marií, sestrou zmiňovaného Antonína II. z nejmladší větve rodu,²³⁴ byl jen krátce po majetkovém vyrovnání s bratrem. Stal se majitelem čerstvě opraveného sídla, jež se mělo stát domovem nové, rabštejské linie rodiny. Dům ještě nebyl hotový. Vyplývá to ze smlouvy o dělení panství. V odstavci šestnáct je psáno, že dosud provedené zednické, truhlářské, zámečnické, sklenářské a tesařské práce ve druhém patře a nátěry oken v prvním i druhém podlaží platí bratři společně. Veškeré další práce ale bude hradit Jan Karel sám.²³⁵

Řeč byla patrně o velkém sále, s jehož dokončením počítal vrchní panství Josef Kříž. Mohlo jít také o terasy s neogotickým cimbuřím na vnitřním dvoře zámku, jejichž datování je zatím nejasné (obr. 148).²³⁶ Tento projev stylového eklekticismu je ale spo-

²²⁷ NA fond Desky zemské – hlavní knihy, inv. č. 135, fol. 2 (Kalec) a inv. č. 222, fol. 2 (Rabštejn).

²²⁸ AHMP, fond Sběrka matrik, farnost sv. Mikuláše, Praha III – Malá Strana, matrika narozených 1801–1812, sign. MIK N14, fol. 144.

²²⁹ SOA Plzeň, fond Rodinný archiv Lažanských – Manětín, inv. č. 153, 154 a 172.

²³⁰ MAŠEK 2008, s. 539.

²³¹ ANG, fond Krasoumná jednota, přír. č. AA 1260, nefol.

²³² ŠUBERT – PINKAS 1881, s. 49–50 a 383.

²³³ Viz Časopis Musea království Českého, ročník XXXV (1861), svazek 3, Zpráva o Museu království Českého od 1. prosince 1860 do 15. března 1861, s. VI.

²³⁴ Diözesanarchiv St. Pölten, Pfarre St. Pölten Franziskaner, Trauungsbuch 1845–1854, sign. 02–04, fol. 29.

²³⁵ SOA Plzeň, fond Rodinný archiv Lažanských – Manětín, inv. č. 226.

²³⁶ Stavebně-historický průzkum uvádí, že cimbuří vzniklo roku 1851. Viz NOVOSADOVÁ – HEROUTOVÁ – LÍBAL 1972, s. 9. Účty z tohoto období se ale pro Rabštejn nezachovaly. Záznam souvisí s výstavbou v Manětíně. Viz SOA Plzeň, fond Velkostatek Manětín – Rabštejn nad Střelou, kniha č. 2241.

lečně s autorsky neurčenými podobiznami Jana Karla s chotí (obr. 149)²³⁷ také jediným svědectvím o vztahu hraběte k výtvarnému umění. Bohužel, nemáme představu o vybavení jeho sídla. V pramenech osobní povahy není o této záležitosti zmínka.²³⁸ Příliš nám nepomůže ani jediný dosud známý inventář, který pochází až z roku 1934.²³⁹ Většina předmětů v něm uvedených byla totiž rozkradena ve víru druhé světové války.²⁴⁰

Bez ohledu na chybějící fakta zůstane příběh nové rabštejnské větve Lažanských poměrně krátký a v podstatě nezajímavý. Jan Karel zemřel roku 1878 bez potomků a po smrti jeho ženy v roce 1906 opět došlo ke spojení Rabštejna nad Střelou se sousedním Manětínem.²⁴¹ Ten při separaci majetku připadl mladšímu Prokopu Aloisovi.

Narodil se 8. dubna 1809 v Praze²⁴² a stejně jako Jan Karel pracoval ve státní službě. Po studiu práv nastoupil u Českého gubernia. Sloužil v Haliči, poté v Praze, a nakonec jako skutečný vládní rada u dvorské komory ve Vídni. I on byl obráncem národních zájmů na Českém zemském sněmu. V revolučním roce 1848 však rezignoval a odešel do ústraní. Dle slov svého syna prožil zbytek života v pasivní stavovské opozici.²⁴³

Už jsme zjistili, že majitel manětínského panství nebyl k múzám necitelný. Postaral se o rekonstrukci dvou zámků. Od roku 1867 byl akcionářem Krasoumné jednoty.²⁴⁴ O rok později se stal členem Společnosti vlasteneckých přátel umění.²⁴⁵ Hlavním iniciátorem kulturního dění pro následující roky se ovšem stala jeho manželka. Dne 19. května 1846 se v kapli dolnorakouského hradu Stixenstein oženil se Sidonií, dcerou Jana Ernesta z Hoyos-Sprinzensteinu a Terezie ze Schlabrendorffu.²⁴⁶ Hoyos byl významný činitel císařského dvora, rytíř Řádu zlatého rouna a v době sňatku i nejvyšší dvorský lovcí.²⁴⁷ Prokop Alois se tak spojil s nejvyšší aristokracií, orientovanou na vídeňské dvorské prostředí, díky níž se Manětín stal po více než sto letech centrem kultury a umění.

²³⁷ NPÚ ÚPS v Českých Budějovicích, zámek Manětín, inv. č. MA 154 a 155.

²³⁸ Torzo písemné pozůstalosti Jana Karla je uloženo v rodinném archivu manětínské větve. Viz SOA Plzeň, fond Rodinný archiv Lažanských – Manětín, inv. č. 152–173. Zde se nalézají i dopisy otci, inv. č. 102, matce, inv. č. 117 a sourozencům, inv. č. 184 a 262. V archivu chyšské linie se nachází jen dopisy pro synovce Vladimíra. Viz SOA Plzeň, fond Rodinný archiv Lažanských z Bukové, Chyše, inv. č. 539.

²³⁹ SOA Plzeň, fond Velkostatek Manětín – Rabštejn nad Střelou, inv. č. 267.

²⁴⁰ Viz BUKAČOVÁ 1990, s. 11–12.

²⁴¹ Český úřad zeměměřičský a katastrální, Katastrální pracoviště Praha, oddělení veřejných knih a informací z Katastru nemovitostí, Desky zemské č. 663 a 1159.

²⁴² AHMP, fond Sběrka matrik, kostel sv. Mikuláše, Praha III – Malá Strana, matrika narozených 1801–1812, sign. MIK N14, fol. 327 (tužkou zn. 236).

²⁴³ Rozsáhlá pozůstalost Prokopa Aloise, mapující jeho úřední, politickou, hospodářskou i zájmovou činnost, je uložena v rodinném archivu manětínské větve. Viz SOA Plzeň, fond Rodinný archiv Lažanských – Manětín, inv. č. 176–231. Biografie zpracovaná jeho synem je uložena pod inv. č. 308.

²⁴⁴ ANG, fond Krasoumná jednota, přír. č. AA 1260, nefol.

²⁴⁵ ANG, fond Společnost vlasteneckých přátel umění, přír. č. AA 1399, nefol.

²⁴⁶ DAW, Pfarre St. Johann am Steinfeld, Ternitz, Trauungsbuch 1818–1865, sign. 02–02, fol. 47.

²⁴⁷ Staatshandbuch 1846, s. 6.

Sidonie byla nadanou amatérskou malířkou, po níž zbyla v manětínském inventáři řada akvarelů s krajinářskou tematikou (obr. 150). Její práce už dříve zaujaly pozornost Ireny Bukačové.²⁴⁸ Svůj um totiž opírala o studium u rakouského malíře Josefa Högera.²⁴⁹ Se vstupem do manželství šel ale tento časově náročný koníček stranou.²⁵⁰ Již rok po svatbě přivedla hraběnka na svět syna Ernesta, který ale brzy zemřel. Několik dalších let proto strávila na cestách a především utužováním vlastního zdraví v různých lázních. Dalšího potomka, dcery Terezie, se dočkala až ve svých třiceti sedmi letech roku 1856. Netrpělivě očekávaný mužský dědic, Jan Karel, přišel na svět v dubnu 1857.²⁵¹

O soukromém životě Lažanské máme dobrý přehled. Byla velmi literárně aktivní. Sepsala vlastní životopis, vedla si podrobné deníky i pečlivou evidenci korespondence. Informace z těchto pramenů nám dovolují učinit si představu o sociálním a uměleckém okruhu rodu v druhé polovině 19. století a vyvodit několik důležitých závěrů.²⁵²

Například z pohledu architektury se toho za Sidoniina života v Manětíně příliš nezměnilo. V autobiografii se zmiňuje pouze o dvou malých úpravách objektu. V roce 1848 měla proběhnout přestavba, zasahující snad jen do interiérů.²⁵³ Do léta 1851 datuje konstrukci nového balkonu, jež nahradila dosluhující zahradní altán (obr. 151).²⁵⁴

Mnohem barvitější jsou dochované deníky z let 1850–1851 a 1859–1871. Dočteme se v nich, že obvyklými hosty byli blízcí příbuzní z Rabštejna i Chyše a majitelé okolních panství, Kokořovcové ze Štědré, Wurmbrand-Stuppachové z Liblína, Mensdorffové-Pouilly z Preitensteinu či Schönbornové z Malesic. Severní Plzeňsko častokrát navštívil

²⁴⁸ Viz BUKAČOVÁ 1998. Item BUKAČOVÁ 2004, s. 212–214.

²⁴⁹ Vyplyvá to ze dvou akvarelů ze sbírek zámku v Manětíně. Viz NPÚ ÚPS v Českých Budějovicích, zámek Manětín, inv. č. MA 140 a MA 365. První je signován a datován: „Höger 1846“. Na zadní straně je připsáno: „HÖGER, ZEICHEN LEHRER VON GRÄFIN SIDONIE LAŽANSKY GEB. GRÄFIN HOYOS“. Druhý akvarel je signován: „J. Hö.“. Na jeho zadní straně je připsáno: „Gemalt von Höger Lehrer von gfin Sidonie Lažanský Hoyos“. K osobnosti malíře Högera viz THIEME – BECKER XVII, s. 197.

²⁵⁰ Většina datovaných a signovaných akvarelů vznikla mezi roky 1833–1843, tedy několik let před vstupem Sidonie do manželství. Srov. NPÚ ÚPS v Českých Budějovicích, zámek Manětín, inv. č. MA 129, 131, 132, 137, 138, 141, 144, 335 a 374.

²⁵¹ Srov. kapitola genealogická rešerše, probandi 1.4.3.1.6.5.3.1. – 1.4.3.1.6.5.3.3.

²⁵² Veškeré dokumenty k Sidonii Lažanské jsou uloženy v rodinném archivu manětínské větve. Viz SOA Plzeň, fond Rodinný archiv Lažanských – Manětín, inv. č. 232–257.

²⁵³ Ibidem, inv. č. 250, fol. 40. S touto akcí by mohl souviset dochovaný plán, signovaný 20. května 1847 Antonínem Bohatým ze Žlutic (obr. 143). Znázorňuje hraběcí byt v prvním patře, kde se plánovalo přezdění několika dvéřních otvorů. V ose zahradního průčelí měl být vybudován litinový balkon. Dokument ovšem vzbuzuje nejednu pochybnost. Stále totiž zachycuje východní část hlavní chodby před přestavbou, jíž máme díky dopisu Josefa Kříže spolehlivě datovanou do léta 1846. Také litinový zahradní balkon byl zrealizován až v roce 1851, navíc ve zcela jiné podobě. Plán zřejmě zachycuje starší situaci. Pro sledované období se ale nezachovaly stavební spisy. Srov. EBEL – PAVLÍK 1990, s. 43 a 98.

²⁵⁴ Ibidem, fol. 48. Dataci potvrzuje také stavební kniha z roku 1851. Srov. SOA Plzeň, fond Velkostatek Manětín – Rabštejn nad Střelou, kniha č. 2241. Jde o balkon, který byl ve stavebně historickém průzkumu rabštejnského zámku chybně spojován s neogotickou úpravou teras na vnitřním nádvoří. Srov. NOVOSADOVÁ – HEROUTOVÁ – LÍBAL 1972, s. 9.

vzdálený příbuzný Hanuš hrabě z Kolowrat. Sama Sidonie podnikala cesty do Vídně, Mnichova, Drážďan nebo na rakouské statky Hoyosů. Trávila čas také na sídlech svých sester, u Karoliny z Lambergu na hradě Ottenstein, u Marie Wallisové v Budíškovcích nebo u Juliány z Vorst-Gudenau na českých Žádlovicích a vestfálském Harffu.²⁵⁵

Co bylo obsahem takových návštěv si ukážeme právě u Hanuše z Kolowrat.²⁵⁶ Dne 23. srpna 1868 za ním rodina odjela do Černíkovíc. Hrabě jim přijel naproti a doprovodil je k zámku. Lažanská byla jako v opojení, když dorazila do domu, jenž byl doslova obklopený světem květin. Na dalších stranách neskrývala nadšení. To se ještě posílilo, když 26. srpna zavítala na zámek v Rychnově nad Kněžnou. Popisovala jej jako okázalou a rozlehlou budovu s velkolepou jízdárnou, vládnoucí z výšky malému městu. Dům byl v dobrém stavu, i když málo zařízený. Hanuš v něm obýval pokoje s rokokovým nábytkem, který jej podle pisatelky velice zútulňoval. Sidoniině pozornosti neunikla slavná obrazová galerie, z jejíhož obdivování byla vytržena až podáváním svačiny.²⁵⁷

Poněkud rozporupněji hodnotila nový zámek v Kostelci nad Orlicí, kam vyrazila 30. srpna. V hostitelově společnosti navštívila manžele Bedřicha Karla Kinského a Sofii, rozenou z Mensdorff-Pouilly. I přes náležitou výstavnost na ni Kostelec působil víc jako krásná vila na předměstí Vídně než jako důstojné aristokratické sídlo. Jeho okolí ovšem považovala za půvabné a v deníku zavzpomínala zejména na výhled do údolí.²⁵⁸

Nejzajímavější je 6. září, kdy jela Sidonie opět do Rychnova. Tentokrát se zúčastnila mše v nové hřbitovní kapli Proměnění Páně, kterou Kolowrat zbudoval dle projektu architekta Aloise Turka v letech 1865–1868.²⁵⁹ Zaujalo ji zařízení a fresková výzdoba kleneb od Josefa Hellicha, na nichž ocenila vysokou výtvarnou kvalitu i propracovanost. Je to poprvé, kdy se v deníku setkáváme s konkrétním uměleckým jménem.

V písemnostech Kolowratů se o této zakázce nenašly podklady.²⁶⁰ O to překvapivější je, že v archivu Lažanských se dochoval Hellichův účet na pět set zlatých, datovaný 20. srpna 1868 v Praze a doplněný kvitancí o zaplacení z 5 října.²⁶¹ Malíř v něm vyúčtovává zhotovení tří, zřejmě posledních zbývajících fresek, umístěných v bočních klenebních polích lodi a nad varhanami. Je však nepravděpodobné, že by jej obdržela Sidonie

²⁵⁵ SOA Plzeň, fond Rodinný archiv Lažanských – Manětín, inv. č. 247 a 248.

²⁵⁶ Ibidem, inv. č. 248, s. 24–30 (1868).

²⁵⁷ K umělecké sbírce Kolowratů viz WEIS 1955. Item KOTKOVÁ 2009. Item ADAMOVÁ 2015.

²⁵⁸ O charakteristické řeči architektury zámku viz PETRASOVÁ 2004, s. 156.

²⁵⁹ Ke kapli a jejímu autorovi viz TUREK 1868. Item VLČEK 2004, s. 672–673.

²⁶⁰ Srov. SOA Praha, fond Velkostatek Březnice, kde nebyl v pozůstalosti Hanuše z Kolowrat, inv. č. 184–324, nalezen příslušný materiál. Žádné relevantní archiválie se nenacházejí ani v Rodinném archivu Kolowratů v Rychnově nad Kněžnou. Za pomoc s hledáním děkuji paní Ing. Zdeňce Dokoupilové.

²⁶¹ SOA Plzeň, fond Rodinný archiv Lažanských – Manětín, inv. č. 240.

nebo její manžel. Investice se zdá nelogická a ve vlastním deníku by se o tomto bohulibém činu jistě zmínila. Při sebevětší snaze se nám nedaří dát platbu ani do užší spojitosti s Hellichovou zakázkou pro Manětín. Účet je totiž vložen do mladšího dopisu ze 16. července 1875, adresovanému hraběnce. Informuje v něm o restaurování manětínského děkanského kostela a souvisí se zakázkou, kterou obdržel v lednu téhož roku.

V Hellichově pozůstalosti v Literárním archivu Památníku národního písemnictví se k této záležitosti dozvíme více.²⁶² Koncem roku 1874 oslovil Prokop Alois Lažanský malíře s nabídkou, aby se ujal dozoru nad restaurováním interiérů farního kostela sv. Jana Křtitele. Po kladné odpovědi se iniciativy ujala uměnímilovná Sidonie spolu se švagrovou Ernestinou. S nimi si Hellich mezi lednem a srpnem 1875 vyměnil několik desítek dopisů, ve kterých konzultuje nebo doporučuje konkrétní postupy renovace.

Z jejich obsahu vyplývá, že restaurování se týkalo veškerého vybavení, včetně obrazů, soch, varhan, relikviářů a liturgického náčiní. Patron přepokládal dokončení prací do 1. června. Součástí opraveného chrámu se mělo stát i umělcovo nové plátno P. Marie s Ježíškem mezi anděly, které si hraběnka objednala na severní zeď presbytáře. Hellich se dal ihned do práce a po osobní návštěvě Manětína začínal dodávat jednotlivé návrhy. Na vybílení svatostánku si sjednal plzeňského Ignáce Řežábka. Restaurováním oltářních obrazů, včetně Brandlova sv. Jana Křtitele, pověřil Petra Myslbeka, málo známého strýce Josefa Václava Myslbeka.²⁶³ Varhanní stroj opravoval pražský varhanář Jindřich Schiffner. Jediný problém způsoboval plzeňský malíř a jmenovec slavnějšího mistra František Ženíšek,²⁶⁴ jehož si vybrali zadavatelé na štafírování oltářů a pozlacení plastik. Zejména vinou jeho nespolehlivosti se práce protahovaly a byly dokončeny až v září.²⁶⁵

Přítomnost Hellichova účtu za rychnovské fresky v manětínském archivu se nám asi osvětlit nepodaří. Ze zápisků a dopisů Lažanské jsme se nicméně přesvědčili o jejím aktivním zájmu o výtvarnou kulturu. Zapojením tehdy stále vůdčí osobnosti náboženské malby v Čechách do rekonstrukce kostela, která se ve stejném roce stala i hlavou nově vzniklého uměleckého odboru Křesťanské akademie,²⁶⁶ dala také najevo své užší vztahy s tímto sdružením, jehož umělecké členy využívala i v pozdějších letech.

²⁶² PNP, fond Hellich Josef Vojtěch, karton 10, složka Lažanský – Manětín.

²⁶³ Srov. DVOŘÁKOVÁ 1979, s. 10. Item TOMAN 1993–1994, s. 175.

²⁶⁴ Jde zřejmě o stejného Františka Ženíška, který v roce 1864 obnovoval postranní oltář v kostele sv. Jiří v Černošíně (okr. Tachov). Srov. KAMPER – WIRTH 1908, s. 8.

²⁶⁵ Slavnostní benedikce údajně proběhla 4. září. Přesné informace nemáme. Farní kronika nebyla v letech 1863–1903 vedena a pamětní listina, uložená v makovici východní zámecké věže, nesla odlišné datum 29. září 1875. Srov. SOKA Plasy, fond Děkanský úřad Manětín, Kronika děkanství, fol. 482.

²⁶⁶ Blíže o Akademii křesťanské a roli Josefa Hellicha v náboženském umění v Čechách viz HOJDA – PRAHL 2003. Item PETRASOVÁ 2006. Item BABIČKA 2009.

Vraťme se naposledy k deníkovým záznamům, jež nám přinášejí ještě jeden malý objev. Je přirozené, že Sidoniin koníček se odrazil také v domácím prostředí. Po vzoru vlastního studia u krajináře Josefa Högera, respektive manželova učitele Tadeáše Mayera, proto angažovala profesionální umělecké pedagogy pro své děti. Dne 19. srpna 1871 si v deníku poznamenala, že na toto místo přijala blíže neznámého profesora Morávka. Měl prý rodinu u příbuzných v Rabštejně, takže musel na neděle odjíždět. Byl ale nadmíru pilný a jeho vyučování bylo příjemné. Celkově to byl velmi milý společník.²⁶⁷

Po Josefu Hellichovi jde o druhé a poslední jméno umělce uvedené v tomto prameni. Oficiální encyklopedie jej nezmiňují.²⁶⁸ Zcela jistě jde ale o Antonína Morávka, profesora na Učitelském vzdělávacím ústavu v Hradci Králové, kde vedl kreslířskou školu pro chlapce a dívky, a jenž byl chválen v zásadním spisu Aloise Naskeho, shrnující vyučování kresby v sedmdesátých letech 19. století v tehdejší Rakousku.²⁶⁹

Nelze říci, jakým způsobem se s Lažanskými seznámil. Sidonie mohla samozřejmě získat doporučení od rodinného přítele Hanuše z Kolowrat, jehož statky ležely poblíž Hradce Králové a s nímž udržovala úzké vztahy. Pravděpodobnější se ale zdá, že žádala o radu svého učitele Josefa Högera, protože dle evidence odeslané korespondence mu 28. května onoho roku zasílala dopis.²⁷⁰ Po oboustranně pozitivní zkušenosti se Morávkovy letní návštěvy Manětína patrně opakovaly i později. Přímé důkazy nemáme. Osobní deníky pro mladší roky jsou ztracené. V zámeckém inventáři se ale nachází pastelový portrét Prokopa Aloise Lažanského signovaný Morávkem roku 1876 (obr. 152).

Kresebné techniky učil především dceru Terezii, která zdědila po matce výtvarný talent. O jejích úspěších svědčí řada skic s pohledy do krajiny, dodnes pietně uchovávaných v majetku jejích potomků (obr. 153).²⁷¹ S přibývajícím zručností ale přestalo kresebné vzdělání stačit a Sidonie se snažila nalézt pro dceru nového pedagoga, aby ji zdokonalil v malbě. Jeho, respektive její jméno, prozrazuje poslední písemný pramen, již zmíněná evidence odeslaných dopisů. Volba padla na Louisu Kannengiesser Piepenhagenovou, mladší dceru krajináře Augusta Bedřicha Piepenhagena. Korespondovala si s ní od dubna do června roku 1875, zřejmě s úmyslem získat ji k výuce v letní sezoně.²⁷²

²⁶⁷ SOA Plzeň, fond Rodinný archiv Lažanských – Manětín, inv. č. 248, rok 1871, fol. 37–38.

²⁶⁸ Moravcovo jméno nezmiňuje encyklopedie Prokopa Tomana ani kompendium THIEME – BECKER.

²⁶⁹ Srov. NASKE 1877, s. 51. Item Bericht über österreichisches Unterrichtswesen 1873, s. 134, č. 31.

²⁷⁰ SOA Plzeň, fond Rodinný archiv Lažanských – Manětín, inv. č. 249, nefol.

²⁷¹ Kresby jsou roztroušeny ve sbírkách pravnučat, Kristýny Aschermannové, rozené Korff-Schmising-Kerssenbrockové, Adrienne Korff-Schmising-Kerssenbrockové, Jaroslava Lobkowicze a Marie Leopoldiny Stembergové, rozené Lobkowiczové. Práce byly vystaveny na zámku Manětín, na výstavě Poklady soukromých sbírek a akvarely ze zámeckých depozitářů, jež probíhala od 14. srpna do 12. září 2012.

²⁷² SOA Plzeň, fond Rodinný archiv Lažanských – Manětín, inv. č. 249, nefol.

Více informací od Sidonie nemáme. Těsně před dokončením restaurování kostela sv. Jana Křtitele, 7. srpna 1875, totiž zemřel po záchvatu mrtvice její muž Prokop Alois.²⁷³ Hraběnka se musela postarat o děti i panství, jež zdědila rovným dílem, společně se synem.²⁷⁴ V návalu povinností šly stranou její literární záliby. Po několik let nemáme k dispozici záznamy o odchozí korespondenci, ani jiný autografický materiál.

Naštěstí v záznamech Sidoniina syna Jana Karla máme podchyceno, že k návštěvě Piepenhagenové v Manětíně skutečně došlo. Dne 18. června 1875 si v deníku poznamenal, že přijela učitelka kreslení Piepenhagenová, a že svou práci dokončila 20. července, kdy odjela v doprovodu Sidonie a její dcery do nedaleké Kysible k Černínům.²⁷⁵

V depozitáři zámku se z té doby zachovalo deset akvarelů s krajinářskou tematikou, jejichž charakteristickým znakem je rozdělení malířské plochy na několik menších pláňů. Jde o běžné výukové skici, namalované více než jednou rukou. Učitel předkreslil motiv a žák jej napodoboval tak dlouho, dokud nedosáhl potřebné rutiny (obr 154). Bohužel, ani jedna z nich není signovaná. Pouze dvě jsou datované do března a května roku 1876. U dalších se díky druhotným přípisům „*Piepenhagen*“ na zadní straně soudilo, že jde o kopie podle známějších předloh Augusta Bedřicha Piepenhagena.²⁷⁶

Jejich vysoká výtvarná kvalita ovšem vylučuje možnost, že by se jednalo o druhořadé napodobeniny. Malířská technika je zvládnutá. Umělci nečinily potíže proporce ani kladení a prolínání jednotlivých barevných vrstev. Podobnost s Piepenhagenovou tvorbou je nápadná a překračuje rámec Sidonie i její dcery. To vše napovídá, že autorem je právě Louisa, která jeho tvorbu znala a naučila se pracovat stejnou technikou.

Tak jako v případě Antonína Morávka nelze říci, kdy a jak došlo ke zprostředkování kontaktu mezi Lažanskou a Piepenhagenovou. Její čistě romantický styl, jenž znala z pravidelných výstav v Praze a ve Vídni, plně vyhovoval výtvarnému projevu Sidonie. Ve sbírkách zámku se zachovaly i drobné pasparty s krajinami, až nápadně připomínající vzorníky, jež Louisin otec rozesílal zákazníkům k předvýběru námětu (obr. 155).²⁷⁷ Angažování mladší z Piepenhagenových dcer, stejně jako v mnoha jiných případech, předcházela spíše osvědčená forma doporučení od aristokratických přátel.

²⁷³ SOA Plzeň, fond Sběrka matrik západních Čech, farnost Manětín, matrika zemřelých 1869–1910, sign. Manětín 25, fol. 13.

²⁷⁴ Český úřad zeměměřičský a katastrální, Katastrální pracoviště Praha, oddělení veřejných knih a informací z Katastru nemovitostí, Desky zemské č. 890.

²⁷⁵ SOA Plzeň, fond Rodinný archiv Lažanských – Manětín, inv. č. 308.

²⁷⁶ Akvarely jsou evidovány pod inv. č. MA 123, 136, 306, 313, 317, 318, 319, 320, 330 a 336. Inv. č. MA 123 a 136 jsou datovány. Na zadní straně inv. č. MA 136 a 336 je přípis „*Piepenhagen*“.

²⁷⁷ NPÚ ÚPS v Českých Budějovicích, zámek Manětín, inv. č. MA 363 a 364. Ke vzorníkům srov. BLAŽÍČKOVÁ-HOROVÁ 2009, s. 23. Item LEUBNEROVÁ 2013.

Louisa byla ve šlechtickém prostředí známa hlavně svými akvarelovými pohledy do zámeckých interiérů ze 40. a 50. let 19. století, kdy zvěčnila některé pokoje zámku Otakara Evžena Černína ve VINOŘI.²⁷⁸ Údaje pro další roky postrádáme. Předpokládejme však, že kontakt s rodinou neztratila a dál jej udržovala. Rovnou z Manětína totiž odjela pracovat na zámek Kysibl u Karlových Varů, který patřil Otakarovu synovci Heřmanovi Černínu-Morzinovi. Není náhodou, že Heřman měl s chotí Aloisíí, rozenou Morzinovou, dospívající dceru Filipínu, pouze o dva roky mladší než Terezie Lažanská. Podnět tak Sidonie mohla získat právě od rodiny Černínů, s níž se pravidelně stýkala.

Každopádně se i v jejím případě jednalo o spolupráci dlouholetou. Dokazují to nejen dva akvarely datované do následujícího března a května roku 1876, ale rovněž jedna z kreseb ve skicáři Terezie, chovaná v soukromé sbírce. Na jednom listu je špatně čitelná momentka s hloučkem sedících postav okolo jedné ženy, s textem: „*T. Walli, T. Marie, O. Toni, O. Hans, Therese v. M. Piepenhagen, Samstag 18. Sep. 1877.*“²⁷⁹ Louisa Piepenhagenová tedy pracovala u Lažanských opakovaně, a to několik sezon.

Z hlediska dějin umění poodkrývá malířčina pedagogická činnost zcela neprobádanou oblast její kariéry. Naděžda Blažíčková-Horová konstatuje, že starší sestra Charlotta provozovala soukromou malířskou školu pro dívky a byla otcovým stylem poznamenána mnohem více než Louisa, která se vymanila z Piepenhagenova vlivu a v tvorbě upřednostňovala spíše žánrové scény a karikatury. Roku 1875 navíc prodlévala ve Vídni a domů se měla vrátit až na jaře následujícího roku.²⁸⁰ Nyní je ovšem zjevné, že pobývala v Čechách minimálně o rok dříve. Na pozvání Sidonie Lažanské, která jí skutečně psala dopisy na vídeňskou adresu Siebensterngasse 42 ve čtvrti Neubau, přijela na dlouhodobý pobyt do Manětína, aby zde pracovala jako učitelka malby její dcery. V Terezii Lažanské, stejně jako ve Filipíně Černínové-Morzinové poznala svoje žákyně, a navíc se projevila zcela v intencích romantické krajinářské tvorby vlastního otce.

V případě Louisy Kannengiesser Piepenhagenové šlo zřejmě o jednu z posledních uměleckých návštěv na zámku iniciovaných Sidonií. Nejednalo se však o jediné kulturní aktivity, jež byla Lažanská schopna zvládat po smrti manžela. Z knih členů Společnosti vlasteneckých přátel umění a akcionářů Krasoumné jednoty vyplývá, že vdova přejala

²⁷⁸ Srov. BLAŽÍČKOVÁ-HOROVÁ 2009, s. 296–298, č. k. 453–460.

²⁷⁹ Citované dílo se bohužel nepodařilo zdokumentovat v dostatečné kvalitě. Přípis lze transkribovat jako: „*Tante Walli, Onkel Tony, Onkel Hans, Therese, vorbei Madam Piepenhagen, Samstag, 18. September 1877*“. Překlad: „Teta Walli (Valburga Lažanská), strýc Tony (Antonín Lažanský), strýc Hans (Jan Nepomuk Lažanský) a Terezie (Terezie Lažanská) kolem madam Piepenhagenové, pátek 18. září 1877.“

²⁸⁰ BLAŽÍČKOVÁ-HOROVÁ 2009, s. 181. K pobytové přihlášce Louisy Piepenhagenové v roce 1876 viz NA, fond Policejní ředitelství Praha I, karton 250, Lit. Kan, pag. 2 neu.

manželovy závazky v kulturních organizacích.²⁸¹ Pravděpodobně z její iniciativy vznikl také makartovsky laděný portrét Terezie, který roku 1882 namaloval oblíbený portrétista vyšších vrstev Agathon Klemt (obr. 156).²⁸² Největší podporu ovšem poskytovala církvi. Například v roce 1878 založila v zámku klášter Kongregace Milosrdných sester sv. Kříže.²⁸³ Také víme, že za podpory Josefa Hellicha dokončila opravy kostela sv. Jana Křtitele. Hojně při tom využívala umělců pracujících pro již uváděný a dnes zcela zapomenutý umělecký odbor Křesťanské akademie, kterého se sama stala členkou.²⁸⁴

Šlo o organizaci, zaměřující se kromě obrody církve i na umění. Členy jeho vedení byly tedy umělci, jako Hellich nebo František Sequens, jejichž úkolem bylo posuzovat chrámové stavby, jejich restaurování a hodnotit umělecká díla pro ně určené.²⁸⁵

Právě skrze toto sdružení se Sidonie zřejmě spojila se Sequensem, jenž byl od roku 1880 profesorem školy historické a náboženské malby a zároveň rektorem na Akademii výtvarných umění v Praze.²⁸⁶ Dne 14. září 1884 totiž nešťastnou náhodou zemřela Sidoniina dcera Terezie, v té době vdaná Korff-Schmising-Kerssenbrock. Matka se rozhodla nechat ji pohřbit v kryptě v manětínském děkanském kostele.²⁸⁷ Za tímto účelem vznikla podle Sequensova návrhu její poslední umělecká objednávka, mosazná náhrobní deska v módním nazarénském stylu, s motivy českých zemských patronů (obr. 157).

Sepulkrálním uměleckým dílem symbolicky končí i zajímavá éra mecenátu Sidonie Lažanské, která zemřela na manětínském zámku dne 24. května 1898 v nedožitých osmdesáti letech.²⁸⁸ Poslední roky života se věnovala charitativním záležitostem a do tváře panství nezasahovala. Během více jak padesátiletého působení za sebou ale zanechala nerasmazatelnou stopu, na kterou navazovali její potomci i ve 20. století.

²⁸¹ ANG, fond Společnost vlasteneckých přátel umění, přír. č. AA 1399, nefol. Item ANG, fond Krasoumná jednota, přír. č. AA 1260, nefol.

²⁸² K osobnosti Agathona Klemta viz TOMAN 1993–1994, s. 489–490.

²⁸³ Srov. SOA Plzeň, fond Rodinný archiv Lažanských – Manětín, inv. č. 363. Klášter Kongregace Milosrdných sester působil v Manětíně až do roku 1933, kdy musel z finančních důvodů ukončit činnost.

²⁸⁴ O objednávkách pravidelně informoval časopis Method. V roce 1876 informoval o Hellichově obraze P. Marie s Ježíškem mezi anděly. Viz Method, ročník II, číslo 3 (20. března 1876), s. 38. Roku 1877 spravoval o přijetí Lažanských za členy. Viz Method, ročník III, číslo 9 (20. září 1877), s. 105. O rok později objednávala dcera Terezie černý pluviál. Viz Method, ročník IV, číslo 4 (20. dubna 1878), s. 48. Sidonie dvě vyšívané kasule. Viz Method, ročník IV, číslo 5 (20. května 1878), s. 62. Rok poté komže pro ministranty a oltární nebesa. Viz Method, ročník V, číslo 5 (30. května 1879), s. 54 a číslo 6 (30. června 1879), s. 68. Roku 1882 objednala lampu apod. Viz Method, ročník VIII, číslo 6 (30. června 1882), s. 70.

²⁸⁵ Srov. BABIČKA 2009, s. 14, 16 a s 20–21.

²⁸⁶ Srov. JIRÁSKO – KOTALÍK 2006, s. 198 a násl. Item TOMAN 1993–1994, s. 412–413.

²⁸⁷ SOA Plzeň, fond Sběrka matrik západních Čech, farnost Manětín, matrika zemřelých 1869–1910, sign. Manětín 25, fol. 36.

²⁸⁸ SOA Plzeň, fond Sběrka matrik západních Čech, farnost Manětín, matrika zemřelých 1869–1910, sign. Manětín 25, fol. 71, No. 12.

6. Opona klesá, kulturní epilog rodu Lažanských na prahu 20. století

Sedm let před tím, než v kostele Zvěstování P. Marie v Chyši uzavřel těžký kámen vstup do hrobky s tělem Sidonie Lažanské, byl do stejné krypty uložen také její kontroverzní synovec Leopold II. S odchodem dvou rozdílných osobností, společenského outsidera a konzervativní aristokratky, se ke slovu dostala již osmá generace pánů z Bukové. Majitelem chyšského statku a pražského paláce se stal Leopoldův bratr Vladimír. Do držby Manětína, a později Rabštejna nad Střelou, byl uveden Sidoniin syn Jan Karel.

Ač každý vyrůstal v jiném prostředí, měli bratřenci mnoho společného. Spjoval je stejný rok narození 1857 i potřeba zapojit se do politického a kulturního života země. Oba se stali svědky zániku staré monarchie a zrodu republiky. Díky svým aktivitám však získaly jejich rodiny punc vlastenecké šlechty i v národnostně vypjaté době.

Nejlépe se takto zapsal Vladimír. Narodil se 15. června 1857 v Brně, kde byl otec místodržitelem.¹ Po jeho smrti ale brzy odešel s matkou do Rakouska. Studoval na gymnáziích v Kalksburgu u Vídně a Salzburgu, poté se vzdělával v mezinárodních vztazích na Orientální akademii ve Vídni. Vysokoškolský diplom nakonec získal na právnických fakultách Vídeňské univerzity a Univerzity Innsbruck a v duchu rodinných tradic nastoupil na úřední kariéru. Roku 1880 se stal konceptuálním praktikantem u tyrolského místodržitelství. Do Čech se vrátil o čtyři roky později jako okresní komisař v Broumově.² Po devíti letech ale zanechal slibně se vyvíjející kariéry, začal se věnovat politice a v létě 1889 byl zvolen do Českého zemského sněmu za konzervativní velkostatek.³

Z počátku neměl valné vyhlídky na společenské uplatnění v Čechách. Majitelem Chyše byl tehdy jeho bratr a Vladimír mohl očekávat jen rakouské dědictví po matce.⁴ Situace se obrátila až v roce 1891, kdy Leopold II. zemřel a Lažanský se stal nástupcem fideikomisní substituce.⁵ Tehdy byl jediným žijícím, a navíc i svobodným členem starší větve rodu a oplýval slušným majetkovým zázemím. Oproti jiným šlechticům však neinvestoval prostředky do zábav, ale plně se oddal různým českým kulturním podnikům. Paradoxní přitom bylo, že byl vychován německy a sám česky příliš neuměl.

¹ MZA, fond Sběrka matrik, Brno, farnost sv. Jakuba, matrika narozených 1848–1858, sign. 16875, fol. 330.

² SOA Plzeň, fond Rodinný archiv Lažanských z Bukové, Chyše, inv. č. 473, 474 a 601.

³ Viz LIŠKOVÁ 1994, s. 173.

⁴ Rosina z Mack byla majitelkou mnoha nemovitostí. Zejména vily na Alžbětinském nábřeží v Salzburgu, tři domů ve Vídni, na rohu Landstraße-Hauptstraße a Gärtnergasse, na Währingerstraße a na Große Pfarrgasse. Vlastnila parcely ve vídeňské čtvrti Favoriten a byla spolumajitelkou několika statků v Rakousku a v Uhrách. Srov. SOA Plzeň, fond Rodinný archiv Lažanských z Bukové, Chyše, inv. č. 617.

⁵ Český úřad zeměměřičský a katastrální, Katastrální pracoviště Praha, oddělení veřejných knih a informací z KN, Desky zemské č. 381, 474, 829, 868 a knihovní vložka č. 916, katastrální území Staré Město.

Zatímco Vladimírův bratr, mladočech Leopold, podporoval národní otázku spíše formou provokací, profiloval se on sám jako konzervativně smýšlející představitel české šlechty. Na Českém zemském sněmu zastupoval po celou dobu konzervativní velkostatek, a to až do roku 1897, kdy složil mandát.⁶ Je logické, že jako zástupce německy hovořící nobility se plně identifikoval se zemským vlastenectvím. Jeho všestranná činnost na poli kulturního mecenátu ale dokazuje silný zájem také o národní problematiku.

Nejlepším příkladem je Národopisná výstava československá roku 1895. Lažanský se stal předsedou výkonného výboru již o čtyři roky dříve a svou práci vykonával opravdu svědomitě. Svědčí o tom rozsáhlá korespondence uložená v rodinném archivu.⁷ Kvůli této funkci se vzdal i několika jiných významných křesel, především ve správním výboru Společnosti Musea království českého.⁸ Angažovanost a snahu o posílení „české věci“ nakonec pozitivně reflektovala i média a hrabě tím vešel ve všeobecnou oblibu.⁹ Rozvoj řady kulturních institucí podporoval finančně a později i materiálně.¹⁰

Poněkud složitější je definovat postoj Lažanského přímo k výtvarnému umění. Roku 1886 je zapsán jako akcionář Krasoumné jednoty.¹¹ Jeho jméno ale kupodivu nenalezneme v členských seznamech Společnosti vlasteneckých přátel umění, kde figurovala řada šlechticů. Kulturní profil hraběte se neprojevil ani na vlastním statku.¹² Stavebně-historický průzkum zaznamenal koncem devadesátých let jen opravu barokní štukové výzdoby v přízemních sálech zámku v Chyši.¹³ Jinak ale nedošlo k zásadním stavebním akcím ani na církevních budovách. Jedinými vodítky v této věci jsou inventář zámku, sestavený koncem srpna 1899 Vladimírovou sestřenicí Josefínou z Bretfeldu,¹⁴ a několik výtvarných děl, dochovaných v depozitářích Národního památkového ústavu.

Předchozí známý soupis mobiliáře domu pochází z roku 1824, respektive 1835, kdy byla provedena jeho revize.¹⁵ Pro dalších více než sedmdesát let, během nichž došlo hned ke dvěma přestavbám, nemáme k dispozici žádné materiály. K první pozdně klasi-

⁶ Viz LIŠKOVÁ 1994, s. 173.

⁷ SOA Plzeň, fond Rodinný archiv Lažanských z Bukové, Chyše, inv. č. 606–615.

⁸ ANM, fond Registratura Národního muzea, inv. č. 97, 98 a karton 38, nefol.

⁹ K ohlasům z dobových médií srov. Světozor, ročník XXVI, číslo 38 (5. srpna 1892), s. 455. Item Světozor, ročník XXIX, číslo 27 (17. května 1895), s. 322.

¹⁰ V písemné pozůstalosti se dochovala řada děkovných dopisů, například od Společnosti Národopisného musea československého, České obce sokolské, Spolku Svatobor, Ústřední matice školské, Spolku českých spisovatelů Máj, Krasoumné jednoty či Umělecké besedy, které podporoval částkami od několika stovek do tisíců zlatých. Viz SOA Plzeň, fond Rodinný archiv Lažanských z Bukové, Chyše, inv. č. 602.

¹¹ ANG, fond Krasoumná jednota, přír. č. AA 1260.

¹² Vladimír Lažanský zanedbával Chyši i hospodářsky. Viz KYNČIL 1960, s. XXIV.

¹³ Viz RYŠAVÝ 1997, s. 14 a 54. Item RYŠAVÝ 2002, s. 254 a 260.

¹⁴ SOA Plzeň, fond Velkostatek Chyše, část 1, odd. III – účetní písemnosti, inv. č. 1027.

¹⁵ Ibidem, inv. č. 1026.

cistní rekonstrukci došlo mezi lety 1842–1843 a byly při ní výrazně upraveny především interiéry. Druhá, novogotická fáze proběhla v letech 1856–1858 a týkala se exteriérů, komunikačních prostor a kaple. Před těmito změnami byly majiteli využívány původní barokní reprezentační pokoje v přízemí k rozmanitým účelům. Velký sál a další místnosti na západ byly skladištěm, ložnicemi a kanceláři pro úředníky. V protějším předsálí s krbem stál kulečník. Apartmán majitele se nacházel v prvním poschodí, jež sloužilo i k přijímání hostů. Ve druhém patře následovala řada hostinských pokojů.

Na konci 19. století byla situace poněkud odlišná. Rohový sál je nazýván velkým spodním salonem, a kromě sedacího nábytku a klavíru byl vyzdoben trojicí olejomalb s pohledem na zámek, alabastrovými vázami, mramorovými anděly a dalšími malbami s krajinářskou tematikou.¹⁶ Předsálí s krbem je pojmenováno jako spodní mušlová hala. Nacházelo se zde jen několik věcí a sloužila jako průchod do zahrady. O mnoho lépe na tom byla přilehlá východní místnost, označovaná za obrazový pokoj. Na zdech viselo sto dva neznámých obrazů různých velikostí. K dekoraci sloužily bronzové mísy a busty Johanna Wolfganga Goetha a Friedricha Schillera. V přízemí byla umístěna i jídelna, a to v západním pokoji, navazujícím na velký spodní salon. Vedle obvyklého vybavení a čtrnácti židlí zde visela čtyři alegorická plátna s tematikou ročních období.¹⁷ Zbylé dva pokoje v západním křídle sloužily jako uklízející místnost a ložnice kuchařek.

Rozvržení prostor prvního patra se změnilo jen málo. Okolo věže se rozkládal dámský apartmán včetně toalety, šatny a ložnice komorné. Navazoval na něj malý salon s fotografiemi příbuzných a třemi genealogickými stromy, pocházejícími z Manětína.¹⁸ Při něm byl umístěn obrazový pokoj s rodovými památkami. Stál zde stříbrný pohár, jenž v roce 1842 získal Leopold I. Lažanský jako poděkování za působení ve Lvově, i stříbrný obraz Olomouce z roku 1844.¹⁹ Z olejomalb stojí za pozornost portrét Leopolda I., jeho ministerského dědečka Prokopa I., otce Prokopa II., Leopoldových sourozenců nebo podobizna pražského arcibiskupa Václava Leopolda Chlumčanského.²⁰

¹⁶ Část výzdoby lze dodnes identifikovat. Viz NPÚ ÚPS v Praze, zámek Krásný Dvůr, inv. č. KD 481, 510 a 566 (pohledy na zámek Chyšce), a také inv. č. KD 5541 a 5542 (plastiky andělů).

¹⁷ Jde o dodnes dochované olejomalby datované do 2. čtvrtiny 18. století, inv. č. KD 611–614.

¹⁸ Tabule byly vytvořeny pro Marii Gabrielu Lažanskou roku 1732, kdy byly zaplaceny Janu Filipu Bornschlägelovi. Srov. SOA Plzeň, fond Velkostatek Manětín – Rabštejn nad Střelou, inv. č. 761, kniha č. 545. Šlo o vývodů manžela Marie Gabriely, dětí a matky Zuzany Renaty z Martinic. Jejich kopie maloval v letech 1864, 1866 a 1868 Josef Tauchner pro zámek v Manětíně. Viz NPÚ ÚPS v Českých Budějovicích, zámek Manětín, inv. č. MA 6, MA 7 a MA 663. Z originálů se dochoval jeden, jenž je dnes součástí majetku SOA v Plzni, pracoviště Klášter. Za informaci děkuji Mgr. Vladimíru Červenkovvi.

¹⁹ Viz WIESER 1860, s. 105 a 110. Stříbrný obraz Olomouce je dochován dodnes pod inv. č. KD 540.

²⁰ Zřejmě inv. č. KD 475, 476, 562 a 573 (Leopold se sourozenci), dále inv. č. KD 470 (portrét arcibiskupa Václava Leopolda Chlumčanského) a inv. č. KD 512 a 563 (podobizna Prokopa I. a Prokopa II.).

Stejnou funkci si udržel i rohový salon, čalouněný květovaným kretonem a předzdivaný červenobílý. Samozřejmě tady stál klavír. Sedací nábytek doplňovala například busta chorvatského generála Josefa Jelačice, jemuž byl Leopold I. svědkem při svatbě.²¹ Nechyběly ani další portréty Chlumčanského a Prokopa I. V poschodí, snad v západním křídle, byla i druhá jídelna pro dvanáct osob, na kterou navazoval apartmán Vladimíra Lažanského, složený z loveckého salonu, ložnice, toalety a bytu komorníka.

Lovecký salon neboli kuřárna byl plný trofejí. Našli bychom tady ale i sošku sv. Jana Nepomuckého nebo sv. Václava od Stanislava Suchardy, jež Vladimír Lažanský dostal roku 1896 jako poděkování za národopisnou výstavu.²² Stěny jeho ložnice zdobil obrázek sv. Vladimíra a P. Marie. Čestné místo zde měly portréty Prokopa I., jeho ženy Terezie, tchána Josefa z Bretfeldu a tchyně Marie Anny z Bretfeldu od Barbary Krafft Steiner. Dalšími portréty z bretfeldské sbírky byla okrášlena také chodba.²³

Pomineme-li třetí etáž s hostinskými pokoji a běžnou výbavou, která byla úpravami předchozích desetiletí zasažena nejméně, lze se domnívat, že již za první klasicistní rekonstrukce došlo ke změně funkce přízemí. Vrátila se mu reprezentativní úloha, kterou pozbylo za Prokopa I. na konci 18. století. Interiérovou strohost té doby nahradila přehnaná zdobnost, charakteristická pro šlechtický interiér 2. poloviny 19. století.

Otevřenou otázkou zůstává mobiliář. Zatímco inventář z léta 1824 zaznamenává dvacet pět pláten, zapsala Josefína z Bretfeldu dvě stě padesát obrazů. Ne ve všech případech šlo o olejomalby, ale i o grafické listy nebo pastely. S největší pravděpodobností ovšem nesouvisely s akviziční činností Vladimíra Lažanského. Spojovala je totiž stejná provenience. Dostaly se do Chyše buď dědictvím po jeho babičce Terezii z Bretfeldu²⁴ nebo šlo o memorabilie na otce Leopolda I. Jak úpravy interiérů, tak umělecké vybavení prostor proto můžeme klást do souvislostí s Lažanského jménem jen stěží.

Přesto by bylo chybné domnívat se, že tak výrazná osobnost české národní kultury byla k uměleckému dění necitelná. Dokazuje to Vladimírův portrét, namalovaný v roce 1899 významným portrétistou Františkem Ondrúškem (obr. 158). Námětově nijak

²¹ MZA Brno, fond Sběrka matrik, farnost Napajedla, matrika oddaných 1837–1859, sign. 4447, fol. 94. Generálova busta se rovněž uchovala ve sbírkách v Krásném Dvoře pod inv. č. KD 5558.

²² Inv. č. KD 5561 a 5730. K daru viz Zlatá Praha, Ročník XIV, číslo 1 (13. listopadu 1896), s. 11.

²³ Část portrétního souboru, který malířka Barbara Krafft Steiner vytvořila v roce 1799 pro Josefa Františka z Bretfeldu, inv. č. KD 490, 491, 492, 493, 494, 495, 496, 499, 500, 565, 602 a 610.

²⁴ Terezie se v roce 1823 stala dědičkou Bretfeldovského paláce v Nerudově ulici v Praze, jenž byl vybaven bohatými sbírkami. Viz NA, fond Zemský soud Praha, sign. V 1569, karton 994. Její syn Prokop III., mezi lety 1839–1845 opatrovník pozůstalosti po strýci Františku Josefovi z Bretfeldu, rozprodával rodinný majetek v Čechách a v Rakousku, včetně statku Veselíčko (okr. Písek). Srov. SOA Plzeň, fond Rodinný archiv Bretfeldů, Kronenburg, inv. č. 2–16.

převratné, přesto technicky a stylově vyžralé dílo odkazuje v tom nejlepším smyslu slova na Lažanského spojení s člověkem, jenž maloval nejen aristokracii, ale i přední osobnosti politického a kulturního života v Německu a později v Československu.²⁵

Kontakt s tehdejší uměleckou elitou si Vladimír udržoval zejména skrze pražský palác naproti Národnímu divadlu, ve kterém již od roku 1884 sídlila kavárna Slavia. Prostory svého domu bezplatně půjčoval také Umělecké besedě nebo k ubytování důležitých hostů.²⁶ Z tohoto okruhu dozajista vzešla i jedna z posledních uměleckých zakázek, podobizna Lažanského syna Prokopa IV. od Hugo Boettingera (obr. 159).

Vladimír se totiž v roce 1900 oženil. Kdo by však čekal, že jeho volba padla do neurozených kruhů, mýlil by se. K oltáři si totiž vedl Mechtildu, členku starého německého rodu Waldburg zu Zeil und Trauchburg.²⁷ Po více než sto letech se Lažanští vrátili mezi vyšší společnost a svazek byl 26. března 1904 stvrzen synem. Manželství bylo chápáno šlechtickou elitou pozitivně. Prestiž narozeného potomka posílila i účast pražského arcibiskupa Lva Skrbenského z Hříště při křtu. Role kmotra a svědka pro změnu převzali blízcí příbuzní, Bedřich z Wrede a Ida Lažanská, rozená ze Schwarzenbergu.²⁸

Prerafaelisticky laděný portrét dvouletého dítěte vznikl roku 1906, krátce poté, co se Boettinger vrátil z cest po světě. Patří k tomu zajímavějšímu, co chyšský obrazový fond nabízí. I přes evidentní sentimentalitu námětu totiž přesahuje horizont podbízivého konvenčního dětského portrétu, jenž byl v aristokratických kruzích obvyklý.²⁹ Naneštěstí zároveň předznamenává i pomalý a jistý konec vývoje uměleckého mecenátu a sbírek v Chyši. V květnu 1912 umírá Vladimírova manželka Mechtilda.³⁰ Krátce na to přichází druhá světová válka a konec Rakousko-Uherské monarchie. Dvě akvarelové miniatury obou manželů, vytvořené roku 1918 Hedvikou Höna-Senft podle fotografií (obr. 160),³¹ jen podtrhují, že hybatelem kultury v Čechách bude do budoucna někdo jiný.

Bohužel se jím už nemohl stát Vladimírův potomek Prokop IV., o jehož výchovu se několik měsíců staral samotný Karel Čapek.³² Hlavním viníkem byla Československá republika, jejíž vznik provázela takzvaná 1. pozemková reforma, dosti výrazně omezující

²⁵ Viz TOMAN 1993–1994, s. 225.

²⁶ Například roku 1918 byl v paláci ubytován první francouzský velvyslanec v Československu. Viz SOA Plzeň, fond Rodinný archiv Lažanských z Bukové, Chyše, inv. č. 602 a 605.

²⁷ AES, Pfarre Salzburg-Aigen, Trauungsbuch 1885–1908, sign. TRB 4, fol. 113. No. 7.

²⁸ SOA Plzeň, fond Rodinný archiv Lažanských z Bukové, Chyše, inv. č. 661.

²⁹ K osobnosti a dílu malíře Hugo Boettingera viz RAKUŠANOVÁ 2008, s. 323 a 406–407. V chyšském fondu se nachází také jedna Boettingerova karikatura, pod inv. č. KD 550.

³⁰ Genealogisches Handbuch des Adels. Band 72, Gräfliche Häuser IX, 1979, s. 307.

³¹ Akvarely nesou inv. č. KD 520 a 523. Více o malířce Höna-Senft viz TOMAN 1993–1994, s. 412.

³² Podrobněji o této etapě Čapkova života viz WAJS 1967. Item ČAPEK 1970. Item WAJS 1989.

ekonomickou a hospodářskou sílu šlechty. Chyšský velkostatek byl z části rozparcelován.³³ Navíc ještě před dokončením této akce zemřel v roce 1925 i Vladimír Lažanský.³⁴ Pozůstalostní řízení bylo ukončeno roku 1933 a jeho dědic obratem prodal pražský palác pojišťovně Union.³⁵ Je sporné, zdali k tomuto kroku přistoupil z ekonomických důvodů. Z korespondence vyplývá, že nouzí netrpěl, a dokonce finančně podporoval své přátele, mezi nimiž bylo i několik umělců.³⁶ Tento krok posílil Prokopovu separaci od společenského dění v hlavním městě a měl nemalý vliv na jeho kulturní preference.

Ve stejném roce, kdy prodal rodový palác se v Aigenu u Salzburgu oženil s Ingeborg, dcerou německého geografa Gustava Adalberta z Koenigwaldu.³⁷ Oba spojovala vášeň pro sportovní létání.³⁸ Kromě architektonické úpravy zahrady v letech 1933–1934³⁹ a elektrifikace zámecké budovy, během níž byla objevena freska Petra Brandla,⁴⁰ se tedy do uměleckého prostředí českých zemí nijak nezapsali. Za nacistické okupace přijali říšskoněmecké občanství a roku 1945 jim byl konfiskován majetek. Následným odchodem do emigrace se uzavřela stoosmdesátiletá historie rodu Lažanských v Chyši.⁴¹

Negativní dopady dvou revolucí a světových válek znamenaly útlum téměř veškerého kulturní dění v řadách aristokracie. Samozřejmě se projevíly také u mladší rodové linie reprezentované Vladimírovým bratrancem Janem Karlem Lažanským. Z dnešního Karlovarského kraje se proto posuneme přibližně o patnáct kilometrů jižněji na severní Plzeňsko, kde od roku 1882 Jan vlastnil někdejší panství a zámek Manětín.

Narodil se 22. dubna 1857 v Badenu u Vídně jako jediný mužský dědic Prokopa Aloise Lažanského a Sidonie Hoyosové.⁴² Vystudoval právnickou fakultu Univerzity Karlovy v Praze a začal se věnovat správě statků.⁴³ Podobně jako jeho bratranec se ale velice zajímal o politický vývoj své země. Byl předsedou okresního výboru v Manětíně, a předsedou místní občanské besedy. V roce 1887 byl zvolen v doplňujících volbách poslancem Českého zemského sněmu za konzervativní velkostatek. S malými přestávkami

³³Srov. VOŽENÍLEK 1930, s. 28–29. Item KYNČIL 1960, s. XXIV–XXV.

³⁴ Genealogisches Handbuch des Adels. Band 72, Gräfliche Häuser IX, 1979, s. 307.

³⁵ Český úřad zeměměřičský a katastrální, Katastrální pracoviště Praha, oddělení veřejných knih a informací z KN, knihovní vložka č. 916, katastrální území Staré Město.

³⁶ K finanční podpoře viz MAREŠOVÁ 2011. Z uměleckých kruhů patřil do Prokopových kruhů například malíř Zdeněk Rykr. Viz SOA Plzeň, fond Rodinný archiv Lažanských z Bukové, Chyše, inv. č. 673.

³⁷ AES, Pfarre Salzburg-Aigen, Trauungsbuch 1909–1938, sign. TRB 5, fol. 111.

³⁸ Viz ZEGENHAGEN 2007, s. 114, 208, 233 a 457.

³⁹ Viz RYŠAVÝ 1997, s. 14. Item RYŠAVÝ 2002, s. 254.

⁴⁰ Viz NOVOTNÝ 1939–1940.

⁴¹ SOKA Karlovy Vary, fond Okresní národní výbor Karlovy Vary, inv. č. 698, karton 1056.

⁴² DAW, Pfarre st. Stephan, Baden bei Wien, Pfarrkirche, Taufbuch 1857–1860, sign. 01-15, fol. 25.

⁴³ AUK, fond Matriky Univerzity Karlovy, Právnická fakulta Německé univerzity v Praze, Knihy zkušebních protokolů státních zkušebních komisí, inv. č. 1, fol. 4061.

v něm zasedal až do roku 1913, kdy byl orgán rozpuštěn.⁴⁴ Mezi lety 1897–1911 zároveň zastával funkci poslance Říšské rady za velkostatkářskou kurii.⁴⁵ Podle vyjádření tehdejších médií: „*Býval jedním z nejstálejších posluchačů českých poslanců, jimž při významných debatách státoprávních okázale projevoval svůj souhlas. Protože ve výbo-rech vždy hlasoval s lidovými poslanci českými, byl u všech vskutku oblíben.*“⁴⁶

Na rozdíl od Vladimíra Lažanského postrádal Jan Karel větší finanční zázemí, které by mu umožnilo přispívat na stejně široké spektrum kulturních podniků. Jeho jméno není v seznamech akcionářů Krasoumné jednoty ani soupisu členů Společnosti vlasteneckých přátel umění. Jako syn Sidonie Hoyosové ovšem nezůstal stranou uměleckých kruhů a dle svých omezených možností jejich práci využíval i podporoval.

První dílo, jež spojujeme s jeho jménem je olejomalba Ukřižovaného od Emanuela Dítěte. Visí v presbytáři farního kostela sv. Jana Křtitele v Manětíně, kam jej patron daroval v roce 1903 (obr. 161).⁴⁷ Rané plátno absolventa pražské Akademie výtvarných umění a žáka Františka Čermáka a Antonína Lhoty, je datováno rokem 1885. Dítě tehdy třetím rokem pokračoval na akademii v Mnichově a v létě 1889 získal dokonce Klárovo stipendium. Zkušenosti z různých zemí jej utvrdily v následování středního proudu, který byl v Čechách kladně přijímán, a jenž reflektoval v četných zakázkách.⁴⁸

Manětínské plátno se však tomuto směru vymyká. Bezvládné tělo Krista na kříži je zmítáno na pomezí světla a temnoty, nebe a pekla. Uhlazený akademický projev je tu upozaděn na úkor vyjádření pocitů a obsahuje prvky rodícího se symbolismu. Odkazuje na aktuální mnichovské zkušenosti z ateliéru Nikolause Gysise, známého svou důsledností při stavbě a osvětlení prostoru.⁴⁹ Zároveň nezapře inspiraci v holandské produkci 17. století, především v díle Anthonise van Dycka, jehož styl Dítě studoval.

V ústní tradici je předávána informace, že Lažanský plátno získal jako poděkování za podporu během umělcova studia. Prameny v této záležitosti ovšem mlčí. Zatím netušíme, jaké vzdělání měl Jan Karel financovat nebo zprostředkovat ani ve kterém roce se tak mělo stát. V souvislosti s Dítětem je ve výše citované literatuře skloňováno výhradně jméno významného pražského mecenáše Aloise Olivy, jehož přičiněním měl

⁴⁴ Viz LIŠKOVÁ 1994, s. 172–173.

⁴⁵ Stenographische Protokolle, XII. Session, s. 464. Item XVI. Session, s. 261. Item XVII. Session, s. 1857.

⁴⁶ Národní listy, ročník LXVI, číslo 110 (22. dubna 1927), s. 3.

⁴⁷ SOKA Plasy, fond Děkanství úřad Manětín, Kronika děkanství, fol. 363. Item WONKA 1935, s. 16. Obraz nahradil plátno P. Marie s Ježíškem od Josefa Hellicha, jež vzniklo roku 1876 v rámci restaurování kostela. Hellichaova práce byla přemístěna do presbytáři kostela sv. Barbory. Viz ibidem, s. 29 a 76.

⁴⁸ ABK München, fond Matrikelbücher, Band 2 (1841–1884), No. 4204. Item TOMAN 1993–1994, s. 161. Item SEKYRKA 2006, s. 234. Item FILIP – MUSIL 2006, 132–133.

⁴⁹ Srov. THIEME – BECKER XV, s. 379–380.

nastoupit na akademii v Mnichově. Je možné, že hrabě skutečně zosnoval setkání Dítěte s Olivou. Zasedal s ním na Českém zemském sněmu v době, kdy malíř dostal Klárovo stipendium. Jak došlo k seznámení Dítěte s manětínským pánem však prozatím nejsme schopni objasnit, stejně jako rok, kdy Lažanský získal obraz Ukřižovaného.

V každém případě víme, že si po celý život udržoval kontakt s uměleckým světem. Vděčil za to zejména manželce Idě, s níž se oženil roku 1886. Byla dcerou Karla III. knížete ze Schwarzenbergu, majitele statku Orlík a předáka konzervativního velkostatku a Vilemíny z Oettingen-Wallersteinu.⁵⁰ Představitel staré hraběcí rodiny se tehdy spojil s nejvyšší šlechtou, mající velký vliv na kulturní dění v zemi. Tchán a tchyně dokončili novogotickou přestavbou zámku Orlík. Z jejich iniciativy vznikla v jeho blízkosti i nová rodinná hrobka. Karel III. podporoval Společnost vlasteneckých přátel umění a Idina matka Vilemína nakupovala umělecká díla na výstavách Krasoumné jednoty.⁵¹

Schwarzenbergové ovlivnili Lažanského život v pozitivním i negativním smyslu. Dochovaná návštěvní kniha zámku Manětín, vedená od léta 1887, se hemží urozenými hosty. Až do pádu monarchie v ní ale nenajdeme jediného nešlechtice či umělce.⁵² Na rozdíl od Vladimíra Lažanského z Chyše, jenž se rád pohyboval v liberálním prostředí a pěstoval kontakty napříč kulturním spektrem, můžeme u jeho bratrance pozorovat jisté sklony k uzavřenosti. Do budoucna se v jeho uměleckých objednávkách již neseťkáme s podobným zábleskem invence, kterou předvedl v případě Emanuela Dítěte.

Prvním příkladem se stal Henetův palác, koupený roku 1899 (obr. 162).⁵³ Stojí jen několik metrů od vstupu do zemského sněmu v Praze, kde Lažanský působil do roku 1913. Určitě jej pořizoval z praktických důvodů. Zároveň si ale uvědomoval jeho symbolickou polohu. Koncem devadesátých let totiž jeho fasádu vyzdobil v pozdně barokním duchu, a to včetně rodového erbu v trojúhelném středovém tympanonu.

Stavebně-historický průzkum objektu o žádných větších zásazích nehovoří.⁵⁴ Znamenal jen drobnější úpravy v podkroví, provedené ještě před koupí domu tesařským mistrem Františkem Hubáčkem. Z doby Lažanského je známa jen přístavba schodiště,

⁵⁰ Blíže k oběma osobnostem viz KUBEŠOVÁ 2003 (kněžna Vilemína) a WINTR 2008 (kníže Karel III.). Záznam sňatku viz AHMP, fond Sběrka matrik, kostel Nejsvětější Trojice ve Spálené ulici – Praha II, Nové Město, matrika oddaných 1884–1898, sign. TRS O6, fol. 35.

⁵¹ Ke stavební činnosti na Orlíku viz BEZECNÝ 1999. O podpoře Společnosti Vlasteneckých přátel umění viz BEZECNÝ 2005, s. 118. K nákupům v Krasoumné jednotě viz HOJDA 1983, s. 150, č. 38.

⁵² SOA Plzeň, fond Rodinný archiv Lažanských – Manětín, inv. č. 6.

⁵³ Český úřad zeměměřičský a katastrální, Katastrální pracoviště Praha, oddělení veřejných knih a informací z KN, knihovní vložka č. 175, katastrální území Malá Strana.

⁵⁴ Viz LÍBAL – VAJDIŠ 1962. Item VAJDIŠ – KUTHANOVÁ – NOVOSADOVÁ – RULC 1972, s. 9 a 31. Item VLČEK 1999, s. 275–276.

navržená Otakarem Maternou právě roku 1899. Ač se plány novobarokní úpravy nedochovaly, Maternu můžeme jistě označit za projektanta. Byl totiž autorem vícera staveb tohoto druhu v Praze, například domu U Pavlánských na Újezdě či domu na nároží Staroměstského náměstí a Pařížské ulice na Starém Městě.⁵⁵ Na těchto i jiných budovách aplikoval štukovou výzdobu podobnou té, jež je užitá na paláci Lažanských.

Architektura konce 19. století v Praze zažívala veliký boom, zejména s ohledem na probíhající asanaci Starého a Nového Města.⁵⁶ Ačkoliv městu stále vládnul pozdní historismus, pomalu a jistě se dostávala ke slovu secese a moderna. Palác Lažanských žádné takové znaky nevykazuje. Přiklonění stavitele k archaickému pojetí průčelí mohlo mít jistě důvody estetické. Návrh byl jednoduše podřízen původnímu stylu domu. S ohledem na umístění rodového šlechtického znaku do jeho průčelí, jež bylo v té době čirým anachronismem, je však zřejmé, že hrabě Lažanský k modernistům nepatřil.

Jeho konzervativní smýšlení potvrzovala i snaha o dostavbu zámku v Manětíně. Projekt zhotovil v prosinci 1908 stavitel František Černý a dochoval se z něj jen návrh půdorysu. Cílem bylo dokončit východní křídlo tak, aby odpovídalo původnímu trojtraktovému baroknímu rozvrhu.⁵⁷ K realizaci nakonec nedošlo. Iniciativě Jana Karla můžeme přičíst jen jednu menší úpravu, balkon v nároží schodišťové haly (obr. 147).

Litinové sloupky, stejně jako zábradlí s rozetami a palmetami, jsou stylově velmi obtížně datovatelné. Například stavebně-historický průzkum klade vznik balkonu obecně do 3. čtvrtiny 19. století.⁵⁸ Popis objektu, sestavený roku 1876 po smrti Prokopa Aloise Lažanského, ale v prvním poschodí uvádí jen kamenný zahradní balkon ve střední věži, datovaný do roku 1851.⁵⁹ Tuto litinovou konstrukci musíme proto spojit s pozdějšími úpravami, uskutečněnými nejspíš během osmdesátých let 19. století.

Poslední přestavbu zaznamenala roku 1848 ve svém deníku Sidonie Lažanská. Dle jejích slov nešlo o významnější proměnu, která by narušila starší koncepci, známou z let 1829–1830. Naznačuje to i prozatím opomíjená kresba z padesátých let 19. století. Nahlíží do jednoho ze dvou nově stavěných salonů a vypovídá o jeho minimalistickém pojetí (obr. 163). Tento styl bydlení ale nemohl obstát na konci století, kdy se ve vyšších vrstvách ujímá slova eklekticismus. Po příchodu nové paní domu proto došlo k menším úpravám, jež zahýbaly především s uměleckým vybavením všech interiérů.

⁵⁵ Srov. VLČEK 1996, s. 505. Item VLČEK 1999, s. 498. Item VLČEK 2004, s. 408.

⁵⁶ Blíže k pražské asanaci viz BEČKOVÁ 1993.

⁵⁷ Viz EBEL – PAVLÍK 1990, s. 48, 57 a 98–99. K osobnosti stavitele Černého srov. VLČEK 2004, s. 125.

⁵⁸ Viz EBEL – PAVLÍK 1990, s. 98.

⁵⁹ Viz SOA Plzeň, fond Velkostatek Manětín – Rabštejn nad Sřelou, inv. č. 267, nefol.

Celoživotní zálibou hraběte byla historie. Zabýval se pořádáním rodového archivu, shromažďoval materiály k významným předkům a věnoval péči i knihovně.⁶⁰ Nepřekvapí nás proto jeho snaha o dostavbu zámku ani zájem o umístění erbu na paláci. Přirozeným vyústěním tohoto úsilí se staly také vnitřní úpravy vlastního domu, zaměřené na prezentaci rodových dějin. Vliv na jejich podobu měl rakouský malíř Hans Makart. Jeho honosně vybavený vídeňský ateliér se stal symbolem luxusu a předobrazem mnoha šlechtických salonů té doby.⁶¹ Přesvědčuje nás o tom album fotografií jednotlivých pokojů z konce 19. věku (obr. 164),⁶² stejně jako inventář z února roku 1903.⁶³

Album dokumentuje jen několik salonů. Více pozornosti proto věnujeme inventáři, jenž zachycuje kompletní mobiliář. Jako obvykle se budeme opírat hlavně o sbírku obrazů. V první třetině 19. století zahrnovala dvě stě tři kusů. O sedmdesát roků mladší soupis eviduje v piano nobile sto osmdesát tři položek. Některá plátna visela určitě i jinde než v patře, k jejich zásadnímu úbytku tedy nedošlo. Oproti předešlému stavu, kdy byla velká část kolekce odložena v podkroví a jen několik olejomalb našlo uplatnění v interiérech, můžeme s radostí pozorovat ohleduplnější přístup majitelů k umění.

Největší proměnou prošla spojovací chodba ke kostelu a přilehlý sál s freskou. Chodba, která od dob Janova děda sloužila jako provizorní galerie, se opět stala místem rozjímání. Namísto šedesáti devíti námětově a rozměrově nesourodých obrazů zde bylo adjustováno dvacet dva svatých a žánrových scén. Někdejší jídelna kněžny Marie Gabriely, kde stál rozměrný portrét této dámy coby abatyše, se pro změnu stala knihovnou. Z původního souboru zde zbylo sedm starých, malých rodinných podobizen.

Jiné prostory neztratily svou předchozí funkci. Pomineme-li byt lékaře v bočním křídle, z něhož se opět staly pokoje pro hosty, rozkládal se za sálem apartmán majitelů s jídelnou a salonky. Východní křídlo bylo stále určeno dětem a jejich vychovatelům. Stěny místností ale nebyly tak prázdné. Tři práce od Bentuma v sále doplnila podobizna abatyše Marie Gabriely Lažanské a dalších šestnáct vyobrazení předků. Místo tu našly i původní skleněné vitríny na porcelán nebo majoliku. Ty byly ještě do nedávna uloženy ve skladu, tak jako plátna Španělské jezdecké školy v sousedním předpokoji. Do salonů v apartmánu byly z půdy přineseny i konzole na čínský porcelán. To, co se už nevešlo do místností, bylo rozvěšeno po spojovacích chodbách. Portréty služebnictva před hostinskými pokoji byly zřejmě jedinými obrazy, které zůstaly na svém místě.

⁶⁰ Viz STEINBACHOVÁ 1974, s. 12–13. Item MAŠEK 1987, s. 9.

⁶¹ Srov. OROSZ 2011. Item ANDERSON 2015.

⁶² NPÚ ÚPS v Českých Budějovicích, zámek Manětín, inv. č. MA 1097.

⁶³ SOA Plzeň, fond Velkostatek Manětín – Rabštejn nad Střelou, inv. č. 267, nefol.

Snaha majitelů o historizující úpravy svých sídel, stejně jako prezentaci mobiliáře v pompézních kulisách z drahých textilií a koberců, svědčí o sledování určitých módních trendů. Založení těchto změn na attributech rodové paměti ale stvrzuje, že Lažanští, tak jako většinová část aristokracie 19. století, nepatřili k progresivní části společnosti, jež by kultivovala vkus a umělecké prostředí. Jak silný vliv měl v tomto případě právě rod Schwarzenbergů nejlépe ukazují další díla, spojená s Idou a Janem Karlem.

Prvním příkladem je kaple, postavená v místech, kde byla při honu postřelena sestra hraběte Lažanského, Terezie z Korff-Schmising-Kerssenbrocku (obr. 165). Stojí západně od obce Nekmír, blízko dnes neexistující hájovny Lipovice, kde Terezie 14. září 1884 zemřela. Výklenková, volně stojící kaple je postavena z hladce opracovaných pískovcových kvádrů a má podobu novogotické edikuly. Průčelí je otevřené k východu a opatřeno předsíní s výklenkem. Trojúhelný štít s lomeným obloukem, zdůrazněný nepatrnou římsou s křížem ve vrcholu, vynáší dva polygonální sloupy. Vnitřek kaple je sklenutý prostou lomenou klenbou bez žeber. Ve výklenku stojí na vysoké menze menší plastika Piety, chráněná kovanou mříží se stylizovanými květy růží a lilií. Na podstavci sochy, menze i štítu jsou vytesány nápisy připomínající nešťastnou událost.

Víme, že kaple vznikla roku 1903 k příležitosti dvacátých narozenin Tereziina syna Klementa.⁶⁴ Objednavateli byli již pět let zesnulá matka Sidonie, manžel Klement se synem a bratr Jan Karel. Stvrzuje to letopočet vytesaný na zadní straně stavby, znaky donátorů nad archivoltou štítu i korespondence s tehdejšími majiteli pozemků.⁶⁵ Bohužel, z pramenů se nepodařilo odhalit autora projektu, natož sochařského díla.

Na počátku 20. století najdeme více jmen, jež bychom mohli s objednávkou spojit. Působila obyčejně pod křídly již citované Křesťanské akademie, s níž byli Lažanští v kontaktu. S ohledem na vazby stavebníků na Schwarzenbergy se ale okruh jmen zužuje na Kamila Hilberta. Mezi jeho speciality patřily právě církevní stavby. V roce 1899 se stal dokonce vedoucím dostavby katedrály sv. Víta na Pražském hradě. Na jeho autorství odkazují masivní sloupy a vertikální prvky, jež Hilbert využil i na hrobce Treybalů u sv. Jiří v Plzni či na faře ve Štěchovicích. Přímým pojítkem mezi ním a kaplí v Lipovici je pak zámecká kaple na Orlíku, upravovaná v létě 1902 pro Janova švagra Karla IV. Vzhledem k časovému sledu projektů je možné, že kníže architekta doporučil.⁶⁶

⁶⁴ Viz SOA Plzeň, fond Sbírka matrik západních Čech, farnost Manětín, matrika narozených 1874–1900, sign. Manětín 22, fol. 46.

⁶⁵ Rodinný archiv Wopršálků, poznámky a náčrtky ke stavbě kaple v Lipovici.

⁶⁶ K Hilbertově práci na Orlíku srov. WIRTH 1933, s. 102. Jeho zakázkami, zaměřenými hlavně na obnovu památek, se podrobněji zabývala Markéta Fatková. Srov. FATKOVÁ 2010.

Užší souvislost s umělci kolem dostavby katedrály sv. Víta prozrazuje i socha Pietty. Procítěná až kresebná modelace P. Marie i samotného Krista nezapře vzájemný vliv doznívajícího nazarenismu i aktuálního secesního názoru. Jejím autorem by proto mohl být Čeněk Vosmík, který byl oblíbeným tvůrcem náboženské plastiky na přelomu století a ve stejné době pracoval i na Pražském hradě.⁶⁷ Pro Lažanské navíc tvořil i o patnáct let později, kdy dodal do Manětína sochu sv. Karla Boromejského (obr. 166).

Do spojitosti se Schwarzenbergy musíme zařadit i obrazy, jež vznikaly na objednávku manželů Lažanských. Jde výlučně o portréty. Třeba absolvent pražské akademie Bohumír Roubalík, který pro Idu kopíroval některé rodinné podobizny z Orliku, totiž ve stejné době pracoval na obnově hradu Zvíkov.⁶⁸ Stejnou cestou se do Manětína zřejmě dostaly i dnes pohřešované kresby významného portrétisty Václava Brožíka, jenž zvětšil Idinu sestru Annu, provdanou z Thun-Hohensteinu.⁶⁹ Autorem podobizen Idy a Jana Karla (obr. 167) byl pro změnu Konstantin Stuchlík, který pracoval pro Idinu švagrovou Marii, rozenou Kinskou i Eleonoru, první ženu Karla V. ze Schwarzenbergu.⁷⁰

Kaple, plastika sv. Karla Boromejského ani plátina nezapřou výtvarné kvality. Cílem jejich tvůrců bylo ve většině případů zanechat ve veřejném nebo soukromém prostoru stopy rodové paměti, pramenící v rovině privátní adorace. Stavba kaple odkazovala na smrt stavebníkovy sestry. Kamenný světec se stal memorabilií na Lažanského zesnulého syna Karla Jana, jenž zemřel na počátku 1. světové války v Bosně.⁷¹ Stejně tak portréty vznikly za účelem dokumentace rodových příslušníků pro budoucí generace a navazovaly na hluboce zakořeněnou tradici reprezentativních galerií předků.

Je zvláštní, že i přes sílící uzavřenost byly Lažanští i Schwarzenbergové vnímání kladně i po vzniku Československé republiky. Ve známém hanopisu Josefa Holečka, jenž vyšel v roce 1918, jsou Karel Jan Lažanský, spolu s bratrancem Karlem V. ze Schwarzenbergu, jediní, kteří jsou dáváni za příklad přeměny německého šlechtice ve vlastenecky smýšlejícího a česky mluvícího občana.⁷² Hlavní roli zde nepochybně sehrála politická a vlastenecky orientovaná kariéra jejich otců. V roce 1918 byla ale většina akté-

⁶⁷ Srov. PETRASOVÁ 2003, s. 231. Item MACÁKOVÁ 2012, s. 39.

⁶⁸ Například portrét její matky Vilemíny z Oettingen-Wallersteinu, který Roubalík kopíroval v roce 1911. Viz NPÚ ÚPS v Českých Budějovicích, zámek Manětín, inv. č. MA 638. K osobnosti Bohumíra Roubalíka a jeho dílu viz TOMAN 1993–1994, s. 374–375.

⁶⁹ Sedm kreseb pod čísly 2225–2231, bylo dne 7. října 1949 předáno Národní kulturní komisí do Národní galerie v Praze. Ani jednu se ale nepodařilo dohledat. Za pomoc s rešerší děkuji Lence Babické dokumentátorce Sbirky grafiky a kresby Národní galerie v Praze. K portrétu srov. SLAVÍČKOVÁ 1998, s. 7. Více o osobnosti Václava Brožíka viz BLAŽÍČKOVÁ-HOROVÁ 2003.

⁷⁰ Srov. MŽYKOVÁ 2008, s. 311. Item RAKUŠANOVÁ 2008, s. 356 a 423.

⁷¹ K události i souvislostem se vznikem sochy viz PEŠÍKOVÁ 2005.

⁷² Srov. HOLEČEK 1918, s. 42.

rů této polemiky již na pravdě Boží. Kníže Karel IV. zemřel v roce 1913 a oba mladíci zahynuli ve víru světové války o rok později.⁷³ Jediným, kdo zůstal prozatím na scéně byl stárnoucí Jan Karel Lažanský, který v této válce přišel o jediného syna.

Následná pozemková reforma našťestí jeho majetek příliš neztenčila.⁷⁴ I tak se ale z dopisu faráře Jiřího Čadka z Mšece dovídáme, že majitel uvažoval o prodeji Rabštejna.⁷⁵ K rozpadu po staletí formovaného celku našťestí nedošlo ani poté, co v roce 1932 Jan Karel zemřel jako poslední mužský člen manětínské linie.⁷⁶ S manželkou Idou měl totiž ještě dvě dcery, Terezii a Vilemínu. Vilemína zemřela deset let před otcem v roce 1922. Pokračovatelem kulturní tradice v Manětíně se tak aspoň po přeslici stala Terezie, od dubna 1912 vdaná za Josefa ze Seilern-Aspangu ze zámku Lešná u Zlína.⁷⁷

Terezie se narodila 15. března 1890 v Manětíně⁷⁸ a zdědila po babičce výtvarný talent (obr. 168).⁷⁹ Na rozdíl od svého bratrance v Chyši velmi ráda nakupovala starožitnosti a restaurovala zámek i sbírky.⁸⁰ Není nám ale známo, že by je obohatila zásadním dílem. Vyjma podobizen jejích dětí od Heleny Emingerové (obr. 169),⁸¹ se v Manětíně setkáme jen s konzervativními miniaturami Hedviky Höna-Senft a jejího kolegy Ernsta Mayera (obr. 170),⁸² symbolizujícími onen kulturní epilog rodu Lažanských.

Ten přišel skutečně záhy. Terezie byla zakládající členkou Jednoty pro záchranu Mariánské Týnice u Kralovic a stála u zrodu záchrany hradu Lukov.⁸³ V předvečer druhé světové války se dokonce nebála zapůjčit dvacet osm exponátů na výstavu Pražské baroko.⁸⁴ Ani jedna z těchto zásluh ji ale jako manželku Rakušana nedokázala ochránit před konfiskací majetku roku 1945.⁸⁵ Jejím následným odsunem se po pěti stech devadesáti dvou letech uzavřely dějiny tohoto šlechtického rodu v českých zemích.

⁷³ Srov. POUZAR 1999, s. 232 (Karel Jan Lažanský) a s. 339 (Karel IV a Karel V. ze Schwarzenbergu).

⁷⁴ Srov. VOŽENÍLEK 1930, s. 47–48.

⁷⁵ MM, fond Osobní archiv Jindřicha Nacházela, dopis děkanovi Josefu Pomrhoncovi z 21. května 1925.

⁷⁶ SOA Plzeň, fond Rodinný archiv Lažanských – Manětín, inv. č. 350

⁷⁷ O zámku v Lešné viz POKLUDA 2004. Item ZATLOUKAL 2002, s. 441–445.

⁷⁸ SOA Plzeň, fond Sbirka matrik západních Čech, farnost Manětín, matrika narozených 1874–1900, sign. Manětín 22, fol. 87.

⁷⁹ Malbě se věnovala i matka Ida, jež ráda kopírovala starší portréty. Viz NPÚ ÚPS v Českých Budějovicích, zámek Manětín, inv. č. MA 299, 301, 302, 338, 354, 713, 717 a 746. Jejimi nejzdařilejšími malbami jsou podobizny vlastních dětí z roku 1896. Viz inv. č. MA 658, 700 a 701. V Manětíně jsou uchovávány i méně zdařilé pokusy sestry Vilemíny. Viz inv. č. MA 303, 307, 308, 310, 312, 331, 337 a 347.

⁸⁰ Srov. EBEL – PAVLÍK 1990, s. 49–51 a 99.

⁸¹ Viz inv. č. MA 267, 268 a 788. Více o malířce Heleně Emingerové viz TOMAN 1993–1994, s. 199–200.

⁸² Viz Hönin portrét Tereziina manžela Josefa, inv. č. MA 391 a Mayerovy miniatury různých členů rodiny, inv. č. MA 379, 383, 702, 1289 a 1290. K malíři Mayerovi viz THIEME – BECKER XXIV, s. 470.

⁸³ SOA Plzeň, fond Rodinný archiv Lažanských – Manětín, inv. č. 359 a 363.

⁸⁴ Srov. VYDROVÁ – SEDLÁČKOVÁ 1938, s. 67, č. kat. 43, s. 79, č. kat. 217–221, s. 83, č. kat. 280–281, s. 93, č. kat. 458, s. 101, č. kat. 619, s. 112, č. kat. 781, 784 a 791, s. 113, č. kat. 808 a-b, s. 117, č. kat. 856, 857, 859 a 860, s. 125, č. kat. 971–977 a 979–980.

⁸⁵ MM, fond Osobní archiv Jindřicha Nacházela, originál konfiskačního výměru z 31. srpna 1945.

7. Závěr

V úvodu této práce jsme si stanovili za cíl zmapovat roli Lažanských v uměleckém prostředí českých zemí napříč staletími a zpochybnit některá tvrzení o jejich postavení v dějinách výtvarného umění. Výzkum, komplikovaný množstvím dosud nezpracovaného materiálu i velkým časovým rozpětím, nebyl jednoduchý. Za téměř šest set let vyprodukovali členové rodiny mnoho archiválií, stejně jako předmětů hmotné kultury. Z jiného úhlu pohledu byl však výzkum snazší. Po celou dobu oplývali Lažanští v podstatě konstantní majetkovou základnou, která se díky trvale nízkému počtu mužských příslušníků rodu nezmenšovala a navíc nezasahovala mimo území Království českého. Mohli jsme se díky tomu lépe soustředit na aktivity vybraných jedinců a udržet dějovou linii.

V úvodní kapitole se podařilo vyjasnit původ a sociální kapitál rodu před konfliktem na Bílé hoře. Začal růst prostřednictvím nejvyššího berníka Království českého Šebestiána staršího Lažanského z Bukové, se kterým se od sedmdesátých let 16. století setkáváme mezi politicky aktivními příslušníky stavovské obce. Především jeho zásluhou byly uzavřeny sňatky jeho sester a dcer s příslušníky panských rodů Berků z Dubé a Smiřických. Synové se naopak mohli snadněji etablovat na dvorech Ferdinanda II. Tyrolského a Rudolfa II. Tyto i jiné skutečnosti, včetně exkluzivního umístění rodového pohřebiště v basilice Nanebevzetí P. Marie v Praze na Strahově, popírají dosavadní představy o bezvýznamném postavení Lažanských na přelomu 16. a 17. století.

Na otcových základech se podařilo dobře stavět Šebestiánovu synovi, Ferdinandu Rudolfovi, jenž byl pro změnu považován za jednoho z pobělohorských válečných zbohatlíků. Ve skutečnosti však nezískal své statky jako laciný konfiskát. Ani jeho kariéra v armádě nepatřila k učebnicovým příkladům hochštaplerství 17. století. Právě naopak. Můžeme jej nalézt už mezi stolníky Rudolfa II. a o pár let později jej potkáváme coby movitého společníka Heřmana Černína na diplomatické cestě do Konstantinopole. Naši pozornosti neunikla ani komornická funkce u arcivévody Karla, velmistra Řádu německých rytířů. Říšský hraběcí stav a velký palatinát, jenž získal jako jeden z nemnoha šlechticů, byly spíše přirozeným vyústěním letitých snah o císařskou přízeň.

Podle dobových pramenů patřil Ferdinand Rudolf k prozíravým mužům své doby, což potvrdil vysláním starších synů na drahá studia do belgické Lovaně. Jistě ne náhodou se v jeho blízkosti vynořují první známky zájmu o umělecký mecenát, potvrzené kresebným i malířským portrétem jeho nejmladšího syna Karla Maxmiliána od Karla Škréty. V této souvislosti nelze pominout ani otázku sběratelství. Víme, že byl například v kon-

taktu se svým synovcem Františkem Antonínem Berkou z Dubé. Také v závěti, sepsané v roce 1655, uvádí mezi závazky: „*Panům bratrším Verdemanům, kupcům, což jim wedle smlauwy s panem Franczem hrabietem Berkau učinieno, wykazano bylo summy... 522 zl.*“¹ Verdemanové byli dvorskou kupeckou rodinou z Itálie, jež obchodovala s luxusním zbožím.² Umělecký obchod v Praze té doby však není dostatečně prozkoumaný a mimo zmínek v deskách zemských postrádáme ke sběratelství Ferdinanda Rudolfa Lažanského prameny. Jistě zajímavou diskusí proto zatím nelze rozvést.

První hrabě z Bukové zemřel v roce 1657, tedy v ještě příliš neklidné době na to, aby mohl vlastní mecenát rozvinout systematicky. Jeho kulturní habitus a sociální okruh, v němž nechyběl ani Matouš Ferdinand Sobek z Bílenberka, Arnošt Vojtěch z Harrachu a Humprecht Jan Černín, měl ale jistě zásadní vliv na zmíněného syna Karla Maxmiliána. Po náhlé smrti starších bratrů, kterým se podařilo etablovat na dvoře Ferdinanda III., se absolvent Univerzity Karlovy a jeden z nejoblíbenějších žáků Bohuslava Balbína stejně úspěšně inkorporoval do okruhu císařova syna a nástupce Leopolda I.

Petr Maťa ve své syntéze o raně novověké šlechtě označuje mladého Lažanského za *parvenu*, proniknuvšího mezi aristokracii z nižších sociálních pater.³ Na základě nově zveřejněných skutečností ale nelze jeho progresivní postup, vrcholící funkcí německého kancléře Království českého, chápat jinak než jako standardní kariérní vzestup mladíka z dobré rodiny. Skutečný společenský povýšenec by si totiž mohl stěžít dovolit uzavřít o mnoho let předtím dva dosti lukrativní sňatky, první se členkou starožitného českého panského rodu Šternberků, druhý s dědičkou prominentního generála císařské armády. Pádným důkazem je i jeho okruh přátel, částečně poodhalený v matričních záznamech křtů a svateb dětí. Patřili do něj například Bernard Ignác z Martinic, František Oldřich Kinský, Václav Jiří Holický ze Šternberka, Julius Jindřich ze Sachsen-Lauenburgu, Jan Hartvík z Nostitz-Rienecku a několik dalších představitelů dvorské nobility.

Až na výše zmíněnou nesrovnalost zapadá Karel Maxmilián do Maťovy syntézy dokonale. Z vhodné kumulace titulárního, ekonomického, kariérního a vztahového kapitálu byl schopen vytěžit maximum, což se pochopitelně odrazilo i ve sféře umění. Připomeňme díla Karla Škréty, od rodinných portrétů, přes univerzitní tezi, až po oltářní plátno v kostele Nanebevzetí Panny Marie ve Staré Boleslavi, kde se prezentoval po boku těch nejvlivnějších podporovatelů výtvarného umění 2. poloviny 17. století.

¹ NA, fond Desky zemské, Desky zemské větší č. 71, fol. L 4.

² K rodině Verdemanů srov. DVOŘÁK 2009, s. 79. Item JANÁČEK 1983, s. 89. Item LÍVA 1937, s. 309.

³ Srov. MAŤA 2004, s. 439.

Podářilo se nám dokázat, že Lažanský a jeho nejbližší příbuzní přispívali kromě umění nezanedbatelnou měrou i do architektonické siluety venkova. Kostel sv. Barbory v Manětíně byl postaven podle projektu Jana Křtitele Matheyho a vybaven plastikami Jana Brokofa. Neméně aktivní stavebnicí byla sestra Ludmila Wratislavová z Mitrovic, která si na chrám Nejsvětější Trojice ve Lnářích sjednala Carla Luraga. I druhá žena hraběte, Anna Alžběta ze Spandko, za manželem a švagrovou nezaostávala a vybudovala na svém panství svatostánek v Jadruži. Autora projektu ale neznáme a až na kostel sv. Barbory uvedené realizace zcela zanikly, včetně uměleckořemeslného vybavení. Stejně tak je tomu u rodového paláce v Praze na Malé Straně, který Karel Maxmilián vybudoval v letech 1686–1689 a přilehlého letohrádku Nebozízek na vrchu Petřín.

V této souvislosti se opět nabízí otázka, jestli byly mecenášské aktivity Lažanských doprovázeny programovým budováním sbírek nebo jen akvizicí děl za účelem výzdoby interiérů. Při rozdělení hraběcí pozůstalosti se o těchto záležitostech nehovoří a ani z jiných pramenů sbírkotvorné záliby nevysvítají. Jeho případná sběratelská činnost se tedy jeví nepodstatná a lze uplatnit tvrzení, že tato vášeň nenašla v rodině odezvu ani v dalších generacích. Bez ohledu na to lze ale hraběte Karla Maxmiliána jednoznačně označit za šlechtice se zájmem o kulturu a uměleckou reprezentaci, jemuž jistě náleží pevné místo mezi elitami, jež konstituovaly estetické hodnoty barokní doby.

To se brzy prokázalo v osobě Karlova staršího syna. Zatímco mladší Adam Vít záhy prohýřil majetek a o jeho životě téměř nic nevíme, projevil se starší Václav Josef jako zcestovalý milovník umění. Sídla v Chřívci a Manětíně proměnil do vrcholně barokní podoby a neváhal ani obětovat velké částky za díla Petra Brandla. O jeho vkusu svědčí hlavně druhá rezidence, chválená již v dobové topografické literatuře za okázalou francouzskou zahradu versailleského typu. Patřil k nemnoha aristokratům západních Čech, kteří na přelomu 17. a 18. věku takové projekty realizovali. Poukažme hlavně na Ferdinanda Hroznatu z Kokořova, držitele panství Žlutice. Vinou přestaveb či požárů ovšem všechny tři uvedené areály brzy zanikly, což nám znemožňuje jejich srovnání.

Až od počátku 18. století stoupá počet dochovaných předmětů hmotné kultury. K dispozici je i širší základna publikací, článků a studií, zabývajících se stejně urozenými jedinci v habsburské monarchii. Na jejich základě se pokusíme zařadit Lažanské do kontextu dějin a upřesnit jejich roli v uměleckém prostředí českých zemí.

Je jisté, že Václav Josef chtěl svými stavebními a mecenášskými podniky napodobit reprezentativní strategie nejvyšší šlechty. V době sňatku s dvorní dámou císařovny Amálie Vilemíny, Marií Gabrielou Černínovou, byl v identické pozici jako Antonio

Rambaldo z Collalto. I on získal roku 1707 titul komořího a zasnoubil se s jinou dvorní dámou, Marií Eleonorou ze Starhembergu.⁴ Na svatebních smlouvách se skvěly podpisy vysokých hodnostářů a manželství se členkou císařské suity bylo zárukou, že oba mohou v budoucnu kalkulovat s přízní panovníka. Josef I. ale brzy zemřel a na rozdíl od Collalta neuspěl Lažanský v konkurenčním boji u jeho nástupce Karla VI. Křest syna v Karlových Varech roku 1712, u něhož nový římský císař přijal roli kmotra, sice znamenal nejvyšší poctu, ovšem nečekaná smrt hraběte v roce 1715 další snahy zmařila.

Místa na výsluní se ale nehodlala vzdát mladá a ctižádostivá vdova. Porovnáme-li její chování s uvedeným Collaltem, najdeme i u ní řadu paralel, například v církevním prostředí. Podporovali regionální náboženská centra. Collalto pečoval o chrám Narození P. Marie v Příbyslavicích. Marie Gabriela dokončila interiér poutního kostela sv. Barbory v Manětíně. Když navštívila v roce 1721 Řím, přivezla si s sebou i relikvie sv. Inocencie a Justýny. O devět let později získal od papeže Klementa XII. ostatky jiného prvomučedníka i Antonio Rambaldo.⁵ Oba se také obklopili suitou dobrých i průměrných umělců, a to v závislosti na účelu, respektive umístění díla. Například postavení sochaře Josefa Herschera v Manětíně bylo stejné s Davidem Lipartem v collaltovské Brtnici.⁶

Také v inventáři manětínského zámku se nám podařilo identifikovat drahocenné vybavení, od damaškových špalírů, po luxusní artefakty z dovozu. Na rozdíl od Collalta bychom ale u Lažanské marně hledali sbírku obrazů. Roku 1749 zaznamenal inventář dvě stě čtyřicet šest pláten. Pro srovnání, na rozlehlém zámku v Děčíně, patřícím dalšímu sběrateli Janu Františkovi z Thunu, bylo v létě 1720 jen o třicet čtyři děl více.⁷ Ve světle archivních pramenů a dochovaných obrazů se ale ukazuje, že pokud jde o skladbu a funkci měla sbírka Lažanské podobný charakter jako většina barokních souborů, které byly sestaveny v českých zemích. Jejím základem se stala reprezentativní portrétní galerie, již Marie Gabriela uplatňovala hlavně k výzdobě společenských prostor.

I přesto vznikl na území západních Čech velmi výrazný pozdně barokní komplex. Původní projekt zámku Manětín mohl dokonce statečně konkurovat stavbám Valdštejnů v Duchcově nebo Mnichově Hradišti, stejně jako Libštejnským z Kolowrat v Rychnově nad Kněžnou. Podobně jako Janu Adamovi z Questenbergu v Jaroměřicích ovšem brzy došly Marii Gabriele peníze, které by umožnily dotáhnout záměry do konce.⁸

⁴ Srov. KAZLEPKA 2011, s. 38 a 77.

⁵ Ibidem, s. 104–108.

⁶ Ibidem, s. 136–162.

⁷ Srov. SLAVÍČEK 2007, s. 87.

⁸ Srov. MACEK – BIEGEL – BACHTÍK 2015, s. 166, 186 a 308. Item PLICHTA 1973.

Každé šlechtické sídlo pochopitelně odráželo v exteriéru i interiéru myšlenkový svět a ambice svého majitele. Inspiraci Lažanské jsme hledali jak u bratranců Františka Josefa Černína a Jeronýma z Colloredo-Wallsee, tak u evropských dvorů, které navštívila při cestě do Itálie v letech 1720–1721. Jednalo o ambice v pravdě knížecí, jež vyvrcholily roku 1738 udělením titulu říšské kněžny, spojeným s funkcí abatyše Ústavu šlechtičen u sv. Andělů v Praze. V jedné věci se ale od uváděných vzorů lišila. Byla totiž ženou, jednou z mála nezávislých barokních mecenášek v patriarchální společnosti.

K Marii Gabriele našťestí nalezneme několik analogií. Například její přítelkyně a vzdálená příbuzná Anna Viktorie Ludmila Piccolomini, rozená Libštejnská z Kolowrat, financovala jako regentka svých synů na panství Náchod mnoho světských i církevních staveb.⁹ V náboženském mecenátu pro změnu vynikala sestřenice Lažanské a nepopulární poručnice bratra Františka Josefa Černína, Marie Markéta z Valdštejna.¹⁰ Nejlepším příkladem je Marie Terezie Savojská, rozená z Liechtensteinu. Jako Marie Gabriela byla vdovou, která sama hospodařila na vlastních panstvích a absolutní svoboda v nakládání s majetkem jí dala možnost plně rozhodovat o uměleckých investicích.

Gernot Mayer rozděluje všestranný patronát Savojské na dobročinnost, zbožnost, memorii a knížecí magnificenci, přičemž jednotlivé aspekty samozřejmě vzájemně prolíná.¹¹ Za svůj život finančně podporovala školy, špitály i kláštery. Vybudovala chrámy v Kostelci nad Černými lesy, Uhříněvsi, Slušticích a zaplatila oltář u sv. Jana Nepomuckého na Skalce v Praze. Tyto činnosti chápe Mayer jako příklad dobročinnosti i zbožnosti. Naopak do memorií řadí hlavní oltář ve Vranově u Brna nebo založení savojsko-liechtensteinské hrobky s kaplí sv. Kříže v katedrále sv. Štěpána ve Vídni. Poslední fundaci spojuje také s knížecí magnificencí, do níž počítá světské stavby, ale především založení Savojské rytířské akademie a Savojského ústavu šlechtičen ve Vídni.

Následně Mayer kněžninu činnost zasazuje do role dcery, vdovy a poddané svého císaře.¹² Předobraz stavební a mecenášské činnosti nachází u matky Edmundy, roz. z Dietrichsteinu a jejích aktivitách na vdovském sídle v rakouském Judenau. Roli vdovy identifikuje v péči o místa rodové paměti, hlavně o hrobku u sv. Štěpána ve Vídni. Konečně roli panovníkovi poddané ztotožnil se založením rytířské akademie a ústavu pro chudé šlechtičny, v nichž prý Savojská následovala vzorů císařovny Marie Terezie.

⁹ Srov. LUDVÍK 1857, s. 235–237. Přátelství obou dam není podloženo prameny. Soudíme tak podle dobového portrétu kněžny, který se nachází v manětínských sbírkách pod inv. č. MA 259.

¹⁰ Srov. HRBEK 2015, s. 260, 308–311 a 340–364.

¹¹ Srov. MAYER 2013, s. 181.

¹² *Ibidem*, s. 183–191.

Ve všech případech se jednalo o reprezentativní sebeinscenaci zadavatelky, přičemž Mayer správně uvádí, že sama Savojská mohla být a nepochybně byla vzorem pro ostatní ženy vídeňského dvora, tedy včetně Marie Gabriely Lažanské. Obě dámy samozřejmě disponovaly zcela jiným finančním zázemím. Podstata jejich činnosti byla ale stejná. I Lažanská vynikala jako všestranná dobrodínka a zbožná žena, která svou činností programově budovala místa rodinné paměti a knížecí magnificence.

Kromě různých darů iniciovala Marie Gabriela stavbu kostela v Manětíně, Břežanech a Vsesulově a vybavila interiéry ostatních chrámů na svých panstvích. Protějškem savojsko-liechtensteinské hrobky ve Vídni je pohřebiště v kostele sv. Jana Křtitele v Manětíně, jež Lažanská opatřila výtvořeny předních českých umělců. Stopy po její knížecí magnificenci pak pozorujeme hlavně v činnosti abatyše v ústavu šlechticů.

Problém nám nečiní ani zasazení jejích aktivit do role dcery, vdovy a poddané. Matka Marie Gabriely, Zuzana Renata z Martinic, se sama starala o panství Lnáře a později o rakouský Baumgarten. Na její popud byl vytvořen i hlavní oltář klášterního kostela ve Lnářích. Matčina činnost mohla samozřejmě Lažanskou poznamenat taktéž v roli vdovy, která stále pečovala o zvelebení míst rodové paměti. Úlohu poddané pak nejlépe vyjádřila v testamentárním odkazu, v němž zanechala nezanedbatelnou část svého majetku ústavu šlechticů a založila při něm několik nových nadačních míst.

Odchod této velmi výrazné osobnosti na věčnost přinesl spolu s hospodářskými problémy i úpadek rodinného mecenátu. Dvě následující generace přistupovaly k umění velmi střízlivě. Nové stavby nevznikaly a výrazné objekty výtvarné kultury nenacházíme v soukromých ani patronátních objektech. Marně bychom Lažanské hledali i mezi zakladateli Společnosti vlasteneckých přátel umění nebo soudobými sběrateli.¹³

Tehdejší hlava rodu, vnuk Marie Gabriely, Prokop I. Lažanský, patřil k pragmatiky uvažujícím úředníkům, který to dotáhl na nejvyššího česko-rakouského dvorského kancléře a navázal tak na kariéřní model pradědečka Karla Maxmiliána. K múzám měl ale daleko. Jeho zámek v Chyši byl spíše skladištěm a panské sídlo v Manětíně pro změnu rodovým muzeem. Rozhodně jej nemůžeme porovnávat s jeho vrstevníkem sběratelem a také mecenášem Karlem Josefem ze Salm-Reifferscheidtu, majitelem zámku Rájec nad Svitavou,¹⁴ nebo Janem Rudolfem Chotkem, stavebníkem zámku Kačina, který byl architektonickým symbolem vzestupu rodiny mezi zástupce nejvyšší šlechty.¹⁵

¹³ Srov. SLAVÍČEK 2006.

¹⁴ Srov. SLAVÍČEK – TOMÁŠEK 2015, s. 10–11.

¹⁵ Srov. CERMAN 2008, s. 448–458.

Tato skutečnost zřejmě způsobila nezájem české historiografie o dějiny rodu Lažanských v 19. století. Po smrti Prokopa I. v roce 1804 si rodinný majetek rozdělili jeho dva synové, kteří založili dvě samostatné české rodové linie. Jejich představitelé byli degradováni mezi provinční aristokracii, která pozbyla vliv na politické a tím pádem i kulturní dění v zemi. Zevrubný archivní výzkum ale dokázal pravý opak.

Starší pošlost, reprezentovaná Prokopem II., se logicky orientovala více na Vídeň, kde byl Lažanský českým a haličským dvorským kancléřem. Jeho mecenát nedosahoval takových rozměrů jako u Huga I. Františka ze Salm-Reifferscheidtu, jenž byl zakladatelem továrny na zpracování umělecké litiny v Blansku, a který v letech 1817–1821 vybavil soukromé komnaty zámku v Rájci obrazy současných rakouských umělců.¹⁶ O výtvarné umění se ale prokazatelně zajímal. Jeho švagrem byl přední pražský sběratel Josef Bretfeld z Kronenburgu a mezi současníky musel mít pověst podporovatele umělců. Vídeňská akademie výtvarných umění jej totiž jmenovala čestným členem. Jeho cit pro krásu ve výsledku dokazuje i dochované empírové vybavení chyšského zámku.

Mnohem výrazněji se ale v uměleckém prostředí českých zemí vykreslila úloha jeho synů, z nichž Prokop III. vystupuje v dějinách jako druhý nejvýznamnější stavebník z rodu Lažanských ihned po Marii Gabriele. Sledovali jsme změny, které probíhaly za jeho života na panských i patronátních objektech v Chyši a okolí. Vyjasnili jsme vznik zámecké kaple a zveřejnili některá neznámá umělecká jména v jeho okruhu.

Po stručné odbočce k dostatečně publikované první přestavbě zámku ve čtyřicátých letech 19. století, jsme se koncentrovali na dosud opomíjenou stavbu novogotického kostela sv. Vavřince v Lubenci. Podařilo se nám projekt identifikovat se jménem architekta Václava Hagenauera, položit jej do souvislostí s aktivitami na panstvích Buquoyů a přisoudit mu místo ve vývoji romantické architektury na českém území.

Úzké kontakty mezi Buquoyi a Lažanskými potvrzuje nejen angažování stejného architekta, ale i činnost malíře Aloise Gustava Schulze, který roku 1839 maloval pohled na město Chyš. Stejný umělec totiž od léta 1837 pracoval na pohledech na Nové Hrady. Obdobné úkoly mu byly zadávány při dokumentaci dalších objektů, včetně hradu Rožmberk.¹⁷ Mezi oběma dominii ale najdeme také rozdíly. Zatímco se Prokop III. Lažanský soustředil především na vnější podobu staveb, věnoval jeho bratranec Jiří Jan Buquoy zásadní pozornost interiéřům. Ty také nechával nákladně dokumentovat.¹⁸ Oba muže

¹⁶ Srov. SEDLÁŘOVÁ 2016, s. 50–56. Item SLAVÍČEK – TOMÁŠEK 2015, s. 12–16.

¹⁷ Srov. IVANEGA – ŠÁMAL – TRNKOVÁ 2013, s. 40 a 52–53.

¹⁸ Srov. IVANEGA 2015, s. 161–169.

ovšem vedla odlišná motivace. Rožmborský Dolní hrad byl koncipován jako muzeum. K obývání sloužil Horní hrad, jenž byl upraven v podstatě moderně a upozaděn na úkor místa rodinné paměti. Lažanského sídlo v Chyši prošlo nákladnou vnitřní rekonstrukcí několik let předtím a mělo splňovat náročné požadavky na moderní bydlení.

Ani Prokop III. ale na místa rodinné paměti nezapomínal. Svědčí o tom vybavení chrámu v Lubenci a nákladné restaurování hřbitovního kostela Zvěstování Panny Marie v Chyši, jež podřídil rodové symbolice. V této spojitosti upřesňujeme i roli Josefa Helliha v zakázkách pro Lažanského a na základě nových zjištění vyvracíme účast začínajícího architekta Ignáce Vojtěcha Ullmanna. Naopak se nabízí spojení zakázky s okruhem architekta Jana Bělského a činností kolem přestavby Ploskovic a Zákup.

Ze všech novogotických staveb na chyšském panství byla v literatuře věnována největší pozornost zámku. Z těchto důvodů jen shrnujeme údaje o přestavbě panského sídla. Jeho dějiny jen obohacujeme o některé neznámé skutečnosti, například o okolnosti angažování uvedeného Ignáce Vojtěcha Ullmanna, původní záměry stavebníka i průběh prací. Ze stejného úhlu pohledu nahlížíme na stavbu paláce Lažanských v Praze na Ferdinandově třídě. Závěrem si všímáme některých protikladů stavebníkova jednání v jeho soukromém i veřejném životě a jeho snah o založení rodinného fideikomisu.

Neméně výraznou osobností 1. poloviny 19. století je mladší bratr Prokopa III., Leopold I., jehož život můžeme porovnat s nejvyšším pražským purkrabím Karlem Chotkem. Jako s mladším synem Jana Rudolfa Chotka se s ním nepočítalo v rodových strategiích. Z nižších pater státní správy se ale rychle vypracoval až k nejvyšším zemským funkcím.¹⁹ Společným zájmem Leopolda i Karla byla modernizace, účelné řešení sociálních otázek, tak jako zvelebování svěřených oblastí. Jediný rozdíl byl v tom, že Chotkova kariéra vrcholila v Čechách, kdežto Lažanský našel uplatnění na Moravě.

Oba pánové byly zakladateli nebo protektory celé řady charitativních organizací řešících palčivé otázky chudoby. Jejich hlavní zásluhy však tkví v městském urbanismu. Zatímco Chotek se zasloužil o kultivaci Petřína, nechal vybudovat Chotkovu silnici nebo Františkovo nábřeží, inicioval Lažanský vznik brněnské okružní třídy či veřejného parku v Lužánkách. Pražský purkrabí se též zasadil o přestavbu pražské Staroměstské radnice. Jedním z nejviditelnějších pozůstatků činnosti moravského místodržitele je pak společenský dům v Lužánkách od architekta Ludwiga von Förstera. Ten mimochodem pracoval i pro Karla Chotka, pro něhož navrhl jeho nový zámek ve Velkém Březně.

¹⁹ Srov. CERMAN 2008, s. 492–513. Item LISÁ – SEKYRKOVÁ 2008. Item VONDRA 2007.

Chotkovo ani Lažanského jméno nefiguruje mezi zakladateli kulturních institucí. Už s ohledem na angažování předního vídeňského architekta ale nelze vynechat srovnání obou šlechticů z hlediska umění. Ve Velkém Březně se dochovaly obrazy nejvýznamnějšího rakouského portrétisty Friedricha Amerlinga.²⁰ Na zámku v Chyši bylo naopak identifikováno vícero obrazů z ruky výrazného moravského malíře Josefa Zeleného, jemuž moravský místodržitel zajistil studijní pobyt ve Francii. Oba příklady nám ukazují, že tyto osobnosti nemůžeme podceňovat ani v oblasti výtvarného mecenátu.

Leopold I. byl posledním představitelem chyšské větve rodu, jenž působil v nejvyšších patrech státní správy. Jeho starší syn, Leopold II., se zapsal do dějin jako herec, bonviván a neúspěšný poslanec a z hlediska dějin umění po sobě nezanechal nic zajímavého. Alespoň v kulturní tradici pokračoval mladší syn Vladimír, a to v čele Národopisné výstavy československé. Jeho palác v Praze, v němž sídlila kavárna Slavia, byl ústředním místem pro setkávání umělců v hlavním městě a za jeho éry byl mobiliár zámku v Chyši obohacen například o díla Františka Ondrůška, Huga Boettingera a Stanislava Suchardy. Na jeho syna Prokopa IV. ale plně dopadla ekonomická krize první republiky. Palác prodal a jeho emigrací se uzavřely kulturní dějiny starší větve rodu Lažanských.

Skromněji než chyšská část rodiny se od počátku 19. století profilovala manětínská pošlost, jež byla výrazněji chudší a z počátku zmítaná také ekonomickými problémy. Na rozdíl od starší linie, jež se sňatky včlenila do občanské společnosti, si ale Lažanští z Manětína uchovali aristokratický charakter. Podle Zdeňka Bezecného kolem sebe stará rodová šlechta vytvářela hradbu jiné reality, tkvící v přesvědčení o vlastní výlučnosti.²¹ Jejich mecenát se proto odehrával většinou v soukromí a do veřejných sfér příliš nezasahoval. S ohledem na nemajetnost mladší větve, která jí nedovolovala zrealizovat výraznější klasicistní a romantické přestavby sídel, je tato definice dosti výstižná.

Dědicem manětínského panství se po smrti Prokopa I. stal jeho mladší syn Jan Nepomuk, který navzdory bratrově vídeňské kariéře zůstal doma v Čechách. Pozdějšího prezidenta zemského soudu rozhodně nemůžeme postavit po boku takových osobností, jako byl Kristián Kryštof Clam-Gallas, jednatel a později prezident Společnosti vlasteneckých přátel umění.²² Lažanský se v této organizaci, natož v její Krasoumné jednotě neangažoval. V pramenech se ale podařilo dohledat, že svá panská sídla stavebně upravoval a nečekaně v jejich zdech reflektoval i širší zájem o výtvarné umění.

²⁰ Srov. KRÍŽOVÁ 2015, s. 89–90.

²¹ BEZECNÝ 2005, s. 8–9.

²² Srov. KAŠPAROVÁ 2012.

První zmínky o obrazárně v Manětíně se objevují na konci 18. století v topografické literatuře.²³ Podle dochovaných inventářů ale začala být Lažanskými vnímána jako předmět muzejní povahy až na začátku století následujícího. Během klasicistních úprav zámku v Manětíně byla totiž téměř veškerá malířská výzdoba obytných pokojů odstraněna a její část soustředěna do spojovací chodby mezi domem a kostelem.

Vznikla tím jakási galerie, pro kterou se Jan Nepomuk mohl inspirovat v Černínském paláce v Praze, který navštívil v roce 1807 a kde se nacházela obrazárna Společnosti vlasteneckých přátel umění. Pokus ovšem musíme považovat za čistě amatérský, už jen proto, že některá kvalitní díla zůstala deponována na půdách nebo v jiných skladovacích prostorách. Laické pojetí celého záměru prozrazuje i první a poslední soupis kolekce, jehož tvůrcem nebyl odborník, nýbrž dospívající syn Prokop Alois.

Ten se, společně s manželkou, projevil jako největší mecenáš a stavebník mladší větve rodu v 19. století. Za jeho éry probíhá pomalý rozvoj uměleckého patronátu, jenž vynesl učitele kreslení Tadeáše Mayera až na carský dvůr v Petrohradu. Připojil se tím například k již zmíněnému Kristiánu Kryštofovi Clam-Gallasovi, který nechal vystudovat malíře Josefa Führicha nebo Josefa Quaissera.²⁴ Průzkumem opomíjených archiválií se nám také podařilo dokázat, že ještě výrazněji se zapsal do tváře svých panství, a to rekonstrukcí sídla v Manětíně a přestavbou zámku v Rabštejně nad Střelou.

Po svatbě přejala jeho úlohu především žena Sidonie, rozená z Hoyos-Sprinzensteinu. Bohatá písemná pozůstalost této výtvarně nadané, zbožné a vzdělané dámy nám umožnila proniknout do vnímání umění šlechtou v 19. století. Poodhalila i zásluhy Lažanské na restaurování památek, spolupráci s Křesťanskou akademií a především přinesla nečekaná zjištění o životě a tvorbě Louisy Kannengiesser Piepenhagenové.

Bohužel se nepodařilo potvrdit tvrzení Františka Xavera Jiříka o tom, že na panství Lažanských častěji pobýval rovněž malíř Quido Mánes.²⁵ Jeho patronka a žákyně, Marie Anna Hartmannová z Klarštejna, byla totiž neteří Prokopa III. z Chyše i Prokopa Aloise z Manětína. Quidovu přítomnost u Mariiných blízkých příbuzných můžeme však, i s ohledem na umělecké záliby hraběnky Sidonie, přinejmenším očekávat.²⁶

²³ Viz SCHALLER 1788, s. 212: „Im Jahre 1712 brannte die ganze Stadt sammt der Kirche ab. Das schöne Schloß ist mit einem prächtigen Garten und einer Orangerie versehen Man trifft auch daselbst nebst vielen prächtigen Gemälden von Brandel und Bendum elf vortreflich entworfene Köpfe die da Originellportraite derjenigen Rathsverwandten aus Prag seyn sollen welche beym Anfang der Rebellion im Jahre 1618 in Prag gelebt haben. Der Verfertiger dieser Stücke ist unbekannt.“

²⁴ KAŠPAROVÁ 2012, s. 175–177.

²⁵ Srov. JIŘÍK 1929, s. 78.

²⁶ Matka Hartmannové byla jediným dítětem Václava Rafaela Lažanského z Bukové a Isabely z Kaunitz. Václav Rafael byl jedním ze synů Prokopa I. Lažanského, a tedy strýc Prokopa III. i Prokopa Aloise.

Kontakty Sidonie Lažanské připomínají činnost Eleonory z Kounic, rozené Woraczičkové z Pabienitz, jež byla známá pro širokou podporu umělců.²⁷ V jejích šlépějích pokračoval syn Václav, jeden z nejvýznamnějších šlechtických filantropů na přelomu 19. a 20. století.²⁸ Jeho liberální zaměření na soudobé literáty, hudebníky, malíře a architekty i odklon od tradiční urozené society byly ale odlišné od Sidoniina syna Jana Karla, který až na výjimky projevoval dosti konzervativní vztah ke světu i ke společnosti.

V návštěvní knize v Manětíně vlastně příslušníky nových elit nenajdeme, a to až do konce monarchie. Jako jiná šlechtická sídla se i zdejší zámek a jeho majitelé uzavřeli do světa vzpomínek a neochota vzdát se privilegovaného postavení vedla k připomínání rodových tradic v umění i architektuře. Doložili jsme to na historizující úpravě pražského paláce, návrhu dostavby zámku v Manětíně i ostatních zakázkách, přičemž epicentrum těchto tendencí jsme našli ve vazbách na rodinu orlických Schwarzenbergů.

Poslední dvě generace Lažanských se nedají srovnat například s Karlem Maxem Lichnovským a jeho ženou Mechtilde, kteří propadli modernímu malířství a jejich zámky v Chuchelně a Hradci nad Moravicí byly naplněny díly Franze Marca, Oskara Kokoschky či Pabla Picassa.²⁹ Byli ovšem jedni z mála aristokratů, kteří se vydali touto cestou. Úpadek vlivu starých rodin na umění byl nevyhnutelný a participace dcery a dědičky Jana Karla Lažanského, Terezie ze Seilern-Aspangu, na výstavě Pražské baroko v roce 1932 představovala pomyslnou tečku nad šlechtickým mecenátem obecně.

Na stránkách této práce jsme se pokusili nastínit vývoj nepatrné části české aristokracie a její roli v uměleckém prostředí českých zemí. Je jasné, že pohled ohraničený územím Království českého i umělecko-historickým tématem mohl poskytnout odpověď jen na některé otázky. Řada výsledků našeho pátrání má proto charakter hypotéz, jež musí ověřit výzkum v jiných tematických, metodických a časových rámcích. Zajímavé by jistě bylo poodkrýt klientelistické sítě Lažanských u dvora v raném novověku, stejně jako analyzovat jeho tehdejší majetkové a ekonomické zázemí. Přínosná by byla i rešerše pramenů z éry osvícenství i působení členů rodu ve službách státu, například v době Vídeňského kongresu nebo v rušných revolučních dobách kolem roku 1848. Každá výpověď o minulosti je však pouhou interpretací, která se neobejde bez určitého zjednodušení. Snad se mnohavrstevnatost každodenní reality, v níž se životy jednotlivých aktérů tohoto příběhu odehrávaly, podaří v budoucnu zmapovat o poznání hlouběji.

²⁷ Srov. LENDEROVÁ 2009.

²⁸ Srov. ŠPLÍCHALOVÁ 2009. Item ZICHOVÁ 2009.

²⁹ Srov. JUNG 2017, s. 135–167 a 185–211.

8. Soupis pramenů a literatury

Prameny nevydané:

- **ADLER Heraldisch-Genealogische Gesellschaft, Wien | ADLER Wien**
 - fond Adelige im Verzeichnis der Verstorbenen in Wien (1885–1928)
 - fond Verzeichnis der Verstorbenen in Wien (1885–1897)
- **Archiv der Akademie der Bildenden Künste München | ABK München**
 - fond Matrikelbücher (1809–1920)
- **Archiv der Erzdiözese Salzburg | AES**
 - fond Pfarrmatriken
- **Archiv des Bistums Passau | ABP**
 - fond Pfarrarchive und die dazugehörigen Pfarrmatrikeln
- **Archiv hlavního města Prahy | AHMP**
 - fond Sbírka matrik (1584–1937)
 - fond Sbírka rukopisů (1310–1994)
 - fond Soupis pražského obyvatelstva (1830–1910)
- **Archiv Národní galerie | ANG**
 - fond Krasoumná jednota (1839–1939)
 - fond Národní galerie v Praze (1945–2000)
 - fond Společnost vlasteneckých přátel umění (1796–1949)
- **Archiv Národního muzea | ANM**
 - fond Registratura Národního muzea (1818–1960)
 - fond Sbírka H – Genealogická sbírka (1410–1931)
 - fond Sbírka CH – Genealogická sbírka Vratislava z Mitrovic (1700–1908)
 - fond Šternberk-Manderscheid (1152–1850)
- **Archiv Univerzity Karlovy | AUK**
 - fond Matriky Univerzity Karlovy (1882–2011)
- **Český úřad zeměměřičský a katastrální, Katastrální pracoviště Praha**
 - fond Desky zemské (1875–1965)
- **Diözesanarchiv der Erzdiözese Wien | DAW**
 - fond Matriken der Pfarren der Erzdiözese Wien
- **Diözesanarchiv Graz-Seckau**
 - fond Pfarrmatriken

- **Diözesanarchiv St. Pölten**
 - fond Matrikenbücher
- **Het Rijksarchief in België | HRB**
 - fond Oude Universiteit Leuven (1425–1797)
- **Historický ústav AV ČR | HÚ AV ČR**
 - fond Kartotéky Augusta Sedláčka (1843–1926)
- **Literární archiv Památníku národního písemnictví | PNP**
 - fond Hellich Josef Vojtěch (1848–1880)
 - fond Ullmann Ignác Vojtěch (1839–1956)
- **Magyar Országos Levéltár | MOL**
 - fond Magyar Kancelláriai Levéltár (1414–1848)
- **Město Manětín, osobní archiv Jindřicha Nacházela | MM**
- **Moravský zemský archiv v Brně | MZA**
 - fond Moravské místodržitelství (1786–1918)
 - fond Rodinný archiv větve Seilernů Lukov (1562–1944)
 - fond Sběrka matrik (1579–1949)
 - fond Správa světské nadace šlechtičen Mariánská škola Brno (1516–1957)
- **Národní archiv | NA**
 - fond Archiv pražského arcibiskupství, Praha (1221–1950)
 - fond Archivy českých klášterů zrušených za Josefa II. (1115–1820)
 - fond Česká dvorská kancelář, Praha, Vídeň (1293–1791)
 - fond Desky dvorské, Praha (1341–1876)
 - fond Desky zemské, Kalendáře a schematismy, Praha (1587–1877)
 - fond Desky zemské, Praha (1351–1883)
 - fond Desky zemské stavovské, Praha (1541–1869)
 - fond Desky zemské – hlavní knihy (1795–1964)
 - fond Komorní soud, Praha (1471–1783)
 - fond Král z Dobré Vody Vojtěch (1860–1913)
 - fond Nejvyšší purkrabství, Praha (1497–1948)
 - fond Nová manipulace, Praha (1650–1706)
 - fond Policejní ředitelství Praha I (1786–1930)
 - fond Premonstráti – klášter Strahov, Praha (1192–1950)
 - fond Sběrka genealogická Dobřenského (1841–1919)

- fond Sbíрка genealogicko-heraldická Doerrova (1870–1910)
- fond Sbíрка genealogicko-heraldická Wunschwitzova (1678–1741)
- fond Stará manipulace, Praha (1526–1838)
- fond Staré české místodržitelství, Praha (1563–1751)
- fond Státní památková správa, Praha (1946–1964)
- fond Tereziánský ústav šlechtičen, Praha (1755–1930)
- fond Úřad desk zemských, Praha (1351–1926)
- fond Valdštejniana, Jičín (1622–1634)
- fond Voršilky – konvent, Praha (1604–1949)
- fond Zemský soud Praha (1783–1850)
- **Národní knihovna | NK**
 - fond Grafické listy univerzitních tezí (1637–1754)
 - fond Sbíрка rukopisů a starých tisků
- **Národní památkový ústav | NPÚ**
 - fond Sbíрка plánů, stavebně hist. průzkumů a restaurátorských zpráv
- **Oberösterreichisches Landesarchiv | OÖLA**
 - fond Pfarrmatriken-Duplikate (1819–1940)
- **Österreichisches Staatsarchiv | ÖStA**
 - fond Militärmatriken (1638–1938)
 - fond Obersthofmeisteramt (13. století – 1925)
 - fond Reichsadelsakten (1500–1806)
 - fond Savoysches Damenstift Wien – Ahnenproben (18. – 20. století)
- **Rodinný archiv Kolowratů, Rychnov nad Kněžnou**
- **Rodinný archiv Wopršálků, Plzeň**
- **Soukromý archiv Sonji Lazansky Platzer, Vídeň**
- **Soukromý archiv Mechtildy Regendanz Lazansky, Iden-Rye**
- **Státní oblastní archiv v Litoměřicích | SOA Litoměřice**
 - fond Cisterciáci Osek (1207–1949)
 - fond Sbíрка matrik Severočeského kraje (1558–1949)
- **Státní oblastní archiv v Plzni | SOA Plzeň**
 - fond Rodinný archiv Bretfeldů, Kronenburg (1661–1845)
 - fond Rodinný archiv Lažanských – Manětín (1589–1946)
 - fond Rodinný archiv Lažanských z Bukové, Chyše (1630–1939)

- fond Sbírnka matrik západních Čech (1531–1949)
- fond Velkostatek Chyšě (1654–1945)
- fond Velkostatek Manětín – Rabštejn nad Střelou (1597–1947)
- **Státní oblastní archiv v Praze | SOA Praha**
 - fond Sbírnka matrik a průvodní list. materiál, Středočeský kraj (1573–1949)
 - fond Velkostatek Březnice (1562–1945)
- **Státní oblastní archiv v Třeboni | SOA Třeboň**
 - fond Bosí augustiniáni Lnáře (1684–1948)
 - fond Cizí rody Jindřichův Hradec (1484–1932)
 - fond Rodinný archiv Černínů z Chudenic, Jindřichův Hradec (1378–1945)
 - fond Sbírnka matrik Jihočeského kraje (1587–1949)
 - fond Velkostatek Lnáře (1556–1948)
- **Státní oblastní archiv v Zámrsku | SOA Zámorsk**
 - fond Rodinný archiv Černínů-Morzinů, Vrchlabí (1562–1944)
 - fond Sbírnka matrik Východočeského kraje (1587–1949)
 - fond Velkostatek Rychnov nad Kněžnou (1597–1949)
- **Státní okresní archiv Karlovy Vary | SOkA Karlovy Vary**
 - fond Farní úřad Chyšě (1660–1953)
 - fond Okresní národní výbor Karlovy Vary (1945–1990)
- **Státní okresní archiv Plzeň-sever se sídlem v Plasích | SOkA Plasy**
 - fond Děkanský úřad Manětín (1506–2008)
 - fond Wonka František (1898–1990)
- **Státní okresní archiv Strakonice | SOkA Strakonice**
 - fond Hille Jan Pavel (1861–1943)
- **Štátny archív v Bratislave | ŠA Bratislava**
 - fond Zbierka cirkevných matrik (1616–1958)
- **Štátny archív v Košiciach | ŠA Košice**
 - fond Zbierka cirkevných matrik (1587–1952)
- **Ústav dějin umění AV ČR, oddělení dokumentace | UDU AV ČR**
 - fond Národní kulturní komise (1947–1954)
 - fond Zdeněk Wirth (1878–1961)
- **Zemský archiv v Opavě | ZA Opava**
 - fond Sbírnka matrik Severomoravského kraje (1571–1949)

Prameny vydané:

- **BONAPARTE, Napoleon I. – MADELIN, Louis (ed.).** *Lettres inédites de Napoléon Ier à Marie-Louise: écrites de 1810 à 1814.* Paris: Bibliothèque Nationale de France, 1935.
- **BOROVÝ, Klement (ed.).** *Libri erectionum archidioecesis Pragensis saeculo XIV. et XV. Liber V. (1398–1407).* Praha: Johann Gotthold Calve, 1889.
- **BURDOVÁ, Pavla a kol.** *Tereziánský katastr český. Svazek 3. Dominikál.* Praha: Archivní správa ministerstva vnitra ČSR, 1970.
- **CATALANO, Alessandro – KELLER, Katrin (Hg.).** *Die Diarien und Tagzettel des Kardinals Ernst Adalbert von Harrach (1598–1667).* Wien: Böhlau, 2010.
- **ČERNÍN z CHUDENIC, Heřman Jakub – HOJDA, Zdeněk (ed.) – CHODĚJOVSKÁ, Eva (ed.).** *Heřman Jakub Černín na cestě za Alpy a Pyreneje. II., Cestovní deník Heřmana Jakuba Černína z let 1678–1682.* Praha: NLN, 2014.
- **DISCHINGER, Gabriele.** *Zu Leben und Werk der Künstlerfamilie Asam: Quellen aus den Jahren 1727–1738.* In *Ars Bavarica. Gesammelte Beiträge zur Kunst, Geschichte, Volkskunde und Denkmalpflege in Bayern und in den angrenzenden Bundesländern.* Band 19/20. München: Kunstbuchverlag Maria Weber, 1980, s. 23–46.
- **DOERR, Josef August von.** *Der Adel der böhmischen Kronländer: ein Verzeichniss derjenigen Wappenbriefe und Adelsdiplome, welche in den böhmischen Saalbüchern des Adelsarchives im k. k. Ministerium des Innern in Wien eingetragen sind.* Prag: František Řivnác, 1900.
- **DU RIEU, Willem Nicolaas (ed.).** *Album studiosorum Academiae Lugduno Batavae MDLXXV–MDCCCLXXV: accedunt nomina curatorum et professorum per eadem secula.* Hagae Comitum: Apud Martinum Nijhoff, 1875.
- **FRIEDRICH, Gustav (ed.).** *Archiv český čili Staré písemné památky české i moravské, sebrané z archivů domácích i cizích. Díl XXXI. První kniha provolací Desk dvorských z let 1380–1394.* Praha: Gustav Friedrich, 1921.
- **FRIEDRICH, Gustav (ed.).** *Archiv český čili Staré písemné památky české i moravské, sebrané z archivů domácích i cizích. Díl XXXII. Registra soudu komorního z let 1519–1524.* Praha: Domestikální fond království Českého, 1915.
- **FRIEDRICH, Gustav (ed.).** *Archiv český čili Staré písemné památky české i moravské, sebrané z archivů domácích i cizích. Díl XXXIII. Registra soudu komorního z let 1524–1526.* Praha: Domestikální fond království Českého, 1918.

- **FRIEDRICH, Gustav (ed.).** *Desky dvorské Království českého. Díl VII, První kniha půhonná z let 1383–1407.* Praha: Min. školství a národní osvěty, 1929.
- **FRIEDRICH, Gustav (ed.).** *Desky dvorské Království českého. Díl VIII, Druhá kniha půhonná z let 1407–1530.* Praha: Školní naklad. pro Čechy a Moravu, 1944.
- **HAUSENBLASOVÁ, Jaroslava.** *Der Hof Kaiser Rudolfs II.: eine Edition der Hofstaatsverzeichnisse 1576–1612.* Praha: Artefactum, 2002.
- **HÖRNER, Manfred (Bearb.).** *Bayerisches Hauptstaatsarchiv, Reichskammergericht.* Band 50/15, Nr. 6207–6705 (Buchstabe L). München: Generaldirektion der Staatlichen Archive Bayerns, 2008.
- **KALISTA, Zdeněk (ed.).** *Korespondence císaře Leopolda I. s Humprechtem Janem Černínem z Chudenic I. (duben 1660 – září 1663).* Praha: Česká akademie věd a umění, 1936.
- **z LIŠOVÁ, Alžběta Lidmila – RATAJOVÁ, Jana (ed.).** *Alžběta Lidmila z Lišova. Rodinné paměti.* Dolní Břežany: Scriptorium, 2002.
- **LÍVA, Václav (ed.).** *Berní rula. Svazek 3, Pražská města.* Praha: Archiv bývalé země České, 1949.
- **LÍVA, Václav (ed.).** *Prameny k dějinám třicetileté války: regesta fondu militare Archivu ministerstva vnitra ČSR v Praze.* Praha: Naše vojsko, 1951–1957.
- **LÍVA, Václav (ed.).** *Regesta fondu Militare archivu ministerstva vnitra RČS v Praze. Díl 2, 1590–1617.* Praha: Kruh pro studium československých dějin vojenských při Vědeckém ústavu vojenském, 1938.
- **NOVÁČEK, Vojtěch Jaromír.** *Drobné zprávy historické. Z kalendářů při deskách zemských chovaných.* In Památky archeologické a místopisné. Ročník XVI. Sešit 1. Praha: archeologický sbor Musea království Českého, 1893, s. 47–52.
- **PALACKÝ, František (ed.).** *Archiv český čili Staré písemné památky české i morawské. Díl III.* Praha: Stavby Království českého, 1844.
- **PILAT, Caspar (ed.).** *Materialien zur Diplomatischen Genealogie des Adels der österreichischen Monarchie. Materialien zur Diplomatischen Genealogie des Adels des Königreichs Böhmen.* Prag: Schönfeldischen Museum, 1812.
- **SEDLÁČEK, August.** *Rozvržení sbírek a berní r. 1615 dle uzavření sněmu generálního nejvyššími berníky učiněné.* Praha: Král. česká společnosti nauk, 1869.
- **SCHILLINGS, Arnold (ed.).** *Matricule de l'Université de Louvain. IV – VIII.* Bruxelles: Palais des Académies, 1961–1974.

- *Sněmy české od léta 1526 až po naši dobu. IV., 1574–1576, VII., 1586–1591, VIII., 1592–1594, IX., 1595–1599, XI/1, 1602 a XI/2, 1605–1607.* Praha: Zemský výbor království Českého a SPN, 1886–1954.
- **TINGL, František Antonín (ed.).** *Liber primus confirmationum ad beneficia ecclesiastica Pragensem per archidioecesim nunc prima vice typis editus, inchoans ab anno 1354 usque 1362: cum licentia reverendissimi ordinariatus Pragensis. Tomus primus.* Pragae: Eduard Grégr, 1867.
- **VAVROUŠKOVÁ, Anna (ed.).** *Desky zemské království českého. Řada I, Kvaterny trhové. Svazek 1, Kvatern trhový běžný černý od léta 1541–1542. (Desky zemské větší č. 1).* Praha: Školní nakladatelství pro Čechy a Moravu, 1941.
- **VOŽENÍLEK, Jan (ed.).** *Předběžné výsledky československé pozemkové reformy: země Česká a Moravská.* Praha: Jan Voženílek, 1930.
- **WEIGLE, Fritz.** *Die Matrikel der deutschen Nation in Perugia (1579–1727): ergänzt nach den Promotionskaten, den Consiliarwahllisten und der Matrikel der Universität Perugia im Zeitraum von 1489–1791.* Tübingen: Max Niemeyer, 1956.
- **WEIGLE, Fritz.** *Die Matrikel der deutschen Nation in Siena (1573–1738).* Tübingen: Max Niemeyer, 1962.
- **ZAHRADNÍKOVÁ, Magda (ed.).** *Soupis poddaných podle víry z roku 1651. Plzeňsko-Klatovsko.* Praha: Státní ústřední archiv, 2003.

Staré tisky:

- *Artikulové sněmu království českého 1619.* Praha: Samuel Adam z Veleslavína pro Sněmy království českého, 1619.
- **BALBÍN, Bohuslav.** *Bohuslai Balbini Verisimilia humaniorum disciplinarum, seu iudicium privatum de omni literarum.* Praha: Jan Kristián Laurer, 1687.
- **BALBÍN, Bohuslav.** *Epitome Historica Rerum Bohemicarum; Quam Ob Venerationem Christianae Antiquitatis, Et Primae In Bohemia Collegialis Ecclesiae Honorem, Boleslaviensem Historiam Placuit Appellare.* Praha: Jezuitská kolej Karlo-Ferdinandovy univerzity v Klementinu, 1677.
- **BALBÍN, Bohuslav.** *Examen Melissaem Id est: Novarum Apicularum colonia, quae aculeolis suis armatae ad Gentilitiam Slavatarum Rosam deducuntur, At, illustrissimo, et Excellentissimo Slavatinae Domus Gubernatori Ferdinando Guilielmo dedicantur.* Praha: Adam Kastner, 1663.

- **BALBÍN, Bohuslav.** *Miscellaneorum Historicorum Regni Bohemiae. Decadis II. Liber I. Qvi Est Proemialis Ad Stematographiam Bohemiae, In Qvo Scilicet Generatim De Probitate, Autoritate et Dignitate Nobilitatis Bohemicae Tractatur.* Praha: Jiří Laboun, 1687.
- **BALBÍN, Bohuslav.** *Miscellaneorum Historicorum Regni Bohemiae. Decadis II. Liber II. Tabularium Bohemo-Gebealogicum = Tabularium stemmatographicum, seu Genealogicae tabulae Regni Bohemiae: Nullo antiquitatis aut dignitatis Ordine Miscellaneorum historicorum. Pars I.* Praha: Jiří Laboun, 1687.
- **BRIKČÍ z LICKA, Matěj.** *Tytulowee Stawu Duchownijho, a Swietskeeho Totiž Papeže, Czýsarze, Králuow, Knijžat, Hrabat, Kardynaliw, Kurffirsstuow, Arcybiskupuow, Biskupuow, Opatú, Probosstú, Administratorú. ec. Panuow, Rytijrzuow, Wladyk, Miest některých: Kdo gse yak a odkud pissj w Králowstwij Českém, w Markrabstwij Morawském, w Knijžetstwij Slezském, a czož gse gich shledati odginud z giných przisediczych Zemij, natento czas mohlo. Tuto porząd po Abecedie nagdess.* Praha: Pavel Severín z Kapí Hory, 1534.
- **GAUHE, Johann Friedrich.** *Des Heil. Röm. Reichs genealogisch-historisches Adels-Lexicon, Darinnen Die heut zu Tage florirende älteste und ansehnlichste Adelige, Freyherrliche und Gräfliche Familien nach ihrem Alterthum und Ursprunge, Vertheilungen in unterschiedene Häuser u. nebst den Leben derer daraus entsprossenen berühmtesten Personen, insonderheit Staats-Ministern Mit bewährten Zeugnissen vorgestellet werden, Nebst einer nöthigen Vorrede, Anhang und Register.* Leipzig: Johann Friedrich Gleditsch, synové, 1719.
- **JIČÍNSKÝ, Jan.** *Formy a Notule Listuow wsseliyakych, gichž gedenkaždý w potřebách swých rozličných platně potřebowati můž Přitom také gest y Tytulář Stawuow, Duchownijho y Swětlého wnuowě sebrany.* Praha: Jan Jičínský, 1567.
- **LASCHANSKY, Johann Wenzel Graf von.** *Gerechtfertigung des ehemahls gewesten Chur=Bayrischen Husarn Obristens, Johann Wenzel Grafens von Laschansky, Freyherrn von Buckowe, wegen seiner zu Fridberg geführten Conduite.* [sine loco]: Johann Wenzel Graf von Laschansky, 1748.
- **PAPROCKÝ z HLOHOL a PAPROCKÉ VŮLE, Bartoloměj.** *Zrdcadlo Slawného Margkrabstwij Morawského: W kterémž geden každý Staw, dáwnost, wzácnost, y powinnost swau vhléda. Krátce sebrané a wydané Roku 1593.* Olomouc: Friedrich Milichthaler, dědicové, 1593.

- **PAPROCKÝ z HLOHOL a PAPROCKÉ VŮLE, Bartoloměj.** *Diadochos id est svccessio: Ginák Poslaupnost Knijžat a Králůw Českých, Biskupůw y Arcybiskupůw Pražských, a wssech třech Stawůw Slawného Králowstwij Českého: to gest Panského, Rytířského a Městského, krátce sebraná a wydaná.* Praha: Jan Šuman, dědicové, 1602.
- **PLEVŇOVSKÝ, Václav.** *Gasná Zlatá Hwězda Ssternbersko-Lažanská, Od Boha w Hrobě zapečetěná, Aneb: Pohřebnj Kázanj, Nad Nebosskau Wysoce Vrozenau Pani, Pani Marygi Maximiliánau Aurelyi Hrabjnkau Lažanskau, rozenau Hrabjnkau z Ssternbergka, Pani na Manetině, Mladowicých a Wosseku: Kterážto Cztrnáctého Dne Měsýce Vnora Léta Páně 1665. w Městech Pražských Běh swého Žiwota sstiasně a pobožně dokonala, a w Starém Městě w Koste S Salvatora Soc: Iesv pohřbená gest.* Praha: Impresse akademická, 1665.
- **RIEGGER, Joseph Anton von.** *Archiv der Geschichte und Statistik insbesondere von Böhmen. Zweyter Theil.* Dresden: Waltherischen Hofbuchhandlung, 1793.
- **ROSENMÜLLER, Carl Franz.** *Consignation Des Sammentlichen Hohen Adels Männlichen Geschlechts Im Königreich Böheimb Pro Anno M. DCC. XXII.* Prag, Carl Franz Rosenmüller, 1722.
- **SEIFERT, Johann.** *Genealogie Hoch-Adeliger Eltern und Kinder: Zu accurater Aufrichtung und Verbesserung Ihrer Stamm und Ahnen Tafeln Ein sehr nütliches Werck.* Regensburg: Johann Conrad Peetz, 1724.
- **SCHALLER, Jaroslav.** *Topographie des Königreichs Böhmen. Zweyter Theil, Ellbogner Kreis.* Prag: k. k. Normalbuchdruckerei, Wenzel Piskaczek, 1785.
- **SCHALLER, Jaroslav.** *Topographie des Königreichs Böhmen. Neunther Theil, Pilsner Kreis.* Prag und Wien: Schönfeldichen Handlung, 1788.
- *Sobotnj pražské posstowské nowiny. Číslo 87, 30. října 1723 a Číslo 69, 30. srpna 1727.* Praha: Karel František Rosenmüller dědicové, 1723 a 1727.
- **ŠÚD ze SEMANÍNA, Mikuláš (ed.).** *Formy a Notule Listuow wsseliyakých, gichž Stawowé w tomto Králowstwij Českém wuobec požíwagij. Při tom také gest Wytisstěn: Tytulárz Stawuow, Duchownijho y Swětského.* Praha: Jiří Melantrich z Aventina, 1556.
- **TANNER, Jan Bartoloměj.** *Swatá Cesta Z Prahy do Staré Boleslawě, K Neydustogněgssj Rodičce Božj Panně Maryi, Cztyřidcýti a čtyrmi krásnými Stawuňky, podlé počtu Litanye Lauretánské Tytulů, gegimi Obrazy w Čechách slawněg-*

ssjmi ozdobená: Ale před tjm dáwno S. milého Wáclawa, Dědiče Českého na smrt odgezdem, a potom Těla Přenessenj posvěcená: Nynj také malovánjm Žiwota, a Zázraků geho okráslená. Praha: Jezuitská kolej sv. Klimenta, 1679.

- **Tito Artykulowé při Sgezdu, kterýž držán byl na Hradě Pražském, w Pondělj po Neděli Smrtedlné, a zawřjn w Sobotu, tehdáž Následugjcy, wsse Léta Tisy-cýho Ssestistého Dewatenáctého, od Panůw Stawůw Králowstwj Českého, swolenj, zawřjni, a z nařjzenj Gich Milosti Wytisstěnj gsau.** Praha: Samuel Adam z Veleslavína, 1619.
- **TRATTNER, Jean Thomas.** *L'Ordre des Dames de la Croix de l'Etoile, etabli par Sa Majesté l'Imperatrice Eleonore douairiere de Ferdinand III.* Vienne: Jean Thomas Trattner, 1761.
- **VOGT, Mauritius.** *Das Jetzt-lebende Königreich Böhmen In einer Historisch-und Geographischen Beschreibung vorgestellet, wie solches sowohl an Städten, Clöstern, Schlössern, Herrschafften, und heilsamen Gesund-Brunnen etc. anjertzo zu sehen ist.* Franckfurt und Leipzig: Johann Ziegern, 1712.
- **VOGT, Mauricius.** *Conclave Thesauri Magnae Artis Musicae.* Praha: Magno Collegio Carolino, 1719.
- **WEINGARTEN, Jan Jakub.** *Fürsten-Spiegel Oder Monarchia Deß Hochlöblichen Ertz-Hauses Oesterreich.* Praha: Jan Arnolt z Dobroslavína, 1673.
- **WENNER, Adam.** *Ein gantz new Reysebuch von Prag auß bis den Constantinopel.* Praha: Simon Halbmayer, 1622.

Rukopisy:

- ***Diarium Quinttum Ven: Conventus Matris Dolorosa in Rabenstein Ordinis Servorum B: M: V: ab Anno 1759, Usque ad Annum 1773, Mense Majÿ Conscriptum a Finitum.*** [Národní knihovna, Sběrka rukopisů, sign. VI C 16]
- **DYK, Alois.** *Oltář sv. Lukase v Týnském chrámu v Praze. Z listin a pozůstalosti Josefa Vojtěcha Hellicha vypsál Alois Dyk.* 1960. [strojopis v Hellichově pozůstalosti v Literárním archivu Památníku národního písemnictví]
- **HORYNA, Mojmír.** *Barokní plastika v Manětíně. Ideové, umělecké a urbanistické hodnoty sochařského souboru. Umělecko-historická analýza.* Mojmír Horyna, 1997. [strojopis Muzea a galerie severního Plzeňska v Mariánské Týnici]

- **KITTLITZ, Karl Joseph.** *Böhmische Ehrentafel oder historische Beschreibung jener hoch- und niedern Familien aus welchen jemahlen einige Landes Ämbter und Dienste im Königreich Böhme besetzt gewesen. II. Theil. L. – S.* [sine loco] 1745–1755. [Moravská zemská knihovna, Historický fond, sign. Mk-0000.053,2]
- **NACHÁZEL, Jindřich.** *Genealogie rodu Lažanských z Bukové.* Manětín, 1962.
- **PLESCHNER, Václav Alexius.** *Chorus literatorum Manetinae erectus et renovatus.* Manětín, 1718. [SOKA Plasy, fond Děkanství úřad Manětín]
- **WONKA, František.** *Manětín posvátný.* Manětín, 1935. [kopie ve sbírce autora].
- **WONKA, František.** *Styky opatů kláštera Plaského s Manětínem.* Manětín, 1936. [kopie ve sbírce autora].

Literatura:

- **ADAMOVIČ, Klára.** *Obrazárna zámku v Rychnově nad Kněžnou.* Praha, 2015. Diplomová práce (Mgr.). Univerzita Karlova, Katolická teologická fakulta, Ústav dějin křesťanského umění (vedoucí práce PhDr. Mgr. Markéta Jarošová, Ph.D.).
- **ANDERLE, Jan – URBAN, Jan.** *Bernartice, tvrz a zámek. Stavebně historický průzkum.* Plzeň: Jan Anderle, Atelier historické architektury, 2010.
- **ANDERSON, Eric.** *Hans Makart's Technicolor Dreamhouse: Decoration and Subjectivity in Nineteenth Century Vienna.* In *West 86th: A Journal of Decorative Arts, Design History, and Material Culture.* Volume 22. Number 1 (Spring/Summer 2015). Chicago: University Press, 2015, s. 3–22.
- **ASSMANN, Jan Nepomuk.** *Bývalý novoměstský ústav šlechticů u sv. Andělů v Praze.* In *Res Musei Pragensis. Měsíčník Muzea hlavního města Prahy.* Ročník 9. Číslo 4. Praha: Muzeum hlavního města Prahy, 1999, s. 1–7.
- **BABIČKA, Václav.** *Dějiny Akademie křesťanské 1875–1952.* Praha, 2009. Diplomová práce (Mgr.). Univerzita Karlova, Katolická teolog. fakulta, Ústav dějin křesťanského umění (vedoucí práce doc. PhDr. Tomáš Petráček, Ph.D. ThD.).
- **BALBÍN, Bohuslav – SPĚVÁKOVÁ, Olga.** *Verisimilia humaniorum disciplinarum = Rukověť humanitních disciplín.* Praha: Koniasch Latin Press, 2006.
- **BARAŃSKI, Janusz.** *Polski słownik biograficzno-genealogiczny. Materiały.* Ebe – Już. [sine loco]: Janusz Barański, 2012.
- **BAŤKOVÁ, Růžena a kol.** *Umělecké památky Prahy. Nové Město, Vyšehrad, Vinohrady.* Praha: Academia, 1998.

- **BEČKOVÁ, Kateřina.** *ASANACE – zatracovaný i obdivovaný projekt obce Pražské. Příspěvek k dějinám pražské asanace.* In HRŮZA, Jiří a kol. *Pražská asanace: k 100. výročí vydání asanačního zákona pro Prahu.* Praha: Muzeum hlavního města Prahy, 1993., s. 35–56.
- **BENEŠ, František.** *Z cesty po Rakovnicku, Žatecku a Loketsku.* In *Památky archeologické a místopisné. Ročník VIII. Sešit 8.* Praha: archeologický sbor Musea království Českého, 1868, s. 565–576.
- *Bericht über österreichisches Unterrichtswesen. Aus Anlass der Weltausstellung 1873.* I. Theil. Wien: Beck'sche Universitätsbuchhandlung, 1873.
- **BEZECNÝ, Zdeněk.** *Šlechta a umění v druhé polovině 19. století.* In *Umění a veřejnost v 19. století: sborník příspěvků ze symposia pořádaného 7. a 8. března 1996 ve Státní vědecké knihovně v Plzni.* Ústí nad Labem: Albis international, 1998, s. 105–110.
- **BEZECNÝ, Zdeněk.** *Schwarzenbergové a jejich Orlík v 19. století.* In *Jihočeský sborník historický. Ročník 68.* České Budějovice: Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích, 1999, s. 129–145.
- **BEZECNÝ, Zdeněk.** *Příliš uzavřená společnost. Orličtí Schwarzenbergové a šlechtická společnost v Čechách v druhé polovině 19. a na počátku 20. století.* České Budějovice: Jihočeská univerzita, Historický ústav, 2005.
- **BIEGEL, Richard.** *Architekt Anselmo Lurago.* In *Průzkumy památek. Ročník XI. Číslo 2.* Praha: Národní památkový ústav, 2004, s. 119–154.
- **BÍLEK, Tomáš Václav.** *Dějiny konfiskací v Čechách po r. 1618.* Praha: Muzeum království českého, 1882–1883.
- **BÍLEK, Tomáš Václav.** *Reformace katolická neboli obnovení náboženství katolického v král. Českém po bitvě bělohorské.* Praha: František Bačkovský, 1892.
- **BLASCHKA, Anton.** *Peter Brandl um 1700.* In *Mitteilung des Vereins für Geschichte der Deutschen in Böhmen. Ročník LXXV.* Prag: Verein für Geschichte der Deutschen in Böhmen, 1937, s. 119–122.
- **BLASCHKA, Anton – LETOŠNÍK, Václav.** *Die böhmische Landtafel: Inventar, Register, Übersichten.* Prag: Archiv des Ministerium des Innern, 1944.
- **BLAŽÍČEK, Oldřich Jakub.** *Barockkunst in Böhmen.* Prag: Artia, 1967.
- **BLAŽÍČKOVÁ-HOROVÁ, Naděžda.** *Václav Brožík: (1851–1901): Národní galerie v Praze, Valdštejnská jízdárna.* Praha: Národní galerie, 2003.

- **BLAŽÍČKOVÁ-HOROVÁ, Naděžda.** *August Bedřich, Charlotta a Louisa Piepenhagenovi.* Praha: Národní galerie, 2009.
- **BORŮVKA, Vlastimil – KRÁM, Josef – PAVEL, Jakub.** *Rodopis rodu pánů z Kolovrat.* Praha: Onyx, 2000.
- **BOURDIEU, Pierre.** *Teorie jednání.* Praha: Karolinum, 1998.
- **BOUZKOVÁ, Barbora.** *Česká šlechta a její pokus o oživení českého uměleckého života na konci 18. a počátku 19. století.* In *Documenta Pragensia.* Svazek IX (I). Praha: Archiv hlavního města Prahy, 1991, s. 269–295.
- **BRANIŠ, Josef.** *Soupis památek historických a uměleckých v Království českém od pravěku do počátku XIX. století.* Díl VIII, Politický okres česko-budějovický. Praha: Archeologická komise při České akademii císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1900.
- **BRUNNER, Walter.** *Teufenbach: ein Ort stellt seine Geschichte vor.* Teufenbach: Orstgemeinde, 1996.
- **BUBEN, Milan.** *Encyklopedie heraldiky.* Praha: Libri, 1999.
- **BUBEN, Milan.** *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích. I. díl, Řády rytířské a křížovníci.* Praha: Libri, 2002.
- **BUKAČOVÁ, Irena.** *Barokní plastika severního Plzeňska.* Praha, 1984. Diplomová práce (Mgr.). Univerzita Karlova, Filosofická fakulta, Katedra dějin umění.
- **BUKAČOVÁ, Irena.** *Konfiskace panství Manětín.* In *Listy: Číslo 5.* Mariánská Týnice: Okresní muzeum Plzeň-sever v Mariánské Týnici, 1990, s. 10–12.
- **BUKAČOVÁ, Irena.** *Bezhlavé dívky v Manětíně (Renesanční malby na fasádě zámku).* In *Zprávy památkové péče. Ročník LVII. Číslo 9–10/1997.* Praha: Státní ústav památkové péče, 1997, s. 263–264.
- **BUKAČOVÁ, Irena.** *Manětínská barokní plastika – sochařská rodina Borovců.* In *Městské památkové zóny Manětín a Rabštejn.* Mariánská Týnice: Muzeum a galerie severního Plzeňska, 1997, s. 50–59.
- **BUKAČOVÁ, Irena.** *Památky Rabštejna nad Střelou ve světle písemných pramenů.* In *Městské památkové zóny Manětín a Rabštejn.* Mariánská Týnice: Muzeum a galerie severního Plzeňska, 1997, s. 82–92.
- **BUKAČOVÁ, Irena.** *Sochařská rodina Herscherů – Josef, Václav Ondřej a Václav Josef Herscherové.* In *Severní Plzeňsko III – vlastivědná ročenka.* Mariánská Týnice: Muzeum a galerie severního Plzeňska, 1997, s. 15–45.

- **BUKAČOVÁ, Irena.** *Šlechta a česká kultura v 19. století. K výstavě „Ze šlechtického skicáku“ – zámek Manětín – červenec–srpen 1998.* In Vlastivědný sborník: čtvrtletník pro regionální dějiny severního Plzeňska. Ročník VIII. Číslo 2/1998. Mariánská Týnice: Muzeum a galerie severního Plzeňska, 1998, s. 4–7.
- **BUKAČOVÁ, Irena.** *Zámek Manětín: katalog zámecké obrazárny. I. část. Zámecké služebnictvo.* Domažlice: Nakladatelství Českého lesa, 1999.
- **BUKAČOVÁ, Irena.** *Západočeský malíř Taddeo Mayer a okruh manětínských malířů.* In Biedermeier v českých zemích: sborník příspěvků z 23. ročníku symposia k problematice 19. století. Praha: KLP, 2004, s. 209–216.
- **BUKAČOVÁ, Irena.** *Manětínská kapitola v díle Petra Brandla: nově restaurovaná díla barokního umění ze západních Čech: obrazy dvojí smrti – Zavraždění sv. Václava a Smrt sv. Isidora.* Mariánská Týnice: Muzeum a galerie severního Plzeňska, 2008.
- **BUKAČOVÁ, Irena.** *Kaple s hvězdou: kaple Jména Panny Marie v Mladoticích.* Mariánská Týnice: Nadační fond Mariánská Týnice, 2010.
- **BUKAČOVÁ, Irena – FÁK, Jiří.** *Paměť krajiny. Soupis drobných památek Manětínsko-nečtinského regionu.* Mariánská Týnice: Muzeum a galerie severního Plzeňska pro Manětínsko-nečtinský mikroregion, 2006.
- **BUKAČOVÁ, Irena – FÁK, Jiří.** *Paměť krajiny II. Soupis drobných památek Kralovicka a Žihelska.* Mariánská Týnice: Muzeum a galerie severního Plzeňska pro Mikroregion Kralovice, 2007.
- **BUKAČOVÁ, Irena – FÁK, Jiří.** *Paměť krajiny III. Soupis drobných památek Plaska.* Mariánská Týnice: Muzeum a galerie severního Plzeňska pro Město Plasy a Mikroregion Dolní Střela, 2008.
- **BUKAČOVÁ, Irena – FÁK, Jiří.** *Paměť krajiny. IV, Soupis drobných památek Chřičska a Kožlanska.* Mariánská Týnice: Muzeum a galerie severního Plzeňska pro Město Kožlany, 2009.
- **BUKAČOVÁ, Irena – FÁK, Jiří.** *Paměť krajiny. V, Soupis drobných památek Dolnobělska a Hornobřízka.* Mariánská Týnice: Muzeum a galerie severního Plzeňska pro obec Dolní Bělá, 2009.
- **BUKAČOVÁ, Irena – HAMSÍKOVÁ, Radana – ROYT, Jan.** *Poklady kostela sv. Barbory v Manětíně.* Beroun: Nakladatelství MH pro Muzeum a galerii severního Plzeňska v Mariánské Týnici, 2010.

- **BURDOVÁ, Pavla.** *Rejstřík k deskám zemským. Díl I. Obnovené vklady po požáru desk 1541. Svazek 2.* Archivní pomůcka. Praha: Národní archiv, 1981.
- **BURDOVÁ, Pavla.** *Vklady desk zemských větších z let 1543–1562. Díl II. Svazek 1 a 2.* Archivní pomůcka. Praha: Národní archiv, 1986.
- **BURKE, Peter.** *Cultures of Translation in Early Modern Europe.* In BURKE, Peter – PO-CHIA HSIA, Ronnie (ed.). *Cultural Translation in Early Modern Europe.* Cambridge: Harvard University Press, 2007, s. 7–38.
- **BURKE, Peter.** *Translating Knowledge, Translating Cultures.* In NORTH, Michael (ed.). *Kultureller Austausch. Bilanz und Perspektiven der Frühneuzeitforschung.* Köln – Weimar – Wien: Böhlau, 2009, s. 69–80.
- **BŮŽEK, Václav.** *Ferdinand Tyrolský mezi Prahou a Innsbruckem: šlechta z českých zemí na cestě ke dvorům prvních Habsburků.* České Budějovice: Historický ústav Filozofické fakulty Jihočeské univerzity, 2006.
- **CERMAN, Ivo.** *Chotkové: příběh úřednické šlechty.* Praha: NLN, 2008.
- **CERMAN, Ivo.** *Šlechtická kultura v 18. století.* Praha: NLN, 2011.
- **CLIVE, Peter.** *Schubert and his World. A Biographical Dictionary.* Oxford: Clarendon Press, 1997.
- **CONZE, Eckart – WIENFORT, Monika (Hg.).** *Adel und Moderne: Deutschland im europäischen Vergleich im 19. und 20. Jahrhundert.* Wien – Köln – Weimar: Böhlau, 2004.
- **CORNOVA, Ignaz.** *Die Jesuiten als Gymnasiallehrer, in freundschaftlichen Briefen an den k. k. Kämmerer und Wizepräsidenten in Gallizien Grafen von Lažansky.* Prag: Johann Gottfried Calve, 1804.
- **CSÁKY, Moritz.** *Das Gedächtnis der Städte: kulturelle Verflechtungen – Wien und die urbanen Milieus in Zentraleuropa.* Wien – Köln – Weimar: Böhlau, 2010.
- **CSÁKY, Moritz – HAGELKRYŠ, Reinhard (Hg.).** *Vaterlandsliebe und Gesamtstaatsidee im Österreichischen 18. Jahrh.* Wien: Verband der Wissenschaftlichen Gesellschaften Österreichs, 1989.
- **CSÁKY, Moritz – MANNOVÁ, Elena (ed.).** *Kolektívne identity v strednej Európe v období moderny.* Bratislava: Historický ústav SAV, 1999.
- **CZEIKE, Felix – CZEIKE, Helga.** *Historisches Lexikon Wien.* Band 1 – 6. Wien: Kremayr & Scheriau, 1992–2004.
- **ČAPEK, Karel.** *Ratolest a vavříň.* Praha: Melantrich, 1970.

- **ČAPSKÁ, Veronika.** *Pod ochranou Panny Marie Bolestné: servité v českých zemích do josefínských reforem: katalog výstavy instalované v Konventu servitů v Nových Hradech.* Nové Hrady: Konvent servitů Nové Hrady, 2005.
- **ČAPSKÁ, Veronika.** *Představy společenství a strategie sebeprezentace: řád servitů v habsburské monarchii (1613–1780).* Praha: Scriptorium, 2011.
- **Časopis Musea království Českého.** Ročník XXXV. Svazek 3. Praha, Museum království Českého, 1861.
- **Časopis Rodopisné společnosti československé v Praze.** Ročník IX–X. Číslo I. Praha: Rodopisná společnost československá, 1939.
- **ČECHURA, Martin.** *Nejstarší středověká zástavba v Manětíně.* In Sborník Západočeského muzea v Plzni. Historie. Ročník XVII. Plzeň: Západočeské muzeum v Plzni, 2004, s. 206–211.
- **ČERVENKA, Vladimír.** *Oselští z Dlouhé Vsi.* In Heraldika a genealogie: zpravodaj České heraldické a genealogické společnosti. Ročník 2010. Číslo 43. Praha: Klub pro českou heraldiku a genealogii, 2010, s. 27–52.
- **ČORNEJ, Petr.** *Vliv pobělohorských konfiskací na skladbu feudální třídy.* In PETRÁŇ, Josef (ed.). *Proměny feudální třídy v Čechách v pozdním feudalismu.* Acta Universitatis Carolinae, Philosophica et historica 1, Studia historica XIV. Praha: Univerzita Karlova, 1976, s. 165–194.
- **DAČICKÝ z HESLOVA, Mikuláš – PETRŮ, Eduard (ed.) – PRAŽÁK, Emil (ed.).** *Prostopravda, Paměti.* Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1955.
- **Dějiny českého výtvarného umění.** Svazky I – III. Praha: Academia, 1984–2001.
- **DUCREUX, Marie Elisabeth.** *Symbolický rozměr poutě do Staré Boleslavi.* In Český časopis historický. Ročník 95. Číslo 3–4. Praha: Historický ústav AV ČR, 1997, s. 585–620.
- **DÜSELDER, Heike – WACKENROCK, Olga – WESTPHAL, Siegrid (Hg.).** *Adel und Umwelt: Horizonte adeliger Existenz in der Frühen Neuzeit.* Wien – Köln – Weimar: Böhlau, 2008.
- **DVOŘÁK, Miloš.** *Pobělohorská Praha a velkoobchod s českou vlnou na západoevropských trzích. 1. část.* In Pražský sborník historický. Ročník XXXVII. Praha: Archiv hlavního města Prahy, 2009, s. 67–148.

- **DVOŘÁKOVÁ, Zora.** *Josef Václav Myslbek: umělec a člověk uprostřed své doby.* Praha: Melantrich, 1979.
- **EBEL, Martin.** *Prameny k dějinám manětínského zámku.* In Městské památkové zóny Manětín a Rabštejn. Mariánská Týnice: Muzeum a galerie severního Plzeňska, 1997, 14–16.
- **EBEL, Martin – ANDERLE, Jan.** *Klášterní kostel Sedmibolestné Panny Marie v Rabštejně.* In Městské památkové zóny Manětín a Rabštejn. Mariánská Týnice: Muzeum a galerie severního Plzeňska, 1997, s. 103–109.
- **EBEL, Martin – PAVLÍK, Milan.** *Manětín – zámek, hlavní budova – stavebně historický průzkum.* Praha: Státní ústav pro rekonstrukci památkových měst a objektů (SÚRPMO), 1990.
- **EDLBACHER, Maria-Anna.** *Palastbauten in Wien und in Prag, 2. Hälfte 17., erste Hälfte 18. Jahrhundert – Eine Vergleichsstudie.* Wien, 2009. Diplomová práce (Mag. phil.). Universität Wien, Historisch-Kulturwissenschaftliche Fakultät, Institut für Kunstgeschichte (vedoucí práce Ao. Univ.-Prof. Dr. Petr Fidler).
- **ELTZ, Erwein Hans – STROHMEYER, Arno (Hg.).** *Die Fürstenberger. 800 Jahre Herrschaft und Kultur in Mitteleuropa.* Schloss Weitra: Niederösterreichische Landesausstellung, 1994.
- **FÁK, Jiří (red.).** *Městské památkové zóny Manětín a Rabštejn.* Mariánská Týnice: Muzeum a galerie severního Plzeňska, 1997.
- *Familienkalender für das Jahr 1813.* Prag: Franz Gerzabek, 1813
- **FATKOVÁ, Markéta.** *Kamil Hilbert. Architekt – památkář.* Praha: 2010. Diplomová práce (Mgr.). Univerzita Karlova v Praze, Katolická teologická fakulta, Ústav dějin křesťanského umění (vedoucí práce Mgr. Eva Novotná).
- **FIALA, Zdeněk – BĚLOHLÁVEK, Miloslav.** *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. [Sv.] 4, Západní Čechy.* Praha: Svoboda, 1985.
- **FIALA, Andrej – IZAKOVIČOVÁ, Mária – MARSINA, Richard.** *Budatín.* In Vlastivedný časopis. Ročník 14. Číslo 3. Bratislava: Obzor, 1965, s. 99–104.
- **FIDLER, Petr.** *Albrecht Václav Eusebius z Valdštejna – stavebník a mecenáš.* In FUČÍKOVÁ, Eliška (ed.) – ČEPIČKA, Ladislav (ed.). *Valdštejn: Albrecht z Valdštejna – Inter arma silent musae?* Praha: Academia, 2007, s. 79–87.
- **FILIP, Aleš – MUSIL, Roman (ed.).** *Neklidem k Bohu. Náboženské výtvarné umění v Čechách a na Moravě v letech 1870–1914.* Praha: Arbor vitae, 2006.

- **FÖRSTER, Christian Friedrich Ludwig (Hg.).** *Allgemeine Bauzeitung mit Abbildungen.* Jahrgang 6. Wien: Ludwig Försters artistiosche Anstalt, 1845.
- **FOŘT, Petr a kol.** *Z dějin obce Veselíčko.* Milevsko: Milevské muzeum, 2015.
- **FUČÍKOVÁ, Eliška (ed.) a kol.** *Rudolf II. a Praha: císařský dvůr a rezidenční město jako kulturní a duchovní centrum střední Evropy.* Praha: Správa Pražského hradu, 1997.
- **FUNDÁRKOVÁ, Anna.** „Kto myslí len na svoj osoh, tomu nepatrí meno Pálffy...“ *Narušenie harmónie a dobrého s polužitia v rode Pálffyovcov v 18. storočí.* In *Forum Historiae.* Roč. 6. Číslo 1. Bratislava: Historický ústav SAV, 2012, s. 48–61.
- *Genealogisches Handbuch des Adels.* Band 18, Gräflichen Häuser, A III. Band 72, Gräflichen Häuser IX. Band 79, Freiherrliche Häuser B VIII. Band 97, Adelslexikon VII, Kre-Lod. Limburg an der Lahn: C. A. Starke Verlag, 1958, 1979, 1982 a 1989.
- *Gothaisches Genealogisches Taschenbuch der gräflichen Häuser.* Gotha: Justus Perthes, 1825–1942.
- **HABERVEŠL z HABERNFELDU, Ondřej a kol.** *Historie o válce české 1618–1620.* Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění (SNKLU), 1964.
- **HADRAVOVÁ, Zuzana.** *Kostel Nanebevzetí Panny Marie v Jiníně.* Praha, 2010. Bakalářská práce (Bc.). Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav pro dějiny umění (vedoucí práce Ing. Petra Macek, Ph.D.).
- **HÁJEK z LIBOČAN, Václav – LINKA, Jan (ed.).** *Václav Hájek z Libočan: Kronika česká.* Praha: Academia, 2013.
- **HAMANNOVÁ, Brigitte (ed.).** *Habsburkové: životopisná encyklopedie.* Praha: Brána, 2001.
- **HAMMER, Joseph von.** *Geschichte des osmanischen Reiches. Dritter Band, Vom Regierungsantritte Suleiman des Ersten bis zum Tode Selim's II. 1520–1574.* Pest: C. A. Hartleben's Verlage, 1828.
- **HASSENPFUG-ELZHOLZ, Eila.** *Böhmen und die böhmischen Stände in der Zeit des beginnenden Zentralismus: eine Strukturanalyse der böhmischen Adelsnation um die Mitte des 18. Jahrhunderts.* Wien: Rudolf Oldenbourg, 1982.
- **HILMERA, Jiří.** *Lažanský a Neuhoff – dvakrát Leopold, aneb německý divadelník a český nacional v jedné osobě.* In *Časopis Národního muzea* 172, č. 3–4. Řada historická. Praha: Národní muzeum, 2003, s. 212–215.

- **HLADÍK, Tomáš.** *Sochařství baroka v Čechách.* In VLNAS, Vít (ed.). *Sláva barokní Čechie: stati o umění, kultuře a společnosti 17. a 18. století.* Praha: Národní galerie v Praze, 2001, s. 132–175.
- **HLAVAČKA, Milan a kol.** *Collective and individual patronage and the culture of public donation in civil society in the 19th and 20th centuries in Central Europe.* Prague: Institute of History, 2010.
- **HLINOMAZ, Milan.** *Náhrobníky a epitafy ve strahovské basilice.* Praha: Klub pro českou heraldiku a genealogii, 1998.
- **HOJDA, Zdeněk.** *Kdo nakupoval na výstavách Krasoumné jednoty?* In *Město v české kultuře 19. století.* Praha: Národní galerie v Praze, 1983, s. 133–153.
- **HOJDA, Zdeněk.** „*Idola*“ *barokního bádání aneb jak se vyhnout Skylle a neupadnout v osidla Charybdy.* In HOJDA, Zdeněk (ed.). *Kultura baroka v Čechách a na Moravě.* Praha: Historický ústav, 1992, s. 15–24.
- **HOJDA, Zdeněk.** *Karlův most jako barokní znaková galerie. Donátoři mosteckých plastik a jejich stopy v heraldických památkách.* In *Seminář a jeho hosté. Sborník prací k 60. narozeninám doc. dr. Rostislava Nového.* Praha: Filosofická fakulta University Karlovy, 1992, s. 247–261.
- **HOJDA, Zdeněk.** *Rezidence české šlechty v baroku (Několik tezí).* In *Život na šlechtickém sídle v 16. – 18. století.* Acta Universitatis Purkynianae. Philosophica et historica 1. Opera historica 1. Ústí nad Labem: Pedagogická fakulta Univerzity Jana Evangelisty Purkyně (UJEP), 1992, s. 161–178.
- **HOJDA, Zdeněk.** *Patriae et musis. Počátky obrazárny Společnosti vlasteneckých přátel umění.* In SLAVÍČEK, Lubomír (ed.). *Artis pictoriae amatores: Evropa v zrcadle pražského barokního sběratelství.* Praha: Národní galerie v Praze, 1993, s. 311–347.
- **HOJDA, Zdeněk.** *Marie Gabriela Lažanská a její Manětín.* In *Dějiny a současnost. Číslo 6/2014. Ročník XXXVI.* Praha: NLN, 2014, s. 28–29.
- **HOJDA, Zdeněk.** *Marie Gabriela Lažanská a Plasy.* In *Proměny plaského kláštera (1145–2015): sborník příspěvků z konference konané 8. – 9. října 2015 v Plasích.* Mariánská Týnice: Muzeum a galerie severního Plzeňska, 2015, s. 159–164.
- **HOJDA, Zdeněk – CHODĚJOVSKÁ, Eva.** *Heřman Jakub Černín na cestě za Alpy a Pyreneje. I., Kavalířská cesta českého šlechtice do německých zemí, Itálie, Francie, Španělska a Portugalska.* Praha: NLN, 2014.

- **HOJDA, Zdeněk – PRAHL, Roman.** *Josef Hellich a (spolek) křesťanské(ho) umění.* In Bůh a bohové: církev, náboženství a spiritualita v českém 19. století. Praha: KLP, 2003, s. 302–310.
- **HOJDA, Zdeněk – PRAHL, Roman.** *Kunstverein nebo Künstlerverein?: hnutí umělců v Praze 1830–1856.* Praha: Artefactum, 2004.
- **HOLEČEK, Josef.** *Česká šlechta: výklady časové i historické.* Praha: Česko-moravské podniky tiskařské a vydavatelské, 1918.
- **HOLEŠOVSKÝ, Karel – MACHYTKA, Lubor.** *Patricius Kittner 1809–1900: drobné podobizny.* Brno: Moravská galerie, 1970.
- **HONC, Jaroslav.** *Populační vývoj šesti generací 125 českých panských rodů v letech 1502–1794.* In Historická demografie. Číslo 3. Praha: Komise pro historickou demografii při Historickém ústavu ČSAV, 1969, s. 20–51.
- **HONC, Jaroslav.** *Generál Paris sv. p. Spandko v Čechách.* In Heraldika a genealogie: zpravodaj České heraldické a genealogické společnosti. Ročník 23. Číslo 3. Praha: Česká heraldická a genealogická společnost, 1990, s. 149–160.
- **HORÁČEK, Martin.** *Přesná renesance v české architektuře 19. století: dobová diskuse o slohu.* Olomouc: Univerzita Palackého, 2012.
- **HORNÍČKOVÁ, Kateřina (ed.) – ŠRONĚK, Michal (ed.) – BARTLOVÁ, Milena.** *Umění české reformace (1380–1620).* Praha: Academia, 2010.
- **HORYNA, Mojmír.** *Dvě skupiny sakrálních staveb Tomáše Haffeneckera.* In Ars baculum vitae: sborník studií z dějin umění a kultury: k 70. narozeninám prof. PhDr. Pavla Preisse, DrSc. Praha: Národní galerie, 1996, s. 178–187.
- **HORYNA, Mojmír.** *Jan Blažej Santini-Aichel.* Praha: Karolinum, 1998.
- **HRBEK, Jiří.** *Barokní Valdštejnové v Čechách 1640–1740.* Praha: NLN, 2013.
- **HRBEK, Jiří.** *Proměny valdštejnské reprezentace: symbolické sítě valdštejnského rodu v 17. a 18. století.* Praha: Togga, 2015.
- **HRUBEŠ, Jiří – ŠTRAUS, Jiří.** *Názory Ignáce Cornovy na jezuitské školství.* In Pedagogika. Ročník 29. Číslo 1. Praha: Academia, 1979, s. 77–81.
- **HRUBEŠ, Josef – HRUBEŠOVÁ, Eva.** *Pražské domy vyprávějí... I. Roztoky u Prahy.* Orion, 1995.
- **CHMELÍŘ, Václav.** *Nižší šlechta v městech a městečkách centrálního Plzeňska v 17. a 18. století.* Praha, 2009. Diplom. práce (Mgr.). Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav českých dějin (vedoucí prof. PhDr. Jaroslav Čechura, DrSc.).

- **CHVOJKA, Jiří.** *Staré náhrobky v Českých Budějovicích.* In Jihočeský sborník historický. Ročník XLVIII. Číslo 3 a 4. České Budějovice: Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích, 1979, s. 241–255 (číslo 3) a 297–307 (číslo 4).
- **IVANEGA, Jan a kol.** *Krajina, sídlo, obraz: romantický řád Jiřího Jana Buquoye.* Praha: Artefactum, 2015.
- **IVANEGA, Jan – ŠÁMAL, Pavel – TRNKOVÁ, Petra.** *Buquoyův Rožmberk: vizuální kultura šlechtického sídla v období romantického historismu.* Praha: Artefactum, 2013.
- **JANÁČEK, Josef.** *Italové v předbělohorské Praze (1526–1620).* In Pražský sborník historický. Ročník XVI. Praha: Panorama 1983, s. 77–118.
- **JANÁČEK, Josef.** *Rudolf II. a jeho doba.* Praha: Svoboda, 1987.
- **JANÁČEK, Josef.** *Ženy české renesance.* Praha: Brána, 1996.
- **JANÁK, Jan.** *Moravští zemští hejtmani a guvernéři 1720–1849.* In Sborník prací Filozofické fakulty brněnské university: řada historická (C). Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2004, s. 161–167.
- **JIRÁSKO, Luděk – KOTALÍK, Jiří Tomáš.** *Akademie výtvarných umění a náboženská malba v letech 1870–1910.* In FILIP, Aleš – MUSIL, Roman (ed.). *Neklidem k Bohu. Náboženské výtvarné umění v Čechách a na Moravě v letech 1870–1914.* Praha: Arbor vitae, 2006, s. 195–225.
- **JIRSA, Václav.** *Konec továrny na sukno Lažanský-Godart v Manětíně.* In Vlastivědný sborník: čtvrtletník pro regionální dějiny severního Plzeňska. Ročník XXIII. Číslo 2/2013. Mariánská Týnice: Muzeum a galerie severního Plzeňska, 2013, s. 14–21.
- **JIRSA, Václav.** *Zánik „panského“ průmyslu v Manětíně.* In Vlastivědný sborník: čtvrtletník pro regionální dějiny severního Plzeňska. Ročník XXIII. Číslo 3/2013. Mariánská Týnice: Muzeum a galerie severního Plzeňska, 2013, s. 16–22.
- **JIRŮ, František Xaver.** *Kvido Mánes.* In Umění. Ročník II. Praha: Jan Štenc, 1929, s. 78–80.
- **JITSCHINSKY, Ferdinand.** *Kurze Darstellung der Gründung und des Bestandes des k. k. thesianischen adeligen Damenstiftes am Prager Schlosse bis auf die gegenwärtige Zeit, nebst den wichtigsten geschichtlichen Momenten.* Prag: Gottlieb Haase Söhne, 1855.

- **JOUZOVÁ, Miroslava – JOUZA, Ladislav.** *Adolf Vratislav ze Šternberka jako stavebník pražského paláce na Malé Straně a barokního areálu v Zásmukách.* In *Život pražských paláců.* Documenta Pragensia XXVIII. Praha: Scriptorium a Archiv hlavního města Prahy, 2009, s. 193–217.
- **JUNG, Jiří.** *Lichnovští z Voštic a jejich sběratelské a stavební aktivity v letech 1848–1928.* Ostrava: Ostravská univerzita, 2017.
- **KALOUSOVÁ, Pavla.** *Kuchyně a stolničení na šlechtických sídlech = Kitchens and table settings of the nobility = Küchen und Tafelkultur in Adelssitzen.* Překlad Leigh Mitchell a Eva Maria Hrdinová. Plzeň: Pavla Kalousová, 2015.
- **KAMENICKÁ, Eva.** *Nahlédnutí do minulosti.* In *Manětínský zpravodaj.* Ročník XXXVIII. Září 2012. Manětín: město Manětín, 2012, s. 4–6.
- **KAPELLER, Andreas.** *Josef Andreas Kranner (1801–1871), ein gotischer Idealist.* In "Das Wesen Österreichs ist nicht Zentrum, sondern Peripherie." Gedenkschrift für Hugo Rokyta (1912–1999). Praha: Vitalis, 2002, s. 143–159.
- **KAPRAS, Jan.** *Poručenství nad sirotky v právu českém se zřetelem k právům římskému, německému a v Rakousích platnému.* Praha: Bursík a Kohout, 1904.
- **KAPSA, Václav.** *Kapela Morzinů v Dolní Lukavici: stará zjištění po dvaceti letech.* In *Miscellanea z výroční konference České společnosti pro hudební vědu 2009. Händel – Haydn – Mendelssohn a jejich „druhý život“ v českých zemích a na Slovensku v 18. a 19. století.* Praha: Agora, 2012, s. 42–52.
- **KAŠPAROVÁ, Anna.** *Reprezentace uměním a Kristián Kryštof Clam-Gallas.* In *SVOBODA, Milan a kol. Kristián Kryštof hrabě Clam-Gallas: stručná biografie: edice životopisného nástinu od Johanna Rittera z Rittersberku z roku 1838 s komentáři.* Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2012, s. 162–195.
- **KAZLEPKA, Zdeněk.** *Ostrov italského vkusu: umělecký mecenáš Antonia Rambalda, hraběte z Collalto a San Salvatore, mezi Itálií, Vídní a Moravou v první polovině 18. století.* Brno: Barrister & Principal, 2011.
- **KELLER, Katrin – MAŤA, Petr – SCHEUTZ, Martin (Hg.).** *Adel und Religion in der frühneuzeitlichen Habsburgermonarchie.* Wien: Böhlau, 2017.
- **KEMPER, Jaroslav – WIRTH, Zdeněk.** *Soupis památek historických a uměleckých v Království českém od pravěku do počátku XIX. století. Díl XXX, Politický okres stříbrský.* Praha: Archeologická komise při České akademii císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1908.

- **KINDLER von KNOBLOCH, Julius.** *Oberbadisches Geschlechterbuch*. Dritter Band, M – R. Heidelberg: Carl Winters Universitätsbuchhandlung, 1919.
- **KLIMEŠOVÁ, Jana.** *Architektonická činnost šlechtického rodu Aehrenthalů*. Olomouc, 2012. Diplomová práce (Mgr.). Univerzita Palackého, Filozofická fakulta, Katedra dějin umění (vedoucí práce prof. PhDr. Rostislav Švácha, CSc.).
- **KNOFLÍČEK, Tomáš.** *Obraz sv. Šimona a Judy od Daniela Třešňáka*. In *Ročenka muzea v Jaroměři*. Číslo IV. Jaroměř: Městská knihovna, 2000, s. 53–55.
- **KOLÁŘ, Martin.** *Českomoravská heraldika. Část všeobecná*. Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1902.
- **KOTALÍK, Jiří Tomáš.** *Hlavní budova AV ČR na Národní*. In *Akademický bulletin Akademie věd České republiky*. Ročník 2008. Číslo 11. Praha: Akademie věd České republiky, 2008, s. 26–27.
- **KOTKOVÁ, Olga.** *Netherlandish painting 1480–1600: the National Gallery in Prague*. Prague: National Gallery, 1999.
- **KOTKOVÁ, Olga.** *German and Austrian painting of the 14th – 16th centuries*. Praha: Národní galerie, 2007.
- **KOTKOVÁ, Olga (ed.).** *Mistrovská díla z kolowratské obrazárny v Rychnově nad Kněžnou: dlouhodobá expozice ve Šternberském paláci v Národní galerii v Praze*. Praha: Národní galerie v Praze, 2009.
- **KOTRBA, Viktor.** *Česká barokní gotika: dílo Jana Santiniho-Aichla*. Praha: Academia, 1976.
- **KOUDELKOVÁ, Jana.** *Rodina Lažanských a jejich panství v Chyších*. Plzeň, 2011. Bakalářská práce (Bc.). Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, Katedra historie (vedoucí práce PhDr. Jiří Stočes, Ph.D.).
- **KOVAŘÍK, Jiří.** *Proměny feudální třídy v Čechách v předbělohorském období*. In PETRÁŇ, Josef (ed.). *Proměny feudální třídy v Čechách v pozdním feudalismu*. Acta Universitatis Carolinae, Philosophica et historica 1, Studia historica XIV. Praha: Univerzita Karlova, 1976, s. 137–164.
- *Königlich Bayerischer Polizey-Anzeiger von München 1839*. München: Königliche Bayerische Polizey Direktion, 1839.
- **KÖPL, Karl.** *Geschichte des K. K. freiweltlich adeligen Damenstiftes zu den Heiligen Engeln in Prag*. Prag: K. K. Freiweltlich Adeligen Damenstift zu den Heiligen Engeln in Prag, 1901.

- **KRAFT, Barbara.** *Gruss über den Zaun Bilder aus dem adeligen Landleben im Prager Oeuvre von Barbara Krafft.* In "Das Wesen Österreichs ist nicht Zentrum, sondern Peripherie." Gedenkschrift für Hugo Rokyta (1912–1999). Praha: Vitalis, 2002, s. 160–173.
- **KRASNOPOLSKI, Paul.** *Joseph von Bretfeld.* Prag: Gesellschaft deutscher Bücherfreunde in Böhmen, 1931.
- **KRIST, Gabriela – IBY, Elfriede.** *Investigation and Conservation of East Asian Cabinets in Imperial Residences (1700–1900): Lacquerware & Porcelain. Conference 2013 Postprints.* Wien: Böhlau, 2015.
- **KRISTENOVÁ, Vlasta.** *Budatínský zámok.* In Vlastivedný zborník Považia. Číslo 10. Žilina: Považské múzeum a galéria, 1970, s. 35–52.
- **KROUPA, Jiří.** *Metody dějin umění 2.* Brno: Masarykova univerzita, 2010.
- **KROUPA, Jiří (ed.).** *Dějiny Brna 7: Uměleckohistorické památky, historické jádro.* Brno: Statutární město Brno, 2015.
- **KŘÍŽOVÁ, Květa.** *Velkobřezenská obrazová sbírka a zobrazení chotkovských interiérů.* In Chotkové a Kutnohorsko. Praha: KLP, 2015 s. 89–92.
- **KUBEŠ, Jiří.** *Reprezentační funkce sídel vyšší šlechty z českých zemí (1500–1740).* České Budějovice, 2005. Disertační práce (Ph.D.), Jihočeská univerzita, Historický ústav (vedoucí práce prof. PhDr. Václav Bůžek, CSc.).
- **KUBEŠ, Jiří.** *Colloredové z Wallsee a jejich pokus o integraci do prostředí panovníckého dvora v habsburské monarchii. Edice instrukcí Jeronýma Colloreda o výchově jeho nejstaršího syna z let 1723–1725.* In Sborník prací východočeských archivů 2007. Číslo 11. Zámorsk: Státní oblastní archiv v Zámorsku, 2007, s. 37–63.
- **KUBEŠ, Jiří.** *Hlavní sál – sebereflexe šlechty ve výzdobě společenských místností venkovských rezidencí (na příkladech českých zemí 17. a první poloviny 18. století).* In Česko-slovenská historická ročenka. Ročník 2005. Brno: Masarykova univerzita, 2005, s. 31–59.
- **KUBEŠ, Jiří.** *Palác rodu Colloredů z Wallsee na Malé Straně v 1. polovině 18. století.* In FEJTOVÁ, Olga (ed.) – LEDVINKA, Václav (ed.) – PEŠEK, Jiří (ed.). *Život pražských paláců. Documenta Pragensia XXVIII.* Praha: Scriptorium a Archiv hlavního města Prahy, 2009, s. 171–191.
- **KUBEŠ, Jiří.** *Náročné dospívání urozených: kavalírské cesty české a rakouské šlechty (1620–1750).* Pelhřimov: Nová tiskárna Pelhřimov, 2013.

- **KUBEŠOVÁ, Klára.** *Kněžna Vilemína ze Schwarzenbergu, rozená z Öttingen-Wallersteinu (1833–1910). Obraz šlechtičny v druhé polovině 19. století.* In Sborník vědeckých prací Univerzity Pardubice. Série C. Fakulta humanitních studií 9 (2003). Pardubice: Univerzita Pardubice, 2003, s. 125–160.
- **KUBISKA, Irene.** *Der kaiserliche Hof- und Ehrenkalender zu Wien als Quelle für die Hofforschung. Eine Analyse des Hofpersonals in der Epoche Kaiser Karls VI. (1711–1740).* Wien, 2009. Diplomová práce (Mag. phil.). Universität Wien, Historisch-Kulturwissenschaftliche Fakultät, Diplomstudium Geschichte (vedoucí práce Ao. Univ.-Prof. Mag. Dr. Martin Scheutz).
- **KUČA, Karel.** *Hrady, zámky: a další památky ve správě Národního památkového ústavu.* Praha: Národní památkový ústav, ústřední pracoviště, 2009.
- **KUTHANOVÁ, Kateřina.** *Klarova nadace pro umělce. Sochaři z Čech a Itálie.* In *Naše Itálie: stará i mladá Itálie v české kultuře 19. století: sborník příspěvků z 31. symposia k problematice 19. století.* Praha: Academia, 2012. s. 132–141.
- **KUTNAR, František.** *Život a dílo Ignáce Cornovy (Příspěvek k osvícenské historiografii).* In *Český časopis historický. Ročník 36.* Praha: Historický klub, 1930, s. 327–350 a 491–519.
- **KYNČIL, Jiří.** *Velkostatek Chyšce s příslušenstvím, inspekce s účetní revisí a hlavní pokladna Lažanských.* Archivní pomůcka. Klášterec nad Ohří: Státní archiv Kadaň, zemědělsko-lesnické oddělení Klášterec nad Ohří, 1960.
- **LAŠTOVIČKOVÁ, Věra.** *Architekt Bernhard Grueber (1806–1882).* Praha, 2008. Diplomová práce (Mgr.), Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav pro dějiny umění (vedoucí práce prof. PhDr. et PaedDr. Jindřich Vybíral, CSc.).
- **LAŠŤOVKOVÁ, Barbora.** *Pražské usedlosti.* Praha: Libri, 2001.
- **LEDVINKA, Václav – VLNAS, Vít – MRÁZ, Bohumír.** *Pražské paláce: encyklopedický ilustrovaný přehled.* Praha: Akropolis, 2000.
- **LEHNER Ferdinand Josef.** *Josefa Hellicha 70leté narozeniny.* In *Method. Časopis věnovaný umění křesťanskému.* Ročník III. Číslo 4 a 5, 17. dubna 1877. Praha: Křesťanská akademie, 1877, s. 38–44.
- **LEHNER-JOBST, Claudia.** *The World of Refinement: Porcelain in Everyday Court Life.* In. CHILTON, Meredith (ed.) a kol. *Fired by Passion: Vienna Baroque Porcelain of Claudius Innocentius Du Paquier. Volume 2.* Stuttgart: Arnoldsche Art Publishers, 2009, s. 568–671.

- **LEJMAN, Beata.** *Philip Christian Bentum: malarz śląskiego baroku.* Warszawa: Neriton, 2008.
- **LENDEROVÁ, Milena.** „Jen zatím maličkost posílám...“ *Eleonora Kounicová a Božena Němcová.* In MALÍŘ, Jiří – RÁJA, Martin (ed.). *JUDr. Václav Kounic a jeho doba.* Brno: Matice moravská, 2009, s. 31–41.
- **LENDEROVÁ, Milena.** *K hříchu i k modlitbě: žena devatenáctého století.* Praha: Karolinum, 2016.
- **LEŠOVSKÝ, Dalibor.** *Jan Onghers.* Praha, 2006. Diplomová práce (Mgr.). Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav pro dějiny umění (vedoucí práce prof. PhDr. Pavel Preiss, DrSc.).
- **LEUBNEROVÁ, Šárka.** *Piepenhagenovy malířské vzorníky – sériová výroba krajinomalby za účelem obchodní nabídky.* In *Člověk a stroj v české kultuře 19. století: sborník příspěvků z 32. ročníku symposia k problematice 19. století: Plzeň, 23.-25. února 2012.* Praha: Academia, 2013, s. 306–311.
- **LEVÝ, Václav.** *Věřitelé posledních Rožmberků.* České Budějovice, 2015. Bachelářská práce (Bc.). Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Filozofická fakulta, Historický ústav (vedoucí práce PhDr. Pavel Král, Ph.D.).
- **LÍBAL, Dobroslav.** *Romantická gotická architektura první poloviny 19. století v Čechách, na Moravě a ve Slezsku.* In *Kamenná kniha: sborník k romantickému historismu – novogotice.* Sychrov: zámek Sychrov, 1997, s. 80–87.
- **LÍBAL, Dobroslav – JAREŠOVÁ, Anna – VILÍMKOVÁ, Milada.** *Praha: stavebně historický průzkum. Praha 1 – Hradčanské náměstí. Čp. 60.* Praha: Státní ústav pro rekonstrukci památkových měst a objektů (SÚRPMO), 1963.
- **LÍBAL, Dobroslav – RULC, Osvald – LIŠKOVÁ, Alena a kol.** *Stavebně historický průzkum Prahy. Staré Město čp. 1012/I. Blok číslo 1115, mezi ulicemi Divadelní, Národní tř. a Smetanovým nábřežím.* Praha: Státní ústav pro rekonstrukci památkových měst a objektů (SÚRPMO), 1975.
- **LÍBAL, Dobroslav – STACH, Emanuel – VAJDIŠ, Jaroslav a kol.** *Stavebně historický průzkum Prahy. Malá Strana čp. 154/III. Blok číslo 1181, mezi ulicemi Valdštejnskou, Klárovem a Starými zámeckými schody.* Praha: Státní ústav pro rekonstrukci památkových měst a objektů (SÚRPMO), 1971.
- **LÍBAL, Dobroslav – VAJDIŠ, Jaroslav.** *Lažanský palác na Starém Městě pražském.* In *Zprávy památkové péče 1962/22, číslo 7,* s. 199–201.

- **LISÁ, Eva – SEKÝRKOVÁ, Milada (ed.).** *Karel hrabě Chotek, nejvyšší purkrabí Království českého*. Praha: Národní technické muzeum, 2008.
- **LIŠKOVÁ, Marie.** *Mimořádný trestní soud po bavorské okupaci Čech. (Judicium delegatum 1743–1744)*. In Sborník archivních prací. Ročník 6. Číslo 2. Praha: Archivní správa Ministerstva vnitra, 1956, s. 39–98.
- **LIŠKOVÁ, Marie.** *Slovník představitelů zemské samosprávy v Čechách 1861–1913*. Praha: Státní ústřední archiv, 1994.
- **LÍVA, Václav.** *Národnostní poměry v Praze za třicetileté války*. In Český časopis historický. Ročník XLIII. Praha: Historický klub, 1937, s. 301–322.
- **LOCH, Jan.** *Náhrobníky a heraldické památky v basilice sv. Václava ve Staré Boleslavi*. Praha: Jan Loch, 2010.
- **LORENZOVÁ, Helena – PETRASOVÁ, Taťána (ed.).** *Salony v české kultuře 19. století: sborník příspěvků z 18. ročníku symposia k problematice 19. století, Plzeň 12. – 14. března 1998*. Praha: KLP, 1999.
- **LUDVÍK, Josef Myslimír.** *Památky hradu, města a panství Náchoda, i vlastníkův jeho*. Díl I. Hradec Králové: [sine nomine], 1857.
- **LUFT, Robert – EIBER, Ludwig (Hg.).** *Bayern und Böhmen: Kontakt, Konflikt, Kultur*. München: Oldenbourg, 2007.
- **LUKÁŠOVÁ, Eva.** *Zámecké interiéry: pohledy do aristokratických sídel od času renesance do doby první poloviny 19. století*. Praha: NLN, 2015.
- **Lumír.** Ročník VI, číslo 38 (18. září 1856). Ročník VII, číslo 44 (29. října 1857). Ročník X, číslo 48 (29. listopadu 1860). Ročník XI, číslo 2 (10. ledna 1861) a číslo 20 (16. května 1861).
- **MACÁKOVÁ, Olga.** *Čeněk Vosmík (1860–1944)*. Diplomová práce (Mgr.). Olomouc, 2012. Univerzita Palackého, Filozofická fakulta, Katedra dějin umění (vedoucí práce doc. PaedDr. Alena Kavčáková, Dr.).
- **MACEK, Petr – BIEGEL, Richard – BACHTÍK, Jakub.** *Barokní architektura v Čechách*. Praha: Karolinum, 2015.
- **MAREK, Michaela.** *Kunst und Identitätspolitik: Architektur und Bildkünste im Prozess der tschechischen Nationsbildung*. Wien – Köln – Weimar: Böhlau, 2004.
- **MAREK, Michaela (Hg.).** *Kultur als Vehikel und als Opponent politischer Absichten. Kulturkontakte zwischen Deutschen, Tschechen und Slowaken von der Mitte des 19. Jahrhunderts bis in die 1980 Jahre*. Essen: Klartext, 2010.

- **MAREŠ, Petr.** *Obsazování úřadu krajského hejtmana v předbělohorském období a soupis krajských hejtmanů na základě dochovaných seznamů z let 1563/1564–1616/1617.* Praha, 2011. Rigorózní práce (PhDr.), Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Katedra pomocných věd historických a archivního studia (vedoucí práce PhDr. Zdeněk Hojda, CSc.).
- **MAREŠ, Petr.** *Soupis přisedících komorního soudu Českého království v letech 1527–1620.* Praha: Národní archiv, 2013.
- **MAREŠOVÁ, Marie.** *Herečka Bronislava Livia píše Prokopovi Lažanskému. Dopisy z let 1924–1925.* In *Západočeské archivy 2010.* Plzeň, Státní oblastní archiv v Plzni, 2011, s. 102–105.
- **MAŠEK, Petr.** *Knižní sbírky hrabat Lažanských z Bukové.* In *Sborník Národního muzea v Praze. Řada C – Literární historie. Svazek XXXII.* Praha: Národní muzeum, 1987, s. 1–14.
- **MAŠEK, Petr.** *Šlechtické rody v Čechách, na Moravě a ve Slezsku od Bílé hory do současnosti.* Praha: Argo, 2008–2010.
- **MATĚJČEK, Antonín.** *Petr Brandl.* In *Umění. Ročník IX.* Praha: Jan Štenc, 1936, s. 121–166.
- **MATĚJČEK, Jiří – KADAVÝ, Milan.** *Restaurátorská zpráva, figurálně dekorativní malba s motivem zámku Manětín nad hlavním schodištěm.* 2013.
- **MATĚJČEK, Jiří – KADAVÝ, Milan.** *Restaurátorská zpráva, dekorativní, lineární, ornamentální malba na stěnách hlavního schodiště SZ Manětín.* 2014.
- **MATL, Jiří.** *P. Mauritius Vogt a jeho Conclave thesauri magna artis musicae v kontextu dobové hudebně teoretické produkce.* In *Plaský klášter a jeho minulý a současný přínos pro kulturní dějiny: sborník příspěvků ze semináře konaného v Plasích a Mariánské Týnici ve dnech 11. – 13. května 2005.* Plasy: Městský úřad Plasy, 2005, s. 119–127.
- **MAŤA, Petr.** *Svět české aristokracie (1500–1700).* Praha: NLN, 2004.
- **MATĚJČEK, Jiří.** *Šlechta v českých zemích v 19. století. (První pokus o přehled).* In *Slezský sborník. Acta Silesiaca. Ročník 98. Číslo 4.* Opava: Slezský ústav Slezského zemského muzea v Opavě, 2000, s. 279–299.
- **MATUŠKOVÁ, Martina.** *Poslední rozloučení s Janem Karlem Lažanským v r. 1932.* In *Kronika regionu: Kralovicko – Manětínsko – Plasko. Ročník IV (2005/2006). Číslo 4.* Kralovice: Karel Rom, 2006, s. 11–14.

- **MAYER, Gernot.** *Umění dobročinnosti: k obdivuhodnému patronátu Marie Terezie Savojské (1694 –1772), rozené z Lichtenštejna, nad uměním.* In Časopis Matice moravské. Ročník CXXXII. Supplementum 5: Lichtenštejnové a umění. Brno: Matice moravská, 2013, s. 179–192.
- **MEGERLE von MÜHLFELD, Johann Georg.** *Österreichisches Adels-Lexikon des achtzehnten u. neunzehnten Jahrhunderts: enthaltend alle von 1701 bis 1820 von den Souveränen Österreichs, wegen ihrer Verdienste um den Kaiserstaat.* Wien: Mörschner und Jasper, 1822.
- **MERAVIGLIA-CRIVELLI, Rudolf Johann Graf von.** *Der böhmische Adel.* Nürnberg: Bauer & Raspe, 1886.
- **MERHOUT, Cyril.** *Městiště Valdštejnského paláce před jeho výstavbou.* In Časopis Společnosti přátel starožitností československých v Praze. Ročník XLII. Praha: Společnost přátel starožitností československých v Praze, 1934, s. 6–21, 56–67, 132–138 a 168–184.
- **Method.** Ročník II, číslo 3 (20. března 1876). Ročník III, číslo 9 (20. září 1877). Ročník IV, číslo 4 (20. dubna 1878). Ročník IV, číslo 5 (20. května 1878). Ročník V, číslo 5 (30. května 1879). Ročník V, číslo 6 (30. června 1879). Ročník VIII, číslo 6 (30. června 1882).
- **MIKOVEC, Ferdinand Břetislav.** *Hesla Čechů a osob v království českém přijatých. První sbírka.* In Časopis Musea Království českého. Ročník 29. Svazek 4. Praha: Museum Království českého 1855, s. 518–528.
- **MILEC, Miroslav.** *Šlechtické pečeti.* Brno: Ivo Sperát, 2011.
- **MUK, Jan – MUKOVÁ, Jiřina – CHOTĚBORSKÁ, Lucie.** *Bratronice, zámek, stavebně historický průzkum.* Praha: Státní ústav pro rekonstrukci památkových měst a objektů (SÚRPMO), 1994.
- **MÜLLER Rudolf.** *Joseph A. Kranner: Künstler der Neuzeit Böhmens X.* In Mittheilungen des Vereins für Geschichte der Deutschen in Böhmen. Jahrgang XX. Prag: Verein für Geschichte der Deutschen in Böhmen, 1882, s. 166–190.
- **MŽYKOVÁ, Marie.** *K portrétům Schwarzenbergů v českých sbírkách.* In Schwarzenbergové v české a středoevropské kulturní historii. České Budějovice, NPÚ ÚOP v Českých Budějovicích, 2008, s. 289–320.
- **NAGY, Iván – FRIEBEISZ, István.** *Magyarország családai: Czimerekkel és nemzékrendi táblákkal.* 7 kötet (L – O). Pest: József Beimel a Kozma Vazul, 1860.

- **NACHTMANNOVÁ, Alena.** *Mezi tradicí a módou: odívání v Čechách od renesance k baroku.* Praha: Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště středních Čech v Praze, 2012.
- **NAŇKOVÁ, Věra.** *Barokní architektura v západních Čechách. Památce Jitky Pavlíkové.* In Umění. Ročník XXVIII. Číslo 1. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1980, s. 22–55.
- *Národní listy.* Ročník LXVI, číslo 110 (22. dubna 1927).
- **NASKE, Alois.** *Der Zeichenunterricht an Volks- und Bürgerschulen, Auszug aus einem Cyclus von Vorträgen, gehalten im brünner Lehrervereine.* Brünn: Karel Winkler, 1877.
- **NEUMANN, Jaromír.** *Petr Brandl 1668–1735: výstava k dvoustému výročí umělcovy smrti, Praha, duben – červen 1969.* Praha: Národní galerie, 1968.
- **NEUMANN, Jaromír.** *Neznámá díla Cosmy Damiana a Egida Quirina Asamů v Kladrubech.* In Umění. Ročník XXXVIII. Číslo 5. Praha: Ústav teorie a dějin umění Československé akademie věd, 1990, s. 430–477.
- **NOVÁČEK, Karel a kol.** *Kladrubský klášter 1115–1421: osídlení, architektura, artefakty.* Plzeň: Fakulta filozofická Západočeské univerzity, 2010.
- **NOVOSADOVÁ, Olga – HEROUTOVÁ, Marie – LÍBAL, Dobroslav.** *Rabštejn nad Střelou. Zámek: stavebně-historický průzkum.* Praha: Státní ústav pro rekonstrukci památkových měst a objektů (SÚRPMO), 1972.
- **NOVOSEDLÍK, Peter – HUPKO, Daniel.** *Heraldické a faleristické motívy na portrétoch Jozefa a Alžbety Erdődyovcov. Príspevok k odhaleniu identity Alžbety Erdődyovej, rod. Mayerovej.* In Genealogicko-heraldický hlas. Ročník 22. Číslo 2. Martin: Slovenská genealogicko-heraldická spoločnosť, 2013, s. 35–50.
- **NOVOTNÝ, Václav.** *Hus v Kostnici a česká šlechta: poznámky a dokumenty.* Praha: Společnost přátel starožitností českých, 1915.
- **NOVOTNÝ, Vladimír.** *Filip Christian Bentum a jeho činnost na zámku v Manětíně.* In Umění. Ročník XI. Praha: Jan Štenc, 1938, s. 326–344.
- **NOVOTNÝ, Vladimír.** *Brandlova nástrojná malba v Chýši.* In Umění. Ročník XII. Praha: Jan Štenc: 1939–1940, s. 120–122.
- *Obrazy vlastenského malíře Josefa Hellicha.* In Památky archeologické a místopisné. Ročník I. Sešit 3. Praha: archeologický sbor Musea království Českého, 1854, s. 142–143.

- **OROSZ, Eva Maria.** *Der Makart-Stil: Ein Atelier als Vorbild für das Wiener Interieur.* In GLEIS, Ralph (Hg.). *Makart – ein Künstler regiert die Stadt.* München: Prestel, 2011, s. 116–125.
- **Ottův slovník naučný: ilustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí.** Praha: Paseka, 1996–2003.
- **PALACKÝ, František.** *Přehled současný nejvyšších důstojníků a úředníků.* In CHARVÁT, Jaroslav – KRČMA, František (ed.). *Dílo Františka Palackého.* Praha: Leopold Mazáč, 1941, s. 319–417.
- **PALZBAUER, Vladimír – CHARVÁTOVÁ, Antonie – NOVOSADOVÁ, Olga.** *Stavebně historický průzkum Prahy. Malá Strana čp. 377/III. Blok číslo 1189 mezi ulicemi Karmelitská, Tržiště.* Praha: Státní ústav pro rekonstrukci památkových měst a objektů (SÚRPMO), 1966.
- **PANOCHOVÁ, Ivana.** *Důstojníci a rivalové Albrechta z Valdštejna v roli stavebních donátorů v době třicetileté války v Čechách a na Moravě.* In *Umění.* Ročník LIV. Číslo 6. Praha: Ústav dějin umění AV ČR, 2006, s. 492–503.
- **PANOCHOVÁ, Ivana.** *Mezi zbraněmi vlčí múzy. Protobaroko v české a moravské architektuře z let 1620–1650 a jeho donátorské pozadí. Stylová, funkční a ideová analýza.* Olomouc, 2004. Disertační práce (Ph.D.). Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta, Katedra dějin umění (vedoucí práce prof. PhDr. Rostislav Švácha, CSc.).
- **PARMA, Tomáš.** *Řád křesťanského rytířstva: mezi řeholní společností a konfraternitou.* In MIKULEC, Jiří (red.). *Folia Historica Bohemica 26/1.* Praha: Historický ústav AV ČR, 2011, s. 247–265.
- **PÁTEK, Jakub a kol.** *Milešov ve středověku a novověku.* Ústí nad Labem: Kristina Kaiserová, Albis international, 2015.
- **PAVLÍČKOVÁ, Radmila.** *Jasná zlatá hvězda Šternbersko-Lazánská. Žena, muž a dítě v pohřebním kázání nad Marií Maxmiliánou Aurelií Lazánskou z roku 1665.* In *Sborník prací historických. Číslo XXIV = Historica Olomucensia. Číslo 36.* Olomouc: Univerzita Palackého, 2009, s. 43–66.
- **PAVLÍČKOVÁ, Radmila.** *Výzdoba pohřebních kázání nad olomouckými biskupy. Příspěvek ke katolické komemoraci v raném novověku.* In *Problematika historických a vzácných knižních fondů Čech, Moravy a Slezska.* Olomouc: Vědecká knihovna v Olomouci, 2009, s. 127–138.

- **PAVLÍČKOVÁ, Radmila.** *Dvojitý portrét. Karel Škréta, Václav Plevňovský a Marie Maxmiliána Lažanská ze Šternberka.* In STOLÁROVÁ, Lenka – HOLEČKOVÁ, Kateřina (eds.). *Karel Škréta (1610–1674): Dílo a doba. Studie, dokumenty, prameny.* Praha: Národní galerie, 2013, s. 165–175.
- **PAVLÍK, Milan.** *Architektonická a urbanistická kompozice Manětína.* In *Architektura ČSSR: časopis Svazu architektů ČSSR. Ročník XXVIII. Číslo 2.* Praha: Svaz architektů ČSSR, 1969, s. 80–84.
- **PAVLÍK, Milan.** *Stavebně-historický průzkum zámku v Manětíně. Renesanční zámek a jeho barokní přestavba císařským stavitelem Tomášem Haffeneckerem.* In *Zprávy památkové péče. Ročník LVII. Číslo 5–6.* Praha: Státní ústav památkové péče, 1997, s. 163–166.
- **PAŽOUT, Julius.** *K dějinám statků dříve purkrabských, nyní zemských.* In *Zprávy zemského archivu Království českého. Svatek I.* Praha: Zemský výbor Království českého, 1906, s. 131–152.
- **PEŠÍKOVÁ, Martina.** *Sochařský portrét Karla Lažanského v Manětíně.* In *Kronika regionu: Kralovicko – Manětínsko – Plasko. Ročník III. (2004/2005). Číslo 4.* Kralovice: Karel Rom, 2005, s. 14–17.
- **PETRASOVÁ, Taťána.** *Utopie a pragmatismus osvícenské architektury: klasicistní hrobky a hřbitovy.* In *Fenomén smrti v české kultuře 19. století: sborník příspěvků z 20. ročníku symposia k problematice 19. století, Plzeň 9. – 11. března 2000.* Praha: KLP, 2001, s. 65–78.
- **PETRASOVÁ, Taťána.** *Aristokratický biedermeier.* In *Biedermeier v českých zemích: sborník příspěvků z 23. ročníku symposia k problematice 19. století, Plzeň, 6. – 8. března 2003.* Praha: KLP, 2004, s. 149–158.
- **PETRASOVÁ, Taťána.** *Časopis Method (1875–1905) a program křesťanského umění v Čechách a na Moravě.* In FILIP, Aleš – MUSIL, Roman (ed.). *Neklidem k Bohu. Náboženské výtvarné umění v Čechách a na Moravě v letech 1870–1914.* Praha: Arbor vitae, 2006, s. 257–273.
- **PETRASOVÁ, Taťána (ed.) – PRAHL, Roman (ed.).** *Mnichov – Praha: výtvarné umění mezi tradicí a modernou.* Praha: Academia, 2012.
- **PLICHTA, Alois.** *Výtvarná barokní kultura v Jaroměřicích n./R.* In *Vlastivědný věstník moravský. Ročník XXV. Číslo 2.* Brno: Muzejní a vlastivědná společnost, 1975, s. 144–157.

- **PODLAHA, Antonín.** *Posvátná místa království českého.* Řada první: Arcidiecese pražská. Díl III. Vikariáty: Kralovický, Vlašimský a Zbraslavský. Praha: Dědictví sv. Jana Nepomuckého, 1909.
- **PODLAHA, Antonín.** *Soupis památek historických a uměleckých v Království českém od pravěku do polovice XIX. století.* Díl XXXVII, Politický okres kralovický. Praha: Archeologická komise při České akademii císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1912.
- **PODLAHA, Antonín – ŠITTLER, Eduard.** *Soupis památek historických a uměleckých v Království českém od pravěku do polovice XIX. století.* Díl XV, Politický okres karlínský. Praha: Archeologická komise při České akademii císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1901.
- **POCHE, Emanuel.** *Praha národního probuzení: čtvero knih o Praze: architektura, sochařství, malířství, užité umění.* Praha: Panorama, 1980.
- **POKLUDA, Zdeněk.** *Zámecký areál Lešná: sídlo rodu Seilernů a lukovského panství.* Zlín: ESprint Zlín a Státní okresní archiv Zlín, 2004.
- **POKORNÝ, Pavel R.** *Zmizelá erbovní galerie.* In Heraldická ročenka 1999–2000. Praha: Heraldická společnost v Praze, 2000, s. 72–126.
- **POLÁK, Josef.** *Činnost umělecké družiny Jos. Navrátila v Zákupech a Ploskovicích v letech 1850–53.* In Umění. Ročník XI. Praha: Jan Štenc, 1938, s. 414–438.
- **POLIŠENSKÝ, Josef – SNIDER, Frederick.** *Změny ve složení české šlechty v 16. a 17. století.* In Československý časopis historický. Číslo XX. Praha: Ústav československých a světových dějin – Academie, 1972, s. 515–526.
- **POUZAR, Vladimír.** *Genealogie rodu hrabat Lažanských z Bukové.* In Městské památkové zóny Manětín a Rabštejn. Mariánská Týnice: Muzeum a galerie severního Plzeňska, 1997, s. 17–28.
- **POUZAR, Vladimír (ed.).** *Almanach českých šlechtických rodů.* Brandýs nad Labem: Martin, 1999.
- **PRAHL, Roman.** *Soukromá „Společnost vlasteneckých přátel umění“ a veřejnost.* In Umění a veřejnost v 19. století: sborník příspěvků ze symposia pořádaného 7. a 8. března 1996 ve Státní vědecké knihovně v Plzni. Ústí nad Labem: Albis international, 1998, s. 77–93.
- **PRAHL, Roman a kol.** *Prag 1780–1830. Kunst und Kultur zwischen Epochen und Völkern.* Praha: Eminent – Patrik Šimon, 2000.

- **PRAHL, Roman.** *Biedermeier v umění, umění v biedermeieru.* In *Biedermeier v českých zemích: sborník příspěvků z 23. ročníku symposia k problematice 19. století, Plzeň, 6. – 8. března 2003.* Praha: KLP, 2004, s. 217–218.
- **PRAHL, Roman – ŠÁMAL, Petr.** *Umění jako dekorace a symbol: výzdoba reprezent. staveb Prahy v éře historismu, secese a moderny.* Praha: Gallery, 2012.
- **PREISS, Pavel.** *Barockzeichnung: Meisterwerke des böhmischen Barocks.* Praha: Artia, 1979.
- **PREISS, Pavel.** *Patria mihi pro coelo est. Karel Maxmilián Lažanský, žák Bohuslava Balbína. Několik poznámek ke kulturnímu profilu barokního šlechtice.* In *Městské památkové zóny Manětín a Rabštejn. Mariánská Týnice: Muzeum a galerie severního Plzeňska,* 1997, 29–45.
- **PREISS, Pavel.** *Jak nebyl v Manětíně založen kapucínský klášter.* In *Městské památkové zóny Manětín a Rabštejn. Mariánská Týnice: Muzeum a galerie severního Plzeňska,* 1997, s. 71–72.
- **PREISS, Pavel.** *František Julius Lux: západočeský rokokový malíř.* Praha: Scriptorium, 2000.
- **PREISS, Pavel.** *Česká barokní kresba.* Praha: Národní galerie, 2006.
- **PREISS, Pavel.** *Patria mihi pro coelo est. Karel Maxmilián Lažanský, žák Bohuslava Balbína. Několik poznámek ke kulturnímu profilu barokního šlechtice.* In **PREISS, Pavel.** *Kořeny a letorosty: výtvarné kultury baroka v Čechách.* Praha: NLN, 2008, s. 153–175, pozn. s. 266–270.
- **PREISS, Pavel – DOBALOVÁ, Sylva.** *Barokní zámecká zahrada v Manětíně.* In *Album amicorum. Sborník k poctě prof. Mojmíra Horyny.* Praha: Ústav pro dějiny umění filosofické fakulty Univerzity Karlovy, 2005, s. 156–169.
- **PROFOUS, Antonín.** *Místní jména v Čechách: jejich vznik, původní význam a změny.* Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1947–1960.
- **PROCHÁZKA, Zdeněk – ÚLOVEC, Jiří.** *Bernartice o. Tachov.* In *Ročenka Klubu Augusta Sedláčka 86.* Plzeň: DK ROH, 1986, s. 45–63.
- **PROKEŠ, Jaroslav.** *Počátky České společnosti nauk do konce XVIII. stol. Díl I. 1774–1789.* Praze: Jubilejní fond Královské české společnosti nauk, 1938.
- **PROKOPOVYCH, Markian.** *Habsburg Lemberg: Architecture, Public Space, and Politics in the Galician Capital, 1772–1914.* West Lafayette: Purdue University Press, 2009.

- **RACEK, Jan.** *Kryštof Harant z Polžic a jeho doba. II. díl. Život.* Brno: Universita Jana Evangelisty Purkyně, 1972.
- **RAKUŠANOVÁ, Marie.** *Bytosti odnikud: metamorfózy akademických principů v malbě první poloviny 20. století v Čechách.* Praha: Academia, 2008.
- **RIEGER, František Ladislav (ed.).** *Slovník naučný.* Díl 2. C – Ezzelino. Praha: Kober & Markgraf, 1862.
- **ROUBÍK, František.** *Místodržitelství v Čechách v letech 1577–1749.* In Sborník archivních prací. Ročník XVII. Číslo 2. Praha: Archivní správa ministerstva vnitra, 1967, s. 539–603.
- **RYNEŠ, Václav.** *Karel Maxmilián hrabě Lažanský a Balbínova „EPITOME“.* In Marginálie. Věstník Spolku českých bibliofilů v Praze. Ročník XV. Praha: Spolek českých bibliofilů, 1941, s. 7–8.
- **RYŠAVÝ, Vratislav.** *Hospodářský dvůr zámku v Manětíně.* In Severní Plzeňsko. Mariánská Týnice: Muzeum a galerie severního Plzeňska, 1994, s. 52–60.
- **RYŠAVÝ, Vratislav.** *Stavebně historický průzkum, Chyšce (okres Karlova Vary), zámek.* Plzeň: Památkový ústav, 1997.
- **RYŠAVÝ, Vratislav.** *Zámek v Chyších.* In Castellologica bohemica 8. Praha: Archeologický ústav AV ČR a Společnost přátel starožitností, 2002, s. 247–261.
- **ŘEZÁČ, Jan.** *Transformace forem a témat nazarénského malířství v Čechách na příkladu oltářního obrazu Josefa Vojtěch Hellicha.* Praha, 2009. Diplomová práce (Mgr.), Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav pro dějiny umění (vedoucí práce prof. PhDr. Roman Prahel, CSc.).
- *Sammlung der auf den Gottesäckern der kais. auch kais. königl. Haupt- und Residenz-Stadt Wien befindlichen Grabschriften und Denkmähler. Ein Beytrag zur Zeitgeschichte.* Wien: [sine nomine], 1807.
- **SEDLÁČEK, August.** *Českomoravská heraldika. Část zvláštní.* Praha: Česká akademie věd a umění, 1925.
- **SEDLÁČEK, August.** *Hrady, zámky a tvrze Království českého.* Díl I. až XV. Praha: Argo, 1993–1998.
- **SEDLÁŘOVÁ, Jitka.** *Hugo Franz Salm: průkopník průmyslové revoluce: železářský magnát – mecenáš – sběratel – lidumil: 1776–1836.* Kroměříž: Národní památkový ústav, územní památková správa, 2016.

- **SEIBT, Ferdinand (Hg.).** *Böhmen im 19. Jahrhundert: vom Klassizismus zur Moderne.* Frankfurt am Main: Propyläen, 1995.
- **SEKYRKA, Tomáš.** *Počátky Klárovy nadace a její stipendisté.* In FILIP, Aleš – MUSIL, Roman (ed.). *Neklidem k Bohu. Náboženské výtvarné umění v Čechách a na Moravě v letech 1870–1914.* Praha: Arbor vitae, 2006, s. 229–235.
- *Schematismus des Königreichs Böhmen für das Jahr 1842.* Prag: Gottlieb Haase Söhne, 1842.
- **SCHICKEL, Gabriele.** *Neugotischer Kirchenbau in München.:vergleichende Studien zu Architektur und Ausstattung der Kirchen Maria Hilf in der Au und Heilig-Kreuz in Giesing.* München: Scaneg, 1987.
- **SCHRÖDER, Francesco.** *Repertorio genealogico delle famiglie confermate nobili e dei titolati nobili.* Venezia: Tipografia di Alvisopoli, 1830.
- **SKLENÁŘ, Karel.** *Archeologická činnost Josefa Vojtěcha Hellicha v Národním muzeu (1842–1847).* In Sborník Národního muzea v Praze. Řada A – Historie. Svazek 34. Číslo 3–4. Praha: Národní muzeum, 1981, s. 109–236.
- **SLAVÍČEK, Lubomír (ed.).** *Artis pictoriae amatores: Evropa v zrcadle pražského barokního sběratelství.* Praha: Národní galerie v Praze, 1993.
- **SLAVÍČEK, Lubomír.** *Inventáře dietrichsteinské sbírky obrazů (Mikulov, Vídeň). Prameny k dějinám sběratelství 17. – 19. století na Moravě.* In Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. F 43, Řada uměnovědná = Opuscula historiae artium. Ročník 48. Brno: Masarykova univerzita, 1999, s. 67–112.
- **SLAVÍČEK, Lubomír.** *Sběratelství a umělecký obchod v Praze v letech 1780–1800.* In Slavíček, Lubomír. In SVATOŠOVÁ, Hana. *Praha Mozartova: kulturní a společenský život v Praze 1780–1800.* Praha: Scriptorium, 2006, 138–147.
- **SLAVÍČEK, Lubomír.** *Obrazová sbírka Thunů kolem roku 1700.* In Umění. Ročník LIV. Číslo 4/2006. Praha: Ústav dějin umění AV ČR, 2006, s. 357–366.
- **SLAVÍČEK, Lubomír.** *"Sobě, umění, přátelům": kapitoly z dějin sběratelství v Čechách a na Moravě 1650–1939.* Brno: Barrister & Principal, 2007.
- **SLAVÍČEK, Lubomír – TOMÁŠEK, Petr (ed.).** *Aristokracie ducha a vkusu: zámecká obrazárna Salm-Reifferscheidtů v Rájci nad Svitavou.* Brno: Barrister & Principal, 2015.
- **SLAVÍČKOVÁ, Hana.** *Portrétní galerie Thun-Hohensteinů.* Děčín: Okresní muzeum Děčín: Státní oblastní archiv Litoměřice, 1998.

- **SMOLÍK SLATINSKÝ, František.** *Křič (Chřič) a bývalé panství Křičské v Plzeňsku.* In Památky archeologické a místopisné. Ročník VI. Sešity 6, 7 a 8. Praha: archeologický sbor Musea království Českého, 1865, s. 224–232 (sešit 6), 269–271 (sešit 7) a 302–305 (sešit 8).
- **SMOLÍK SLATINSKÝ, František.** *Křič a bývalé panství Křičské v Plzeňsku.* In Památky archeologické a místopisné. Ročník VII. Sešit 1, 2–3, 5. Praha: archeologický sbor Musea království Českého, 1868, s. 43–50 (sešit 1), 183–196 (sešit 2–3) a 373–384 (sešit 5).
- **SMOLÍK SLATINSKÝ, František.** *Křič a bývalé panství Křičské v Plzeňsku.* In Památky archeologické a místopisné. Ročník X. Sešit 1. Praha: archeologický sbor Musea království Českého, 1874, s. 41–56.
- **SOJKA, Jaroslav a kol.** *Zapřažená krása: kočáry, saně a nosítka 18. – 20. století.* Praha: Správa Pražského hradu, 2014.
- **SOMMER, Johann Gottfried.** *Das Königreich Böhmen. Fünftehnter Band, Elbogner Kreis.* Prag: Friedrich Ehrlich, 1847.
- **SOCHOROVÁ, Ludmila.** *Ženy ve světě symbolické komunikace a izolace pozdního osvícenství.* In Komunikace a izolace v české kultuře 19. století: sborník příspěvků z 21. symposia k problematice 19. století, Praha: KLP, 2002, s. 227–233.
- **SRŠEŇ, Lubomír – TRMALOVÁ, Olga.** *Malované miniaturní portréty: sbírka oddělení starších českých dějin Národního muzea.* Praha: Národní muzeum, 2005.
- *Staatshandbuch.* 1702–1918.
- **STARÝ, Marek.** *Rytíři přijatí do českého panského stavu v době předbělohorské.* In Sborník archivních prací. Ročník LX. Číslo 1. Praha: odbor archivní správy a spisové služby ministerstva vnitra, 2010, s. 240–278.
- **STECKEROVÁ, Andrea – VÁCHA, Štěpán (ed.).** *Vznešenost & zbožnost. Barokní umění na Plzeňsku a v západních Čechách.* Lomnice nad Popelkou a Plzeň: Matěj Bárta, Studiu JB a Západočeská galerie v Plzni, 2015.
- **STEFAN, Oldřich.** *Das Hochbarock in der Architektur Böhmens und Mährens: Giovanni Santini Aichel.* Prag: Oldřich Stefan, 1936.
- **STEINBACHOVÁ, Věra.** *Velkostatek Manětín – Rabštejn nad Střelou (1597–1947).* Archivní pomůcka. Plzeň: Státní archiv v Plzni, 1974.
- **STEKL, Hannes.** *Adel und Bürgertum in der Habsburgermonarchie 18. bis 20. Jahrhundert.* Wien – Köln – Weimar: Böhlau, 2004.

- *Stenographische Protokolle über die Sitzungen des Hauses der Abgeordneten des österreichischen Reichsrates*. X. Session, XII. Session, XVI. Session, XVII. Session. Wien: k. k. Hof- und Staatsdruckerei, 1890, 1897, 1900 a 1907.
- **STOLÁROVÁ, Lenka – VLNAS, Vít (ed.)**. *Karel Škréta (1610–1674): Doba a dílo*. Praha: Národní galerie v Praze, 2010.
- **STRAKA, Cyril Antonín**. *Pohled na menší město Pražské s Petřínem z l. 1659–1665*. In Památky archeologické a místopisné. Ročník XXII. Sešit 7–8. Praha: archeologický sbor Musea království Českého, 1907, s. 495–510.
- **STRAKA, Cyril Antonín**. *Švédové na Strahově a obležení Prahy r. 1648*. In Sborník historického kroužku. Časopis historický. Ročník XVIII. Číslo 4/1917. Ročník XIX. Čísla 1–2/1918 a 3–4/1918. Praha: Družstvo Vlast, 1917–1918, s. 161–170 (č. 4/1917), s. 36–51 (č. 1–2/1918) a s. 97–110 (č. 3–4/1918).
- **STRAKA, Cyril Antonín**. *Náhrobní kameny a epitafy v kostele strahovském*. In Časopis přátel starožitností českých. Ročník XXXII. Praha: Společnost přátel starožitností českých, 1924, s. 70–90.
- **STROLENÁ, Lucie**. *Svatá cesta (Via sancta) z Pražské katedrály do Staré Boleslavi Předpoklady jejího vzniku a vývoje na příkladu vytváření vazby mezi katedrálou sv. Víta v Praze a Starou Boleslaví v rámci křesťanského prostoru*. Praha: 2009. Diplomová práce (Mgr.). Univerzita Karlova, Fakulta humanitních studií, Katedra obecné antropologie (vedoucí práce PhDr. Blanka Altová).
- *Studia Rudolphina: bulletin Centra pro výzkum umění a kultury doby Rudolfa II. = bulletin of the Research Center for Visual Arts and Culture in the Age of Rudolf II*. Praha: Artefactum, 2001–2014.
- **SUCHOMEL, Filip**. *Japonské umění laku a jeho evropské napodobeniny v českých sbírkách*. Praha, 2009. Disertační práce (Ph.D.). Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav pro dějiny umění (vedoucí práce prof. PhDr. Mojmír Horyna).
- **SUCHOMEL, Filip**. *3sta drahocenností: čínský porcelán ze sbírek Valdštejnů, Schwarzenbergů & Lichnowských*. Praha: VŠUP, 2015.
- *Světozor*. Ročník XXVI, číslo 38 (5. srpna 1892) a ročník XXIX, číslo 27 (17. května 1895).
- **SVOBODA, Ladislav – ÚLOVEC, Jiří**. *Panský dům čp. 1 a 80 v Mladějovicích, okres Strakonice, Stavebně historický průzkum*. Rokytnice v Orlických horách: [sine nomine], 2013.

- **SZLUHA, Márton – KÉSMÁRKY, István.** *Szepes vármegye nemes családjai.* Budapest: Heraldika Kiadó, 2013.
- **SZLUHA, Márton – KÉSMÁRKY, István.** *Abauj-Torna: Gömör-Kishont vármegye nemes családjai.* Felvidéki nemes családok III. Budapest: Heraldika Kiadó, 2015.
- **ŠÁMAL, Petr – TRNKOVÁ, Petra.** *Krajina, sídlo, obraz: romantický řád Jiřího Jana Buquoye.* Praha: Artefactum, 2015.
- **ŠEBESTA, Eduard (ed.).** *Popis obyvatelstva hlavního města Prahy z roku 1770. I., Staré město.* Praha: Rodopisná společnost československá, 1933.
- **ŠMILAUEROVÁ, Adéla.** *Konvent bosých augustiniánů ve Lnářích. Jeho dějepis a jeho stavební a umělecký vývoj, 1684–1745.* Praha, 2011. Diplomová práce (Mgr.). Univerzita Karlova, Filosofická fakulta, Katedra pomocných věd historických a archivního studia (vedoucí práce PhDr. Zdeněk Hojda, CSc.).
- **ŠPIRITOVÁ, Alexandra.** *Slovník představitelů státní správy v Čechách v letech 1850–1918.* Praha: Státní ústřední archiv, 1993.
- **ŠPLÍCHALOVÁ, Vladimíra.** *JUDr. Václav Kounic jako mecenáš umělců.* In In MALÍŘ, Jiří – RÁJA, Martin (ed.). *JUDr. Václav Kounic a jeho doba.* Brno: Matice moravská, 2009, s. 119–124.
- **ŠRONĚK, Michal.** *De sacris imaginibus: patroni, malíři a obrazy předbělohorské Prahy.* Praha: Artefactum, 2013.
- **ŠRONĚK, Michal – HAUSENBLASOVÁ, Jaroslava.** *Gloria et Miseria 1618–1648: Praha v době třicetileté války.* Praha: Gallery, 1998.
- **ŠTĚDRÁ, Eva.** *Golčův Jeníkov.* Golčův Jeníkov: Město Golčův Jeníkov, 2002.
- **ŠTĚPÁNEK, Jan.** *Umělecko-historický vývoj panství Manětín s důrazem na období baroka.* Plzeň, 2009. Diplomová práce (Mgr.). Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, Katedra výt. kultury (vedoucí práce PhDr. Irena Bukačová).
- **ŠTĚPÁNEK, Jan.** *Nové poznatky o stavebním vývoji zámku Preitenstein.* In Dějiny staveb: sborník příspěvků z konference Dějiny staveb 2011. Plzeň: Klub Augusta Sedláčka, 2012, s. 110–117.
- **ŠTĚPÁNEK, Jan.** *Tereziánský ústav šlechtičen na Pražském hradě: Císařská nadace a její vývoj s důrazem na Ferdinanda V. Dobrotivého.* In SOJKA, Jaroslav a kol. *Ferdinand V. Dobrotivý a umění jeho doby.* Praha: Správa Pražského hradu, 2012, s. 62–65.

- **ŠTĚPÁNEK, Petr.** *Výdaje Heřmana Černína na jeho první vyslanecké cestě do Istanbulu v letech 1616–1617. I. II. III.* In Časopis Národního muzea. Řada historická. Ročník 170. Čís. 1–2, 3–4. Ročník 171. Číslo 1–2. Praha: Národní muzeum, 2001–2002, s. 47–81 (č. 170/1–2.), 14–42 (č. 170/3–4) a 31–58 (č. 171/1–2).
- **ŠTURC, Libor.** *Strahovský klášter ve Valdštejnově době.* In FUČÍKOVÁ, Eliška (ed.) – ČEPIČKA, Ladislav (ed.). *Valdštejn: Albrecht z Valdštejna – Inter arma silent musae?* Praha: Academia, 2007, s. 184–190.
- **ŠUBERT, František Adolf – PINKAS, Soběslav Hyppolyt (ed.).** *Národní divadlo v Praze: dějiny jeho i stavba dokončená.* Praha: Jan Otto, 1881.
- **TELESKO, Werner.** *Geschichtsraum Österreich: die Habsburger und ihre Geschichte in der bildenden Kunst des 19. Jahrhunderts.* Wien – Köln – Weimar: Böhlau, 2006.
- **TELESKO, Werner.** *Kulturraum Österreich: die Identität der Regionen in der bildenden Kunst des 19. Jahrhunderts.* Wien – Köln – Weimar: Böhlau, 2008.
- **TELESKO, Werner.** *Das 19. Jahrhundert. Eine Epoche und ihre Medien.* Wien – Köln – Weimar: Böhlau, 2010.
- **THIEME, Ulrich – BECKER, Felix (Hg.).** *Allgemeines Lexikon der bildenden Künstler von der Antike bis zur Gegenwart.* Leipzig: W. Engelmann, 1907–1950.
- **TINKOVÁ, Daniela.** *Exodus zemřelých: Počátky medikalizace smrti v pozdně osvícenských Čechách.* In Sociální studia. Ročník 8. Číslo 2. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, 2011, s. 35–55.
- **TISCHER, František.** *Heřman hr. Černín z Chudenic: obraz ze života a činnosti jeho.* Praha: Cyrilo-Methodějská knihtiskárna a nakladatelství, 1904.
- **TOMAN, Prokop.** *Nový slovník československých výtvarných umělců.* Ostrava: Výtvarné centrum Chagall, 1993–1994.
- **TÖTÖSY de ZEPETNEK, Steven.** *Nobilitashungariae: List of Historical Surnames of the Hungarian Nobility.* West Lafayette: Purdue University Press, 2014.
- **TITTL, Hynek.** *Schematismus velkostatků v království Českém.* Praha: Knih-tiskárna Josefa Baštáře, 1894.
- **TRÄGER, Gertrud.** *Denkmäler im Egerland. Kreis Luditz – eine Topographie von Gertrud Träger.* Eichstätt: Brönnner & Daentler, 1993.
- **TŘÍSKA, Karel a kol.** *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. [Sv.] 5, Jižní Čechy.* Praha: Svoboda, 1986.

- **TUREK, Alois.** *Románská kaple v Rychnově nad Kněžnou.* In Zprávy spolku architektů a inženýrů v Čechách. III. ročník (1868). Praha: Spolek architektů a inženýrů v Čechách, 1868, s. 39, 41 a tab. VII, VIII a IX.
- **ÚLOVEC, Jiří.** *Ohrožené hrady, zámky a tvrze Čech.* Praha: Libri, 2003–2005.
- *Umělecké památky Čech.* 4 díly. Praha: Academia, 1977–1982.
- **VÁCHA, Štěpán.** *Šlechtické kaple v kostele Panny Marie ve Staré Boleslavi. Oltářní výzdoba a fundace v 17. století.* In Umění. Ročník LVIII. Číslo 1/2010. Praha: Ústav dějin umění AV ČR, 2010, s. 17–41.
- **VAJDIŠ, Jaroslav – VILÍMKOVÁ, Milada – LÍBAL, Dobroslav – RULC, Osvald.** *Praha: stavebně historický průzkum. Staré Město: blok mezi ul. Husovou, Liliovou, Karlovou a Betlémským náměstím. Čp. 241.* Praha: Státní ústav pro rekonstrukci památkových měst a objektů (SÚRPMO), 1961.
- **VAJDIŠ, Jaroslav – KUTHANOVÁ, Věra – NOVOSADOVÁ, Olga – RULC, Osvald.** *Stavebně historický průzkum Prahy. Malá Strana čp. 175/III. Blok číslo 1181 B, mezi ulicemi Thunovskou a Sněmovní.* Praha: Státní ústav pro rekonstrukci památkových měst a objektů (SÚRPMO), 1972.
- **VAJDIŠ, Jaroslav – GALÍČKOVÁ, Hana – VILÍMKOVÁ, Milada – HEROUTOVÁ, Marie – RULC, Osvald.** *Praha: stavebně historický průzkum. Malá Strana, blok mezi Malostranským náměstím, ulicemi Mosteckou, Lázeňskou, Maltézským náměstím a ulicemi Prokopskou a Karmelitskou. Čp. 289.* Praha: Státní ústav pro rekonstrukci památkových měst a objektů (SÚRPMO), 1964.
- **VALENTA, Aleš.** *Majetek a rodinné vztahy raně novověké aristokracie. Morzinové po třicetileté válce.* In PAUKRT, Martin (red.). Sborník prací východočeských archivů 2008. Zámorsk: Státní oblastní archiv, 2008, s. 13–48.
- **VALENTA, Aleš.** *Lesk a bída barokní aristokracie.* České Budějovice: Nakladatelství Veduta, 2011.
- **VAŇKOVÁ, Lenka – PILNÁ, Veronika.** *Metodika datování a interpretace portrétů 16. – 18. století pomocí historické módy.* Praha: NPÚ, 2013.
- **VESELSKÝ, Petr Miloslav.** *Persekuce Hory Kutné po bitvě Bělohorské: historický příspěvek k událostem doby té.* Kutná Hora: Karel Šolc, 1882.
- **VINTR, Josef – PLESKALOVÁ, Jana (ed.).** *Vídeňský podíl na počátcích českého národního obrození: J. V. Zlobický (1743–1810) a současníci: život, dílo, korespondence.* Praha: Academia, 2004.

- **VLČEK, Pavel (ed.).** *Umělecké památky Prahy. Staré Město, Josefov.* Praha: Academia, 1996.
- **VLČEK, Pavel.** *Maison de plaisance.* In *Cour d'honneur: hrady, zámky, paláce.* Číslo 1. Praha: Elfa, 1998, s. 80–82.
- **VLČEK, Pavel (ed.).** *Umělecké památky Prahy. Malá Strana.* Praha: Academia, 1999.
- **VLČEK, Pavel (ed.).** *Umělecké památky Prahy. Pražský hrad a Hradčany.* Praha: Academia, 2000.
- **VLČEK, Pavel (ed.).** *Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách.* Praha: Academia, 2004.
- **VLČEK, Pavel.** *Venkovské baroko na severním Plzeňsku a Rokycansku.* Zbiroh: Místní akční skupina Světovina, 2014.
- **VLČEK, Pavel – HAVLOVÁ, Ester.** *Praha 1610–1700: kapitoly o architektuře raného baroka.* Praha: Libri, 1998.
- **VLNAS, Vít (ed.).** *Obrazárna v Čechách 1796–1918.* Praha: Gallery, 1996.
- **VLNAS, Vít (ed.).** *Sláva barokní Čechie: stati o umění, kultuře a společnosti 17. a 18. století.* Praha: Národní galerie v Praze, 2001.
- **VLNAS, Vít (ed.).** *Sláva barokní Čechie: umění, kultura a společnost 17. a 18. století.* Praha: Paseka pro Národní galerii v Praze, 2001.
- **VLNAS Vít.** *Druhý život barokního pohřbu.* In *Fenomén smrti v české kultuře 19. století: sborník příspěvků z 20. ročníku symposia k problematice 19. století, Plzeň 9. – 11. března 2000.* Praha: KLP, 2001 s. 13–22.
- **VLNAS, Vít.** *Umělecké sbírky hrabat Sternbergů.* In *Cour d'honneur.* Číslo IV. Praha: D/ELFA, 2008, s. 25–27.
- **VOKÁČOVÁ, Petra.** *Příběhy o hrdé pokoře: aristokracie českých zemí v době baroka.* Praha: Academia, 2014.
- **VONDRA, Roman.** *Karel hrabě Chotek z Chotkova a Vojnína (1783–1868).* In *Historický obzor: časopis pro výuku dějepisu a popularizaci historie.* Ročník 18. Číslo 5/6 2007. Praha: Aleš Skřivan, 2007, s. 120–132.
- **VONDRÁČEK, Radim (ed.).** *Biedermeier: umění a kultura v českých zemích 1814–1848.* Praha: Uměleckoprůmyslové museum, 2010.
- **VYBÍRAL, Jindřich.** *Ignác Vojtěch Ullmann (1822–1897): Palác Kinských 9. června – 7. srpna 1994.* Praha: Národní galerie, 1994.

- **VYBÍRAL, Jindřich.** *Století dědiců a zakladatelů: architektura jižních Čech v období historismu.* Praha: Argo, 1999.
- **VYBÍRAL, Jindřich – SEKÝRKOVÁ, Milada.** *Dokumenty k dílu I. Ullmanna.* In *Umění. Ročník LI. Číslo 4.* Praha: Ústav dějin umění AV ČR, 2003, s. 325–334.
- **VYDROVÁ, Jiřina – SEDLÁČKOVÁ, Ema.** *Pražské baroko: výstava umění v Čechách XVII. – XVIII. století 1600-1800.* Praha: Umělecká beseda, 1938.
- **VYSKOČIL, Aleš.** *Slovník představitelů politické správy na Moravě v letech 1850–1918.* Praha: Historický ústav, 2011.
- **WAJS, Miloslav.** *Chyše v životě a díle Karla Čapka.* Plzeň: Krajský pedagogický ústav, 1967.
- **WAJS, Miloslav.** *Prokop Lažanský a jeho učitel Karel Čapek.* In *Zpravodaj Společnosti bratří Čapků. Číslo 28.* Praha: Společnost bratří Čapku, 1989, s. 21–33.
- **WEIS, Eduard.** *Barokní obrazárna v kolowratském zámku v Rychnově n. Kněžnou. Stav obrazárny koncem roku 1953.* [sine loco]: [sine nomine], 1955.
- **WESTENRIEDER, Lorenz (Hg.).** *Beyträge zur vaterländischen Historie, Geographie, Staatistik, etc.* Erster Band. München: Joseph Lindauer, 1812.
- **WIESER, Joseph Conrad von.** *Chronik des Hauses der Grafen Lažanzky, Freiherrn von Bukowa.* Brünn: Georg Gastl, 1860.
- **WINTR, Jan.** *Karel III. ze Schwarzenbergu a počátky parlamentarismu v Čechách.* In *Schwarzenbergové v české a střeoevropské kulturní historii. České Budějovice, NPÚ ÚOP v Českých Budějovicích,* 2008, s. 475–482.
- **WIRTH, Zdeněk.** *Kamil Hilbert.* In *Časopis Společnosti přátel starožitností československých v Praze. Ročník XLI.* Praha: Společnost přátel starožitností československých, 1933, s. 97–102.
- **WOITSCHOVÁ, Klára.** *Personální obsazení pražského apelačního soudu v letech 1548–1783: „...což slušného a spravedlivého jest fedrovati...“.* Pelhřimov: Nová tiskárna Pelhřimov, 2010.
- **WREDE, Alfons von (ed.).** *Geschichte der k. und k. Wehrmacht: die Regimenter, Corps, Branchen und Anstalten von 1618 bis Ende des XIX. Jahrhunderts.* Wien: Ludwig Wilhelm Seidel & Sohn, 1898–1905.
- **WURZBACH, Constantin (ed.).** *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Österreich.* Wien: Kaiserlich-königliche Hof- und Staatsdruckerei, 1856–1891.

- **ZAHRADNÍK, Pavel.** *Václav Vojtěch ze Šternberka. Profil stavebníka, mecenáše a sběratele.* In Zámek Trója u Prahy: Dějiny, stavba, plastika a malba. Praha: Paseka, 2000, s. 11–52.
- **ZAP, Karel Vladislav.** *Stará Boleslav a kollegiatní chrám sv. Václava.* In Památky archeologické a místopisné. Ročník II. Sešit 8. Praha: archeologický sbor Musea království Českého, 1857, s. 337–350.
- **ZAP, Karel Vladislav.** *Týnský chrám, hlavní farní kostel Starého města Pražského.* In Památky archeologické a místopisné. Ročník I. Sešity 2. Praha: archeologický sbor Musea království Českého, 1854, s. 52–68.
- **ZAPLETALOVÁ, Jana.** *Karel Škréta. Poznámky z italských archivů.* In Umění. Ročník LVIII. Číslo 2. Praha: Ústav dějin umění AV ČR, 2010, s. 152–158.
- **ZATLOUKAL, Pavel.** *Brněnská Ringstrasse: Karlu Jedličkovi in memoriam.* In 51. Bulletin Moravské galerie v Brně. Brno: Moravská galerie, 1995, s. 27–40.
- **ZATLOUKAL, Pavel.** *Příběhy z dlouhého století: architektura let 1750–1918 na Moravě a ve Slezsku.* Olomouc: Muzeum umění Olomouc, 2002.
- **ZAVŘEL, Jan a kol.** *Pražský vrch Petřín.* Praha: Paseka, 2012.
- **ZEGENHAGEN, Evelyn.** *Schneidige deutsche Mädel: Fliegerinnen zwischen 1918 und 1945.* Göttingen: Wallstein Verlag, 2007.
- **ZELINSKY, Hartmut (Hg.).** *Winfried Tonner und die Kunsttradition der Familie Roller.* München: Adalbert Stifter Verein, 1999.
- **ZEMANOVÁ URBANOVÁ, Berenika.** *Jedna sezona Hraběcího zámeckého divadla v Chyši.* In Divadelní revue. Ročník 27. Číslo 2. Praha: Institut umění – Divadelní ústav, 2016, s. 112–132.
- **ZICHOVÁ, Vladimíra.** *Pozůstalost JUDr. Václava Kounice ve sbírkách Zámku Slavkov-Austerlitz.* In MALÍŘ, Jiří – RÁJA, Martin (ed.). *JUDr. Václav Kounic a jeho doba.* Brno: Matice moravská, 2009, s. 135–144.
- **ZILYNSKÁ, Kateřina.** *Onen horlivý v slově Božím rakovnický Chrysosotomus. K životním osudům Jiřího Jana Libertina.* In Rakovnický historický sborník. Číslo VI/2005. Rakovník: Statní okresní archiv Rakovník, 2005, s. 5–14.
- **ZÍBRT, Čeněk – VOLF, Josef.** *Bibliografie české historie.* Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1900–1912.
- **Zlatá Praha.** Ročník XIV, číslo 1 (13. listopadu 1896).

- **ZLÁ, Iveta.** *Das Adelshaus der Lichnowskys: eine kulturelle Kontinuität.* Ostrava: Ostravská univerzita, 2007.
- **ŽUPANIČ, Jan.** *Nová šlechta rakouského císařství.* Praha: Age. Pankrác, 2006.
- **ŽUPANIČ, Jan.** *Vznik jednotné rakouské nobility.* In Sborník archivních prací. Ročník LVI. Číslo 2. Praha: Odbor archivní správy a spisové služby ministerstva vnitra, 2006, s. 345–416.

Internetové zdroje:

- **Acta Publica** | <http://actapublica.eu>
- **Archivní katalog AHMP** | <http://amp.bach.cz/pragapublica>
- **Archivní Vade Mecum SOA Litoměřice** | <http://matriky.soalitomerice.cz>
- **Archivní Vademecum ZA Opava** | <http://vademecum.archives.cz>
- **Badatelna.eu** | <http://badatelna.eu>
- **Bildarchiv Austria ÖNB** | <http://bildarchivaustria.at>
- **British Library, Manuscripts Catalogue** | <http://searcharchives.bl.uk>
- **Crossborderarchives** | <http://crarc.findbuch.net>
- **Česká divadelní encyklopedie** | <http://encyklopedie.idu.cz>
- **Digitální archiv SOA Třeboň** | <http://digi.ceskearchivy.cz>
- **eBadatelna SOA Praha** | <http://ebadatelna.soapraha.cz>
- **Family Search** | <http://familysearch.org>
- **Friedhöfe Wien** | <http://friedhofewien.at>
- **Geneanet** | <http://geneanet.org>
- **Historický atlas měst České republiky HÚ AV ČR** | <http://towns.hiu.cas.cz>
- **Historické mapy ÚA ZK** | <http://historickemapy.cuzk.cz>
- **Kaiser und Höfe** | <http://kaiserhof.geschichte.lmu.de>
- **Matricula** | <http://matricula-online.eu>
- **Monasterium.net** | <http://monasterium.net>
- **Oldmaps – Staré mapy** | <http://oldmaps.geolab.cz>
- **Österreichisches Staatsarchiv** | <http://archivinformationssystem.at>
- **Porta fontium** | <http://portafontium.cz>
- **Systeme am Wiener Hof** | <http://univie.ac.at/Geschichte/wienerhof>
- **Východočeské archivy SOA Zámrsk** | <http://vychodoceskearchivy.cz>

9. Obrazová příloha

- Obr. 1** Detail fresky, snad s erbem Lažanských z Bukové, neznámý autor, 2. polovina 14. století, kostel sv. Petra v Doubravě, foto: Jan Štěpánek, 2012.
- Obr. 2** Genealogický rozrod nejstarších příslušníků rodu Lažanských z Bukové, zpracoval: Jan Štěpánek, 2016.
- Obr. 3** Detail náhrobní desky rodu Lažanských z Bukové, červenohnědý sli-
venecký mramor, neznámý autor, 1650, kaple sv. Kříže v basilice Nane-
bevzetí P. Marie v Praze na Strahově, foto: Jan Štěpánek, 2016.
- Obr. 4** Detail zvonu se znakem Zuzany Lažanské z Bukové, rozené Nebílov-
ské z Drahozuze, bronz, Brikcí z Cimperku, 1594, kostel sv. Petra v oko-
vech v Milíčově, foto: Jan Štěpánek, 2016.
- Obr. 5** Údajný portrét Ferdinanda Rudolfa Lažanského z Bukové, neznámý
autor, olej na plátně, poslední čtvrtina 17. století, Muzeum hl. města Pra-
hy, inv. č. HD 2328, foto: Muzeum hl. města Prahy, 2011.
- Obr. 6** Zápis bratrů Rudolfa Jiřího a Františka Adama Lažanských z Bu-
kové v matrice Katolické univerzity v Lovani, 27. července 1648, Het
Rijksarchief in België, fond Oude Universiteit Leuven, inv. č. 682/1–25,
fol. 253, foto: Jan Štěpánek, 2015.
- Obr. 7** Frontispis knižního vydání filosofických tezí Karla Maxmiliána La-
žanského z Bukové, mědiryt, bratr Jindřich (Henricus) podle neznámého
autora, 1658, NA, fond Sběrka genealogicko-heraldická Wunschwitzova,
inv. č. 638, foto: Jan Štěpánek, 2010.
- Obr. 8** Univerzitní teze Karla Maxmiliána Lažanského z Bukové, mědiryt,
Melchior Küsel, 1658, Staatliche Kunstsammlungen Dresden, Kupferstich-
Kabinett, inv. č. A 102 784, reprodukce: SOA Plzeň, fond Rodinný archiv
Lažanských – Manětín, inv. č. 359.
- Obr. 9** Návrh univerzitní teze Karla Maxmiliána Lažanského z Bukové, la-
vírovaná kresba na papíře, Karel Škréta, 1658, Národní galerie v Praze,
Sběrka grafiky a kresby, inv. č. K 1141, reprodukce: PREISS 1979, s. 53.
- Obr. 10** Osobní věnování Bohuslava Balbína pro Karla Maxmiliána Lažan-
skému z Bukové, 18. dubna 1677, předsádka knihy *Výtah z dějin českých*,
Královská kolegiátní kapitula sv. Petra a Pavla na Vyšehradě, kapitulní
knihovna, kniha č. 176, sign. II Da 13, foto: Jan Štěpánek, 2016.

- Obr. 11** **Podobizna mladého muže**, kresba rudkou na papíře, Karel Škréta, 1651, Národní galerie v Praze, Sbírka grafiky a kresby, inv. č. K 1158, reprodukce: STOLÁROVÁ – VLNAS 2010, s. 354.
- Obr. 12** **Kryptoportrét Karla Maxmiliána Lažanského z Bukové jako sv. Jana Evangelisty**, olej na plátně, Karel Škréta, okruh, 50. léta 17. století, NPÚ ÚPS v Českých Budějovicích, zámek Manětín, inv. č. MA 266, reprodukce: STECKEROVÁ – VÁCHA 2015, s. 97.
- Obr. 13** **Portrét Marie Maxmiliány Lažanské z Bukové, rozené ze Šternberka**, olej na plátně, Karel Škréta, asi 1665, zámek Bechyně, soukromá sbírka, reprodukce: STOLÁROVÁ – VLNAS 2010, s. 281.
- Obr. 14** **Kaple Uvedení P. Marie do chrámu od jihovýchodu**, kostel Nanebevzetí P. Marie ve Staré Boleslavi, foto: Štěpán Vácha, 2008.
- Obr. 15** **Obraz Uvedení P. Marie do chrámu**, olej na plátně, Karel Škréta ml., 70. léta 17. století, kaple Uvedení P. Marie do chrámu, kostel Nanebev. P. M. ve Staré Boleslavi, reprodukce: STOLÁROVÁ – VLNAS 2010, s. 437.
- Obr. 16** **Detail kartuše s erby rodu Šternberků a Spandků**, neznámý autor, asi 1674, kaple Uvedení P. Marie do chrámu, kostel Nanebevzetí P. Marie ve Staré Boleslavi, foto: Štěpán Vácha, 2008.
- Obr. 17** **Obraz Marie a Marta klanící se Kristu**, olej na plátně, Jan Onghers, 1690, antependium oltáře sv. Kateřiny v basilice sv. Václava ve Staré Boleslavi, reprodukce: LOCH 2010, s. 28.
- Obr. 18** **Grafický list Sv. Václav přisluhuje při mši**, mědiryt, Samuel Dvořák podle neznámého umělce, 1679, Národní knihovna, sign. K 16056, No. 5, grafický list z knihy Jana B. Tannera, *Swatá Cesta z Prahy do Staré Boleslawě*. foto: Manuscriptorium.com, 2016.
- Obr. 19** **Univerzitní teze Norberta Leopolda Hocha z Hochu**, mědiryt, Melchior Küsel podle Karla Škréty ml., 1679, Národní knihovna, sign. Th. 050, foto: Manuscriptorium.com, 2016.
- Obr. 20** **Půdorys západní části paláce Lažanských**, kresba tužkou, perem, malba na papíře, neznámý autor, asi 1680, NA, fond Stará manipulace, inv. č. 547, sign. C 70/26, foto: Jan Štěpánek, 2016.
- Obr. 21** **Nárys jihozápadní části paláce Lažanských**, kresba tužkou, perem, malba na papíře, neznámý autor, asi 1680, NA fond Stará manipulace, inv. č. 547, sign. C 70/26, foto: Jan Štěpánek, 2016.

- Obr. 22** **Pohled na palác Lažanských od jihovýchodu**, kresba perem, 1769, Josef Daniel Huber, ÖNB, detailní snímek Huberova plánu Prahy ze systému HÚ AV ČR, Historický atlas měst České republiky, 2016.
- Obr. 23** **Půdorys paláce Lažanských**, kresba perem, malba, 1791, František Leonard Herget, AHMP, detailní snímek Hergetova plánu Prahy ze systému HÚ AV ČR, Historický atlas měst České republiky, 2016.
- Obr. 24** **Půdorys paláce Lažanských**, kresba perem, malba, neznámý autor, 1842, Ústředního archivu zeměměřičství a katastru, detailní snímek ze systému, Historické mapy, 2016.
- Obr. 25** **Pohled na palác Lažanských od východu**, malovaná lepenka, Antonín Langweil, 1826–1837, Muzeum hl. města Prahy, detailní snímek Langweilova modelu Prahy z DVD Virtuální průvodce Langweilovým modelem Prahy. Praha: Muzeum hl. města Prahy a Visual Connection, 2009.
- Obr. 26** **Pohled na palác Lažanských od západu**, malovaná lepenka, Antonín Langweil, 1826–1837, Muzeum hl. města Prahy, detailní snímek Langweilova modelu Prahy z DVD Virtuální průvodce Langweilovým modelem Prahy. Praha: Muzeum hl. města Prahy a Visual Connection, 2009.
- Obr. 27** **Původní usedlost Nebozízek od východu po sesuvu půdy v roce 1967**, neznámý architekt, poslední třetina 17. století, klasicistně upraveno, archiv NPÚ Praha, č. neg. 21611, reprodukce: ZAVŘEL 2012, s. 185.
- Obr. 28** **Usedlost Nebozízek od jihovýchodu**, Václav Girsá, 1984–1985, volná rekonstrukce původní stavby, foto: Jan Štěpánek, 2009.
- Obr. 29** **Pohled na usedlost Nebozízek od jihovýchodu**, mědiryt, Friedrich Bernard Werner, ca 1740, AHMP, Sběrka grafiky, sign. G 71, detailní snímek veduty ze systému Archivní katalog, 2016.
- Obr. 30** **Pohled na usedlost Nebozízek od jihovýchodu**, mědiryt, Johann Georg Ringle podle Friedricha Bernarda Wernera, ca 1740, AHMP, Sběrka grafiky, sign. G 75, detailní snímek ze systému Archivní katalog, 2016.
- Obr. 31** **Pohled na usedlost Nebozízek od jihovýchodu**, kresba perem, 1769, Josef Daniel Huber, ÖNB, detailní snímek Huberova plánu Prahy ze systému HÚ AV ČR, Historický atlas měst České republiky, 2016.
- Obr. 32** **Pohled na usedlost Nebozízek od jihovýchodu**, kolorovaný lept, 1794, Josef Gregory podle Ludvíka Kohla, AHMP, Sběrka grafiky, sign. G 218, detailní snímek panoramatu Prahy ze systému Archivní katalog, 2016.

- Obr. 33** **Půdorys usedlosti Nebozízek**, kresba perem, malba, 1791, František Leonard Herget, AHMP, detailní snímek Hergetova plánu Prahy ze systému HÚ AV ČR, Historický atlas měst České republiky, 2016.
- Obr. 34** **Půdorys usedlosti Nebozízek**, kresba perem, malba, neznámý autor, 1842, Ústřední archiv zeměměřičství a katastru, detailní snímek Stablního katastru ze systému Historické mapy, 2016.
- Obr. 35** **Epitaf Parise ze Spandko a jeho manželky Evy Marie, rozené Schirndingerové ze Schirndingu**, světlý a tmavý mramor, neznámý autor, 1677, jižní stěna kape sv. Kříže v basilice Nanebevzetí P. Marie v Praze na Strahově, foto: Jan Štěpánek, 2016.
- Obr. 36** **Vstupní portál do hospodářského dvora zámku v Manětíně**, pískovec, neznámý autor, 1678, foto: Jan Štěpánek, 2016.
- Obr. 37** **Kostel sv. Petra a Pavla v Křečově od jihozápadu**, neznámý architekt, 1683, foto: Jan Štěpánek, 2016.
- Obr. 38** **Kostel sv. Barbory v Manětíně od severozápadu**, Jan Křtitel Mathey, 90. léta 17. století, foto: Jan Štěpánek, 2011.
- Obr. 39** **Půdorys kostela sv. Barbory v Manětíně**, perokresba, Antonín Martínek, reprodukce: PODLAHA 1912, s. 122, obr. 153.
- Obr. 40** **Hlavní průčelí kostela sv. Barbory v Manětíně od západu**, Jan Křtitel Mathey, 90. léta 17. století, foto: Jan Štěpánek, 2016.
- Obr. 41** **Socha sv. Ludmily**, lipové dřevo, Jan Brokof, 1684–1685, kostel sv. Barbory v Manětíně, uloženo v Muzeu církevního umění plzeňské diecéze, reprodukce: STECKEROVÁ – VÁCHA 2015, s. 179.
- Obr. 42** **Socha sv. Ivana**, lipové dřevo, Jan Brokof, 1684–1685, kostele sv. Barbory v Manětíně, reprodukce: STECKEROVÁ – VÁCHA 2015, s. 179.
- Obr. 43** **Obraz Stětí sv. Barbory**, olej na plátně, Petr Brandl, 1699–1700, kostel sv. Barbory v Manětíně, uloženo v Muzeu a galerii severního Plzeňska v Mariánské Týnici, foto: David Stecker, 2013.
- Obr. 44** **Obraz Smrt sv. Isidora**, olej na plátně, Petr Brandl, 1699–1700, kostel sv. Barbory v Manětíně, uloženo v Muzeu a galerii severního Plzeňska v Mariánské Týnici, foto: David Stecker, 2013.
- Obr. 45** **Obraz Smrt sv. Václava**, olej na plátně, Petr Brandl, 1699–1700, kostel sv. Barbory v Manětíně, uloženo v Muzeu a galerii severního Plzeňska v Mariánské Týnici, foto: David Stecker, 2013.

- Obr. 46** **Obraz P. Marie s Ježíškem**, olej na plátně, Petr Brandl, 1699–1700, kostel sv. Jana Křtitele v Manětíně, foto: David Stecker, 2013.
- Obr. 47** **Socha Bakcha**, pískovec, neznámý autor, přelom 17. a 18. století, terasy před zámkem v Manětíně, foto: Muzeum a galerie sever. Plzeňska, 2006.
- Obr. 48** **Socha Zimy**, pískovec, neznámý autor, přelom 17. a 18. století, terasy před zámkem v Manětíně, foto: Muzeum a galerie sever. Plzeňska, 2006.
- Obr. 49** **Zámeček v Jelení u Lubence od západu**, neznámý architekt, 1708, foto: Jan Štěpánek, 2017.
- Obr. 50** **Zámeček ve Struhařích u Lubence od severozápadu**, neznámý architekt, přelom 17. a 18. století, foto: Jan Štěpánek, 2017.
- Obr. 51** **Půdorys přízemí zámku a kostela v Chříči**, perokresba, Antonín Martínek, reprodukce: PODLAHA 1912, s. 28, obr. 40.
- Obr. 52** **Obraz Nejsvětější Trojice s P. Marií, sv. Augustinem, sv. Tomášem z Villanovy a sv. Zuzanou**, olej na plátně, Petr Brandl, 1707, hlavní oltář kostela Nejsv. Trojice ve Lnářích, foto: David Stecker, 2013.
- Obr. 53** **Detail rámu s aliančním znakem rodu Lažanských z Bukové a Černínů z Chudenic**, polychromované lipové dřevo, P. Filip od sv. Heřmana, 1710–1711, hlavní oltář kostela Nejsv. Trojice ve Lnářích, foto: Vladimír Červenka, 2016.
- Obr. 54** **Palác Lažanských (Hochbergů) v Husově ulici č. 241 v Praze od jihu**, Tomáš Haffenecker, po 1716, foto: Michal Kmínek, 2012.
- Obr. 55** **Předpokládaná podoba geometrické osnovy půdorysu města Manětín**, digitální kresba: Jan Štěpánek, 2016.
- Obr. 56** **Hlavní průčelí zámku Manětín od severozápadu**, Tomáš Haffenecker, 1. třetina 18. století, foto: Jan Štěpánek, 2015.
- Obr. 57** **Zámek Manětín od jihu**, Tomáš Haffenecker, 1. třetina 18. století, foto: Jan Štěpánek, 2015.
- Obr. 58** **Freska s motivem ideální podoby zámku Manětín**, malba fresco-secco na vápenné omítce, neznámý autor, po 1738, strop hlav. schodiště zámku Manětín, foto: Milan Kadavý, 2013.
- Obr. 59** **Kostel sv. Jana Křtitele v Manětíně od východu**, Tomáš Haffenecker, 1712–1717, foto: Jan Štěpánek, 2008.
- Obr. 60** **Půdorys kostela sv. Jana Křtitele v Manětíně**, detail perokresby, Antonín Martínek, reprodukce: PODLAHA 1912, s. 92.

- Obr. 61** **Sousoší Nejsvětější Trojice**, pískovec, Štěpán Borovec, 1719, střední část náměstí v Manětíně, foto: Igor Dostálek, 2008.
- Obr. 62** **Socha sv. Floriana**, pískovec, Josef Herscher, 40. léta 18. století, západní kašna na náměstí v Manětíně, foto: Jan Štěpánek 2008.
- Obr. 63** **Soška rouhajícího se zločince z Kalvárie**, pozlacené lipové dřevo, Josef Herscher, 30. léta 18. století, predella oltáře sv. Máří Magdaleny v kostele sv. Barbory v Manětíně, foto: Jan Štěpánek, 2008.
- Obr. 64** **Socha anděla**, polychromované lipové dřevo, Josef Herscher, 30. léta 18. století, kaple sv. Josefa v Manětíně, nyní v kostele sv. Barbory v Manětíně, foto: Jan Štěpánek, 2007.
- Obr. 65** **Obraz Křest Krista v řece Jordánu**, olej na plátně, Petr Brandl, 1715–1716, hlavní oltář kostela sv. Jana Křtitele v Manětíně, foto: David Stecker, 2013.
- Obr. 66** **Obraz Ukřižovaný**, olej na plátně, Jan František Händel (?), 1730, boční oltář v hlavní lodi kostela sv. Jana Křtitele v Manětíně, reprodukce: STECKEROVÁ – VÁCHA 2015, s. 82.
- Obr. 67** **Obraz Služebnictvo zámecké kuchyně**, olej na plátně, Václav Dvořák, 1716–1717, NPÚ ÚPS v Českých Budějovicích, zámek Manětín, inv. č. MA 757, foto: Jan Štěpánek, 2016.
- Obr. 68** **Portrét M. Gabriely Lažanské z Bukové, rozené Černínové z Chudenic s dcerami**, olej na plátně, Filip K. Bentum, 1725, NPÚ ÚPS v Českých Budějovicích, zámek Manětín, inv. č. MA 759, foto: Jan Štěpánek, 2016.
- Obr. 69** **Portrét Diany Marie Černínové z Chudenic, rozené Ippoliti di Gazoldo**, olej na plátně, Filip K. Bentum, po 1725, NPÚ ÚPS v Českých Budějovicích, zámek Manětín, inv. č. MA 200, foto: Jan Štěpánek, 2016.
- Obr. 70** **Portrét Václava Josefa Lažanského z Bukové**, olej na plátně, Filip K. Bentum, kolem 1725, NPÚ ÚPS v Českých Budějovicích, zámek Manětín, inv. č. MA 196, foto: Jan Štěpánek, 2016.
- Obr. 71** **Detail fresky s námětem chrámu rodové slávy Černínů z Chudenic a Martiniců**, malba fresco-secco na vápenné omítce, František Julius Lux, 1730, hlavní sál zámku Manětín, reprodukce: PREISS 2010, s. 39.
- Obr. 72** **Iluzivní výmalba stěn**, malba secco na vápenné omítce, František Julius Lux (?), 1730, obnovil Jiří Matějček a Milan Kadaví, 2014, hlavní schodiště zámku Manětín, foto: zámek Manětín, 2016.

- Obr. 73** **Kostel sv. Markéty v Břežanech u Rakovníka od jihu**, Tomáš Haffenecker, 20. léta 18. století, foto: Jan Štěpánek, 2016.
- Obr. 74** **Kostel sv. Martina ve Stražišti od severu**, neznámý architekt, 1. polovina 18. století, foto: Zdeňka Bušková, 2013.
- Obr. 75** **Hlavní oltář kostela sv. Petra a Pavla v Křečově**, polychromované dřevo, Josef Herscher, před 1742, foto: Jan Štěpánek, 2011.
- Obr. 76** **Kostelní lavice se znakem Marie Gabriely Lažanské z Bukové, rozené Černínové z Chudenic**, dřevo, neznámý autor, 1726, bazilika sv. Jakuba v Praze na Starém Městě, foto: Jan Štěpánek, 2016.
- Obr. 77** **Předpokládaný původní půdorys prvního patra zámku v Manětíně**, digitálně modifikovaná kresba Antonína Martínka, reprodukce: PODLAHA 1912, s. 92, úprava: Jan Štěpánek, 2011.
- Obr. 78** **Komoda v orientálním stylu**, lakované a vyřezávané dřevo, neznámý autor, počátek 18. století, NPÚ ÚPS v Českých Budějovicích, zámek Manětín, inv. č. MA 164, foto: Jan Štěpánek, 2016.
- Obr. 79** **Konzole na porcelán**, polychromované a zlacené dřevo, neznámý autor, 1. třetina 18. století, NPÚ ÚPS v Českých Budějovicích, zámek Manětín, inv. č. MA 52, foto: Jan Štěpánek, 2016.
- Obr. 80** **Obraz s genealogickým stromem Zuzany Renaty Černínové z Chudenic, rozené z Martinic**, olej na plátně, Josef Tauchner dle Jana Filipa Bornschlögela, 1866, NPÚ ÚPS v Českých Budějovicích, zámek Manětín, inv. č. MA 6, foto: Jan Štěpánek, 2016.
- Obr. 81** **Obraz Humprecht Jan Černín z Chudenic u benátského dóžete**, olej na plátně, neznámý autor, 1. třetina 18. století, NPÚ ÚPS v Českých Budějovicích, zámek Manětín, inv. č. MA 1301, foto: Jan Štěpánek, 2016.
- Obr. 82** **Obraz Bitevní scéna**, olej na plátně, neznámý autor, poslední třetina 17. století, NPÚ ÚPS v Českých Budějovicích, zámek Manětín, inv. č. MA 163, foto: Jan Štěpánek, 2016.
- Obr. 83** **Obraz Zátíší s květinami**, olej na plátně, neznámý autor, 1. třetina 18. století, NPÚ ÚPS v Českých Budějovicích, zámek Manětín, inv. č. MA 822, foto: Jan Štěpánek, 2016.
- Obr. 84** **Obraz s mytologickou scénou (Snídaně v trávě)**, olej na plátně, neznámý autor, 1. třetina 18. století, NPÚ ÚPS v Českých Budějovicích, zámek Manětín, inv. č. MA 64, foto: Jan Štěpánek, 2016.

- Obr. 85** **Portrét krále Jana V. Portugalského s Kristovým řádem**, olej na plátně, Josef Antonín Beisch, 30. léta 18. století, NPÚ ÚPS v Českých Budějovicích, zámek Manětín, inv. č. MA 277, foto: Jan Štěpánek, 2016.
- Obr. 86** **Portrét královny Marie Anny Portugalské, rozené arcivévodkyně Rakouské**, olej na plátně, Josef Antonín Beisch, 30. léta 18. století, Muzeum hl. města Prahy, inv. č. 2331, foto: Muzeum hl. města Prahy, 2012.
- Obr. 87** **Půdorys prvního patra zámku v Rabštejně nad Střelou**, perokresba, Antonín Martínek, reprodukce: PODLAHA 1912, s. 224.
- Obr. 88** **Zámek v Rabštejně nad Střelou od jihozápadu**, neznámý architekt, počátek 18. století, foto: Jan Štěpánek, 2016.
- Obr. 89** **Půdorys zámeckého areálu v Rabštejně nad Střelou**, kresba perem, malba, neznámý autor, 1839, ÚA ZK, detailní snímek Stablního katastru ze systému ÚA ZK, Historické mapy, 2016.
- Obr. 90** **Kostel P. Marie Sedmibolestné v Rabštejně nad Střelou od severu**, Anselmo Lurago, 1766–1769, foto: Jan Štěpánek, 2012.
- Obr. 91** **Socha sv. Filipa Benizi**, pískovec, Václav Ondřej Herscher (?), 70. léta 18. století, průčelí kostela P. Marie Sedmibolestné v Rabštejně nad Střelou, foto: Jan Štěpánek, 2011.
- Obr. 92** **Socha sv. Filipa Benizi**, polychromované lipové dřevo, neznámý autor, kolem 1767, hlavní oltář kostela P. Marie Sedmibolestné v Rabštejně nad Střelou, foto: Jan Štěpánek, 2011.
- Obr. 93** **Socha sv. Peregrina Laziosiho**, pískovec, Václav Ondřej Herscher, 1761, rozcestí u osady Nový Dvůr, foto: Jan Štěpánek, 2011.
- Obr. 94** **Socha sv. Vojtěcha**, pískovec, Václav Ondřej Herscher, 1767, socha ve volné krajině ve městě Manětín, foto: Jan Štěpánek, 2014.
- Obr. 95** **Kulatý talíř z Holičské fajánse**, glazovaná a malovaná keramika, kolem 1770, NPÚ ÚPS v Českých Budějovicích, zámek Manětín, inv. č. MA 586, foto: Jan Štěpánek, 2016.
- Obr. 96** **Předpokládaný portrét purkmistra Starého Města pražského Mikuláše Františka Turka z Rosenthalu a Sturmfeldu**, olej na plátně, neznámý autor, 2. polovina 17. století, NPÚ ÚPS v Českých Budějovicích, zámek Manětín, inv. č. MA 17, foto: Jan Štěpánek, 2016.
- Obr. 97** **Kostel sv. Jakuba Většího v Močidleci od jihozápadu**, neznámý architekt, 1782, foto: Muzeum a galerie severního Plzeňska, 2013.

- Obr. 98** **Oltář se znaky Adama Víta Lažanského z Bukové a jeho ženy Kateřiny, rozené Fuggerové z Kirchbergu**, polychromované dřevě, neznámý autor, 1. třetina 18. století, severní kaple kostela Nanebevzetí P. Marie v Jiníně, foto: Zuzana Hadravová, 2010.
- Obr. 99** **Portrét Prokopa I. Lažanského z Bukové**, olej na plátně, rakouská portrétní škola, konec 18. století, NPÚ ÚPS v Českých Budějovicích, zámek Manětín, inv. č. MA 269, foto: Jan Štěpánek, 2016.
- Obr. 100** **Scéna se dvěma psy a třemi papoušky**, olej na plátně, neznámý autor, 1. třetina 18. století, NPÚ ÚPS v Českých Budějovicích, zámek Manětín, inv. č. MA 654, foto: Jan Štěpánek, 2016.
- Obr. 101** **Lovecký zámeček Nový Dvůr na počátku 20. století od jihu**, neznámý architekt, 1. třetina 18. století, foto: archiv autora disertační práce.
- Obr. 102** **Portrét císařovny Alžběty Kristýny Rakouské**, olej na plátně, neznámý autor, 1. třetina 18. století, NPÚ ÚPS v Českých Budějovicích, zámek Manětín, inv. č. MA 172, foto: Jan Štěpánek, 2016.
- Obr. 103** **Portrét Ulriky Lažanské z Bukové, rozené z Falkenhaynu**, akvarel na papíře, Jean Baptiste Isabey, 1812, Národní galerie v Praze, Sběrka grafiky a kresby, inv. č. DK 134, foto: Národní galerie v Praze, 2017.
- Obr. 104** **Portrét Prokopa II. Lažanského z Bukové**, olej na plátně, Josef Bernhart, 1828, NPÚ ÚPS v Praze, zámek Krásný Dvůr (svoz Chyše), inv. č. KD 512, foto: NPÚ ÚPS v Praze, 2017.
- Obr. 105** **Stolek**, neznámý autor, kolem 1820, NPÚ ÚPS v Praze, zámek Krásný Dvůr (svoz Chyše), inv. č. KD 5126, foto: NPÚ ÚPS v Praze, 2017.
- Obr. 106** **Půdorys loveckého zámečku Nový Dvůr**, kresba perem, malba, neznámý autor, 1840, Ústředního archivu zeměměřičství a katastru, detailní snímek ze systému Historické mapy, 2017.
- Obr. 107** **Plastika lva, štítonoše, s erbem rodu Lažanských z Bukové**, pískovec, neznámý autor, asi 1812, brána zámku Chyše, foto: Jan Štěpánek, 2017.
- Obr. 108** **Pohled na město a zámek Chyše od jihu**, olej na plátně, Alois Gustav Schulz (?), 1839, NPÚ ÚPS v Praze, zámek Krásný Dvůr (svoz Chyše), inv. č. KD 572, foto: NPÚ ÚPS v Praze, 2017.
- Obr. 109** **Návrh přestavby kostela sv. Vavřince v Lubenci**, kolor. kresba na papíře, neznámý autor, asi 1840, SOA Plzeň, fond Velkostatek Chyše, část 1., odd. III – účetní písem., inv. č. 994, karton 110, foto: Jan Štěpánek, 2017.

- Obr. 110** **Kostel sv. Vavřince v Lubenci od jihozápadu**, Václav Hagenauer, 1843–1846, foto: Jan Štěpánek 2017.
- Obr. 111** **Hlavní oltář sv. Prokopa a sv. Vavřince**, polychromované dřevo, František Linn (?) podle návrhu Josefa Hellicha, 1846, kostel sv. Vavřince v Lubenci, foto: Jan Štěpánek 2017.
- Obr. 112** **Oltář sv. Aloise**, polychromované dřevo, František Linn (?) podle návrhu Josefa Hellicha, 1846, severovýchodní část hlavní lodi kostela sv. Vavřince v Lubenci, foto: Jan Štěpánek 2017.
- Obr. 113** **Kazatelna**, polychromované dřevo, František Linn (?) podle návrhu Josefa Hellicha, 1846, jihovýchodní část hlavní lodi kostela sv. Vavřince v Lubenci, foto: Jan Štěpánek 2017.
- Obr. 114** **Varhanní skříň**, polychromované dřevo, Josef Müller, 1848, kůr kostela sv. Vavřince v Lubenci, foto: Jan Štěpánek 2017.
- Obr. 115** **Kostel P. Marie Pomocné v Mnichově-Au od jihozápadu**, Josef Daniel Ohlmüller, 1831–1839, foto: Sebastian Fuchs, 2010.
- Obr. 116** **Oltář sv. Jana Křtitele**, polychromované dřevo, Václav Šebor nebo Josef Černovický podle Josefa Heidelbergera, kolem 1853, severní loď kostela Narození P. Marie v Turnově, foto: Jan Štěpánek, 2017.
- Obr. 117** **Kostel Zvěstování P. Marie v Chyši od severozápadu**, Johann Baptista Rappa, 1697–1710, foto: Jan Štěpánek, 2017.
- Obr. 118** **Pohled na kostel Zvěstování P. Marie v Chyši od jihozápadu**, akvarel, Alžběta Lažanská z Bukové, rozená Pálffy, 1837, NPÚ ÚPS v Českých Budějovicích, zámek Manětín, inv. č. MA 68, foto: Jan Štěpánek, 2016.
- Obr. 119** **Detail pohledu na Chyši s kostelem Zvěstování P. Marie od severovýchodu**, litografie, Vincenc Morstadt, 1845, Národní galerie v Praze, Sběrka grafiky a kresby, inv. č. R 59230, foto: Jan Štěpánek, 2017.
- Obr. 120** **Kartuše se znakem Lažanských z Bukové**, Josef Pokorný, kolem 1855, hlavní loď kostela Zvěstování P. Marie v Chyši, foto: Petr Řezáč, 2017.
- Obr. 121** **Půdorys přízemí zámku v Chyši**, kresba perem, Vratislav Ryšavý, reprodukce: RYŠAVÝ 2002, s. 248, obr. 2.
- Obr. 122** **Hlavní průčelí zámku Chyše od jihovýchodu**, Ignác Vojtěch Ullmann, 1856–1858, foto: Jan Štěpánek, 2017
- Obr. 123** **Zámek Chyše od severozápadu**, Ignác Vojtěch Ullmann, 1856–1858, foto: Jan Štěpánek, 2017.

- Obr. 124** **Zámek Chyšě od severu**, Ignác Vojtěch Ullmann, 1856–1858, foto: Jan Štěpánek, 2017.
- Obr. 125** **Nádvoří zámku Chyšě od jihovýchodu**, Ignác Vojtěch Ullmann, 1856–1858, foto: Jan Štěpánek, 2017.
- Obr. 126** **Pamětní deska na nádvoří zámku Chyšě**, kámen, neznámý autor, kolem 1858, foto: Jan Štěpánek, 2017.
- Obr. 127** **Palác Lažanských na Smetanově náb. č. 1012 v Praze od jihozápadu**, Ignác Vojtěch Ullmann, 1861–1863, foto: Petr Vilgus, 2006.
- Obr. 128** **Dům Roberthof ve Vídni Leopoldstadtu od jihozápadu**, August Sicard von Sicardsburg a Eduard van der Nüll, 1855, foto: Josef Lex, 2011.
- Obr. 129** **Šternberský dům na Hradčanském nám. č. 60 v Praze od jihu**, František Xaver Pavíček, 1820–1822, foto: Jan Štěpánek, 2017.
- Obr. 130** **Zámek v Milešově od severovýchodu**, Antonio della Porta, 60. léta 17. století, foto: Jan Štěpánek, 2012.
- Obr. 131** **Společenský dům v Brně-Lužánkách od jihozápadu**, Ludwig von Förster, 1853–1855, foto: Jan Štěpánek, 2017.
- Obr. 132** **Náhrobek Leopolda I. Lažanského z Bukové**, žula, neznámý autor, kolem 1860, dříve městský hřbitov v Tyršových sadech v Brně, nyní jižní strana Moravského náměstí v Brně při hlavní lodi kostela sv. Tomáše, foto: Jitka Šibíčková, 2010.
- Obr. 133** **Obraz Panna Marie s Ježíškem v oblacích**, olej na plátně, Josef Zelený, 1855, NPÚ ÚPS v Praze, zámek Krásný Dvůr (svoz Chyšě), inv. č. KD 469, foto: NPÚ ÚPS v Praze, 2017.
- Obr. 134** **Portrét Leopolda I. Lažanského z Bukové**, olej na plátně, Josef Zelený, kolem 1856, NPÚ ÚPS v Praze, zámek Krásný Dvůr (svoz Chyšě), inv. č. KD 476, foto: NPÚ ÚPS v Praze, 2017.
- Obr. 135** **Pohled na Boskovice od východu**, akvarel na papíře, J. Blitzfeld, kolem 1860, NPÚ ÚPS v Praze, zámek Krásný Dvůr (svoz Chyšě), inv. č. KD 526, foto: NPÚ ÚPS v Praze, 2017.
- Obr. 136** **Návrh přestavby jižního průčelí zámečku Nový Dvůr**, kolorovaná kresba na papíře, Josef Rodt, 1876, SOA Plzeň, fond Velkostatek Chyšě, část 1., odd. IV – mapy a plány, inv. č. 45, foto: Jan Štěpánek, 2017.
- Obr. 137** **Zámeček Nový Dvůr od severozápadu**, Josef Rodt (?), kolem 1876, re-produkce: ÚLOVEC 2005, s. 87.

- Obr. 138** **Obraz Před popravou na Staroměstském náměstí**, olej na plátně, Jan Kostěnek, 1870, NPÚ ÚPS v Praze, zámek Krásný Dvůr (svoz Chyše), inv. č. KD 468, foto: NPÚ ÚPS v Praze, 2017.
- Obr. 139** **Portrét Leopolda II. Lažanského z Bukové**, olej na plátně, Josef Roller, 1891, NPÚ ÚPS v Praze, zámek Krásný Dvůr (svoz Chyše), inv. č. KD 472, foto: NPÚ ÚPS v Praze, 2017.
- Obr. 140** **Kolowratský palác ve Valdštejnské ulici č. 154 v Praze od západu**, Ignác Jan Palliardi, konec 18. století, foto: Tomáš Rasl, 2015.
- Obr. 141** **Portrét Jana Nepomuka Lažanského z Bukové**, olej na plátně, Antonín Machek, kolem 1815, NPÚ ÚPS v Českých Budějovicích, zámek Manětín, inv. č. MA 837, foto: Jan Štěpánek, 2016.
- Obr. 142** **Detail půdorysu zámku Manětín**, kolorovaná kresba na papíře, neznámý autor, kolem 1820, SOA Plzeň, fond Rodinný archiv Lažanských – Manětín, inv. č. 8, foto: Jan Štěpánek, 2017.
- Obr. 143** **Detail plánu na úpravu obytných prostor zámku Manětín**, kolorovaná kresba na papíře, Antonín Bohatý, 1847, SOA Plzeň, fond Rodinný archiv Lažanských – Manětín, inv. č. 9, foto: Jan Štěpánek, 2017.
- Obr. 144** **Portrét Rudolfa Lažanského z Bukové**, akvarel na papíře, Tadeáš Mayer, 1840, NPÚ ÚPS v Českých Budějovicích, zámek Manětín, inv. č. MA 349, foto: Jan Štěpánek, 2016.
- Obr. 145** **Vstupní brána zámku Rabštejn nad Střelou od jihozápadu**, neznámý architekt, kolem 1846, foto: Jan Štěpánek, 2017.
- Obr. 146** **Detail půdorysu prvního patra zámku Manětín**, kolorovaná kresba, Martin Ebel a Milan Pavlík, 1990, reprodukce: EBEL – PAVLÍK 1990.
- Obr. 147** **Přístavba pokojů u schodišťové haly zámku Manětín**, neznámý architekt, kolem 1846, foto: Jan Štěpánek, 2013.
- Obr. 148** **Terasy zámku Rabštejn nad Střelou od severozápadu**, neznámý architekt, kolem 1846, foto: Jan Štěpánek, 2015.
- Obr. 149** **Portrét Jana Karla Lažanského z Bukové**, olej na plátně, Franz Seraph Stirnbrand, okruh, po 1846, NPÚ ÚPS v Českých Budějovicích, zámek Manětín, inv. č. MA 155, foto: Jan Štěpánek, 2016.
- Obr. 150** **Alpská krajina**, akvarel na papíře, Sidonie Lažanská z Bukové, rozená z Hoyos-Sprinzensteinu, 1841, NPÚ ÚPS v Českých Budějovicích, zámek Manětín, inv. č. MA 374, foto: Jan Štěpánek, 2016.

- Obr. 151** **Balkon v zahradním průčelí zámku Manětín od jihozápadu**, neznámý architekt, 1851, foto: Jan Štěpánek, 2014.
- Obr. 152** **Portrét Prokopa Aloise Lažanského z Bukové**, pastel na papíře, Antonín Morávek, 1876, NPÚ ÚPS v Českých Budějovicích, zámek Manětín, inv. č. MA 644, foto: Jan Štěpánek, 2016.
- Obr. 153** **Pohled na zámek Orlík od severu**, kresba na papíře, Terezie z Korff-Schmising-Kerssenbrocku, rozená Lažanská z Bukové, kolem 1880, soukromá sbírka rodiny Lobkowiczů, foto: Jan Štěpánek, 2012.
- Obr. 154** **Studijní krajinomalby**, akvarel na papíře, Louisa Kannengiesser Piepenhagenová, po 1875, NPÚ ÚPS v Českých Budějovicích, zámek Manětín, inv. č. MA 330, foto: Jan Štěpánek, 2016.
- Obr. 155** **Alpské výjevy**, akvarel na papíře, August Bedřich Piepenhagen (?), okolo 1850, NPÚ ÚPS v Českých Budějovicích, zámek Manětín, inv. č. MA 364, foto: Jan Štěpánek, 2016.
- Obr. 156** **Portrét Terezie z Korff-Schmising-Kerssenbrocku, rozené Lažanské z Bukové**, olej na plátně, Agathon Klemt, 1882, NPÚ ÚPS v Českých Budějovicích, zámek Manětín, inv. č. MA 650, foto: Jan Štěpánek, 2016.
- Obr. 157** **Detail náhrobku Terezie z Korff-Schmising-Kerssenbrocku, rozené Lažanské z Bukové**, mosaz, František Sequens, 1884, presbytář kostela sv. Jana Křtitele v Manětíně, foto: Jan Štěpánek, 2011.
- Obr. 158** **Portrét Vladimíra Lažanského z Bukové**, olej na plátně, František Ondrůšek, 1899, NPÚ ÚPS v Praze, zámek Krásný Dvůr (svoz Chyše), inv. č. KD 471, foto: NPÚ ÚPS v Praze, 2017.
- Obr. 159** **Portrét Prokopa IV. Lažanského z Bukové**, olej na plátně, Hugo Boettlinger, 1906, NPÚ ÚPS v Praze, zámek Krásný Dvůr (svoz Chyše), inv. č. KD 558, foto: NPÚ ÚPS v Praze, 2017.
- Obr. 160** **Portrét Mechtildy Lažanské z Bukové, rozené z Waldburgu**, akvarel na papíře, Hedvika Höna-Senft, 1918, NPÚ ÚPS v Praze, zámek Krásný Dvůr (svoz Chyše), inv. č. KD 523, foto: NPÚ ÚPS v Praze, 2017.
- Obr. 161** **Obraz Ukřižovaného**, olej na plátně, Emanuel Dítě, 1885, presbytář kostela sv. Jana Křtitele v Manětíně, foto: Jan Štěpánek, 2011.
- Obr. 162** **Palác Lažanských (Henetů) ve Sněmovní ulici č. 175 v Praze od jihovýchodu**, František Maxmilián Kaňka (?), 1. třetina 18. století a Otakar Materna, 1899, foto: Wikimedia Commons, 2012.

- Obr. 163** **Salon zámku v Manětíně**, kresba na papíře, neznámý autor, 1856, NPÚ ÚPS v Praze, zámek Krásný Dvůr (svoz Chyš), inv. č. KD 6234, foto: NPÚ ÚPS v Praze, 2017.
- Obr. 164** **Salon zámku v Manětíně**, neznámý autor, konec 19. století, reprodukce: NPÚ ÚPS v Českých Budějovicích, zámek Manětín, inv. č. MA 1097.
- Obr. 165** **Upomínková kaple na Terezii z Korff-Schmising-Kerssenbrocku, rozenou Lažanskou z Bukové**, Kamil Hilbert a Čeněk Vosmík (?), 1903, Lipovice u Nekmíře, foto: Jan Štěpánek, 2014.
- Obr. 166** **Socha sv. Karla Boromejského**, pískovec, Čeněk Vosmík, 1918, výkletek při severním vjezdu do hospodářského dvora zámku v Manětíně, foto: Jan Štěpánek, 2011.
- Obr. 167** **Portrét Jana Karla Lažanského z Bukové**, olej na plátně, Konstantin Stuchlík, 1922, NPÚ ÚPS v Českých Budějovicích, zámek Manětín, inv. č. MA 157, foto: Jan Štěpánek 2016.
- Obr. 168** **Pohled na zámek Manětín od jihu**, suchá jehla, Terezie ze Seilern-Aspangu, 1909, NPÚ ÚPS v Kroměříži, zámek Lešná u Zlína, inv. č. LA 699, foto: Jan Štěpánek, 2016.
- Obr. 169** **Portrét Františka Josefa ze Seilern-Aspangu**, pastel na papíře, Helena Emingerová, 1916, NPÚ ÚPS v Českých Budějovicích, zámek Manětín, inv. č. MA 267, foto: Jan Štěpánek 2016.
- Obr. 170** **Portrét Terezie ze Seilern-Aspangu, rozené Lažanské z Bukové**, akvarel na slonovině, Ernst Mayer, 1922, soukromá sbírka rodiny Seilern-Aspangů, Litschau, foto: Jan Štěpánek, 2011.

OBRAZOVÁ PŘÍLOHA
JE V SAMOSTATNÉM SOUBORU.

10. Genealogická rešerše rodu Lažanských z Bukové

Heraldický rozrod Lažanských z Bukové, Korbělů z Bukové, Chuchelských z Nestajova, Žehušických z Nestajova a Radkoviců z Radkovic z knihy Bartoloměje Paprockého z Hlohol – Diadochos. Jan Willenberg, dřevoryt na papíře, Praha, 1602. Reprodukce: PAPROCKÝ 1602, s. 280.

10.1. Charakteristika pramenů a literatury, zásady pro zpravování textu

Nejstarší genealogické přehledy, ve kterých byl rod Lažanských z Bukové zahrnut, jsou známy již z počátku 18. století.¹ Nejednalo se však o práce, jež by systematicky a pravidelně refletovaly často se měnící údaje u jednotlivých probandů. Ty nalzáme až v 19. století v tzv. gothajských almanaších, přesněji v řadě Gothaisches Genealogisches Taschenbuch der gräflichen Häuser, vycházející v nakladatelství Justus Perthes v durynské Gothě mezi lety 1825–1942.² Po druhé světové válce, od roku 1952, pak v Genealogisches Handbuch des Adels, vycházející v C. A. Starke Verlag v hesenském městě Limburg an der Lahn.³ V našem prostředí je známa především práce Vladimíra Pouzara z roku 1997 a heslo v Almanachu českých šlechtických rodů 1999 od stejného autora.⁴ Ani jeden z původců však nepracoval s primárním rodopisným materiálem a údaje se mnohdy liší. Tato rešerše si proto klade za cíl přezkoumat a doplnit dosud známé poznatky.

Výchozím pramenem pro její zpracování se stala Sběrka genealogická Dobřenského, uložená v 1. oddělení Národního archivu v Praze.⁵ Představuje totiž jeden z nejspolehlivějších zdrojů šlechtické genealogie, díky excerpce údajů z matrik. Zde získané informace byly v příslušných knihách fyzicky ověřeny. Chybějící data, zejména z druhé poloviny 19. a počátku 20. století, byla doplněna z křestních, oddacích a úmrtních listů z fondů 5. oddělení SOA v Plzni: Rodinného archivu Lažanských – Manětín či Rodinného archivu Lažanských z Bukové, Chyše.⁶ V případě, že v nich nebylo možné některá data ověřit, bylo využito jiných, řádně citovaných archivních zdrojů, případně literatury.

Rešerše je koncipována jako vzestupně číslovaný seznam, tj. č. 1. – otec, 1.1. – první syn, 1.2. – druhá dcera, 1.1.3. – třetí vnuk prvního syna. Životopisná data probandů jsou umístěna hned za jménem v závorce a rozlišena obvyklými symboly * (narozen/a), ≈ (pokřtěn/a), † (zemřel/a) a ‡ (pohřben/a). Následují údaje o společenském a majetkovém postavení člena rodu, rozdělené na pocty, funkce a statky. Mezi pocty patří například povýšení do vyššího stupně šlechtického stavu, propůjčení řádu, udělení čestného občanství aj. V sekci funkce je zaznamenáno působení probanda ve světských, případně církevních úřadech. Nakonec jmenované statky reflektují držbu nemovitého majetku.

Sňatek probanda je umístěn na další řádce a označen zkratkou m. (manželství). Sled biografických údajů o narození a úmrtí je totožný. Z praktických i kapacitních důvodů bylo ve většině případů upuštěno od často dlouhého výčtu majetku a funkcí partnera. Prostor je věnován jen jeho předcházejícím či dalším sňatkům. V závorce na konci zápisu je rovněž uvedeno jméno jeho rodičů, včetně rodného příjmení matky.

Součástí rešerše je poznámkový aparát. Citace jsou zpravidla společné pro narození a křest, a pro úmrtí a místo pohřbu. Údaje oddělené čárkou (,) mají stejný pramen. Záznamy oddělené středníkem (;) vymezují citace rozdílné. Tečka (.) značí konec údajů k probandovi. Jako místo křtu či svatby, je až na výjimky uváděn příslušný farní kostel. V případě, že se nepodařilo najít informace, je záznam nahrazen tečkami (...). Součástí některých poznámek je i komentář, obsahující například výčet kmotrů, svědků apod. Často neúplná jména a titulatury byly pro lepší srozumitelnost upraveny a sjednoceny. Jakékoliv další doplňující informace v rešerši jsou umístěny do hranatých závorek.

Křestní jména jsou citována ve stejném pořadí jako v prameni. Tučně pak zvýrazněna ta, jež byla jednotlivými osobami běžně užívána. Je-li známa český ekvivalent, bylo pro plynulejší čitelnost přistoupeno k překladu do češtiny (např. Josepha = Josefa). Není-li známo jméno či příjmení vůbec, je nahrazeno latinskou zkratkou N. N. (Nomen Nescio). U transkripce příjmení byla naopak zvolen oficiální tvar uvedený v gothajských almanaších, respektive v obecně respektovaných seznamech od Petra Maška.⁷

¹ Např. ROSENMÜLLER 1722, s. L (Gräfliche Familien). Item SEIFERT 1724, s. 316–317.

² Gothaisches Genealogisches Taschenbuch der gräflichen Häuser: Jg. 7, **1833**, s. 289–290; Jg. 8, **1835**, s. 288; Jg. 9, **1836**, s. 305–306; Jg. 10, **1837**, s. 280–281; Jg. 11, **1838**, s. 303–304; Jg. 12, **1839**, s. 295–296; Jg. 13, **1840**, s. 295–297; Jg. 14, **1841**, s. 276–278; Jg. 15, **1842**, s. 305–307; Jg. 16, **1843**, s. 304–306; Jg. 17, **1844**, s. 330–332; Jg. 18, **1845**, s. 345–346; Jg. 19, **1846**, s. 364–365; Jg. 20, **1847**, s. 372–374; Jg. 21, **1848**, s. 389–391; Jg. 22, **1849**, s. 391–393; Jg. 23, **1850**, s. 383–385; Jg. 24, **1851**, s. 391–393; Jg. 25, **1852**, s. 386–388; Jg. 26, **1853**, s. 409–411; Jg. 27, **1854**, s. 439–441; Jg. 28, **1855**, s. 455–457; Jg. 29, **1856**, s. 423–426; Jg. 30, **1857**, s. 447–449; Jg. 31, **1858**, s. 436–439; Jg. 32, **1859**, s. 478–481; Jg. 33, **1860**, s. 463–466; Jg. 34, **1861**, s. 471–474; Jg. 35, **1862**, s. 488–490; Jg. 36, **1863**, s. 491–494; Jg. 37, **1864**, s. 487–489; Jg. 38, **1865**, s. 493–495; Jg. 39, **1866**, s. 503–505; Jg. 41, **1868**, s. 477–480; Jg. 43, **1870**, s. 591–593; Jg. 44, **1871**, s. 470–472; Jg. 45, **1872**, s. 467–469; Jg. 46, **1873**, s. 474–477; Jg. 47, **1874**, s. 484–486; Jg. 48, **1875**, s. 479–481; Jg. 49, **1876**, s. 493–495; Jg. 50, **1877**, s. 511–513; Jg. 51, **1878**, s. 504–506; Jg. 52, **1879**, s. 501–503; Jg. 53, **1880**, s. 507–510; Jg. 54, **1881**, s. 508–510; Jg. 55, **1882**, s. 514–516; Jg. 56, **1883**, s. 519–521; Jg. 57, **1884**, s. 524–527; Jg. 58, **1885**, s. 537–539; Jg. 59, **1886**, s. 549–552; Jg. 60, **1887**, s. 550–553; Jg. 61, **1888**, s. 557–559; Jg. 62, **1889**, s. 558–561; Jg. 63, **1890**, s. 560–562; Jg. 64, **1891**, s. 568–570; Jg. 65, **1892**, s. 570–573; Jg. 66, **1893**, s. 569–571; Jg. 67, **1894**, s. 588–590; Jg. 68, **1895**, s. 603–605; Jg. 69, **1896**, s. 624–626; Jg. 70, **1897**, s. 609–611; Jg. 71, **1898**, s. 573–575; Jg. 72, **1899**, s. 591–593; Jg. 73, **1900**, s. 448–450; Jg. 74, **1901**, s. 462–464; Jg. 75, **1902**, s. 473–475; Jg. 76, **1903**, s. 475–477; Jg. 77, **1904**, s. 470–472; Jg. 78, **1905**, s. 478–480; Jg. 79, **1906**, s. 484–486; Jg. 80, **1907**, s. 493–495; Jg. 81, **1908**, s. 498–500; Jg. 82, **1909**, s. 500–502; Jg. 83, **1910**, s. 509–511; Jg. 84, **1911**, s. 518–519; Jg. 85, **1912**, s. 524–526; Jg. 86, **1913**, s. 527–529; Jg. 87, **1914**, s. 536–537; Jg. 88, **1915**, s. 536–538; Jg. 89, **1916**, s. 539–541; Jg. 90, **1917**, s. 535–536; Jg. 91, **1918**, s. 536–538; Jg. 92, **1919**, s. 541–543; Jg. 93, **1920**, s. 540–542; Jg. 94, **1921**, s. 540–542; Jg. 95, **1922**, s. 544–546; Jg. 103, **1930**, s. 346–348; Jg. 107, **1934**, s. 288–290. Heslo Lažanský z Bukové není uváděno v prvních šesti ročnících, tj. 1825, 1826, 1827, 1828, 1829 a 1831, dále pak v ročnících 1867 (Jg. 40), 1869 (Jg. 42), 1923, 1924, 1925, 1926, 1927, 1928 a 1929 (Jg. 96–102), 1931, 1932 a 1933 (Jg. 104–106), a posledních osmi ročnících, tj. 1935, 1936, 1937, 1938, 1939, 1940, 1941 a 1942 (Jg. 108–115).

³ Genealogisches Handbuch des Adels. Band 18, Gräflichen Häuser, A III, **1958**, s. 249–253; Band 72, Gräflichen Häuser IX, **1979**, s. 306–311; Band 97, Adelslexikon VII, Kre-Lod, **1989**, s. 217.

⁴ POUZAR 1997, s. 17–28 a POUZAR 1999, s. 230–233.

⁵ NA, fond Sběrka genealogická Dobřenského, zejména inv. č. 552 (Lažanský z Bukové).

⁶ SOA Plzeň, fond Rodinný archiv Lažanských – Manětín a Rodinný archiv Lažanských z Bukové, Chyšce.

⁷ MAŠEK 2008–2010.

1. **Ferdinand Rudolf** hrabě Lažanský, svobodný pán z Bukové (* 1590;¹ ≈ ..., † 7. srpna 1657;² † 12. září 1657 Praha, bazilika Nanebevzetí P. Marie na Strahově³); pocty: před 1623 rytíř Řádu křesťanského rytířstva (sv. Michaela);⁴ 17. října 1630 říšský stav svobodných pánů;⁵ 4. června 1631 český stav svobodných pánů a český panský stav;⁶ 2. ledna 1637 říšský hraběcí stav a velký (dědičný) palatinát;⁷ 29. června 1637 český hraběcí stav;⁸ funkce: 1611–1612 stolník císaře Rudolfa II.;⁹ komoří Karla arciv. Rakouského;¹⁰ od 1621 rytmistr, poté podplukovník císařské armády;¹¹ statky: 1622–1623 Štěkeň, Cehnice (okr. Strakonice);¹² 1622 Mladějovice (okr. Strakonice);¹³ 1623 Osek (okr. Strakonice);¹⁴ 1623 Miloňovice (okr. Strakonice);¹⁵ 1639 Manětín (okr. Plzeň-sever), Záběhllice, Petrovice (hl. m. Praha);¹⁶ 1639 šosovní dům „U zlaté husy“ v Praze [Lázeňská č. 289/9];¹⁷ 1649 Malá Turná (okr. Strakonice);¹⁸ m. ..., N. N. (* ..., ≈ ..., † ..., † ...);¹⁹ m. asi 1619;²⁰ **Markéta Barbora** Wratislavová z Mitrowic (* 1605;²¹ ≈ ..., † 27. března 1681 zámek Bratronice, † 1681 Praha, bazilika Nanebevzetí P. Marie na Strahově²²); statky: 1630 Bratronice (okr. Strakonice);²³ do 1661 Bezděkov (okr. Plzeň-jih);²⁴ (dcera Adama st. Wratislava z Mitrowic a Salomeny Hořčicové z Prostého).
- 1.1. **Jan Rudolf Jiří** (* 1620;²⁵ ≈ ..., † 20. března 1659 zámek Manětín;²⁶ † 1659 Praha, bazilika Nanebevzetí Panny Marie na Strahově²⁷); funkce: rada dvorského a komorního soudu;²⁸ 1656–1657 krajský hejtman Plzeňského kraje;²⁹ statky: 1656 Manětín (okr. Plzeň-sever);³⁰
- 1.2. **František Adam**³¹ (* 1630;³² ≈ ..., † 24. června 1662 Vídeň [zabit v hádce];³³ † 12. července 1662 Praha, bazilika Nanebevzetí P. Marie na Strahově³⁴); funkce: 1653 číšník Ferdinanda III.;³⁵ 1657–1658 krajský hejtman Prácheňského kraje;³⁶ rada dvorského a komorního soudu;³⁷ 1662 císařský komoří;³⁸ statky: 1656 Osek, Mladějovice, Malá Turná (okr. Strakonice);³⁹ do 1661 Miloňovice;⁴⁰
- 1.3. **Vilém** (* ..., ≈ ..., † ve 4 letech věku;⁴¹ † ... Záboří, kostel sv. Petra a Pavla⁴²).
- 1.4. **Karel Maxmilián** (* 1639, ≈ ..., † 14. května 1695 Praha, † Praha, bazilika Nanebevzetí P. Marie na Strahově⁴³) pocty: 10. února 1664 predikát Hoch- und Wohlgeboren (vysoce urozený);⁴⁴ 30. prosince 1681 uherský indigenát;⁴⁵ funk-

ce: 1658 stolník císaře Leopolda I. a císařský komoří;⁴⁶ 1667–1678 rada apelačního soudu, 1670 fortifikační komisař;⁴⁷ 1678–1685 místokancléř České dvorské kanceláře, 1685–1688 prezident apelačního soudu, 1687 skutečný tajný rada, 1688–1695 nejvyšší dvorský sudí;⁴⁸ statky: 1656–1663 Záběhllice (hl. m. Praha);⁴⁹ 1659 Manětín (okr. Plzeň-sever);⁵⁰ 1662 Osek, Mladějovice, Malá Turná (okr. Strakonice);⁵¹ 1668 dvůr Veleslavín (hl. m. Praha);⁵² 1672 Černá Hať (okr. Plzeň-sever);⁵³ 1676 Všesulov (okr. Rakovník);⁵⁴ 1677 Nebozízek v Praze [Petřínské sady č. 411/14];⁵⁵ 1656–1678 šos. dům U zlaté husy v Praze [Lázeňská č. 289/9];⁵⁶ před 1680 palác Lažanských v Praze [Karmelitská č. 377/19];⁵⁷ 1681 Bratronice (okr. Strakonice);⁵⁸ 1694 Rtišovice (okr. Příbram);⁵⁹ m. 21. února 1664 Altötting, Bavorsko, milostná kaple P. Marie;⁶⁰ **Marie Maxmiliána** Aurelie hr. ze Sternbergu (* 1641, ≈ ..., † 14. února 1665 Praha;⁶¹ † 22. února 1665 Praha, kostel sv. Salvátora⁶²) (dcera Františka Karla Matyáše hr. ze Sternbergu a Ludmily Benigny Kavkové z Říčan); m. prosinec 1665;⁶³ **Anna Alžběta** sv. p. ze Spandko (* ..., ≈ ..., † 16. července 1709 Praha, Malá Strana, palác Lažanských, † Praha, bazilika Nanebevzetí P. Marie na Strahově⁶⁴); pocty: Řád hvězdného kříže;⁶⁵ statek: 1668 dvůr Veleslavín (hl. m. Praha);⁶⁶ 1675 Bernartice (okr. Tachov);⁶⁷ před 1680 palác Lažanských v Praze [Karmelitská č. 377/19];⁶⁸ (dcera Parise sv. p. ze Spandko a Evy Marie Schirndingerové ze Schirndingu).

1.4.1. **Marie Maxmiliána** Zuzana Josefa (* 10. února 1665 Praha;⁶⁹ ≈ 15. února 1665 Praha, domácí kaple arcibiskupa pražského;⁷⁰ † 1707, † ...⁷¹); m. 3. listopadu 1682 Vídeň, kostel sv. Michaela;⁷² **Adolf Michael** Tomáš hr. ze Sinzendorfu (* ..., ≈ ..., † 20. května 1700 Konstantinopol;⁷³ † ...); (syn Jana Jáchyma hr. ze Sinzendorfu a Marie Anny hr. z Althanu).

1.4.2. N. N. (* ..., ≈ 8. srpna 1668 Praha, kostel P. M. pod řetězem;⁷⁴ † ..., † ...).

1.4.3. **Václav Josef** Antonín (* ..., ≈ 11. dubna 1674 Praha, kostel Panny Marie pod řetězem;⁷⁵ † 2. března 1715 zámek Chříč;⁷⁶ † [vnitřnosti] 11. března 1715 Kožlany, kostel sv. Vavřince;⁷⁷ † [srdce] 11. března 1715 Manětín, kostel sv. Jana Křtitele;⁷⁸ † 16. března 1715 Praha, bazilika Nanebevzetí P. Marie na Strahově⁷⁹); pocty: císařský komoří;⁸⁰ funkce: 1701 krajský hejtman Rakovnického kraje;⁸¹ 1705–1707 krajský hejtman Plzeňského

kraje;⁸² statky: 1699 Všesulov (okr. Rakovník), Veleslavín (hl. m. Praha), do 1711 Manětín (okr. Plzeň-sever);⁸³ 1701 Chříč (okr. Plzeň-sever);⁸⁴ 1709–1712 Bernartice (okr. Tachov);⁸⁵ 1711 Lubenec, Struhaře a Řepany (okr. Louny);⁸⁶ 1713 Čistá (okr. Rakovník);⁸⁷ m. 30. června 1707 Vídeň, zámek Favorita;⁸⁸ **Marie Gabriela** hr. Czerninová z Chudenitz (* zřejmě 23. dubna 1691 Vídeň;⁸⁹ ≈ ..., † 21. července 1758 zámek Manětín, † 23. července 1758 Manětín, kostel sv. Jana Křtitele⁹⁰); pocty: 1707 Řád hvězdného kříže;⁹¹ dvorní dáma císařovny Amálie Vilemíny;⁹² funkce: 1738 okněžněná abatyše Ústavu šlechticů U sv. Andělů v Praze;⁹³ statky: 1707–1717 Lnáře (okr. Strakonice);⁹⁴ 1711 Manětín (okr. Plzeň-sever);⁹⁵ 1716 šosovní dům v Praze [Husova č. 241/7];⁹⁶ 1727 Šípy (okr. Rakovník);⁹⁷ 1727 Drahonice (okr. Louny);⁹⁸ 1733 Chříč (okr. Plzeň-sever), Všesulov (okr. Rakovník);⁹⁹ (dcera Tomáše Zachea hr. Czernina z Chudenitz a Zuzany Renaty hr. z Martinic).

1.4.3.1. **Maxmilián Václav** Tomáš Josef Gabriel Konrád Klaudius (* ..., ≈ 6. října 1710 Praha, dům na Smíchově;¹⁰⁰ † 28. listopadu 1776 zámek Struhaře, † 1. prosince 1776 Manětín, kostel sv. Jana Křtitele¹⁰¹) pocty: císařský komoří;¹⁰² 1765 skut. tajný rada;¹⁰³ funkce: 1738 přisedící komor. a dvorského soudu;¹⁰⁴ 1753–1759 krajský hejtman Loketského kraje;¹⁰⁵ 1760–1764 kraj. hejtman Plzeňského kraje;¹⁰⁶ statky: 1732 Lubenec, Struhaře (okr. Louny), dvůr Veleslavín (hl. m. Praha), do 1748 Drahonice a Řepany (okr. Louny);¹⁰⁷ 1734–1738 Kovanice (okr. Nymburk);¹⁰⁸ 1748 Rabštejn n. Střelou (okr. Plzeň-sever);¹⁰⁹ zřejmě 1758 šos. dům v Praze [Husova č. 241/7];¹¹⁰ 1758 Manětín (okr. Plzeň-sever);¹¹¹ m. 11. května 1733 zámek Stránov;¹¹² **Terezie** Antonie Josefa hr. z Lisova (* Praha, Staré Město, dům U Černého orla č. 400, ≈ 20. června 1711 Praha, kostel sv. Havla;¹¹³ † Praha, Staré Město, dům č. 541 [později Husova ul. č. 241/7], † 19. května 1785 kostel sv. Jiljí¹¹⁴); pocty: 1734 Řád hvězdného kříže;¹¹⁵ statky: [1769] 1777 Manětín (okr. Plzeň-sever);¹¹⁶ zřejmě 1776 šos. dům v Praze [Husova č. 241/7];¹¹⁷ (dcera Rudolfa Josefa hr. z Lisova a Rosy hr. z Trappu, sv. p. na Pisein a Caldonazzo).

- 1.4.3.1.1. Marie **Terezie** Maxmiliána Františka Xaveria Ludmila Josefa Faustina (* Praha, Staré Město, dům Lažanských, ≈ 15. února 1734 Praha, kostel sv. Martina ve zdi;¹¹⁸ † 16. listopadu 1761 Praha, Staré Město, dům Lažanských, † 18. listopadu 1761 Praha, bazilika Nanebevzetí P. Marie na Strahově¹¹⁹).
- 1.4.3.1.2. **Marie Anna** Josefa Maxmiliána Terezie Oktaviána Ludmila (* Praha, Staré Město, dům Lažanských, ≈ 22. března 1735 Praha, kostel sv. Martina ve zdi;¹²⁰ † 1. června 1800 Pražský hrad, Tereziánský ústav šlechtičen č. 2, † 3. června 1800¹²¹); pocty: Řád hvězdného kříže;¹²² funkce: od 1754 dáma Tereziánského ústavu šlechtičen na Pražském hradě, 1768–1780 II. asistentka, 1780–1785 I. asistentka, 1785–1796 proděkanka, 1796–1800 děkanka.¹²³
- 1.4.3.1.3. **Ludmila** Anna Gabriela Josefa Maxmiliána Terezie Františka Xaveria (* 20. července 1736 zámek Struhaře, ≈ 21. července 1736 Lubenec, kostel sv. Vavřince [spíše zámek Struhaře, kaple Všech svatých];¹²⁴ † 15. srpna 1803 zámek Manětín [při epidemii úplavice];¹²⁵ † Manětín, kaple sv. Josefa¹²⁶).
- 1.4.3.1.4. Marie Josefa **Gabriela** Františka Xaveria (* Praha, Staré Město, dům Lažanských, ≈ 18. prosince 1737 Praha, kostel sv. Martina ve zdi;¹²⁷ † 1. února 1772 Praha, Nové Město, dům č. 148; † Praha, bazilika Nanebevzetí P. Marie na Strahově¹²⁸);
m. 28. května 1764 Manětín, kostel sv. J. Křtitele;¹²⁹ **Adalbert** Václav Malachus Karel Boromejský hr. Klebelsberg, sv. p. z Thumburgu (* 3. listopadu 1738 zámek Libořice, ≈ 4. listopadu 1738 Libořice, kostel Nanebevzetí P. Marie;¹³⁰ † 20. ledna 1812 Praha, Nové Město, dům č. 144;¹³¹ † Třebívlice, rodinná hrob-

ka¹³²); m. 1773 M. Antonie hr. Krakovská z Kolowrat (1737–1799);¹³³ (syn Josefa Ernesta hr. Klebelsberga, sv. p. z Thumburgu a Ludmily Juliany hr. z Lisova¹³⁴).

1.4.3.1.5. **Václav** Maxmilián Konrád Josef František Xaverský (* 19. února 1739 zámek Struhaře, ≈ 19. února 1739 zámek Struhaře, kaple Všech svatých;¹³⁵ † 5. září 1770 zámek Struhaře [podlehl bodným zraněním]; ‡ 7. září 1770 Manětín, kostel sv. Jana Křtitele¹³⁶); m. 7. května 1767 Manětín, kostel sv. Jana Křtitele;¹³⁷ Marie **Vilemína** Polyxena Josefa Antonie Kristýna sv. p. Wolfskeelové z Reichenbergu (* ..., ≈ 28. února 1734 Würzburg, městský kostel sv. Petra a Pavla;¹³⁸ † 3. března 1805;¹³⁹ ‡ ...); m. po 1770 Karel Adolf Braun sv. p. z Wartenbergu;¹⁴⁰ pocty: 1764–1767 dáma Tereziánského ústavu šlechticů na Pražském hradě;¹⁴¹ (dcera Jana Filipa sv. p. Wolfskeela z Reichenbergu a Jany Marie sv. p. z Hettersdorffu).

1.4.3.1.5.1. Marie **Josefa** Františka de Paula Terezie Johana Nepomučena Aloisie Vilemína (* Praha, Staré Město, dům U Bulínů, ≈ 28. ledna 1768 Praha, kostel sv. Jiljí;¹⁴² † 30. září 1807, ‡ Benátky n. Jizerou, kostel Narození P. Marie¹⁴³); pocty: 1785–1793 dáma Ústavu šlecht. u sv. Andělů v Praze;¹⁴⁴ m. 10. února 1793;¹⁴⁵ **František de Paula** Evžen Jan Leopold Antonín Václav Vincenc Ferrerský hr. Příchovský z Příchovic (*Praha, Nové Město, dům Příchovských, ≈ 3. dubna 1767 Praha, kos. sv. Štěpána;¹⁴⁶ † 8. června 1814 zámek Benátky nad Jizerou, ‡ 11. června 1814 Benátky n. J., kostel Narození P. Marie¹⁴⁷); m. po 1807 Anna

z Wappelu, roz. Philippi;¹⁴⁸ (syn Františka Antonína hraběte Příchovského z Příchovic a Leopoldiny hr. z Khevenhüller-Metsch).

1.4.3.1.5.2. **Jan Nepomuk** Filip Maxmilián Václav František de Paula Josef Ivan Ignác¹⁴⁹ (* Praha, Staré Město, dům paní Kateřiny, ≈ 29. června 1769 Praha, kostel P. M. před Týnem;¹⁵⁰ † 4. září 1769 Struhaře, ‡ 6. září 1769 Lubenec, kostel sv. Vavřince¹⁵¹).

1.4.3.1.5.3. Marie **Hedvika** Josefa Františka de Paula Sugestia (* Praha, Staré Město, dům paní Kateřiny č. 61, ≈ 28. srpna 1770 Praha, kostel P. M. před Týnem;¹⁵² † Praha, Staré Město, dům p. Kateřiny č. 61, ‡ 21. října 1770 Praha, kostel P. M. před Týnem¹⁵³).

1.4.3.1.6. **Prokop – Genealogická rešerše 2. část (1740–2011)**.

1.4.3.1.7. **Adalbert** Jan Nepomucký Maxmilián Josef (* 1. listopadu 1743 zámek Struhaře, ≈ 2. listopadu 1743 zámek Struhaře, kaple Všech svatých;¹⁵⁴ † 27. prosince 1743 zámek Struhaře; ‡ 29. prosince 1743 Lubenec, kostel sv. Vavřince¹⁵⁵).

1.4.3.1.8. Marie **Josefa** Maxmiliána Terezie Ignácie (* zámek Struhaře, ≈ 1. února 1745 zámek Struhaře, kaple Všech svatých;¹⁵⁶ † Praha, Nové Město, dům č. 776; ‡ 21. ledna 1785 Praha, kostel sv. Štěpána¹⁵⁷); pocty: 1769 dáma Ústavu šlechtičen U sv. Andělů v Praze.¹⁵⁸

1.4.3.1.9. **Johana** Nepomučena Marie Anna Josefa Aloisie Františka Xaveria Maxmiliána Terezie (* 22. června 1746 zámek Struhaře, ≈ 23. června 1746 zámek Struhaře, kaple Všech svatých;¹⁵⁹ † 18. května 1808 Praha, dům

č. 655, Ústav šlechticů na Eliščině třídě [dnes Revoluční];¹⁶⁰ † ...); pocty: 1774 dáma Ústavu šlechticů U sv. Andělů v Praze, 1792–1804 II. asistentka.¹⁶¹

1.4.3.1.10. Marie **Benigna** Josefa Františka Xaverská Mathea Terezie Maxmiliána (* 21. září 1747 zámek Struhaře, ≈ 22. září 1747 Lubenec, kostel sv. Vavřince [spíše zámek Struhaře, kaple Všech svatých];¹⁶² † 17. září 1805 Praha, Nové Město, dům č. 139;¹⁶³ † ...); funkce: 1764 sestra řádu sv. Voršily v Praze na Hradčanech, řeholní jméno Anna Gabriela.¹⁶⁴

1.4.3.2. **Karel Josef** Filip Jakub Jan Nepomucký Václav Onufrius (* ..., ≈ 1. května 1712 Karlovy Vary, kostel sv. M. Magdaleny;¹⁶⁵ ≈ 31. srpna 1712 Praha, kostel sv. Jindřicha;¹⁶⁶ † 6. listopadu 1750 Ptenín / Merklín, † 7. listopadu 1750 Manětín, kostel sv. J. Křtitele¹⁶⁷); funkce: 1721–1734 profesní rytíř Řádu malt. rytířů;¹⁶⁸ statky: 1732–1733 Chříč, Vsesulov, Čistá a Šípy (okr. Rakovník);¹⁶⁹ m. 8. března 1734 Dolní Lukavice, kostel sv. Petra a Pavla;¹⁷⁰ Anna Karolina (**Charlotta**) Kateřina Josefa Valburga Dominika Balbína hr. z Morzinu (*31. března 1718, ≈ 31. března 1718 Seč, kostel Nanebevzetí P. Marie;¹⁷¹ † 11. března 1786 Plzeň, dům č. 102;¹⁷² † 13. března 1786 Merklín¹⁷³); pocty: 1737 Řád hvězdného kříže;¹⁷⁴ (dcera Ferdinanda Maxmiliána hr. z Morzinu a Anny Kateřiny hr. Novohradské z Kolowrat).

1.4.3.3. **Marie Anna** Josefa Valburga Zuzana Alžběta Anastázie (* 21. srpna 1713 zámek Manětín, ≈ 21. srpna 1713 Manětín, kostel sv. Jana Křtitele;¹⁷⁵ † před 7. květnem 1764;¹⁷⁶ † ...); pocty: 1739–1745 dáma Ústavu šlechticů U sv. Andělů v Praze;¹⁷⁷ 1747 Řád hvězdného kříže;¹⁷⁸ m. 4. dubna 1745 Chříč, kaple;¹⁷⁹ Maria **Friedrich** hr. Pellegrini (* ..., ≈ ..., † ..., † ...); funkce: [v době sňatku] podplukovník regimentu kyrysarů Karla hr. Saint-Ignon;¹⁸⁰ 1751–1757 velitel regimentu kyrysarů Jiřího Kristiána sv. p. z Kalkreuthu (dříve Sa-

int-Ignon) v Uhrách, plukovník;¹⁸¹ c. k. komoří, polní podmaršálek, devoční rytíř Řádu maltézských rytířů;¹⁸² (syn N. N. a N. N.).

1.4.3.4. **Marie Josefa** Kateřina Barbora Valburga Františka Markéta (* 29. ledna 1715 Praha;¹⁸³ ≈ 12. února 1715 Praha, kostel sv. Jindřicha;¹⁸⁴ † ..., ‡ 4. srpna 1769 Praha, kostel sv. Štěpána¹⁸⁵); pocty: 1737 Řád hvězdného kříže;¹⁸⁶ m. 22. června 1732 Manětín, kostel sv. Jana Křtitele;¹⁸⁷ **Václav Maria Josef** Valentin František Antonín Mikuláš hr. z Pöttingu a Persingu, sv. p. z Oberfalkensteinu (* ..., ≈ 19. května 1709 Praha, kostel sv. Havla;¹⁸⁸ † 4. listopadu 1760 zámek Nalžovy, ‡ 7. listopadu 1760 Nalžovy, kostel sv. Kateřiny¹⁸⁹); (syn Jana Norberta hr. z Pöttingu a Persingu, sv. p. z Oberfalkensteinu a Leopoldiny Františky sv. p. Plánské ze Žeberka).

1.4.4. **Antonín** (* ..., ≈ ..., † v dětství, ‡ ...).

1.4.5. **Karel Antonín** (* ..., ≈ 25. ledna 1676 Praha, kostel Panny Marie pod řetězem;¹⁹⁰ † ..., ‡ ...).

1.4.6. **Eva Marie Eleonora** (* ..., ≈ 29. dubna 1678 Vídeň, kostel sv. Michaela;¹⁹¹ † 23. března 1717 Praha, dům pana Landtshoritze, ‡ Praha, basilika N. Panny Marie na Strahově¹⁹²) statky: 1700 Lčovice (okr. Prachatice);¹⁹³ m. 1697;¹⁹⁴ **Arnošt František** Dominik hr. z Ugarte (* ... ≈ 20. srpna 1658 Vídeň, katedrála sv. Štěpána;¹⁹⁵ † 6. července 1715 Velké Meziříčí;¹⁹⁶ ‡ ...); m. Marie Magdalena sv. p. Kustošová ze Zubří, m. Barbora hr. z Oppersdorffu, m. Marie Rebeka hr. z Bubna a Litic (1674–1746);¹⁹⁷ (syn Petra sv. p. z Ugarte a Eleonory Kateřiny hr. z Verdenbergu); m. 30. ledna 1699, Bernartice, kostel sv. Petra a Pavla;¹⁹⁸ **Michael Ferdinand** hr. z Althanu (* 1677, ≈ ..., † 18. ledna 1733 Brzeg, Polsko;¹⁹⁹ ‡ ...); m. 1720 Marie Josefa hr. Serényi de Kisserény († 1779);²⁰⁰ (syn Michaela Václava hr. z Althanu a Marie Anny hr. z Aspremont-Lynden).

1.4.7. **Adam Vít** Josef Antonín (* 25. května 1680, ≈ 25. května 1680 Praha, kostel sv. Václava;²⁰¹ † 14. května 1737 zámek Bratronice;²⁰² ‡ 17. května 1737 Praha, basilika Nanebevzetí P. Marie na Strahově²⁰³) pocty: císař.

komoří;²⁰⁴ statky: 1699 Bratronice, Mladějovice, Osek, Malá Turná (okr. Strakonice), palác Lažanských v Praze [Karmelitská ulice č. 377/19];²⁰⁵ do 1718 Nebozítek v Praze [Petrínské sady 411/14];²⁰⁶ 1709–1718 Bernartice (okr. Tachov);²⁰⁷ 1720–1726 Sedlice (okr. Strakonice);²⁰⁸ m. 1704 Düsseldorf;²⁰⁹ Marie **Kateřina** Rebeka hr. Fuggerová z Kirchbergu a na Weißenhornu (* ...; ≈ 3. dubna 1675 Augsburg, kostel sv. Mořice;²¹⁰ † 15. června 1748 zámek Bratronice, † 16. června 1748 Lnáře, kostel Nejsv. Trojice při klášteře bos. augustiniánů²¹¹); funkce: komornice (Kammerfräulein) kurfiřtky Anny Marie Louisy Falcké;²¹² (dcera Paula hr. Fuggera z Kirchbergu a na Weißenhornu a Marie Claudie Hußmannové, sv. p. z Namedy).

1.4.7.1. Ludovika (**Aloisie**) Anna Alžběta Barbora (* ..., ≈ 16. listopadu 1705 Praha, kostel sv. Václava;²¹³ † zámek Osek, † 22. ledna 1778 Praha, kostel P. Marie pod řetězem²¹⁴); pocty: 1729 Řád hvězdného kříže;²¹⁵ statky: 1750 Osek (okr. Strakonice);²¹⁶ m. 25. srpna 1727 Svatá Hora u Příbrami;²¹⁷ **Leopold Josef** hr. Künigl, sv. p. z Ehrenburgu (* 12. června 1688;²¹⁸ ≈ ...; † 17. listopadu 1727 Praha;²¹⁹ † 22. listopadu 1727 Lnáře, kostel N. Trojice při klášteře bosých augustiniánů²²⁰); m. 1712 Marie Josefa hr. Czerninová z Chudenitz (1694–1726);²²¹ (syn Jana Jiřího hr. Künigla a Marie Gabriely hr. de Mauléon de Tassigny); m. 4. září 1729 zámek Bratronice, kaple;²²² **František Václav** sv. p. Reiský z Dubnitz (* ..., ≈ ...; † 1741 Hlohov [zabit v první slezské válce];²²³ † ...), (syn Kašpara Kryštofa sv. p. Reiského z Dubnitz a Ludmily sv. p. Malowetzové z Chýnova a Vimperku); m. 1. srpna 1743 Praha, kostel sv. Václava;²²⁴ **Ferdinand Maximilián** hr. z Morzinu (*16. prosince 1693;²²⁵ ≈ 21. prosince 1693 Znojmo, kostel sv. Václava;²²⁶ † 22. října 1763 zámek Dolní Lukavice, † [srdce] 23. října 1763 Dolní Lukavice, kostel sv. Petra a Pavla;²²⁷ † [tělo] 25. října 1763 Praha, kostel sv. Tomáše²²⁸); m. 1714 Anna Kateřina hr. Novohradská z Kolowrat (1697–1736);²²⁹ (syn Ferdinanda Matyáše hr. z Morzinu a Marie Kateřiny sv. p. z Pfirdtu).

1.4.7.2. **Jan Karel Václav Josef** (* ..., ≈ 26. ledna 1707 Praha, kostel sv. Václava;²³⁰ † ..., ‡ ...); funkce: 1725–1731 páže císaře Karla VI.;²³¹ setník granátníků v tělesném pluku kurfiřta Bavorského.²³²

1.4.7.3. **Klára Josefa Barbora** (* ..., ≈ 4. dubna 1709 Praha, kostel sv. Václava;²³³ † ..., ‡ ...);
m. 5. února 1738 zámek Horažďovice, kaple;²³⁴ **Jak Kryštof** sv. p. Czeika z Olbramowitz (* ..., ≈ 6. května 1681 Praha, kostel sv. Vojtěcha;²³⁵ † ..., ‡ ...); (syn Jana Rudolfa ryt. Czeiky z Olbramowitz a Kateřiny Veroniky Czeikové z Olbramowitz).

1.4.7.4. **Jan Václav Hubert** (* ..., ≈ 8. července 1710 Praha, kostel sv. Václava;²³⁶ † zřejmě 1761;²³⁷ ‡ ...); funkce: plukovník bavorských kurfiřtských husarů;²³⁸
m. ..., Anna Marie **Terezie** sv. p. Raßlerová z Gamerschwangu (* ..., ≈ ...; † ..., ‡ ...); (dcera Františka Antonína sv. p. Raßlera z Gamerschwangu a Marie Anny Františky Dilgen²³⁹).

1.4.7.4.1. N. N. (* ..., ≈ ...; † v dětství ‡ ...).²⁴⁰

1.4.7.5. **Jan Josef František** (* ..., ≈ 3. ledna 1712 Praha, kostel sv. Václava;²⁴¹ † 1. září 1778 Zákupy, dům č. 120, ‡ Zákupy, kostel sv. Fabiána a Šebestiána²⁴²); funkce: katolický kněz, 1738–1778 infulovaný děkan v Zákupích (okr. Česká Lípa).²⁴³

1.4.8. **Marie Antonie Josefa** (* ..., ≈ 1. června 1682 Vídeň, kostel sv. Michaela;²⁴⁴ † ..., ‡ ...).

1.5. **Salomena Ester** (* ..., ≈ ..., † 1. října 1650, ‡ 13. října 1650 Praha, bazilika Nanebevzetí P. Marie na Strahově²⁴⁵);
m. 1644;²⁴⁶ **Ferdinand František** Rabenhaupt ze Suché (* 22. března 1605, ≈ ..., † 25. května 1675, ‡ Krchleby²⁴⁷); m. před 1634 Johana Měnická z Červené Vsi, m. 1634 Kateřina Dobrzenská z Dobrzenitz, m. po 1650 Magdalena Kateřina Smrčková z Mnichu;²⁴⁸ (syn Zikmunda Rabenhaupt ze Suché a Kateřiny Chuchelské z Nestajova).

- 1.6. **Ludmila** Maxmiliána (* ..., ≈ ..., † 28. srpna 1669 Záboří;²⁴⁹ ‡ 20. září 1669 Praha, basilika Nanebevzetí P. Marie na Strahově²⁵⁰);
m. 20. dubna 1648;²⁵¹ **Aleš Ferdinand** hr. Wratislav z Mitrowic (* ..., ≈ ..., † 28. ledna 1673, ‡ Praha, basilika Nanebevzetí P. Marie na Strahově²⁵²); m. před 1648 Salomena Benedová z Nečtin, m. po 1669 Kateřina hr. z Lobkowicz;²⁵³ funkce: 1656–1667 prezident České komory;²⁵⁴ (syn Vladislava Wratislava z Mitrowic a Anny Netvorské z Břízy).
- 1.7. **Eva Marie** (* ..., ≈ ..., † po 1700, ‡ Heiligenblut [Rakousko]²⁵⁵);
m. 30. srpna 1660 zámek Bratronice, kaple;²⁵⁶ **Václav Rudolf** Vrábský z Vrábí (* ..., ≈ ...; † 1667;²⁵⁷ ‡ ...), (syn Adama Ignáce Vrábského z Vrábí a Alžběty Polyxeny z Kokořova);
m. ...; **František Eusebius** hr. Khuen z Belasi (* ..., ≈ ...; † ..., ‡ ...) (syn Jakuba Ferdinanda hr. Khuena z Belasi a Anny Kateřiny Terezie hr. z Florian²⁵⁸).
- 1.8. **Polyxena** (* ..., ≈ ...; † v dětství;²⁵⁹ ‡ ...).
- 1.9. Marie Magdalena **Johana** (* ..., ≈ ..., † ..., ‡ ...);
m. 1659;²⁶⁰ **Jan Arnošt** sv. p. Schaffgotsch (* 1623, ≈ ..., † 26. května 1695, ‡ Nechanice²⁶¹); m. Kateřina Dobrzenská z Dobrzenitz († 1650), m. Marie Salome Bukovská z Nové Vsi († 1656);²⁶² (syn Jana Arnošta ryt. Schaffgotsche a Barbory Kammererové z Langenhalsenu).
- 1.10. Anna **Marie Alžběta** (* ..., ≈ ..., † 1687;²⁶³ ‡ ...);
m. 8. června 1654 Praha;²⁶⁴ **Zikmund Norbert** sv. p. Michna z Vacínova (* ..., ≈ ...; † 23. srpna 1667;²⁶⁵ ‡ ...); statky: Struhaře, Lubenec (okr. Louny);²⁶⁶ (syn Jiřího Viléma Michny z Vacínova a Doroty Maternové z Květnice);
m. ..., **Jaroslav** Sekerka ze Sedčic, hr. Vršovec (* ..., ≈ ..., † 1677;²⁶⁷ ‡ ...), (syn Jetřicha ml. Sekerky ze Sedčic a Marie Štampachové ze Štampachu).

¹ Královská kanonie premonstrátů na Strahově, basilika Nanebevzetí P. Marie, kaple sv. Kříže, náhrobní kámen Šebestiána st. Lažanského z Bukové, jeho ženy Zuzany, roz. Nebílovské z Drahobuze, jejich syna Ferdinanda Rudolfa a jeho ženy Markéty, roz. Wratislavové z Mitrowic, umístěný v podlaze před oltářem sv. Kříže. Nápis latinskou majuskulí: SEBASTIANVS / SENIOR LAZANSKI / DE BVKOWE AETA:[TIS] 87. / ANN[O] OBIIT i6ii. / S[VSANNA] LAZAN / SKIN NATA NEBILO / WSKIN A DRAHVBVS / AETA:[TIS] 90. ANNO OBIIT i6Z5. / A:[NNO] i657. AETAT.[IS] 67 / A:[NNO] i68i. AETAT.[IS] 76. FERDINANDVS RVDOLPHVS / LAZANSKI COMES / DE BUKOWE FILIVS SVPRA SCRIPTORVM. CON / jVX MARGARETA COMITISSA LAZANSKIN NATA / WRATISL:[AW] DE MITROWITZ VIVVS MEMORIAE SVI / ET SVORVM POSVIT ANNO i650. / AGNVS

DEI QVI TOLLIS PECCATA MVNDI / DONA EIS REQVIEM AETERNAM. Překlad: Roku 1611, stár 87 let, zemřel Šebestián st. Lažanský z Bukové. Roku 1625, stára 90 let, zemřela Zuzana Lažanská, roz. Nebilovská z Drahozuze. Roku 1657, stár 67 let, [zemřel] syn výše psaných Ferdinand Rudolf Lažanský, hrabě z Bukové. Roku 1681, stára 76 let, [zemřela] jeho manželka Markéta hraběnka Lažanská, roz. Wratislavová z Mitrowic. [Tento kámen] položili za života svého na paměť svou a svých roku 1650. Beránku Boží, který snímáš hříchy světa, dopřej jim věčného pokoje. Item HLINOMAZ 1998, s. 23–24.

² NA, fond DOBŘENSKÝ, inv. č. 552.

³ CATALANO – KELLER 2010, Tagzettel 1657 Sept. 13, s. 365. Ibidem Diarien 1657 IX 12, s. 253.

⁴ Celým názvem Rytířský řád křesťanského vojska Nejsvětější Panny a sv. Michaela, vznikl 17. listopadu 1618 v Olomouci, za podpory císaře Matyáše. Po nástupu nového panovníka a změně vnitropolitických poměrů však zanikl. Viz BUBEN 2002, s. 103–107. Ferdinand Rudolf Lažanský nepatřil mezi zakládající členy, jež 8. března 1619 podepsali ve Vídni zakládací listinu. Viz PARMA 2011, s. 253 a pozn. 20. Poprvé je titulován jako rytíř řádu v roce 1623 v menších deskách zemských, v půhonu na Martina de Hoeff-Huertu. Srov. NA, fond Desky zemské, Desky zemské menší č. 54, fol. B 13.

⁵ ÖStA, Allgemeines Verwaltungsarchiv, fond Adelsarchiv, Reichsadelsakten, Allgemeine Reihe, sign. 242.3. Item SOA Plzeň, fond Rodinný archiv Lažanských z Bukové, Chyšce, inv. č. 2.

⁶ SOA Plzeň, fond Rodinný archiv Lažanských z Bukové, Chyšce, inv. č. 3. Item DOERR 1900, s. 112.

⁷ ÖStA, Allgemeines Verwaltungsarchiv, fond Adelsarchiv, Reichsadelsakten, Allgemeine Reihe, sign. 242.4. Item SOA Plzeň, fond Rodinný archiv Lažanských z Bukové, Chyšce, inv. č. 4.

⁸ SOA Plzeň, fond Rodinný archiv Lažanských z Bukové, Chyšce, inv. č. 5. Item DOERR 1900, s. 120.

⁹ RIEGGER 1793, s. 206. Item HAUSENBLASOVÁ 2002, s. 245, č. 19/163.

¹⁰ Velmistř řádu německých rytířů Karel Rakouský (1590–1624). Srov. HAMANNOVÁ 2001, s. 201. Item NA, fond Desky zemské, Desky zemské menší č. 54, fol. B 13, titulatura Ferdinanda Rudolfa z roku 1623, uvedená v půhonu na Martina de Hoeff-Huertu.

¹¹ LÍVA – Prameny k dějinám třicetileté války III, s. 176 a s. 179. Item WREDE 1901, s. 822.

¹² BÍLEK 1882, 353. Statky byly dány do zástavy kvůli dluhu 34 900 zlatých, které Ferdinand Rudolf půjčil císaři. Na srážku pohledávky mu byly postoupeny Svinišťany (okr. Náchod). Srov. BÍLEK 1883, s. 926. K jejich převzetí ale zřejmě nedošlo, protože rodina Lažanských vymáhala pohledávku v plné výši i později. Srov. SOA Plzeň, fond Rodinný archiv Lažanských z Bukové, Chyšce, inv. č. 26.

¹³ NA, fond Desky zemské, Desky zemské větší č. 141, fol. H 15.

¹⁴ BÍLEK 1882, s. 63. Statek Osek byl zabaven Zdeňku Čejkovi z Olbramovic a prodán za 6 998 kop míšeňských grošů Karlovi I. knížeti z Liechtensteinu. Ten jen téhož roku prodal Lažanskému za 15 000 kop grošů.

¹⁵ NA, fond Desky zemské, Desky zemské větší č. 145, fol. G 11.

¹⁶ NA, fond Desky zemské, Desky zemské větší č. 147, fol. M 15. Statek Petrovice byl po smrti Ferdinanda Rudolfa Lažanského z Bukové postoupen Jindřichu Volfovi Berkovi z Dubé. Srov. NA fond Desky zemské, Desky zemské větší č. 297, fol. N 12.

¹⁷ Dědictví po sestře Estěře Mitrovské z Mitrowitz a Nemyšle († 1642). Srov. VAJDIŠ – GALÍČKOVÁ – VILÍMKOVÁ – HEROUTOVÁ – RULC 1964, s. 4. Item Berní rula 3, s. 132.

¹⁸ NA, fond Desky zemské, Desky zemské větší č. 307, fol. G 17.

¹⁹ NA, fond DOBŘENSKÝ, inv. č. 552.

²⁰ Doba sňatku odhadnuta dle návratu z cest (1618) a narozením prvního potomka (1620).

²¹ NA, fond DOBŘENSKÝ, inv. č. 552.

²² SOA Třeboň, fond Sběrka matrik Jihočeského kraje, farnost Záboří, matrika zemřelých 1654–1703, inv. č. 6394, pag. 26 (tužkou zn. 1391). Pozn.: Dobřenský, uvádí, že Markéta Barbora byla pohřbena do kostela sv. Petra a Pavla v Záboří. Viz NA, fond DOBŘENSKÝ, inv. č. 552. Tělo bylo ale pochováno v bazilice Nanebevzetí P. Marie v Praze na Strahově. Viz pozn. č. 1. Item HLINOMAZ 1998, s. 23–24.

²³ Dědictvím po matce Salome († 1636). Viz NA, fond Desky zemské, Desky zemské větší č. 302, fol. P 6.

²⁴ Díl Bezděkova dědila po sestře Lidmile. Daši další koupila od sestry Anny Marie. Třetí koupila od dědiců sestry Elišky. Celý Bezděkov pak v roce 1661 prodala. Srov. NA, fond Desky zemské, Desky zemské větší č. 313, fol. E 5. Item SEDLÁČEK, – Hradý, zámky a tvrze XI., s. 265–266 a 271.

²⁵ NA, fond DOBŘENSKÝ, inv. č. 552.

²⁶ SOA Plzeň, fond Sběrka matrik, farnost Manětín, matrika zemřelých 1653–1723, sign. Manětín 04, fol. 11. Dobřenský uvádí jiné datum 16. března 1659. Srov. NA, fond DOBŘENSKÝ, inv. č. 552.

²⁷ NA, fond WUNSCHWITZ, inv. č. 638.

²⁸ Titul užit v deskách zemských. Viz NA, fond Desky zemské, Desky zemské větší č. 71, fol. K 7.

²⁹ NA, fond Stará manipulace, inv. č. 1605, sign. K 26/1, karta 1130, fol. 408a a 419a.

³⁰ NA, fond Desky zemské, Desky zemské větší č. 71, fol. L 1. Item NA, fond Nová manipulace, sig. L11/5.

³¹ Osobní heslo: „Ou vaincre ou mourir“ (Vítězství nebo smrt!). Viz MIKOVEC 1855, s. 525.

³² NA, fond DOBŘENSKÝ, inv. č. 552.

- ³³ KALISTA 1936, s. 119, č. XXXVIII. Item STRAKA 1924, s. 89.
- ³⁴ AHMP, fond Sběrka matrik, Strahovský klášter, Praha IV – Hradčany, matrika zemřelých 1662–1757, sign. STR Z1, fol. 1 (tužkou zn. 5). Pozn.: probodnut mečem ve Vídni během roztržky.
- ³⁵ Kaiser und Höfe. Personendatenbank der Höflinge der österreichischen Habsburger, hrsg. von Mark Hengerer und Gerhard Schön, <http://kaiserhof.geschichte.lmu.de/10547>.
- ³⁶ NA, fond Stará manipulace, inv. č. 1605, sign. K 26/1, karton 1130, fol. 421b a 437a.
- ³⁷ NA, fond Sběrka genealogicko-heraldická Doerrova, inv. č. 34, fol. 141–142. Opis palatinátní listiny z roku 1658, kterou František Antonín povyšuje Pavla Felixe ze Streitenau do šlechtického stavu.
- ³⁸ KALISTA 1936, s. 118, č. XXXVIII.
- ³⁹ NA, fond Desky zemské, Desky zemské větší č. 71, fol. K 7. Item NA, fond Nová manipulace, sig. L 11/5.
- ⁴⁰ Miloňovice byly roku 1661 prodány Leopoldu Václavovi Kolchrajtrovi. Srov. NA, fond Desky zemské, Desky zemské větší č. 313, fol. G 9. Item NA, fond Desky zemské, Desky zemské větší č. 152, fol. R 6.
- ⁴¹ NA, fond DOBŘENSKÝ, inv. č. 552. Item NA, fond WUNSCHWITZ, inv. č. 638.
- ⁴² Ibidem.
- ⁴³ Dobřenský uvádí jako místo pohřbu Strahovský klášter. Příslušná matrika však záznam o pohřbu neobsahuje. Viz NA, fond DOBŘENSKÝ, inv. č. 552.
- ⁴⁴ DOERR 1900, s. 147.
- ⁴⁵ NAGY – FREIBEISZ 1860, s. 47.
- ⁴⁶ BALBÍN 1687, Verisimilia humaniorum disciplinarum.
- ⁴⁷ KITTLITZ 1750, s. 552.
- ⁴⁸ PALACKÝ 1941, s. 392 a 406. Item WOITSCHOVÁ 2010, s. 43, č. 15 a s. 75, č. 168.
- ⁴⁹ NA, fond Desky zemské, Desky zemské větší č. 71, fol. L 14. Item NA, fond Nová manipulace, sign. L11/5. Statek Záběhllice byl prodán Juliu Jindřichovi vévodovi Sasko-Lauenburskému. Srov. NA, fond Desky zemské, Desky zemské větší č. 314, fol. G 16.
- ⁵⁰ SOA Plzeň, fond Rodinný archiv Lažanských – Manětín, inv. č. 209. Opis smlouvy o rozdělení majetku mezi František Adamem a Karlem Maxmiliánem Lažanským z roku 1851. Item NA, fond Desky zemské, Desky zemské větší č. 313, fol. J 17.
- ⁵¹ Dědictví po starším bratrovi Františku Adamovi († 1662). Viz NA, fond Desky zemské, Desky zemské větší č. 113, fol. N 4.
- ⁵² Vlachovský a Hašovský grunt v ruzyňské rychtě koupil Karel Maxmilián napůl se ženou od měšťanky Starého města pražského Barbory Moravcové. Viz AHMP, fond Sběrka rukopisů, sign. 8479, fol. 175.
- ⁵³ NA, fond Desky zemské, Desky zemské větší č. 389, fol. H 20.
- ⁵⁴ NA, fond Desky zemské, Desky zemské větší č. 392, fol. E 20.
- ⁵⁵ AHMP, Sběrka rukopisů, Kniha trhová 23, sign. 2024, fol. 273.
- ⁵⁶ AHMP, fond Sběrka rukopisů, Matricula fundorum I, sign. 4284, fol. 82.
- ⁵⁷ NA, fond Stará manipulace, inv. č. 547, sign. C 70/26. Spolumajitelkou domu byla manželka Anna Alžběta ze Spandko. Srov. NA, fond Desky zemské, Desky zemské větší č. 80, fol. E 18.
- ⁵⁸ NA, fond Desky zemské, Desky zemské větší č. 478, fol. A 13.
- ⁵⁹ NA, fond Desky zemské, Desky zemské větší č. 403, fol. J 1. Statek nebyl zaplacen. Synové jen v roce 1696, rok po otcově smrti, prodali. Srov. NA, fond Desky zemské, Desky zemské větší č. 404, fol. M 23.
- ⁶⁰ ABP, Pfarre Altötting, Trauungsbuch 1659–1719, sign. 001_03, fol. 6. Pozn.: svědci Kašpar Runner, kolegiální kaplan (Electoralis Collegiate Capellany) a Georg Edlman, místní kaplan (Sacelli Capellanus).
- ⁶¹ NA, fond DOBŘENSKÝ, inv. č. 552.
- ⁶² PLEVŇOVSKÝ 1665. K obsahu pohřebního kázání viz PAVLÍČKOVÁ 2009, s. 43–63. Ke dni pohřbu srov. CATALANO – KELLER 2010, Tagzettel 1665 Febr. 22, s. 594.
- ⁶³ Dobřenský uvádí den sňatku 8. srpna 1668 u P. Marie Vítězné v Praze. Srov. NA, fond DOBŘENSKÝ, inv. č. 552. Pro tento den obsahuje kniha pouze údaj o křtu nejmenovaného dítěte. Jedná se navíc o opis starší matriky kostela P. Marie pod řetězem. Dle deníku kardinála Harracha je zřejmé, že svatba proběhla již v prosinci roku 1665. Srov. CATALANO – KELLER 2010, Tagzettel 1665 Dez. 12, s. 718.
- ⁶⁴ AHMP, fond Sběrka matrik, kostel sv. Mikuláše, Praha III – Malá Strana, matrika zemřelých 1696–1712, sign. MIK Z2, nefoliováno (tužkou zn. 243).
- ⁶⁵ SEIFERT 1724, s. 316.
- ⁶⁶ Vlachovský a Hašovský grunt v ruzyňské rychtě koupil Karel Maxmilián napůl se ženou od měšťanky Starého města pražského Barbory Moravcové. Viz AHMP, fond Sběrka rukopisů, sign. 8479, fol. 175.
- ⁶⁷ Dědictví po otci Parisovi († 1675). Viz NA, fond Desky zemské, Desky zemské větší č. 478, fol. D 16.
- ⁶⁸ NA, fond Stará manipulace, inv. č. 547, sign. C 70/26. Spolumajitelkou domu byla manželka Anna Alžběta ze Spandko. Srov. NA, fond Desky zemské, Desky zemské větší č. 80, fol. E 18.
- ⁶⁹ CATALANO – KELLER 2010, Tagzettel 1665 Febr. 10, s. 590.

⁷⁰ Ibidem Tagzettel 1665 Febr. 15, s. 592. Pozn.: kmotra Anna hr. z Dietrichsteinu, svědci Marie Barbora hr. ze Sternbergu, Bernard Ignác hr. z Martinic, nejvyšší purkrabí a Václav Jiří hr. ze Sternbergu. Křtící kněz Arnošt Vojtěch kardinál z Harrachu, arcibiskup pražský.

⁷¹ NA, fond DOBŘENSKÝ, inv. č. 552.

⁷² DAW, Pfarre St. Michael, Wien, Kirche St. Michael, Trauungsbuch 1649–1704, sign. 02-03, fol. 169. Pozn.: svědci Jan Hertvík hr. z Nostitz-Rienecku a Jan Šebestián hr. z Pöttingu a Persingu. Oddávající kněz František hr. z Pöttingu a Persingu, kanovník v Pasově a Olomouci, gen. vikář pasovského biskupa v Rakousku (Officiali et Vicario Generali Celsissimi et Illustrissimi Episcopi Passaviensis infra Orasu in Austria).

⁷³ NA, fond DOBŘENSKÝ, inv. č. 552.

⁷⁴ AHMP, fond Sběrka matrik, kostel P. Marie pod řetězem, Praha III – Malá Strana, matrika narozených 1622–1698, sign. PMŘ N1O1Z1, fol. 523 (tužkou zn. 247). Pozn.: svědci Maxmilián Valentin hr. z Martinic, nejvyšší hofmistr, Johan Friedrich hr. z Trauttmandorffu, nejvyšší komorník a Kristýna Alžběta pr. ze Sachsen-Lauenburgu, roz. hr. z Meggau. Item AHMP, fond Sběrka matrik, kostel P. Marie pod řetězem, Praha III – Malá Strana, matrika narozených 1622–1745, sign. PMŘ N2O2, fol. 193 (tužkou zn. 104).

⁷⁵ AHMP, fond Sběrka matrik, kostel P. M. pod řetězem, Praha III – Malá Strana, matrika narozených 1622–1698, sign. PMŘ N1O1Z1, fol. 573 (tužkou zn. 272). Pozn.: kmotr Gregor Kaňka, svědci Martin Tauber a Eva Hořčičáčka, chudí. Křtící kněz Bernard de Witte, prior, známý z portrétu malíře Karla Škréty. Viz STOLAROVÁ – VLNAS 2010, s. 282–283.

⁷⁶ SOA Plzeň, fond Sběrka matrik západních Čech, farnost Manětín, matrika zemřelých 1653–1723, sign. Manětín 04, fol. 216.

⁷⁷ SOA Plzeň, fond Sběrka matrik západních Čech, farnost Kožlany, matrika zemřelých 1704–1722, sign. Kožlany 3, fol. 461.

⁷⁸ SOA Plzeň, fond Sběrka matrik západních Čech, farnost Manětín, matrika zemřelých 1653–1723, sign. Manětín 04, fol. 216.

⁷⁹ AHMP, fond Sběrka matrik, farnost Strahovský klášter, Praha IV – Hradčany, matrika zemřelých 1662–1757, sign. STR Z1, fol. 56 (tužkou zn. 33).

⁸⁰ KITTLITZ 1750, s. 553. Item NA, fond WUNSCHWITZ, inv. č. 638. Titul je uveden také na svatební smlouvě z 18. července 1707. Srov. SOA Plzeň, fond Rodinný archiv Lažanských – Manětín, inv. č. 357.

⁸¹ NA, fond Stará manipulace, inv. č. 1605, sign. K 26/1, karton 1132, fol. 55a.

⁸² NA, fond Komorní soud, inv. č. 232, kniha č. 232, fol. 74b a 78b. Item NA, fond Staré české místodržitelství, inv. č. 11 453–11 455.

⁸³ K dědictví po otci viz NA, fond Desky zemské, Desky zemské větší č. 80, fol. E 17. K prodeji panství Manětín manželce viz NA, fond Desky zemské, Desky zemské větší č. 491, fol. K 7.

⁸⁴ NA, fond Desky zemské, Desky zemské větší č. 408, fol. A 29.

⁸⁵ SOA Plzeň, fond Rodinný archiv Lažanských z Bukové, Chyše, inv. č. 10, projednávání pozůstalosti po matce Anně Alžbětě ze Spandko v roce 1710. Ibidem, inv. č. 12, originál majetkového vyrovnání mezi Václavem Josefem a Adamem Vítem Lažanským z roku 1712. Intabulace proběhla až po smrti Václava Josefa v roce 1715. Srov. NA, fond Desky zemské, Desky zemské větší č. 196, fol. H 5.

⁸⁶ Dědictví po bratranci Karlovi Jiřím Michnovi z Vacínova († 1710), který statky zdědil po své matce Marii Alžbětě Lažanské z Bukové († 1687). Viz NA, fond Desky zemské, Desky zemské větší č. 116, fol. L 30. Item SOA Plzeň, Rodinný archiv Lažanských z Bukové, Chyše, inv. č. 11.

⁸⁷ NA, fond Desky zemské, Desky zemské větší č. 490, fol. F 25.

⁸⁸ DAW, Pfarre St. Augustin, Hofburgpfarre, Tauf und Trauungsbuch 1673–1712, sign. 01,2–02, fol. 169. Pozn.: oddávající kněz Franz Ferdinand sv. p. z Rummelu, vídeňský biskup. Jména svědků nejsou uváděna. Zápis uvádí: „ex Aula Imp[er]atricis Regnantis“, tedy na dvoře (za účasti) vládnoucí císařovny Amálie Vilemíny, rozené z Braunschweig-Lüneburgu, manželky císaře Josefa I.

⁸⁹ Datum narození prozatím nebylo nalezeno. Podle záznamu v matrice zemřelých v Manětíně, bylo Marii Gabriela v den smrti (21. července 1758, pohřbena 23. téhož měsíce) 67 let a 3 měsíce. Srov. SOA Plzeň, fond Sběrka matrik západních Čech, farnost Manětín, matrika zemřelých 1752–1793, sign. Manětín 06, fol. 21. Wunschwitz klade den jejího narození na 23. dubna, bez udání zdroje a roku. Srov. NA, fond WUNSCHWITZ, inv. č. 638. Stejný den zaznamenávají i partikulární účty panství ve spojitosti s výdaji za narozeninové oslavy hraběnky 23. dubna 1717. Srov. SOA Plzeň, fond Velkostatek Manětín – Rabštejn nad Střelou, inv. č. 758, kniha č. 542, nefol. Vídeň jako místo jejího narození specifikuje Mauricius Vogt v dedikaci svého díla *Conclave*. Srov. VOGT 1719. Jak správně poznamenal Zdeněk Hojda, je původně nalezené datum 4. března 1695, kdy byla v katedrále sv. Štěpána ve Vídni pokřtěna Černínova dcera Marie Gabriela Josefa, nutné spojovat s mladší dcerou Marií Josefou. Srov. DAW, Dompfarre St. Stephan, Wien, Geburts- und Taufbuch 1694–1695, tomus 44b, fol. 213. Srov. HOJDA 2015, s. 159.

- ⁹⁰ SOA Plzeň, fond Sběrka matrik západních Čech, farnost Manětín, matrika zemřelých 1752–1793, sign. Manětín 06, fol. 21.
- ⁹¹ WIESER 1860, s. 57.
- ⁹² SOA Plzeň, fond Rodinný archiv Lažanských – Manětín, inv. č. 357, karton 28, fotokopie svatební smlouvy mezi Václavem Josefem Lažanským a Marií Gabrielou Czerninovou z 18. června 1707.
- ⁹³ KÖPL 1901, s. 154 a 162.
- ⁹⁴ NA, fond Desky zemské, Desky zemské větší č. 479, fol. M. 19. Item NA, fond Desky zemské, Desky zemské větší č. 197, fol. A 17.
- ⁹⁵ NA, fond Desky zemské, Desky zemské větší č. 491, fol. K 7. Item SOA Plzeň, fond Rodinný archiv Lažanských z Bukové, Chyše, inv. č. 18.
- ⁹⁶ VAJDIŠ – VILÍMKOVÁ – LÍBAL – RULC 1961, s. 4–6 (kuličkovým perem zn. 6–8), zaznamenávají vlastnictví Lažanských od roku 1726 do roku 1786, kdy byl dům prodán Karlu Antonínovi sv. p. z Hochbergu. Do roku 1714 je majitelem uváděn Jan Kristián Hüttl. Partikulární účet manětínského panství zaznamenává v roce 1716 výplatu kupní ceny dvanácti tisíc zlatých panu Hücdtlovi (Hüttlovi). Dá se tedy předpokládat, že Marie Gabriela dům koupila právě v roce 1716. Srov. *Ibidem*, s. 4. (kuličkovým perem zn. 6) a SOA Plzeň, fond Velkostatek Manětín – Rabštejn nad Střelou, inv. č. 758, kniha č. 542.
- ⁹⁷ NA, fond Desky zemské, Desky zemské větší č. 500, fol. D 25.
- ⁹⁸ SOA Plzeň, fond Rodinný archiv Lažanských z Bukové, Chyše, inv. č. 17.
- ⁹⁹ NA, fond Desky zemské, Desky zemské větší č. 504, fol. C 12.
- ¹⁰⁰ AHMP, fond Sběrka matrik, kostel sv. Jindřicha, Praha II – Nové Město, matrika narozených 1709–1720, sign. JCH N9, fol. 45 (tužkou zn. 25). Pozn.: v matrice připsána poznámka: „s povolením velebné konsistoře, aby v domě smíchovském skrze jemnostpana pana faráře křest vykonán byl.“ Kmotr Václav Herink, svědci [nečitelné] Weidra a Dorota Eihublová, žebráci.
- ¹⁰¹ SOA Plzeň, fond Sběrka matrik západních Čech, farnost Manětín, matrika zemřelých 1752–1793, sign. Manětín 06, fol. 84.
- ¹⁰² Titul komořího je uveden na smlouvě o prodeji statku Kovanice z 1. prosince 1738. Viz SOA Plzeň, fond Rodinný archiv Lažanských z Bukové, Chyše, inv. č. 28.
- ¹⁰³ SOA Plzeň, fond Rodinný archiv Lažanských z Bukové, Chyše, inv. č. 24.
- ¹⁰⁴ SOA Plzeň, fond Rodinný archiv Lažanských z Bukové, Chyše, inv. č. 23.
- ¹⁰⁵ NA, fond Desky zemské, Kalendáře a schematismy, schematismus 1747–1756, kniha č. 25, Svatováclavský titulární kalendář na rok 1753, s. 27. *Ibidem*, schematismus 1757–1764, kniha č. 26, Svatováclavský titulární kalendář na rok 1759, s. 32.
- ¹⁰⁶ NA, fond Desky zemské, Kalendáře a schematismy, schematismus 1757–1764, kniha č. 26, Svatováclavský titulární kalendář na rok 1757, s. 32. *Ibidem*, Svatováclavský titulární kalendář na rok 1764, s. 23.
- ¹⁰⁷ NA, fond Desky zemské, Desky zemské větší č. 200, fol. C 10. K prodeji Drahonice a Řepan viz NA, fond Desky zemské, Desky zemské větší č. 586, fol. C 17.
- ¹⁰⁸ SOA Plzeň, fond Rodinný archiv Lažanských z Bukové, Chyše, inv. č. 28.
- ¹⁰⁹ NA, fond Desky zemské, Desky zemské větší č. 586, fol. C 20.
- ¹¹⁰ Městské knihy pro toto období nejsou zachovány. Dům získal pravděpodobně dědictvím po matce, protože v roce 1770 je uváděn jako majitel. Viz ŠEBESTA 1933, No. 541. (241), s. 121.
- ¹¹¹ SOA Plzeň, fond Rodinný archiv Lažanských – Manětín, inv. č. 55, originál smlouvy o rozdělení pozůstalosti po Marii Gabriele Lažanské z 30. prosince 1758.
- ¹¹² AHMP, fond Sběrka matrik, kostel sv. Martina ve zdi, Praha I – Staré Město, matrika oddaných 1729–1771, sign. MAR O4, fol. tužkou zn. 14. Pozn.: svědci František sv. p. z Klebelsbergu, Rosa hr. z Lisova. Oddávající kněz P. Emilian Potůček, O. S. B., domácí kaplan.
- ¹¹³ AHMP, fond Sběrka matrik, kostel sv. Havla, Praha I – Staré Město, matrika narozených 1704–1726, sign. HV N2, fol. 82. Pozn.: kmotra Agáta hr. ze Schönbornu, svědci Johan Friedrich Decarmes a Anna Marie Kunditzin.
- ¹¹⁴ AHMP, fond Sběrka matrik, kostel sv. Jiljí, Praha I – Staré Město, matrika zemřelých 1775–1799, sign. JIL Z4, pag. 84 (tužkou zn. 79). Pozn.: pohřbena v kryptě poblíž baptisteria.
- ¹¹⁵ TRATTNER 1761, s. 61.
- ¹¹⁶ Podle popisu mladší smlouvy v deskách zemských byla kupní smlouva uzavřena již 31. října 1769, nikdy ale nebyla intabulována. Viz NA, fond Desky zemské, Desky zemské větší č. 602, fol. B 16.
- ¹¹⁷ Městské knihy pro toto období nejsou zachovány. Dům získala pravděpodobně dědictvím po manželovi, protože byl součástí její pozůstalosti. NA, fond Zemský soud Praha, sign. VII A 61, karton 1433.
- ¹¹⁸ AHMP, fond Sběrka matrik, kostel sv. Martina ve zdi, Praha I – Staré Město, matrika narozených 1730–1749, sign. MAR N4, fol. tužkou zn. 29 (menší zn. 26). Pozn.: kmotra Anna Alžběta Hášová, svědci Eva Seidlerová a Martin Vodáček, chudí. Křtící kněz Jan Křtitel Händel, děkan manětínský.

- ¹¹⁹ AHMP, fond Sbíрка matrik, Strahovský klášter, Praha IV – Hradčany, matrika zemřelých 1758–1794, sign. STR Z2, fol. 17 (tužkou zn. 13). Pozn.: pochovávající kněz Gabriel Václav Kašpar, opat kláštera. Item AHMP, fond Sbíрка matrik, kostel sv. Jiljí, Praha I – Staré Město, matrika zemřelých 1756–1774, sign. JIL Z3, fol. 98. Pozn.: uvedeno odlišné datum úmrtí i pohřbu, 18. a 19. prosince 1861.
- ¹²⁰ AHMP, fond Sbíрка matrik, kostel sv. Martina ve zdi, Praha I – Staré Město, matrika narozených 1730–1749, sign. MAR N4, fol. tužkou zn. 37 (menší zn. 34). Pozn.: kmotra Eva Seidlerová, svědkové Dorota Hášová a Martin Vodáček, chudí.
- ¹²¹ AHMP, fond Sbíрка matrik, kostel sv. Víta, Praha IV – Hradčany, matrika zemřelých 1784–1813, sign. VÍT Z5, pag. 108 (tužkou zn. 57, menší zn. 107). Pozn.: pohřbívací kněz Václav Leopold Chlumčanský z Přestavka a Chlumčan, světicí biskup pražský. Místo pohřbu není uvedeno.
- ¹²² JITSCHINSKY 1855, s. 18.
- ¹²³ Ibidem, s. 18–19. Item NA, fond Tereziánský ústav šlechticů, Praha, inv. č. 15, kniha 4, pag. 16.
- ¹²⁴ SOA Litoměřice, fond Sbíрка matrik Severočeského kraje, farnost Lubenec, matrika narozených 1709–1762, sign. L 94/2, fol. 176. Pozn.: kmotra Marie Zeitzin, svědek Lorenz Kraus, oba ze Žďárku.
- ¹²⁵ SOA Plzeň, fond Sbíрка matrik západních Čech, farnost Manětín, matrika zemřelých 1784–1811, sign. Manětín 15, fol. 39. Pozn.: v matrice není uveden den ani místo pohřbu.
- ¹²⁶ WONKA 1935, s. 72 a 112. Pozn.: uvnitř kaple sv. Josefa byl na evangelijní straně při oltáři namalován klasicistní epitaf Ludmily hr. Lažanské z Bukové v podobě obelisku, stojícího na stupňovaném podstavci na kulovitých nohách. Byl však zabílen v 1. polovině 20. století.
- ¹²⁷ AHMP, fond Sbíрка matrik, kostel sv. Martina ve zdi, Praha I – Staré Město, matrika narozených 1730–1749, sign. MAR N4, fol. tužkou zn. 52 (menší zn. 49). Pozn.: kmotra Alžběta Hášová, svědci Alžběta Bernášková a Martin Vodáček, chudí.
- ¹²⁸ AHMP, fond Sbíрка matrik, kostel sv. Vojtěcha, Praha II – Nové Město, matrika zemřelých 1771–1784, sign. VO Z4, fol. 24. Pozn.: v matrice není uveden den pohřbu. V matrice zemřelých Strahovského kláštera není uvedena. Zemřela krátce po porodu dcery M. Anny Gabriely, jež se narodila 26. ledna 1772 a byla pokřtěna v kostele sv. Vojtěcha v Praze na Novém Městě. Viz AHMP, fond Sbíрка matrik, kostel sv. Vojtěcha, Praha II – Malá Strana, matrika narozených 1771–1784, sign. VO N6, fol. tužkou zn. 13.
- ¹²⁹ SOA Plzeň, fond Sbíрка matrik západních Čech, farnost Manětín, matrika oddaných 1752–1793, sign. Manětín 06, fol. 21. Pozn.: oddávající kněz Josef Loreth. Svědci nejsou uváděni.
- ¹³⁰ SOA Litoměřice, fond Sbíрка matrik Severočeského kraje, farnost Libořice, matrika narozených 1673–1767, sign. L86/1, fol. 136. Pozn.: kmotr Matyáš Rausch z Libořic, svědci Matyáš [nečitelný] z Libořic a Sabina Kerschlová z Železné (Schellesch).
- ¹³¹ AHMP, fond Sbíрка matrik, kostel sv. Vojtěcha, Praha II – Nové Město, matrika zemřelých 1808–1825, sign. VO Z7, fol. 133. Pozn.: matrika neobsahuje záznam o datu a místě pohřbu.
- ¹³² Jméno zemřelého uvedeno na rodinné hrobce Klebelsbergů v obci Třebívlice (okr. Litoměřice).
- ¹³³ NA, fond DOBŘENSKÝ, inv. č. 464.
- ¹³⁴ Ludmila Juliana hr. z Lisova byla tetou nevěsty Gabriely hr. Lažanské z Bukové, tj. starší sestrou Gabriely matky Terezie z Lisova. Jednalo se o sňatek bratrance se sestřenicí ve 2. pokrevní linii.
- ¹³⁵ SOA Litoměřice, fond Sbíрка matrik Severočeského kraje, farnost Lubenec, matrika narozených 1709–1762, sign. L 94/2, fol. 200. Pozn.: křtící kněz Václav Hammerschmied, kaplan ve Struhařích. Syn byl ve Struhařích nepochybně i křtěn. Toto místo ale matrika výslovně neuvádí. Kmotr Václav Steitl, pohůnek ze Struhař, svědci Lorenz Kraus ze Žďárku a Kateřina Dostálová.
- ¹³⁶ SOA Plzeň, fond Sbíрка matrik západních Čech, farnost Manětín, matrika zemřelých 1752–1793, sign. Manětín 06, fol. 61. Pozn.: zemřel po pádu z koně, když si způsobil zranění kapesním nožem.
- ¹³⁷ SOA Plzeň, fond Sbíрка matrik západních Čech, farnost Manětín, matrika oddaných 1752–1793, sign. Manětín 06, fol. 86. Pozn.: svědci Prokop hr. Lažanský z Bukové a Ignác Sachr, ředitel panství Lažanských. Oddávající kněz Jan Antonín Faustig, děkan manětínský.
- ¹³⁸ NA, fond Tereziánský ústav šlechticů, Praha, inv. č. 68, sign. P 42, fol. 42/4. Druhops křestního listu z 6. srpna 1760. Pozn.: kmotra Marie Vilemína sv. p. z Münsteru, žena Filipa Viléma z Münsteru, skuteč. knížecího tajného rady, městského würzburského vicesprávce a nejvyššího úředníka v Heydingsfeldu.
- ¹³⁹ NA, fond DOBŘENSKÝ, inv. č. 552.
- ¹⁴⁰ Ibidem.
- ¹⁴¹ JITSCHINSKY 1855, s. 26–27. Item NA, fond Tereziánský ústav šlechticů, Praha, inv. č. 15, kniha č. 4, pag. 43.
- ¹⁴² AHMP, fond Sbíрка matrik, kostel sv. Jiljí, Praha I – Staré Město, matrika narozených 1754–1781, sign. JIL N4, fol. 307. Pozn.: kmotr Kateřina Simonová, svědci Jakub Jánský, Anna Schwarzová a Barboara Záhořová, chudí.
- ¹⁴³ NA, fond DOBŘENSKÝ, inv. č. 833.

- ¹⁴⁴ Mezi členkami Ústavu šlechticů u sv. Andělů v Praze je také uváděna Josefa hr. Lažanská z Bukové, jež byla přijata 14. dubna 1785 a roku 1793 z neznámých důvodů vystoupila. Vzhledem k věku sedmnácti let v době přijetí do ústavu a shodnému datu vystoupení s termínem sňatku, se nepochybně jedná o Josefu hr. Lažanskou z Bukové, provdanou Příchovskou z Příchovic. Viz KÖPL 1901, s. 165.
- ¹⁴⁵ NA, fond DOBŘENSKÝ, inv. č. 833.
- ¹⁴⁶ AHMP, fond Sběrka matrik, kostel sv. Štěpána, Praha II – Nové Město, matrika narozených 1765–1770, sign. ŠT N8, fol. 120. Pozn.: kmotr Jan Kluk, svědci Adalbert Flach, Anna Kušíková, chudí.
- ¹⁴⁷ SOA Praha, fond Sběrka matrik a průvodní listinný materiál, Středočeský kraj, farnost Benátky nad Jizerou, matrika zemřelých 1796–1840, sign. Benátky nad Jizerou 17, pag. 87.
- ¹⁴⁸ NA, fond DOBŘENSKÝ, inv. č. 833.
- ¹⁴⁹ Dobřenský chybně uvádí ženské pohlaví dítěte (Johana Filipa). Viz NA, fond DOBŘENSKÝ, inv. č. 552.
- ¹⁵⁰ AHMP, fond Sběrka matrik, kostel P. Marie před Týnem, Praha I – Staré Město, matrika narozených 1767–1770, sign. TÝN N9, fol. 23 (tužkou zn. 25). Pozn.: kmotr Antonín Seifert, svědci František Hrbek, Kateřina Karlezková a [nečitelné].
- ¹⁵¹ SOA Litoměřice, fond Sběrka matrik Severočeského kraje, farnost Lubenec, matrika zemřelých 1763–1784, sign. L94/3, pag. 12. Pozn.: uveden pouze otec Václav hr. Lažanský z Bukové.
- ¹⁵² AHMP, fond Sběrka matrik, kostel P. Marie před Týnem, Praha I – Staré Město, matrika narozených 1767–1770, sign. TÝN N9, fol. 76. Pozn.: kmotra Rozálie [nečitelné], svědek Mikuláš Kůra.
- ¹⁵³ AHMP, fond Sběrka matrik, kostel P. Marie před Týnem, Praha I – Staré Město, matrika zemřelých 1761–1770, sign. TÝN Z4, fol. 54 (tužkou zn. 58).
- ¹⁵⁴ SOA Litoměřice, fond Sběrka matrik Severočeského kraje, farnost Lubenec, matrika narozených 1709–1762, sign. L 94/2, fol. 230. Pozn.: kmotr Jan Mastný, svědci Kryštof Honnebach a Eva Rosina Wabern.
- ¹⁵⁵ SOA Litoměřice, fond Sběrka matrik Severočeského kraje, farnost Lubenec, matrika zemřelých 1709–1762, sign. L 94/2, fol. 89.
- ¹⁵⁶ SOA Litoměřice, fond Sběrka matrik Severočeského kraje, farnost Lubenec, matrika narozených 1709–1762, sign. L 94/2, fol. 239. Pozn.: kmotra Anna Ronovská.
- ¹⁵⁷ AHMP, fond Sběrka matrik, kostel sv. Štěpána, Praha II – Nové Město, matrika zemřelých 1784–1805, sign. ŠT Z4, pag. 25 (tužkou zn. 16).
- ¹⁵⁸ KÖPL 1901, s. 164.
- ¹⁵⁹ SOA Litoměřice, fond Sběrka matrik Severočeského kraje, farnost Lubenec, matrika narozených 1709–1762, sign. L 94/2, fol. 249. Pozn.: kmotra Marie Anna Schwarzová, svědci [nečitelné] a Marie Plavschin.
- ¹⁶⁰ AHMP, fond Sběrka matrik, kostel sv. Jakuba, Praha I – Staré Město, matrika zemřelých 1807–1831, sign. JAK Z6, pag. 7 (tužkou zn. 6). Pozn.: matrika neuvádí místo a datum pohřbu.
- ¹⁶¹ KÖPL 1901, s. 164.
- ¹⁶² SOA Litoměřice, fond Sběrka matrik Severočeského kraje, farnost Lubenec, matrika narozených 1709–1762, sign. L 94/2, fol. 256. Pozn.: kmotra Anna Marie Grembachová, svědci Anna a Martin Löttigovi.
- ¹⁶³ AHMP, fond Sběrka matrik, kostel sv. Vojtěcha, Praha II – Nové Město, matrika zemřelých 1800–1808, sign. VO Z6, fol. 105. Pozn.: neuveden den ani místo pohřbu.
- ¹⁶⁴ NA, fond Voršílky – konvent, Praha, inv. č. 48, řádné číslo 29. Item SOCHOROVÁ 2002, s. 231.
- ¹⁶⁵ SOA Plzeň, fond Sběrka matrik západních Čech, farnost Karlovy Vary, matrika narozených 1689–1742, sign. Karlovy Vary 004, fol. 179. Pozn.: kmotr Karel VI. císař Svaté říše římské, zastoupený členem řádu augustiniánů. Jména Josef Václav Onufrius získal až při druhém křtu. Viz následující poznámka.
- ¹⁶⁶ AHMP, fond Sběrka matrik, kostel sv. Jindřicha, Praha II – Nové Město, matrika narozených 1709–1720, sign. JCH N9, fol. 101 (tužkou zn. 53). Pozn.: kmotr Josef hr. z Wrtby, purkrabí Pražského hradu, zastupující císaře Karla VI.
- ¹⁶⁷ SOA Plzeň, fond Sběrka matrik západních Čech, farnost Merklín, matrika zemřelých 1736–1771, sign. Merklín 03, fol. 45. Item SOA Plzeň, fond Sběrka matrik západních Čech, farnost Manětín, matrika zemřelých 1723–1751, sign. Manětín 05, fol. 141. Pozn.: v matrice Merklín je uvedeno jako místo smrti Merklín. V Matrice Manětín je jako místo smrti uveden Ptenín.
- ¹⁶⁸ SOA Plzeň, fond Rodinný archiv Lažanských – Manětín, inv. č. 360, dopis The Royal Malta Library z 15. března 1938. Ibidem, inv. č. 354, opis buly papeže Pia XIII. ze 7. července 1938.
- ¹⁶⁹ NA, fond Desky zemské, Desky zemské větší č. 200, fol. C 10. Item NA, fond Desky zemské, Desky zemské větší č. 504, fol. C 12.
- ¹⁷⁰ SOA Plzeň, fond Sběrka matrik západních Čech, farnost Dolní Lukavice, matrika oddaných 1653–1784, sign. Dolní Lukavice 02, fol. 106. Pozn.: oddávající Josef Sieber, opat kláštera Kladruby, svědci Karel hr. z Morzinu, Ferdinand hr. z Morzinu a Marie Anna hr. Lažanská z Bukové.
- ¹⁷¹ SOA Plzeň, fond Sběrka matrik západních Čech, farnost Seč, matrika narozených 1696–1765, sign. Seč 01, fol. 23. Pozn.: kmotra Karolína sv. p. Blankovská z Demšic, roz. hr. z Jarošína, v zastoupení Anny Kateřiny hr. z Morzinu, roz. sv. p. z Pířdru, paní na Dolní Lukavici. Svědci Josefa hr. Novohradská z

Kolowrat, roz. Hrzánová z Harasova, v zastoupení Konstancie hr. Příchovské z Příchovic, roz. z Engelflusu a na Lužanech a Václav hr. Novohradský z Kolowrat, v zastoupení Františka Václava hr. Novohradského z Kolowrat, dědičného pána na Merklíně, Velkých Dvorcích a Košátkách.

¹⁷² SOA Plzeň, fond Sběrka matrik západních Čech, farnost Plzeň, matrika zemřelých 1784–1812, sign. Plzeň 035, fol. 19. Pozn.: pochována Antonem Schulzem v Merklíně.

¹⁷³ SOA Plzeň, fond Sběrka matrik západních Čech, farnost Merklín, matrika zemřelých 1784–1810, sign. Merklín 15, fol. 3. Pozn.: matrika neuvádí místo pohřbu.

¹⁷⁴ TRATTNER 1761, s. 69.

¹⁷⁵ SOA Plzeň, fond Sběrka matrik západních Čech, farnost Manětín, matrika narozených 1682–1722, sign. Manětín 02, fol. 385. Pozn.: kmotra Zuzana Renata hr. z Auerspergu, roz. z Martinic, svědci Adam hr. Lažanský z Bukové a Marie Eva Eleonora hr. z Althanu, roz. Lažanská z Bukové. Křtící kněz Václav Alexius Pleschner, farář manětínský.

¹⁷⁶ SOA Plzeň, fond Rodinný archiv Lažanských – Manětín, inv. č. 209, opis majetkového vyrovnání z desk zemských o prodeji panství Chříč, uzavřený dne 7. května 1764. Marii Anna hr. Pellegrini je zde uváděna jako zesnulá. Jejím dědicem byl nezletilý syn Josef hr. Pellegrini.

¹⁷⁷ KÖPL 1901, s. 162.

¹⁷⁸ TRATTNER 1761, s. 96.

¹⁷⁹ SOA Plzeň, fond Sběrka matrik západních Čech, farnost Kožlany, matrika oddaných 1723–1757, sign. Kožlany 04, fol. 60. Pozn.: svědci František de Jouilses, poručík Württemberského dragounského regimentu a Marie Anna sv. p. Malowetzová z Malowitz, dáma Ústavu šlechticů u sv. Andělů v Praze. Sňatek se uskutečnil bez trojích ohlášek. Přípis v matrice červeným písmem: „Od nich pochází zlatý [nečitelné] ke stříbrné monstranci kožlanského chrámu Páně. Notatum anno 1858.

¹⁸⁰ Ibidem.

¹⁸¹ WREDE 1901, s. 584. Tento pluk operoval v roce 1742–1745 v Čechách.

¹⁸² SCHRÖDER 1830, s. 116–118.

¹⁸³ NA, fond DOBŘENSKÝ, inv. č. 552 a 812. Pozn.: odlišné datum narození a křtu, bez citace pramene.

¹⁸⁴ AHMP, fond Sběrka matrik, kostel sv. Jindřicha, Praha II – Nové Město, matrika narozených 1709–1720, sign. JCH N9, fol. 161 (tužkou zn. 84). Pozn.: kmotra Marie Josefa hr. z Martinic, roz. ze Sternbergu, svědci Marie Josefa hr. Küniglová z Ehrenburgu, roz. Czerninová z Chudenitz a Maxmilián Quidobald hr. z Martinic, tajný rada.

¹⁸⁵ AHMP, fond Sběrka matrik, kostel sv. Štěpána, Praha II – Nové Město, matrika zemřelých 1730–1771, sign. ŠT Z2, nefoliováno (tužkou zn. 694 a 353). Pozn.: v matrice neuvedeno datum a místo úmrtí.

¹⁸⁶ TRATTNER 1761, s. 68.

¹⁸⁷ SOA Plzeň, fond Sběrka matrik západních Čech, farnost Manětín, matrika oddaných 1723–1751, sign. Manětín 05, fol. 17. Pozn.: svědci Maxmilián Václav hr. Lažanský z Bukové, Antonín hr. Czernin z Chudenitz a Marie Anna hr. Lažanská z Bukové.

¹⁸⁸ AHMP, fond Sběrka matrik, kostel sv. Havla, Praha I – Staré Město, matrika narozených 1704–1726, sign. HV N2, fol. 52. Pozn.: kmotr Josef hr. z Wrtby, svědci František Josef hr. z Waldsteinu, Marie Josefa hr. z Martinic, roz. ze Sternbergu a Marie Františka hr. z Arco, roz. z Pöttingu a Persingu.

¹⁸⁹ SOA Plzeň, fond Sběrka matrik západních Čech, farnost Hradešice, matrika zemřelých 1740–1765, sign. Hradešice 04, fol. 245.

¹⁹⁰ AHMP, fond Sběrka matrik, kostel P. Marie pod řetězem, Praha III – Malá Strana, matrika narozených 1622–1745, sign. PMŘ N2O2, fol. 246–247 (tužkou zn. 130). Pozn.: kmotr Jan Jáchym hr. Slavata z Chlumu a Košumberku, nejvyšší sudí, svědci František Oldřich hr. Kinský, prezident nad apelacemi a Voršila Polyxena hr. Holická ze Sternbergu, roz. z Martinic.

¹⁹¹ DAW, Pfarre St. Michael, Wien, Kirche St. Michael, Taufbuch 1673–1686, sign. 01-04, fol. 239. Pozn.: kmotr Andreas Schatter, svědci Marie Raderin a Dorothea Schatter.

¹⁹² AHMP, fond Sběrka matrik, kostel sv. Mikuláše, Praha III – Malá Strana, matrika zemřelých 1713–1760, sign. MIK Z3, bez foliace (tužkou zn. 40).

¹⁹³ NA, fond Desky zemské, Desky zemské větší č. 407, fol. B 2.

¹⁹⁴ NA, fond DOBŘENSKÝ, inv. č. 1155.

¹⁹⁵ DAW, Dompfarre St. Stephan, Wien, Trauungsbuch 1657–1659, sign. 01-023, fol. 239. Pozn.: kmotr Arnošt hr. Abensperk-Traun, nejvyšší zemský maršálek, svědci N. N. hraběnka z Öttingenu, Adam František hr. z Waldsteinu a Anna Heitzin.

¹⁹⁶ MZA, fond Sběrka matrik, farnost Velké Meziříčí, matrika zemřelých 1669–1763, sign. 16476, fol. 137.

¹⁹⁷ NA, fond DOBŘENSKÝ, inv. č. 1155.

¹⁹⁸ NA, fond DOBŘENSKÝ, inv. č. 9.

¹⁹⁹ Ibidem.

²⁰⁰ Ibidem.

- ²⁰¹ AHMP, fond Sběrka matrik, kostel sv. Mikuláše, Praha III – Malá Strana, matrika narozených 1667–1688, sign. MIK N4O3, pag. 230 (tužkou zn. 235). Pozn.: kmotr [nečitelné] Holub, svědek [nečitelné].
- ²⁰² SOA Třeboň, fond Sběrka matrik Jihočeského kraje, farnost Zábोří, matrika zemřelých 1733–1742, sign. Kniha 11, pag. 38.
- ²⁰³ AHMP, fond Sběrka matrik, Strahovský klášter, Praha IV – Hradčany, matrika zemřelých 1662–1757, sign. STR Z1, fol. 140 (tužkou zn. 74).
- ²⁰⁴ Titulatura v deskách zemských. Viz NA, fond Desky zemské, Desky zemské větší č. 499, fol. D 22.
- ²⁰⁵ NA, fond Desky zemské, Desky zemské větší č. 80, fol. E 17.
- ²⁰⁶ AHMP, fond Sběrka rukopisů, Kniha trhová 24 (1681–1759), sign. 2025, fol. 289, trh mezi Adamem Vítem hr. Lažanským z Bukové a zemským advokátem Janem Františkem Blovským z 13. května 1718.
- ²⁰⁷ SOA Plzeň, fond Rodinný archiv Lažanských z Bukové, Chyš, inv. č. 10, projednávání pozůstalosti po matce Anně Alžbětě ze Spandko v roce 1710. Ibidem, inv. č. 12, originál majetkového vyrovnání mezi Václavem Josefem a Adamem Vítem Lažanským z roku 1712. Prodej statku viz NA, fond Desky zemské, desky zemské větší č. 494, fol. I 24.
- ²⁰⁸ NA, fond Desky zemské, Desky zemské větší č. 496, fol. B 6. Prodej viz NA, fond Desky zemské, Desky zemské větší č. 499, fol. D 22.
- ²⁰⁹ NA, fond DOBŘENSKÝ, inv. č. 552.
- ²¹⁰ NA, fond Tereziánský ústav šlechticů, Praha, inv. č. 64, sign. P 37, fol. 37/18. Druhopsis křestního listu z 8. února 1756. Pozn.: kmotr Mikuláš hr. Fugger z Kirchbergu a na Weißenhornu, svědek Marie Dorota, abatyně ústavu šlechticů u sv. Štěpána v Augsburgu.
- ²¹¹ SOA Třeboň, fond Sběrka matrik Jihočeského kraje, farnost Zábоří, matrika zemřelých 1743–1784, kniha 16, fol. 79.
- ²¹² SOA Plzeň, fond Rodinný archiv Lažanských z Bukové, Chyš, inv. č. 20, ověřený opis svatební smlouvy z desk zemských z roku 1737. K titulu komornice viz VOKÁČOVÁ 2014, s. 299.
- ²¹³ AHMP, fond Sběrka matrik, kostel sv. Mikuláše, Praha III – Malá Strana, matrika narozených 1688–1713, sign. MIK N6, fol. 302. Pozn.: kmotra Ludovika kurfiřtka Falcká, svědci Anna Alžběta hr. Lažanská z Bukové, roz. sv. p. ze Spandko a Jan Vilém kurfiřt Falcký.
- ²¹⁴ AHMP, fond Sběrka matrik, kostel P. Marie pod řetězem, Praha III – Malá Strana, matrika zemřelých 1746–1784, sign. PMŘ N3O3Z2, fol. 85 (tužkou zn. 461). Pozn.: Dobřenský uvádí jako místo pohřbu rodinnou hrobku Morzinů. Viz NA, fond DOBŘENSKÝ, inv. č. 671.
- ²¹⁵ TRATTNER 1761, s. 47.
- ²¹⁶ NA, fond Desky zemské, Desky zemské větší č. 241, fol. G 7.
- ²¹⁷ SOA Plzeň, fond Sběrka matrik západních Čech, farnost Kasejovice, matrika oddaných 1690–1747, sign. Kasejovice 05, fol. 152. Pozn.: svědci Damián sv. p. ze Sickingen, generál a komandant pražský a František Karel hr. Clary-Aldringen, pána na Teplících a nejvyšší lovčí v Království českém. Oddávající kněz Jan Adam hr. Wratislav z Mitrowic, biskup litoměřický.
- ²¹⁸ NA, fond DOBŘENSKÝ, inv. č. 526.
- ²¹⁹ AHMP, fond Sběrka matrik, kostel sv. Tomáše, Praha III – Malá Strana, matrika zemřelých 1677–1740, sign. TO Z1, fol. 257 (tužkou zn. na protější straně 133).
- ²²⁰ SOA Plzeň, fond Sběrka matrik západních Čech, farnost Kasejovice, matrika zemřelých 1690–1744, sign. Kasejovice 07, nefol. (tužkou zn. dříve uprostřed 181).
- ²²¹ NA, fond DOBŘENSKÝ, inv. č. 526.
- ²²² AHMP, fond Sběrka matrik, kostel sv. Mikuláše, Praha III – Malá Strana, matrika oddaných 1714–1765, sign. MIK O6N8a, nefoliováno (tužkou zn. 83). Pozn.: svědkové Damián sv. p. ze Sickingen, polní maršál a Maxmilián Kajetán hr. z Törring-Seefeldu, komoří kurfiřta bavorského a rytíř Řádu sv. Jiří.
- ²²³ NA, fond DOBŘENSKÝ, inv. č. 849.
- ²²⁴ AHMP, fond Sběrka matrik, kostel sv. Mikuláše, Praha III – Malá Strana, matrika oddaných 1714–1765, sign. MIK O6N8a, nefoliováno (tužkou zn. 128). Pozn.: svědci Heřman Jakub Czernin z Chudenitz a Karel Josef hr. Des Fours du Mont et Athienville, oddávající kněz Jan Josef hr. Lažanský z Bukové.
- ²²⁵ NA, fond DOBŘENSKÝ, inv. č. 671.
- ²²⁶ MZA, fond Sběrka matrik, Znojmo, farnost sv. Mikuláše, matrika narozených 1679–1705, sign. 15008, nefol. (tužkou zn. 312). Pozn.: kmotr Josef Maxmilián hr. z Trauttmansdorffu, svědek Maxmiliána hr. ze Schamburgu.
- ²²⁷ SOA Plzeň, fond Sběrka matrik západních Čech, farnost Dolní Lukavice, matrika zemřelých 1658–1784, sign. Dolní Lukavice 03, fol. 266. Pozn.: srdce pochováno u hlavního oltáře.
- ²²⁸ AHMP, fond Sběrka matrik, kostel sv. Tomáše, Praha III – Malá Strana, matrika zemřelých 1740–1766, sign. TO Z2, fol. 373 (tužkou zn. 188). Pozn.: pohřben v hrobce Morzinů při oltáři Nejsv. Trojice.
- ²²⁹ NA, fond DOBŘENSKÝ, inv. č. 671. Pozn.: z manželství vzešlo jedenáct potomků.

- ²³⁰ AHMP, fond Sběrka matrik, kostel sv. Mikuláše, Praha III – Malá Strana, matrika narozených 1688–1713, sign. MIK N6, fol. 314. Pozn.: kmotr Karel Jiří Václav sv. p. Michna z Vacínova, svědci Michael Ferdinand hr. z Althanu a Barbora Františka hr. z Thunu. Dobřenský uvádí chybné datum narození 6. ledna 1707. Viz NA, fond DOBŘENSKÝ, inv. č. 552.
- ²³¹ KUBISKA 2009, 1. Liste: Das Verzei. des Hofpersonals zwischen 1715 und 1740 geordnet nach Stab und Amt, s. 25 a 2. Liste: Das Hofpersonal zwischen 1715 und 1740, geordnet nach dem Nachnam., s. 118.
- ²³² Er. Churft. Durchl. in Bayrn Leib-Regiments Grenadier-Hauptmann. Viz LASCHANSKY 1748.
- ²³³ AHMP, fond Sběrka matrik, kostel sv. Mikuláše, Praha III – Malá Strana, matrika narozených 1688–1713, sign. MIK N6, fol. 340. Pozn.: kmotr Marie Klára hr. Fuggerová z Kirchbergu, roz. hr. z Welspergu, nejvyšší hofmistryně falcké kurfirčky, svědci Zuzana Markvartová z Hrádku, roz. Odkolková z Újezdce a Michael Ferdinand hr. z Althanu.
- ²³⁴ SOA Třeboň, fond Sběrka matrik Jihočeského kraje, farnost Záborej, matrika oddaných 1733–1742, kniha 11, pag. 47–48 (tužkou zn. 394). Pozn.: svědci Václav Josef hr. z Pöttingu a Persingu a Jan Ferdinand hr. Des Fours du Mont et Athienville. Oddávající kněz Jan Josef hr. Lažanský z Bukové. Item SOA Plzeň, fond Sběrka matrik západních Čech, farnost Horažďovice, matrika oddaných 1699–1747, sign. Horažďovice 05, fol. 371. Pozn.: svědci Václav Jáchym sv. p. Czeika z Olbramowitz, velkopřevor Řádu maltézských rytířů, Václav hr. Lažanský z Bukové, [nečitelné] regimentu Schullenburg, Václav Josef hr. z Pöttingu a Persingu, Josef Ferdinand hr. Des Fours du Mont et Athienville, Eleonora kn. z Mansfeldu-Fondi, paní na Horažďovicích, Kateřina hr. Lažanská z Bukové, roz. Fuggerová z Kirchbergu, Anna Františka hr. Des Fours du Mont et Athienville, roz. Stubicková z Königsteinu, Anna Malowetzová z Chýnova a Barbora Malowetzová z Chýnova, roz. Janovská z Janovic.
- ²³⁵ AHMP, fond Sběrka matrik, kostel sv. Vojtěcha, Praha II – Nové Město, matrika narozených 1677–1716, sign. VON202, (tužkou zn. 177). Pozn.: kmotr Kryštof Norbert ryt. Knauth z Fahnenschwungu, svědci Zikmund ryt. Schmidel ze Schmidenu a Anna Knauthová z Fahnenschwungu, roz. z Binaga.
- ²³⁶ AHMP, fond Sběrka matrik, kostel sv. Mikuláše, Praha III – Malá Strana, matrika narozených 1688–1713, sign. MIK N6, fol. 362. Pozn.: kmotr Václav Josef hr. Lažanský z Bukové, císařský komoří na Manětíně, Chříči, Všesulově, zastoupený Václavem Arnoštem ryt. Markvartem z Hrádku na Verněřově a Lauchově, císařským radou, svědci Jan Václav Kunáš z Machovic, císařský rada a místokomoří, Barbora hr. z Clary, roz. hr. z Kokořova, Michael Friedrich hrabě z Althanu, probošt kolegiální kapituly u Všech svatých na Pražském hradě, kanovník v Olomouci a Vratislavi a auditor papežské Roty.
- ²³⁷ Dobřenský uvádí úmrtí srpen 1737 v Bosně. Viz NA, fond DOBŘENSKÝ, inv. č. 552. Vzhledem k tomu, že 4. srpna 1737 utrpěla císařská vojska veliké ztráty při střetu s Turky u města Banja Luka, ztožňoval smrt Jana Václava s tímto datem. Dobřenský alokuje do Bosny i místo jeho pohřbu: „in Bosnien war d. friede“. Jan Václav byl ve skutečnosti vypovězen v roce 1745 císařovnou Marií Terezií, společně se svým starším bratrem Janem Karlem, z království za kolaboraci s nepřítelem Karlem Albrechtem Bavorským. Viz LIŠKOVÁ 1956, s. 55, s. 59, pozn. 92, s. 80, pozn. 183 a s. 88. Ještě v roce 1761, sepsal testament ve prospěch manželky. Viz HÖRNER 2008, s. 128.
- ²³⁸ Chur-Bayrischen Husarn Obristens. Viz LASCHANSKY 1748.
- ²³⁹ KINDLER von KNOBLOCH 1919, s. 345.
- ²⁴⁰ NA, fond DOBŘENSKÝ, inv. č. 552.
- ²⁴¹ AHMP, fond Sběrka matrik, kostel sv. Mikuláše, Praha III – Malá Strana, matrika narozených 1688–1713, sign. MIK N6, fol. 402. Pozn.: kmotr Kryštof Boll, svědci Bedřich Leicht a Anna Marie Ecksteinová, všichni chudí.
- ²⁴² SOA Litoměřice, fond Sběrka matrik Severočeského kraje, farnost Zákupy, matrika zemřelých 1778–1811, signatura L185/6, fol. VI. Pozn.: pohřben u oltáře „P. V. M. Gratoso“.
- ²⁴³ Děkanem v Zákupích 40 let, 3 měsíce a 13 dní. 15. října 1741 pohřbíval Annu Marii Františku velkovévodkyni Toskánskou. Viz SOA Litoměřice, fond Sběrka matrik Severočeského kraje, farnost Zákupy, matrika zemřelých 1740–1777, signatura L 185/3, fol. 315.
- ²⁴⁴ DAW, Pfarre St. Michael, Wien, Kirche St. Michael, Taufbuch 1673–1686, sign. 01-04, fol. 408. Pozn.: kmotra Uršula Pfanerová, svědci Marie Leitnerová a Laurenc Erenperger, všichni žebráci.
- ²⁴⁵ Dobřenský uvádí dvě rozdílná data úmrtí, 1. října 1650 a 1658. Viz NA, fond DOBŘENSKÝ, inv. č. 552 a 878. Správný rok je ovšem 1650. Jak dosvědčuje kardinál Harrach, byla pohřbena v kryptě Lažanských. Srov. CATALANO – KELLER 2010, Diarien 1650 X 13, s. 438.
- ²⁴⁶ Ferdinand Rudolf hr. Lažanský z Bukové zval 5. ledna 1644 Heřmana hr. Czernina z Chudenitz na zasnuby dcery Salomeny Ester s Ferdinandem Rabenhauptem ze Suché, které se uskutečnily 19. ledna 1644. Viz HŮ AV ČR, fond Kartotéky Augusta Sedláčka, skříň B, řada B01, zásuvka B01A, lístek č. 72.
- ²⁴⁷ NA, fond DOBŘENSKÝ, inv. č. 878.
- ²⁴⁸ Ibidem.

²⁴⁹ SOA Třeboň, fond Sběrka matrik Jihočeského kraje, farnost Záboří, matrika zemřelých 1654–1703, kniha 1, pag. 9 (tužkou zn. 1374).

²⁵⁰ Dobřenský uvádí jako místo pohřbu farní kostel sv. Petra a Pavla v Záboří. Viz NA, fond DOBŘENSKÝ, inv. č. 552. Ve skutečnosti byla pohřbena v bazilice Nanebevzetí P. Marie v Praze na Strahově. Srov. STRAKA 1924, s. 78. Item HLINOMAZ 1998, s. 35–36.

²⁵¹ CATALANO – KELLER 2010, s. 497. Item NA, fond DOBŘENSKÝ, inv. č. 552 a 1223 (jen 1648).

²⁵² Královská kanonie premonstrátů na Strahově, bazilika Nanebevzetí Panny Marie, náhrobek Aleše Ferdinanda hr. Wratislava z Mitrowic a jeho ženy Ludmily Maxmiliány, roz. Lažanské z Bukové, před oltářem Navštívení Panny Marie na východním konci jižní lodi. Nápis latinskou majuskulí: ILLVSTRIS-SIMVS ET EXCELLENTISSIMVS / D:[OMINUS] D:[OMINUS] ALEXIVS / FERDINANDVS S.[ACRI] R.[OMANI] I.[MPERII] COMES WRATISLAW DE / MITROVIZ. D[OMIN]VS IN SCHLISSELBVRG / SAC:[RAE] CAES:[ARAE] REG:[IAEQUE] MAIESTATIS CONSILIA / RIVS. ACTVALIS CAMERARIVS. REGIVS IN / R.[EGIO] B.[OHEMIAE] LOCVM TENENS. AC CAMERAE PRAESES. / RELIGIONE IN DEVM ET DIVOS. FIDE IN / REGEMMERITIS IN PATRIAM INCLYTVS. SIBI / SVAE[QUE] LECTISSIMAE CONJVGI. ILLVSTRISSIMAE / D[OMI]NAE D[OMI]NAE LIDVMILLAE MAXIMILIANAE / NATAE COMITISSAE LASCHANSKY DE BUKOWE. / NEC NON LIBERIS. AC ILLVSTRISSIMO ET / ANTIQVISSIMO WRATISLAVIORVM DE / MITROVIZ STEMMATI. IST HOC / MORTALI / TATIS MONVMENTVM. F.[IERI] F.[ECIT] / ANNO MDCLXXXIII. Překlad: Nejjasnější a nejznamenitější pán, pan Alexius Ferdinand Svaté říše římské hrabě Wratislav z Mitrowic. Pán na Lnářích, svatého císařského a královského majestátu skutečný rada a komoří, královský místodržící v Království českém a prezident komory, proslulý zbožností k bohu a svatým, zásluhami o vlast a bratr věrnosti, dal sobě a své manželce, nejjasnější paní, paní Ludmile Maxmiliáně, rozené hraběnce Lažanské z Bukové, jakož i dětem a nejjasnějšímu a nejstarobylějšímu rodu Wratislavů z Mitrowic, zhotovit tento pomník smrtelnosti léta 1673. Item HLINOMAZ 1998, s. 35–36.

²⁵³ NA, fond DOBŘENSKÝ, inv. č. 1223.

²⁵⁴ PALACKÝ 1941, s. 389 a 392.

²⁵⁵ NA, fond DOBŘENSKÝ, inv. č. 552.

²⁵⁶ SOA Třeboň, fond Sběrka matrik Jihočeského kraje, farnost Záboří, matrika oddaných 1654–1703, inv. č. 6394, pag. 9. Pozn.: Svědci František hr. z Rozdražova na Blatné, Karel Leopold hr. z Carreto-Millesimo na Peruci a Vlachové Březí, Aleš Ferdinand Wratislav z Mitrowic, prezident České komory na Lnářích a „jiných mnoho kavalírů a fraucimorů“. Oddávající kněz opat od sv. Tomáše z Prahy, biskup královéhradecký (sic!). Správně opat od sv. Mikuláše, Matouš Ferdinand Sobek z Bilenberka. Srov. CATALANO – KELLER 2010, Tagzettel 1600 Aug. 20, s. 829.

²⁵⁷ NA, fond DOBŘENSKÝ, inv. č. 1222.

²⁵⁸ NA, fond WUNSCHWITZ, inv. č. 527.

²⁵⁹ NA, fond DOBŘENSKÝ, inv. č. 552.

²⁶⁰ Ibidem a NA, fond DOBŘENSKÝ, inv. č. 1048.

²⁶¹ Ibidem.

²⁶² Ibidem.

²⁶³ NA, fond DOBŘENSKÝ, inv. č. 552 a 934.

²⁶⁴ Dobřenský datuje sňatek 23. ledna 1666 do kostela P. Marie pod řetězem. Viz NA, fond DOBŘENSKÝ, inv. č. 552. Matrika ale záznam neobsahuje. Správné datum sňatku uvádí ve svém deníku Harrach. Srov. CATALANO – KELLER 2010, Tagzettel 1654 Juni 8, s. 729. Ibidem Diarien 1654 VI 8, s. 816.

²⁶⁵ NA, fond DOBŘENSKÝ, inv. č. 552.

²⁶⁶ Lubenec a Struhaře dědil po otci Jiřím Vilémovi († 1637).

²⁶⁷ NA, fond DOBŘENSKÝ, inv. č. 934.

1.3.3.1.6. **Prokop (I.)** Josef Nikodém Maxmilián Václav František Xaverius Maria Jan (* ..., ≈ 15. září 1740 zámek Struhaře, kaple Všech svatých;¹ † 5. srpna 1804 Praha, Staré Město, dům č. 589;² † 8. srpna 1804 Chyš, kostel Zvěstování P. Marie³); pocty: 1760 JUDr.;⁴ c. k. komoří, skutečný tajný rada;⁵ 1789–1794 prezident Královské české společnosti nauk;⁶ 1799 čestný občan Vídně;⁷ funkce: 1760–1763 supernumeriální rada apelačního soudu v Čechách, 1763–1765 lenní referent tamtéž;⁸ 1765–1769 krajský hejtman Berounského kraje;⁹ 1770–1771 krajský hejtman Rakovnického kraje;¹⁰ 1772–1779 zemský sudí v Čechách;¹¹ 1780–1783 prezident apelačního soudu v Haliči;¹² 1783–1788 viceprezident Českého gubernia, 1784–1789 dvorský sudí v Čechách, 1789–1792 nejvyšší zemský sudí v Čechách, 1792–1794 nejvyšší purkrabí v Čechách;¹³ 1794 ředitel hlavní státní účtárny ve Vídni, 1795 ředitel pro financování armády;¹⁴ 1796–1802 nejvyšší česko-rakouský dvorský kancléř;¹⁵ 1803–1804 prezident nejvyššího soudního úřadu;¹⁶ statky: 1766 Chyš (okr. Karlovy Vary);¹⁷ 1776 Rabštejn nad Střelou (okr. Plzeň-sever), Lubenec, Struhaře (okr. Louny);¹⁸ 1785 Manětín (okr. Plzeň-sever);¹⁹ 1789 Kalec (okr. Plzeň-sever);²⁰ 1800 Drahonice a Řepany (okr. Louny);²¹ m. 26. července 1768 Praha, domácí kaple arcibiskupského paláce;²² Marie **Valburga** Michaela Anna Josefa Alexandra de Paula Viktorie hr. Krakowská z Kolowrat (* ..., ≈ 4. března 1751 Praha, kostel sv. Václava;²³ † 1. prosince 1794 Vídeň, dům č. 1046, † 5. prosince 1794 Vídeň, Friedhof Matzleinsdorf [dnes Waldmüllerpark]²⁴); pocty: 1769 Řád hvězdného kříže;²⁵ (dcera Prokopa hr. Krakowského z Kolowrat a Marie Margarety hr. z Ogilvy); m. 31. prosince 1799 Vídeň, katedrála sv. Štěpána;²⁶ Marie **Ulrika** hr. z Falkenhaynu (* 4. července 1765 Vídeň;²⁷ ≈ ..., † 4. června 1852 Vídeň, Hofburg;²⁸ † 11. června 1852 Chyš, kostel Zvěstování P. Marie²⁹); pocty: 1800 Řád hvězdného kříže;³⁰ 1801 palácová dáma;³¹ funkce: 1808–1810 nejvyšší hofmistryně Marie Louisy arciv. Rakouské;³² 1810–1817 nejvyšší hofmistryně Leopoldiny arciv. Rakouské;³³ 1817–1852 nejvyšší hofmistryně císařovny, později císařovny vdovy, Karoliny Augusty;³⁴ (dcera Mikuláše Norberta hr. z Falkenhaynu a Marie Františky hr. Kollonitzové z Kollegradu).

1. **Valburga** Františka (* asi 1769 Praha, ≈ ..., † 14. června 1837 Vídeň, Hoher Markt, dům č. 543 † 16. června 1837 Vídeň, Sankt Marxer Friedhof³⁵); pocty: 1797–1799 dáma Ústavu šlechticů Škola P. M. v Brně;³⁶ m. 21. května 1799 Vídeň, Hernals, kostel Hory Kalvárie;³⁷ **Hugo** sv. p. z Egeru³⁸ (* ..., ≈ ..., † 21. září 1831;³⁹ † ...); (syn Friedricha sv. p. z Egeru a Františky sv. p. z Waldstättenu).

2. **Prokop (II.)** Jindřich (* 2. května 1771 Praha;⁴⁰ ≈ ..., † 24. února 1823 Vídeň, dům č. 562, † 6. března 1823 Chyš, kostel Zvěstování P. Marie⁴¹); pocty: 1799 c. k. komoří;⁴² 1804 skutečný tajný rada;⁴³ 1806 komandérský kříž, 1812 velkokříž Královského uherského řádu sv. Štěpána;⁴⁴ 1818 velkokříž Řádu Leopoldova, také kancléř řádu;⁴⁵ 1815 Civilní čestný kříž;⁴⁶ funkce: 1792–1794 guberniální koncipista v Kouřimském kraji, 1794–1796 sekretář tamtéž;⁴⁷ 1796–1799 hejtman Litoměřického kraje;⁴⁸ 1799–1803 rada Českého gubernia;⁴⁹ 1803–1805 viceprezident Haličského gubernia;⁵⁰ 1805–1813 hejtman Moravskoslezského kraje;⁵¹ 1813–1823 český a haličský dvorský kancléř;⁵² statky: 1810 Chyš, Drahonice, Řepany Lubenec, Struhaře (okr. Louny), Rabštejn nad Střelou, Manětín, Kalec (okr. Plzeň-sever);⁵³ 1821 Libyně (okr. Louny);⁵⁴ m. 18. dubna 1797 Praha, domácí kaple arcibiskupského paláce;⁵⁵ **Terezie** Anna Erasma Jana Nepomučena Mathea Ladislava šl. z Bretfeldu na Kronenburgu (* Praha, Malá Strana, dům č. 101, ≈ 27. června 1779 Praha, kostel sv. Mikuláše;⁵⁶ † 14. května 1833 Vídeň, Teinfalstraße č. 70, † 20. května 1833 Chyš, kostel Zvěstování P. Marie⁵⁷); pocty: Řád hvězdného kříže;⁵⁸ palácová dáma;⁵⁹ statky: 1823–1823 Bretfeldovský palác v Praze [Nerudova 240/33];⁶⁰ (dcera Josefa ryt. z Bretfeldu na Kronenburgu a Anny šl. Chlumčanské z Přestavlk a Chlumčan).

- 2.1. **Prokop (III.)** Jan Josef Martin Erasmus (* 23. února 1798 Litoměřice, dům č. 157, ≈ 24. února 1798 Litoměřice, kostel Všechných svatých;⁶¹ † 24. září 1868 zámek Chyš, † 26. září 1868 Chyš, kostel Zvěstování P. Marie⁶²); pocty: 1815 JUDr.;⁶³ 1822 c. k. komoří;⁶⁴ funkce: 1815 panoš při úřadu nejvyššího štolby;⁶⁵ 1822–1829 soudní čekatel Moravskoslezského zemského soudu;⁶⁶ 1830–1839 člen Uherského

sněmu;⁶⁷ statky: 1826 Chyše, Drahonice, Řepany, Libyně, Lubenec, Struhaře (okr. Louny);⁶⁸ 1860 parcely pro palác Lažanských v Praze [Smetanovo nábřeží 1012/2];⁶⁹

m. 24. listopadu 1856 Vídeň, kostel sv. Josefa;⁷⁰ **Josefa** Zdeborsky (* Vídeň, Laimgrube č. 79, ≈ 29. února 1820 Vídeň, kostel sv. Josefa v Laimgrube;⁷¹ † 30. října 1886 Arco, Trentino, Itálie [dříve jižní Tyrolsko], ‡ 5. listopadu 1886 Chyše, kostel Zvěstování P. Marie⁷²); (dcera Josefa Zdeborsky a Anny Waza).

2.2. **Bartoloměj** (* ..., ≈ ..., † v dětství, ‡ ...).⁷³

2.3. **Josef** Martin Prokop Erasmus (* 9. dubna 1799 Litoměřice, dům č. 157, ≈ 11. dubna 1799 Litoměřice, kostel Všech svatých;⁷⁴ † Praha, ‡ 18. prosince 1799 Chyše, kostel Zvěstování P. Marie⁷⁵).

2.4. **Ludmila** Marie Anna Josefa Tereza Johana Erasma (* 5. června 1800 Praha, Malá Strana, dům č. 509, ≈ 5. června 1800 Praha, kostel sv. Mikuláše;⁷⁶ † 31. března 1883 Budapešť;⁷⁷ ‡ ...); pocty: 1820 Řád hvězdného kříže;⁷⁸ 1819 palácová dáma;⁷⁹
m. 18. ledna 1819 Vídeň;⁸⁰ **Štěpán** Josef Maria Nepomuk Ignác Alois František Antonín Vincent hr. Csáky de Körösszeg et Adorján (* ..., ≈ 20. srpna 1788 Košice, katedrála sv. Alžběty;⁸¹ † 28. května 1829 Budín;⁸² ‡ ...); (syn Antonína hr. Csáky de Körösszeg et Adorján a Josefy sv. p. *Szunyogh de Jeszenicze et Budethin*).

2.5. **Adalbert** Leopold Erasmus Josef Johan (* 18. prosince 1801 Praha, Malá Strana, dům č. 509, ≈ 18. prosince 1801 Praha, kostel sv. Mikuláše;⁸³ † 31. října 1839 Pešť, ‡ 10. listopadu 1839 Chyše, kostel Zvěstování P. Marie;⁸⁴ ‡ prosinec 1873 Bakonyszombathely, Maďarsko⁸⁵); pocty: 1831 c. k. komoří;⁸⁶ funkce: major husarského regimentu arciv. Ferdinanda Rakouského-Este, č. 3;⁸⁷
m. 7. července 1834;⁸⁸ **Angelika** hr. Esterházy de Galántha (* 3. února 1812;⁸⁹ ≈ ..., † 2. června 1892 Bakonyszombathely, Maďarsko;⁹⁰ ‡ ...); pocty: 1857 Řád hvězdného kříže;⁹¹ (dcera Imreho hr. Esterházy de Galántha a Terezie Palaghy de Balogvár).

2.5.1. **Alexander** (* 7. dubna 1835;⁹² ≈ ...; † 2. prosince 1870 Budapešť, † 5. prosince 1870 Bakonyszombathely⁹³); pocty: 1859 c. k. komoří;⁹⁴ funkce: člen Uherského sněmu;⁹⁵ statky: 1868 palác Lažanských v Praze [Smetanovo nábřeží 1012/2], Chyše, Drahonice, Řepany, Libyně, Lubenec, Struhaře (okr. Louny).⁹⁶

2.5.2. **Matilda** (* po 1835, ≈ ..., † před 1873 [zřejmě v útlém dětství], † Chyše, kostel Zvěstování P. Marie; † prosinec 1873 Bakonyszombathely, Maďarsko).⁹⁷

2.6. **Leopold (I.)** Josef Ondřej Jan Prokop Erasmus (* 14. června 1804 Lvov, Ukrajina [dříve Halič, Rakousko-Uhersko], dům č. 456, ≈ 14. června 1804 Lvov, kostel sv. Ondřeje;⁹⁸ † 7. listopadu 1860 Brno, Ferdinandsthorbastei č. 413 [dnes Bašty], † 11. listopadu 1860 Brno, městský hřbitov [dnes Tyršův sad];⁹⁹ † 25. února 1898 Chyše, kostel Zvěstování P. Marie¹⁰⁰); pocty: 1834 c. k. komoří;¹⁰¹ 1849 skutečný tajný rada;¹⁰² 1847 komandér Řádu Leopoldova;¹⁰³ 1849 rytíř ruského Řádu sv. Stanislava 1. třídy;¹⁰⁴ 1851 rytíř ruského Řádu sv. Anny 1. třídy;¹⁰⁵ 1853 rytíř pruského Řádu červené orlice 1. třídy;¹⁰⁶ rytíř Řádu železné koruny 1. třídy;¹⁰⁷ funkce: 1829–1830 konceptuální praktikant Haličského gubernia, 1830–1832 krajský komisař tamtéž;¹⁰⁸ 1832–1835 sekretář Štýrského gubernia, 1835–1836 rada tamtéž, 1836–1842 rada Haličského gubernia;¹⁰⁹ 1842–1844 hejtman Olomouckého kraje;¹¹⁰ 1844–1847 viceprezident Haličského gubernia, 1847–1849 viceprezident Moravskoslezského gubernia, 1849–1860 místopředseda a předseda zemského výboru na Moravě;¹¹¹ statky: 1833–1847 Šternberský dům v Praze [Hradčanské náměstí 60/12];¹¹² 1857 Milešov (okr. Litoměřice);¹¹³

m. 22. listopadu 1850 Vídeň, kostel sv. Jana Nepomuckého;¹¹⁴ **Rosina** šl. z Mack (* 25. února 1831 Vídeň, dům č. 642, ≈ 1. března 1831 Vídeň, kostel sv. Štěpána;¹¹⁵ † 7. února 1915 Salzburg, Schwarzstraße č. 17, † 9. února 1915 Salzburg, Kommunalfriedhof¹¹⁶); m. 1866 (rozv. 1883) Alfred kn. z Wrede (1844–1911);¹¹⁷ statky: 1857–1866 Milešov (okr. Litoměřice);¹¹⁸ (dcera Ignáce šl. z Mack¹¹⁹ a Amalie Jürgens).

2.6.1. **Leopold (II.)** Prokop Zdenko Erasmus (* 17. února 1854 Brno, dům č. 1 [Místodržitelství palác], ≈ 18. února 1854 Brno, kostel sv. Jakuba;¹²⁰ † 16. srpna 1891 Mar. Lázně, dům 132 [Švédský dvůr], † 19. srpna 1891 Chyše, kostel Zvěstování P. Marie¹²¹); funkce: 1887–1891 poslanec Říšské rady;¹²² statky: 1878 Chyše, Drahonice, Řepany, Libyně, Lubenec, Struhaře (okr. Louny), palác Lažanských v Praze [Smetanovo nábřeží 1012/2]¹²³

2.6.2. **Vladimír** Ferdinand Rudolf Leopold Erasmus Nepomuk (* 15. června 1857 Brno, dům č. 1 [Místodržitelství palác], ≈ 18. června 1857 Brno, kostel sv. Jakuba;¹²⁴ † 26. července 1925 Chyše;¹²⁵ † 29. července 1925 Chyše, kostel Zvěstování P. M.¹²⁶); pocty: JUDr.;¹²⁷ funkce: 1880–1884 koncept. praktikant u Tirolského místodržitelství v Innsbrucku a Meranu, 1884–1888 okr. komisař Českého místodržitelství v Broumově;¹²⁸ 1889–1891 náhradník přisedících Zemského výboru, 1889–1897 poslanec Českého sněmu;¹²⁹ 1892 předseda výkonného výboru Národopisné výstavy československé;¹³⁰ statky: 1895 Chyše, Drahonice, Řepany, Libyně, Lubenec, Struhaře (okr. Louny), palác Lažanských v Praze [Smetanovo nábřeží 1012/2]¹³¹

m. 15. května 1900 Salzburg, Aigen, kostel sv. Jana Křtitele;¹³²

Mechtilda Huberta M. Augustina hr. z Waldburg-Zeil-Trauchburgu (* 28. srpna 1867 Krickenbeck, Rheinland, Německo;¹³³ ≈ ..., † 31. května 1912 Praha, palác Lažanských, Smetanovo nábřeží 1012/2;¹³⁴ † 4. června 1912 Chyše, kostel Zvěstování P. Marie¹³⁵); (dcera Ludvíka Bernarda hr. z Waldburg-Zeil-Trauchburgu a Anny sv. p. z Loë-Allner).

2.6.2.1. **Prokop (IV.)** Leopold Ignác Vladimír Ludvík Erasmus Jan Nepomucký (* 26. března 1904 Praha, Malá Strana, dům č. 119/III [palác Windisch-Grätz], ≈ 29. března 1904, Praha, kostel sv. Tomáše;¹³⁶ † 22. března 1969 Harare, Zimbabwe [dříve Salisbury, Jižní Rhodesie];¹³⁷ † ...); statky: 1933–1945 Chyše a Struhaře

(okr. Louny);¹³⁸ 1952 Canterbury Farm, Harare, Zimbabwe [dříve Salisbury, Jižní Rhodesie];¹³⁹

m. 7. července 1933 Salzburg, Aigen, kostel sv. Jana Křtitele;¹⁴⁰ **Ingeborg** Marie Marta šl. z Koenigswaldu (*30. ledna 1905 Berlín;¹⁴¹ ≈ ..., † 5. října 2002 Freising;¹⁴² † ...); (dcera Gustava Adalberta šl. z Koenigswaldu a Marthy Jakoby).

2.6.2.1.1. **Mechtild** Terezie Huberta (* 6. března 1935 Vídeň;¹⁴³ ≈ ...);

m. 21. dubna 1960 Harare, Zimbabwe [dříve Salisbury, Jižní Rhodesie];¹⁴⁴ **René** Christian Regendanz (* 6. února 1930 Paříž;¹⁴⁵ ≈ ..., † 25. března 2011 Corkwood Farm, Iden near Rye, East Sussex, Anglie, † 7. dubna 2011¹⁴⁶); (syn Wilhelma Regendanz a Berty Engelbrecht); statek: Corkwood Farm.¹⁴⁷

2.6.2.1.2. **Angelika** Ilona (* 17. února 1944 Praha, Nové Město, dům č. 441/II [dříve, Na Karlově č. 18, tzv. Zemská porodnice];¹⁴⁸ ≈ ...); statek: Cawdor, Highland, Skotsko;¹⁴⁹

m. 28. prosince 1979 Deauville, Francie;¹⁵⁰ **Hugh** John Vaughan Campbell, 6th Earl Cawdor (* 6. září 1932 Cawdor, ≈ ..., † 20. června 1993 Londýn;¹⁵¹ † ...); m. 1970 (rozv. 1979) Cathryn Hinde (* 1956);¹⁵² (syn Johna Duncana Vaughana Campbell, 5th Earl Cawdor a Wilmy Mairy Vickers).

2.7. **Marie Anna** Terezie Oldřiška Valburga Amalie Jana Erasma (* 24. června 1808 Brno, dům č. 1 [Místodržitelství palác] ≈ 24. června 1808 Brno, kostel sv. Jakuba;¹⁵³ † 17. ledna 1868 Brno, Franzensberggasse č. 8 [dnes Bašty], † 25. ledna 1868 Chyš, kostel Zvěstování P. M. ¹⁵⁴).

3. **Václav Rafael** Josef Michael František de Paula (* 22. března 1772 Praha, Staré Město, dům Lažanských č. 541, ≈ 23. března 1772 Praha, kostel sv. Jiljí;¹⁵⁵ † 13. července 1799 Praha, Nové Město, dům č. 842, † ...¹⁵⁶); m. 26. července 1798 Praha, kostel sv. Jindřicha;¹⁵⁷ **Marie Izabela** Anna Josefa Eleonora Michaela Františka de Paula Nepomučena Karolina hr. z Kaunitz (* 27. ledna 1777 Praha, Nové Město, dům Millesiniů č. 842, ≈ 28. ledna 1777 Praha, kostel sv. Jindřicha;¹⁵⁸ † 17. ledna 1838 Praha, † 20. ledna 1838 Pyšely, rodinná hrobka Auerspergů¹⁵⁹); m. 1803 František Xaver hr. z Auerspergu (1749–1808);¹⁶⁰ pocyt: Řád hvězdného kříže, palácová dáma;¹⁶¹ (dcera Jana Adolfa hr. z Kaunitz a Marie Eleonory hr. z Mannsfeld-Vorderortu).

3.1. **Marie Anna** Eleonora Isabela Valburga Ludmila Johana Antonie (* Praha, Nové Město, dům č. 842, ≈ 12. června 1799 Praha, kostel sv. Jindřicha;¹⁶² † 10. prosince 1856 Praha, Nové Město, dům č. 901, † 12. prosince 1856 Praha, Olšanské hřbitovy¹⁶³); m. 5. listopadu 1818 Praha, kostel sv. Jindřicha;¹⁶⁴ **Jan Filip** Karel Michael Alois Hartmann hr. z Klarstajnu (* ..., ≈ 28. ledna 1786 Praha, kostel sv. Mikuláše;¹⁶⁵ † 27. dubna 1839 Praha, Nové Město, dům č. 901;¹⁶⁶ † 29. dubna 1839 Praha, Olšanské hřbitovy¹⁶⁷); (syn Jana Prokopa Hartmanna hr. z Klarstajnu a Viktorie hr. z Kaunitz).

4. **Terezie Antonie** Paduánská Františka de Paula Barbora Anna Josefa (* ... Praha, Staré Město, dům Lažanských č. 622, ≈ 28. října 1773 Praha, kostel P. Marie na Louži;¹⁶⁸ † 10. listopadu 1797 Vídeň, Wipplingerstraße č. 415, † 12. listopadu 1797¹⁶⁹).

5. **Jan Nepomuk** Alois Ignác Michael Martin (* 8. listopadu 1774 Chyš, dům č. 42, ≈ 9. listopadu 1774 Chyš, kostel Zvěstování P. Marie [spíše zámek Chyš, kaple];¹⁷⁰ † 24. ledna 1830 Praha, Malá Strana, dům č. 154;¹⁷¹ † 28. ledna 1830 Chyš, kostel Zvěstování P. Marie¹⁷²) pocyt: 1796 JUDr.;¹⁷³ 1805 c. k. komoří;¹⁷⁴ 1815 skutečný tajný rada;¹⁷⁵ funkce: 1796–1798 praktikant dolnorakouského zemského soudu, 1798 sekretář tamtéž, 1799–1805 dolnorakouský zemský rada, 1805–1813 rada apelačního soudu v Čechách, 1813–1830 nejvyšší sudí a též prezident zemské-

ho soudu v Čechách;¹⁷⁶ statky: 1810–1826 Chyš, Drahonice, Řepany Lubenec, Struhaře (okr. Louny), 1810 Manětín, Rabštejn nad Střelou, Kalec (okr. Plzeň-sever);¹⁷⁷ 1817 Kolowratský palác v Praze [Valdštejnská 154/10];¹⁷⁸ 1820–1821 Libyně (okr. Louny);¹⁷⁹

m. 24. dubna 1805 hrad Červený Kameň, kaple Nanebevzetí P. Marie;¹⁸⁰ Marie **Alžběta** Anna Josefa Antonie Fidelia Saba hr. Pálffy de Erdödy (* 6. prosince 1782 Bratislava, ≈ 6. prosince 1782 Bratislava, katedrála sv. Martina;¹⁸¹ † 1. června 1843 Vídeň, dům č. 1128;¹⁸² ‡ 9. června 1843 Chyš, kostel Zvěstování P. Marie¹⁸³); pocty: 1804–1805 dáma Savojského ústavu šlechticů ve Vídni;¹⁸⁴ 1807 Řád hvězdného kříže;¹⁸⁵ 1810 palácová dáma;¹⁸⁶ statky: 1833–1839 Manětín, Rabštejn nad Střelou, Kalec (okr. Plzeň-sever);¹⁸⁷ (dcera Rudolfa hr. Pálffy de Erdödy a Marie Antonie hr. Krakowské z Kolowrat).

5.1. **Jan** Nepomuk **Karel** Prokop Alois Josef Antonín Paduánský Maria Anna (* 22. února 1806 Praha, Malá Strana, dům č. 366, ≈ 22. února 1806 Praha, kostel sv. Mikuláše;¹⁸⁸ † 7. února 1878 zámek Rabštejn nad Střelou, ‡ 11. února 1878 Rabštejn nad Střelou, kostel P. Marie Sedmibolestné¹⁸⁹); statky: 1832 Rabštejn nad Střelou, Kalec, 1832–1846 Manětín (okr. Plzeň-sever).¹⁹⁰

m. 15. října 1846 St. Pölten, klášter sv. Františka;¹⁹¹ **Marie** Alžběta Terezie Nepomučena Františka de Paula Aloisie Josefa Antonie hr. Lažanská z Bukové (* 1. dubna 1817 zámek Preitenstein, ≈ 2. dubna 1817 Nečtiny, kostel sv. Jakuba Většího [spíše zámek Preitenstein, kaple];¹⁹² † 1. března 1906 St. Pölten, Wienerstraße č. 36; ‡ 4. března 1906 St. Pölten, hřbitov¹⁹³).

5.2. **Marie Antonie** Anna Aloisie Josefa Alžběta Valburga Jana Nepomučena (* 13. listopadu 1807 Praha, Malá Strana, dům č. 366, ≈ 13. listopadu 1807 Praha, kostel sv. Mikuláše;¹⁹⁴ † 27. listopadu 1807 Praha, Malá Strana, dům č. 366,¹⁹⁵ ‡ ...).

5.3. **Prokop** Oldřich **Alois** František Josef Maria (* 8. dubna 1809 Praha, Malá Strana, dům č. 366, ≈ 8. dubna 1809 Praha, kostel sv. Mikuláše;¹⁹⁶ † 7. srpna 1875 zámek Manětín, ‡ 12. srpna 1875 Chyš, kos-

tel Zvěstování P. Marie¹⁹⁷); pocty: c. k. komoří, rytíř Řádu maltézských rytířů;¹⁹⁸ funkce: 1829–1831 konceptuální praktikant Českého gubernia v Praze a posléze Berounského kraje, 1831–1836 komorní sekretář v Praze, 1836–1839 komorní rada v Haliči, 1839–1841 komorní rada v Čechách, 1841–1848 skutečný vládní rada při dvorské komoře ve Vídni;¹⁹⁹ statky: 1832 Manětín, 1832–1846 Rabštejn nad Střelou, Kalec (okr. Plzeň-sever).²⁰⁰

m. 19. května 1846 hrad Stixenstein, Ternitz, Rakousko, kaple;²⁰¹ **Sidonie** Marie Kristýna hr. z Hoyos-Sprinzensteinu (* 24. července 1818 zámek Horn;²⁰² ≈ 25. července 1818 Horn, kostel sv. Štěpána;²⁰³ † 24. května 1898 zámek Manětín, † 27. května 1898 Chyš, kostel Zvěstování P. Marie²⁰⁴); pocty: 1846 Řád hvězdného kříže;²⁰⁵ statky: 1882 Manětín (okr. Plzeň-sever);²⁰⁶ (dcera Johana Ernesta hr. z Hoyos-Sprinzensteinu a Terezie hr. ze Schlabrendorffu).

5.3.1. **Ernest** Jan Nepomuk Maria Josef Prokop Alois Inocenc Felix (* 28. července 1847 Vídeň, Schenkenstraße, dům č. 58, ≈ 28. července 1847 Vídeň, kostel P. Marie u Skotů;²⁰⁷ † 23. března 1848 Vídeň, Schenkenstraße, dům č. 58;²⁰⁸ † 2. dubna 1848 Manětín, kaple sv. Josefa;²⁰⁹ † 4. července 1849 Chyš, kostel Zvěstování P. Marie²¹⁰).

5.3.2. Marie **Terezie** Jana Nepomucena Jana Batista Alžběta Ernestina Konradina (* 19. února 1856 Vídeň, Schönlaterngasse č. 677, ≈ 20. února 1856 Vídeň, kostel „Maria Rotunda“;²¹¹ † 14. září 1884 Lipovice u Nekmíře [postřelena při honu], † 18. září 1884 Manětín, kostel sv. Jana Křtitele²¹²);

m. 12. července 1882 Manětín, kostel svatého Jana Křtitele;²¹³

Klement August Rembert Jodokus Marie Terezie Josef Hubert hr. z Korff, gen. Schmising-Kerssenbrocku²¹⁴ (* 21. října 1839 Schnellenberg, ≈ ..., † 7. prosince 1913 zámek Líšťany,²¹⁵ † ...); m. 1886 Gabriela pr. z Lobkowicz (1855–1917);²¹⁶ (syn Klementa Augusta hr. z Korff, gen. Schmising-Kerssenbrocku a Karoliny sv. p. z Fürstenbergu).

5.3.3. Maria **Jan** Nepomuk **Karel** Ernest Prokop Rudolf Václav Layus (* 22. dubna 1857 Baden u Vídně, dům č. 249, ≈ 22. dubna Baden u Vídně, kostel sv. Štěpána;²¹⁷ † 6. listopadu 1932 zámek Manětín, † 9. listopadu 1932 Chyš, kostel Zvěstování P. Marie²¹⁸); pocty: 1889 c. k. komoří;²¹⁹ 1911 skutečný tajný rada;²²⁰ rytíř Řádu maltézských rytířů;²²¹ funkce: člen okresního výboru v Manětíně, 1887–1901, 1905–1907, 1908–1913 poslanec Českého sněmu;²²² 1897–1911 poslanec Říšské rady;²²³ 1912–1918 druhý dvor. komisař Tereziánského ústavu šlechtičen na Pražském hradě;²²⁴ statky: 1882 Manětín (okr. Plzeň-sever);²²⁵ 1899 palác Lažanských v Praze [Sněmovní 175/5];²²⁶ 1906 Rabštejn nad Střelou (okr. Plzeň-sever);²²⁷ 1906–1924 Kalec (okr. Plzeň-sever);²²⁸ m. 2. září 1886 Praha, domácí kaple arcibiskupského paláce;²²⁹ **Ida** Marie Albertina pr. ze Schwarzenbergu (* 8. dubna 1861 Praha, Nové Město, dům č. 90/II [palác Schwarzenbergů], ≈ 9. dubna 1861 Praha, kostel Nejsvětější Trojice ve Spálení ulici;²³⁰ † 2. února 1922 Praha, Malá Strana, dům č. 175/III [palác Lažanských], † 6. února 1922 Chyš, kostel Zvěstování P. Marie²³¹); pocty: 1910 Řád Alžběty 1. třídy;²³² palácová dáma;²³³ (dcera Karla III. kn. ze Schwarzenbergu a Vilemíny Marie pr. z Oettingen-Oettingenu a Oettingen-Wallersteinu).

5.3.3.1. **Karel Jan** Nepomuk Prokop Eduard (* 13. října 1887 zámek Manětín, ≈ 17. října 1887 Manětín, kostel sv. J. Křtitele;²³⁴ † 28. srpna 1914 Bijeljina, Bosna a Hercegovina;²³⁵ † Chyš, kostel Zvěstování P. Marie²³⁶); pocty: 1913 JUDr.;²³⁷ funkce: poručík dragounského pluku Evžena prince Savojského č. 13.²³⁸

5.3.3.2. **Terezie** Sidonie Marie (* 15. března 1890 zámek Manětín, ≈ 18. března 1890 Manětín, kostel sv. Jana Křtitele;²³⁹ † 1. ledna 1979 Waidhofen a. d. Thaya;²⁴⁰ † 5. ledna 1979 Litschau, hřbitov²⁴¹); pocty: Řád hvězd-

ného kříže;²⁴² statky: 1935 palác Lažanských v Praze [Sněmovní 175/5];²⁴³

m. 25. dubna 1912 Praha, domácí kaple arcibiskupského paláce;²⁴⁴ **Josef Karel František Maria Jan Nepomuk** hr. Seilern-Aspang (* 25. listopadu 1883 Štípa, dům č. 120, ≈ 28. listopadu 1883 Štípa, kostel Narození Panny Marie;²⁴⁵ † 18. srpna 1939 Lešná u Zlína, ‡ 21. srpna 1939 Štípa, rod. hrobka²⁴⁶); (syn Františka Josefa hr. Seilern-Aspanga a Ilony hr. z Wenckheimu).

5.3.3.3. **Vilemína Marie Gabriela Klementina** (* 23. listopadu 1891 zámek Manětín, ≈ 25. listopadu 1891 Manětín, kostel sv. Jana Křtitele;²⁴⁷ † 31. prosince 1922 zámek Manětín, ‡ 4. ledna 1923 Chyše, kostel Zvěst. P. M.²⁴⁸); m. 20. května 1920 Štípa, kostel Narození P. Marie;²⁴⁹ **František** z Assisi Rudolf Josef Maria Antonín Innocenc Alois Ignác hr. Seilern-Aspang (* 29. července 1886 Ischl, Roith č. 29, ≈ 31. července 1886 Ischl, kostel sv. Mikuláše;²⁵⁰ † 27. července 1930 Hörmanns bei Litschau, dům č. 18, ‡ 31. července 1930 Litschau, hřbitov²⁵¹); m. 1924 Marie Concetta hr. z Toggenburgu (1902–1983);²⁵² (syn Františka Josefa hr. Seilern-Aspanga a Sarolty hr. z Wenckheimu).

5.4. **Ernestina Marie Terezie Valburga Aloisie** (* 12. října 1810 Praha, Malá Strana, dům č. 376, ≈ 12. října 1810 Praha, kostel P. Marie Vítězné;²⁵³ † 29. března 1880 zámek Manětín, ‡ 2. dubna 1880 Chyše, kostel Zvěstování P. Marie²⁵⁴); pocty: 1830 dáma Ústavu šlechticů U sv. Andělů v Praze, 1857–1859 II. asistentka;²⁵⁵ statky: 1832–1840 Manětín, Rabštejn nad Střelou a Kalec (okr. Plzeň-sever).²⁵⁶

5.5. Marie **Aloisie** Antonie Valburga (* 2. července 1813 Praha, M. Strana, dům č. 296, ≈ 2. července 1813 Praha, kostel sv. Mikuláše;²⁵⁷ † 17. října 1829 zámek Manětín, ‡ 19. října 1829 Chyše, kostel Zvěstování P. Marie²⁵⁸).

- 5.6. Marie **Josefína** Terezie Aloisie Ernestina Jana Nepomucká (* Praha, Malá Strana, dům č. 154, ≈ leden 1815 Praha, kostel sv. Tomáše;²⁵⁹ † 30. listopadu 1832 Praha, Staré Město, dům č. 162;²⁶⁰ † 4. prosince 1832 Chyš, kostel Zvěstování P. Marie²⁶¹); statky: 1832 Manětín, Rabštejn nad Střelou a Kalec (okr. Plzeň-sever).²⁶²
- 5.7. Maria **Rudolf** Alois Vilém Antonín Jan Josef (* Praha, Malá Strana, dům č. 158, ≈ 14. dubna 1816 Praha, kostel sv. Tomáše;²⁶³ † 23. listopadu 1841 Vídeň, kasárna císařské kavalerie; † 1. prosince 1841 Chyš, kostel Zvěstování P. Marie²⁶⁴); funkce: poručík švališerského pluku Karla knížete z Liechtensteinu.²⁶⁵ statky: 1832–1840 Manětín, Rabštejn nad Střelou a Kalec (okr. Plzeň-sever).²⁶⁶
- 5.8. **Václav** Leopold Josef Alois Jan Nepomuk (* 19. října 1818;²⁶⁷ Praha, Malá Strana, dům č. 158, ≈ 20. října 1818 Praha, kostel sv. Tomáše;²⁶⁸ † 27. prosince 1853 Baden-Baden, † 12. ledna 1854 Chyš, kostel Zvěstování P. Marie²⁶⁹); funkce: poručík infanterie hr. z Rothkirchu, č. 12;²⁷⁰ statky: 1832–1840 Manětín, Rabštejn nad Střelou, Kalec (okr. Plzeň-sever).²⁷¹ Brzezniowa a Bezniowa [Halič];²⁷² m. 19. listopadu 1844;²⁷³ **Marie** Gniewosz z Oleksówa, herb Rawicz (* 11. dubna 1824;²⁷⁴ ≈ ..., † 23. března 1901 Vídeň;²⁷⁵ † 26. března 1901 Vídeň, Friedhof Heiligenstadt²⁷⁶); pocty: 1859 Řád hvězdného kříže;²⁷⁷ m. Eugen Philippovič sv. p. z Philippsbergu (1807–1899);²⁷⁸ (dcera Josefa Gniewosz z Oleksówa, herb Rawicz a Anny Ostaszewski z Ostaszewa, herb Ostoja²⁷⁹).
- 5.9. **František** (* 25. ledna 1820 Praha, Malá Strana, dům č. 154, ≈ ...; † 25. ledna 1820 Praha, Malá Strana, dům č. 154;²⁸⁰ † ...).
- 5.10. **František** Serafinský Alois Jan Josef (* 8. ledna 1821 Praha, Malá Strana, dům č. 154, ≈ 8. ledna 1821 Praha, kostel sv. Tomáše;²⁸¹ † 8. června 1821 Praha, Malá Strana, dům č. 154, † 12. června 1821 Chyš, kostel Zvěstování P. Marie²⁸²).
- 5.11. **Vincent** (* ..., ≈ ...; † 21. dubna 1823 Praha, Malá Strana, dům č. 154;²⁸³ † ...).

6. **Maxmilián** (* 15. února 1776 zámek Chyšě ≈ 16. února 1776 Chyšě, kostel Zvěstování P. Marie [spíše zámek Chyšě, kaple];²⁸⁴ † 16. března 1809 Praha, Malá Strana, dům č. 32;²⁸⁵ ‡ 20. března 1809 Chyšě, kostel Zvěstování P. Marie²⁸⁶); pocty: 1803 c. k. komoří;²⁸⁷ funkce: major a velitel 5. bataliónu Českomoravské legie Karla arciv. Rakouského;²⁸⁸ m. 1. července 1806 Praha, kostel sv. Vojtěcha;²⁸⁹ **Antonie** Josefa Terezie Johana Nepomučena Anna hr. z Trauttmansdorff-Weinsbergu (* 19. července 1789 Praha, Nové Město, dům č. 39, ≈ 19. července Praha, kostel Nejsvětější Trojice ve Spálené ulici;²⁹⁰ † 16. září 1866 Plzeň, dům č. 141, ‡ 18. září 1866 Štěnovice, hřbitov²⁹¹); pocty: Řád hvězdného kříže;²⁹² statky: 1816–1817 Preitenstein (okr. Plzeň-sever);²⁹³ 1818–1856 Rochlov (okr. Plzeň-sever);²⁹⁴ 1841–1849 Štěnovice (okr. Plzeň-jih);²⁹⁵ m. 1813 Josef Ferdinand ryt. z Weissenbachu († 1842);²⁹⁶ (dcera Josefa Antonína hr. z Trauttmansdorff-Weinsbergu a Terezie Josefy hr. z Kokořowa).

6.1. **Terezie** Valburga Antonie Maxmiliána Josefa Anna Jana Nepomučena²⁹⁷ (* 9. ledna 1807 Baden u Vídně, Stadt č. 20, ≈ 9. ledna 1807 Baden u Vídně, Stadt č. 20;²⁹⁸ † 16. března 1851 zámek Mitterau, Prinzersdorf, Dolní Rakousko, ‡ 20. března 1851 Hafnerbach, Dolní Rakousko, rodinná hrobka²⁹⁹); pocty: 1838 Řád hvězdného kříže;³⁰⁰ m. 18. listopadu 1833 Markersdorf an der Pielach, Rakousko, kostel sv. Martina;³⁰¹ **Felix** Josef František Rajmund hr. Montecuccoli-Laderchi (* zámek Mitterau, Prinzersdorf, ≈ 2. října 1799 Markersdorf an der Pielach, kostel sv. Martina;³⁰² † 2. ledna 1846 Vídeň, ‡ 7. ledna 1846 Hafnerbach, rodinná hrobka³⁰³); m. 1828 Vilemína Frederika hr. z Lambergu (1803–1829);³⁰⁴ (syn Peregrina hr. Montecuccoli-Laderchi a Marie Terezie sv. p. de Loen d'Enschede).

6.2. **Josef** Maria Maxmilián František Prokop Jan Nepomuk (* 24. května 1808 zámek Preitenstein, ≈ 25. května 1808 Nečtiny, kostel sv. Jak. Většího [spíše zámek Preitenstein, kaple];³⁰⁵ † 19. října 1889, Graz, Glacisstraße č. 31, ‡ 22. října 1889 Graz, Friedhof St. Leonhard³⁰⁶); m. 19. ledna 1834 Giórsövényháza, Győr-Moson-Sopron, Maďarsko;³⁰⁷ **Antonie** Terezie Kateřina Markovich de Csernek (* ..., ≈ 18.

července 1812 Buda;³⁰⁸ † 20. března 1878 Graz, Harrachhofe č. 3, ‡ 23. března 1878 Graz, Friedhof St. Leonhard³⁰⁹); (dcera Antonína šl. Markovich de Csernek a Terezie hr. Döry de Jobaháza).

6.2.1. **Emma Rosa** (* 19. ledna 1835 Baar, ≈ ..., † 1. března 1916 Vídeň;³¹⁰ ‡ ...);

6.2.2. **Jaroslav** Ignác Maria Bedřich Antonín Josef (* 21. prosince 1835 zámek Střeziměř, ≈ 22. prosince 1835 Střeziměř, kostel sv. Havla;³¹¹ † 13. června 1913 Brunn am Gebirge, Hrůzagasse č. 7, ‡ 15. června 1913 Brunn am Gebirge, hřbitov³¹²); m. 10. dubna 1869 Szentgotthárd, Maďarsko, kostel sv. Gottharda;³¹³ **Hedvika** Alžběta Františka Eva šl. z Uhl (* 12. února 1845 Vídeň, Leopoldstadt č. 363, ≈ 13. února 1845 Vídeň, kostel sv. Leopolda;³¹⁴ † 7. ledna 1922 Maria-Enzersdorf am Gebirge, Riemerschmiedgasse č. 7, ‡ 9. ledna 1922 Brunn am Gebirge, hřbitov³¹⁵); (dcera Josefa ryt. z Uhl a Marie Thomas³¹⁶).

6.2.2.1. **Aglaja** Antonia Josefa Marie Hedvika (* 31. března 1870 Szentgotthárd, Maďarsko;³¹⁷ ≈ ..., † 5. květ. 1960 Vídeň;³¹⁸ ‡ 10. května 1960 Vídeň, Zentralfriedhof³¹⁹); m. 18. října 1890 Vídeň, Hietzing, kostel Narození P. Marie;³²⁰ **Ernest** Rudolf Alexander šl. Salomon z Friedbergu (* 27. května 1854 Zoločiv, Ukrajina [dříve Złoczów, Halič];³²¹ ≈ ..., † ..., ‡ 4. června 1947 Vídeň, Zentralfriedhof³²²); (syn Edmunda šl. Salomona z Friedbergu a Anny Herbert).

6.2.2.2. **Edmund** František Josef Anonín Jaroslav Maria (* 5. února 1872 Kőszeg [též Kysak], Vas, Maďarsko, [dříve Güns];³²³ ≈ 18. února 1872 Kőszeg, kostel sv. Emericha;³²⁴ † 13. prosince 1945;³²⁵ ‡ ...); m. ..., **Celestina** Drobnik (* 1866, ≈ ..., † 1936, ‡ ...), m. N. N. Novotny; (dcera N. N. a N. N.).³²⁶

- 6.2.2.3. **Malvína** Josefa Antonie Hedvika Marie (* 21. listopadu 1873 Graz, Rettenbach č. 74, ≈ 9. prosince 1873 Graz, basilika Mariatrost;³²⁷ † 13. března 1947 Vídeň, ‡ 20. března 1947 Vídeň, Zentralfriedhof³²⁸); m. 30. ledna 1892 Vídeň, Hietzing, kostel Narození P. M.;³²⁹ **Josef** Eduard sv. p. Roth z Limanova-Łapanów (* 21. října 1859 Terst, ≈ 13. listopadu 1859;³³⁰ † 9. dubna 1927, ‡ 13. dubna 1927 Vídeň, Zentralfriedhof³³¹); (syn Josefa Rotha a Henriette Heidenreich).
- 6.2.2.4. **Ida** Josefa Antonie Hedvika Marie (* 18. března 1876 Graz, Merangasse 39, ≈ 3. dubna 1876 Graz, kostel sv. Leonarda;³³² † 24. října 1940 Vídeň;³³³ ‡ ...); m. 25. června 1894 Vídeň, Hietzing, kostel Narození P. Marie;³³⁴ **Ferdinand** Paul Lucian Prévost d'Exiles (* 6. srpna 1852 Vídeň, Ober Meidling č. 37, ≈ 10. srpna 1852 Vídeň, Meidling, kostel sv. Jana Nepomuckého;³³⁵ † 26. prosince 1917 Mödling u Vídně, Kielmannseggasse č. 16, ‡ 29. prosince 1917, Brun am Gebebirge, hřbitov³³⁶); m. Alma Patzenhofer (1859–1885);³³⁷ (syn Petera Prévosta d'Exiles a Anny Viktorie Guilbert).
- 6.2.2.5. **Zdenka** Marie Antonie Josefa Hedvika (* 27. listopadu 1877 Graz, Naglergasse 3, ≈ 17. prosince 1877 Graz, kostel sv. Leonarda;³³⁸ † 16. února 1970 Vídeň, Kalksburg;³³⁹ ‡ 20. února 1970, Vídeň, Fried. Hietzing³⁴⁰); m. 16. května 1896 Vídeňské Nové Město, katedrála Nanebevzetí P. M.;³⁴¹ **Viktor** Josef Trexler šl. z Lindenau (* 25. srpna 1860 Vídeň, Hernals, dům č. 356; ≈ 28. srpna 1860 Vídeň, Hernals, kostel sv. Bartoloměje;³⁴² † 21. března 1942 Vídeň;³⁴³ ‡ 26. března 1942 Vídeň, Friedhof Hietzing³⁴⁴); (syn Františka Trexlera šl. z Lindenau a Albertiny Terezie Schmidtové).

6.2.2.6. **Alfons** Antonín Alfred Josef Maria (* 23. října 1879 Graz, Elisabethstraße 30, ≈ 13. listopadu 1879 Graz, kostel sv. Leonarda;³⁴⁵ † 22. ledna 1940 Slobozia Comăreștilor, Ukrajina [dříve Komarestie Slobodzia, Rumunsko a Bukovina];³⁴⁶ ‡ ...); statek: Zaharești, Suceava, Rumunsko [dříve Zaharestie, Bukovina];³⁴⁷ m. 14. ledna 1906 Vídeň;³⁴⁸ **Anna** šl. z Gorzycka (* 19. února 1876 Tscherniwzi, Ukrajina [dříve Czernowitz, Bukovina];³⁴⁹ ≈ ...; † 19. října 1959 Piatra Neamț, Rumunsko;³⁵⁰ ‡ ...); statek: Zaharești, Suceava, Rumunsko [dříve Zaharestie, Bukovina];³⁵¹ (dcera Sigismunda ryt. z Gorzycka a Valerie šl. z Pruncul).

6.2.2.6.1. **Jaroslav** (* 1. ledna 1907 Vídeň;³⁵² ≈ ..., † před 1930 [zřejmě v dětství];³⁵³ ‡ ...).

6.2.2.6.2. **Daisy** (* 18. dubna 1908 Vídeň;³⁵⁴ ≈ ..., † 28. září 1981 Offenbach am Main;³⁵⁵ ‡ ...); m. 5. června 1927 Zaharești, Suceava, Rumunsko [dříve též Zaharestie, Bukovina];³⁵⁶ **Alexander** sv. p. z Flondor (* 4. února 1902 Nowoselyzja, Tscherniwzi, Ukrajina [dříve Nowosielitza, Czernowitz Bukovina];³⁵⁷ ≈ ..., † 18. srpna 1987 Offenbach am Main;³⁵⁸ ‡ ...); statek: Slobozia Comăreștilor, Ukrajina [dříve Komarestie Slobodzia, Rumunsko a Bukovina];³⁵⁹ (syn Nikolause sv. p. z Flondor a Heleny šl. z Grigorcea).

6.2.2.7. **Vladimír** Josef Antonín Maria (* 17. února 1881 Graz, Ruckerlberg č. 19, ≈ 14. března 1881 Graz, kostel sv. Petra;³⁶⁰ † 16. listopadu 1968 Baden u Vídně;³⁶¹ ‡ ...); m. 11. srpna 1908 Baden u V., kostel sv. Štěpána;³⁶² **Hermína (Hertha)** Johana Klein (* 29. listopadu 1877 Tulln, Dolní Rakousko, dům č. 78, ≈ 1. prosince 1877

Tulln, kostel sv. Štěpána;³⁶³ † 5. února 1938 Vídeň;³⁶⁴ † ...); (dcera Franze Kleina a Josefy Wegel);
m. 24. srpna 1939 Baden u Vídně;³⁶⁵ **Emilie** Ebenberger (* 29. srpna 1892 Harland, Dolní Rakousko, ≈ ..., † 18. dubna 1969 Gugging, Dolní Rakousko;³⁶⁶ † ...); (dcera Johana Ebenbergera a Johany Sappa).

6.2.2.7.1. **Thea** Josefína Leopoldina (* 23. listopadu 1909 Vídeň, ≈ ..., † Graz;³⁶⁷ † ...); pocty: Dr. phil., funkce: profesorka na gymnáziu;³⁶⁸ m. 17. srpna 1939 Baden u Vídně;³⁶⁹ **Otto** Lerpreddy (* 15. května 1912 Vídeň;³⁷⁰ ≈ ..., † ..., † ...); (syn N. N. a N. N.).

6.2.2.8. **Irena** Valerie Antonie Josefá Marie (* 24. února 1883 Graz, Ruckerlberg č. 19, ≈ 11. března 1883 Graz, kostel sv. Petra;³⁷¹ † 28. srpna 1883 Graz, Ruckerlberg č. 2, † 30. srpna 1883 Graz, městský hřbitov³⁷²).

6.2.2.9. **Jan Nepomuk** (* 26. března 1885 Vídeň, ≈ ..., † 15. října 1957 Baden u Vídně;³⁷³ † ...);
m. 5. srpna 1914 Vídeň;³⁷⁴ **Marie** Anna Hauck-Sickinginger (* 9. července 1879 Langenlois, Dolní Rakousko, dům č. 137, ≈ 12. července Langenlois, kostel sv. Vavřince;³⁷⁵ † 28. října 1948 Baden u Vídně;³⁷⁶ † ...); (dcera Aloise Sickingera a Marie Steininger);
m. 16. listopadu 1949 Vídeň;³⁷⁷ **Frederike** Böhm (* 1. listopadu 1903 Praha;³⁷⁸ ≈ ..., † ..., † ...); (dcera Fridricha Böhma a Terezie Lhotta).

6.2.3. **Vladimír** (* 19. listopadu 1836 Praha, Malá Strana, dům č. 273, ≈ 20. listopadu 1836 Praha, kostel sv. Mikuláše;³⁷⁹ † ..., † ...).

6.2.4. **Eglantine** Terezie Felicie Antonie Ernestina Josefá Marie (* 14. dubna 1839 Praha, Malá Strana, dům č. 321, ≈ 15. dubna Praha, kostel sv. Mikuláše;³⁸⁰ † 29. února 1924 Vídeň;³⁸¹ † ...);

m. 6. ledna 1857 zámek Kozje [dříve Drachenburg, Štýrsko];³⁸² Johan **Eduard** Sekoll (* ..., ≈ ..., † 9. ledna 1860 zámek Kozje;³⁸³ † ...); statek: Kozje-Pilštanj, Slovinsko [dříve Drachenburg-Peilenstein, Štýrsko];³⁸⁴ (syn N. N. a N. N.).

6.2.5. **Adalbert** Josef Anton Maria (* 14. srpna 1843 Velence, Maďarsko, ≈ 15. srpna 1843 Velence, kostel sv. Štěpána;³⁸⁵ † 12. března 1903 Vídeň;³⁸⁶ † 14. března 1903 Vídeň, Zentralfriedhof³⁸⁷); m. 16. února 1870 Graz, katedrála sv. Jiljí;³⁸⁸ **Marie** Posch (* 1844/1845 Lublaň, Slovinsko [dříve Laibach, Kraňsko];³⁸⁹ ≈ ..., † 22. října 1872 Graz, Algersdorf;³⁹⁰ † ...); (dcera Josefa Maxmiliána Posche a Terezie Ivanz); m. 22. září 1873 Šentvid pri Stični, Slovinsko, kostel sv. Víta [dříve Sankt Veit bei Sittich, Kraňsko];³⁹¹ **Otilie** Albína Terezie Ivanz (* 11. prosince 1846 zámek Grundelj č. 1 [také St. Paul či Grumlof], Šentpavel na Dolenjskem, Slovinsko [dříve St. Paul či Grundlhof, Kraňsko], ≈ 14. prosince 1846 Šentvid pri Stični, kostel sv. Víta;³⁹² † 15. ledna 1936 Vídeň;³⁹³ † 18. ledna 1936 Vídeň, Zentralfr.³⁹⁴); (dcera Franze Ivanz a Therese Videnčič).

6.2.5.1. **Beno** Adalbert František (* 1. července 1874 Graz, Glacisstraße 3, ≈ 9. července 1874 Graz, kostel sv. Leonarda;³⁹⁵ † po 1879;³⁹⁶ † ...)

6.2.5.2. **Pavel** (* 30. června 1875 Graz, Merangasse č. 39, ≈ 12. července 1875 Graz, kostel sv. Leonarda;³⁹⁷ † 10. dubna 1943 Vídeň, Thunhofgasse 5;³⁹⁸ † 17. dubna 1943 Vídeň, Zentralfriedhof³⁹⁹); m. 11. února 1903 Vídeň, Hetzendorf, kostel P. Marie Růžencové;⁴⁰⁰ **Emma** Olga Marie Espich (* 27. ledna 1881 Velký Týnec, dům č. 28, ≈ 28. ledna 1881, Vel. Týnec, kostel Nanebevzetí P. M.;⁴⁰¹ † 7. března 1955 Vídeň, Lainzer Straße 125;⁴⁰² † 10. března 1955 Vídeň, Friedhof Südwest⁴⁰³); (neman. dcera Gabriely Espich).

- 6.2.5.2.1. **Marta** (* 29. července 1903 Vídeň, ≈ ..., † 11. května 1904 Vídeň, Hetzendorf, Stroberggasse č. 2, ‡ 13. května 1904 Vídeň, Friedhof Hetzendorf⁴⁰⁴).
- 6.2.5.2.2. **Paul** Adalbert (* 14. dubna 1905, Vídeň, Hetzendorf, Bahnstraße č. 2, ≈ 2. května 1905 Vídeň, Hetzendorf, kostel P. M. Růžencové;⁴⁰⁵ † 31. října 1944 Vídeň;⁴⁰⁶ ‡ 7. listopadu 1944 Vídeň, Friedhof Südwest⁴⁰⁷); m. 13. března 1943 Vídeň, Margareten;⁴⁰⁸ Aloisie (**Louise**) Mauer (* 21. února 1902 Gojače, Slovinsko [dříve Rakouské Přímoří];⁴⁰⁹ ≈ ..., † ..., ‡ 17. března 1983 Vídeň, Friedhof Südwest⁴¹⁰), m. 1948 Friedrich Pfuhl ze Schulenburgu (1896–1958);⁴¹¹ (dcera Albina Maura a Karoliny Simčić).
- 6.2.5.2.3. **Margareta** Hermína Emma Otýlie Marie (* 17. května 1906 Vídeň, Hetzendorf, Eglseegasse 4, ≈ 28. května 1906 Vídeň, Hetzendorf, k. P. M. Růžencové;⁴¹² † ..., ‡ ...).
- 6.2.5.2.4. **Alfred** Robert Max (* 14. září 1908 Vídeň, Hetzendorf, Eglseegasse 4, ≈ 29. září 1908 Vídeň, Hetzendorf, kostel P. M. Růžencové;⁴¹³ † 23. července 1912 Vídeň, Hetzendorf, Deutschmeisterstraße č. 11, ‡ 25. července 1912 Vídeň, Friedhof Hetzendorf⁴¹⁴).
- 6.2.5.2.5. **Hubert** Adalbert Paul (* 28. srpna 1910 Vídeň, Hetzendorf, Eglseegasse č. 4, ≈ 7. září 1910 Vídeň, Hetzendorf, kostel Panny Marie Růžencové;⁴¹⁵ † 30. června 1944 Rusko [pohřšován na ruské frontě], ‡ ...⁴¹⁶);

m. 8. prosince 1942 Stockerau, kostel sv. Štěpána;⁴¹⁷ **Ida** Margareta Josefa Schön (* 8. března 1914 Stockerau, Unter den Linden 20, ≈ 27. března 1914 Stockerau, kostel sv. Štěpána;⁴¹⁸ † 22. září 2008 Vídeň, Hinaysgasse 1;⁴¹⁹ ‡ ...); (dcera Roberta Schöna a Franzisky Stangl).

6.2.5.2.5.1. **Oskar** Maxmilián Hubert (* 11. srpna 1943 Stockerau;⁴²⁰ ≈ ...);

m. 15. dubna 1967 Stockerau;⁴²¹ **Elfriede** König (* 7. října 1945 Vídeň;⁴²² ≈ ..., † 12. prosince 1970 Vídeň;⁴²³ ‡ ...); (dcera Ferdinanda Königa a Helene Kollmannsperger);

m. 3. listopadu 1976 Vídeň;⁴²⁴ **Maria** Franziska Leopoldine Anna Faymann (* 24. března 1949 Steinberg an der Rabnitz;⁴²⁵ ≈ ...); (dcera Ferdinanda Faymanna a Berthy Jakits).

6.2.5.2.5.1.1. **Alexander** Oskar Ferdinand Hubert (* 6. ledna 1968 Vídeň;⁴²⁶ ≈ ...);

m. ..., **Sonja** Maria Paula Platzner (* 3. ledna 1975;⁴²⁷ ≈ ...), (dcera N. N. a N. N.).

6.2.5.2.5.1.1.1. **Lena** Katharina Ulla (* 29. března 2002;⁴²⁸ ≈ ...).

6.2.5.2.5.1.1.2. **Lara** Alexandra Inge (* 20. března 2004;⁴²⁹ ≈ ...).

6.2.5.2.5.1.2. **Michael** Oskar Anton Hubert Ferdinand (* 14. srpna 1977 Vídeň;⁴³⁰ ≈ ...); funkce: doktor psychiatrie;⁴³¹ m. ..., N. N. (* ..., ≈ ...), (dcera N. N. a N. N.).

6.2.5.2.5.1.2.1. **Lena** (* ..., ≈ ...).⁴³²

6.2.5.2.5.1.2.2. **Lara** (* ..., ≈ ...).⁴³³

6.2.5.2.5.1.3. **Martin** (* ..., ≈ ...).⁴³⁴

6.2.5.2.5.1.4. **Siegfried** (* ..., ≈ ...).⁴³⁵

6.2.5.3. **Maxmilián** Oto Artur Emil (* 22. července 1880 zámeček Grundelj [také St. Paul či Grumlof] č. 1, Šentpavel na Dolenjskem, Slovinsko [dříve Grundlhof či St. Paul, Kraňsko], ≈ 29. července 1880 Šentvid pri Stični, Slovinsko, kostel sv. Víta;⁴³⁶ † 3. února 1961 Stockerau, Unter den Linden č. 20;⁴³⁷ ‡ 9. února 1961 Vídeň, Zentralfriedhof⁴³⁸).

6.2.6. **Alfred** (* 19. července 1846;⁴³⁹ ≈ ..., † 7. února 1912 Vídeň;⁴⁴⁰ ‡ ...).

6.2.7. **Melanie** (* 1854;⁴⁴¹ ≈ ..., † 27. listopadu 1873;⁴⁴² ‡ ...).

6.3. **Maxmilián** Antonín Josef (* 17. září 1809 zámeček Preitenstein, ≈ 17. září 1809 Nečtiny, kostel sv. Jakuba Většího [spíše zámeček Preitenstein, kaple];⁴⁴³ † 13. června 1855 Pécs, Maďarsko;⁴⁴⁴ ‡ ...), pocty: 1844 skutečný c. k. komoří.⁴⁴⁵

7. **Josef** Filip Nerejský František Xaverský Michael František de Paula Josef Kalasanský (* zámeček Chyšé, ≈ 26. května 1777 Chyšé, kostel Zvěstování P. Marie [spíše zámeček Chyšé, kaple];⁴⁴⁶ † 23. června 1816;⁴⁴⁷ ‡ ...); pocty: c. k. komoří, funkce: rytmistr;⁴⁴⁸ m. 29. dubna 1810 Csurgó, Somogy, Maďarsko;⁴⁴⁹ Marie **Filipa** Josefa Klára Valburga Barbora sv. p. Perényi de Perény (* ... Trnava, dům č. 551, ≈ 25. května 1786 Trnava, basilika sv. Mikuláše;⁴⁵⁰ † 3. října 1850 Vídeň, Kühfußgasse č. 575, ‡ 5. října 1850 Vídeň, Friedhof Matzleinsdorf⁴⁵¹); pocty: 1811 Řád hvězdného kříže;⁴⁵² (dcera Imricha sv. p. Perényi de Perény a Josefý hr. Apponyi de Nagy-Appony⁴⁵³).

7.1. **Marie** (* 1810, ≈ ..., † 8. dubna 1816 Bratislava, ‡ Bratislava, Ondřejský hřbitov⁴⁵⁴).

- 7.2. **Prokop** Josef Jiří Maxmilián (* ..., ≈ 22. ledna 1814 Bratislava, katedrála sv. Martina;⁴⁵⁵ † ..., ‡ ...).
- 7.3. **Emerich** (* 1815, ≈ ..., † 29. března 1816 Bratislava, ‡ Bratislava, Ondřejský hřbitov⁴⁵⁶).
- 7.4. **Josef** Karel Prokop Jan Nepomuk Juda Tadeáš (* ..., ≈ 21. srpna 1816 Bratislava, katedrála sv. Martina;⁴⁵⁷ † 27. ledna 1868 Vídeň, Wieden Hauptstraße č. 8, ‡ 30. ledna 1868 Vídeň, Friedhof Matzleinsdorf⁴⁵⁸); funkce: armádní hejtman;⁴⁵⁹ m. 1859;⁴⁶⁰ **Josefina** Deserz (* ... ≈ ..., † 1910;⁴⁶¹ ‡ ...); m. po 1868 N. N. von Förster;⁴⁶² (dcera N. N. a N. N.).
8. **Marie Anna** (* zámek Chyšě, ≈ 28. května 1778 Chyšě, kostel Zvěstování P. Marie [spíše zámek Chyšě, kaple];⁴⁶³ † 22. června 1778 zámek Chyšě, ‡ Chyšě, kostel Zvěstování P. Marie⁴⁶⁴).
9. **Karel** Boromejský Ignác František Xaverský Mauricius Maria (* zámek Chyšě, ≈ 23. září 1779 Chyšě, kostel Zvěstování P. Marie [spíše zámek Chyšě, kaple];⁴⁶⁵ † 30. října 1779 zámek Chyšě, ‡ Chyšě, kostel Zvěstování P. Marie⁴⁶⁶).
10. **Marie Anna** Aloisie Alžběta Ludmila (* zámek Chyšě, ≈ 16. září 1780 Chyšě, kostel Zvěstování P. M. [spíše zámek Chyšě, kaple];⁴⁶⁷ † ..., ‡ ...).
11. **Antonín (I.)** Petr Filip Josef Magnus (* 6. září 1784 Praha, Malá Strana, dům č. 358, ≈ 6. září 1784 Praha, kostel P. Marie Vítězné;⁴⁶⁸ † 10. ledna 1847 St. Pölten, dům č. 131, ‡ 20. ledna 1847 Chyšě, kostel Zvěstování P. Marie⁴⁶⁹); pocty: 1809 c. k. komoří;⁴⁷⁰ m. 15. října 1814 Manětín, kostel sv. Jana Křtitele;⁴⁷¹ **Josefa** Norberta Antonie Terezie Anna hr. z Trauttmansdorff-Weinsbergu (* 17. září 1793 Praha, Nové Město, dům č. 885, ≈ 17. září 1793 Praha, kostel sv. Jindřicha;⁴⁷² † 16. června 1878 St. Pölten, Wienerstraße 36, ‡ 19. června 1878 St. Pölten, hřbitov⁴⁷³); pocty: 1817 Řád hvězdného kříže;⁴⁷⁴ statky: 1816–1838 Preitenstein (okr. Plzeň-sever).⁴⁷⁵ (dcera Josefa Antonína hr. z Trauttmansdorff-Weinsbergu a Terezie Josefy hr. z Kokořova);

11.1. **Antonín (II.)** Paduánský Prokop Jan Nepomuk (* 22. srpna 1815 Praha, Malá Strana, dům č. 42, ≈ 22. srpna 1815 Praha, kostel sv. Mikuláše;⁴⁷⁶ † 13. října 1883 Vídeň, Webgasse č. 7;⁴⁷⁷ ‡ 17. října 1883 St. Pölten, hřbitov⁴⁷⁸); pocty: JUDr.;⁴⁷⁹ 1843 c. k. komoří;⁴⁸⁰ 1843–1848 komorník Štěpána arciv. Rakouského;⁴⁸¹ 1866 skutečný tajný rada;⁴⁸² 1853 rytíř Řádu železné koruny 3. třídy, 1866 komandér Královského uherského řádu sv. Štěpána;⁴⁸³ velkokříž saského Řádu Albrechtova, komtur bavorského Záslužného řádu sv. Michala;⁴⁸⁴ funkce: 1836–1840 guberniální koncipista v Brně, 1840–1842 krajský komisař v Hranicích, 1843 v Brně, 1843–1848 dvorní koncipista, poté sekretář spojené dvorské kanceláře ve Vídni, 1848–1851 rada ministerstva vnitra, 1851–1860 ministerský, poté dvorní rada v Budapešti, Budíně, Šoproni a Košicích, 1861–1864 rada Českého gubernia, 1864–1867 místopředsedelský viceprezident v Čechách (1865–1866 pověřen vedením), 1867–1868 místopředsedelský viceprezident „extra statum“ na Moravě [úřad fakticky nezastával];⁴⁸⁵ m. 20. října 1846 Vídeň-Gumpendorf, kostel sv. Jiljí;⁴⁸⁶ **Johana** Nepomučena šl. z Mayer (* 27. září 1829 Vídeň-Gumpendorf, Mariahilfer, Hauptstraße 267, ≈ 27. září 1829 Vídeň-Gumpendorf, kostel sv. Jiljí;⁴⁸⁷ † 18. května 1928 Vídeň-Gumpendorf, Mariahilferstraße 91, ‡ 21. května 1928 Vídeň, Hütteldorfer Friedhof⁴⁸⁸); (dcera Josefa šl. z Mayer⁴⁸⁹ a Josefy Biazzi).

11.1.1. **Antonín (III.)** Paduánský Jan Nep. (* 11. srpna 1848 Vídeň, Mariahilfer č. 18, ≈ 12. srpna 1848 Vídeň, kostel P. M. Pomocné;⁴⁹⁰ † 8. července 1885 Vídeň, ‡ 12. července 1885⁴⁹¹); m. 7. února 1877, **Anna** Stangel (* ..., ≈ ..., † ..., ‡ ...), (dcera N. N. a N. N.).⁴⁹²

11.1.2. **Alžběta** Johana Antonie Josefa (* 18. června 1849 Vídeň, dům č. 774, ≈ 19. června 1849 Vídeň, katedrála sv. Štěpána;⁴⁹³ † 16. února 1853 Vídeň, ‡ Vídeň, Friedhof Hundsturm;⁴⁹⁴ 15. června 1892 Vídeň, Hütteldorfer Friedhof⁴⁹⁵).

- 11.2. **Marie** Alžběta Terezie Nepomučena Františka de Paula Aloisie Josefa Antonie (* 1. dubna 1817 zámek Preitenstein, ≈ 2. dubna 1817 Nečtiny, kostel sv. Jakuba Většího [spíše zámek Preitenstein, kaple];⁴⁹⁶ † 1. března 1906 St. Pölten, Wienerstraße č. 36; ‡ 4. března 1906 St. Pölten, hřbitov⁴⁹⁷); statky: 1878 Rabštejn nad Střelou a Kálec (okr. Plzeň-sever).⁴⁹⁸
m. 15. října 1846 St. Pölten, klášter sv. Františka;⁴⁹⁹ **Jan** Nepomuk **Karel** Prokop Alois Josef Antonín Paduánský Maria Anna hr. Lažanský z Bukové (* 22. února 1806 Praha, Malá Strana, dům č. 366, ≈ 22. února 1806 Praha, kostel sv. Mikuláše;⁵⁰⁰ † 7. února 1878 zámek Rabštejn nad Střelou, ‡ 11. února 1878 Rabštejn nad Střelou, kostel P. Marie Sedmibolestné⁵⁰¹).
- 11.3. Marie **Terezie** Alžběta Nepomučena Františka de Paula Aloisie Josefa Antonie Prokopa Václava (* 1. dubna 1819 zámek Preitenstein, ≈ 2. dubna 1819 Nečtiny, kostel sv. Jakuba Většího [spíše zámek Preitenstein, kaple];⁵⁰² † 1. ledna 1903 St. Pölten, Wienerstraße č. 36, ‡ 3. ledna 1903 St. Pölten, hřbitov⁵⁰³); pocyt: 1858 dáma Ústavu šlechticů Škola P. Marie v Brně.⁵⁰⁴
- 11.4. Marie **Valburga** Zuzana Terezie Antonie Josefa Františka Johana Nepomučena (* 23. května 1820 zámek Preitenstein, ≈ 24. května 1820 Nečtiny, kostel sv. Jakuba Většího [spíše zámek Preitenstein, kaple];⁵⁰⁵ † 4. března 1899 Praha, dům č. 655, Ústav šlechticů U sv. Andělů v Praze, Eliščina třída [dnes Revoluční]; ‡ 7. března 1899 Rabštejn nad Střelou, kostel P. M. Sedmibolestné⁵⁰⁶); pocyt: 1847 dáma Ústavu šlechticů U sv. Andělů v Praze.⁵⁰⁷
- 11.5. **Anna** Marie Jana Nepomučena Terezie Alžběta Josefína Antonie (* 17. října 1821 zámek Preitenstein, ≈ 17. října 1821 zámek Preitenstein, kaple;⁵⁰⁸ † 30. června 1896 Vídeň;⁵⁰⁹ ‡ ...); pocyt: 1853 Řád hvězdného kříže;⁵¹⁰
m. 3. dubna 1853 St. Pölten, katedrála Nanebevzetí Pann Marie;⁵¹¹ **Karel** František de Paula Mederik Sixtus hr. Folliot de Crenneville (* ... Vídeň, dům č. 967, ≈ 28. března 1811 Vídeň, katedrála sv.

Štěpána,⁵¹² † 21. července 1873 Linz, Auersperggasse č. 4, ‡ 24. července 1873 Linz, hřbitov⁵¹³); m. 1844 Karolína hr. Esterházy de Galántha (1805–1851),⁵¹⁴ (syn Ludvíka hr. Folliot de Crenneville a Viktorie sv. p. de Poutet).

- 11.6. Marie **Karolina** Terezie Jana Nepomučena Františka Aloisie Josefína Antonie (* 15. března 1823 zámek Preitenstein, ≈ 16. března 1823 Nečtiny, kostel sv. Jakuba Většího [spíše zámek Preitenstein, kaple];⁵¹⁵ † 28. listopadu 1876 Trento, Itálie, ‡ 5. prosince 1876 Rabštejn nad Střelou, kostel P. Marie Sedmibolestné⁵¹⁶); m. 11. června 1853 St. Pölten, katedrála Nanebevzetí P. Marie;⁵¹⁷ **Leopold** Dobner šl. z Dobenau (* Kotor, Černá Hora [dříve Cattaro, Dalmácie] / Zadar, Chorvatsko [dříve Zara, Dalmácie];⁵¹⁸ ≈ ...; † ..., ‡ ...); (syn Johana Dobnera šl. z Dobenau⁵¹⁹ a Kateřiny Unger).
- 11.7. Marie **Josefína** Terezie Jana Ernestina Františka (* 19. září 1824 zámek Preitenstein, ≈ 20. září 1824 Nečtiny, kostel sv. Jakuba Většího [spíše zámek Preitenstein, kaple];⁵²⁰ † 9. srpna 1826 zámek Preitenstein, ‡ 12. srpna 1826 Nečtiny, kostel sv. Jakuba Většího⁵²¹).
- 11.8. Marie **Vilemína** Antonie Josefa Terezie Ferdinanda Františka Kateřina (* 30. dubna 1826 zámek Preitenstein, ≈ 2. května 1826 Nečtiny, kostel sv. Jakuba Většího [spíše zámek Preitenstein, kaple];⁵²² † 18. dubna 1893 St. Pölten, Wienerstraße č. 36, ‡ 20. dubna 1893 St. Pölten, hřbitov⁵²³).
- 11.9. **Henrieta** Marie Terezie Karlina Antonie Josefa Františka (* 25. července 1827 zámek Preitenstein, ≈ 26. července 1827 zámek Preitenstein, kaple;⁵²⁴ † 22. listopadu 1891, Pražský hrad, Ústav šlechtičen;⁵²⁵ ‡ 26. listopadu 1891 St. Pölten, hřbitov⁵²⁶); pocyt: 1871 dáma Tereziánského ústavu šlechtičen na Pražském hradě.⁵²⁷
- 11.10. Marie **Aloisie** Ernestina Josefa Jana Terezie (* 29. srpna 1828 zámek Preitenstein, ≈ 30. srpna 1828 Nečtiny, kostel sv. Jakuba Většího [spíše zámek Preitenstein, kaple];⁵²⁸ † 27. března 1829 zámek Preitenstein, ‡ 30. března 1829 Nečtiny, kostel sv. Jak. Většího⁵²⁹).

- 11.11. **Alžběta** Marie Barbora Josefa Antonie Jiřina Terezie (* 8. ledna 1830 zámek Preitenstein, ≈ 9. ledna 1830 Nečtiny, kostel sv. Jakuba Většního [spíše zámek Preitenstein, kaple];⁵³⁰ † 19. října 1909 zámek Neu-Teufenbach, † 21. října 1909 Teufenbach, hřbitov⁵³¹); pocty: 1847 dáma Ústavu šlechtičen Škola P. Marie v Brně.⁵³²
- 11.12. Marie **Ernestina** Josefa Antonie Terezie Ferdinanda Františka Jana (* 13. září 1831 zámek Preitenstein, ≈ 15. září 1831 Nečtiny, kostel sv. Jakuba Vět. [spíše zámek Preitenstein, kaple];⁵³³ † 7. června 1898 St. Pölten, Wienerstraße 36, † 9. června 1898 St. Pölten, hřbitov⁵³⁴).
- 11.13. **Barbora** Anna Marie Františka Terezie Jana Josefa Antonie (* 4. února 1834 zámek Preitenstein, ≈ 4. února 1834 Nečtiny, kostel sv. Jakuba Většního [spíše zámek Preitenstein, kaple];⁵³⁵ † 19. června 1919 zámek Neu-Teufenbach, † 21. června 1919 Teufenbach, hřbitov⁵³⁶); statek: 1907 Teufenbach (Štýrsko).⁵³⁷
- 11.14. Marie **Adelaida** Ernestina Fidelia Karolina Františka Jana Terezie Josefa Antonie (* 11. října 1836 zámek Preitenstein, ≈ 12. října 1836 Nečtiny, kostel sv. Jakuba Většního [spíše zámek Preitenstein, kaple];⁵³⁸ † 22. března 1919 zámek Neu-Teufenbach, † 25. března 1919 Teufenbach, hřbitov⁵³⁹); statek: 1907 Teufenbach (Štýrsko).⁵⁴⁰
12. **Henrieta** (* 3. března 1786 Praha, Malá Strana, dům č. 76, ≈ 3. března 1786 Praha, kostel sv. Mikuláše;⁵⁴¹ † 25. listopadu 1862 Vídeň, dům č. 816, † 27. listopadu 1862 Vídeň, Sankt Marxer Friedhof⁵⁴²); m. 6. února 1809 Vídeň, kostel sv. Petra;⁵⁴³ **Josef** August Nepomuk hr. z Huyn (* 18. května 1773 Sziget, Győr, Maďarsko, kostel sv. Vavřince;⁵⁴⁴ ≈ ..., † 19. dubna 1836 Terst, Itálie;⁵⁴⁵ † ...) (syn Jindřicha Leopolda hr. z Huyn a Karoliny šl. z Alpmanshovenu).

¹ SOA Litoměřice, fond Sběrka matrik Severočeského kraje, farnost Lubenec, matrika narozených 1709–1762, sign. L 94/2, fol. 213. Pozn.: kritický kněz Bernard Heydt, administrátor v Lubenci, kmotr Lorenz Saasl, panský úředník, svědek Anna Renovanská.

² AHMP, fond Sběrka matrik, kostel sv. Františka, Praha I – Staré Město, matrika zemřelých 1800–1808, sign. FR Z3, fol. 98 (tužkou zn. 100).

³ SOA Plzeň, fond Sběrka matrik západních Čech, farnost Chyš, matrika zemřelých 1794–1855, sign. Chyš 11, fol. 20. Pozn.: pohřbívající kněz Antonín Bláha, děkan v Manětíně.

- ⁴ WOITSCHOVÁ 2010, s. 109, č. 371.
- ⁵ ANM, fond Sbirka CH – Genealogická sbírka Vratislava z Mitrovic, inv. č. CH 16, Lažanský.
- ⁶ CERMAN 2011, s. 176–177.
- ⁷ SOA Plzeň, fond Rodinný archiv Lažanských – Manětín, inv. č. 72.
- ⁸ WOITSCHOVÁ 2010, s. 109, č. 371 a 125, č. 37.
- ⁹ NA, fond Desky zemské, Kalendáře a schematismy, schematismus 1765–1771, kniha č. 27, Svatováclavský titulární kalendář na rok 1765, s. 29. Ibidem, Nový titulární a hospodářský kalendář na rok 1771, s. 38.
- ¹⁰ NA, fond Desky zemské, Kalendáře a schematismy, schematismus 1765–1771, kniha č. 27, Svatováclavský titulární kalendář na rok 1770, s. 40. Ibidem, Nový titulární a hospodářský kalendář na rok 1771, s. 43.
- ¹¹ Staatshandbuch 1773, s. 558. Item Staatshandbuch 1774, s. 578. Item Staatshandbuch 1775, s. 397. Item Staatshandbuch 1776, s. 407. Item Staatshandbuch 1779, s. 451.
- ¹² WOITSCHOVÁ 2010, s. 125, č. 37.
- ¹³ PALACKÝ 1941, s. 409–411.
- ¹⁴ SOA Plzeň, fond Rodinný archiv Lažanských – Manětín, inv. č. 71.
- ¹⁵ PALACKÝ 1941, s. 411. Item Staatshandbuch 1802, s. 17.
- ¹⁶ Staatshandbuch 1803, s. 27. Item Staatshandbuch 1804, s. 28.
- ¹⁷ SOA Plzeň, fond Rodinný archiv Lažanských z Bukové, Chyše, inv. č. 42, originál kupní smlouvy. Item NA, fond Desky zemské, Desky zemské větší č. 596, fol. M 12.
- ¹⁸ NA, fond Desky zemské – hlavní knihy, inv. č. 222, fol. 1. Ibidem, inv. č. 151, fol. 197.
- ¹⁹ NA, fond Desky zemské, Desky zemské větší č. 416, fol. G 21.
- ²⁰ SOA Plzeň, fond Rodinný archiv Lažanských – Manětín, inv. č. 79. Originál kupní smlouvy.
- ²¹ SOA Plzeň, fond Rodinný archiv Lažanských z Bukové, Chyše, inv. č. 45. Originál kupní smlouvy.
- ²² AHMP, fond Sbirka matrik, kostel sv. Mikuláše, Praha III – Malá Strana, matrika oddaných 1714–1771, sign. MIK O6N8a, fol. 225. Pozn.: oddávající kněz Antonín Petr hr. Příchovecký z Příchovic, kníže arcibiskup pražský a papežský legát, svědci František Michael hr. z Martinic, císařská rada a komoří, pán na Smečně, Slaném, Plánici etc., Jan Václav hr. Příchovecký z Příchovic, pán na Novém Stránově etc. a zemský sudí, Jan Nepomuk hr. Krakovský z Kolowrat, sv. p. z Újezda, pán na Březnici etc. a císařský komoří a Jan Josef hr. z Nostitz-Rienecku, pán na Lobrisu ve Slezsku a komoří pruského krále.
- ²³ AHMP, fond Sbirka matrik, kostel sv. Mikuláše, Praha III – Malá Strana, matrika narozených 1722–1765, sign. MIK N8, fol. 173. Pozn.: kmotra M. Kateřina Salomenová, svědci Johan Hois, Mikuláš Hilfert, chudí.
- ²⁴ DAW, Pfarre St. Augustin, Wien, Augustinerkirche, Sterbebuch 1783–1795, sign. 03-01, 2, 3, fol. 86. Item Sammlung der auf den Gottesäckern 1807, s. 109, No. 224.
- ²⁵ British Library, Manuscripts Catalogue, Add. 33963, f. 62, dekret s podpisem a pečeti.
- ²⁶ DAW, Dompfarre St. Stephan, Wien, Trauungsbuch 1796–1800, sign. 02-079, fol. 326. Pozn.: svědci Dominik Ondřej kn. z Kaunitz, hr. z Rietbergu a Questenbergu, František Pavel Christoph sv. p. ze Sekendorffu, císařský komoří a říšský dvorní rada, Pavel hr. Kollonitz z Kolleggradu, N. N. hr. Pálffy, Leopold hr. z Kolowrat, František hr. ze Saurau, N. N. hr. Torwad a Jindřich hr. z Rottenhahnu. V poznámce uvedeno: Cop. 13 January Herbst. Item DAW, Pfarre St. Michael, Wien, Kirche „Am Hof“, Trauungsbuch 1796–1801, sign. 02-02, fol. 79. Pozn.: v matrice nejsou uvedeni svědci. V poznámkách je uvedeno, že sňatek byl 13. ledna ohlášen.
- ²⁷ Genealogisches Handbuch des Adels. Band 18, Gräfliche Häuser A III, 1958, s. 249.
- ²⁸ DAW, Pfarre St. Augustin, Hofburgpfarre, Sterbebuch 1825–1898, sign. 03-03, fol. 91.
- ²⁹ SOA Plzeň, fond Sbirka matrik západních Čech, farnost Chyše, matrika zemřelých 1794–1855, sign. Chyše 11, fol. 116.
- ³⁰ Staatshandbuch 1844, s. 54.
- ³¹ Staatshandbuch 1801, s. 397.
- ³² Staatshandbuch 1808, s. 126.
- ³³ Staatshandbuch 1811, s. 138. Item Staatshandbuch 1812, s. 139. Item Staatshandbuch 1813, s. 142. Item Staatshandbuch 1814, s. 146. Item Staatshandbuch 1816, s. 153. Item Staatshandbuch 1817, s. 167.
- ³⁴ Staatshandbuch 1817, s. 142. Item Staatshandbuch 1818, s. 148. Item Staatshandbuch 1848, s. 165.
- ³⁵ DAW, Pfarre St. Michael, Wien, Kirche St. Peter, Sterbebuch 1828–1847, sign. 03-03, fol. 162, No. 88.
- ³⁶ MZA, fond Správa světské nadace šlechticů Mariánská škola Brno, inv. č. 1, K1, nefol.
- ³⁷ DAW, Pfarre Hernals, Wien, Kalvarienbergkirche, Trauungsbuch 1784–1817, sign. 02-06, fol. 85. Pozn.: svědci [nečitelné]. Item DAW, Pfarre St. Michael, Wien, Pfarre „Am Hof“, Trauungsbuch 1796–1801, fol. 68. Pozn.: v matrice uvedeno chybné datum sňatku 18. května 1799.
- ³⁸ Pozn.: ustanovený poručník Otty hr. z Herbersteinu, majitele panství Golčův Jeníkov (okr. Havlíčkův Brod). V době poručnictví nechal vystavět kostel sv. Františka Serafinského, budovu továrny na výrobu tabáku přestavěl na empírový zámek a založil anglický park. Viz ŠTĚDRÁ 2002, s. 17, 85–87 a 92–95.

- ³⁹ NA, fond DOBŘENSKÝ, inv. č. 552. Item ANM, fond Sběrka CH – Genealogická sbírka Vratislava z Mitrovic, inv. č. CH 06, opis úmrtního oznámení Huga sv. p. z Egeru.
- ⁴⁰ Gothaisches Genealogisches Taschenbuch der gräflichen Häuser. Jg. 107, 1934, s. 288.
- ⁴¹ DAW, Pfarre St. Michael, Wien, Kirche St. Peter, Sterbebuch 1810–1827, sign. 03-02, fol. 169, No. 29. Item SOA Plzeň, Sběrka matrik západních Čech, farnost Chyš, matrika zemřelých 1794–1855, sign. Chyš 11, fol. 59.
- ⁴² SOA Plzeň, fond Rodinný archiv Lažanských z Bukové, Chyš, inv. č. 61.
- ⁴³ Ibidem, inv. č. 63.
- ⁴⁴ Ibidem, inv. č. 66 a 68.
- ⁴⁵ Ibidem, inv. č. 70. Item Staatshandbuch 1823, s. 28 a 43.
- ⁴⁶ SOA Plzeň, fond Rodinný archiv Lažanských z Bukové, Chyš, inv. č. 69.
- ⁴⁷ Ibidem, inv. č. 59.
- ⁴⁸ Ibidem, inv. č. 60. Item NA, fond Desky zemské, Kalendáře a schematismy, schematismus na rok 1797, kniha č. 33, s. 71. Ibidem, schematismus na rok 1799, kniha č. 37, s. 83.
- ⁴⁹ SOA Plzeň, fond Rodinný archiv Lažanských z Bukové, Chyš, inv. č. 59.
- ⁵⁰ Ibidem, inv. č. 62.
- ⁵¹ Ibidem, inv. č. 64. Item JANÁK 2004, s. 167.
- ⁵² Ibidem, inv. č. 65. Item Staatshandbuch 1814, s. 183. Item Staatshandbuch 1823, s. 229.
- ⁵³ NA, fond Desky zemské – hlavní knihy, inv. č. 24, fol. 141 (Chyš), inv. č. 38, fol. 193 (Drahonice a Řepany), inv. č. 135, fol. 1 (Kalec), inv. č. 151, fol. 197 (Lubenec a Struhaře), inv. č. 164, fol. 1 (Manětín), inv. č. 222, fol. 1 (Rabštejn nad Střelou). Paritní vlastnictví s bratrem Janem Nepomukem.
- ⁵⁴ Ibidem, inv. č. 145, fol. 253.
- ⁵⁵ AHMP, fond Sběrka matrik, kostel sv. Mikuláše, Praha III – Malá Strana, matrika oddaných 1784–1811, sign. MIK O8, fol. 164. Item SOA Plzeň, fond Rodinný archiv Lažanských z Bukové, Chyš, inv. č. 53. Pozn.: oddávající kněz Václav Leopold Chlumčanský z Přestavlk a Chlumčan, světitel biskup pražský. Svědkové Jan Josef sv. p. La Motte de Frinropp, skutečný guberniální rada, William sv. p. Mac Neven O'Kelly, František ryt. ze Schwarzenwolffu a Martin Hennevogel šl. z Ebenburgu.
- ⁵⁶ AHMP, fond Sběrka matrik, kostel sv. Mikuláše, Praha III – Malá Strana, matrika narozených 1771–1784, sign. MIK N10, fol. 115. Pozn.: kmotra Antonie Riesenfelderová z Riesenfeldu, svědci Terezie z Weiblu a Tomáš Hrdlička, generální vikář a oficiál.
- ⁵⁷ DAW, Pfarre Unsere Liebe Frau zu den Schotten, Wien, Sterbebuch 1832–1840, sign. 03/18, fol. 20. Pozn.: v matrice je uvedeno chybné datum pohřbu 15. května 1833. Item SOA Plzeň, fond Sběrka matrik západních Čech, farnost Chyš, matrika zemřelých 1794–1855, sign. Chyš 11, fol. 74.
- ⁵⁸ Staatshandbuch 1813, s. 134.
- ⁵⁹ Staatshandbuch 1817, s. 159.
- ⁶⁰ NA, fond Zemský soud Praha, sign. V 1569, karton 994. Smlouva o rozdělení dědictví z 3. září 1823. Item AHMP, fond Sběrka rukopisů, Kniha trhová 37 (1821–1826), sign. 4692, fol. H 15.
- ⁶¹ SOA Litoměřice, fond Sběrka matrik Severočeského kraje, farnost Litoměřice (děkanství), matrika narozených 1795–1800, sign. 98/20, pag. 265. Pozn.: kmotr Martin šl. Hennevogel z Ebenburgu, svědci Antonín ryt. Biener z Bienenbergu krajský komisař, Marie Anna z Bretfeldu na Kronenburgu, roz. Chlumčanská z Přestavlk a Chlumčan, a Františka Rochlitzová, porodní bába z Litoměřic č. 33. Křtící kněz Josef František Hurdálek, děkan Katedrální kapituly u sv. Štěpána v Litoměřicích.
- ⁶² SOA Plzeň, fond Sběrka matrik západních Čech, farnost Chyš, matrika zemřelých 1856–1911, sign. Chyš 46, fol. 29.
- ⁶³ SOA Plzeň, fond Rodinný archiv Lažanských z Bukové, Chyš, inv. č. 127.
- ⁶⁴ Ibidem, inv. č. 129.
- ⁶⁵ Ibidem, inv. č. 126.
- ⁶⁶ Ibidem, inv. č. 130.
- ⁶⁷ Ibidem, inv. č. 132 a 133.
- ⁶⁸ NA, fond Desky zemské – hlavní knihy, inv. č. 24, fol. 141 (Chyš), inv. č. 38, fol. 193 (Drahonice, Řepany), inv. č. 145, fol. 253 (Libyně), inv. č. 151, fol. 197 (Lubenec, Struhaře).
- ⁶⁹ LÍBAL – RULC – LIŠKOVÁ 1975, s. 5–6.
- ⁷⁰ DAW, Pfarre St. Josef, Wien, Kirche St. Josef, Trauungsbuch 1853–1860, sign. 02-05, fol. 109, No. 91. Pozn.: svědci Dr. Johan Springer, vládní rada a prof. vídeňské univerzity, Dr. Franz Reister, advokát a notář.
- ⁷¹ DAW, Pfarre St. Josef ob der Laimgrube, Wien, Kirche St. Josef, Taufbuch 1819–1820, sign. 01-14, fol. 58. Pozn.: dcera zámečnicka Josefa a Anny Waza, dcery ševce. Kmotra Anna Hofmannová.
- ⁷² SOA v Plzni, fond Sběrka matrik západních Čech, farnost Chyš, matrika zemřelých 1856–1911, sign. Chyš 46, fol. 73.

⁷³ Dobřenský uvádí mezi Prokopem (*1798) a Ludmilou (*1800) syny Bartoloměje a Josefa, bez konkrétních údajů. Informaci zřejmě čerpal z literatury. Viz Familienkalender 1813, s. 20 (Gräfliche Familien). Narození Josefa je zaznamenáno v matrice v Litoměřicích, kam je vložena listina povolující manželům křest dítěte v kteroukoliv denní i noční dobu. Lze předpokládat, že Bartoloměj s Josefem byli dvojčata, přičemž Bartoloměj během porodu zemřel. Viz NA, fond DOBŘENSKÝ, inv. č. 552.

⁷⁴ SOA Litoměřice, fond Sběrka matrik Severočeského kraje, farnost Litoměřice (děkanství), matrika narozených 1795–1800, sign. 98/20, pag. 350. Pozn.: kmotr Josef z Bretfeldu na Kronenburgu, kancléř knížecí arcibiskupské konsistoře, otec matky a dědeček kmotřence, svědci Martin šl. Hennevogel z Ebenburgu a Františka Rochlitzová, porodní bába z Litoměřic č. 33. Křtící kněz Josef František Hurdálek, děkan Katedrální kapituly u sv. Štěpána v Litoměřicích. Součástí zápisu listina litoměřické biskup. konsistoře z 10. dubna 1799, jíž se povoluje svátost křtu pro narozené dítě v kteroukoliv denní a noční dobu.

⁷⁵ SOA Plzeň, fond Sběrka matrik západních Čech, farnost Chyš, matrika zemřelých 1794–1855, sign. Chyš 11, fol. 9.

⁷⁶ AHMP, fond Sběrka matrik, kostel sv. Mikuláše, Praha III – Malá Strana, matrika narozených 1796–1801, sign. MIK N13, fol. 217 (tužkou zn. 221). Pozn.: kmotra Ludmila hr. Lažanská z Bukové, svědci Marie Anna z Bretfeldu na Kronenburgu, roz. Chlumčanská z Přestavlk a Chlumčan, Josef ryt. z Bretfeldu na Kronenburgu, kancléř knížecí arcibiskupské konsistoře, Křtící kněz Václav Leopold Chlumčanský z Přestavlk a Chlumčan, svědčí biskup pražský, generální vikář Arcibiskupství pražského.

⁷⁷ SZLUHA – KĚSMÁRKY 2013, s. 51.

⁷⁸ Staatshandbuch 1844, s. 60.

⁷⁹ Po jmenování manžela c. k. komořím.

⁸⁰ SZLUHA – KĚSMÁRKY 2013, s. 51.

⁸¹ ŠA Košice, fond Zbierka cirkevných matrik, farnost Košice, matrika pokřtěných 1763–1808, fol. 483. Pozn.: kmotra Maria Sadkovizky, svědek Maria Egry, žebračky (Mendici).

⁸² SZLUHA – KĚSMÁRKY 2013, s. 51.

⁸³ AHMP, fond Sběrka matrik, kostel sv. Mikuláše, Praha III – Malá Strana, matrika narozených 1801–1812, sign. MIK N14, fol. 7 (tužkou zn. 9). Pozn.: kmotr Adalbert hr. z Klebelsbergu, nejvyšší zemský sudí, svědek Josef sv. p. z Bretfeldu na Kronenburgu, kancléř knížecí arcibiskupské konsistoře. Křtící kněz, Václav Leopold Chlumčanský z Přestavlk a Chlumčan, svědčí biskup pražský a generální vikář Arcibiskupství pražského.

⁸⁴ SOA Plzeň, fond Sběrka matrika západních Čech, farnost Chyš, matrika zemřelých 1794–1855, sign. Chyš 11, fol. 85. Pozn.: Tělo převezeno 29. listopadu 1873 do Szombathely v Maďarsku.

⁸⁵ SOKA Karlovy Vary, fond Farní úřad Chyš, Pamětní kniha farnosti 1660–1949, fol. 34.

⁸⁶ Staatshandbuch 1838, s. 103.

⁸⁷ ANM, fond Sběrka CH – Genealogická sbírka Vratislava z Mitrovic, inv. č. CH 16, Lažanský.

⁸⁸ Gothaisches Genealogisches Taschenbuch der gräflichen Häuser. Jg. 9, 1836, s. 305.

⁸⁹ Gothaisches Genealogisches Taschenbuch der gräflichen Häuser. Jg. 36, 1863, s. 491.

⁹⁰ Gothaisches Genealogisches Taschenbuch der gräflichen Häuser. Jg. 66, 1893, s. 569.

⁹¹ Staatshandbuch 1890, s. 235.

⁹² Gothaisches Genealogisches Taschenbuch der gräflichen Häuser. Jg. 34, 1861, s. 472.

⁹³ MM, fond Osobní archiv Jindřicha Nacházela, originál úmrtního oznámení.

⁹⁴ Staatshandbuch 1868, s. 133.

⁹⁵ Ibidem, s. 514.

⁹⁶ Ibidem. Dědické řízení po strýci Prokopovi III. nestihlo být dokončeno za života Alexandra Lažanského. Desky zemské jej proto jako majitele chyšského panství ani pražského paláce nezaznamenávají. Srov. NA, fond Desky zemské – hlavní knihy, inv. č. 24, fol. 137 (Chyš), inv. č. 38, fol. 194 (Drahonice, Řepany), inv. č. 145, fol. 25 (Libyně), inv. č. 151, fol. 323 (Lubenec, Struhaře). Item Český úřad zeměměřičský a katastrální, Katastrální pracoviště Praha, oddělení veřejných knih a informací z KN, Desky zemské č. 381, 474, 829, a 868. Item knihovni vložka č. 916, katastrální území Staré Město.

⁹⁷ V pamětní knize farnosti v Chyši je uvedeno, že společně s tělem Adalberta Lažanského bylo v prosinci 1873 odvezeno do Uher tělo komtesy Matildy. V matrikách narozených, ani zemřelých není uvedena. Viz SOKA Karlovy Vary, fond Farní úřad Chyš, Pamětní kniha farnosti 1660–1949, fol. 34 a 38.

⁹⁸ SOA Plzeň, fond Rodinný archiv Lažanských z Bukové, Chyš, inv. č. 195, druhopis křestního listu z 26. června 1909. Pozn.: kmotr Josef sv. p. z Ürményi, gubernátor v Haliči a Volyni, tajný rada a komandér řádu sv. Štěpána. Svědek Barbora hr. O'Reilly, roz. hr. ze Swéerts-Sporcku, žena Andree hr. O'Reilly, polního maršála. Křtící kněz Adalbertus Igiceski, kanovník metropol. kapituly u sv. Ondřeje ve Lvově.

⁹⁹ MZA, fond Sběrka matrik, Brno, farnost sv. Petra a Pavla (na dómu), matrika zemřelých 1860–1921, sign. 16961, fol. 8-9. Pozn.: pohřbívající kněz Anton Ernest hr. ze Schaffgotsch, biskup brněnský.

- ¹⁰⁰ SOA Plzeň, fond Sběrka matrik západních Čech, farnost Chyš, matrika zemřelých 1856–1911, sign. Chyš 46, fol. 95. Pozn.: ostatky přeneseny ze zrušeného městského hřbitova v Brně. Náhrobek přenesen ke zdi kostela sv. Tomáše, k bývalému úřadu místodržitelství. Srov. KROUPA 2015, s. 788.
- ¹⁰¹ SOA Plzeň, fond Rodinný archiv Lažanských z Bukové, Chyš, inv. č. 207.
- ¹⁰² Ibidem, inv. č. 208.
- ¹⁰³ Ibidem, inv. č. 211.
- ¹⁰⁴ Ibidem, inv. č. 262.
- ¹⁰⁵ Ibidem, inv. č. 271.
- ¹⁰⁶ Ibidem, inv. č. 272.
- ¹⁰⁷ VYSKOČIL 2011, s. 169–170.
- ¹⁰⁸ WIESER 1860, s. 101.
- ¹⁰⁹ SOA Plzeň, fond Rodinný archiv Lažanských z Bukové, Chyš, inv. č. 209.
- ¹¹⁰ Ibidem, inv. č. 256.
- ¹¹¹ VYSKOČIL 2011, s. 169–170. Item WIESER 1860, s. 102.
- ¹¹² NA, fond Desky zemské – hlavní knihy, inv. č. 79, fol. 211.
- ¹¹³ Ibidem, inv. č. 168, fol. 334. Majitel ideální poloviny statku.
- ¹¹⁴ DAW, Pfarre St. Johann Nepomuk, Wien, Johann-Nepomuk-Kirche, Trauungsbuch 1844–1854, sign. 02-04, fol. 163, No. 72. Pozn.: svědci Antonín hr. Lažanský z Bukové, ministerský sekretář, Paul hr. Esterházy de Galántha a Johan Langer, statkář. Oddávající kněz Johan Michael Leonhard, titulární biskup z Diocletianopolis a armádní apoštolský vikář (apostolische Wikar der k. k. Armee).
- ¹¹⁵ DAW, Dompfarre St. Stephan, Wien, Taufbuch 1828–1832, sign. 01-111, fol. 218. Pozn.: kmotr Vincent Mack, c. k. rada a majitel cukrové rafinerie.
- ¹¹⁶ AES, Pfarre Salzburg-St. Andrä, Sterbebuch 1907–1915, sign. STB13, fol. 263, No. 22.
- ¹¹⁷ Genealogisches Handbuch des Adels. Band 18, Gräflliche Häuser A III, 1958, s. 249.
- ¹¹⁸ NA, fond Desky zemské – hlavní knihy, inv. č. 168, fol. 334 a 210. Majitelka ideální poloviny statku, po smrti manžela statek prodala i jménem svých dvou synů.
- ¹¹⁹ Ignác Mack byl 2. července 1840 povýšen do uherského šlechtického stavu. Viz MOL, fond Magyar Kancelláriai Levéltár, Magyar Királyi Kancellária regisztraturája, Libri regii 66 (1833–1840), fol. 929–932.
- ¹²⁰ MZA, fond Sběrka matrik, Brno, farnost sv. Jakuba, matrika narozených 1848–1858, sign. 16875, fol. 192. Pozn.: kmotr Prokop hr. Lažanský z Bukové, c. k. komoří, svědek Marie Anna hr. Lažanská z Bukové. Křtící kněz Anton Ernest hr. ze Schaffgotsch, biskup brněnský a c. k. skutečný tajný rada.
- ¹²¹ SOA Plzeň, fond Sběrka matrik západních Čech, farnost Mariánské Lázně, sign. Mariánské Lázně 08, fol. 111, No. 43. Item SOA Plzeň, fond Sběrka matrik západních Čech, farnost Chyš, matrika zemřelých 1856–1911, sign. Chyš 46, fol. 84.
- ¹²² SOA Plzeň, fond Rodinný archiv Lažanských z Bukové, Chyš, inv. č. 462–466.
- ¹²³ NA, fond Desky zemské – hlavní knihy, inv. č. 24, fol. 137 (Chyš), inv. č. 38, fol. 194 (Drahonice, Řepany), inv. č. 145, fol. 25 (Libyně), inv. č. 151, fol. 323 (Lubenec, Struhaře). Item Český úřad zeměměřičský a katastrální, Katastrální pracoviště Praha, oddělení veřejných knih a informací z KN, Desky zemské č. 381, 474, 829, a 868. Item knihovní vložka č. 916, katastrální území Staré Město.
- ¹²⁴ MZA, fond Sběrka matrik, Brno, farnost sv. Jakuba, matrika narozených 1848–1858, sign. 16875, fol. 330. Pozn.: kmotr Vladimír hr. Mitrowský z Mitrowitz a Nemyšle, c. k. komoří, armádní rytmistr a rytíř Řádu železné koruny, svědek Amálie Rybářová, statkářka. Křtící kněz Josef ryt. z Höchsmannu, kanovník Královské stoliční kapituly sv. Petra a Pavla v Brně a moravskoslezský guberniální rada.
- ¹²⁵ Genealogisches Handbuch des Adels. Band 72, Gräflliche Häuser IX, 1979, s. 307.
- ¹²⁶ SOKA Karlovy Vary, fond Farní úřad Chyš, Pamětní kniha farnosti 1660–1949, fol. 65.
- ¹²⁷ Genealogisches Handbuch des Adels. Band 72, Gräflliche Häuser IX, 1979, s. 307.
- ¹²⁸ SOA Plzeň, fond Rodinný archiv Lažanských z Bukové, Chyš, inv. č. 601.
- ¹²⁹ LIŠKOVÁ 1994, s. 173.
- ¹³⁰ SOA Plzeň, fond Rodinný archiv Lažanských z Bukové, Chyš, inv. č. 606.
- ¹³¹ Český úřad zeměměřičský a katastrální, Katastrální pracoviště Praha, oddělení veřejných knih a informací z KN, Desky zemské č. 381, 474, 829, a 868. Palác byl prodán v roce 1933 Union akciové pojišťovně, krátce po projednání pozůstalosti. Viz ibidem, knihovní vložka č. 916, katastrální území Staré Město.
- ¹³² AES, Pfarre Salzburg-Aigen, Trauungsbuch 1885–1908, sign. TRB 4, fol. 113, No. 7. Pozn.: svědci Jan Karel hr. Lažanský z Bukové z Manětína v Čechách, Heinrich hr. Schaesberg, Karel hr. Almeida z Mnichova a Maxmilián hr. Droste zu Vischering z Lüdinghausenu. Oddávající kněz Theodor Mayr, farář v Aigen.
- ¹³³ Genealogisches Handbuch des Adels. Band 72, Gräflliche Häuser IX, 1979, s. 307.
- ¹³⁴ Ibidem.
- ¹³⁵ MM, fond Osobní archiv Jindřicha Nacházela, originál úmrtního oznámení.

- ¹³⁶ SOA Plzeň, fond Rodinný archiv Lažanských z Bukové, Chyše, inv. č. 661, druhopis křest. listu z 20. ledna 1905. Pozn.: kmotr Bedřich hr. z Wrede (sic!), svědek Ida hr. Lažanská z Bukové, roz. pr. ze Schwarzenbergu, v zastoupení Anny hr. z Waldburg-Zeil-Trauchburgu, roz. sv. p. z Loë-Allner. Křtící kněz Lev kardinál Skrbenský z Hříště, arcibiskup pražský.
- ¹³⁷ Genealogisches Handbuch des Adels. Band 72, Gräfliche Häuser IX, 1979, s. 307.
- ¹³⁸ Český úřad zeměměřičský a katastrální, Katastrální pracoviště Praha, oddělení veřejných knih a informací z KN, Desky zemské č. 381, 474, 829, a 868. Drahonice, Libyně, Lubenec a Řepany byly rozděleny během první pozemkové reformy. Viz VOŽENÍLEK 1930, s. 28–29.
- ¹³⁹ Písemné sdělení Margaret Barnby Regendanz, 17. července 2015.
- ¹⁴⁰ AES, Pfarre Salzburg-Aigen, Trauungsbuch 1909–1938, sign. TRB 5, fol. 111. Pozn.: svědci Mathilde von Lengerke ze Saarbrückenu a Fridrich kníže z Wrede ze Salzburku.
- ¹⁴¹ Genealogisches Handbuch des Adels. Band 72, Gräfliche Häuser IX, 1979, s. 307.
- ¹⁴² AES, Pfarre Salzburg-Aigen, Trauungsbuch 1909–1938, sign. TRB 5, fol. 111.
- ¹⁴³ Genealogisches Handbuch des Adels. Band 72, Gräfliche Häuser IX, 1979, s. 307.
- ¹⁴⁴ Ibidem.
- ¹⁴⁵ Ibidem.
- ¹⁴⁶ Písemné sdělení Margaret Barnby Regendanz, 23. července 2015.
- ¹⁴⁷ Ibidem.
- ¹⁴⁸ AES, Pfarre Salzburg-Aigen, Trauungsbuch 1909–1938, sign. TRB 5, fol. 111.
- ¹⁴⁹ Písemné sdělení Angeliky, Dowager Countess Cawdor, 11. března 2010.
- ¹⁵⁰ Ibidem.
- ¹⁵¹ Ibidem.
- ¹⁵² Ibidem.
- ¹⁵³ MZA, fond Sběrka matrik, Brno, farnost sv. Jakuba, matrika narozených 1784–1814, sign. 16870, fol. 570. Pozn.: kmotra Marie Anna sv. p. z Bretfeldu na Kronenburgu, roz. Chlumčanská z Přestavlk a Chlumčan, svědek Petr Heřman hr. z Blümegenu, c. k. skutečný tajný rada a komoří, prezident moravskoslezského zemského soudu a nejvyšší zemský soudce na Moravě. Křtící kněz Johan z Böhme, arcikněz a děkan.
- ¹⁵⁴ MZA, fond Sběrka matrik, Brno, farnost sv. Petra a Pavla (na dómě), matrika zemřelých 1860–1921, sign. 16961, fol. 86. Pozn.: matrika uvádí chybné datum pohřbu 21. ledna 1868. Item SOA Plzeň, fond Sběrka matrik západních Čech, farnost Chyše, matrika zemřelých 1856–1911, sign. Chyše 46, fol. 27.
- ¹⁵⁵ AHMP, fond Sběrka matrik, kostel sv. Jiljí, Praha I – Staré Město, matrika narozených 1754–1781, sign. JIL N4, fol. 405 (tužkou zn. 224). Pozn.: kmotr Kašpar Vačka, svědci Antonín Stránský, Jakub Heindrich, Matyáš Rada, Dorota Ritnerová, František Huberin, Anna Kollová a Zuzana Huberková.
- ¹⁵⁶ AHMP, fond Sběrka matrik, kostel sv. Jindřicha, Praha II – Nové Město, matrika zemřelých 1784–1807, sign. JCH Z13, fol. 316 (tužkou zn. 159). Pozn.: matrika neuvádí den a místo pohřbu.
- ¹⁵⁷ AHMP, fond Sběrka matrik, kostel sv. Jindřicha, Praha II – Nové Město, matrika oddaných 1784–1807, sign.: JCH O9, fol. 223 (tužkou zn. 114). Pozn.: svědci August kn. z Lobkovicz, nejvyšší zemský maršálek a František Václav hr. Kager ze Štampachu, nejvyšší purkrabí. Oddávající kněz Alois Josef hr. Krakowský z Kolowrat, kanovník olomoucký.
- ¹⁵⁸ AHMP, fond Sběrka matrik, kostel sv. Jindřicha, Praha II – Nové Město, matrika narozených 1771–1784, sign. JCH N14, fol. 245 (tužkou zn. 125). Pozn.: kmotra Eleonora Olivínová, svědci Rosálie Trinkhausová a Karel sv. p. de Rojer.
- ¹⁵⁹ ANM, fond Sběrka CH – Genealogická sbírka Vratislava z Mitrovic, inv. č. CH 16, Lažanský, originál úmrtního oznámení.
- ¹⁶⁰ NA, fond DOBŘENSKÝ, inv. č. 500.
- ¹⁶¹ Staatshandbuch 1820, s. 150 a 165.
- ¹⁶² AHMP, fond Sběrka matrik, kostel sv. Jindřicha, Praha II – Nové Město, matrika narozených 1794–1807, sign. JCH N16, fol. 285. Pozn.: kmotra Veronika Vodičková, svědek Lorenc Kauba, žebráci.
- ¹⁶³ AHMP, fond Sběrka matrik, kostel sv. Jindřicha, Praha II – Nové Město, matrika zemřelých 1846–1860, sign. JCH Z16, fol. 198 (tužkou zn. 200).
- ¹⁶⁴ AHMP, fond Sběrka matrik, kostel sv. Jindřicha, Praha II – Nové Město, matrika oddaných 1808–1826, sign. JCH O10, fol. 124, pag. 228. Pozn.: svědci František Antonín hr. Libštejnský z Kolowrat, nejvyšší purkrabí, Josef hr. Wratislav z Mitrowitz, nejvyšší zemský maršálek, Jan hr. Lažanský z Bukové, nejvyšší zemský sudí.
- ¹⁶⁵ AHMP, fond Sběrka matrik, kostel sv. Mikuláše, Praha III – Malá Strana, matrika narozených 1784–1792, sign. MIK N11, fol. 152 (tužkou zn. 77). Pozn.: kmotr František Borgia Nöstel z městského špitálu, svědci Jan Jandl, ševcovský mistr a Dorota Pranthofferová, oba z městského špitálu.
- ¹⁶⁶ AHMP, fond Sběrka matrik, kostel sv. Jindřicha, Praha II – Nové Město, matrika zemřelých 1824–1846, sign. JCH Z15, fol. 169, pag. 327. Pozn.: matrika neuvádí místo pohřbu.

- ¹⁶⁷ ANM, fond Sběrka CH – Genealogická sběrka Vratislava z Mítrovic, inv. č. CH 09, Hartmann z Klarstejnu, originál úmrtního oznámení.
- ¹⁶⁸ AHMP, fond Sběrka matrik, kostel Panny Marie na Louži, Praha I – Staré Město, matrika narozených 1768–1784, sign. PML N7, fol. 115. Pozn.: kmotra Barbora Neplechová, svědek František Scheibr.
- ¹⁶⁹ DAW, Pfarre St. Michael, Wien, Kirche „Am Hof“, Sterbebuch 1796–1819, sign. 03-02, fol. 23. Pozn. matrika neuvádí místo pohřbu.
- ¹⁷⁰ SOA Plzeň, fond Sběrka matrik západních Čech, farnost Chyšce, matrika naroz. 1735–1785, sign. Chyšce 03, fol. 748. Pozn.: kmotr Jiří Pitroff, svědkové Jáchym Hick, Václav Pitroff a Kristián Stallin, chudí. Křtící kněz Josef Lang, SJ, domácí kaplan.
- ¹⁷¹ AHMP, fond Sběrka matrik, kostel sv. Tomáše, Praha III – Malá Strana, matrika zemřelých 1814–1850, sign. TO Z4, fol. 326 (tužkou zn. 329).
- ¹⁷² SOA Plzeň, fond Sběrka matrik západních Čech, farnost Manětín, matrika zemřelých 1812–1869, sign. Manětín 16, fol. 57. Item: SOA Plzeň, fond Sběrka matrik západních Čech, farnost Chyšce, matrika zemřelých 1794–1855, sign. Chyšce 11, fol. 69. Pozn.: v matrice Manětín uvedeno datum pohřbu 27. ledna 1830, v matrice Chyšce 28. ledna 1830.
- ¹⁷³ SOA Plzeň, fond Rodinný archiv Lažanských – Manětín, inv. č. 88.
- ¹⁷⁴ Ibidem, inv. č. 90.
- ¹⁷⁵ Ibidem, inv. č. 93.
- ¹⁷⁶ Ibidem, inv. č. 89. Item PALACKÝ 1941, s. 412.
- ¹⁷⁷ NA, fond Desky zemské – hlavní knihy, inv. č. 24, fol. 141 (Chyšce), inv. č. 38, fol. 193 (Drahonice a Řepany), inv. č. 135, fol. 1 (Kalec), inv. č. 151, fol. 197 (Lubenec a Struhaře), inv. č. 164, fol. 1 (Manětín), inv. č. 222, fol. 1 (Rabštejn nad Střelou). Paritní vlastnictví s bratrem Prokopem II.
- ¹⁷⁸ SOA Plzeň, fond Rodinný archiv Lažanských – Manětín, inv. č. 108, originál kupní smlouvy. Po smrti majitele prodán v dražbě. Viz ibidem, inv. č. 133. Item NA, fond Desky zemské, Desky zemské č. 1027, fol. E 1 a Desky zemské č. 1171, fol. K 24.
- ¹⁷⁹ NA, fond Desky zemské – hlavní knihy, inv. č. 145, fol. 253.
- ¹⁸⁰ ŠA Bratislava, fond Zbierka cirkevných matrik, farnost Častá, matrika oddaných 1754–1829, fol. 386. Pozn.: svědci Emmerich sv. p. Perényi de Perény, Leopold hr. Pálffy de Erdődy, Hugo sv. p. z Egeru, c. k. komoří a Prokop hr. z Klebelsbergu, generál. Oddávající kněz Alois Josef hr. Krakowský z Kolowrat, titulární biskup sarapetský, světící biskup olomoucký a generální vikář Arcibiskupství olomouckého. Item DAW, Dompfarre St. Stephan, Wien, Trauungsbuch 1804–1807, sign. 02-081, fol. 93.
- ¹⁸¹ ŠA Bratislava, fond Zbierka cirkevných matrik, farnost sv. Martina, matrika narozených 1779–1783, fol. 450, No. 37. Pozn.: kmotr František Antonín hr. z Nostitz-Rienecku, nejvyšší purkrabí v Čechách, zastoupený manželkou Alžbětou hr. z Nostitz-Rienecku, roz. hr. Krakowskou z Kolowrat. Křtící kněz Josef hrabě Batthyány de Német-Ujvár, kardinál, kníže-arcibiskup ostrihomský a primas Uherský.
- ¹⁸² DAW, Pfarre St. Augustin, Wien, Augustinerkirche, Sterbebuch 1830–1845, sign. 03-07, fol. 169.
- ¹⁸³ SOA Plzeň, fond Sběrka matrik západních Čech, farnost Chyšce, matrika zemřelých 1794–1855, sign. Chyšce 11, fol. 93.
- ¹⁸⁴ ÖStA, Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Sonderbestände: Nachlässe, Familien- und Herrschaftsarchive, XIX Sonderbestände S, fond Savoysches Damenstift Wien – Ahnenproben, Ahnenprobe 92.
- ¹⁸⁵ Staatshandbuch 1807, s. 113.
- ¹⁸⁶ SOA Plzeň, fond Rodinný archiv Lažanských – Manětín, inv. č. 111.
- ¹⁸⁷ NA, fond Desky zemské – hlavní knihy, inv. č. 135, fol. 1–2 (Kalec), inv. č. 164, fol. 1–2 (Manětín), inv. č. 222, fol. 1–2 (Rabštejn nad Střelou). Vlastník ideální poloviny statků.
- ¹⁸⁸ AHMP, fond Sběrka matrik, farnost sv. Mikuláše, Praha III – Malá Strana, matrika narozených 1801–1812, sign. MIK N14, fol. 144. Pozn.: kmotr Jan Karel hr. Krakowský z Kolowrat, generál dělostřelectva a velící generál v Čechách, svědek Josef hr. Lažanský z Bukové, c. k. komoří a rytmistr.
- ¹⁸⁹ SOA Plzeň, fond Sběrka matrik západních Čech, farnost Rabštejn nad Střelou, matrika zemřelých 1849–1880, sign. Rabštejn nad Střelou 14, fol. 81.
- ¹⁹⁰ NA, fond Desky zemské – hlavní knihy, inv. č. 135, fol. 1–2 (Kalec), inv. č. 164, fol. 1–2 (Manětín), inv. č. 222, fol. 1–2 (Rabštejn nad Střelou). 1832–1846 spolumajitel všech statků, od 1846 jediný majitel panství Rabštejn nad Střelou a statku Kalec.
- ¹⁹¹ Diözesanarchiv St. Pölten, Pfarre St. Pölten Franziskaner, Trauungsbuch 1845–1854, sign. 02-04, fol. 29. Pozn.: svědci Karel hr. Kokořowetz z Kokořowa, Prokop Alois hr. Lažanský z Bukové, c. k. komoří a dvorní rada, Hugo hr. Huyn, c. k. oficiál a Václav hr. Lažanský z Bukové. Oddávající kněz Anton Alois Buchmayer, biskup v St. Pölten.
- ¹⁹² SOA Plzeň, fond Sběrka matrik západních Čech, farnost Nečtiny, matrika narozených Preitenstein 1784–1830, sign. Nečtiny 02, fol. 35. Pozn.: kmotra Terezie hr. z Trauttmansdorff-Weinsbergu, roz. hr.

z Kokořova, zastupující Alžbětu hr. Lažanskou z Bukové, roz. hr. Pálffy de Erdódy, dámu Řádu hvězd-
ného kříže a palácovou dámu a Jana hr. Lažanského z Bukové, prezidenta zemského soudu v Čechách.

¹⁹³ Diözesanarchiv St. Pölten, Pfarre St. Pölten-Dom, Sterbebuch 1899–1913, sign. 03/12, fol. 134, No. 17. Pozn.: Podle poslední vůle měla být Marie Lažanské pochována v kostele P. Marie Sedmibolestné v Rabštejně nad Střelou. Viz SOA Plzeň, fond Rodinný archiv Lažanských – Manětín, inv. č. 174. Údaje se nepodařilo ověřit. Kniha je deponována na matričním úřadu v Manětíně. Neuplynula skartační lhůta.

¹⁹⁴ AHMP, fond Sběrka matrik, kostel sv. Mikuláše, Praha III – Malá Strana, matrika narozených 1801–1812, sign. MIK N14, fol. 241 (tužkou zn. 190). Pozn.: kmotr Josef hr. Krakowský z Kolowrat, svědci Marie Margareta hr. Krakovská z Kolowrat, roz. hr. z Ogilvy a Antonín hr. Lažanský z Bukové.

¹⁹⁵ AHMP, fond Sběrka matrik, kostel sv. Mikuláše, Praha III – Malá Strana, matrika zemřelých 1807–1838, sign. MIK Z9, pag. 4. Item: SOA Plzeň, fond Sběrka matrik západních Čech, farnost Chyš, matrika zemřelých 1794–1855, sign. Chyš 11, fol. 28. Pozn.: v matrikách není uveden den a místo pohřbu.

¹⁹⁶ AHMP, fond Sběrka matrik, kostel sv. Mikuláše, Praha III – Malá Strana, matrika narozených 1801–1812, sign. MIK N14, fol. 327 (tužkou zn. 236). Pozn.: kmotr Josef hr. Krakowský z Kolowrat, sv. p. z Újezda, svědci Valburga sv. p. ze Schuhay, roz. hr. z Falkenhaynu, jménem její sestry Ulriky hr. Lažanská z Bukové, roz. hr. z Falkenhaynu.

¹⁹⁷ SOA Plzeň, fond Sběrka matrik západních Čech, farnost Manětín, matrika zemřelých 1869–1910, sign. Manětín 25, fol. 13. Item SOA Plzeň, fond Sběrka matrik západních Čech, farnost Chyš, matrika zemřelých 1856–1911, sign. Chyš 46, fol. 48. Pozn. V matrice zemřelých Manětín je uvedeno datum pohřbu 11. srpna 1875, v matrice zemřelých Chyš uvedeno 12. srpna 1875.

¹⁹⁸ ANM, fond Sběrka CH – Genealogická sbírka Vratislava z Mitrovic, inv. č. CH 16, Lažanský.

¹⁹⁹ SOA Plzeň, fond Rodinný archiv Lažanských – Manětín, inv. č. 178 a 308.

²⁰⁰ NA fond Desky zemské – hlavní knihy, inv. č. 135, fol. 1–2 (Kalec), inv. č. 164, fol. 1–2 (Manětín), inv. č. 222, fol. 1–2 (Rabštejn nad Střelou). 1832–1846 spolumajitel statků Manětín, Rabštejn nad Střelou a Kalec, od 1846 jediný majitel panství Manětín.

²⁰¹ DAW, Pfarre Sankt Johann am Steinfeld, Ternitz, Trauungsbuch 1818–1865, sign. 02–02, fol. 47. Pozn.: oddávající kněz Leopold Maxmilián Horni, rada knížecí arcibiskupské konsistoře ve Vídni a řídicí spirituál kněžského semináře ve Vídni. Svědci Heinrich hr. Hoyos, c. k. komoří, Maxmilián hr. Wallis, c. k. komoří, Hanuš hr. Krakowský z Kolowrat a Prokop hr. Lažanský z Bukové. Item DAW, Pfarre St. Michael, Wien, Kirche St. Peter, Trauungsbuch 1843–1853, sign. 02-04, fol. 60, No. 21.

²⁰² Datum narození 24. července 1818 uvádí v genealogických přehledech její vnučka Terezie. Viz SOA Plzeň, fond Rodinný archiv Lažanských – Manětín, inv. č. 352, sign. 4, karton 27. Item SOA Plzeň, fond Sběrka matrik západních Čech, farnost Chyš, matrika zemřelých 1856–1911, sign. Chyš 46, fol. 96.

²⁰³ Diözesanarchiv St. Pölten, Pfarre Horn, Taufbuch 1814–1852, sign. 01/06, fol. 30. Pozn.: kmotra Sidonie hr. z Wurmbrand-Stuppachu, roz. z Ledebour, svědek Heinrich Gundakar hr. z Wurmbrand-Stuppachu, nejvyšší hofmistr císařovny, svědek Marie hr. z Hoyos, dáma Savojského ústavu šlechticů ve Vídni.

²⁰⁴ SOA Plzeň, fond Sběrka matrik západních Čech, farnost Manětín, matrika zemřelých 1869–1910, sign. Manětín 25, fol. 71, No. 12. Item SOA Plzeň, fond Sběrka matrik západních Čech, farnost Chyš, matrika zemřelých 1856–1911, sign. Chyš 46, fol. 96.

²⁰⁵ SOA Plzeň, fond Rodinný archiv Lažanských – Manětín, inv. č. 233.

²⁰⁶ NA, fond Desky zemské – hlavní knihy, inv. č. 164, fol. 240. Majitelka ideální poloviny statku.

²⁰⁷ DAW, Pfarre Unsere Liebe Frau zu den Schotten, Wien, Taufbuch 1845–1852, sign. 01/52, fol. 92. Pozn.: kmotr Johan Ernest hr. z Hoyos-Sprinzensteinu. Svědek není uveden.

²⁰⁸ DAW, Pfarre Unsere Liebe Frau zu den Schotten, Wien, Sterbebuch 1841–1855, sign. 03/19, fol. 128, poř. č. 36. Pozn.: pohřeb datován a lokalizován, 26. března 1848 do hrobky v Manětíně na Moravě (sic!).

²⁰⁹ SOA Plzeň, fond Sběrka matrik západních Čech, farnost Manětín, matrika zemřelých 1812–1869, sign. Manětín 16, fol. 142. Pozn.: Záznam o exhumaci a přemístění do hrobky v Chyši ze 4. července 1849.

²¹⁰ SOA Plzeň, fond Sběrka matrik západních Čech, farnost Chyš, matrika zemřelých 1794–1855, sign. Chyš 11, fol. 108. Pozn.: V zápisu uvedeno odlišné datum pohřbu v Manětíně, 20. května 1848 (sic!).

²¹¹ DAW, Pfarre Maria Rotunda, Wien, Taufbuch 1839–1856, inv. č. 01–04, fol. 173. Pozn.: kmotra Terezie hr. z Hoyos, zastoupená Marii hr. Wallisovou, Jagerzeil č. 53.

²¹² SOA Plzeň, fond Sběrka matrik západních Čech, farnost Manětín, matrika zemřelých 1869–1910, sign. Manětín 25, fol. 36.

²¹³ Genealogisches Handbuch des Adels, Band 40, Gräfliche Häuser A V, 1967, s. 207.

²¹⁴ Křestní jména převzata z matriky při narození prvního syna Klementa. Viz SOA Plzeň, fond Sběrka matrik západních Čech, farnost Manětín, matrika narozených 1874–1900, sign. Manětín 22, fol. 46.

²¹⁵ Genealogisches Handbuch des Adels, Band 40, Gräfliche Häuser A V, 1967, s. 207.

²¹⁶ *Ibidem*.

- ²¹⁷ DAW, Pfarre st. Stephan, Baden bei Wien, Pfarrkirche, Taufbuch 1857–1860, sign. 01-15, fol. 25. Pozn. kmotr Jan Karel hr. Lažanský z Bukové, majitel statku, zámek Rabštejn nad Střelou, Čechy.
- ²¹⁸ SOA Plzeň, fond Rodinný archiv Lažanských – Manětín, inv. č. 350, úmrtní list z 29. ledna 1939.
- ²¹⁹ Staatshandbuch 1917, s. 313.
- ²²⁰ Ibidem, s. 308.
- ²²¹ Genealogisches Handbuch des Adels. Band 72, Gräfliche Häuser IX, 1979, s. 307.
- ²²² LIŠKOVÁ 1994, s. 172–173.
- ²²³ Stenographische Protokolle, XII. Session, s. 464. Item XVI. Session, s. 261. Item XVII. Session, s. 1857.
- ²²⁴ Staatshandbuch 1912, s. 1271. Item Staatshandbuch 1917, s. 1311.
- ²²⁵ NA, fond Desky zemské – hlavní knihy, inv. č. 164, fol. 240. Majitel ideální poloviny statku, po smrti matky Sidonie, roz. hr. z Hoyos-Sprinzensteinu, jediný majitel. Item Český úřad zeměměřičský a katastrální, Katastrální pracoviště Praha, oddělení veřejných knih a informací z KN, Desky zemské č. 890.
- ²²⁶ Český úřad zeměměřičský a katastrální, Katastrální pracoviště Praha, oddělení veřejných knih a informací z KN, knihovni vložka č. 175, katastrální území Malá Strana.
- ²²⁷ NA fond Desky zemské – hlavní knihy, inv. č. 222, fol. 314. Český úřad zeměměřičský a katastrální, Katastrální pracoviště Praha, oddělení veřejných knih a informací z KN, Desky zemské č. 1159.
- ²²⁸ Ibidem, Desky zemské č. 663. Item VOŽENÍLEK 1930, s. 47–48.
- ²²⁹ MM, fond Osobní archiv Jindřicha nacházela, originál svatebního oznámení.
- ²³⁰ AHMP, fond Sběrka matrik, kostel Nejsvětější Trojice ve Spálené ulici, Praha II – Nové Město, matrika narozených 1851–1863, sign. TRS N8, fol. 269. Pozn.: kmotra Ida dědičná pr. ze Schwarzenbergu, roz. pr. z Liechtensteinu, zastoupená Sofií Terezií de Longueval, hr. z Buquoy, roz. pr. z Oettingen-Oettingenu und Oettingen-Wallersteinu, svědek Jan Adolf II. kn. ze Schwarzenbergu. V matrice chybně uvedena titulatura otce jako vévody Krumlovského. Titul náležel Janu Adolfovi II., svědkovi křtu.
- ²³¹ SOA Plzeň, fond Rodinný archiv Lažanských – Manětín, inv. č. 350. Druhopis úmrtního listu z 9. prosince 1923. Item MM, fond Osobní archiv Jindřicha Nacházela, originál úmrtního oznámení.
- ²³² Staatshandbuch 1917, s. 289.
- ²³³ Ibidem, s. 42, tzv. velký přístup jako manželka c. k. tajného rady.
- ²³⁴ SOA Plzeň, fond Sběrka matrik západních Čech, farnost Manětín, matrika narozených 1874–1900, sign. Manětín 22, fol. 73. Pozn.: kmotr Karel kn. ze Schwarzenbergu.
- ²³⁵ MM, fond Osobní archiv Jindřicha Nacházela, originál úmrtního oznámení.
- ²³⁶ PEŠÍKOVÁ 2005, s. 14.
- ²³⁷ AUK, fond Matriky Univerzity Karlovy, Matrika doktorů české Karlo-Ferdinandovy univerzity III. (1908–1916), inv. č. 3, fol. 1295.
- ²³⁸ MM, fond Osobní archiv Jindřicha Nacházela, originál úmrtního oznámení.
- ²³⁹ SOA Plzeň, fond Sběrka matrik západních Čech, farnost Manětín, matrika narozených 1874–1900, sign. Manětín 22, fol. 87. Pozn.: kmotra Sidonie hr. Lažanská z Bukové, roz. hr. z Hoyos-Sprinzensteinu.
- ²⁴⁰ Genealogisches Handbuch des Adels. Band 72, Gräfliche Häuser IX, 1979, s. 308.
- ²⁴¹ MM, fond Osobní archiv Jindřicha Nacházela, opis úmrtního oznámení.
- ²⁴² Ibidem.
- ²⁴³ Český úřad zeměměřičský a katastrální, Katastrální pracoviště Praha, oddělení veřejných knih a informací z KN, knihovni vložka č. 175, katastrální území Malá Strana.
- ²⁴⁴ AHMP, fond Sběrka matrik, kostel sv. Mikuláše, Praha III – Malá Strana, matrika oddaných 1904–1913, sign. MIK O16, fol. 177, No. 15. Pozn.: svědci Karel kn. Schwarzenberg, František kn. z Thun-Hohensteinu, místodržitel, František hr. z Wenckheimu, August hr. Zichy zu Zich und Vásonykó, František hr. ze Silva-Tarouca, František Karel hr. Seilern-Aspang, Vladimír hr. Lažanský z Bukové, z Chyše, Klement hr. z Korff, gen. Schmising-Kerssenbrocku, Arnošt hr. Paar, Heinrich hr. Stürgkh a Denis hr. z Wenckheimu. Oddávající kněz Lev kardinál Skrbenský z Hříště, arcibiskup pražský.
- ²⁴⁵ MZA, fond Sběrka matrik, Štípa, kostel Narození P. Marie, matrika narozených 1875–1906, inv. č. 4713, fol. 57. Pozn.: kmotr Karel hr. Seilern-Aspang, zastupující Karla Maxmiliána hr. Seilern-Aspanga, svědek Alžběta hr. Seilern-Aspang.
- ²⁴⁶ MM, fond Osobní archiv Jindřicha Nacházela, originál úmrtního oznámení.
- ²⁴⁷ SOA Plzeň, fond Sběrka matrik západních Čech, farnost Manětín, matrika narozených 1874–1900, sign. Manětín 22, fol. 96. Pozn.: kmotra Gabriela hr. z Korff, gen. Schmising-Kerssenbrocku, roz. pr. z Lobkowicz, zastupující Vilemínu kn. Schwarzenbergovou, roz. pr. z Oettingen-Wallersteinu.
- ²⁴⁸ MM, fond Osobní archiv Jindřicha Nacházela, originál úmrtního oznámení. Pozn.: dle údajů na úmrtním oznámení bylo tělo uloženo v Chyši prozatímne.
- ²⁴⁹ MM, fond Osobní archiv Jindřicha Nacházela, originál svatebního oznámení.
- ²⁵⁰ OÖLA, fond Pfarrmatriken-Duplikate, Pfarre Bad Ischl, Taufen – Duplikate 1886, sign. 106/1886, fol. 19. Pozn.: kmotr Rudolf hr. z Wenckheimu.

- ²⁵¹ Diözesanarchiv St. Pölten, Pfarre Litschau, Sterbebuch 1926–1938, sign. 03/10, fol. 35, No. 40.
- ²⁵² Gothaisches Genealogisches Taschenbuch der gräflichen Häuser. Jg. 114, 1941, s. 449.
- ²⁵³ AHMP, fond Sběrka matrik, kostel P. M. Vítězně, Praha III – Malá Strana, matrika narozených 1806–1819, sign. PMV N2, pag. 111 (tužkou zn. 59). Pozn.: kmotra Ernestina hr. Krakowská z Kolowrat, roz. hr. Schlicková, svědci Vincencie hr. z Morzinu a Antonín hr. Lažanský z Bukové.
- ²⁵⁴ SOA Plzeň, fond Sběrka matrik západních Čech, farnost Manětín, matrika zemřelých 1869–1910, sign. Manětín 25, fol. 22. Item SOA Plzeň, fond Sběrka matrik západních Čech, farnost Chyšě, matrika zemřelých 1856–1911, sign. Chyšě 46, fol. 58. Pozn.: v matrice zemřelých Manětín je uvedeno datum pohřbu 1. dubna 1880, v matrice Chyšě 2. dubna 1880. Na úmrtním oznámení uvedeno místo pohřbu v kostele sv. Jana Křtitele v Manětíně. Viz MM, fond Osobní archiv Jindřicha Nacházela.
- ²⁵⁵ KÖPL 1901, s. 167.
- ²⁵⁶ NA fond Desky zemské – hlavní knihy, inv. č. 135, fol. 1–2 (Kalec), inv. č. 164, fol. 1–2 (Manětín), inv. č. 222, fol. 1–2 (Rabštejn nad Střelou). Spolumajitelka statků.
- ²⁵⁷ AHMP, fond Sběrka matrik, farnost sv. Mikuláše, Praha III – Malá Strana, matrika narozených 1812–1825, sign. MIK N15, fol. 63 (tužkou zn. 36). Pozn.: kmotra Antonie sv. p. z Bieschin, asistentka Tereziánského ústavu šlechticů na Pražském hradě, svědci Vincenc hr. Pálffy de Erdődy a [nečitelné].
- ²⁵⁸ SOA Plzeň, fond Sběrka matrik západních Čech, farnost Manětín, matrika zemřelých 1812–1869, sign. Manětín 16, fol. 56. Item SOA Plzeň, fond Sběrka matrik západních Čech, farnost Chyšě, matrika zemřelých 1794–1855, sign. Chyšě 11, fol. 68.
- ²⁵⁹ AHMP, fond Sběrka matrik, kostel sv. Tomáše, Praha III – Malá Strana, matrika narozených 1797–1816, sign. TO N8, pag. 571 (tužkou zn. 559). Pozn.: kmotr Ernestina hr. Krakowská z Kolowrat, roz. hr. Schlicková, svědek Josef hr. Krakowský z Kolowrat, sv. p. z Újezda. Křtící kněz Alois Josef hr. Krakowský z Kolowrat, biskup královéhradecký. Údaje o dni křtu nejsou uvedeny (mezi 9. a 22. lednem).
- ²⁶⁰ AHMP, fond Sběrka matrik, kostel sv. Tomáše, Praha III – Malá Strana, matrika zemřelých 1814–1850, sign. TO Z4, pag. 368 (tužkou zn. 372).
- ²⁶¹ SOA Plzeň, fond Sběrka matrik západních Čech, farnost Chyšě, matrika zemřelých 1794–1855, sign. Chyšě 11, fol. 73.
- ²⁶² NA fond Desky zemské – hlavní knihy, inv. č. 135, fol. 1 (Kalec), inv. č. 164, fol. 1 (Manětín), inv. č. 222, fol. 1 (Rabštejn nad Střelou). Spolumajitelka statků.
- ²⁶³ AHMP, fond Sběrka matrik, kostel sv. Tomáše, Praha III – Malá Strana, matrika narozených 1816–1826, sign. TO N9, pag. 6. Pozn.: kmotr Antonín hr. Lažanský z Bukové, c. k. komoří, svědci Josef hr. Krakowský z Kolowrat a Ernestina hr. Krakowská z Kolowrat, roz. hr. Schlicková.
- ²⁶⁴ SOA Plzeň, fond Sběrka matrik západních Čech, farnost Chyšě, matrika zemřelých 1794–1855, sign. Chyšě 11, fol. 89.
- ²⁶⁵ Gothaisches Genealogisches Taschenbuch der gräflichen Häuser. Jg. 14, 1841, s. 277.
- ²⁶⁶ NA fond Desky zemské – hlavní knihy, inv. č. 135, fol. 1–2 (Kalec), inv. č. 164, fol. 1–2 (Manětín), inv. č. 222, fol. 1–2 (Rabštejn nad Střelou). Spolumajitelka statků.
- ²⁶⁷ Gothaisches Genealogisches Taschenbuch der gräflichen Häuser. Jg. 13, 1840, s. 296.
- ²⁶⁸ AHMP, fond Sběrka matrik, kostel sv. Tomáše, Praha III – Malá Strana, matrika narozených 1816–1826, sign. TO N9, pag. 75 (tužkou zn. 77). Pozn.: kmotr Václav Leopold Chlumčanský z Přestavlk a Chlumčan, arcibiskup pražský, zastoupený Josefem Wernerem, kanovníkem Metropolitní kapituly u sv. Víta v Praze.
- ²⁶⁹ SOA Plzeň, fond Sběrka matrik západních Čech, farnost Chyšě, matrika zemřelých 1794–1855, sign. Chyšě 11, fol. 119. Pozn.: V matrice není uvedeno místo úmrtí.
- ²⁷⁰ Gothaisches Genealogisches Taschenbuch der gräflichen Häuser. Jg. 13, 1840, s. 296.
- ²⁷¹ NA fond Desky zemské – hlavní knihy, inv. č. 135, fol. 1–2 (Kalec), inv. č. 164, fol. 1–2 (Manětín), inv. č. 222, fol. 1–2 (Rabštejn nad Střelou). Spolumajitelka statků.
- ²⁷² Gothaisches Genealogisches Taschenbuch der gräflichen Häuser. Jg. 20, 1847, s. 373.
- ²⁷³ *Ibidem*.
- ²⁷⁴ Gothaisches Genealogisches Taschenbuch der gräflichen Häuser. Jg. 35, 1862, s. 489.
- ²⁷⁵ Gothaisches Genealogisches Taschenbuch der gräflichen Häuser. Jg. 75, 1902, s. 474.
- ²⁷⁶ <http://www.friedhofewien.at/eportal/>.
- ²⁷⁷ Staatshandbuch 1890, s. 235.
- ²⁷⁸ BARAŇSKI 2012, s. 156. Item <http://www.friedhofewien.at/eportal/>.
- ²⁷⁹ BARAŇSKI 2012, s. 156.
- ²⁸⁰ AHMP, fond Sběrka matrik, kostel sv. Tomáše, Praha III – Malá Strana, matrika zemřelých 1814–1850, sign. TO Z4, pag. 94 (tužkou zn. 97). Pozn.: dítě se narodilo mrtvé.
- ²⁸¹ AHMP, fond Sběrka matrik, kostel sv. Tomáše, Praha III – Malá Strana, matrika narozených 1816–1826, sign. TO N9, pag. 146 (tužkou zn. 148). Pozn.: kmotr František hr. z Wenckheimu, svědek neuveden.

- ²⁸² AHMP, fond Sběrka matrik, kostel sv. Tomáše, Praha III – Malá Strana, matrika zemřelých 1814–1850, sign. TO Z4, pag. 118 (tužkou zn. 121). Item SOA Plzeň, fond Sběrka matrik západních Čech, farnost Chyšce, matrika zemřelých 1794–1855, sign. Chyšce 11, fol. 56.
- ²⁸³ AHMP, fond Sběrka matrik, kostel sv. Tomáše, Praha III – Malá Strana, matrika zemřelých 1814–1850, sign. TO Z4, pag. 161 (tužkou zn. 164).
- ²⁸⁴ SOA Plzeň, fond Sběrka matrik západních Čech, farnost Chyšce, matrika narozených 1735–1785, sign. Chyšce 03, fol. 759. Pozn.: kmotr Jiří Pitroff, svědci Jáchym Hiek, Václav Pitroff, Jan Pitroff, Markéta Pitroffová, Marie Türschmiedová, Kateřina Štenglová, chudí. Křtící kněz Josef Lang, SJ, domácí kaplan.
- ²⁸⁵ AHMP, fond Sběrka matrik, kostel sv. Mikuláše, Praha III – Malá Strana, matrika zemřelých 1808–1838, sign. MIK Z9, pag. 34 (tužkou zn. 18).
- ²⁸⁶ SOA Plzeň, fond Sběrka matrik západních Čech, farnost Chyšce, matrika zemřelých 1794–1855, sign. Chyšce 11, fol. 30. Pozn.: zápis neuvádí místo pohřbu, pravděpodobně kostel Zvěstování P. Marie v Chyši.
- ²⁸⁷ Staatshandbuch 1823, s. 71.
- ²⁸⁸ WREDE 1898, s. 143 a 453.
- ²⁸⁹ AHMP, fond Sběrka matrik, kostel sv. Vojtěcha, Praha II – Nové Město, matrika oddaných 1784–1833, sign. VO O7, fol. 212. Pozn.: svědci Jan Karel hr. Krakowský z Kolowrat, polní zbrojmistr a František Sticker z Haymingthalu, generálmajor.
- ²⁹⁰ AHMP, fond Sběrka matrik, kostel N. Trojice ve Spálené ulici, Praha II – Nové Město, matrika narozených 1784–1799, sign. TRS N1, fol. 129 (tužkou zn. 70). Pozn.: kmotra Magdalena Aprmanová, komorná, svědek Jan Stinger, domovník.
- ²⁹¹ SOA Plzeň, fond Sběrka matrik západních Čech, farnost Štěnovice, matrika zemřelých 1844–1884, sign. Štěnovice 09, fol. 59.
- ²⁹² Staatshandbuch 1811, s. 128.
- ²⁹³ NA, fond Desky zemské – hlavní knihy, inv. č. 211, fol. 141.
- ²⁹⁴ NA, fond Desky zemské – hlavní knihy, inv. č. 228, fol. 21 a 305.
- ²⁹⁵ NA, fond Desky zemské – hlavní knihy, inv. č. 254, fol. 153–154.
- ²⁹⁶ Sňatek proběhl v Nečtinech 12. srpna 1813.
- ²⁹⁷ Diözesanarchiv St. Pölten, Pfarre Markersdorf/Pielach, Trauungsbuch 1784–1848, sign. 02/01, fol. 101.
- ²⁹⁸ DAW, Pfarre St. Stephan, Baden bei Wien, Pfarrkirche, Taufbuch 1794–1810, sign. 01-08, fol. 177. Pozn.: pokřtěna v rodném domě. Kmotra Terezie hr. z Trauttmansdorff-Weinsbergu, roz. hr. z Kokořova.
- ²⁹⁹ Diözesanarchiv St. Pölten, Pfarre Markersdorf/Pielach, Sterbebuch 1848–1884, sign. 03/02, fol. 6.
- ³⁰⁰ Staatshandbuch 1848, s. 67.
- ³⁰¹ Diözesanarchiv St. Pölten, Pfarre Markersdorf/Pielach, Trauungsbuch 1784–1848, sign. 02/01, fol. 101. Pozn.: svědci N. N. hr. z Baudissin-Zinzendorf-Pottendorfu, Heinrich Landtmann z [nečitelné], generálmajor, N. N. baron z [nečitelné], generál, Karl August sv. p. Lederer, abbé N. N. Hauck, [nečitelné] knížete Lamberga, Johann z [nečitelné] za Ludvíka hr. Montecuccoli-Laderchi.
- ³⁰² Diözesanarchiv St. Pölten, Pfarre Markersdorf/Pielach, Taufbuch 1784–1843, sign. 01/01, fol. 96. Pozn.: kmotr Andreas Kaim, pachtýř na statku Osterburg, jménem Felixe hr. z Montecuccoli-Laderchi, majora 7. husarského regimentu.
- ³⁰³ Diözesanarchiv St. Pölten, Pfarre Markersdorf/Pielach, Sterbebuch 1784–1848, sign. 03/01, fol. 134.
- ³⁰⁴ Gothaisches Genealogisches Taschenbuch der gräflichen Häuser. Jg. 21, 1848, s. 447.
- ³⁰⁵ SOA Plzeň, fond Sběrka matrik západních Čech, farnost Nečtiny, matrika narozených Preitenstein 1784–1830, sign. Nečtiny 02, fol. 27. Pozn.: kmotr Josef hr. z Trauttmansdorff-Weinsbergu, svědek Marie Ulrika hr. Lažanská z Bukové, roz. hr. z Falkenhaynu, zastoupená Aloisem Floriánem, lékařem v Manětíně. Křtící kněz Lorenz Chrisostomus Pfrogner, opat kláštera Teplá.
- ³⁰⁶ Diözesanarchiv Graz-Seckau, Pfarre Graz-St. Leonhard, Sterbebuch VIII 1883–1899, fol. 275, No. 281. Pozn.: v matrice neuvedeno místo pohřbu, zřejmě pohřbena na hřbitově u kostela sv. Leonarda.
- ³⁰⁷ Osobní archiv Sonji Lazansky Platzer, Vídeň, druhopis oddacího listu ze 7. dubna 1938. Pozn.: svědci Ernest Neuhold de Sövényháza, Valentin Librik de Larvaskant, Alexander Neuhold de Sövényháza a František Lánoka, všichni přísedící soudu (Compt. S: Cottum Tab. Jud. Assessor).
- ³⁰⁸ Osobní archiv Sonji Lazansky Platzer, Vídeň, druhopis křestního listu z 23. dubna 1938. Pozn.: kmotr Daniel Mitterpacher, biskup a komoří, Kateřina hr. Döry de Jobaháza, roz. bar. Eötvös. Křtící kněz Daniel Mitterpacher, titulární biskup Skadarský. Item Genealogisches Handbuch des Adels. Band 72, Gräfliche Häuser IX, 1979, s. 308, chybně uvádí místo i den narození v Ofenu 19. června 1812.
- ³⁰⁹ Diözesanarchiv Graz-Seckau, Pfarre Graz-St. Leonhard, Sterbebuch VII 1855–1882, fol. 373, No. 120. Pozn.: v matrice neuvedeno místo pohřbu, zřejmě pohřbena na hřbitově u kostela sv. Leonarda.
- ³¹⁰ Gothaisches Genealogisches Taschenbuch der gräflichen Häuser. Jg. 90, 1917, s. 536.

- ³¹¹ SOA Praha, fond Sbírká matrik a průvodní listinný materiál, Středočeský kraj, farnost Střeziměř, matrika Střeziměř 07, fol. 98. Pozn.: kmotr Ignác baron Eötvös, královský uherský vicekancléř, skutečný rada a komoří, zastoupený Bedřichem hr. Deymem ze Stříteže, c. k. komořím a rytmistrem.
- ³¹² DAW, Pfarre Brunn am Gebirge, Sterbebuch 1894–1915, sign. 03–06, fol. 161, No. 22.
- ³¹³ Diözesanarchiv Graz-Seckau, Pfarre Graz-Dom, Trauungsbuch VI 1861–1872, fol. 144, No. 15. Pozn.: svědci Josef Holland šl. z Grundemfelsu a Josef hr. Lažanský z Bukové. Oddávajíc kněz Friedrich Levandersky, kurát a duchovní v klášteře sv. Gottharda v Uhrách. Item Genealogisches Handbuch des Adels. Band 72, Gräfliche Häuser IX, 1979, s. 308, chybně uvádí místo sňatku v Graz.
- ³¹⁴ DAW, Pfarre st. Leopold, Wien, Kirche st. Leopold, Taufbuch 1845, sign. 01-27c, fol. 268. Pozn.: kmotra Alžběta Dittmar, majitelka domu, Wieden č. 27.
- ³¹⁵ DAW, Pfarre Maria Enzersdorf am Gebirge, Sterbebuch 1912–1925, sign. 03–07, fol. 120, No. 3.
- ³¹⁶ Genealogisches Handbuch des Adels. Band 72, Gräfliche Häuser IX, 1979, s. 308, uvádí jméno matky Marie Sturmann. Matrika oddaných však uvádí matku s rodným příjmením Tomasová.
- ³¹⁷ *Ibidem*.
- ³¹⁸ *Ibidem*.
- ³¹⁹ <http://www.friedhofewien.at/eportal/>.
- ³²⁰ DAW, Pfarre Maria Hietzing, Wien, Kirche Maria Hietzing, Trauungsbuch 1877–1890, sign. 02-06, fol. 185, No. 32. Pozn.: svědci Peter Hranilović de Cvětasin, polní podmaršálek (Feldmarschalleutenant) a Albert Gallauner, podplukovník (Oberstleutenant).
- ³²¹ Genealogisches Handbuch des Adels. Band 72, Gräfliche Häuser IX, 1979, s. 308.
- ³²² <http://www.friedhofewien.at/eportal/>. Pozn.: Genealogisches Handbuch des Adels. Band 72, Gräfliche Häuser IX, 1979, s. 308, uvádí jako místo úmrtí 4. 6. 1945 Litschau.
- ³²³ Osobní archiv Sonji Lazansky Platzer, Vídeň, rukopis Stammtafel der Grafen Lažansky von Bukowa.
- ³²⁴ <http://familysearch.org/>.
- ³²⁵ Osobní archiv Sonji Lazansky Platzer, Vídeň, rukopis Stammtafel der Grafen Lažansky von Bukowa.
- ³²⁶ *Ibidem*.
- ³²⁷ Diözesanarchiv Graz-Seckau, Pfarre Graz-Mariatrost, Taufbuch V 1862–1898, fol. 57, No. 51. Pozn.: kmotr Josef z Gomasu, polní podmaršálek, zastoupený Eglantinou Sekoll, roz. hr. Lažanskou z Bukové.
- ³²⁸ <http://www.friedhofewien.at/eportal/>.
- ³²⁹ ÖStA, Kriegsarchiv, Militärmatriken, Feldsuperiorat Wien, Trauungsbuch 1889–1893, sign. 02-23, fol. 231. Pozn.: svědci Eduard Eckardt, generálmajor, Ernst Salomon z Friedbergu, hejtman v 85. regimentu infanterie. Oddávající kněz Remigius Szoboszlay, farář. Item DAW, Pfarre Maria Hietzing, Wien, Pfarrkirche, Taufbuch 1891–1898, fol. 22, No. 4.
- ³³⁰ Soukromý archiv Sonji Lazansky Platzer, Vídeň, druhopis křestního listu z 12. srpna 1891. Pozn.: kmotra Klementýna z Grossik, manželka plukovníka, svědek Eduard Erhardt, podplukovník.
- ³³¹ <http://www.friedhofewien.at/eportal/>.
- ³³² Diözesanarchiv Graz-Seckau, Pfarre Graz-St. Leonhard, Taufbuch XVII 1871–1876, fol. 348, No. 100. Pozn.: kmotra Josefína Prush, roz. šl. z Uhl, zastoupená Adalbertem hr. Lažanským z Bukové.
- ³³³ Poznámka o úmrtí v matrice narozených. In Diözesanarchiv Graz-Seckau, Pfarre Graz-St. Leonhard, Taufbuch XVII 1871–1876, fol. 348, No. 100. Item v matrice oddaných. In DAW, Pfarre Maria Hietzing, Wien, Kirche Maria Hietzing, Trauungsbuch 1891–1898, sign. 02-07, fol. 71, No. 24.
- ³³⁴ DAW, Pfarre Maria Hietzing, Wien, Kirche Maria Hietzing, Trauungsbuch 1891–1898, sign. 02-07, fol. 71, No. 24. Pozn.: svědci Alfred ryt. z Uhl, statkář ve Štýrském Hradci, Robert Patzenhofer Nagy Kis-Paty. Oddávající kněz Remigius Szoboszlay, farář.
- ³³⁵ DAW, Pfarre Meidling, Taufbuch 1852–1854, sign. 01-11, fol. 52, No. 22. Pozn.: kmotra Zuzana Guilbert, soukromnice, Město Vídeň č. 56.
- ³³⁶ DAW, Pfarre Mödling St. Othmar, Wien, Sterbebuch 1913–1918, sign. 03-22, fol. 347, No. 564.
- ³³⁷ DAW, Pfarre Maria Hietzing, Wien, Kirche Maria Hietzing, Trauungsbuch 1891–1898, sign. 02-07, fol. 71, No. 24. Item DAW, Pfarre St. Elisabeth, Wien, Sterbebuch 1885–1886, inv. č. 3-10, fol. 1, No. 8.
- ³³⁸ Diözesanarchiv Graz-Seckau, Pfarre Graz-St. Leonhard, Taufbuch XVIII 1877–1884, fol. 71, No. 320 (tužkou zn. 356). Pozn.: kmotra Marie šl. z Uhl, zastoupená Idou sv. p. Duka.
- ³³⁹ Genealogisches Handbuch des Adels. Band 72, Gräfliche Häuser IX, 1979, s. 308.
- ³⁴⁰ <http://www.friedhofewien.at/eportal/>.
- ³⁴¹ DAW, Wiener Neustadt – Hauptpfarre, Trauungsbuch 1896–1898, sign. 02–20, fol. 16, No. 45. Pozn.: svědci Eugen sv. p. z Albori, polní podmaršál z Krakova, zastoupený Blasiusem Schemuou, plukovníkem, Adalbert hr. Lažanský z Bukové, rytmistr z Vídně a Hugo Ettmai z Grazu, Schubertstraße 22.
- ³⁴² DAW, Pfarre Hernals, Wien, Taufbuch 1860–1861, sign. 01–018, fol. 114, No. 348. Pozn.: kmotr Josef Trexler šl. z Lindenau, fakturant (Rechnungsoffizial) u c. k. Tabákové a kolkové dvorní účtárny (k. k. Tabak – und Stempel-Hofbuchhaltung), bytem Landsrasse č. 687.

- ³⁴³ Ibidem.
- ³⁴⁴ <http://www.friedhofewien.at/eportal/>.
- ³⁴⁵ Diözesanarchiv Graz-Seckau, Pfarre Graz-St. Leonhard, Taufbuch XVIII 1877–1884, fol. 208, No. 274. Pozn.: kmotr Alfred ryt. z Uhl.
- ³⁴⁶ Genealogisches Handbuch des Adels. Band 72, Gräfliche Häuser IX, 1979, s. 308.
- ³⁴⁷ Ibidem.
- ³⁴⁸ Ibidem, s. 309.
- ³⁴⁹ Ibidem.
- ³⁵⁰ Ibidem.
- ³⁵¹ Ibidem.
- ³⁵² Gothaisches Genealogisches Taschenbuch der gräflichen Häuser. Jg. 84, 1911, s. 519.
- ³⁵³ Gothaisches Genealogisches Taschenbuch der gräflichen Häuser. Jg 91, 1918, s. 537, ještě Jaroslava uvádí. Gothaisches Genealogisches Taschenbuch der gräflichen Häuser Jg. 103, 1930, s. 348, již ne.
- ³⁵⁴ Genealogisches Handbuch des Adels. Band 72, Gräfliche Häuser IX, 1979, s. 309.
- ³⁵⁵ Genealogisches Handbuch des Adels. Band 79, Freiherrliche Häuser B VIII, 1982, s. 59.
- ³⁵⁶ Genealogisches Handbuch des Adels. Band 72, Gräfliche Häuser IX, 1979, s. 309.
- ³⁵⁷ Ibidem.
- ³⁵⁸ <http://de.geneanet.org/>.
- ³⁵⁹ Genealogisches Handbuch des Adels. Band 72, Gräfliche Häuser IX, 1979, s. 309.
- ³⁶⁰ Diözesanarchiv Graz-Seckau, Pfarre Graz-St. Peter, Taufbuch XVII 1874–1881, fol. 337, No. 44. Pozn.: kmotra Lothy sv. p. Rosner, roz. hr. Zichy zu Zich und Vásonykő, zastoupená Helenou sv. p. Duka.
- ³⁶¹ Genealogisches Handbuch des Adels. Band 72, Gräfliche Häuser IX, 1979, s. 309.
- ³⁶² DAW, Pfarre St. Stephan, Baden bei Wien, Pfarrkirche, Trauungsbuch 1908–1911, sign. 02-17, fol. 40, No. 71. Pozn.: svědci Felix Stayer, nadporučík, Videň XII, Schwenkgasse č. 19 a Alfons hr. Lažanský z Bukové, Videň IV, Starhembergasse č. 47.
- ³⁶³ Diözesanarchiv St. Pölten, Pfarre Tulln-St. Stephan, Taufbuch 1874–1893, sign. 01/13, fol. 58, No. 102. Pozn.: kmotr Johan Wegel, hospodský v Ranzelsdorfu, fara Abstetten (Dolní Rakousko).
- ³⁶⁴ Genealogisches Handbuch des Adels. Band 72, Gräfliche Häuser IX, 1979, s. 309.
- ³⁶⁵ Ibidem.
- ³⁶⁶ Ibidem.
- ³⁶⁷ Ibidem.
- ³⁶⁸ Ibidem.
- ³⁶⁹ Ibidem.
- ³⁷⁰ Ibidem.
- ³⁷¹ Diözesanarchiv Graz-Seckau, Pfarre Graz-St. Peter, Taufbuch XVIII 1882–1888, fol. 55, No. 44. Pozn.: kmotra Valerie Köthe, roz. šl. z Uhl, svědek Vladimír z Raits, poručík (Lieutenant) v místních kasárna, zastoupený Irenou z Raits, roz. z Gyra.
- ³⁷² Diözesanarchiv Graz-Seckau, Pfarre Graz-St. Peter, Sterbebuch XI 1874–1892, fol. 319.
- ³⁷³ Genealogisches Handbuch des Adels. Band 72, Gräfliche Häuser IX, 1979, s. 309.
- ³⁷⁴ Ibidem.
- ³⁷⁵ Diözesanarchiv St. Pölten, Pfarre Langenlois, Taufbuch 1868–1890, sign. 01/16, fol. 241, No. 60. Pozn.: kmotra Cecilie Reitharová, zastupující Ignáce Rabela, kooperátora z Pirawarthu u M. Enzersdorf.
- ³⁷⁶ Genealogisches Handbuch des Adels. Band 72, Gräfliche Häuser IX, 1979, s. 309.
- ³⁷⁷ Ibidem.
- ³⁷⁸ Ibidem.
- ³⁷⁹ AHMP, fond Sbíрка matrik, kostel sv. Mikuláše, Praha III – Malá Strana, matrika narozených 1832–1838, sign. MIK N17, fol. 224 (tužkou zn. 226). Pozn.: kmotr na místě Antonín hr. Lažanský z Bukové, zastupující Ferdinanda ryt. z Weissenbachu, svědci Jan hr. Lažanský z Bukové a Ernestina hr. Lažanská z Bukové, zastupující hr. Döry de Jobaháza, roz. hr. Pálffy de Erdődy.
- ³⁸⁰ AHMP, fond Sbíрка matrik, farnost sv. Mikuláše, Praha III – Malá Strana, matrika narozených 1838–1843, sign. MIK N18, fol. 48 (tužkou zn. 51). Pozn.: kmotra Ernestina hr. Lažanská z Bukové, zastupující Terezii hr. Montecuccoli-Laderchi, roz. hr. Lažanskou z Bukové, svědek Jan hr. Lažanský z Bukové, zastupující Felixe hr. Montecuccoli-Laderchi.
- ³⁸¹ Gothaisches Genealogisches Taschenbuch der gräflichen Häuser. Jg. 103, 1930, s. 348.
- ³⁸² Ibidem.
- ³⁸³ Ibidem.
- ³⁸⁴ Ibidem.
- ³⁸⁵ Soukromý archiv Sonji Lazansky Platzer, Videň, druhopis křestního listu z 6. září 1938. Pozn.: kmotr Josef Aichmayer, svědek Rosa Salamon.

- ³⁸⁶ Genealogisches Handbuch des Adels. Band 72, Gräfliche Häuser IX, 1979, s. 309.
- ³⁸⁷ MM, fond Osobní archiv Jindřicha Nacházela, originál úmrtního oznámení.
- ³⁸⁸ Diözesanarchiv Graz-Seckau, Pfarre Graz-Dom, Trauungsbuch VI 1861–1872, fol. 161, No. 9. Pozn.: svědci Josef Holland šl. z Grundemfelsu a Anton sv. p. z Königsbrunnu.
- ³⁸⁹ Diözesanarchiv Graz-Seckau, Pfarre Graz-Dom, Trauungsbuch VI 1861–1872, fol. 161, No. 9.
- ³⁹⁰ Genealogisches Handbuch des Adels. Band 72, Gräfliche Häuser IX, 1979, s. 309.
- ³⁹¹ Soukromý archiv Sonji Lazansky Platzer, Vídeň, druhopis oddacího listu z 8. července 1874. Pozn.: svědci August sv. p. z Rechbachu, c. k. komoří a major, Josef Drenig, krajský soudce.
- ³⁹² Soukromý archiv Sonji Lazansky Platzer, Vídeň, druhopis křestního listu z 27. října 1903. Pozn.: kmotr Karel Gressel, majitel panství, svědci Terezie Posch, majitelka panství, zastupující Marii Obresa.
- ³⁹³ Genealogisches Handbuch des Adels. Band 72, Gräfliche Häuser IX, 1979, s. 310.
- ³⁹⁴ <http://www.friedhofewien.at/eportal/>.
- ³⁹⁵ Diözesanarchiv Graz-Seckau, Pfarre Graz-St. Leonhard, Taufbuch XVII 1871–1876, fol. 229. No. 170. Pozn.: kmotr Franz Ivanz, velkostatkář.
- ³⁹⁶ Gothaisches Genealogisches Taschenbuch der gräflichen Häuser. Jg. 52, 1879, s. 503. Poslední záznam o Benovi Lažanském z Bukové. V dalším dílu z roku 1880 již není uveden.
- ³⁹⁷ Diözesanarchiv Graz-Seckau, Pfarre Graz-St. Leonhard, Taufbuch XVII 1871–1876, fol. 299, No. 178. Pozn.: kmotr Josef hr. Lažanský z Bukové, svědek Olga Ivanz, dcera velkostatkáře.
- ³⁹⁸ Soukromý archiv Sonji Lazansky Platzer, Vídeň, originál úmrtního listu.
- ³⁹⁹ <http://www.friedhofewien.at/eportal/>.
- ⁴⁰⁰ DAW, Pfarre Hetzendorf, Wien, Rosenkranzkerche, Trauungsbuch 1899–1913, sign. 02-03, fol. 72, No. 5. Pozn.: svědci Josef Hubert Redl, úředník a Alfred hr. Lažanský z Bukové.
- ⁴⁰¹ ZA Opava, fond Sběrka matrik Severomoravského kraje, farnost Velký Týnec, matrika narozených 1854–1881, sign. VB XIV 11, fol. 273. Pozn.: nemanželské dítě. Kmotr Anton Prečan, čtvrtník ve Velkém Týnci, svědek jeho žena Marie. Matka Gabriela Espich byla dcerou panského důchodního Augustina Espicha v Hennersdorfu (Jindřichově) a Barbory, roz. z Philippović.
- ⁴⁰² Soukromý archiv Sonji Lazansky Platzer, Vídeň, originál úmrtního listu.
- ⁴⁰³ <http://www.friedhofewien.at/eportal/>.
- ⁴⁰⁴ DAW, Pfarre Hetzendorf, Wien, Rosenkranzkerche, Sterbebuch 1899–1916, sign. 03-04, fol. 84, No. 24.
- ⁴⁰⁵ DAW, Pfarre Hetzendorf, Wien, Rosenkranzkerche, Taufbuch 1899–1906, sign. 01-06, fol. 271, No. 32. Pozn.: kmotra Marie Lüchler z Hetzendorfu, zastupující Annu Müller, vdovu po veterináři z Poysdorfu.
- ⁴⁰⁶ Genealogisches Handbuch des Adels. Band 72, Gräfliche Häuser IX, 1979, s. 310.
- ⁴⁰⁷ <http://www.friedhofewien.at/eportal/>.
- ⁴⁰⁸ Genealogisches Handbuch des Adels. Band 72, Gräfliche Häuser IX, 1979, s. 310. Item DAW, Pfarre Hetzendorf, Wien, Rosenkranzkerche, Taufbuch 1899–1906, sign. 01-06, fol. 271, No. 32.
- ⁴⁰⁹ Genealogisches Handbuch des Adels. Band 72, Gräfliche Häuser IX, 1979, s. 310.
- ⁴¹⁰ <http://www.friedhofewien.at/eportal/>.
- ⁴¹¹ Genealogisches Handbuch des Adels. Band 72, Gräfliche Häuser IX, 1979, s. 310.
- ⁴¹² DAW, Pfarre Hetzendorf, Wien, Rosenkranzkerche, Taufbuch 1906–1914, sign. 01-07, fol. 11, No. 47. Pozn.: kmotra Hermine Schametz, dcera majitele domu ve Vídni.
- ⁴¹³ DAW, Pfarre Hetzendorf, Wien, Rosenkranzkerche, Taufbuch 1906–1914, sign. 01-07, fol. 101, No. 86. Pozn.: kmotra Marie Lüchler z Hetzendorfu, zastupující Alfreda Müllnera, úředníka z Vídně.
- ⁴¹⁴ DAW, Pfarre Hetzendorf, Wien, Rosenkranzkerche, Sterbebuch 1899–1916, sign. 03-04, fol. 212, No. 51.
- ⁴¹⁵ DAW, Pfarre Hetzendorf, Wien, Rosenkranzkerche, Taufbuch 1906–1914, sign. 01-07, fol. 161, No. 66. Pozn.: kmotr Hubert Roßmanith, řídící učitel (Oberlehrer) z Atzgersdorfu.
- ⁴¹⁶ Soukromý archiv Sonji Lazansky Platzer, Vídeň, opis prohlášení (Todeserklärung) z 21. prosince 1949.
- ⁴¹⁷ Soukromý archiv Sonji Lazansky Platzer, Vídeň, druhopis oddacího listu z 18. října 1949. Pozn.: svědci Ludwig Mauerhofer, štábní rotmistr (Stabsfeldwebel), Vídeň a Wilhelm Schön, Vídeň.
- ⁴¹⁸ DAW, Pfarre Stockerau, Taufbuch 1910–1914, sign. 01/32, fol. 380, No. 47. Pozn.: kmotra Ida šl. z Róša (sic!), dcera král. rady z Budapešti IV., Museum Ring 21, v zastoupení Marie Nowak, Stockerau.
- ⁴¹⁹ *Ibidem*.
- ⁴²⁰ Genealogisches Handbuch des Adels. Band 72, Gräfliche Häuser IX, 1979, s. 310.
- ⁴²¹ *Ibidem*.
- ⁴²² *Ibidem*.
- ⁴²³ *Ibidem*.
- ⁴²⁴ *Ibidem*.
- ⁴²⁵ *Ibidem*.
- ⁴²⁶ *Ibidem*.
- ⁴²⁷ Osobní sdělení Sonji Lazansky Platzer, 18. července 2015.

- ⁴²⁸ Ibidem.
- ⁴²⁹ Ibidem.
- ⁴³⁰ Genealogisches Handbuch des Adels. Band 72, Gräfliche Häuser IX, 1979, s. 310.
- ⁴³¹ Osobní sdělení Sonji Lazansky Platzer, 18. července 2015.
- ⁴³² Ibidem.
- ⁴³³ Ibidem.
- ⁴³⁴ Ibidem.
- ⁴³⁵ Ibidem.
- ⁴³⁶ Soukromý archiv Sonji Lazansky Platzer, Vídeň, druhopis křestního listu z 8. září 1887. Pozn.: kmotr Dr. Artur Holland šl. z Grundenfelsu, soudní úředník, svědek Helena Förderan šl. z Födransperg, statkářka.
- ⁴³⁷ Ibidem, originál úmrtního listu.
- ⁴³⁸ <http://www.friedhoefewien.at/eportal/>.
- ⁴³⁹ Gothaisches Genealogisches Taschenbuch der gräflichen Häuser. Jg. 52, 1879, s. 503.
- ⁴⁴⁰ Gothaisches Genealogisches Taschenbuch der gräflichen Häuser. Jg. 86, 1913, s. 529.
- ⁴⁴¹ Gothaisches Genealogisches Taschenbuch der gräflichen Häuser. Jg. 47, 1874, s. 486.
- ⁴⁴² NA, fond DOBŘENSKÝ, inv. č. 552
- ⁴⁴³ SOA Plzeň, fond Sbirka matrik západních Čech, farnost Nečtiny, matrika narozených Preitenstein 1784–1830, sign. Nečtiny 02, fol. 29. Pozn.: kmotr Antonín Hechner, justiciář na panství Lažanských, svědek Josefa hr. z Trauttmansdorff-Weinsbergu.
- ⁴⁴⁴ NACHÁZEL 1962, s. 14. Item NA, fond DOBŘENSKÝ, inv. č. 552 (pouze rok úmrtí).
- ⁴⁴⁵ Staatshandbuch 1848, s. 100.
- ⁴⁴⁶ SOA Plzeň, fond Sbirka matrik západních Čech, farnost Chyše, matrika narozených 1735–1785, sign. Chyše 03, fol. 767. Pozn.: kmotr Jáchym Hiek, svědci Jiří Fraus a Václav Pitroff, všichni chudí. Křtící kněz Josef Lang, SJ, domácí kaplan.
- ⁴⁴⁷ SZLUHA – KÉSMÁRKY 2015, s. 101.
- ⁴⁴⁸ Gothaisches Genealogisches Taschenbuch der gräflichen Häuser. Jg. 86, 1913, s. 529.
- ⁴⁴⁹ ŠA Bratislava, fond Zbierka cirkevných matrik, farnost sv. Martina, matrika oddaných 1810–1829, fol. 1290 (tužkou zn. 11/6). Pozn.: v matrice nejsou uvedeni svědci.
- ⁴⁵⁰ ŠA Bratislava, fond Zbierka cirkevných matrik, farnost sv. Mikuláša, Trnava, matrika narodených 1786–1798, inv. č. 2421, fol. 11. Pozn.: kmotr Filip hr. Batthyány de Német-Ujvár, svědkyně Barbora hr. Batthyány de Német-Ujvár, roz. sv. p. Perényi de Perény. Křtící kněz N. N. sv. p. Brini, kanovník [nečitelné].
- ⁴⁵¹ DAW, Pfarre St. Michael, Wien, Kirche St. Peter, Sterbebuch 1847–1867, sign. 03–04, fol. 33, No. 81.
- ⁴⁵² Staatshandbuch 1844, s. 56.
- ⁴⁵³ SZLUHA – KÉSMÁRKY 2015, s. 101.
- ⁴⁵⁴ ŠA Bratislava, fond Zbierka cirkevných matrik, farnost sv. Martina, matrika zemřelých 1812–1818, fol. 3410 (tužkou zn. 340).
- ⁴⁵⁵ ŠA Bratislava, fond Zbierka cirkevných matrik, farnost sv. Martina, matrika narozených 1810–1816, fol. 16033 (tužkou zn. 318), No. 49. Pozn.: kmotra Filipína (sic!) hr. Lažanská z Bukové, roz. hr. z Falkenhaynu, palácová dáma, nejvyšší hofmistryně arcivévodkyně Leopoldiny a dáma Řádu hvězdného kříže, svědci Eleonora sv. p. z Walterskirchenu, roz. sv. p. Perényi de Perény a její syn Jiří z Walterskirchenu. Křtící kněz Josef Straixer, kanovník a bratislavský farář (Parochus Poseniensis).
- ⁴⁵⁶ ŠA Bratislava, fond Zbierka cirkevných matrik, farnost sv. Martina, matrika zemřelých 1812–1818, fol. 3405 (tužkou zn. 335).
- ⁴⁵⁷ ŠA Bratislava, fond Zbierka cirkevných matrik, farnost sv. Martina, matrika narozených 1810–1816, fol. 16234 (tužkou zn. 519), No. 451. Pozn.: kmotr Josef hr. z Huyn, svědci Karel sv. p. Perényi de Perény a Marie Ulrika hr. Lažanská z Bukové, roz. hr. z Falkenhaynu.
- ⁴⁵⁸ DAW, Pfarre St. Karl Borromaeus, Wien, Sterbebuch 1864–1870, sign. 03–12, fol. 103, No. 24.
- ⁴⁵⁹ Ibidem.
- ⁴⁶⁰ Gothaisches Genealogisches Taschenbuch der gräflichen Häuser. Jg. 86, 1913, s. 529.
- ⁴⁶¹ Ibidem.
- ⁴⁶² Ibidem.
- ⁴⁶³ SOA Plzeň, fond Sbirka matrik západních Čech, farnost Chyše, matrika narozených 1735–1785, sign. Chyše 03, fol. 772. Pozn.: kmotra Apolonie Františka Bergerová, svědek Josef Pitroff [nečitelné]. Křtící kněz P. Bedřich, prior kláštera P. Marie Sněžné v Chyši.
- ⁴⁶⁴ SOA Plzeň, fond Sbirka matrik západních Čech, farnost Chyše, matrika zemřelých 1735–1785, sign. Chyše 03, fol. 325. Pozn.: matrika neuvádí den pohřbu.
- ⁴⁶⁵ SOA Plzeň, fond Sbirka matrik západních Čech, farnost Chyše, matrika narozených 1735–1785, sign. Chyše 03, fol. 779. Pozn.: kmotr Jiří Pitroff, svědci Jáchym Hiek, Josef Pitroff, Václav Pitroff a Marie Anna Tauberová, všichni chudí. Křtící kněz Josef Lang, SJ, domácí kaplan.

- ⁴⁶⁶ SOA Plzeň, fond Sběrka matrik západních Čech, farnost Chyš, matrika zemřelých 1735–1785, sign. Chyš 03, fol. 329. Pozn.: matrika neuvádí den pohřbu.
- ⁴⁶⁷ SOA Plzeň, fond Sběrka matrik západních Čech, farnost Chyš, matrika narozených 1735–1785, sign. Chyš 03, fol. 785. Pozn.: kmotra Marie Tauberová, svědci Jiří Pitroff, Jáchym Hiek, Jan Pitroff, Václav Pitroff a Anna Lauberová, všichni chudí. Křtící kněz Josef Lang, SJ, domácí kaplan.
- ⁴⁶⁸ AHMP, fond Sběrka matrika, kostel P. M. Vítězné, Praha III – Malá Strana, matrika narozených 1784–1805, sign. PMV N1, fol. 3. Pozn.: kmotr Antonín Petr hr. Příchovský z Příchovic, arcibiskup pražský, svědci Filip hr. [nečitelné] a Marie Alžběta hr. z Nostitz-Rienecku, roz. hr. Krakowská z Kolowrat, manželka nejvyššího purkrabího.
- ⁴⁶⁹ Diözesanarchiv St. Pölten, Pfarre St. Pölten-Dom, Sterbebuch 1833–1850, sign. 03/06, fol. 245. Item SOA v Plzni, fond Sběrka matrik západních Čech, farnost Chyš, matrika zemřelých 1794–1855, sign. Chyš 11, fol. 101. Pozn. v matrice St. Pölten uvedeno chybné datum pohřbu 13. ledna 1847.
- ⁴⁷⁰ Staatshandbuch 1823, s. 75.
- ⁴⁷¹ SOA Plzeň, fond Sběrka matrik západních Čech, farnost Manětín, matrika oddaných 1784–1830, sign. Manětín 13, fol. 47. Pozn.: svědci Maxmilián Plamper, vychovatel dětí Jana hr. Lažanského z Bukové a Martin Steidl, lékař v Manětíně.
- ⁴⁷² AHMP, fond Sběrka matrik, kostel sv. Jindřicha, Praha II – Nové Město, matrika narozených 1784–1794, sign. JCH N15, fol. 567 (tužkou zn. 288). Pozn.: kmotra Josefa hr. z Hatzfeldu, svědek Jan Nepomuk Norbert hr. z Trauttmansdorff-Weinsbergu, c. k. komoří, plukovník pěchoty, velitel c. k. vojenské ekonomické komise v Praze.
- ⁴⁷³ Diözesanarchiv St. Pölten, Pfarre St. Pölten-Dom, Sterbebuch 1873–1880, sign. 03/09, fol. 414, No. 162. Pozn.: jako místo pohřbu uveden: „diespfarre. Friedhof“.
- ⁴⁷⁴ Staatshandbuch 1844, s. 59.
- ⁴⁷⁵ NA, fond Desky zemské – hlavní knihy, inv. č. 211, fol. 141.
- ⁴⁷⁶ AHMP, fond Sběrka matrik, kostel sv. Mikuláše, Praha III – Malá Strana, matrika narozených 1812–1825, sign. MIK N15, fol. 225 (tužkou zn. 121). Pozn.: kmotr Jan hr. Lažanský z Bukové, jménem Alžběty hr. Lažanské z Bukové, roz. hr. Pálffy de Erdődy, svědek Jan Karel hr. Lažanský z Bukové.
- ⁴⁷⁷ DAW, Pfarre Gumpendorf, Wien, Ägidiuskirche, Sterbebuch 1883–1883, No. 603. Pozn.: v matrice uvedeno chybné datum pohřbu 16. října 1883.
- ⁴⁷⁸ Diözesanarchiv St. Pölten, Pfarre St. Pölten-Dom, Sterbebuch 1881–1886, sign. 03/10, fol. 79, No. 245.
- ⁴⁷⁹ VYSKOČIL 2011, s. 168.
- ⁴⁸⁰ Staatshandbuch 1846, s. 97.
- ⁴⁸¹ NA, fond Tereziánský ústav šlechticů, Praha, inv. č. 199, sign. P 170, fol. 170/4. Ověřený opis dopisu Sjednocené dvorské kanceláře z 24. května 1846 (26. prosince 1843). Item VYSKOČIL 2011, s. 168.
- ⁴⁸² Staatshandbuch 1868, s. 125.
- ⁴⁸³ Staatshandbuch 1883, s. 115 a 143.
- ⁴⁸⁴ VYSKOČIL 2011, s. 168–169.
- ⁴⁸⁵ Ibidem.
- ⁴⁸⁶ DAW, Pfarre Gumpendorf, Wien, Ägidiuskirche, Trauungsbuch 1846–1850, sign. 02-20, fol. 68. Pozn.: svědci Paul hr. Esterházy de Galántha, Jan Karel hr. Lažanský z Bukové, bytem v Rabštejně v Čechách, Jakub hr. z Colloredo-Mels, kapitán ve Vídni a Teodor Chmielnicky, bytem ve Freistadtu v Uhrách.
- ⁴⁸⁷ DAW, Pfarre Gumpendorf, Wien, Ägidiuskirche, Taufbuch 1829–1831, sign. 01-020, fol. 110. Pozn.: kmotr Josefa Schmidtová ze Schottenfeldu č. 333, jménem Elise hr. Erdődy, roz. šl. z Mayer.
- ⁴⁸⁸ DAW, Pfarre Gumpendorf, Wien, Ägidiuskirche, Sterbebuch 1928–1929, sign. 03-91, fol. 32, No. 188. Pozn.: vdova po tajném radovi.
- ⁴⁸⁹ Diplomem z 3. února 1819 ve Vídni udělil císař František I. bratrům Josefovi, Ignácovi, Janovi a Jiřímu Mayerům šlechtictví a erb, a to na podnět Josefa hr. Erdődyho. Viz MOL, fond Magyar Kancelláriai Levéltár, Magyar Királyi Kancellária regisztraturája, Libri regii 64 (1818–1824), fol. 158–161. Podrobněji k rodu Mayerů viz NOVOSEDLÍK – HUPKO 2013.
- ⁴⁹⁰ DAW, Pfarre Mariahilf, Wien, Taufbuch 1846–1849, sign. 01-12, fol. 293. Pozn.: kmotr Josef z Mayer, statkář.
- ⁴⁹¹ ADLER Wien, fond Adelige im Verzeichnis der Verstorbenen in Wien, sign. Adler-Heft. Item ADLER Wien, fond Verzeichnis der Verstorbenen in Wien, sign. B-4434, 12 Jul 1885.
- ⁴⁹² Osobní archiv Sonji Lazansky Platzer, Vídeň, rukopis Stammtafel der Grafen Lažansky von Bukowa.
- ⁴⁹³ DAW, Dompfarre St. Stephan, Wien, Taufbuch 1848–1851, sign. 01-115, fol. 154. Pozn.: kmotra Elise hr. Erdődy, roz. šl. z Mayer.
- ⁴⁹⁴ ANM, fond Sběrka CH – Genealogická sbírka Vratislava z Mitrovic, inv. č. CH 16, Lažanský.
- ⁴⁹⁵ <http://www.friedhofewien.at/eportal/>.

- ⁴⁹⁶ SOA Plzeň, fond Sběrka matrik západních Čech, farnost Nečtiny, matrika narozených Preitenstein 1784–1830, sign. Nečtiny 02, fol. 35. Pozn.: kmotra Terezie hr. z Trauttmansdorff-Weinsbergu, roz. hr. z Kokořova, zastupující Alžbětu hr. Lažanskou z Bukové, roz. hr. Pálffy de Erdődy, dámu Řádu hvězdného kříže a palácovou dámu a Jana hr. Lažanského z Bukové, prezidenta zemského soudu v Čechách.
- ⁴⁹⁷ Diözesanarchiv St. Pölten, Pfarre St. Pölten-Dom, Sterbebuch 1899–1913, sign. 03/12, fol. 134, No. 17. Pozn.: Podle poslední vůle měla být Marie Lažanské pochována v kostele P. Marie Sedmibolestné v Rabštejně nad Střelou. Viz SOA Plzeň, fond Rodinný archiv Lažanských – Manětín, inv. č. 174.
- ⁴⁹⁸ NA, fond Desky zemské – hlavní knihy, inv. č. 222, fol. 314.
- ⁴⁹⁹ Diözesanarchiv St. Pölten, Pfarre St. Pölten Franziskaner, Trauungsbuch 1845–1854, sign. 02–04, fol. 29. Pozn.: svědci Karel hr. Kokořowetz z Kokořova, Prokop Alois hr. Lažanský z Bukové, c. k. komoří a dvorní rada, Hugo hr. Huyn, c. k. oficiál a Václav hr. Lažanský z Bukové. Oddávající kněz Anton Alois Buchmayer, biskup v St. Pölten.
- ⁵⁰⁰ AHMP, fond Sběrka matrik, farnost sv. Mikuláše, Praha III – Malá Strana, matrika narozených 1801–1812, sign. MIK N14, fol. 144. Pozn.: kmotr Jan Karel hr. Krakowský z Kolowrat, generál dělostřelectva a velící generál v Čechách, svědek Josef hr. Lažanský z Bukové, c. k. komoří a rytmistr.
- ⁵⁰¹ SOA Plzeň, fond Sběrka matrik západních Čech, farnost Rabštejn nad Střelou, matrika zemřelých 1849–1880, sign. Rabštejn nad Střelou 14, fol. 81.
- ⁵⁰² SOA Plzeň, fond Sběrka matrik západních Čech, farnost Nečtiny, matrika narozených Preitenstein 1784–1830, sign. Nečtiny 02, fol. 37. Pozn.: kmotra Terezie hr. Lažanská z Bukové, roz. sv. p. z Bretfeldu na Kronenburgu, palácová dáma císařovny a dáma Řádu hvězdného kříže, v zastoupení Alžběty sv. p. z Apfaltrern, roz. z Plauwen. Svědek Prokop hr. Lažanský z Bukové, c. k. komoří, skutečný tajný rada a haličský kancléř, držitel velkokříže uherského řádu sv. Štěpána, držitel velkokříže a kancléř Leopoldova řádu a majitel panství Chyše, v zastoupení Václava Roikmeta, justiciár na panství Lažanských.
- ⁵⁰³ Diözesanarchiv St. Pölten, Pfarre St. Pölten-Dom, Sterbebuch 1899–1913, sign. 03/12, fol. 81, No. 2.
- ⁵⁰⁴ MZA, fond Správa světské nadace šlechtičen Mariánská škola Brno, inv. č. 1, K1, nefol.
- ⁵⁰⁵ SOA Plzeň, fond Sběrka matrik západních Čech, farnost Nečtiny, matrika narozených Preitenstein 1784–1830, sign. Nečtiny 02, fol. 38. Pozn.: kmotra Terezie hr. z Trauttmansdorff-Weinsbergu, roz. hr. z Kokořova zastupující Valburgu sv. p. z Egeru, roz. hr. Lažanskou z Bukové, svědek Ferdinand ryt. z Weissenbachu, pán na Jedlině a Boyschowě [dnes Jedlina a Bojszowy, Bieruń-Lędziny, Polsko] ve Slezsku, zastupující Huga sv. p. z Egeru, c. k. komoří a dvorní rada ve Vídni.
- ⁵⁰⁶ AHMP, fond Sběrka matrik, farnost sv. Jakuba, Praha I – Staré Město, matrika zemřelých 1879–1937, sign. JAK Z9, fol. 67, No. 13. Item MM, fond Osobní archiv Jindřicha Nacházela, úmrtní oznámení.
- ⁵⁰⁷ KÖPL 1901, s. 168.
- ⁵⁰⁸ SOA Plzeň, fond Sběrka matrik západních Čech, farnost Nečtiny, matrika narozených Preitenstein 1784–1830, sign. Nečtiny 02, fol. 40. Pozn.: kmotra Anna hr. z Kokořova, roz. ze Seibtu, svědek Jan hr. z Kokořova, c. k. rytmistr a komoří. Item NA, fond Král z Dobré Vody Vojtěch, inv. č. 2975, opis druhopisu křestního listu z 18. ledna 1853. Pozn.: jako místo křtu uvedena kaple zámku Preitenstein.
- ⁵⁰⁹ Gothaisches Genealogisches Taschenbuch der gräflichen Häuser. Jg. 70, 1897, s. 611.
- ⁵¹⁰ Staatshandbuch 1860, s. 99.
- ⁵¹¹ Diözesanarchiv St. Pölten, Pfarre St. Pölten-Dom, Trauungsbuch 1837–1861, sign. 02/06, fol. 193. Pozn.: svědkové Karel hr. z Baudissin-Zinzendorfu, Jan hr. Lažanský z Bukové a Alexander hr. Minaul.
- ⁵¹² DAW, Dompfarre St. Stephan, Wien, Taufbuch 1807–1812, fol. 290. Pozn.: kmotra Marie Viktorie hr. Colloredo-Wallsee, roz. hr. Folliot de Creneville.
- ⁵¹³ OÖLA, fond Pfarrmatriken-Duplikate, Pfarre Linz, Heilige Familie, Sterbefälle – Duplikate 1873, sign. 306/1873, nefol. Pozn.: místo pohřbu není uvedeno. Item SOA Plzeň, fond Rodinný archiv Lažanských – Manětín, inv. č. 212. Originál úmrtního oznámení.
- ⁵¹⁴ Žačka skladatele Franze Schuberta v roce 1818 a 1824. Viz CLIVE 1997, s. 45–47.
- ⁵¹⁵ SOA Plzeň, fond Sběrka matrik západních Čech, farnost Nečtiny, matrika narozených Preitenstein 1784–1830, sign. Nečtiny 02, fol. 41. Pozn.: kmotra Terezie hr. z Trauttmansdorff-Weinsbergu, roz. hr. z Kokořova, zastupující Karolinu z Neubergu, roz. hr. z Trauttmansdorff-Weinsbergu, svědek Václav Roikmet, justiciár na panství hrabat Lažanských, zastupující Jana ryt. z Neubergu, pána na Velkých Čejeticích.
- ⁵¹⁶ SOA Plzeň, fond Sběrka matrik západních Čech, farnost Rabštejn nad Střelou, matrika zemřelých 1849–1880, sign. Rabštejn nad Střelou 14, fol. 78.
- ⁵¹⁷ Diözesanarchiv St. Pölten, Pfarre St. Pölten-Dom, Trauungsbuch 1837–1861, sign. 02/06, fol. 196. Pozn.: svědci Karel hr. Folliot de Crenneville, Jan hr. Lažanský z Bukové, Wilhelm Rittmann [nečitelný] a Franz von [nečitelný]. Oddávající kněz Ignác Feigerle, biskup v St. Pölten.
- ⁵¹⁸ Ibidem.
- ⁵¹⁹ Johan Dobner z Dobenau byl povýšen do šlechtického stavu 4. června 1821. Viz Auktionshaus Michael Zeller, Lindau am Bodensee, 83. aukce, 12/2004, Lot 196. Item MEGERLE von MÜHLFELD 1822, s. 268.

- ⁵²⁰ SOA Plzeň, fond Sbíрка matrik západních Čech, farnost Nečtiny, matrika narozených Preitenstein 1784–1830, sign. Nečtiny 02, fol. 42. Pozn.: kmotra Ernestina hr. Lažanská z Bukové, svědek Jan hr. Lažanský z Bukové, nejvyšší zemský sudí, zastupující Jana hr. [nečitelné].
- ⁵²¹ SOA Plzeň, fond Sbíрка matrik západních Čech, farnost Nečtiny, matrika zemřelých Preitenstein 1784–1883, sign. Nečtiny 22, fol. 17.
- ⁵²² SOA Plzeň, fond Sbíрка matrik západních Čech, farnost Nečtiny, matrika narozených Preitenstein 1784–1830, sign. Nečtiny 02, fol. 44. Pozn.: kmotra Antonie z Weissenbachu, roz. hr. z Trauttmansdorff-Weinsbergu, majitelka Rochlova, svědek Ferdinand ryt. z Weissenbachu, majitel Jedliny a Boyschowa.
- ⁵²³ Diözesanarchiv St. Pölten, Pfarre St. Pölten-Dom, Sterbebuch 1887–1898, sign. 03/11, fol. 176, No. 80.
- ⁵²⁴ SOA Plzeň, fond Sbíрка matrik západních Čech, farnost Nečtiny, matrika narozených Preitenstein 1784–1830, sign. Nečtiny 02, fol. 45. Pozn.: kmotr Karel hr. z Kokořova. Matrika neobsahuje záznam o odlišném místě křtu. Dle druhopisu rodného listu z 6. prosince 1839, však křest proběhl v kapli zámku Preitenstein. Viz NA, fond Tereziánský ústav šlechticů, Praha, inv. č. 199, sign. P 170, fol. 170/2.
- ⁵²⁵ AHMP, fond Sbíрка matrik, kostel sv. Víta, matrika zemřelých 1866–1892, sign. VÍT Z8, fol. 211, No. 40. Pozn.: v matrice uvedeno datum pohřbu 25. listopadu 1891.
- ⁵²⁶ Diözesanarchiv St. Pölten, Pfarre St. Pölten-Dom, Sterbebuch 1887–1898, sign. 03/11, fol. 139, No. 277. Pozn.: v matrice uvedeno datum úmrtí 18. listopad 1891.
- ⁵²⁷ NA, fond Tereziánský ústav šlechticů, Praha, inv. č. 199, sign. P 170 a inv. č. 15, sign. K4, pag. 161.
- ⁵²⁸ SOA Plzeň, fond Sbíрка matrik západních Čech, farnost Nečtiny, matrika narozených Preitenstein 1828–1893, sign. Nečtiny 33, fol. 1. Pozn.: Ernestina hr. Lažanská z Bukové a Jan hr. Lažanský z Bukové.
- ⁵²⁹ SOA Plzeň, fond Sbíрка matrik západních Čech, farnost Nečtiny, matrika zemřelých Preitenstein 1784–1883, sign. Nečtiny 22, fol. 19. Pozn.: místo pohřbu neuvedeno. Pravděpodobně stejně jako sestry Josefíny v kostele sv. Jakuba Většího v Nečtinech.
- ⁵³⁰ SOA Plzeň, fond Sbíрка matrik západních Čech, farnost Nečtiny, matrika narozených Preitenstein 1828–1893, sign. Nečtiny 33, fol. 2. Pozn.: kmotr Václav Čapek, nájemce sklárny v Preitensteinu a jeho žena Barbora, zastupující Jiřího Františka sv. p. Hallera z Hallersteinu, c. k. plukovníka infanterie z regimentu barona Kučery, č. 28 a jeho manželku Alžbětu sv. p. Hallerovou z Hallensteinu, roz. sv. p. Hennigerovou ze Seebergu.
- ⁵³¹ Diözesanarchiv Graz-Seckau, Pfarre Teufenbach, Sterbebuch IV 1893–1938, pag. 39, Post. Nr. 9.
- ⁵³² MZA, fond Správa světské nadace šlechticů Mariánská škola Brno, inv. č. 1, K1, nefol.
- ⁵³³ SOA Plzeň, fond Sbíрка matrik západních Čech, farnost Nečtiny, matrika narozených Preitenstein 1828–1893, sign. Nečtiny 33, fol. 4. Pozn.: kmotra Antonie z Weissenbachu, roz. hr. z Trauttmansdorff-Weinsbergu, majitelka statku Rochlov a Darmyšl. Svědek Ferdinand ryt. z Weissenbachu, pán na Jedlině.
- ⁵³⁴ Diözesanarchiv St. Pölten, Pfarre St. Pölten-Dom, Sterbebuch 1887–1898, sign. 03/11, fol. 285, No. 72.
- ⁵³⁵ SOA Plzeň, fond Sbíрка matrik západních Čech, farnost Nečtiny, matrika narozených Preitenstein 1828–1893, sign. Nečtiny 33, fol. 5. Pozn.: kmotra Anna Ekolf, ovdovělá [nečitelné], svědek Václav Demuth, vrchní inspektor a pověřenec c. k. zemského soudu, zastupující Františka hr. z Wenckheimu, c. k. komořího a majitele panství v Uhrách a jeho ženu Barbora hr. z Wenckheimu, roz. hr. Pálffy de Erdódy.
- ⁵³⁶ Diözesanarchiv Graz-Seckau, Pfarre Teufenbach, Sterbebuch IV 1893–1938, pag. 61, Post. Nr. 6. Pozn.: v titulatuře chybně uvedeno, že byla dámou Ústavu šlechticů Škola Panny Marie v Brně.
- ⁵³⁷ BRUNNER 1996, s. 387–390.
- ⁵³⁸ SOA Plzeň, fond Sbíрка matrik západních Čech, farnost Nečtiny, matrika narozených Preitenstein 1828–1893, sign. Nečtiny 33, fol. 7. Pozn.: kmotr Fidelius hr. Pálffy de Erdódy, dědičný pán na Červeném Kaměni, uherský dvorský kancléř, skutečný tajný rada a c. k. komoří, držitel velkokříže a kancléř uherského řádu sv. Štěpána, nejvyšší hofmistr Království uherského, župan prešpurské stolice etc. a jeho žena Ernestina hr. Pálffy de Erdódy, roz. hr. Erdódy (sic!) [správně Döry de Jobaháza].
- ⁵³⁹ Diözesanarchiv Graz-Seckau, Pfarre Teufenbach, Sterbebuch IV 1893–1938, pag. 61, Post. Nr. 4.
- ⁵⁴⁰ BRUNNER 1996, s. 387–390.
- ⁵⁴¹ AHMP, fond Sbíрка matrika, kostel sv. Mikuláše, Praha III – Malá Strana, matrika narozených 1784–1792, sign. MIK N11, fol. 161 (tužkou zn. 82).
- ⁵⁴² DAW, Dompfarre St. Stephan, Wien, Sterbebuch 1855–1868, sign. 03-45, fol. 198. Pozn.: Vdova po stavebním řediteli (k. k. Baudirektors Witwe).
- ⁵⁴³ DAW, Pfarre St. Michael, Wien, Kirche St. Peter, Trauungsbuch 1808–1824, sign. 02-02, fol. 27. Pozn.: svědci Prokop hr. z Klebelsbergu, generálmajor, Hugo sv. p. z Egeru, vládní rada, Friedrich sv. p. z Egeru, bývalý česko-rakouský dvorský kancléř a Jan Josef sv. p. La Motte de Frintropp.
- ⁵⁴⁴ NA, fond Tereziánský ústav šlechticů, Praha, inv. č. 240, sign. P 210, fol. 210/6, druhopis křestního listu 22. prosince 1838. Pozn.: kmotr Josef Leopold Schulce, plukovník, svědek Anna Marie, manželka předchozího, zastupující Marii Františku sv. p. z Mansheimu.
- ⁵⁴⁵ Gothaisches Genealogisches Taschenbuch der gräflichen Häuser. Jg. 84, 1911, s. 423.